

X 255.849

VITÁRI ZSOLT

A Hitlerjugend és Délkelet-Európa

Gondolat Kiadó

Budapest, 2012



a Németországi Szövetségi Köztársaság Kormánya Média- és Kultúrügyi Államminisztere,
a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja,
a Magyar Tudományos Akadémia Támogatott Kutatócsoportok Irodája,
az MTA-PTE „Magyarország, Európa és Ibero-Amerika” Kutatócsoport,
a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata,
a Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézet Német Történelem és Kultúra Délkelet-
Közép-Európában Alapítványi Tanszéke,
és a Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézet Modernkori Történeti Tanszéke

támogatásával jelent meg.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Címlapfotó:

A Hitlerjugend Ifjúnépének tagjai táborba menetelnek, 1934

bpk / Arthur Grimm

b p k – Bildagentur für Kunst, Kultur und Geschichte Märkisches Ufer 16-18

D-10179 Berlin

© Vitári Zsolt, 2012

© Gondolat Kiadó, 2012

X

255849

www.gondolatkiado.hu

gondolatkiado.blog.hu

facebook.com/gondolatkiado

twitter.com/gondolatkiado

www.vitarizsolt.hu

A kiadásért felel Bácskai István

A borítót tervezte: Schauer mann Tamás, Craetive Bt.

www.craetive.hu

Tördelő: Erőss Zsolt

Nyomta és kötötte: Bocz Nyomdaipari Kft., Pécs

Felelős vezető: Bocz Emil

ISBN 978 963 693 408 8

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
1. A KUTATÁS CÉLJAI ÉS MÓDSZERTANA	12
1.1. A történeti irodalom – a kutatás helyzete	12
1.2. A kutatás célkitűzései és módszertana	19
2. TÖRTÉNETI BEVEZETÉS: HITLERJUGEND – PÁRTIFJÚSÁGBÓL „TÖKÉLETES” ÁLLAMIFJÚSÁG	24
2.1. A kezdetek	24
2.2. Államifjúság munkában	32
2.3. Bizonyítani élesben	40
3. IFJÚSÁG ÉS KÜLFÖLD NÉMETORSZÁGBAN 1933 ELŐTT	44
3.1. „Vándormadarak”	44
3.2. Birodalmak örökén – a németiség védelmében	46
3.3. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének elterjedése és szabályozása	49
3.4. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének irányai és formái	54
3.5. Összegzés	58
4. A HITLERJUGEND KÜLFÖLD FELÉ IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGE 1933 ELŐTT ...	60
4.1. A Hitlerjugend elődeinek „külgüyei”	60
4.2. A „Hitlerjugend. Német Munkásifjúság” külkapcsolatai	62
4.3. A Hitlerjugend külhoni tevékenységének intézményi keretei	63
4.4. A Hitlerjugend kontra Egyesület a Külföldi Németiségért	70
4.5. A külföldi kapcsolattartásban résztvevők köre és felkészítése a külföldi kapcsolatok ápolására	72
4.6. A külföldi csoportok támogatása és a kapcsolattartás formái	75
4.7. A külkapcsolatok földrajzi megoszlása	78
4.7.1. Csehszlovákia	78
4.7.2. Ausztria	85
4.7.3. Magyarország	89
4.7.4. Erdély – Románia	92
4.7.5. Jugoszlávia	93
4.8. Összegzés	95
5. A HITLERJUGEND KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK KITELJESÉDÉSE, 1933–1939	98
5.1. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének szellemisége 1933 után	98
5.2. A Hitlerjugend kifelé irányuló tevékenységének szervezeti keretei	106
5.3. Az utak előkészítése	119

5.4. A külkapcsolatok formái	129
5.4.1. Határvidék	129
5.4.2. Külföldi németiség - Hitlerjugend külföldön	136
5.4.3. A Németország-tábor	140
5.4.4. A Németország-tábor után	145
5.4.5. A Wilhelm-Gustloff-tábor	147
5.4.6. Népi német ifjúság	148
5.4.7. Hitlerjugend és VDA - új felállás	152
5.4.8. Külföld	155
5.4.9. Az 1936-os olimpiai ifjúsági találkozó	162
5.4.10. Népszövetségi Világifjúsági találkozó 1936	164
5.4.11. A HJ külföldi tevékenységének egyéb formái	165
5.4.12. Idegennemzetiségű ifjúság Németországban	167
5.5. A Hitlerjugend bilaterális kapcsolatai	169
5.5.1. Ausztria	169
5.5.2. Csehszlovákia	178
5.5.3. Szlovákia	182
5.5.4. Románia	184
5.5.5. Jugoszlávia	195
5.5.6. Bulgária	202
5.5.7. Görögország	206
5.5.8. Albánia	209
5.6. Összegzés	210
6. A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG	215
6.1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel	215
6.2. A Hitlerjugend Magyarországon	249
6.3. Összegzés	255
7. A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A HÁBORÚ IDEJÉN	258
7.1. A HJ külföldi tevékenységének szellemisége és lehetőségei a háború idején	258
7.2. Szervezeti keretek és tevékenységi formák	262
7.3. A külföldi utak előkészítése	275
7.4. A Hitlerjugend vezető szerepének manifesztálódása - európai ifjúsági együttműködési kísérletek	278
7.4.1. Téli játékok Garmisch-Partenkirchenben	279
7.4.2. A Hitlerjugend 5. nyári játéka Breslauban	281
7.4.3. A Hitlerjugend kulturális seregszemléje	283
7.4.4. Az Európai Ifjúsági Szövetség és a magyar részvétel	285
7.4.5. Vidékre küldési akció	304
7.5. Bilaterális kapcsolatok a háború idején	310
7.5.1. Szlovákia	310
7.5.2. Románia	316
7.5.3. Horvátország	330
7.5.4. Szerbia	332
7.5.5. Bulgária	332

7.5.6. Görögország	334
7.5.7. A megszállt Cseh-Morva-Protektorátus	334
7.6. Összegzés	337
8. HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ IDEJÉN	341
8.1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel	341
8.2. Hitlerjugend Magyarországon	351
8.3. A magyarországi Német Ifjúság kapcsolatai a birodalmi Hitlerjugenddel	356
8.4. Gyermekküldés Magyarországra (KLV)	363
8.5. DJ és NSDAP AO	369
8.6. Összegzés	371
9. ÖSSZEGZÉS	373
10. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK	389
11. A SZÖVEGBEN SZEREPLŐ ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	427
12. RÖVIDÍTÉSEK	429
13. ÁBRÁK	432
14. MELLÉKLET	441
15. NÉVMUTATÓ	455

ELŐSZÓ

Az „Akié az ifjúság, azé a jövő” ismert jelszava a 20. századra, az Európa- és a világszerte kialakuló és virágzó ifjúsági mozgalom hatására általános és közismert elvvé vált. Ma már nem tudhatjuk pontosan, hogy ki, mikor és hol mondta először ezt a szállóigét – állítólag már a rómaiak is használták –, annyi azonban bizonyos, hogy az első világháború után különös aktualitást nyert. Különösen így volt ez azokban a tekintélyelvű vagy diktatórikus rendszerekben, amelyek továbbélésük biztosítása végett előbb vagy utóbb valóban hozzáláttak az ifjúság megszervezéséhez. Spanyolország, Olaszország, a Szovjetunió és más országok mellett idesorolhatjuk Németországot, amely a weimari demokrácia éveit és ezerszínű, a társadalom legszélesebb köreiből elismert ifjúsági mozgalma után a náci diktatúra keretében kezdte meg az egész ország ifjúságának fokozatos megszervezését és saját szellemében, illetve érdekében való képzését. S így volt ez a Horthy-korszak Magyarországon is, ahol – lévén itt nem létesült diktatúra – az ifjúságnak csak egy, de egyre nagyobb részét kívánták bizonyos állami érdekek szerint összefogni és nevelni.

A náci Németországban az ifjúságpolitika kulcsszervezete a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) ifjúsági szervezete, a Hitlerjugend (HJ) lett, amely az anyapárthoz hasonlóan már 1933 legelején egyeduralkodó igényekkel lépett fel a maga területén. A német ifjúság teljes betagolása a szervezetbe végül 1939-re, közvetlen a háború előtti időszakra tehető. Létrejött a világ egyik legnagyobb és legjobban szervezett ifjúsági mozgalma, amely 1940 elejére több mint 8 millió tagot tudhatott a soraiban, s tevékenységével már békeidőben, de különösen a háborúban Németország egyik kulcsfontosságú szervezetévé vált. A Hitlerjugend azonban kiterjedt külkapcsolatai is komoly – eddig nem megfelelően értékelt – politikai tényezővé tették.

Ez a monográfia elsősorban a Hitlerjugend „külpolitikájáról” szól, ennek változásait követi nyomon a kezdetektől – tehát az 1933 előtti időszakra is kitérve – egészen a második világháború végéig. Választ keresünk többek között a következő fontos kérdésekre: milyen előzményekre támaszkodhatott a Hitlerjugend e tevékenység során, milyen szellemiség és koncepció húzódott a háttérben, kik voltak a Hitlerjugend fő partnerei Délkelet-Európában, e kapcsolatoknak milyen keretei és formái alakultak ki. Miután azonban nincs lehetőségünk komplex módon – német, illetve az érintett országokban őrzött forrásokra egyaránt támaszkodva – bemutatni, hogy milyen kapcsolatot ápolott a Hitlerjugend Délkelet-Európa országaival, és milyen viszonyrendszer volt közte és az ott működő ifjúsági szervezetek között, erről a kiterjedt külkapcsolati tevékenységről csak általános, jöllehet meglehetősen terjedelmes képet talál az olvasó. E kapcsolatok konkrét működését szélesebben csak Magyarország viszonylatában mutatjuk be, mivel itt nyelvi felkészültségünk és a kutatási körülmények is lehetővé tették ezt. Amennyiben más országok esetében is születnek hasonló feldolgozások – mint ahogy létezik például egy-egy munka a francia-német, illetve a német-olasz ifjúsági kapcsolatokról –, lehe-



tővé válik a HJ külügyi tevékenységének teljesebb elemzése is. Az ifjúsági kapcsolatokat elemzésénél nem kerülhető el, hogy behelyezzük azokat az általános külpolitikai kapcsolatrendszerbe, hiszen ezek többnyire szinkronban álltak egymással, noha arra is volt példa, hogy a Hitlerjugend – a német külügyminisztérium nem kis bosszúságára – külön utakra tévedt.

Az imént elmondottakból következik, hogy a Hitlerjugend külkapcsolatai közül a magyarországi kötődések voltak a legpontosabban megrajzolhatók. E fejezetekben leginkább a Hitlerjugend és a leventeszervezet érintkezési pontjaira helyeztük a hangsúlyt. Arra kerestük a választ, hogy milyen kapcsolatban állt egymással e két szervezet; e kapcsolatok miben öltöttek testet; hogyan befolyásolták a fennálló kapcsolatok a két szervezet struktúráját és működését; vagyis mennyiben hatottak, hathattak egymásra. Ha a Magyarország és Németország közötti kapcsolatrendszer e viszonylag kicsiny, de mégis jelentős szegmensét vizsgáljuk, nem feledkezhetünk meg a két országban élő német, illetve magyar kisebbségről sem. E relációban magyar kisebbségről csak Burgenlandban, s csak az Anschluss utáni időszakban beszélhetünk. Ekkorra a két ország erőviszonya viszont már nemigen tette lehetővé, hogy a magyar kormányok e tekintetben bárminemű követeléssel álljanak elő. A berlini és más németországi magyar kolóniák viszont nem estek e besorolás alá. Sokkal fontosabb, sőt a két ország viszonyában a gazdasági, s később szövetségi kapcsolat mellett a legfontosabb kérdéssé vált a magyarországi német kisebbség és ifjúságának helyzete.

Az eddigiekből részben már kiderült, de leginkább az itt következő fejezetekből fog kitűnni, hogy miről is szól majd ez az értekezés. Egy bekezdés erejéig azonban talán célszerű arra is kitérni, hogy miről nem szól majd. Az utalásokat nem számítva nem célunk bemutatni az egyes időintervallumokban eltérő módon jelen lévő többi ifjúsági szervezet, mint például Magyarországon a cserkészek működését, az egyházak által pártfogolt, valamint az egyes pártok által lábra állított ifjúsági szervezeteket. Kívül esnek vizsgálatunkon a közoktatáshoz és a felsőoktatáshoz kötődő kapcsolatrendszerek is. Csak érintőleg tesszük vizsgálat tárgyává azokat az egyéb szervezeteket, amelyek gyermekcserével, illetve üdültetéssel foglalkoztak.

Az előszót zárjuk a köszönetnyilvánítás soraival. A dolgozat elkészítéséhez hosszú és kitartó kutatómunkára volt szükség több németországi és magyarországi levéltárban, intézetben és könyvtárban, amelyeket nem sikerült volna belátható időn belül elvégezni a Német Akadémiai Csereszolgálat (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD¹), a Pécsi Tudományegyetem (PTE) Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és Magyarország a 18–20. században” Történelem Doktori Program, az MTA-PTE „Magyarország, Európa és Ibero-Amerika” Kutatócsoport, illetve a müncheni Délkelet-Európa Német Kultúrája és Története Intézet (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas) támogatása nélkül. Köszönöm a lehetőséget, hogy munkámhoz biztosították az elengedhetetlen anyagi támogatást. Köszönet a levéltári, intézeti és könyvtári munkatársaknak, akik gyakorlati segítséget nyújtottak az anyaggyűjtés időszakában.² Külön köszönet

¹ A DAAD támogatásával 1997–98-ban hallgatói ösztöndíj keretében 10 hónapos rostoki, 2002–2003-ban doktori ösztöndíj keretében 10 hónapos potsdam–berlini kutatásokra nyílt lehetőség.

² A berlini Szövetségi Levéltárban (Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde) Grüner asszony, Jahn asszony, és Schleicher asszony, Stadtkus, Sommer, Krüger, Klein, Stutterich uraknak, a Külügyi Levéltárban (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) Jens Fleischernak és kollégáinak, a Német Ifjúsági Mozgalom Levéltára (Archiv der deutschen Jugendbewegung) két munkatársának: Christine Herrbergernek és Olaf

Ladányi Leventének, aki a könyvtárközi kölcsönzés lehetetlenné válása után hatalmas segítséget nyújtott jó néhány könyv, cikk beszerzésében, Schauermann Tamásnak, aki a grafikai munkákat végezte, valamint a Tér Nyomdai és Grafikai Stúdióknak.

Kiemelt köszönettel tartozom Ormos Mária professzor asszonynak, aki mind szakmai segítségével, mind személyes ösztönzésével és sok esetben türelmével segítette e kötet megírását. Fischer Ferencet, a PTE Történettudományi Intézetének intézetigazgató egyetemi tanárát és az MTA-PTE „Magyarország, Európa és Ibero-Amerika” Kutatócsoport vezetőjét kitartó támogatásáért, valamint szakmai tanácsaiért illeti köszönet. Hasonlóképpen hálás vagyok Harsányi Iván és Vonyó József, valamint Manfred Görtemaker (Potsdam), Manfred Jatzlauk (Rostock), Gerhard Seewann (München-Pécs) és Norbert Spannenberger (Lipcse) kollégáknak, akik hasznos tanácsaik mellett mindvégig emberi és erkölcsi támogatást adtak.

Köszönetet mondok családom tagjainak, akik türelme, biztatása és támogatása nélkül ez a munka ugyancsak nem készülhetett volna el. Végül, de nem utolsósorban páromnak, Vitári-Wéber Adriennek tartozom rendkívüli hálával, aki a nyugodt családi légkör biztosítása mellett e munkát elejétől a végéig alaposan átolvasta, és számtalan nyelvi, stilisztikai, értelmi és logikai javaslatával tette könnyebben olvashatóvá és érthetőbbé.

Grabowskinak, a Magyar Országos Levéltárban Klippel Lajosnének, Kalmár Jánosnak, Dékány Szilveszternek, a Hadtörténelmi Levéltárban Solymosi Józsefnek és Számvéber Norbertnek, a Soproni Levéltárban Krisch Andrásnak, a Baranya Megyei Levéltárban Füzes Miklósnak. A Potsdami Egyetem könyvtárában Alexander Heilmannnak és munkatársainak, különösen a két könyvtárközi kölcsönzést bonyolító kollégáknak, a PTE BTK Társadalomtudományi Könyvtára munkatársainak: Bertáné Németh Ágnesnek, Erbné Gerhát Gyöngyinek, Tóth Szilviának, Szeberényi Gábornak és Mészler Tamásnak, s nem utolsósorban a stuttgarti Külügyi Kapcsolatok Intézete (Institut für Auslandsbeziehungen) és a lipcsei Német Könyvtár (Deutsche Bücherei) munkatársainak.

1.

A KUTATÁS CÉLJAI ÉS MÓDSZERTANA

1.1. A történeti irodalom – a kutatás helyzete

Az ifjúsági mozgalmak történetének kutatása tradicionálisan nem foglal el kiemelt helyet a történeti kutatás palettáján, ahol a mai napig többnyire a politikatörténet dominál. Az utóbbi már-már természetes jelenség, bár függ az egyes országoktól és az ott uralkodó tudományos tradícióktól. A kérdés úgy merül fel, hogy a politikai síkok megfelelő feltárása után marad-e lehetőség, szándék további meghatározó területek behatódó vizsgálatára is, vagyis megjelenik-e például a társadalomtörténeti, a gazdaságtörténeti vagy adott esetben a művelődéstörténeti aspektus. Magyarországon – ahol a politikatörténet is jelentős hiányosságokkal küzd – az utóbbi diszciplínák tekintetében nem túl kedvező kép alakul ki a gondos szemlélőben. Ennek következménye, hogy az ifjúsági mozgalmak a kutatásban mindmáig erősen háttérbe szorultak. Jóval kedvezőbb, a magyar viszonyokhoz képest szinte paradicsomi a helyzet Németországban, ahol e témának – bár szintén nem áll reflektorfényben – jelentős kutatási előzménye van. A nemzetiszocializmus kutatásának abszolút elsőrendűsége magával hozta, hogy mára már a Hitlerjugend történetéről is számottevő számú történeti feldolgozás áll rendelkezésünkre. A továbbiakban összefoglaljuk ennek az irodalomnak az érdemi részét, és kitérünk arra a néhány írásra, amelyek a magyarországi Német Ifjúság, illetve Levente szervezettel foglalkoznak.

Jóllehet szép számmal áll rendelkezésünkre monográfia, tanulmány és cikk a náci ifjúsági szervezet történetéről, a Hitlerjugend külkapcsolatairól meglehetősen kevés az információ. Kiemelésre érdemes három monográfia, amelyek közül egy részben, kettő pedig teljesen e témával foglalkozik. Az első *Michael Buddrus* 2003-ban megjelent monumentális alkotása,³ amely a Hitlerjugendről rendelkezésre álló mai tudásunk legteljesebb foglalatát adja, és kb. 100 oldalt szán a Hitlerjugend külügyi aktivitásának is. A fejezet nagy érdeme, hogy központi szervezeti szinten áttekinti e tevékenységnek azokat a részterületeit, amelyek eltérő időkben eltérő módon játszottak szerepet. Nem terjed ki viszont elemzése, hiszen nehezen is terjedhet ki, e külkapcsolatok részletes, kontinensenkénti és országonkénti bemutatására. A munka e fejezetével szemben egyetlen kritikai megjegyzésünk az lehet, hogy a korabeli, főleg HJ-irodalom felhasználásával a szerző még teljesebb képet tudott volna az olvasó elé tárni. Ennek ellenére ez a mellékletekkel együtt kb. 1500 oldalas mű jó ideig a Hitlerjugenddel foglalkozók „bibliája” lesz.

A HJ külkapcsolataival foglalkozó könyvek közül az egyik – *Dieter Tiemann* munkája⁴ – a német-francia ifjúsági kapcsolatokat mutatja be a két világháború között, s

jelentős részt szán közelebbről a Hitlerjugend francia kapcsolatainak ismertetésére is. Ez a mű több vonatkozásban mértékadó. Műfaját tekintve nagyon hasonlít ahhoz, amit ez az értekezés is részben célul tűzött ki maga elé, vagyis két ország ifjúsági kapcsolatainak feltárását. Mivel Tiemann az 1933 előtti időszakot tárgyalja hangsúlyosabban, fontos információkra leltünk ezekben a fejezetekben arra nézve, hogy a két ország viszonylatában milyen ifjúsági kapcsolatok álltak fenn a náci németországi hatalomra jutása előtt. Így azt is nyomon követhetjük, hogy a Hitlerjugend megerősödése miként befolyásolta ezeket a kapcsolatokat, a HJ hogyan vette át, alakította át ezeket a maga ízlése szerint, s mi volt erre a reakció Franciaországban. Mivel a szerző az 1933 utáni időszakra maga is átnézte azokat a forrásokat, amelyek e munka alapjául szolgálnak, hasznosíthattuk és egyben meg is erősíthettük az általa mondottakat, s tapasztalatot szerezhettünk a könyv módszertanából is. Ám Tiemann nem a Hitlerjugendet állítja könyve középpontjába, hiszen az ifjúsági kapcsolatok teljes spektrumát, így az iskolai kapcsolatokat és a felsőoktatás vonalán létesült kontaktusokat is vizsgálja.

A másik egy egészen új disszertáció könyvváltozata a *Hitlerjugend és az olasz Opera Nazionale Balilla (ONB) és a Gioventù Italiana del Littorio (GIL) kapcsolatairól*.⁵ Legalábbis ezt hinné az ember, amikor a könyv címét látja. Ám e könyv háromnegyed részében a két olasz ifjúsági szervezet elsősorban kortanuk megkérdezésére alapozott történetét adja, s csak a kötet végén kerül sor a HJ és e szervezetek összehasonlító, sok esetben felettébb felületes elemzésére. A német és az olasz ifjúsági csoportok között fennálló kapcsolatoknak szánt másfél oldal teljesen esetlegesen ragad ki két-három mozzanatot e sokkal szövevényesebb kapcsolatrendszerből, mivel a disszerens ehhez a részhez még a legalapvetőbb irodalmat sem használta fel.

Ki kell emelnünk még két másik viszonylag új könyvet, amelyek a Hitlerjugend Németországban kívüli történetéhez adtak támpontokat, mivel két olyan területet tárgyalnak – Ausztriát és Danzigot (Gdańsk) –, amelyek csak a 30-as évek végén tagozódtak be az addigra már szinte államifjúsággá avanzsáló birodalmi Hitlerjugendbe. *Johanna Gehmacher* a *Hitlerjugend és a Német Leányok Szövetsége (Bund Deutscher Mädel, BDM) ausztriai történetét* dolgozta fel a kezdetektől az anschlussig, s eközben jelentős szerepet szánt a birodalmi és az ausztriai HJ között fennálló kapcsolatoknak is.⁶ Hasonló szemléletű dolgozat *Christoph Pallaske* 1999-ben megjelent könyve, amely *Danzig Szabad Város Hitlerjugendjének történetét* kíséri végig a kezdetektől a város különállásának befejeződésig. Mivel ez a munka Gehmacher könyvéhez hasonlóan a helyi forrásokra is támaszkodhatott, a német levéltári forrásokhoz képest jelentős többletinformációkat biztosított számunkra.⁷

E legfontosabbnak tűnő munkákon kívül leginkább a nagyobb összefoglaló munkák rejtenek szórványos információkat a HJ külkapcsolatairól. A továbbiakban ezekre térünk ki. Egyéb kiadványokra, amelyek csupán említést tesznek a Hitlerjugend más országok ifjúságával fenntartott kapcsolatairól, s így az itt részletesebben bemutatott munkákhoz képest újdonságot nem jelentenek, nem voltunk tekintettel.⁸ Sajnos olyan nagyszabású

³ *Michael Buddrus*, Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik. K. G. Saur, München 2003.

⁴ *Dieter Tiemann*, Deutsch-französische Jugendbeziehungen der Zwischenkriegszeit. Bouvier Verlag, Bonn 1989.

⁵ *Ute Schleimer*, Die Opera Nazionale Balilla bzw. Gioventù Italiana del Littorio und die Hitlerjugend – eine vergleichende Darstellung. Waxmann Verlag, Münster 2004.

⁶ *Johanna Gehmacher*, Jugend ohne Zukunft. Hitler-Jugend und Bund Deutscher Mädel in Österreich vor 1938. Picus Verlag, Bécs 1994.

⁷ *Christoph Pallaske*, Die Hitlerjugend der Freien Stadt Danzig 1926–1939. Waxmann Verlag, Münster 1999.

⁸ Idesorolható: *Alfred Meschenmoser*, Die Hitlerjugend. Eine philatelistisch-zeitgeschichtliche Darstellung.

munkával, mint *Werner Kindt* közel kétezer oldalas forrásgyűjteménye a német ifjúság 1920 és 1933 közötti történetéről, a Hitlerjugend vonatkozásában nem rendelkezünk.⁹

A HJ korai korszakára mindmáig az egyetlen átfogó munka *Peter D. Stachura Nazi Youth in the Weimar Republic* (Náci ifjúság a Weimari Köztársaság idején) című, mára már harmincéves, de elavultnak nem tekinthető munkája. Mivel a HJ Határvidéki Hivataláról és a HJ külföldi tevékenységéről csak említés szintjén értesülünk belőle,¹⁰ leginkább a kötet életrajzi vázlatokat, táblázatokat és ábrákat tartalmazó részét használtuk fel. Az 1933 előtti időszakra nézve jó vázlat *Alice Hardenberg* munkája az Egyleti Ifjúság külkapcsolatairól, valamint *Ernst-Michael Jovy* nagyon alapos és értékes munkája az ifjúsági mozgalom és a nemzetiszocializmus viszonyáról, amelyekre e munka megfelelő fejezeteinél is leginkább támaszkodtunk.¹¹

Werner Klose Generation im Gleichschritt (Együtt lépő generáció)¹² című könyve a Hitlerjugend külügyi aktivitását a békeszínlelés általános politikájának kontextusába helyezi. Kissé paradoxnak is tekinthetjük – s Klose idézi is Schirach egyik újévi beszédét –, hogy a HJ legfelsőbb vezetése éppen 1938-at jelölte ki az „Egyetértés évének”. A szerző helyesen jegyzi meg, hogy az egyetértés csakis a Hitlerjugenddel hasonló szellemiségű ifjúságra és szervezeteire vonatkozott, amelyeket – s ezt már mi jegyezzük meg – egyenlőnek tekintett az érintett országok teljes ifjúságával.¹³ Klose rövid bekezdésekben tér ki a HJ külügyi tevékenységének több összetevőjére, így a HJ külföldi csoportjaira, az ausztriai, Szudéta-vidéki, a danzigi és a többi német lakosságú terület náci ifjúsági mozgalmaira, a megszerzett területeken a Hitlerjugend megszervezésének néhány vonatkozására. Végül kitér az Európai Ifjúsági Szövetség (Europäischer Jugendverband, EJV) megalapításának tényére és a szervezetben részt vevő ifjúsági csoportokra, így a magyar Leventére is.¹⁴

Hans-Christian Brandenburg mindössze pár lapot szán a Hitlerjugend külügyi munkájára, de közben két fontos momentumra hívja fel a figyelmet. Miközben szól a határon túli területek néhány szervezetéről, kiemeli, hogy a HJ és az NSDAP mindvégig erős nyomás alatt is tartották ezeket a szervezeteket. Csak olyan szervezetekkel voltak hajlandók kapcsolatot tartani, amelyek minden kétség nélkül elfogadták a párt és a HJ ideológiáját. Más német szervezeteket adott esetben az anyaországuk túlkapásai ellen sem védtek meg. A másik fontos tényező Brandenburg könyvében annak a momentumnak a megemlézése, hogy a Hitlerjugend külügyi aktivitása során ráépítette tevékenységét más if-

Phil*Creativ GmbH, Schwalmthal 1999, 75–81. o.; *Herbert Taege*, Die Hitler-Jugend. Geschichte einer betrogenen Generation. Leopold Stocker Verlag, Graz 2002, 27–28., 83–84. o.; *Margret Aull-Fürstenberg*, Lebenslüge Hitler-Jugend. Aus dem Tagebuch eines BDM-Mädchens. Ueberreuter, Bécs 2001, 54–72. o.; *Guido Knopp*, Hitlers Kinder. Goldmann, München 2001.

⁹ *Werner Kindt* (Hg.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Quellenschriften. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf – Köln 1974.

¹⁰ *Peter D. Stachura*, Nazi Youth in the Weimar Republic. Clio Books, Santa Barbara – Oxford 1975, 33. o.

¹¹ *Alice Gräfin Hardenberg*, Bündische Jugend und Ausland. Uni-Druck, München 1966; *Ernst-Michael Jovy*, Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Zusammenhänge und Gegensätze. Versuch einer Klärung. Lit, Münster 1984.

¹² *Werner Klose*, Generation im Gleichschritt. Ein Dokumentarbericht. Stalling Verlag, Oldenburg – Hamburg 1964.

¹³ Klose, i. m., 243. o. Lásd még: *Wilhelm Zilius*, Bücher über die Hitler-Jugend. Ein Bericht unter besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses zwischen Hitler-Jugend und Jugendbewegung. In: Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981, 221–248. o.

¹⁴ Klose, i. m., 244–248. o.

júsági szövetségeknek a Hitlerjugendénál 1933 előtt sokszorta színesebb és kiterjedtebb kapcsolatrendszerére.¹⁵ E két fontos tézisnek az alátámasztása ebben az értekezésben kiemelt szerepet játszik.

Martin Klaus máig mértékadó könyve a *Harmadik Birodalom leányairól* csupán a Birodalmi Ifjúságvezetőség (Reichsjugendführung, BJV) egykori sajtóreferensére, Günter Kaufmannra hivatkozva annyit közöl, hogy a „Megértés Éve” jegyében a HJ különösen intenzívvé tette kapcsolatait néhány kiválasztott országgal, elsősorban Olaszországgal és Spanyolországgal. Kaufmann nyomán közöl néhány számadatot arra is, hogy 1936 után valóban emelkedő tendencia volt megfigyelhető a HJ külföldi útjai terén. Ezenkívül Klaus is megemlíti az Európai Ifjúsági Szövetség megalapítását, valamint a gyermekeket vidékre küldő akciót (Kinderlandverschickung, KLV) és a benne érintett országokat.¹⁶

Heinz Boberach gazdagon illusztrált könyve megemlíti több népi német ifjúsági szervezetet. Néhány sorban azt is leírja, hogy ezek 1938–1939-ben egytől egyig betagozódtak a birodalmi HJ-ba. Ugyanez történt az elzászi és a luxemburgi szervezetekkel is (Elsässische Jungmannschaft, Deutsche Volksjugend in Luxemburg), amely területek nem tartoztak a birodalomhoz. Boberach kiragad néhány látogatást, főleg Németország és Olaszország között, s említést tesz az Európai Ifjúsági Szövetség megalakulásáról, és kapunk némi információt a KLV-ről is.¹⁷

A Hitlerjugend története szempontjából általában nagyon értékes *Karl-Heinz Jahnke és Michael Buddrus* 1989-ben kiadott több száz dokumentumot tartalmazó kötete, amelyben azonban számunkra mindössze két fontos dokumentum található: a *Völkischer Beobachter* (Népiségi Figyelő) című legfőbb náci pártlap 1942. szeptember 15-i számában megjelent tudósítás az Európai Ifjúsági Szövetség megalapításáról, valamint Thomas Mann ezzel kapcsolatos rádióbeszéde a BBC londoni adásában.¹⁸

A HJ külkapcsolataihoz egy forrást közöl a gyermekeket vidékre küldő akcióról *Matthias von Hellfeld és Arno Klönne dokumentumgyűjteménye*,¹⁹ amelyet az egykori KLV-ért felelős birodalmi referens, *Gerhard Dabel* kritikával kezelendő könyvéből és forrásgyűjteményéből vesznek át. Ez viszont a legteljesebb kiadvány e nemzetiszocialista „szociális kísérletről”. A KLV-ről *Gerhard Kock* munkája nyújt kitűnő és részletekbe menő elemzést.²⁰

Michael Wortmann Baldur von Schirachról szóló biográfiájában a Hitlerjugend külkapcsolatai terén főleg a Schirachhoz kötődő momentumokról találunk említést: vagyis arról, miként vállalta magára Schirach az ifjúság „nagykövetének” szerepét, miként utazta be szinte az egész világot, hogy a „megértés” jegyében szerte a világban ifjúsági kap-

¹⁵ *Hans-Christian Brandenburg*, Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1982, 175–177. o.

¹⁶ *Martin Klaus*, Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1983, 95–96. o.

¹⁷ *Heinz Boberach*, Jugend unter Hitler. Droste Verlag, Düsseldorf 1982, 62–65., 115–118. o.

¹⁸ *Karl-Heinz Jahnke – Michael Buddrus*, Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. VSA Verlag, Hamburg 1989, 355–357., 446–447. o.

¹⁹ *Matthias von Hellfeld – Arno Klönne*, Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus – Quellen und Dokumente. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1985, 228–229. o.

²⁰ *Gerhard Dabel* (Hg.), KLV. Die Erweiterte Kinder-Land-Verschickung. KLV-Lager 1940–1945. Dokumentation über „den größten soziologischen Versuch aller Zeiten”, Schillinger Verlag, Freiburg 1981; *Kock, Gerhard*, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...”. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg. Ferdinand Schöningh, Paderborn et al. 1997.

csolatokat szőjön. Bővebbet az alig több mint egyoldalas összegzésből nem tudhatunk meg. Fontos kiemelni viszont Wortmannak azt a helyes tézisé, miszerint az ifjúsági kapcsolatok jól illeszkedtek a német külpolitika rendszerébe. A szerző idézi a leleplezést is, miszerint Schirach alvezetőinek maga mondta ki nyíltan, hogy a Hitlerjugend erősíti a német „békepolitika” színlelését, miközben Németország fegyverkezik.²¹

A már említett *Günter Kaufmann* cáfolta a Wortmann által Schirachról kialakított negatív képet, amellyel többek között éppen az ifjúság határokön túlnyúló, szerinte valóban megértést kereső tevékenységének egyoldalú ábrázolását állítja szembe. A Schirachnak tulajdonított és Wortmann által idézett leleplező kijelentéseket hazugságnak minősítve olyan megnyilvánulásokat idéz Schirachtól, amelyek valóban a HJ ártatlanságáról győzhetnék meg az összképet nem ismerő olvasót. Így a HJ külügyi aktivitása Kaufmann szemében kizárólag a békét szolgálta. Emiatt éppen a HJ és annak legfelsőbb vezetése – élén Schirach-hal – volt a legcsalódottabb, amikor kitört a világháború, sőt Schirach elárulva érezte magát. Kaufmann megemlíti a HJ külügyi tevékenységének néhány adatát, kitér arra, hogy külföldön milyen nagy elismerés övezte a HJ-ot. Beszámol Schirach és Vlaszov tábornok²² találkozásáról és annak céljáról is. Schirach fehérre mosásának kísérlete az Európai Ifjúsági Szövetség megalakításának hasonló szellemiségű értékelésével zárul.²³

Torsten Schaarnak a második birodalmi ifjúsági vezetőről, *Artur Axmannról* írt politikai életrajza természetesen Axmann oldaláról közelíti meg a HJ 1940 és 1945 közötti külügyi aktivitását, s foglalja össze részben levéltári források, részben szakirodalom alapján az erre az időszakra eső fontosabb eseményeket. Ezek csúcsa itt is az Európai Ifjúsági Szövetség megalakítása. Mivel az ifjúság totális mozgósítása a háború második felében már nem maradt meg a birodalom keretében, ezért az ún. „Germán Ifjúság” és népi német ifjúság mozgósítása ugyancsak tárgya e kiadványnak.²⁴

Gottfried Griesmeyrnek és *Otto Würschingernek* a HJ egykori két vezető beosztású személyiségének (előbbi a világnézeti nevelés osztályának vezetője volt, utóbbi a szervezési hivatal élén állt) erőteljes kritikával kezelendő könyve a HJ külföldiek számára fenntartott vendégházáról (Auslandshaus) tesz említést. 18 oldalas fejezetet szán a HJ külföldi aktivitásának, 11 oldalon tárgyalja a szudétanémet és az ausztriai német ifjúság életét 1938 előtt. E monográfia használható részeire a dolgozat megfelelő pontjain térünk ki. Ugyancsak hasznosnak bizonyult az általános képhez a KLV-ről szóló fejezet is.²⁵ Számtalan forrásrészletet közöl, s tényanyagával is segítséget nyújtott *Erich Blohm* (a HJ egyik területi vezetőképző iskolájának vezetője) egyébként szintén kritikával kezelendő

műve. Ebben ugyancsak információkra leltünk a szudétanémet és osztrák előzményekről és a KLV-ről is, míg a külföldi tevékenységről egy-két – valószínűleg – sajtójelentést közöl a könyv.²⁶ Ebbe a sorba tartozik még *Jutta Rüdigernek*, a BDM egykori első számú vezetőjének a korabeli szellemiséget sok esetben megőrző, de információban rendkívül gazdag munkája a Hitlerjugendről, amely külön alfejezetet szán mind a HJ külföldi tevékenységének, mind pedig a KLV-nek.²⁷

A Németország korabeli történetéről szóló, mennyiségét tekintve könnyen áttekinthető magyarországi tudományos irodalom középpontjában eddig csak bizonyos résztek álltak.²⁸ Ennek ismeretében nem meglepő, hogy a Hitlerjugendről Magyarországon, illetve magyarul eddig csak néhány írás jelent meg. Ezek is mindössze csekély betekintést engednek a szervezet életébe és munkájába, a külkapcsolatokat pedig egyáltalán nem érintik.²⁹

A délkelet-európai német ifjúság kapcsán említésre méltó az *Albrich-Christ-Hockl* szerzőcsoport kis lélegzetű könyve a délkelet-európai német ifjúsági mozgalomról,³⁰ amelyet azonban inkább az 1933 előtti korszakhoz lehet haszonnal forgatni. A Hitlerjugenddel fennálló kapcsolatokról csak a könyv utolsó oldalain találunk utalást. A tanulmányt azonban érdemes megfelelő kritikával kezelni, hiszen a szerzők e mozgalmak vezető személyiségei voltak. Egyikük, Hans Christ a Német Ifjúság dél-dunántúli területvezetője volt. Ifjúságra vonatkozó hivatkozásokat ezenkívül a német népcsoportokról készült monográfiák szolgáltatnak. *Johann Böhmnek* romániai németiség történetét feldolgozó két munkája olyan részletességgel mutatja be az ifjúság megszervezését, visszasságait és tevékenységét, hogy ehhez már csak néhány részletinformációval tudunk hozzájárulni.³¹ Hasonlóképpen jól használható *Tatjana Tönsmeier* monográfiája Szlovákia és a Harmadik

²⁶ *Erich Blohm*, Hitler-Jugend. Soziale Tatgemeinschaft. Verlag für Volkstum und Zeitgeschichtsforschung, Vlotho 1979, 27–28, 36–39, 169–173, 195–199, 275–295. o.

²⁷ *Jutta Rüdiger*, Die Hitlerjugend und ihr Selbstverständnis im Spiegel ihrer Aufgabengebiete. Studienausgabe. Askania Verlag, Lindhorst 1983, 256–269, 289–298. o.

²⁸ Anélkül, hogy e műveket tételesen felsorolnánk, csak a szerzőket említjük meg, a teljesség igénye nélkül: Fekes Judit, Karsai László, Kiss J. László, Kövics Emma, Mezei Géza, Molnár Judit, Németh István, Niederhauser Emil, Ormos Mária, Pritz Pál, Romsics Ignác, Sipos Péter, Számvéber Norbert, Székely Gábor, Tilkovszky Loránt, Tokody Gyula, Tomka Béla, Ungváry Krisztián.

²⁹ *Brenda Ralph Lewis*, A Hitlerjugend. Hajja és fia Kiadó, Debrecen 2001; *Vitári Zsolt*, A testi felkészítés előzményei a Hitlerjugendben 1933 előtt. *Kutatói Füzetek*, 8. sz., A PTE Történelem Doktori Programjának Sorozata, Pécs 2001, 77–98. o.; Uő, A testi felkészítés szerepe és fejlődése a Hitlerjugendben 1933–1939. *Századok*, 2000/6. sz., 1377–1427. o.; Uő, A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa? *IPF Tanszéki Közlemények*. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, 2001, 152–172. o.; Uő, A Hitlerjugend. *Rubicon*, 2005/4–5. sz., 70–79. o.; Uő, Massensuggestion und Militärdress. Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend, Pécs 2001, Diplomarbeit, Manuskript, 201 o.; Uő, Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick. *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei 2001, 34–52. o.; Uő, Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend. *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, 2005, 234–260. o.

³⁰ *Gerhard Albrich – Hans Christ – Hans Wolfram Hockl*, Deutsche Jugendbewegung im Südosten. Verlag Ernst und Werner Giesecke, Bielefeld 1969.

³¹ *Johann Böhm*, Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933–1940. Peter Lang Verlag, Frankfurt 1999; *Johann Böhm*, Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das „Dritte Reich” 1941–1944. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. 2003.

²¹ *Michael Wortmann*, Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer. Böhlau Verlag, Köln 1982, 164–168., 177. o.

²² *Andrej Andrejevics Vlaszov* (1900–1946). Szovjet tábornok, később a németekkel szövetséges Orosz Felszabadító Hadsereg (ROA) első embere. 1940-ben a Vörös Hadsereg egyik legfiatalabb tábornoka volt. Zsukov oldalán részt vett a moszkvai csatában, később Leningrád felmentésére vezényelték. 1942 januárjában csapatait körülfogták. Sztálin büntetésétől tartva Vlaszov inkább katonáival maradt, akik júniusban kapituláltak. A fogságban Vlaszov antikommunista lett, hadifoglyokból megpróbált sereget szervezni, de a ROA létszáma sohasem érte el az 50 000 főt. A háború végén a szövetségesek fogságába esett katonáit átadták a szovjeteknek. Vlaszovot és sok más emberét halálra ítélték és kivégezték, a többiek sorsa legjobb esetben is jó néhány év Gulag lett. – <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/vlaszov.html> (2008. 01. 19.)

²³ *Günter Kaufmann*, Baldur von Schirach – ein Jugendführer in Deutschland. Richtigstellung und Vermächtnis. A szerző kiadása, Füssen 1993, 50–63. o.

²⁴ *Torsten Schaar*, Artur Axmann. Vom Hitlerjungen zum Reichsjugendführer der NSDAP – eine nationalsozialistische Karriere. Universität Rostock, Rostock 1998, 313–332, 399–405. o.

²⁵ *Gottfried Griesmayr – Otto Würschinger*, Idee und Gestalt der Hitlerjugend. Druffel Verlag, Leoni 1980, 171, 178–195, 235–246, 259–266. o.

Birodalom kapcsolatairól.³² Az osztrák ifjúsági mozgalom 1938 előtti korszakának rendkívül alapos, minden részletre kiterjedő elemzését *Gerhard Seewann*nak köszönhetjük.³³ A felhasznált további monográfiák és tanulmányok külön említést nem érdemelnek.

A Hitlerjugenddel összehasonlítva gyászosan tűnik a helyzet a magyarországi Levente történetét illetően. A *Leventemozgalomról* mind ez idáig egyetlen monográfia jelent meg, az is harminc évvel ezelőtt, ami viszont érdemeiből nem von le semmit.³⁴ Rendkívül hasznos ismereteket nyújt a könyv a Levente felállításának előkészítéséről, a törvényi alap megteremtéséről és a szervezet gyarapodásáról. Kimaradtak belőle viszont az igazán érdekes témák, vagyis például a szervezet tényleges életének és tevékenységének bemutatása. Ebből fakadóan témánkhoz is csak a bevezető fejezetekhez forgathattunk haszonnal. Kiadási éve miatt inkább forrásként használható *Tornay Károly* munkája, amely főleg a Levente belső életéhez és szervezetéhez volt hasznos tanulmány.³⁵ A Hitlerjugend magyarországi látogatásai, valamint a Német Ifjúság felállítása és működése kapcsán jó forrásnak minősült Bély Alajosnak, az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének munkanaplója.³⁶ Ezenkívül a leventeszervezetről kisebb tudományos értékkel bíró tanulmányok,³⁷ valamint cikkek, egykori leventék visszaemlékezései állnak rendelkezésünkre.³⁸

Még ennél is rosszabb a helyzet a magyarországi Német Ifjúság, vagyis Volksbund magyarországi ifjúsági szervezete kapcsán. Tilkovszky Loránt egykor úttörő, de mára részben túlhaladott könyve³⁹ csupán néhány oldalt szán a Német Ifjúságnak (említést tesz a Volksbund-ifjúság néhány sajtótermékéről, tanfolyamairól, a vezetők egyes megnyilvánulásáról, a DJ megalapításáról, a KLV-ről stb.), amit *Hét évtized* című könyvében többnyire megismétel.⁴⁰ Ezeken felül a DJ történetéhez néhány újabb adalékkal szolgált Donáth Péter kötete a magyarországi német tanítóképzés történetéről.⁴¹ Norbert Spannenberger újszerű, sok helyen Tilkovszky revízióját nyújtó, terjedelmes, ma

³² Tatjana Tönsmeier, *Das Dritte Reich und die Slowakei 1939–1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn*. Schöningh, Paderborn – München 2003.

³³ Gerhard Seewann, *Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938*. Dipa-Verlag, Frankfurt/Main 1974.

³⁴ Gergely Ferenc – Kiss György, *Horthy leventéi. A Leventeintézmény története*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1976.

³⁵ Tornay Károly, *A Leventeintézmény története*. Stádium Kiadó, Budapest 1936.

³⁶ Blasszauer Róbert (szerk.), *Az IHNTOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. Hadtörténelmi Levéltár – Petit Real Kiadó, Budapest 2002.*

³⁷ Szabó János, *A leventeintézmény és társadalmi környezete. Hadtörténelmi Közlemények*, 1989/4. sz., 495–520. o.; Varga József, *A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. Új Pedagógiai Szemle*, 1992/10. sz., 16–26. o.

³⁸ Körmendi Géza, „Ma este indulunk a frontra...” Tatai leventék [diákok] a második világháborúban 1944–45. *Limes. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat*, 1992/4. sz., 57–68. o.; Gyülsi László, *A totális mozgósítás. Visszaemlékezések Magyarország második világháborús történelmének megíratlan fejezetéhez. Limes*, 1992/4. sz., 45–55. o.; Bán Ervin, *A leventemozgalom „bevonult” az iskolába. Új Pedagógiai Szemle*, 1991/10. sz., 71–76. o.; Fáy László, *A leventeképzésről. História*, 1994/9–10. sz., 61. o.; Keszei Szabolcs, *A sárvári járási leventeegyesületek megalakítása. Vasi Szemle*, 1995/2. sz., 262–272. o.; Kristó Nagy István, *Hitler ifjai – Horthy leventéi. Ezredvég*, 1996/6. sz., 59–67. o.; Nagy Csaba, *Feláldozott nemzedék. Visszaemlékezések a leventemozgalom történetére. Pannon Tükör*, 2000/3. sz., 50–55. o.; Riba István, *Hol vannak a leventék? Honvédelmi nevelés. Heti Világgazdaság*, 1993/37. sz., 86–87. o.

³⁹ Tilkovszky Loránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest 1978, 41, 174, 194–196, 246, 272, 297–298. o.

⁴⁰ Tilkovszky Loránt, *Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919–1989*. Kossuth, Budapest 1989.

⁴¹ Donáth Péter, *Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919–1944*, k. n., Budapest 1996.

már magyarul is elérhető Volksbund-monográfiája⁴² is mindössze három oldalt szentel a Volksbund-ifjaknak, melynek során a szerző kortanuk beszámolóira támaszkodott. Bellér Béla *Volksbildungsvereintől a Volksbundig* című munkája elsősorban a német ifjúsági csoportok magyarországi látogatásának rekonstruálásához, valamint a Franz Basch későbbi Volksbund-vezető bebörtönzése ifjúsági vonzatainak a feltárásához volt hasznos.⁴³ A magyarországi Német Ifjúság felépítésének megértéséhez elengedhetetlenek voltak a Bank Barbara és Őze Sándor által kiadott kötetben publikált dokumentumok.⁴⁴ Kevés támpontot adott a magyarországi németek ifjúságának történetéhez a már említett *Német Ifjúsági Mozgalom Délkeleten* című tanulmány is, amelyből leginkább a DJ megalapítására és a birodalmi német gyerekek magyarországi nyaraltatására vonatkozóan kaphatunk információkat.⁴⁵

A téma ismeretlenségéből fakad, hogy tudományos diskurzusról nem számolhatunk be, hiszen ehhez jóval nagyobb számú publikációra lenne szükség, amelyek alapot nyújthatnak a különféle nézetek, más országok esetében más módon előforduló jelenségek összevetésére. Reményeink szerint minderre lehetőséget fog nyújtani a közeljövő.

1.2. A kutatás célkitűzései és módszertana

A történeti irodalom eddigi szerény eredményei mind tartalmi, mind pedig módszertani szempontból nem kínáltak biztos alapot. A Hitlerjugend külkapcsolatainak feltárásához ezért kiterjedt levéltári forrásbázisra volt szükség, amely az előzetes várakozásokat felülmúló, megnyugtató kiindulópontot jelentett. A téma előzménynélkülisége miatt viszont magát a koncepciót is meg kellett alkotnunk.

E munka időhatárát az 1922-es és 1945-ös éveket vettük alapul. Az első nemzetiszocialista ifjúsági szervezet alapítása volt a kiindulópont, jöhet 1933 előtt a Hitlerjugend külföldre irányuló aktivitása csak előzménynek tekinthető, s többnyire kizárólag a szomszédos országok felé irányult. A HJ csak az állam támogatásával és a hasonló tevékenységet folytató szervezetek fokozatos beolvasztásával, más intézmények szerepkörének kisajátításával léphetett a kifejlett külkapcsolatok útjára, s formálta azokat 1939-ig egyre kiterjedtebbre, hogy azután e fejlődést a háború tépázza meg, illetve törje derékba. A végpont nem lehetett más, mint a történelmi korszakhatár, 1945, bár az utolsó két háborús évben már nemigen beszélhetünk ifjúsági kapcsolatokról. A Német Ifjúság tevékenysége viszont teljesen a háborús időszakhoz kötődött.

Az előszóban érintőleg már utaltunk a dolgozat fő kérdésfeltevéseire. A Hitlerjugend a köztudatban a mai napig sem foglalta el azt a helyet, amely történetéből egyértelműen következne. A második világháború után, amikor a háború és a holokauszt borzalmai az egész világ előtt nyilvánvalóvá váltak, Németországban széles körben úgy ítélték meg,

⁴² Norbert Spannenberger, *Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938–1944 unter Hitler und Horthy*. Oldenbourg Verlag, München 2002. magyarul: *Norbert Spannenberger, A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között*. Lucidus Kiadó, Budapest 2005.

⁴³ Bellér Béla, *A Volksbildungsvereintől a Volksbundig. A magyarországi németek története 1933–1938. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002*; Bellér Béla, *Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933–1938*. Suevia Pannonica, Speyer 2000.

⁴⁴ Bank Barbara – Őze Sándor, *A „német ügy” 1945–1953. A Volksbundtól Tiszalóig. Magyarországi Németek Országos Szövetsége. Budapest–München–Backnang 2005.*

⁴⁵ Albrich-Christ-Hockl, i. m.

hogy a Hitlerjugend a náci Németország egyik olyan szervezete volt, amely miatt nem kell büntudatot éreznie az embernek. Mára a kutatás egyértelműen bebizonyította, hogy ez távolról sem felel meg a tényeknek, mivel a Hitlerjugend a maga módján súlyos bűnököt követett el egy teljes generáció ellen.

Az ártalmatlan tevékenységekhez sorolták a Hitlerjugendnek a német határokon túl képviselt és végrehajtott aktivitását is. Külkapcsolatrendszerében az óvatlan szemlélő mindazonáltal valóban egyszerű gyermekkirándulásokat, táborozásokat és sportrendezvényeket láthat, miközben a HJ sokkal nagyobb méretekben, a felszínen nem látható stratégiákban gondolkodott. Nem vitatta senki, hogy Európában a vezető szerep Németorszáé, így a Hitlerjugend az otthon kivívott vezető szerep után ezt európai viszonylatban is meg kívánta szerezni. Mindez a szervezet háborús tevékenységének éppoly fontos része volt, mint a hazai fronton teljesített kisegítő szolgálat. Reményeink szerint ez az értekezés kellően megvilágítja majd ezeket a törekvéseket, s beigazolódnak a fő hipotézisünk.

Ennek igazolására egy *kronológiai* tv megrajzolása tűnik a legalkalmasabb módszernek, amely szemléletessé teszi, hogy a Hitlerjugend a külkapcsolatok terén honnan indult és hova jutott, és mikor milyen szándékok voltak meghatározók. Rá kell világítanunk emellett az 1933 előtt folytatott hasonló tevékenységre is, és legalább vázlatosan ismertetnünk kell néhány fontos, 1933 előtt és egy darabig még utána is az ország közötti gyermekkapcsolatokra specializálódott szervezet munkáját. Ez által látható lesz az is, hogy miként vette át a Hitlerjugend fokozatosan és egyre maradéktalanabban ezeket a szerepeket. A források arra sajnos csak meglehetősen kis mértékben adnak lehetőséget, hogy azt is bemutassuk, miként hasznosította a weimari időszak ifjúsági szervezeteinek hasonló tapasztalatait és már meglévő kapcsolatait.

A dolgozat következő jelentős része a *Hitlerjugend „külpolitikájának” határokon túlra irányuló munkájának fejlődését és irányait* mutatja be 1933 után. Mivel eddig hasonló munka nem született, meglehetősen részletességgel felrajzolja a Hitlerjugend közép- és délkelet-európai országok, különösen Magyarország felé irányuló tevékenységét. Számba vesz néhány nagyon jellemző sajátosságot, anélkül hogy mindezt még részletesebben kifejtene, mivel e téma több monográfia anyagául szolgálhatna. Az egyes országokra vonatkozó fejezetek egymással összehasonlítva meglehetősen egyenetlen képet mutatnak, hiszen az eltérő méretű és értékű forrásbázis miatt nem volt lehetőség arra, hogy minden egyes partner esetében azonos módon és azonos szempontok szerint tárjuk fel a HJ kapcsolatait. A felhasznált források alapján jóval nehezebb volt rekonstruálni, hogy az egyes partnerországok ifjúságai milyen gyakran, mekkora létszámmal és milyen célzattal érkeztek Németországba. Ennek ennél szélesebb körű feltárása azonban csak akkor lehetséges, ha minden olyan ország levéltári forrásait összegyűjtjük, amelyekkel a HJ kapcsolatot ápolt. Ezt egy ember nyilvánvalóan nem tudja elvégezni. Az egyes országok tárgyalásánál minden egyes alkalommal azt a módszert alkalmaztuk, hogy nagy vonalakban bemutattuk az ott működő fontosabb ifjúsági szervezeteket, vagyis a Hitlerjugend lehetséges partnereit. Az adott országokban élő német kisebbség ifjúsági szervezetei is munkánk tárgyát képezik. Ezt követően a kapcsolatokról a legfontosabbakat emeltük ki, az egyéb fellelhető kapcsolatok földrajzi megjelenéséről a mellékelt térképszelvények, részleteikről pedig a melléklet nyújt tájékoztatást. A térképeken – ha külön nem jeleztük – nem jelöltük, hogy egy adott területről, illetve városból hány csoport indult útnak, itt csak a területi eloszlásra fókuszáltunk. Ahol csak a küldő HJ-terület volt ismert, ott az

adott HJ-terület helyén a térképen tetszőleges helyen elhelyezett pont jelzi a kapcsolatot. A meglátogatott országok esetében szintén nem jelöltük az oda vezető utak számát.

A külügyminisztérium és a Hitlerjugend vezetése közötti súrlódásokból egyértelműen kiderült, hogy a HJ elvben mindvégig ragaszkodott ahhoz az állásponthoz, hogy nem folytat önálló külpolitikát. Tevékenysége mégis kezdett önállósulni, amit a birodalom más szervezeteivel szemben a túlélésért harcoló külügyminisztérium nem akceptálhatott. Ennek részleteit a következőkben még látni fogjuk. A valóságban a Hitlerjugend vezetői pontosan tudták, hogy milyen jelentős a HJ ez irányú, meglehetősen összetett tevékenysége. Jogosan fogalmaztak tehát egy 1944-es összegzésben úgy, hogy a Hitlerjugend ugyan nem folytat külpolitikát, de mégis gerjeszt és alátámaszt olyan külpolitikai tendenciákat, amelyek az államközi kapcsolatokban mindenképpen pozitív kicsengést kapnak.⁴⁶

A Hitlerjugend külföldi munkaterülete két alapvető részre bontható: a *néppolitikai* (volkspolitisch) és az *idegen népi* (fremdvölkisch) *tevékenységre*. Az előbbi a más országokban élő német nemzetiségű, valamint a népi németnek (volksdeutsch) nevezett lakossággal fenntartott kapcsolatok összefoglaló neve volt, amely azután további két fő részre tagolható. A *határ menti tevékenység* (Grenzlandarbeit) a birodalommal szomszédos országokra, illetve az ott élő németekre összpontosította aktivitását, s idesorolható a Hitlerjugend ún. „*Keleti Bevetés*” (Osteinsatz) akciója, amely 1939 után népi németeknek a megnövelt birodalom területére való áttelepülését segítette. Külön kezelték a nem szomszédos országokban élő németeket, akik közül ismét csak eltérően viszonyultak a *birodalmi német kolóniákhoz*, amelyek jobbra a náci Németország külügyi képviselői köré sorolható, illetve a gazdasági érdekeltségek lévén külföldön tartózkodó *birodalmi német állampolgárokat* (reichsdeutsch) jelentették. Az ő esetükben a német szervezeti struktúra teljes alkalmazása volt megfigyelhető mind a párt, mind pedig az állami szervek (követségek stb.) vonatkozásában. Mindebből már egyenesen következik, hogy a *népi németek* olyan német nemzetiségű egyének csoportját alkották, akik nem rendelkeztek állampolgársággal a birodalmon belül, hanem Magyarország, Románia, Szlovákia stb. állampolgárai voltak. E népi németek megtartására, nyelvének és kultúrájának megőrzésére, illetve a szülőhazával való kapcsolatainak ápolására irányuló tevékenységet nevezték tradicionálisan népiségi munkának (Volkstumsarbeit). E tevékenység új lendületet kapott az össznémetiség felé irányuló tevékenység, különösen annak a gyakorlatban egyszerűbben megvalósítható határ menti változata már a Hitlerjugend elődszervezeténél gyakorlat volt, ami azután a 20-as évek végén s a 30-as évek elején vett igazán nagy lendületet, hogy majd később, 1933 után, de különösen a 30-as évek közepétől elérje csúcspontját, majd új értelmet kapjon a háború időszakában.

Az európai ifjúsági együttműködés szándéka azonban – a hagyományok miatt is – a különböző nemzetiségű ifjak kapcsolattartását továbbra is szükségessé tette. Ebben

⁴⁶ „A Hitler-Jugend nem folytatott külpolitikát; de nem vonható kétségbe, hogy gerjesztett és alátámasztott bizonyos, a birodalmi politika szellemének megfelelő külpolitikai tendenciákat, ami nem maradt pozitív hatás nélkül a célul kitűzött és hivatalosan alakított államközi konstellációkra. [...] Így a Hitler-Jugend vezetőinek közvetlen befolyása félreismerhetetlen. [...] A germán ifjúsági munka terén a német ifjúság vezetői, a germán országok ifjúsági vezetői és vezető államférfiai közötti tartós és élénk gondolat- és tapasztalatcsere képezte a sikeres fejlődés alapját. A külföldi tevékenység sikereként értékelendő [...], hogy ezeknek az országoknak az ifjúsága egy esetben sem állt az árulók oldalára.” – Bundesarchiv (továbbiakban BArch), NS 26/358 (Kriegsgeschichte der HJ, 1944). Idézi: Buddrus, Totale Erziehung für den totalen Krieg, i. m., 742. o. A berlini Szövetségi Levéltárban folytatott kutatásaink idején zárult le az idézett könyv írása, így az NSDAP főarchívumából származó néhány aktakötetet nem vehettünk kézbe, ezeket kénytelenek vagyunk közvetett módon idézni.

nyilvánult meg a *HJ idegen népi tevékenysége*. Így a Hitlerjugend kiterjedt kapcsolatokat ápolt nemcsak az európai országok különböző ifjúsági szervezeteivel, de minden kontinens országaival kimutathatók ilyen jellegű relációk. Európa elsőrangúságához persze kétség sem férhetett. S ma már talán nehezen hisszük el, de 1939-ig Nagy-Britannia volt Németország egyik legfőbb partnere az ifjúsági kapcsolatok terén.

Már a korabeli szóhasználatban is bizonytalanságra adott okot a *külföldi német ifjúság* értelmezése. Még a HJ hivatalos használatában is leginkább azokat a birodalmi német állampolgársággal rendelkezőket értették külföldi német ifjúságon, akik leginkább a szülők külföldi munkavállalása nyomán éltek külföldön. A BIV a harmincas évek első felében törekedett még a fogalmak tisztázására, és ezeket az ifjakat *birodalmi német ifjúság külföldön* elnevezéssel kívánta megjelölni. *Külföldi német ifjúságon* pedig azokat az ifjakat értette, akik ugyan német néptársak voltak, de kivándorlás révén vagy az országterület szerződéses újrendezésével (pl. Versailles) más államok fennhatósága alá kerültek, s így már nem voltak német állampolgárok. Őket viszont egyértelműen külön lehetett választani azoktól a német csoportoktól, amelyek már esetleg több évszázada nem Németország területén éltek, de továbbra is a német népközség részének tekintették őket; őket köztudottan népi németeknek nevezték.⁴⁷ A BIV törekvéseit azonban nem koronázta siker, mivel a külföldi német elnevezést nem tudta kiszorítani a sokkal bonyolultabb „birodalmi németek külföldön” megjelölés. A szóhasználat azonban ebben a tekintetben sem volt egyértelmű, mert a „külföldi németeket” az RJP is minden németre használta, akik külföldön éltek, és nem voltak német állampolgárságúak, így tehát a népi németeket is beleértette.⁴⁸

A Hitlerjugend és Magyarország kapcsolatáról jóval részletesebben szólunk, mivel ebben a relációban lehetséges volt mindkét ország forrásainak áttanulmányozása. Logikailag ebbe a sorba illeszkedik annak vizsgálata, hogy milyen szerepet töltött be a Magyarországon élő birodalmi németek körében működtetett NSDAP-szervezet (NSDAP-Auslandsorganisation, Landesführung Ungarn), azon belül főleg a helyi Hitlerjugend. Vagyis lényeges elem, hogy a birodalmi Hitlerjugend milyen kapcsolatban állt a „magyar” Hitlerjugenddel, milyen szerepet játszott az utóbbi a birodalmi német csapatok magyarországi látogatásakor. Másrészt az is érdekes, hogy a helyi Hitlerjugend milyen kapcsolatban állt a Leventemozgalommal és a Német Ifjúsággal (Deutsche Jugend, DJ), milyen kölcsönös hatások fedezhetők fel. Sajnos a források talán erre a részterületre nézve a leghiányosabbak, így ebben a tekintetben összefüggő kép megrajzolása nem lesz lehetséges.

Magyarország vonatkozásában különös jelentőséggel bírt, hogy az országban igen nagy számú (kb. 7-8 %-os arányú) német kisebbség élt, amely a 30-as évekre már több évtizedes küzdelemre tekinthetett vissza a hol enyhébb, hol nyilvánvalóbb asszimilációs nyomás ellen. A nemzetiszocialista rendszer konszolidációja után Németország is

⁴⁷ „Ki tekinthető külföldi németnek? Külföldi német minden olyan német, aki a birodalmi határokon kívül él, már nem német állampolgár, de a vér, a faj, a nyelv és hagyományok alapján az anyanemzethez tartozónak érzi magát. Az állampolgárság, amelyet egyesek felvettek vagy fel kellett venniük, semmilyen szerepet nem játszik ebben. Mi a különbség a külföldi birodalmi németek és a külföldi németek között? A külföldi birodalmi németek német állampolgárok, s őket a párt Külföldi Szervezete (ún. AO) gondozza. Bohle körzetvezető irányításával, és a Német Birodalom diplomáciai képviselőjének védelme alatt állnak. A külföldi németek viszont idegen államok polgárai. Őket a Külföldi Németek Egyesülete gondozza.” – Auslandsdeutsches Schicksal im Banat. RJP, 1935/53. sz., 4. o.

⁴⁸ Reichsdeutsche Jugend im Auslande – auslandsdeutsche Jugend. RJP, 21. Januar 1935, 4. o.

mind nagyobb figyelmet fordított a helyi német kisebbség támogatására, németiségének megőrzésére, s lehetőség szerint náci szellemben való megszervezésére és vezetésére. Az 1938-ban végül a magyar revíziós törekvések ellenszolgáltatásaként is engedélyezett Magyarországi Németek Népszövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU) azonban eleinte nem lépett túl egy kulturális szervezet keretein, s megszervezése is sok időt vett igénybe. Így annak ellenére, hogy náci szellemiségű elemek valóban megtalálhatók voltak benne, a szervezet teljes náciifikációjáról kezdetben, de mint az események mutatták, egészen a háború végig sem lehetett beszélni. Ennek dacára a Volksbundon belül 1940–41-től valóban radikális fordulat zajlott le. Ez nem utolsósorban annak volt a következménye, hogy a területi visszacsatolásokkal (Észak-Erdély, Délvidék) a korábbinál radikálisabb, még Romániában és Jugoszláviában nyílt nemzetiszocialista aktivitást engedélyezetten kifejtő elemek kerültek a Volksbund legfelső és területi vezetőségeibe is. E „fejlődés” közepette került sor a *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend, DJ) megalapítására, amely valószínűsíthetően teljesen a Hitlerjugend mintájára létesült, és annak tapasztalatai alapján tervezte folytatni tevékenységét. A *szervezet Hitlerjugenddel és a Leventével ápolt kapcsolatai* e dolgozat másik, legtöbb új információt tartalmazó és egyik legfontosabb részét képezik.

Valamelyest külön kezelendő a háborús időszak, amely mind e szervezetek tevékenységében, mind pedig kapcsolataiban változást hozott. Míg az utóbbiak a korábbi viszonyokhoz képest mérséklődtek, s más alapra helyeződtek, addig az ifjúság háborús segédcapatként való alkalmazása mindkét országban egyértelművé vált, s ismét szerepet játszhatott egymás gyakorlatának tanulmányozása, illetve alkalmazása. A megváltozott helyzethez illeszkedett a Hitlerjugend nagy törekvése is: az Európai Ifjúsági Szövetség „projektje”, amely a Hitlerjugend tradicionális hegemoniális törekvései mellett ebben az időben (1942–43) már kifejezte az ifjúság „bolsevizmus elleni összefogásának” igényét és szükségességét is.

Bár az egyes fejezetek végén a legfontosabb szempontokat és történéseket külön is összefoglaltuk, a kötet záró összegzése másként igyekszik rendszerezni az addig elhangzottakat. Megpróbáltuk a HJ külkapcsolatait a maguk *globalitásában* kezelni. Ezt szolgálja az összesített térkép is. A téma felvetés, a forrásbázis és a téma egyes aspektusai előrevetítik, hogy e kötet – az alapkutatás jellegéből fakadóan – leíró jellegű, vagyis a tényekre, az adatok ismertetésére és a történeti folyamatok bemutatására helyezi a hangsúlyt. Ám egyben felvet olyan problémákat is, amelyekre ez a feldolgozás nem okvetlenül tud majd választ adni. Kirajzolhatja viszont a további kutatási irányokat. Mindazonáltal értékelő megállapításokat a következő fejezetekben elsősorban ott tettünk, ahol az mindenképpen logikusnak és kíváncsúnak tűnt, míg a téma felvetéséből adódóan is a legfőbb értékelésre a záró összegzésben kerül sor. Mivel sok ország szervezetei jelennek meg e munkában, s nem csak kapcsolataik feltérképezésére törekedtünk, nagymértékben támaszkodnunk kellett a történeti összehasonlítás eszközeire is.

2.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉS: HITLERJUGEND – PÁRTIFJÚSÁGBÓL „TÖKÉLETES” ÁLLAMIFJÚSÁG⁴⁹

Mielőtt hozzáfognánk a HJ külügyi tevékenységének részletes ismertetéséhez, szükségesnek mutatkozik felvázolni a Hitlerjugend általános történetének főbb vonásait. Ez elősegítheti, hogy a szervezetet el tudjuk helyezni mind időben, mind abból a szempontból, hogy miként illeszkedett a weimari környezetbe, majd fokozatosan államifjúsággá fejlődve a náci Németország szervezeti, társadalmi kereteibe. Annál is inkább hasznos lehet ez a bevezető fejezet, mert a Hitlerjugend fejlődése és a benne folyó tevékenység még ma sem ismert igazán.

2.1. A kezdetek

Az 1920-as évek közepén megalapított náci ifjúsági szervezetről, a Hitlerjugendről a Weimari Köztársaság idején senki sem gondolta, hogy 15 évvel később a történelem egyik legnagyobb, s talán a legjobban szervezett ifjúsági szövetségévé válik. Ám a körülmények mégis úgy hozták, hogy e szervezet 1933 után pár év leforgása alatt kizárta a német ifjúság döntő többségének nevelését, kezébe vette uniformizálását és felkészítését a közelgő háborúra. A közvélemény hosszú ideig Németországban sem vett tudomást arról, hogy valójában mi is ment végbe a Hitlerjugendben. A számtalan büntetett mellett, az ifjúságpolitikában a nemzetiszocialista hatalmi rendszer azon kevés területeinek egyikét vélték felfedezni, ahol a háború után nem volt szükség vádemelésre. Ez a felfogás a világháború után mintegy másfél évtizedig tartotta magát.

A Harmadik Birodalom grandiózus államifjúsági szervezetének története sem kezdődött másképpen, mint minden más hasonló ifjúsági szervezeté. A Hitlerjugend és elődei kis egyesületek voltak. A *Nemzetiszocialista Német Munkáspárt* (NSDAP) alapítása után 1922-ben került sor *Ifjúsági Szövetségének* (Jugendbund der NSDAP) létrehozására. Ennek az volt a célja, hogy olyan fiatalokat tömörítsen, akik ugyan még nem érték el a párttagsághoz szükséges korhatárt, de a náci párt ideológiájával egyetértettek, és a nagykorúság elérése után az NSDAP és főleg a párthoz tartozó *Rohamosztag* (Sturmabteilung, SA) tagjaivá akartak válni. A kezdeményező *Gustav Adolf Lenk*, müncheni munkanélküli zongorakészítő és -polírozó szakmunkás volt. Ennek nyomán 1922. február 24-én az NSDAP kiadta az általa elkészített, s Hitler aláírásával ellátott alapítási felhívást, amelyet két héttel később közzétett az NSDAP hivatalos lapja, a *Völkischer Beobachter* is. Az alapítás olyan időszakban következett be, amikor a pártokhoz kötődő vagy független

ifjúsági szervezetek gomba módra nőttek ki a földből, s az ifjúság átpolitizáltsága egyre inkább szervezett formákat öltött.

Az Ifjúsági Szövetséget az SA felügyelete alá helyezték. Elsősorban ide akartak megfelelő utánpótlást biztosítani, hiszen a párt kezdeti időszakában e tagozatnak volt a legnagyobb jelentősége. A szervezetbe 14–18 év közötti ifjakat vártak, akiket nemzetiszocialista szellemű nevelésben kívántak részesíteni, s akik maguktól is elkötelezettséget éreztek arra, hogy a német hazáért és a „zsidó ellenség” ellen harcoljanak.

1922 márciusában Lenk megfogalmazta az Ifjúsági Szövetség alapszabályzatát, amely 10 pontban foglalta össze a szervezet legfontosabb elveit. Ezek egyértelműen a megszerzendő szövetség ideológiai fixáltságáról, valamint újoncgyűjtő funkciójáról tanúskodtak. A központ az ifjúság esetében is München volt, s Lenk hivatalosan is a szervezet vezetője lett. A tagok nevelése a fő szempontok szerint a párt szellemiségének megfelelő eszmék közvetítésére, a germán vérből fakadó tulajdonságok fejlesztésére, a haza és a nép, valamint a nyílt és tisztességes harc szeretetére, az egészséges testi tevékenykedésre, minden erkölcsi és szellemi érték megbecsülésére, valamint a „zsidó-pénzimádó” ideálok megvetésére összpontosított. A párt elveihez hasonlóan az Ifjúsági Szövetség sem kívánt különbséget tenni osztályok, rendek és hivatások között, az egyetlen rendező elv a germán-árja „vérközösséghez” való tartozás volt.

Az 1922. májusi alapító gyűlés után a legfontosabb feladatnak a szervezet felépítése bizonyult, mivel az alapításkor még csak a müncheni helyi csoport létezett. 1922 júniusától az eredmények kezdtek megmutatkozni: létrejöttek az első csoportok Münchenen kívül is, sőt egy hónappal később már Bajorországon kívül is. Ez szükségessé tette, hogy megalakítsák az Ifjúsági Szövetség tartományi szövetségeit (Landesverbände). 1922 végére 9 tartományi szövetség létesült 40 helyi csoporttal, összesen 1200 taggal. 1923-ban ez a folyamat tovább haladt a megkezdett úton, s létrejöttek az első csoportok Németország határain túl, Csehszlovákiában és Ausztriában is. Lenk a határon túli terjeszkedés mellett már 1922-ben célul tűzte ki egy „*Nemzeti Ifjúsági Kör*” (Nationaler Jugendring), egy olyan harcközösség megszervezését, amelyben minden hasonló szellemiségű ifjúsági szervezetet nemzetiszocialista befolyás alá akart helyezni, ám ez ekkor még nem sikerülhetett. Az 1923. tavaszi ifjúsági gyűlésen és birodalmi értekezleten ennek ellenére joggal lehettek elégedettek az egy év alatt elért eredményekkel, főleg azért, mert a Weimari Köztársaság rendkívül sokoldalú és sokszínű ifjúsági mozgalma a maga nagyszámú szervezetével versenyhelyzetet eredményezett az ifjúság megszervezése terén.

A szervezet fejlődése ösztönözte azokat a változásokat, amelyek révén 1923 májusától az Ifjúsági Szövetséget átnevezték *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom* (Nationalsozialistische Jugendbewegung), s egyúttal a szervezeti struktúrát is új alapokra helyezték. Az addig egységes szervezetet most az életkor és a nemek figyelembevételével három részre osztották. Az *Ifjúsági Szövetségbe* (Jugendbund) 12–16 éves, az *Adolf Hitler Ifjúosztagba* (Jungsturm Adolf Hitler) 16–18 éves fiúkat vártak, s külön csoport létesült a lányok számára, amely a jó német anyák és háziasszonyok nevelésére helyezte a hangsúlyt. A megnövekedett és kiterjedt szervezet egyúttal azt is szükségessé tette, hogy élére egy reszortokra tagolt birodalmi vezetés kerüljön, amely az ifjúsági munka minden területére kiterjedt. 1923-tól az addig általánosan viselt SA-egyenruha helyett önálló uniformist létesítettek az Ifjúsági Mozgalom számára, s megjelentek első sajtótermékei is.

A gyarapodás korszaka egészen 1923 novemberéig tartott. A müncheni puccskísérlet előestéjén a taglétszám elérte az 5000 főt (124 helyi csoport). A tartományi szövetségek

⁴⁹ Ebben a fejezetben a bevezető jelleg miatt kerültük a tétéles jegyzetelést.

száma is 23-ra duzzadt, jóllehet nem egy esetben volt arra példa, hogy a tartományi szövetség megegyezett a tartományban működő egyetlen nemzetiszocialista ifjúsági csoporttal.

A puccskísérletben az Ifjúsági Mozgalom számos tagja is részt vett, amire Lenk felhívásban is buzdított. Ám az államcsíny – ifjúsággal együtt vagy a nélkül – kudarcba fulladt, ami nem maradt következmények nélkül. A pártot minden tagozatával együtt – beleértve az Ifjúsági Mozgalmat is – Németország minden tartományában betiltották. Bár Lenk megpróbálta a szervezetet más neven (Hazafias Ifjúsági Szövetség/Vaterländischer Jugendbund stb.) tovább vinni, tevékenységét leleplezték, s így követhette Hitlert a landsbergi börtönbe, ahol azonban ő csak egy hónapig maradt. Szervezetét a müncheni rendőrség, mint az NSDAP-hoz kötődő ifjúsági szervezetet, feloszlatta.

Ezek az események általános széthullási folyamatot indítottak el mind a pártban, mind ifjúsági szervezetében. A központosított vezetés mindenhol megszűnt, ám az egyes csoportok a lehetőséghez mérten tovább folytatták tevékenységüket. Újabb, egymástól független szervezetek is alakultak (például a Roßbach szabadcsapat-vezető által alapított, *Ferdinand von Schill* 19. századi porosz katonatisztról elnevezett *Schill-Ifjúság*, Lenk *Hazafias Nagynémet Ifjúsági Szövetsége*, *Ernst Röhm Front-Ifjúsága*, s más szervezetek, amelyek kiharcoltak egy-egy részt a korábbi náci ifjúságból). Ezt a kedvezőtlen helyzetet szem előtt tartva látott neki Lenk a teljes mozgalom újjászervezéséhez, amelybe bevonta mind a korábbi ifjúsági csoportokat, mind a hasonló szellemiségű egyéb ifjúsági szervezeteket.

1924 tavaszán megalakult a *Nagynémet Ifjúsági Mozgalom* (Großdeutsche Jugendbewegung), amely azonban nem érte el elődje szervezettségi szintjét. Ekkor csak néhány tartományi szervezetet és helyi csoportot lehetett újjáéleszteni. A legintaktabb csoportosulás (kb. 2000 fő) Szászországban, Plauen központtal maradt fenn, az ambiciózus *Kurt Gruber* vezetésével. Ő, reagálva Lenk felhívására, azonnal csatlakozott a nagynémet ifjúsághoz, s átvette a szászországi tartományi szövetség irányítását is. Ezzel azonban nem elégedett meg. Mivel valóban az ő csoportja volt a legerősebb az egész mozgalomban, Gruber csakhamar önállósítani próbálta magát, s a maga számára követelte az egész mozgalom vezetését. Ennek alátámasztására külön alapszabályzatot adott ki Szászország számára, és saját újságot jelentetett meg. Helyzetét az is megkönnyítette, hogy időközben Lenket újra börtönbe zárták, aki ráadásul Hitlernél a párt újjáalapítását követően kegyvesztett lett, mert az átmeneti időszakban Hitler-ellenes csoportokkal is élénk kapcsolatot tartott. Így Lenknek az a célja sem valósulhatott már meg, hogy Népiségi Leányszövetség (Völkischer Mädchenbund) néven a nemzetiszocialista ifjúság keretében szervezze meg újra a leányokat. Lenk kiválása után átmeneti megoldásnak bizonyult *Edmund Heines*, a Schill-Ifjúság (Schilljugend) vezetőjének megbízása a párt ifjúsági csoportjának vezetésével. Nem sokkal később Gruber mégis elérte, hogy Hitler őt nevezze ki az ifjúság vezetőjévé, mivel a munkásifjúság toborzásában addigra már jóval nagyobb eredményeket ért el, mint az általa elitistának tartott Schill-Ifjúság.

Bár Hitler Grubert a nemzetiszocialista ifjúság szászországi vezetőjének nevezte ki, e lépés szinte egyet jelentett a birodalmi vezetés megszerzésével. Gruber szövetségi vezetőnek kezdte magát nevezni. Ezt követően azonnal hozzákezdett minden nemzetiszocializmushoz közel álló ifjúsági csoport összegyűjtéséhez. A pártvezetéstől azt követelte, hogy nyilvánítsa a Nagynémet Ifjúsági Mozgalmat a párt egyetlen és kizárólagos

ifjúsági szervezetévé. Münchenben, ahol a párt újjászervezésével és a bambergi értekezlet⁵⁰ előkészítésével voltak elfoglalva, egyelőre kitérő választ adtak, s nem mutatattak különösebb érdeklődést az ifjúság ügyei iránt. Miután Hitler ismét magához ragadta a párt vezetését, s mindenki felsorakozott mögé, a kedélyek is megnyugodtak. A pártmunka intenzívebbé tétele érdekében hat bizottságot állítottak fel, amelyek közül az egyik az ifjúsági munkáért volt felelős. Feladata a párt ifjúsági részlegének megszervezése volt. Ez volt az első olyan kezdeményezés a párt részéről, amely programszerűen irányozta elő az ifjúsági szervezet kiépítését.

1926 júliusában, az NSDAP második birodalmi gyűlésén, Weimarban egy „Hitlerjugend” nevet viselő gerai csoport nyomdokain *Julius Streicher* frankföldi pártkörzet-vezető javaslatára a párt ifjúsági szervezete felvette a *Hitlerjugend. Német Munkásifjúsági Szövetség* (Hitlerjugend. Bund Deutscher Arbeiterjugend) elnevezést. Vezetője továbbra is Kurt Gruber volt. Az így létrejött szervezet mindvégig az egyetlen maradt, amely Hitler nevét viselte. Ez propagandaszempontból is hasznosnak bizonyult Hitler számára, és egyúttal nyilvánvaló jele volt a kifejlődőben lévő Führer-kultusznak. Grubert ezzel egy időben kinevezték az NSDAP birodalmi vezetésének ifjúsági ügyekért felelős referensévé, ami azt jelentette, hogy a párt legfelsőbb vezetésében először képviseltette magát az ifjúság is. A Hitlerjugend megalapításával lezárult az az időszak is, amikor még több hasonló kaliberű, kisebb-nagyobb ifjúsági csoport viaskodott a párt elismeréséért, a Hitlerjugend egyre inkább pártifjúsággá vált.

A Hitlerjugend azonban változatlanul nem érte még el a puccs előtti szintet. A tagságszám továbbra is nagyon szerény volt, 1926 végén kb. 80 helyi csoport működött, s Szászországon kívül csak Bajorországban, Thüringiában és Rajna-Pfalzban épültek ki a tartományi szintű egységek. Így a fő feladat továbbra is a szervezés maradt. A névváltoztatás után szükségesnek mutatkozott, hogy országszerte átvezessék a nagynémet ifjúsági csoportokat a HJ keretei közé. Gruber kiadta a szervezési és munkairányelveket, amelyek által a Hitlerjugend új szervezeti struktúráját kapott. A helyi csoportok felett a kerületi szint (Bezirk), a felett a körzet (Gau), majd a tartományi (Land) szint helyezkedett el. Az egész szervezet élén Kurt Gruber állt, mint a Hitlerjugend vezetője, pártösszekötő és ügyvivő. A helyi csoportok *vándorcsoportokra* (Wanderabteilung, 16–18 évesek), *ificsoporthokra* (Jungmannschaft, 14–16 évesek) és igény szerint *fiúcsapatokra* (Knabenmannschaften, 10–14 évesek) tagolódtak. A *leánycsoportok* száma elhanyagolható volt, amit az is jelzett, hogy azok nem a Hitlerjugend vertikális struktúrájába illeszkedtek, hanem közvetlenül a Birodalmi Vezetés alá tartoztak.

1926 novemberében Hitler a *Védosztagot* (Schutzstaffel[n], SS) és a Hitlerjugendet a korábbi gyakorlatnak megfelelően ismét az SA-nak rendelte alá, amelynek élére Röhm távozása után Gruber egyik támogatója, *Franz Felix Pfeffer von Salomon* került. Még 1926 decemberében kiadták az NSDAP és a HJ viszonyára vonatkozó alapelveket, amelyek a Hitlerjugendet de jure önálló szervezetnek minősítették, de minden egyéb körülmény egyértelművé tette, hogy a HJ egy lépést sem tehet a párt és az SA nélkül. A HJ szervezeti struktúráját hozzáigazították a pártsémákhoz. Már az alacsonyabb HJ-vezetők kinevezé-

⁵⁰ Az 1926. februári bambergi pártvezetői értekezleten Hitler pontot tett a pártban dúló belső hatalmi harcok végére. Eldönt, hogy a pártban nem a Gregor Strasser köré csoportosuló északnémet vezetők által elképzelt baloldali „nemzeti szocialista” irány érvényesül, hanem a Hitler által kínált irányzat. Ezután Hitler személye megkérdőjelezhetetlenné vált.

séhez is a párt megfelelő szervének egyetértésére volt szükség, csakúgy, mint minden nyilvános fellépéshez. A 18 éves tagoknak a HJ-ból való kiválás után ismét kötelezővé tették a pártba való belépést, ami a gyakorlatban egyet jelentett az SA-ba való belépéssel. Ezekkel a változásokkal a Hitlerjugend egy viszonylag szabadon működő és mozgó szervezetből a párt egyik centralizált tagozatává lett, vezetőségei pedig a pártapparátus integráns részévé.

A szervezeti hasonulás legfontosabb lépcsője a HJ tartományi szerveinek megszüntetése volt. A körzetek váltak a legmagasabb szervezeti egységgé, amelyek szinte azonosak voltak a pártkörzetekkel. Ezáltal a párt számára is átláthatóvá vált a HJ felépítése, s így az ifjak pártcélokra való alkalmazása, a propagandatevékenység ellátása is lényegesen könnyebbé vált. A Hitlerjugendnek 1927 végén 21 körzete működött.

1927 tavaszán azonban a szervezeti fejlődést újabb esemény rázta meg. A Hitlerjugend Berlin-Brandenburg, Hannover-Braunschweig, Észak-Anhalt-Szászország és Ruhr-vidék körzetei, amelyek már 1924 óta szinte önálló frakciót alkottak, hitet téve az NSDAP mellett, együttesen kiléptek a szervezetből, elhagyták a Hitlerjugend elnevezést, ezáltal is hangsúlyozva szocialista törekvéseiket, *Német Munkásifjúsági Szövetség* néven alapítottak önálló csoportot. Ez látványos fellépést jelentett a Hitlerjugend elhalványodó szociálforradalmi értékei mellett és a párt túlzott gyámsága ellen. Az akció utórezgése volt a pártban egy évvel korábban szétvert észak-északnyugati „szocialista” szárny szellemiségének. Ez a válság mélyen érintette a Hitlerjugendet, amelyből 1928-ra lábalt csak ki, miközben a Német Munkásifjúsági Szövetség eltűnt a történelem süllyesztőjében. A hozzátartozó erők 1930-ig tagozódtak be ismét a Hitlerjugend szervezeti struktúrájába.

Hamarosan kiadták a HJ alapszabályzatát, amelyen nyomot hagyott az a törekvés, hogy elérjék a HJ bejegyzését az egyesületi jegyzékbe. A szervezet nevét Hitlerjugend bejegyzett egyesületre (e. V.) változtatták, amelynek székhelye München helyett a szászországi Plauen lett. A szöveg szellemiségét kifejezte, hogy az egyesület tevékenységének célját az ifjúság jólétének biztosításában és nemzetiszocialista szellemű nevelésében jelölte meg. A bejegyzés elősegítése érdekében papíron egészen új elemek jelentek meg a működés terén, amelyek a demokratikus jogi követelményeknek helyet adva köszönő viszonyban sem voltak a pártban általánosan érvényes Führer-elvvel. Ennek értelmében a HJ legfelsőbb vezetése a közgyűlésből és az általa megválasztott elnökségből állt, s az utóbbi felett állt a közgyűlésnek felelős elnök. A szabályzat rendelkezett továbbá az elnök újjáválasztásának módjáról, beszámolási kötelezettségről stb. – Olyan elvek voltak ezek, amelyek a gyakorlatban soha nem valósultak meg. Az alapszabályzatot 1927. július 1-jén adták ki, de a bejegyzésre csaknem két évet kellett várni. A Hitlerjugend végül 1929 májusában Hitler-Jugend-Mozgalom (e. V.) néven került az egyesületi jegyzékbe, ahonnan 1935 márciusában törölték. E lépés által a HJ sokkal kedvezőbb anyagi körülmények közé került, hiszen jelentős utazási kedvezményben részesült, megnyílt a lehetőség a nyilvános ifjúsági szállók használatára, s a támogatók adójukból leírhatták a rendelkezésre bocsátott összegeket vagy azok egy részét.

Az alapszabályzat demokratizálása azonban csak a felszínen történt meg, s a HJ ezután sem tért el különösebben a korábbi elveitől. A szabályzat pedig továbbra is nemzetiszocialista s egyben antiszemita szellemiséget közvetített, ami azt eredményezte, hogy bár a HJ-ot közhasznú szervezetnek minősítették, szélsőjobboldali egyesületként sorolták be, s megerősített rendőri ellenőrzés alá vonták. Ez azonban a gyakorlatban többnyire semmit sem jelentett.

A párttal való viszony rendeződését elősegíthette 1927 októberétől egy különbizottság felállítása az NSDAP-n belül, amelynek kompetenciájába minden ifjúsággal kapcsolatos döntés és tanácskozás beletartozott. A bizottság élére, amely egy évvel később már a párt önálló Ifjúsági Hivatalaként működött, Pfeffer von Salomon került. A hivatal feladata minden ifjúsági ügy koordinálása és a pártirányelveknek való megfelelésük ellenőrzése volt.

1927-től a Hitlerjugend működése a külsőségekben is egyre inkább megmutatkozott. Ettől kezdve a HJ állandó résztvevője volt a pártnapoknak, 1928-ban megrendezte első birodalmi találkozóját (Bad Steben, Frank-erdő). További birodalmi szintű rendezvényekre is sor került. 1928 decemberében a HJ első birodalmi vezetőértekezletét is megtartották, ahol a jövőbeni terveket taglalva a HJ további erősítését, vonzóbb tevékenységi formák kialakítását és altagozatok megalapítását (lányok, 14 év alatti fiúk) tűzték ki célul. Erre azért is jó esély kínálkozott, mert az NSDAP az 1928-as birodalmi gyűlési választásokon 2,6 százalékos eredménnyel 12 képviselőt küldhetett a német parlamentbe, s minden korábbinál ismertebbé vált.

1929-ben lazítottak a HJ és a párt, valamint az SA viszonyán. Így már lehetőség nyílt arra, hogy azok, akikre szükség volt az ifjúsági munkában, ne lépjenek át az SA-ba, amire egyébként ettől kezdve egy évben egyszer, november 9-én, ünnepélyes keretek között került sor. Arra is módot adtak, hogy egyes HJ-csoportok zárt keretekben tovább létezzenek az SA keretében is, s így továbbra is képesek maradjanak az ifjúság megszólítására. Az 1929-es pártnapon már 2000 büszke HJ-tag vonulhatott el a párt vezetése előtt, s úgy tűnt, hogy a még mindig fennálló kételyek ellenére az ifjúsági munkát a pártban egyre inkább elfogadják. Ez abban is megmutatkozott, hogy a pártközpont ösztönözte további ilyen alakulatok létrehozását. A Hitlerjugend és a már működő *Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség* (Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund, NSDStB) mellé társult a *Német Leányok Szövetsége* (Bund Deutscher Mädel, BDM), a *Német Ifjúnép* (Deutsches Jungvolk, DJ) és a *Nemzetiszocialista Tanulószövetség* (Nationalsozialistischer Schülerbund, NSS).

A Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom széthulló leánycsoportjai helyett még 1923 végén a *Népiségi Nőrend* (Völkischer Frauenorden) keretein belül került sor *ifjúleánycsoportok* megalapítására. Az elsők Berlinben, Mecklenburgban és Kelet-Poroszországban jöttek létre. Az 1925-ben Chemnitzben *Martha Aßmann* vezetésével megalakult leánycsoport vált a későbbi BDM alapsejtjévé. A Népiségi Nőrendről 1929-ben leváltak az ifjúleánycsoportok, és létrehozták – kezdetben 65 taggal – a *Hitlerjugend Leánytestvériségét* (Schwesternschaft der HJ). 1930-ban az időközben a testvériség birodalmi vezetőjévé választott Aßmann utasítást adott ki, amely alapján a szervezet felvette a *Német Leányok Szövetsége a Hitler-Jugendben* elnevezést, s ettől kezdve a HJ egyik tagozataként működött. Szervezeti struktúráját később hozzáillesztették a HJ felépítéséhez. 1932-ben kiadták a szervezet részletes irányelveit, amelyek alapján a BDM a 15–21 év közötti lányokat szervezte. 21 éves korban átadták őket a *Nemzetiszocialista Nőszervezetnek* (Nationalsozialistische Frauenschaft). A 9–15 éves korú lányok számára létrehozták az ún. *csibecsoportokat* (Kükengruppen). 1932 nyarára a BDM a párt rendelkezése alapján – a konkurenciát (a párt nőszervezetei, a Nemzetiszocialista Tanuló-lány-szövetség) maga mögé utasítva – az egyetlen lányszervezetté vált, amelybe minden egyéb hasonló tevékenységet folytató leánycsoportot integrálni kellett, s az alsó korhatárt 10 évre vitték le, de a BDM számára fontos tevékenységet folytatók (vezetők, segítők) 18 éves kor után

is megmaradhettek a szervezetben, s nem kellett átlépniük a Nőszervezetbe, amely viszont jogot nyert a 10 év alatti gyermekcsoportok létrehozására.

Már korábban is voltak kísérletek arra, hogy a Hitlerjugenden belül a 14 év alatti korosztály számára külön tagozatot hozzanak létre, erre azonban mégsem került sor. Ausztriában viszont léteztek ilyen csoportok, amelyek *Curt Brieger* vezetésével egyre inkább német területekre is kiterjesztették tevékenységüket. E szervezet egyesült a Gruber ösztönzésére Németországban működő *Német Ifjúcsapattal* (*Deutsche Jungmannschaft*), s az új szervezet neve 1930 augusztusától *Német Ifjúnép. Nagynémetország Tettre vágyó Ifjúsági Szövetsége* lett (*Deutsches Jungvolk. Bund der Tatjugend Großdeutschlands*), amely már nevében jelezte az ausztriai jelenlét fontosságát, sőt e szervezet vezetője is *Curt Brieger* lett. Végül a DJ 1931-ben vált a Hitlerjugend tagozatává, *Brieger* pedig Ifjúnép-referens lett a HJ Birodalmi Vezetésében.

Az 1929-től sorozatosan fontos tevékenységet megkövetelő tartományi és birodalmi választások szükségessé tették a Hitlerjugend aktívabb szerepvállalását is. Azért is, mert az 1927 óta működő ifjúsági hivatal nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a Hitlerjugendet 1931-ben ismét teljesen az SA felügyelete alá helyezték. Ezúttal az SA-hoz hasonlva módosították a HJ horizontális felépítését, ami annyi változtatással járt, hogy a HJ-körzeteit 10 HJ-csoporttá fogták össze, s két körzet (München és Berlin) önálló maradt. A Hitlerjugendet zárt szervezatként alárendelték a legfelsőbb SA-vezetőnek, birodalmi vezetőjét pedig az SA törzskara főnökének. A HJ Birodalmi Vezetése Münchenbe költözött, ami még szorosabb ellenőrzést tett lehetővé.

1930-ban az ún. „Stennes-felkelés”⁵¹ következtében újabb csoportok váltak ki a Hitlerjugend-ből, amelyek ismét – mint már 1927-ben is – szocialistább nemzetiszocializmusban voltak érdekeltek, mint az eddigre már az ipari szektor pénzeihez egyre nagyobb mértékben hozzájutó hivatalos pártirányzat (a felsőbb HJ-vezetők fizetett alkalmazottakká váltak). A kivált csoportok közül az *Otto Strasser*-féle irányzat követői (nyugati területek, Berlin, Brandenburg, Mecklenburg) *Nemzetiszocialista Munkás- és Parasztifjúság* (*Nationalsozialistische Arbeiter- und Bauernjugend*) néven, a Stenneshez közel állók (főleg Thüringia, Szilázia, Pomeránia) *Nemzetiszocialista Harci Ifjúság* (*Nationalsozialistische Kampfbund*) név alatt függetlenedtek. A két szervezet nagyobb része később *Forradalmi Munkás- és Parasztifjúság* (*Revolutionäre Arbeiter- und Bauernjugend*) néven egyesült, melynek jelentős része visszatért a Hitlerjugendhez. Ez a válság azonban a korábbiakhoz képest messze nem érintette olyan mélyen a HJ-ot, a taglétszám nem torpant meg, sőt továbbra is emelkedett (1931. január 1. és 1932. január 1. között 13 806 főről 42 306 főre).

A HJ későbbi „nagy ura”, *Baldur von Schirach* 1931-ben jelent meg az ifjúságnevelés horizontján. Miután már három évvel korábban átvette a *Nemzetiszocialista Német Hallgatósövetség* irányítását, 1931-től ő lett az NSDAP első birodalmi ifjúságvezetője is, akinek alárendelték a párt minden ifjúsági csoportját (HJ, Hallgatósövetség, Nemzetiszocialista Tanulósövetség). Bár funkciója kezdetben még inkább reprezentatív jellegűnek tűnt, *Schirach* csakhamar megtalálta a módját annak, hogy új állása révén megszerezze az

⁵¹ Walter Stennes az SA kelet-németországi megszervezője volt, de Hitlertől eltérően erőszakos államcsíny segítségével akarta megszerezni a hatalmat. Akaratának a berlini pártkörzet irodájának megtámadásával próbált érvényt szerezni. Hasonlóan a „katasztrófa-politizálás” híve volt *Otto Strasser* is. Mindkét csoportosulást kizárták a pártból.

SA-csoportvezetői (SA-Gruppenführer) rangot. Elérte a HJ legfelsőbb vezetésének szinte teljes lecserélését. Megkezdődött a HJ földrajzi alapon történő újjászervezése is, amely azután alapja lett az 1933 utáni felépítésnek. Az SA egy további lépéssel távolabb került a Hitlerjugendtől, a helyi csoportokban már csak a tagoknak maximum 20 százalékát lehetett átvenni az SA-ba, s a HJ-vezetőségek ez ügyben is megkerülhetetlenekké váltak. Az időközben kiváló *Kurt Gruber* pozícióját a HJ élén a Tanulósövetség addigi vezetője, *Adrian Theodor von Renteln* vette át. A következő évben ebben a pozícióban *Schirach* követte, aki ettől kezdve e szervezet meghatározó vezetőjévé vált, s 1940-ig maradt a HJ élén. *Schirach* révbe érése egyúttal a HJ Birodalmi Vezetésének újbóli lecserélését is jelentette. Ennek mérete (13 hivatal) már előrevetítette azt a célt is, hogy a HJ legyen a vezető ifjúsági szövetség Németországban; ekkora szervezeti keret többmillió gyermekhadat is kiszolgált volna, főleg, ha összevetjük más, a Hitlerjugendnél nagyobb taglétszámú szervezetek jóval szerényebb vezetői rétegével. Az egy évvel korábban megkezdett területi alapú átalakítások tovább folytak; ezúttal a főbb pozíciókat betöltők kétharmadától is megváltak.

A Hitlerjugend prosperálását az sem vetette vissza, sőt elő is segítette, hogy az ún. *boxheimi dokumentumok*⁵² széles körű ismertetése következtében *Wilhelm Groener* birodalmi belügyminiszter 1932 áprilisában betiltotta az SA-t és az SS-t, ami az SA keretein belül a Hitlerjugendet is érintette. E rendelet kibocsátása főleg a tartományok nyomására történt, amelyekben már 1930-tól számos korlátozó rendelet volt érvényben a tanulók HJ-tagságára vonatkozóan. Egy hónappal később részben *Schirach* korábbi javaslatainak eleget téve, részben a betiltásra reagálva Hitler feloldotta a HJ-ot az SA alárendeltségéből. Volt azonban kibúvó a betiltás alól is, hiszen miniszteri rendelet engedélyezte a nemzetiszocialista ifjúsági munka folytatását, ha a Hitlerjugend nevet feladja a *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalomért* cserébe. Vagyis a HJ a betiltás idején is zavartalanul folytathatta tevékenységét. *Franz von Papen* kormánya június közepén végül vissza is vonta a betiltásról szóló rendeletet.

Az új vezetés a párt sikerein is felbuzdulva minden korábbinál nagyobb propagandatevékenységbe kezdett. A gyűlések, felvonulások, a szórólapterjesztés mindennapos jelensége mellett 1932. október 1-2-án Potsdamban került sor a HJ minden addiginál nagyobb rendezvényére, a *birodalmi ifjúsági napra*, amelyen a szervezetlenség megmutató jelei ellenére 70 000 HJ-tag, köztük 15 000 leány vonult fel.

1932-ben a Hitlerjugend végre elérte azt is, amit 1929-ben az állammal és szerveivel szemben tanúsított elutasító magatartása korábban még megakadályozott: felvették a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságába*, amely az állami támogatások elnyerése mellett a HJ további befolyásnövelésének is teret adott.

Az 1930-as évek elejére a Hitlerjugend összességében még nem tudta megvalósítani két fő célját: a szociáldemagógia körébe sorolható ifjúságvédelmi követelések ellenére sem volt sikeres a munkásifjak toborzásában, s nem tudta kivívni a vezető szerepet a népiségi, nemzeti-nacionalista ifjúsági csoportok szélesebb köre felett sem. Az ifjúság hasznosságának és tevékenységének elismerése is csak nagyon lassan bontakozott ki; ez ügyben még a náci hatalomátvétel után is nagy kétségek uralkodtak a pártban. Így „a harc időszakában” (*Kampfzeit*) elengedhetetlen volt az egyéni kezdeményezés és szerepvállalás.

⁵² A dokumentumokat a hesseni NSDP Jogi Osztályának vezetője, *Werner Best* állította össze még 1931-ben, s bennük az NSDAP általi hatalomátvétel programját foglalta össze. Egy fiktív kommunista forradalom szolgáltatta volna az ürügyet arra, hogy az NSDAP átvegye a hatalmat, majd ezt követően leszámoljon ellenfeleivel.

lás ahhoz, hogy a HJ 1933 januárjára mégis olyan szervezetté váljon, amely több mint 100 ezer fős tagságával már nem tartozott az apróbb ifjúsági szekták közé. A Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának 117 szervezetében tömörülő 4,5 milliós gyermek-hadnak a HJ azonban még mindig csak kb. 2,4 százalékos „részcskéje” volt.

A nemzetiszocialista ifjúsági szervezetekben folytatott nevelő tevékenység alapját azok a szervezeti keretek, formák, nevelési technikák tették ki, amelyeket a Németországban nagyon jelentős ifjúsági mozgalom a 19. század végétől kezdve kialakított. A Hitlerjugendben folytatott munka tehát nem náci találmány volt. A korszakban általánosan elfogadott elveken alapult, amelyeket csak hozzá kellett igazítani saját céljaihoz és elképzeléseihez, illetve elsősorban a nemzetiszocialista ideológiához. Az ifjúsági munka alapvetően két nagy komponensre oszlott. A *világnézeti nevelés* megismertette a fiatalokkal a nemzetiszocialista ideológia fontos elemeit. A másik nagy képzési ág a *testi nevelés* volt, amely a feltételek hiánya miatt 1933-ig némiképp háttérbe szorult az ideológiai képzés mögött. Összességében azonban mindegyik képzési ág rendezetlen volt, s egyelőre gyerekcipőben járt. A Hitlerjugend mellett a többi ifjúsági szervezet is nagy hangsúlyt helyezett a testnevelésre, fontosabb szerepet tulajdonítottak ennek, mint az ismeretek „túlzott” közvetítésének. Nem akadt olyan ifjúsági szervezet, amely ne iktatott volna programjába kirándulásokat, kiadós túrákat vagy sportdelutánokat.

Hiába lesett el azonban a HJ minden fontos mozzanatot a konkurenciától, ezek saját kereteken belüli megvalósítása csak a 20-as évek végétől kezdett előtérbe kerülni, a 30-as évek elejétől helyeztek nagyobb hangsúlyt mind a tagok, mind pedig a vezetők képzésére. Az anyagi és egyéb feltételek hiánya miatt a 30-as évekig a HJ hátrányban volt a többi ifjúsági szövetséggel szemben, amelyek sokkal színesebb programot biztosítottak tagjaiknak. Mindez azt is eredményezte, hogy az ifjúság erre az időre meglehetősen telítettséget, s nagyfokú tradicionalitást mutatott a különböző évjáratok között. A Hitlerjugend kedvezőtlen helyzetét több ponton népszerűtlensége tette még nehezebbé, hiszen a HJ-nak mint az SA-fiókszervezetének az imázsa, a túl későn kialakuló és túl szerény szabadidős tevékenység, a politikai nevelés túlsúlya, részvétel a propaganda-hadjáratokon, a rosszul képzett és gyakorta változó vezetők stb. mind azt eredményezték, hogy a Hitlerjugend nemigen volt versenyképes a többi szervezettel. Népszerűsége a taglétszámánál mégis jóval nagyobb volt, mivel az egyleti csoportok és más nacionalista ifjúsági szervezetek is szimpatizáltak mind a párt, mind pedig a HJ törekvéseivel, olykor csodálták dinamikáját, máskor visszarettentek drasztikus lépéseitől. A taglétszám növekedése is valószínűleg annak volt betudható, hogy a növekvő párttagság növekvő mértékben küldte a pártifjúságba gyerekeit.

A „harc időszaka” első látásra nem volt egyéb, mint egy új, hagyományok híján lévő szervezet szárnypróbálgatása, amely azonban az NSDAP előtörésével párhuzamosan mégis a tartós növekedés útjára lépett. Amikor a náci párt 1933-ban megkaparintotta a hatalmat, azonnal világossá vált, hogy mégsem volt haszontalan a húszas évek építő és szervező munkája.

2.2. Államifjúság munkában

1933. január 30. után a Hitlerjugend számára is gyökeresen megváltozott a helyzet. Németország legnagyobb kormányzó pártjával a háta mögött a HJ egyre kedvezőbb feltételekkel tovább növelhette tagságát. Amint 1933 júliusában és decemberében a pártok

újjáalakulásának tilalmáról, valamint a párt és az állam egységéről szóló törvények biztosították az NSDAP számára a korlátlan egyeduraltat, a Hitlerjugend is vezető szerepet követelt magának az ifjúsági szervezetek felett. Ezt ugyan 1936-ig nem garantálta törvény, mégis rábeszéléssel, rendeletekkel, kényszerrel számtalan szervezetet bírtak rá a csatlakozásra.

1933 áprilisában több tucat HJ-tag foglalta el a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága berlini székházát. Még ugyanazon a napon áldozatul estek a bizottság tartományi hivatalai is, s egyéb ifjúsági munkával foglalkozó szervezetek. A bizottság élére Schirach magát helyezte, a tulajdonát lefoglalták. Az akció leglényegesebb eredménye a HJ számára az volt, hogy az így birtokba vett iratanyagból elsődleges információkhoz juthatott minden fontos, Németországban működő ifjúsági egyesületről, ami kedvező kiindulópontot jelenthetett az ellenük indított hajtóvadászathoz. Az ún. *Egyleti Ifjúság* (Bündische Jugend) ezt megelőzendő a *Nagynémet Szövetség* (Großdeutscher Bund) létrehozásával próbálta elkerülni a „gleichschaltungot”. Vezetője, a tekintélyes *Trotha admirális* ennek érdekében még a köztársasági elnök segítségét is megpróbálta igénybe venni – sikertelenül. Még április végén kizárták a bizottságból a zsidó és marxista ifjúsági szervezeteket, utóbbiakat fokozatosan oszlatták fel rendőri, illetve hatósági úton. A zsidó szervezeteket egyelőre külön birodalmi bizottság alá vonták, s tevékenységüket egyre jobban ellehetetlenítették, majd felszámolták őket.

Jelzés értékű volt ebben a folyamatban, hogy 1933. június 17-én Hitler az NSDAP birodalmi ifjúsági vezetőjét, Baldur von Schirachot kinevezte a *Német Birodalom ifjúsági vezetőjévé*, akinek hivatala így a legfőbb szervvé vált minden ifjúsággal kapcsolatos ügyben. Schirach már ekkor érezte, hogy eljött az idő, amikor ő is valami nagyot alkothat a Német Birodalom számára: vagyis létrehozhatja az „izzó nemzetiszocialista tudattal”, tökéletes erőnléttel rendelkező, a legtöbb katonai fortélyal felvértezett ifjúság sokmilliós hadát, amelynek „mellesleg” olyan ifjúságnak kellett lennie, „amelyet még nem látott a világ”. Utólag megállapíthatjuk, hogy Schirach e tekintetben meglehetősen sikeresnek bizonyult.

A HJ taglétszámának alakulása a lány- és a fiúifjúság számához viszonyítva 1932–1939									
Év	10–14 éves összesen	Ebből DJ és JM	%	14–18 évesek összesen	Ebből HJ és BDM	%	10–18 évesek összesen	Ebből DJ, JM, HJ, BDM	%
1932 vége	4 134 000	33 347	0,8	3 450 000	74 609	2,2	7 584 000	107 956	1,4
1933 vége	4 629 000	1 480 000	32,0	2 900 000	812 038	28,0	7 529 000	2 292 041	30,4
1934 vége	4 749 000	2 319 621	48,8	2 933 000	1 257 944	42,9	7 682 000	3 577 565	46,6
1935 vége	4 620 000	2 544 343	55,0	3 552 000	1 398 960	39,4	8 172 000	3 943 303	48,2
1936 vége	4 488 000	3 395 740	75,7	4 168 000	2 041 861	49,0	8 656 000	5 437 601	62,8
1937 vége	4 394 000	3 607 073	82,1	4 666 000	2 272 882	48,7	9 060 000	5 879 955	64,9
1938 vége	4 320 000	3 919 000	90,7	4 879 000	3 111 569	65,0	9 109 000	7 031 226	77,2
1939 eleje	4 275 000	4 061 013	95,0	4 595 000	3 226 457	70,2	8 870 000	7 728 890	87,1
Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 288. o.									

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 288. o.

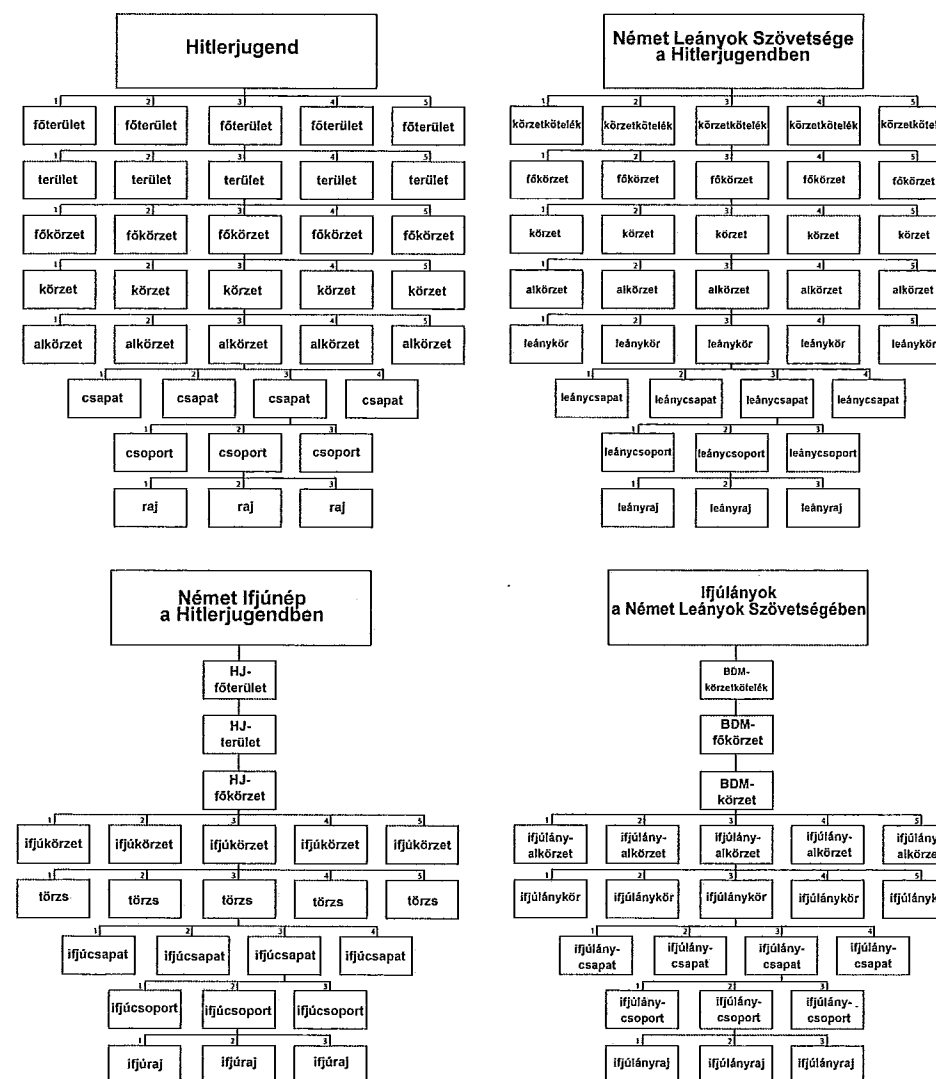
A meglévő szervezetek betagolása a Hitlerjugendbe azonban csak lépésről lépésre haladt, hiszen a felosztatott szervezetek tagjai nem kerültek át automatikusan a HJ-ba. Mindenesetre a támogatások megvonása, a zsarolás, a kényszer, az állami elnyomó gépezet igénybevétele, a propaganda – legyen az negatív (az Egyleti Ifjúság homoszexualizmussal

való megvádolása) vagy pozitív – nem jelentette a növekedés egyetlen módját. A kényszer mellett a Hitlerjugend – részben a máshonnan jövő ifjúsági vezetők belépése révén – egyre inkább át is vette programjába a vonzó ifjúsági tevékenységeket, azokat továbbfejlesztette, s fokozatosan sokkal szélesebb körben tette elérhetővé, mint korábban, ami különösen a lányok tömeges bevonásában mutatkozott meg. A polgári szervezetek egy része a pártokhoz hasonlóan a német ifjúság egysége jegyében maga szólított fel a HJ-ba való belépésre, s oszlatta fel magát. Az egységesülésnek áldozatul estek nemzetiszocialista szervezetek is: betagolták a HJ-ba a Tanulószövetség csapatait, az NSDAP üzemi sejtsszervezeteinek (Betriebszellenorganisation) ificsapatait stb. is. Az igazi lökést azonban az evangélikus ifjúsági szövetségek zárt betagolása jelentette, ami kb. 800 000 új tagot eredményezett, vagyis a teljes 1933-as növekménynek csaknem a felét. A Vatikán-nal kötött konkordátum értelmében a katolikus ifjúsági szervezetek egyelőre, bár egyre nagyobb nyomás alatt, még folytathatták tevékenységüket.

Az uniformizálási folyamat azonban meglehetősen hosszúra nyúlt, s ennek egyik jelentős mérföldkövét képezte az 1936. december 1-jén kiadott „*Hitlerjugend-törvény*”, amely elrendelte, hogy a Birodalom határain belül a teljes német ifjúságot a Hitlerjugendben kell összefogni. Ezzel a HJ a család és az iskola mellett hivatalosan is a szocializáció három tényezőjének egyikévé lépett elő, amelyet továbbiak is követtek: a párt és tagozatai, valamint a Wehrmacht. A törvény nem tartalmazta azt a kitétele, hogy a tagság kötelező, s papíron nem is volt az. Ám a mindennapi nyomás oly mértékben lehetetlenné tette a kívülmaradást, hogy ennek kockázatát egyre kevesebben vállalták. Az önkéntesség hivatalos felszámolása 1939-ben következett be, s ennek nyomán a Hitlerjugend taglétszáma (a korábbi ausztriai és szudétanémet fiatalokkal együtt) megközelítette a 9 millió főt, vagyis a 10–18 éves korosztály több mint 90 százalékát. Mindenesetre az első években még a kilépők száma is több tízezer főt tett ki.

A HJ nemek szerinti és korosztályos tagolódása is véglegesedett 1933-tól: a 10–14 éves fiúkat a *Német Ifjúnép*, a 10–14 éves lányokat az *Ifjúlányok Szövetsége* (Jungmädelbund, JM) fogta össze. A nagyobbakat, 14 és 18 éves kor között a *Hitlerjugend* (szűkebb értelemben) és a *Német Leányok Szövetsége* tömörítette. Az 1933 után fokozatosan kibővülő szervezeti keretek megkönnyítették, a növekvő létszám pedig teljessé tette az ifjúság nemzetiszocialistává nevelését, valamint testi és előkatonai felkészítését a Führer egyelőre leplezett háborújának megvívására. Ennek szükségességéről és megvalósításának részleteiről 1933 után számtalan publikáció született, maga Hitler is hangsúlyozta e nevelési munka elvégzésének hasznosságát, jóllehet sokáig nem hitte, hogy ez oly mértékben megvalósítható, mint ahogy az végül is bekövetkezett.

A BDM és a *Nemzetiszocialista Nőszervezet* (Nationalsozialistische Frauenschaft) között újra fellángolt a vita arról, hogy a lányok hány éves korukig maradjanak a lánysszervezetben, vagyis 18 vagy 21 évesen vegye-e át őket a Nőszervezet. Miután a vitát ezúttal nemigen sikerült megoldani, 1938-ban a két szervezet közé ékelve létrejött a BDM „Hit és Szépség” alszervezete (BDM-Werk „Glaube und Schönheit”), amely önkéntes alapon tömörítette mindazokat, akik 18 évesen még nem akartak a Nőszervezethez csatlakozni; erre 21 éves korukig volt lehetőségük. A Hit és Szépség munkacsoportjai a korábbinál még hangsúlyosabban készítettek fel mind az anyára, mind pedig a háziasszony szerepére (főzés, varrás, gyermekápolás, egészség, háztartási munkák stb.) A lányok esetében még egy tényezőt figyelembe kellett venni: házasság esetén azonnal kiváltak a náci szervezetekből, akár a BDM, akár a „Hit és szépség” tagjai voltak, s így élesben kamatoztathatták



A Német Ifjúnép, a Hitlerjugend, az Ifjúlányok Szövetsége és a Német Leányok Szövetsége szervezeti felépítése
Forrás: Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m. Magyar változat: © Vitári

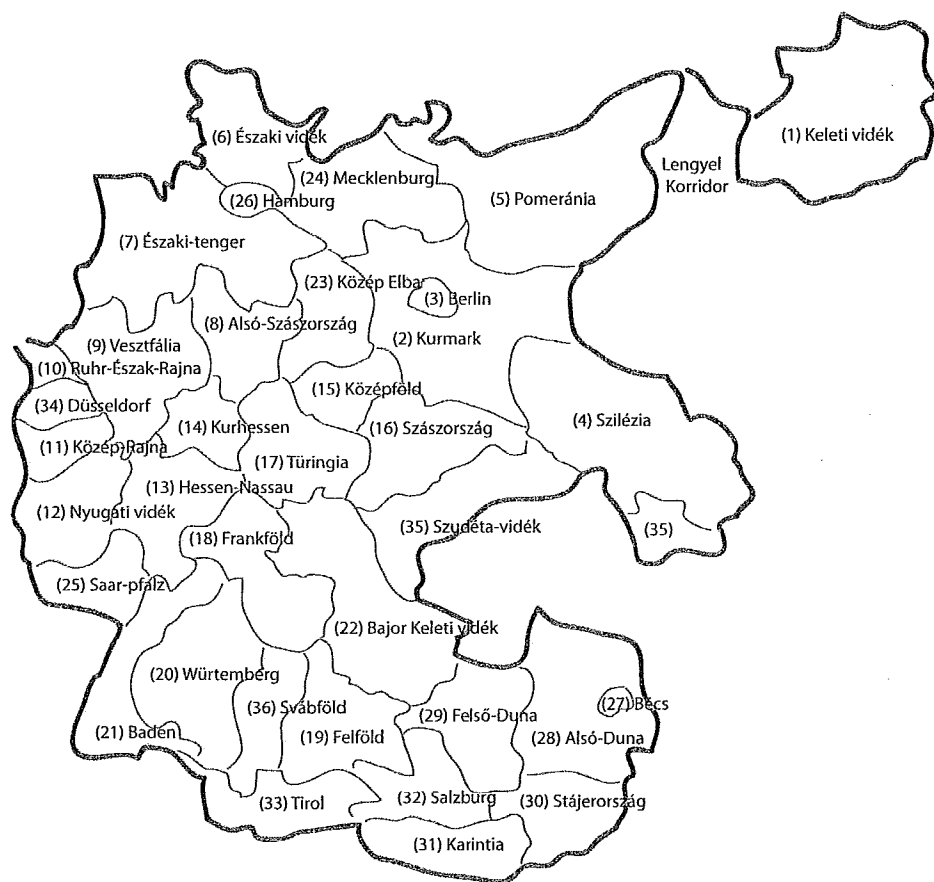
azt, amit e szervezetekben megtanultak. Annak ellenére azonban, hogy a 30-as évek végéig lányok milliói kerültek a szervezetbe, a Hitlerjugend szervezeti struktúrájában még mindig alárendelt szerepet játszottak, mivel a különböző szintek vezetésében csak referensek útján képviselték magukat.

A Hitlerjugendnek a diszkrimináció jegyében közvetlenül a Birodalmi Vezetés alá tartozó csoportjai is voltak, amelyek külön fogták össze a vakokat, a hallássérülteket és a mozgáskorlátozott ifjakat.

1934-re véglegesedett a HJ területi beosztása is. A szorosabb értelemben vett Hitlerjugend a pajtáscsoportok (Kameradschaft) képezték, amelyek kb. 15 fős létszám-

mal rendelkeztek, eggyel feljebb helyezkedtek el a csapatok (Schar) 50 fős létszámmal, majd a csoportok (Gefolgschaft) kb. 150 fővel. A szervezeti egységek felső kategóriáját jelentették az alkörzetek (Uterbann), a körzetek (Bann) és a területek (Gebiet), amelyek 600, 3000, illetve 150 000 fiatalot fogtak össze. Ugyanezt a sémát követte a HJ másik három alakulata is, csupán az elnevezések voltak eltérőek. A legkisebbeket tömörítő két alakulat esetében a külön vertikális struktúra csak a körzetnek megfelelő szintekig terjedt ki, utána a HJ és a BDM szervezeti felépítésébe illeszkedtek. A Hitlerjugend területeiből 1939-ben összesen 36 működött, majd a háborús területi gyarapodás következtében ezek száma 42-re emelkedett. A birodalomba szervesen be nem tagolt területeken ún. HJ-parancsnokságokat (Befehlsstelle) hoztak létre, így a Protektorátusban, a Benelux-területeken.⁵³

A rendkívül gyorsan növekvő taglétszám a legnagyobb problémákat a vezetőképzésben okozta, mivel soha nem állt rendelkezésre kellő számú vezető. Ennek megfelelően szükségesnek mutatkozott a vezetőképzési struktúra kiépítése is. Az általános vezetőképzési rendszer több lépcsőből állt, s minden lépcsőfok mind tartalmában, mind időtartamában az előzőnél lényegesen komolyabb munkát igényelt.



A Hitlerjugend területei (Gebiete) és a Német Leányok Szövetségének főkörzetei (Obergaue) a világháború előtt (1939)

A legalsóbb rangú vezetőket hétvégi tanfolyamokon készítették fel feladataikra, ezt követően pedig körzeti, területi és birodalmi iskolákban többhetes tanfolyamokon szélesíthették ismereteiket, amelyeken áthaladva a fiatalok a legfelsőbb pozíciókat is betölthették. Az alsóbb egységekben a vezetők általában két-három évvel voltak idősebbek a csapatok tagjainál, ami élővé tette azt az Adolf Hitlerrel (is) származó elvet, miszerint „Az ifjúságot az ifjúságnak kell vezetnie”.⁵⁴ Ennek megfelelően még a legmagasabb rangú főterületvezetők átlagéletkora is alig haladta meg a 30 évet (30,6). A Hitlerjugend általános törekvése volt az is, hogy az ifjúsági vezetőt külön hivatásnak ismertesse el, ami már-már azt jelentette, hogy fontosabbnak vélték a mindössze ismereteket közvetítő tanári foglalkozásnál, hiszen a HJ vezetőknek ennél jóval sokoldalúbb feladatokat kellett ellátniuk. Ennek eredményeként nyitotta meg kapuit 1938-ban az Ifjúságvezetés Akadémiája (Akademie für Jugendführung der Hitlerjugend), ahol a legmagasabb szintű ismereteket kaphatták meg a jelöltek. Az általános vezetőképzés mellé társultak a HJ speciális ismereteket nyújtó: igazgatási, tengeri sport, motorsport stb. iskolái és egyéb szakiskolái.

A Hitlerjugend Birodalmi Vezetése 1939-ig fokozatosan bővült, s több átszervezés után alakult ki végleges formájában. Ezt a kiterjedt bürokratikus vízfőzet kellett azután a háború éveiben összevonásokkal egyre inkább karcsúsítani, s a férfiak frontszolgálatára miatt nők is egyre fontosabb pozíciókba kerülhettek.

Az *ideológiai nevelés* (weltanschauliche Schulung) továbbra is a tevékenység egyik alapelemét képezte. A német ifjak náciifikálását korra és nemre szabott tananyagokkal segítették elő, amelyeket a párt Birodalmi Ifjúságvezetősége készített elő a hetenkénti szolgálat, valamint a különböző táborok számára. A témák fokozatosan nehezedtek és összetettebbekké váltak, viszont a „tananyag” egymásra épült, és a folytonos ismétlésen alapult, amelynek célja az volt, hogy mindenki egy életre elraktározza emlékezetében a nemzetiszocialista eszme sarkköveit. Nem véletlen, hogy az akkori Hitlerjugend-tagok még ma is fejből felidéznek különböző, jól besulykolt mondásokat.

A témákat négy nagyobb csoportba sorolhatjuk. Elsődleges fontosságú volt a *náci ideológia alapelemeinek* közvetítése. Mivel ezek a fiatalok számára a képzés legunalmasabb részét jelentették, a változatosság kedvéért beiktatták a német történelem nemzetiszocialista szemszögből dicsőséges korszakainak (főleg háborúk) és személyiségeinek (pl. hadvezérek) történetét. A náci párt történetének és hőseinek megismertetése után a világnézeti nevelés legkedveltebb része a Führer életének bemutatása volt.

A második nagy nevelési ág a 20-as évekhez hasonlóan a *testi nevelés* (körperliche Ertüchtigung) volt, amely azonban a korábbiakhoz képest – az állam anyagi és erkölcsi támogatásának köszönhetően – hatalmas fejlődésen ment keresztül, s a 30-as évek második felében már egyértelműen túlsúlyba került a világnézeti neveléssel szemben. A testi nevelés önmagában is több, jól elkülöníthető részből tevődött össze. Az alapokat az egyszerű testedzés biztosította. Elsősorban olyan sportágakat részesítettek előnyben, amelyek növelték az állóképességet, illetve a katonai kiképzés alapjául is szolgálhattak. Így a mindenhol megrendezhető, különböző távú futószámok mellett szerepelt többek között a távol-, illetve a magasugrás, a dobás, az úszás, s többféle küzdősport.

A Hitlerjugend imázsának elengedhetetlen összetevője volt a *túrázás* is, amelyen a 18 éves fiúktól akár napi 30 km-es táv teljesítését is elvárták. A menetelő és éneklő ifjúság képe hozzátartozott a 30-as és a 40-es évek német mindennapjaihoz. A túrákhoz

⁵⁴ „Jugend muss von Jugend geführt werden.”

sok esetben többhetes *táborozás* csatlakozott, amelyet Schirach birodalmi ifjúságvezető a nemzetsocialista nevelés legideálisabb formájának tartott. Mindamellett, hogy a táborok a náci nevelési „arzenál” minden formáját felmutatták, a legfontosabb rendező elvük az volt, hogy a gyerekeket a táborokban a „káros” szülői és tanári, illetve egyéb befolyások alól kivonva, olyan tartós „agymosásban” részesítsék, és olyan alapos testi kiképzésnek vessék alá, amely nem múlhat el nyom nélkül. Az uniformizálás és mobilitás segítségével az ifjúság militarizálásának e formája nagyon eredményes volt.



© Vitéri Zsolt

A Hitlerjugend területei és parancsnokságai, illetve a Német Leányok Szövetségének főközterei a világháborúban (1942)

A sportolás, a túrák és táborozások 1936-ig a HJ mindennapjait jelentették a testi nevelés terén. Ezután viszont egyre inkább előtérbe került a Wehrmacht közreműködésével kialakított *véd kiképzés* (Wehrerziehung), ami egyértelmű jele volt annak, hogy már nem is nevelésről, hanem felkészítésről volt szó: felkészítésről a háborúra. A véd felkészítés első számú része a *lövészet* volt, mivel a leendő katonák esetében a „jól irányzott lövés volt a döntő, amely leteríti az ellenfelet”⁵⁵. A 10–14 éves korosztály légpuskával gyako-

rolhatott, az idősebbek már kiskaliberű fegyvereket használtak. Lőttek fekvő és állva, támasztékkal és szabadkézzel. Ez mind hozzátartozott a kiképzéshez, csakúgy, mint a fegyver részeinek, összerakásának, tisztításának ismerete. A különböző *dobógyakorlatok* során pedig megfelelőképpen lehetett elsajátítani, hogy miként lehet célba juttatni egy kézigrántót.

Összetett kiképzést kaptak a fiatalok az úgynevezett *terepgyakorlatok* (Geländeübungen) terén is. Ezen belül a *tereptan* során megkövetelték egy terepszakasza talajformájának és talajtakarójának ismeretét, amely szoros összefüggésben állt az *álcázással*. Az utóbbi esetében gyakorolták mind a természet által kínált lehetőségek kihasználását, mind saját álcázás készítését. A terepen való eligazodáshoz hozzátartozott a megfelelő *térképismeret*, amely magában foglalta a térképelek, az égtájak, az iránytű ismeretét, és a fiúknak tudniuk kellett térképet rajzolniuk különféle terepszakaszokról. A *távolságbecslés* és az *érzékelés* során a különböző távolságban található célpontokat kellett felismerni és leírni. A területkihasználás címszó alatt az ellenség megközelítését gyakorolták a különböző domborzati adottságok figyelembevételével, amihez a *jelentések továbbítása* kapcsolódott.

Bár a Hitlerjugend vezetői gyakorta hangoztatták, hogy a HJ-ban végzett kiképzés nem előkatonai képzés, a véd kiképzés egyetlen olyan elemet sem tartalmazott, amely ne lett volna hasznos a katonai felkészítés terén. Amint bizonyossá vált, hogy a keleti hadjáratot nem lehet 4–6 hónap alatt befejezni, 1942 márciusától létrehozták a Hitlerjugend, a Wehrmacht és a Fegyveres-SS (Waffen-SS) együttműködésével az ún. *véd felkészítő táborokat*, amelyekben már a hivatalos propaganda szerint is előkatonai kiképzés folyt. A HJ vállalta magára a szervezési feladatokat, míg a katonai szervezetek biztosították a kiképző tiszteket és a táborok vezetőit, akik szokás szerint egykori, addigra harcképtelen HJ-vezetők voltak. A véd felkészítő táborokban kezdetben a 17–18 éves fiúkat, majd később már a 16 éveseket is háromhetes kiképzésben részesítették. Ennek végén ún. *hadi kiképzési bizonyítványt* (Kriegsausbildungsschein) lehetett szerezni, amely belépőt jelentett a Wehrmachthoz vagy a Fegyveres-SS-hez.

A véd felkészítéshez sorolhatók a *HJ különleges alakulatai*, amelyek szervezése már 1933-ban elkezdődött. A Motoros-, a Repülő-, a Haditengerészeti, a Felcser-, a Híradós- és a Lovas-HJ a Hitlerjugenden belül a legnépszerűbb csoportok voltak. A bennük kiképzett fiúk olyan hasznos ismereteket szereztek, amelyeknek a későbbiekben a Luft Hansa (korábban Luft Hansa), a Birodalmi Posta stb. mellett leginkább a hadsereg vehette hasznát.

A lányok esetében a véd felkészítés nem volt fontos, ők továbbra is világnézeti nevelést kaptak, és sportoltak. Kiképzésüknek az volt a célja, hogy jó anyákká váljanak és sok gyereket „ajándékozzanak a Führernek”, illetve hogy tudatosítsák bennük azt az ebből fakadó kötelességüket, hogy tetszetős külsejükkel felkeltsék maguk iránt a német férfiak érdeklődését.

A háborúig a Hitlerjugend nagyon népszerű volt, hiszen a militáns jellegű feladatokkal együtt érdekes elfoglaltságokat biztosított a tagok számára, míg a kívül maradók nem részesültek az izgalmas táborozásokból, a motorozás, a hajózás, a repülőmodellezés stb. lehetőségéből és élményeiből. A sokoldalú felkészítésnek persze megvolt a maga előnye. A HJ-ban kiképzett fiúk már kiismerték magukat a terepen, tudtak tájékozódni, és megfelelő módon kezelték a fegyvereket. Ennek következtében sokoldalú tudással és képességekkel felruházott katonákká váltak, ami mindenképpen előnyt jelentett a hadszíntereken.

⁵⁵ Stellrecht, Helmut, „Die Wehrerziehung der deutschen Jugend”. Mittler, Berlin 1936., 101. o.

2.3. Bizonyítani élesben

A háború kezdetétől a Hitlerjugend tagjai a háborús segélyszolgálatban teljesítették a rájuk rótt köteleességeket, a Lengyelország elleni hadjáratban pedig már 18 000 főállású HJ-vezető harcolt a Wehrmacht kötelékeiben. Míg a 10–14 éves korosztályt 1940-től kezdetben a birodalom keleti vidékeire, majd később Délkelet-Európa országaiba – így többek között Magyarországra is – vitték, hogy elmenekítsék őket az egyre fokozódó szövetséges bombázások elől, addig a katonának egyelőre még fiatal, idősebb HJ-tagok egyre fontosabb feladatokat kaptak. A békeidőben végzett előkészítés miatt viszont kisebb volt azoknak a tevékenységi formáknak az aránya, amelyek ténylegesen a háború következményeként kerültek fel a palettára, hiszen a szolgálati feladatok java részét 1939 előtt már különböző formákban kipróbálták, begyakorolták és alkalmazták. Ezeket tehát csak ki kellett terjeszteni, és gondoskodni kellett lehető legintenzívebb végrehajtásukról. Mindez azt eredményezte, hogy a HJ ifjúságnevelő szervezetből a háború előrehaladtával szinte teljes mértékben háborús segédcsapattá változott, amely szívesen adott hangot áldozatkészségének. A tagság is meglehetősen jól fel volt készítve a háborúra, ideológiailag megfelelően előkészítették a fiatalokat, akik készen álltak arra, hogy bizonytságot tegyenek minderről.

Így háború esetére a Hitlerjugendben látszólag nem történtek külön előkészületek, s később számos vezető – így főleg Schirach – hangoztatta, hogy a háború kitörése meglepetésként érte. Ha nem is voltak aprólékosan és a részletekbe menően kidolgozott szolgálati tervek, a Birodalmi Ifjúságvezetőség legkésőbb 1939 tavaszán, esetleg nyarán már bizonyosan tudott a készülő háborúról, még ha a végleges x. nap nem is volt még kijelölve. Már 1939 nyarának elején borítékot juttattak el a HJ területi vezetőségeihez, amelyet mozgósítás esetén volt szabad kinyitni. A háborúra utaltak azonban egyéb közvetett jelek is. Megtiltották például a kirándulásokat azokba az országokba, amelyekről sejteni vélték, hogy előbb vagy utóbb harcterületté válhatnak, különösen Lengyelországba és a német-lengyel határ közelébe. Nehézségek támadtak az egyenruha-ellátás terén is, ami főleg a Wehrmacht megnövekedett textiligényei miatt következett be. Ennél konkrétabb intézkedésekre a HJ Birodalmi Vezetésében nem került sor. Az 1939 augusztusában a területi vezetőknek megküldött utasítás, miszerint gondoskodniuk kell arról, hogy mozgósítás esetén minden 1920–21-es évfáratú HJ-tag önként jelentkezzen a Wehrmacht vagy a Fegyveres-SS kiegészítő parancsnokságain, nem a HJ kiskorú tagságát, hanem a vezetőségét érintette.

Sor került viszont tervezésre a pártban, ahol külön *Mozgósítási Hivatal* hoztak létre, amely a Hitlerjugendre nézve is illetékesnek tekintette magát. Ennek ellenére tömeges, a korábbinál kiterjedtebb háborús bevetést 1939 nyarára és őszére itt sem terveztek. Ezt az is mutatta, hogy a HJ-nak továbbra is az ifjúság szervezését, kiképzését és nevelését szánták fő feladatul. Az első valamire való háborús szolgálati előírást a Birodalmi Ifjúságvezetőség is csak 1939. szeptember 20-án adta ki, amelyben az addigi tapasztalatokat figyelembe véve a HJ területi egységeit helyezték a háborús szolgálatszervezés központjába.

Miután konkrét tervek nem léteztek arról, hogy mely HJ-egységek hol, milyen feladatot látnak majd el, az első bevetések inkább a szükség hozta improvizációk voltak, s a HJ korábbi szervezeti struktúrájában látta el a feladatokat. Ez az időszak egészen 1940 tavaszáig tartott, s a vezetők átmeneti nagymértékű hiányát (a főállású vezetők 95 szá-

zaléka) a már szinte önműködő szervezet minden nagyobb nehézség nélkül áthidalta. A HJ háborús szervezeti struktúrája többszörös változtatások után csak 1941-re alakult ki, s addigra általánossá vált a háború egészére jellemző állapot, hogy tudniillik szinte kizárólag háborús veteránok látták el a tisztségeket.

A HJ békeidőből örökölt, most háborús tevékenységnek minősített szolgálatát a háború első éveiben túlnyomó részben a szokásos szolgálati rend szerint hajtotta végre. A kezdeti erősen sporadikus és improvizált háborús szolgálat azonban lassanként egyre sokoldalúbb, szabályozottabb bevetéssé nőtte ki magát, s 1942-től az ifjúság felhasználása már számszerűen is jelentős emelkedést mutatott. Az 1942 júliusában kiadott *Munkairányelvek a Hitlerjugend háborús bevetésére* már hét főbb, most először kötelezőnek minősített kategóriát különböztetett meg, amelyek egyik részét birodalomszerte egységes, míg a nagyobb részét helyi szintű, segélyszolgálatként írták elő. Bár átfedések is voltak. A további szabályozási tervek, amelyek az ifjúság egységes, a HJ által vezetett *Háborús Bevetési Szolgálat* keretében történő alkalmazását kívánták birodalomszerte egységes és a különböző párt- és állami szervek kompetenciáitól elhatárolt rendszerre alakítani, végül az érdekek különbözősége miatt már nem valósultak meg, s az ifjúságot 1943 decemberében mindössze egy rendeletben kötelezték háborús feladatokra a birodalom védelmében.

Az említett első csoportba tartozó feladatokat birodalmi irányelvek szerint a Birodalmi Ifjúságvezetőség koordinálta és irányította. A „keleti bevetés” (Osteinsatz) során a BDM vezetői teljesítettek szolgálatot a csatolt, illetve megszállt keleti területeken, amely során paraszti gazdaságokban, áttelepülő táborokban láttak el feladatokat. Mások óvoda- és iskolasegédként dolgoztak, s mindenekelőtt segédkeztek az ottani HJ-alakulatok megszervezésében. A betakarítási és aratási „bevetésen” a Hitlerjugend jobbára az iskolai osztálykeretek alapján működött közre, s nyáron ez képezte a legfőbb tevékenységét. A gyermekek vidékre küldése és a védőfelkészítés mellett a segédültöltői feladatok (Tűzoltó-HJ), szerepvállalás a rendőri gyorsbevetésű kommandókban, biztonsági és segélyszolgálat, légvédelmi szolgálat, romeltakarítási munkák tartoztak még ide, valamint a jól bevált gyűjtőakciók (játék, ruhanemű, téli segély, könyvek, különféle hulladékok, növények, gombák stb. – A HJ például évről évre biztosítani tudta Németország szinte teljes gyógynövényszükségletét). A háborús gondozószolgálat során gondját viselték a fronton lévők családtagjainak, rendben tartották házukat, gazdaságukat stb. Kulturális és propagandatevékenységet (játékkészítés, ajándékok, levelek a fronton harcolóknak, játzócsapatok (Spielschar) alkalmazása, szülői estek szervezése) folytattak a lakosság harci szellemének fenntartása érdekében. A német ifjakat azonban e feladatok nagy részére a háború előtt éppúgy nagy számban alkalmazták, mint a háborúban. A háború első hónapjaiban a számuk sem igen haladta meg a korábbi szintet (kb. 1,1 millió fő, azaz minden 8. HJ-tag), vagyis általában nem szárnyalta túl a szokásos HJ-szolgálat és az önkéntes szolgálat fokát, legfeljebb helyi szinten egyes hatóságok vezényeltek ifjakat rövidebb szolgálatokra, aminek azok többnyire büszkén és örömmel tettek eleget.

A háborús segélyszolgálatokat helyileg, az ott keletkező igények szerint és a helyi hatóságokkal, párt- és hadseregszervekkel stb. együttműködve szervezték meg, s a nép minden munka- és életterületét érintették. Csakhamar megszületett a mottó is: „Ahol a háború következtében munkaerő hiányzik, ahol segítségre van szükség, ott teszi hasznossá magát a Hitler-Jugend.” A szomszédok segítése (bevásárlás, gyermekfelügyelet

stb.), bolti kiszolgálás, háztartási segély (főleg többgyermekes anyáknak), óvodai kiegészítés (hosszabb távon is), vidéki és kertsegély (eszközök, kertek stb. rendben tartása, károkozók elleni védelem), kiegészítő szolgálatok a Wehrmachtnál (küldöncfeladatok, rakodás, ellátási feladatok, telefonos szolgálat stb.), Wehrmacht-gondozás (katonák gondozása, kórházlátogatások, hátramaradottak gondozása stb.), légvédelmi feladatok (jelentések továbbítása, figyelmeztető és riasztószolgálat), tűzoltási feladatok (készenlét és tűzoltás), rendőri feladatok (gyorsosztagok), Birodalmi Posta (postai szolgálatok, levélkihordás, postahivatali szolgálatok, válogatás stb.), közlekedési feladatok (kalauz, csomagfelvétel, állomásszolgálat, táviró és gyorsíró feladatok), gyári munkák, selyemtermesztés, a BDM főző- és varróestjei, pártszolgálatok, egészségügyi rendszerben való segítség töltötték ki a Hitlerjugend és Németország háborús mindennapjait. Pedig mindez azt mutatta, hogy a növekvő embervesztés következtében az ifjúság nélkül a hátszágban nemsokára valóban már semmi sem működött, ily módon a Hitlerjugend komoly háborús tényezővé vált.

A hozzáállás a „nevelők” reményének megfelelően továbbra is kiváló volt. Miközben a harmincas években a gyerekek azzal érezték magukat megbecsülve, hogy részesei lehettek egy hatalmas ifjúsági szervezetnek, amelyen keresztül megtehették első szolgálataikat a hazaért, addig a háború kitörése után egyszerre váltak felnőtté, s végezték a felnőttek munkáját, ami különösen az első években még túlnyomórészt örömet szerzett. Személyiségük fejlődésének és növekvő megbecsülésüknek tekinthették, hogy teljesítményüket már komolyabb megbízásokkal honorálták. Szerencsésnek érezhették magukat, hogy immár nemcsak általánosan a hazáért tehetnek szolgálatot, és hozhatnak áldozatot, hanem népük jövőjéért és a végső győzelemért is. A lelkesedést az is jól mutatta, hogy 1943-ban *Heinrich Himmler* birodalmi SS-vezér és *Artur Axmann* birodalmi ifjúságvezető megállapodása nyomán felállították a javarészt a HJ önkénteseiből álló 12. *Hitlerjugend Fegyveres-SS páncélos hadosztályt*, amely Normandiában, az Ardenneknben, Magyarországon és az egykori Ausztria területén tett tanúbizonyságot harci szellemről, elvakultságról és fanatizmusról.

A segélyszolgálaton túl azonban egyre inkább rosszabb is következett. A légierőnél, különösen a légvédelmi ágyúknál, a haditengerészetnél bevetett fiatalok már a tényleges háborúnak, nem pedig az általa okozott következményeknek voltak közvetlen részesei. S amint a szövetséges hadseregek a birodalom 1939-es határai felé közeledtek, az ifjúság háborús bevetése tovább fokozódott. 1944 szeptemberében rendelet született az ifjúság „határbevetéséről”, amelynek során a fiúk 15, a lányok 16 éves kortól sáncolási és bunkerépítési munkálatokban vettek részt (kb. 600 000 fő).

1944 szeptemberében adtak ki egy másik, ugyancsak nagy horderejű rendeletet a *Német Népfelkelés* (Deutscher Volkssturm) felállításáról, amely minden 16 és 60 év közötti férfi számára hadkötelezettséget írt elő. Így a hirtelen „férfiakká emelt”, de a háború borzalmi hatására sok esetben rég felnőtté vált 16-17 éves HJ-tagok immár a *Führer katonái* voltak. A rendelet az 1925–1928-as évjáratok kb. 600 000 fiatalját érintette, majd 1945 márciusától már az 1929-ben születettek is sorra kerültek, hogy a csodafegyverek elkészülésig ők védjék meg Hitler birodalmát, amiről addigra már maga is lemondott.

Amikor pedig már a katonai egységek felállítása sem zajlott zökkenőmentesen, és nem bizonyult elégségesnek, a HJ Birodalmi Vezetése elrendelte, hogy az otthon maradt fiúkból mindenütt *páncélos megsemmisítő osztagokat* kell felállítani, amelyek tagjait még sebtében kiképezték a páncéloklók és egyéb eszközök használatára. Min-

denkinek megtiltották a kijelölt települések elhagyását, ami egyet jelentett azzal, hogy Németország ifjúságát az utolsó tőlényig a háborúban tartották.

Az utolsó kétségbeesésben a Martin Bormann (az NSDAP Pártkancelláriájának vezetője) ösztönzésére felállított *Werwolfban* is számítottak az ifjúság fanatikusságára, s bár a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem rendelte el az ifjúság bevetését e gerillatámadásokat és szabotázsakciókat elkövető szervezetben, helyi szinten mégis szép számmal csatlakoztak hozzá.

Amikor a második világháború 1945-ben véget ért, a háború minden más borzalma mellett egy ifjú generáció állt korábbi világnézete romjai felett, egy olyan generációnak kellett újragondolni múltat és jövőt, amelynek jelentős része Hitlerért élt, és őérte áldozta életét. Ez a szituáció a sokak által megélt háborús élmények mellett életük meghatározó viszonyítási pontjává, sok esetben életük traumájává vált.

3.

IFJÚSÁG ÉS KÜLFÖLD NÉMETORSZÁGBAN
1933 ELŐTT

3.1. „Vándormadarak”

Az ifjúsági mozgalom születésekor és az azt követő kezdeti időkben, vagyis a 19. század végén és a 20. század elején még nemigen volt jellemző, hogy a különféle országok ifjúsági csoportjai között kapcsolatok létesültek. A kialakuló német *Vándormadár-mozgalom* (Wandervogel) egyes jómódú csoportjainak utazásai ugyan jól illeszkedtek az új jelenségeként mutatkozó turizmusba, az utak során azonban csak ritkán került sor külföldi ifjúsági szervezetekkel való kapcsolatkeresésre. Az ifjúsági mozgalom kezdeti, tervszerűnek nem nevezhető külföldi tevékenysége idején az utak többnyire nem különböztek az élményt, a helytállást, a becsvágyat és a kalandvágyat középpontba helyező belföldi utaktól. Így ezeknek többnyire sem diplomáciai, sem politikai jelentősége nem volt, szimpla szabadidős tevékenységnek minősültek.⁵⁶

Mindazonáltal az alapok megteremtése terén mégis nagy jelentősége volt annak a néhány útnak, amelyet a Vándormadár egyes csoportjai külföldre tettek. A *német Vándormadár* első útjai a Cseh-erdőbe vagy keletre vezettek, a németeknek a csehek és a lengyelek ellen folytatott „harcát” segítő. Az utak túlnyomó része azonban nem tartalmazta ezt a népiségi személetet, még azok sem, amelyek a határ menti területekre irányultak. Más külföldi országokkal a Vándormadárnak vajmi kevés kapcsolata volt, csak kis csoportjainak látogatásairól lehetett szó. Az első nagy külföldi útra csak 1909-ben került sor, egy korábban Németországba látogatott angol cserkészcsapat meghívására. A tapasztalatok annyira pozitívak voltak, hogy felmerült az ifjúsági cserekapcsolat lehetőség is, ami végül mégsem valósult meg. Ez az út kivételes helyet foglalt el a mozgalom életében, ilyen jellegű és nagyszabású vállalkozásra a háborúig már nem is került sor. Pár évvel később, 1912-ben dán cserkészeket látogatott meg egy Vándormadár-csoport, s említést találunk olaszországi útról is.⁵⁷

⁵⁶ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa. In: Sonderdruck. Das Junge Deutschland és *Das Junge Deutschland*, März 1932, 80–84. o. – Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (továbbiakban: PAAA), R 63603; Vö. *Walter Laquer*, Die deutsche Jugendbewegung. Eine historische Studie. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1983, 263. o.; Hardenberg, i. m., 4, 12–16. o.

⁵⁷ *Gerhard Ziemer – Hans Wolf*, Wandervogel und Freideutsche Jugend. Vöggrenreiter, Bad Godesberg 1961, 340–341, 348–351. o.; Hardenberg, i. m., 4. o.; *Frank Fischer*, Unser Wandern. In: *Werner Kindt* (szerk.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf–Köln 1963, 79–83. o. Az angliai esemény egyediségét mutatta, hogy a résztvevőket gondosan kiválogatták, hogy a csoport méltó módon képviselhesse a németiséget és a Vándormadár mozgalmát. A csapat felkereste Skócia és Anglia történelmi helyeit, több helyen hivatalos fogadásra is sor került. Az út fő célja a cserkészmozgalom tanulmányozása volt, így egy közös táborozás is része lett a programnak. – Hardenberg, i. m., 6–9. o.; *Hans Blüher*, Geschichte des Wandervogels. In: Kindt, Grundschriften, i. m., 33–62. o., itt 58. o.; A Vándormadár a nem német nyelvű kül-

Ennél jelentősebb volt azonban az a tény, hogy a Vándormadár léte túlsugárzott a német határokon. Az Osztrák–Magyar Monarchiában *Osztrák Vándormadárként*, Svájcban pedig *Svájci Vándormadárként* jött létre hasonló szervezet.⁵⁸ Már ekkor megmutatkozott tehát, hogy valami jellemzően németről volt szó, amit az is alátámasztott, hogy mind Ausztria–Magyarország, mind pedig Svájc esetében csak a németlakta területeken fejlődött ki a mozgalom.⁵⁹ Egyúttal az önszerveződő ifjúság erejét mutatta, hogy a Német Császársággal szemben mindig is – legalábbis látszólag – kritikus, még a határ menti testvéri barátkozást is elutasító Svájcban sem tudták megakadályozni elterjedését. A három ország Vándormadár-szervezete között ha nem is élénk, de működő kapcsolatok léteztek, amelyek leginkább német csoportok útjait jelentették Svájcba és Ausztria–Magyarországra, hogy ezáltal is erősödjének az ottani mozgalmak.⁶⁰ Az utak többsége Németország és Ausztria határ menti területeire összpontosult. A más népek iránti előzékenység sem volt minden esetben jellemző, kivált az ausztria–magyarországi nem német népcsoportokkal szemben.⁶¹

Az Osztrák Vándormadár kezdeti időszakáról mára már jobbra csak bizonytalan információkkal rendelkezünk, melyek szerint az első csoportok Prágában, Erdélyben Brassóban (Kronstadt, Braşov; itt „Carpathia” néven, hogy elkerüljék a magyar hatóságok üldözését), Segesváron (Schäßburg, Sighişoara), majd hamarosan Nagyszeben (Hermannstadt, Sibiu) központtal, délen, a bánáti területeken Temesvár (Temeschwar/Temeschburg, Timişoara) központtal, Tetschenben (Děčín), Bécsben, Brünnben (Brno), Pilsenben (Plzeň), Iglauban (Jihlava) jöttek létre, de elterjedtek a birodalom egészen keleti területein – Lemberg (Lviv), Czernowitz (Csernyivci) –, s délen is, például Triesztben. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy Ausztria–Magyarországon a kiindulópont valóban Prága volt. Innen főleg a későbbi szudétanémetnek nevezett vidékeken terjedt el a mozgalom, de alakultak csoportok Morvaországban, majd az osztrák örökös tartományokban is. Erdélyben a világháború előestéjén már leánycsapatok is léteztek.⁶²

földön is mutatott szerény hatást, még ha a cserkészethez viszonyítva ez ténylegesen csak periferikus jelenség volt. Kínában a Tsingtau német gyarmat körzetében élő németek kezdték el terjeszteni a mozgalom dalait a Kelet-ázsiai Lloyd (Ostasiatischer Lloyd) című lapban, amely a kelet-ázsiai németek lapja volt. A dalok és egyéb Vándormadár-programok mellett azonban hiányzott Kínában a Vándormadár fő tevékenysége, a túrázás, amit a kínai mentalitásból adódóan a kínai gyerekek között nem lehetett elterjeszteni. *Zwei Wandervogelführer auf Fahrt in China*. In: Ziemer – Wolf, i. m., 75–76. o.

⁵⁸ Németországban az első világháború előtt kb. 25 000, Ausztriában és Svájcban pár ezer taggal számoltunk. A háború utáni történetükhöz lásd még főleg: Österreichischer Wandervogel. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1267–1273. o.; Sudetendeutscher Wandervogel. In: uo., 1294–1299. o.

⁵⁹ Mindössze néhány csoport jött létre Svájc francia nyelvű területein. Ziemer – Wolf, i. m., 327, 331. o.

⁶⁰ Ziemer–Wolf, i. m., 8, 12, 15, 327, 331. o.; A Svájci Vándormadár pl. Provence-ba, Észak-Németországba tett utakat. Ziemer–Wolf, i. m., 340–341, 348–351. o.; Hardenberg, i. m., 4. o.; Fischer, Unser Wandern, i. m., 79–83. o. Itt-ott már a 19. század végét megelőzően is létesültek egyesületek az ifjúság számára, így Németországban és a Habsburg-területeken is. Ilyen volt például az 1848-ban Medgyesen (Mediasch, Medias) életre hívott Erdélyi-német Ifjúsági Szövetség, de sem ez a szövetség, sem pedig mások nem tudtak nagyobb területen elterjedni. Ifjúsági mozgalomról ekkor tehát még nem beszélhetünk.

⁶¹ „Csehország például bizonyosan szép ország; buta dolog viszont, hogy olyan sok cseht van ott.” Hoch das Wandern! *Schülerwarte*, April-Heft 1898, idézi: Ziemer – Wolf, i. m., 40. o.; Hardenberg, i. m., 6–9. o.; A romániai Vándormadár-csoportok olyanira előrehaladtak, hogy az első világháborút követően, 1929 elején Medgyesen (Mediasch, Medias) létrehozták fedőszervüket, a Délkeletnémet Vándormadár mozgalmat (Südostdeutscher Wandervogel). Albrich – Christ – Hockl, i. m., 18–26, 55, 107–127. o.

⁶² Ziemer–Wolf, i. m., 294–297. o.; Albrich–Christ–Hockl, i. m., 33–36, 42–51. o.; Seewann, i. m., 59–120. o.; Jovy, i. m., 18–19. o.

Az ausztria-magyarországi Vándormadárnak a későbbiekre nézve nagyon fontos ismertetőjegye volt, hogy a mozgalom elkötelezett és tevékeny részesévé vált az ún. *védsszövetségi munkának* (Schutzvereinsarbeit). A monarchia nemzetiségeinek egyre hangosabb egyenrangúsági követelései mentén felerősödő osztrák nacionalizmus jegyében elsősorban a nyelvhatárok környékén (így leginkább Észak-Csehországban, Dél-Tirolban, Dél-Karintiában és Dél-Stájerországban) mutatkozott szükség arra, hogy a németiség pozícióit fenntartsák, és a „szláv áradattal” szemben megerősítsék. Ez a tevékenység akkoriban a különféle védsszervezetek révén (Német Iskolaegyesület [Deutscher Schulverein, 1880], a Südmark [Graz 1889], a Nordmark [Troppau {Opava} 1894] stb.), amelyeknek 1911-ben szerte a Monarchiában kb. 400 000 tagjuk volt, már jól bejáratott aktivitásnak számított. E szervezetek lapjai cikket, tudósításokat közöltek az ifjúságot érintő témákban is. Az Osztrák Vándormadár pedig – a német anyaszervezettel szemben – fel is vállalta ezt a tevékenységet, s a Szudéta-térségbe, a Dráva környékére, Triesztbe (Trieste), Pólába (Pula), Bukovinába, Galíciába, Erdélybe (Brassó [Kronstadt, Braşov], Nagyszeben [Hermannstadt, Sibiu]) s más etnikailag „fenyegetett” helyre szervezett utakat. A népiségi és határvidéki munka tehát kezdettől fogva középpontban állt. Ez így maradt az első világháború után is, amikor például nagy gondot fordítottak az új tartomány, Burgenland gondozására.⁶³

Németországban is létrejöttek hasonló szervezetek, de itt nem állt fenn együttműködés az ifjúsági mozgalommal, ami abból is fakadhatott, hogy Németországnak etnikailag jóval homogénebb népessége volt. A legnagyobb jelentőségre Németországban az 1881-ben *Általános Német Iskolaegyesületként* (Allgemeiner Deutscher Schulverein) alapított, majd 1908-tól az *Egyesület a Külföldi Németiségért* (Verein für das Deutschtum im Ausland, VDA) néven működő egyesület tett szert. A háború vége felé egyre inkább uralkodóvá vált a népiségi-hazafias irányvonal, a frontokon harcoló „vándormadarak” kötelességnek tekintették a német népiség védelmét. 1918 után a vándormadarak utódai nem utolsósorban a háborús események és elképzelések, Versailles, valamint az ausztriai kezdemények hatására Németországban is még inkább felfedezték maguknak a külföldi németiséget.⁶⁴

3.2. Birodalmak örökén – a németiség védelmében

Az első világháború után az általános turizmus fellendülése azt is eredményezte, hogy mind több fiatal – akár csoportosan, akár egyénileg vagy családdal – látogatott szomszédos vagy még távolabbi országokba. A külföldre utazás azonban a második világháború előtt sokkal inkább tartozott a luxus kategóriájába, mint manapság. Így az anyagi lehető-

⁶³ Ziemer-Wolf, i. m., 303–305. o. Az 1914-es frankfurti Vándormadár szövetségi napon, amely egyúttal a „német keletet” (Deutscher Osten) állította a középpontba, Fritz Kutschera, az Osztrák Vándormadár vezetője egyenesen felszólította a birodalmi vándormadarakat az ausztriai vándorutakra: „Ne hagyjatok cserben! Aki veszélyeztetett előőrset képvisel, annak minden joga megvan arra, hogy támogassa a fősereg – többet nem is mondok. Gyertek Ausztriába, és ismerjétek meg ezt a csodálatos országot.” Hasonló felhívások rendszeresek voltak a Vándormadár újságjaiban, hol Ausztriába, hol a cseh területekre hívtak. Jovy, i. m., 58. o.; Unsere Jugend in Burgenland. *Grenzland. Zeitschrift des Deutschen Schulvereins Südmark*, 1936/10–11. sz., 132–133. o. (BArch, R 1501/3330).

⁶⁴ A törekvések a különböző országok ifjúságának összefogására és évenkénti beszélgetéseire a háborús hangulatban sem teljesebbek be. Hardenberg, i. m., 4, 6, 12–16. o.

ségek javításához hasznosnak tűnt, hogy a külföldre vágyó ifjúsági csoportok kapcsolatba lépjenek helyi csoportokkal és a kölcsönösség jegyében segítsék egymást.⁶⁵

Az első világháborút követően az osztrák hagyományok és a háború alatt Németországban is előtérbe kerülő, a népet középpontba állító gondolatok, valamint a világháború következtében alaposan megváltozott a *külföld fogalma*. Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása, a versailles-i és a St. Germain-i békeszerződések eredményeként németek milliói kerültek a korábbi két birodalom határain kívül, s váltak az addig a 100 milliós németsegből 82 milliót magukban foglaló birodalmak helyett idegen államok polgáraivá, akik adott esetekben nagy etnikai és asszimilációs nyomásnak voltak kitéve. Így a külföld 1918 után megkerülhetetlenül és az évek előrehaladtával fokozódó mértékben az elszakított németiség támogatását, német szellemének, kultúrájának és tudatának ébrentartását jelentette, ami egyben folytatása is volt az Ausztria-Magyarországon az első világháború előtt kifejlődött „védmunkának”. Az állam fogalma mint szervező erő elértéktelenedett, helyébe a nép, a népiség mítosza lépett, a német nép újbóli egyesítéséé.⁶⁶

E felaprózott németiség felkarolását számtalan szervezet tekintette feladatának. Két szervezet emelkedett ki igazán, amelyek a határ menti és külföldi németiség támogatásában a legfontosabb fórumot képviselték, és az állami támogatásoknak is fontos közvetítői voltak: az 1919-ben alapított, s később már 100 egyesületet magában foglaló *Német Védsszövetség* (Deutscher Schutzbund für das Grenz- und Auslandsdeutschtum), amely később *Népi Német Munkakörként* (Volksdeutscher Arbeitskreis) működött, valamint a már említett VDA. Központi feladataik közé tartozott a határon túli németiség megtartása, számukra iskolák, óvodák, könyvtárak, tudományos és kulturális intézmények létesítése és támogatása, valamint Németországon belül a német népiség eszméjének terjesztése, a figyelem ráirányítása a külföldi németiség létre és sorsának alakulására.⁶⁷

Az ifjúság és a külföld viszonyát vizsgálva a VDA volt a fontosabb szervezet. Birodalmi vezetése önálló ifjúsági osztályt működtetett, amely szervezte és gondozta az egyesület iskolai ifjúsági csoportjait, s ezáltal már fiatal korban elvetette a teljes német nemzetért való felelősségtudat magvát. A VDA olyan szerteágazó tevékenységet fejlesztett ki az évek során, amely később minden hasonló munkát végző ifjúsági csoportnak mintául szolgálhatott, így a Hitlerjugendnek is. 1933-ig a VDA kiterjedt ifjúsági cseremozgalmat alakított ki a birodalmi németek, valamint a népi és a külföldi németiség képviselői között. Birodalmi VDA-csoportok látogatták a népi és a külföldi német vidékeket, illetve

⁶⁵ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o.

⁶⁶ Hans-Adolf Jacobsen (szerk.), Hans Steinacher. Bundesleiter des VDA 1933–1937 – Erinnerungen und Dokumente. Harald Boldt Verlag, Boppard 1970, XXXV–XXXVI. o.; Jovy, i. m., 59–60. o.

⁶⁷ E két legfontosabb szervezet mellett jelentős volt még a Német-Osztrák Munkaközösség (Deutsch-österreichische Arbeitsgemeinschaft), a Szudétanémet Honszövetség (Sudetendeutscher Heimatbund), a Német Akadémia (Deutsche Akademie) Münchenben, a Német Külföldi Intézet (Deutsches Ausland[s]-Institut) és a leginkább Genfben, a Népszövetség felé aktív Európai Német Népcsoportok Szövetsége (Verband deutscher Volksgruppen in Europa), amely a dániai, észtsországi, Eupen-Malmédy-i, jugoszláviai, lettországi, litvániai, lengyelországi, romániai, oroszországi, olaszországi, csehszlovákiai és magyarországi német népcsoportok fedőszerve volt. Jacobsen, VDA, i. m., XXXVIII., XL. o. Lásd még: Romsics Ignác, Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest 1998; uő, Helyünk és sorsunk a Duna-medencében. Válogatott tanulmányok 1991–1996. Osiris Kiadó, Budapest 1996; Eiler Ferenc, Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920–1938. In: Bárdi Nándor–Simon Attila: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. (Vázlat) Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja 2006, 89–99. o.; uő, Németország Duna-völgyi politikája 1920–1938. In: Fedinec Csilla (szerk.): Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában. Teleki László Alapítvány, Budapest 2002, 37–63. o.

fogadták a külföldi némettség csoportjait Németországban. A szünidei, nagyobb szabású, távolabbi területeket is érintő utak mellett a határ menti gyermekakciók is több ezer gyermek mozgósítását tették lehetővé. A népi és a külföldi németséghez, így Magyarországra is eljutó *Jung-Roland* és a *Roland-Blätter* című VDA-lapok 1933-ban már elérték az 575, illetve az 58 ezres példányszámot.⁶⁸

A tanárok, a tanulók, a szülők és az iskolai igazgatás kölcsönös együttműködésén alapuló iskolai VDA-csoportok száma folyamatosan emelkedett. Iskolánként a tanulók maximum 20 százalékát vették fel, ezzel is jelezve a csoportok exkluzív jellegét. 1933-ban voltak olyan tartományok, amelyekben már minden negyedik iskolában sikerült ilyen csoportot felállítani. Helyi csoportok iskoláktól függetlenül is létesültek – elsősorban a határ menti vidékeken. A VDA nőszervezetén belül leánycsoportok is létrejöttek. A VDA csoportjai különböző ünnepeken találkoztak, gyűléseket, áldozati és gyűjtőnapokat tartottak, nyáron váltófutást rendeztek népi németek részvételével. Az erőteljes propaganda-tevékenységet szolgáltatta a már említett sajtótermékeken kívül számtalan könyv (például Népi német karácsonyi könyvek az ifjúság számára/Volksdeutsche Weihnachtsbücher für die Jugend), brosúra, szórólap terjesztése. Az általános éves tevékenység legfontosabb fóruma pedig a közösségi est (Heimabend) volt, amelyen a külföldi németsegről szereztek ismereteket, és a VDA munkájához szükséges eszközöket (plakátok, zászlók stb.) készítették. Az egyesület nagy gondot fordított mind az iskolai csoportok tagjai, mind pedig a tanári kar iskolázására és a különböző tevékenységi formákra való felkészítésére.⁶⁹ A külföldi utakat minden esetben gondos, nemegyszer tudományos előkészítés előzte meg, s az utak maguk is tudományos célúak voltak. A Kelet- és Délkelet-Európa kutatásával foglalkozó tudományos intézetek leginkább ezekből az ifjúsági körökből nyerték utánpótlásukat. A *VDA Bajtársi Áldozata* (Kameradschaftsopfer) mindenki számára nyitva állt, aki havi rendszerességgel adományt kívánt biztosítani a szervezet számára.⁷⁰

A külföldi némettség képviselőit rendszeresen meghívták, jó teljesítményeikért anyagi juttatásban részesítették őket. A VDA biztosította annak lehetőségét is, hogy a népi némettség tagjai pár éves szakmai képzésben részesüljenek a birodalomban. Az így meghívott lányok és fiúk a VDA saját otthonainak vendégszeretettel élvezhették. A szakmai képzés mellett az egyesület saját bentlakásos otthonaiban a népiségi munkára is kiképezte a külföldi némettség képviselőit.⁷¹ A népi és külföldi németséget felkereső utak során szintén rég kialakult, összetett és színes tevékenységet honosított meg a VDA, amelyet azután a többi ifjúsági szervezet is alapul vehetett.

Nem ilyen kiterjedt módon, de nagy elkötelezettséget tanúsított az ifjúsággal szemben a Védszövetség is, amely ugyancsak rendelkezett ifjúsági ügyosztállyal, de nem vol-

⁶⁸ Jacobsen, VDA, i. m., XLVII–XLIX., 130, 140. o.

⁶⁹ Uo., 142–144., 522. o. Legalább évente egyszer a tanórák keretében a VDA tartományi képviselője vagy egy külföldi német személy segítségével toborzásra került sor. Felvilágosító előadásokat tartottak a határvidéki és külföldi németesség által lakott területek életéről, megemlékeztek a szomorú eseményekről (békekötés) és a mártírokról, a szülők részvételével népi német esteket rendeztek, közreműködtek a VDA nagy rendezvényeinek szervezésében és lebonyolításában, üléseket tartottak, irodalmat, képeket stb. gyűjtöttek. – *Heinrich Liepe*, *Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259–267. o., itt 263–267. o.

⁷⁰ Jacobsen, VDA, i. m., 511. o.; Verein für das Deutschtum im Ausland – PAAA, R 61331; Liepe, i. m., 261. o.; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzchronik. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1529–1530. o.

⁷¹ Jacobsen, VDA, i. m., 511. o.

tak saját ifjúsági csoportjai, így elsősorban más ifjúsági szervezetekkel kereste a kapcsolatot. Az ifjúsági csoportok és a Védszövetség rendszeres együttműködése adta meg az ösztönzést 1923-ban arra, hogy a szövetség önálló határvidéki hivatalokat állítson fel. E tevékenység új lendületet kapott, amikor Stresemann külügyminisztersége idején a népi-ségi politika a nagypolitika rangjára emelkedett. A külügyminisztérium javaslatára végül több ifjúsági csoport együttműködésével egy központi birodalmi szervet is létrehozták, amely 1925 januárjában az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* (Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit) néven Münsterben kezdte meg tevékenységét.⁷²

3.3. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének elterjedése és szabályozása

A Weimari Köztársaság színes ifjúsági mozgalmát alakító három pillér közül (pártpolitikai ifjúság, egyházi ifjúság, szabad csoportok) az *Egyleti Ifjúság* (Bündische Jugend)⁷³ szabad és önálló csoportjai virágoztatták fel az újdonsült, külföldre irányuló tevékenységi formát. Bár a pártifjúságok, s főleg az egyházi szervezetek is egyre kiterjedtebb külföldi kapcsolatokra tettek szert, tevékenységüket illetően más szempontok álltak előtérben. A német ifjúsági mozgalom és a külföld viszonyának mértékadó formáit az Egyleti Ifjúság alkotta meg. Az Egyleti Ifjúságba sorolt ifjúsági csoportok mindazonáltal felkarolták a Vándormadár hagyományát abban is, hogy szervezetük nemcsak a szigorúan vett birodalmi határokon belül működött, hanem adott esetben kiterjedt Ausztriára, de akár Csehország egyes vidékeire vagy Danzigra (Gdańsk) is. A külföldi tevékenységet pedig az Egyleti Ifjúság közös ügyének tekintették, amelyet a belpolitikai törekvések elé helyeztek.⁷⁴

Az első világháború után kialakuló új viszonyok közepette a németországi ifjúság is egyre inkább magáévá tette a „*népiségi munka*” (Volkstumsarbeit) elvét, s törekedett arra, hogy külföldi útjai elsősorban a németek által lakott vidékekre irányuljanak. Legfőbb szándéka az volt, hogy ezekkel a látogatásokkal bátorságot és reményt öntsön az ottani németségbe, hogy az megtartsa nyelvét és kultúráját, illetve kapcsolatait a szülőhazával.⁷⁵

⁷² Hardenberg, 46–51. o.; *Friedrich Heiß*, Die Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 59, 24. November 1927. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1539–1540. o.

⁷³ Taglétszámuk a különféle adatok alapján kb. 55 000 és 91 000 főre tehető. Az eltérések abból is fakadnak, hogy a csoportok hovatartozása nem mindig volt egyértelmű. Vö. *Felix Raabe*, Die Bündische Jugend. Ein Beitrag zur Geschichte der Weimarer Republik. Brentano Verlag, Stuttgart 1961, 66. o.

⁷⁴ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend. *Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 22–23, 22. März 1927. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1064. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o.; Raabe, i. m., 65. o.

⁷⁵ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Vö. Laquer, i. m., 263. o. Lásd még Grenzlandfahrt? (Alt-Wandervogel). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 58–60. o.; Grenzlandfahrten deutscher Jungen (Alt-Wandervogel). In: uo., 60–61. o.; Zweite Bundesfahrt der Neupfadfinder und Grenzfeuer der Vereinigten Deutschen Bünde im Fichtelgebirge (Bund Deutscher Neupfadfinder). In: uo., 415–418. o.; Zur Auslandsarbeit der bündischen Jugend (Jungnationaler Bund, Deutsche Jungenschaft). In: uo., 510–511. o.; Tausend Jahre deutscher Osten. (Die Geusen). In: uo., 823–827. o.; Ostlandfahrt deutscher Jugend (Sommer 1928); Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: uo., 476–478. o.; Bund auf Grenzlandfahrt (Die Fahrennden Gesellen). In: uo., 804. o.; Grenzfeuer (dj. 1.11.). In: uo., 1215–1216. o.; Stachura túlzóan egyenesen a teuton lovagoknak a „veszedelmes szláv befolyás” ellen, a német értékek védelmében kifejtett tevékenységével állította párhuzamba az Egyleti Ifjúság egyre bővülő külföldi



Miután a népiségi munka mellett elkötelezett csoportok a *mérsékeltbb vagy radikálisabb nemzeti oldalhoz* tartoztak, tevékenységük nemritkán meghaladta az egyszerű kultúrmisszió kereteit, s azt már inkább a politikai agitáció keretébe lehetett sorolni, ami adott esetben diplomáciai bonyodalmat is okozhatott. Szép számmal voltak azonban olyan csoportok is, amelyek a nagy európai vérveszteség után a háború előtti hagyományokat ébren tartva a népek közötti barátság újbóli megteremtésének egyik eszközét látták az ifjúsági mozgalmak között kialakítandó kapcsolatokban. Emellett léteztek olyan csoportok is, amelyek már a külföldi utakat is politikai munkának tekintették, így távol tartották magukat tőle.⁷⁶

A weimari időszakban az ifjúság gondozásának és támogatásának nagyon fejlett rendszere alakult ki, s e ráfordításokból minden szervezet részesülhetett, amennyiben tevékenységét közhasznúnak ítélték meg, s illeszkedett a demokratikus köztársasági rendszerbe. Több szervezet és intézmény működött az ifjúság külföldi útjainak és cserekapcsolatainak támogatására is, amelyek nagymértékben járultak hozzá ahhoz, hogy az 1930-as évek elejére a német ifjúsági mozgalom ebben a tekintetben is maradandót alkotott.

A külföldi ifjúsági utak lebonyolításában és támogatásában jelentős részt vállalt a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága* (Reichsausschuss deutscher Jugendverbände), az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve* és a *Német Pedagógiai Kirendeltség* (Deutsche Pädagogische Außenstelle).⁷⁷ Az ifjúsági szaklapok, így leginkább a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának* hivatalos lapja, az *Ifjú Németország* (Das Junge Deutschland) rendszeresen közölt cikkeket a fontosabb külföldi ifjúsági szervezetekről, azok taglétszámairól és működésükről, valamint a német csoportok külföldi tevékenységéről.⁷⁸

Az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszervé*hez 1932-re összesen 170 ifjúsági szövetség csatlakozott, amelyek 70 százaléka az Egyleti Ifjúság köréből került ki, míg a fennmaradó rész hallgatói, szakmai és egyházi szervezeteket jelentett. Számuk évről évre gyarapodott. A szervezetnek pártifjúságok nem lehettek tagjai, így a Hitlerjugend sem, amely azonban természetesen nem is törekedett erre. Tagok lehettek viszont a határvidéki és külföldi német szervezetek, így csatlakoztak ausztriai, danzigi stb. csoportok is. További támogatás érkezett egyes minisztériumoktól, hivataloktól és a német ügyért felelősséget érző szervezetektől. Ezek azonban szinte teljesen elapadtak a gazdasági világválság hatására,⁷⁹ így a korábban anyagi támogatást is vállaló Közvetítőszerv ezután minden ilyesfajta kérelmet elutasított.

A Közvetítőszerv 1933 előtt már éveken át annak szentelte tevékenységét, hogy a német ifjúság külföldi útjait rendezett keretek közé terelje. Emellett az alapszabályzatban meghatározott legfőbb célja az volt, hogy mindenhol támogassa a fiatal generáció kapcsolatait a németiséghez, de legfőképpen Közép-Európában. Szolgált a „külföldi

tevékenységét. Stachura, The German Youth Movement, i. m., 49. o.

⁷⁶ Vö. Laquer, i. m., 263–264. o.; Hardenberg, i. m., 24–25. o.; Raabe, i. m., 65. o.

⁷⁷ Deutsche Pädagogische Außenstelle an das Auswärtige Amt (továbbiakban AA), 1. Oktober 1930 – PAAA, R 63602.

⁷⁸ Vö. például Die faschistischen Jugendorganisationen. In: *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.

⁷⁹ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten; Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, i. m., 1530–1531. o.

kiképzést” és kapcsolatokat közvetített az ifjúsági csoportok számára külföldön, valamint fórumot kínált a tapasztalatcserére, a külföldi tevékenység közös kiértékelésére. Gondot fordítottak a politikai iskolázásra és az „egységes akaratképzésre” is. A Közvetítőszerv a fiatal generáció önszerveződését jelentette Németországban, Danzigban (Gdańsk) és Ausztriában is. Szoros kapcsolatokat ápolt a külföldi németiség képviselői szerveivel. Ezenkívül munkakapcsolatban állt további olyan szervezetekkel, amelyek akár a külföldi németiség támogatása révén, akár egyéb külföldre irányuló tevékenység miatt voltak fontosak.⁸⁰

1928-ban a Közvetítőszerv minden tagjára nézve kötelező érvényű *irányelveket* adott ki, amelyekben kifejezésre juttatta, hogy külföldön először mindenki német, s csak aztán lehet bármely szövetség tagja. Így idegenekkel szemben mindenkinek kötelessége volt kiállni a honfitársáért. Az irányelvek támpontot adtak az utak előkészítéséhez, az úti célok közötti egyensúly megtartásához, a belföldi és külföldi szervezetekkel való kapcsolatokhoz, a meglátogató országban várható reakciókhoz, a vezetőkkel szemben támasztott követelményekhez és képzésükhöz, az utak engedélyezési rendjéhez, az utak tapasztalatainak megvitatásához, stb. Vagyis a Közvetítőszerv segítséget nyújtott mind az utak tartalmi kialakítása, mind a külső megjelenés, mind pedig a társadalmi érintkezés terén.⁸¹ A Közvetítőszerv további tevékenységéhez tartozott a tanulóévek közvetítése kézműveseknek, parasztoknak stb., valamint az érintett szervezetek és vezetők szakirodalommal való ellátása. Gyakorlati tevékenységként vidékszolgálatot (Landdienst), munkaszolgálatot szerveztek, falukolóniákat létesítettek.⁸² A Közvetítőszerv összességében tehát sikeresen nyújtott segítséget a német ifjúsági csoportok nagy részének a vezetők továbbképzésében, tanácsadásában, irányelvek kiadásában és egy olyan rendszer felállításában, amely lehetővé tette az ilyesfajta utak feltételeinek felülvizsgálatát.⁸³

⁸⁰ Például VDA, Német Külföldi Könyvészeti Közvetítőszerv (Mittelstelle für deutsches Auslandsbücherverwesen), Német Védszövetség (Deutscher Schutzbund), Német Keleti Szövetség (Deutscher Ostbund), Határvidéki Német Munkaközösség (Grenzdeutsche Arbeitsgemeinschaft), Európai Német Népcsoportok Szövetsége, Német Külföldi Intézet, Határvidéki és Külföldi Tanulmányok Intézete (Institut für Grenz- und Auslandsstudien), Kelet-Európa Intézet (Osteuropainstitut (Breslau)), Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége, Südmärk Német Iskolaegyesület (Deutscher Schulverein Südmärk) etc. Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten; Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Satzungen der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa – PAAA, R 98888; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, i. m., 1530–1531. o.; Stachura, The German Youth Movement, i. m., 49. o.; Hardenberg, 46–51. o.

⁸¹ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.; Richtlinien für Grenz- und Auslandsfahrten. Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit – PAAA, R 98887; Auslandsabkommen der bündischen Jugend. *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 26, 1. Januar 1928. Idézi: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1540–1541. o.

⁸² Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931; Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o. Az első munkatáborokat egykori szabadsapattagok hozták létre, főleg az Artaman Szövetséghez (Bund Artam) és az Ifjú Német Rendhez (Jungdeutscher Orden, Arthur Mahraum) kapcsolódottak, s meglehetősen túlműtatott bennük ez a célzat a patriotizmuson a nacionalizmus irányában. Az egyleti körökben leginkább a Német Szabadsapattag (Deutsche Freischar) és Sziléziai Ifjúcsapat (Schlesische Jungmannschaft) révén terjedt el. Stachura, The German Youth Movement, i. m., 52–53. o.; Ld. még: Aufruf der Bünde zu einem gemeinsamen Landdienst 1932 im Osten (Deutsch Freischar). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1186. o. Aufruf zur Teilnahme am Landdienst (Deutsch Freischar). In: uo., 1187–1188. o.; Arbeitslager für Arbeiter, Bauern und Studenten in Schlesien (Deutsche Freischar). In: uo., 1092–1096. o.

⁸³ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober

1930 második felében a szervezet az *Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve* (Mittelstelle deutscher Jugend in Europa) néven folytatta tevékenységét,⁸⁴ ami már sejtette a határokon átnyúló, a teljes német ifjúságot szem előtt tartó tevékenység irányába tett még erőteljesebb fordulatot. A névváltozás egyben az alapszabályzat módosítását is jelentette. Ennek értelmében a szervezet elsődleges feladatai között deklarálta a német ifjúság azon kapcsolatainak támogatása lépett az első helyre, amelyek a birodalmi határokon kívül élő németekkel álltak fenn. Másodsorban az ehhez szükséges képzések támogatását (Auslandsbildung) szorgalmazták, s harmadik helyre esett vissza az ifjúság „szokványos” külföldi kapcsolatainak támogatása és fejlesztése.⁸⁵ A külföldi utak kapcsán a szervezet munkája és az említett csoportok részvétele jobbára csak a koordinálást szolgálta, míg az anyagi támogatás az utak és a kapcsolattartás összköltségeihez képest elenyésző lehetett, vagyis a csoportok leginkább saját erőből végezték nem csak az ifjúság számára értékes munkájukat.⁸⁶

A Közvetítőszerv 1929-ben 250, egy évvel később már 350 úthoz adta jóváhagyását. 1931-ben a válság hatására az utak száma ismét 264-re csökkent. A túrák minden német települési területet érintettek, s kiterjedtek majdnem minden európai országra is.⁸⁷ A weimari időszak végére a Közvetítőszerv sokrétű tapasztalatot szerzett az ifjúsági munkának ezen a területén, s mindvégig azt a célt követte, hogy megfelelő formákat teremtsen ahhoz, hogy a német ifjúsági csoportok biztonsággal és sikerrel elégtételt kiértesülési ambícióikat a világban.⁸⁸

Németország legjelentősebb, több mint négymillió fiatalat tömörítő ifjúsági fedőszervezete, a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága 1932-től szintén az Európai Német Ifjúság Közvetítőszervre ruházott minden határvidékre és külföldre irányuló úttal kapcsolatos ügyet, s ez a lépés erősen hozzájárult a tevékenység egységesüléséhez.⁸⁹

Az 1930–31-re szigorú szabályozásoknak alávetett külföldi ifjúsági tevékenység azonban nem terjedt ki a német ifjúsági mozgalom jelentős részére, például az egyházi szervezetekre, a világnézeti és pártifjúságokra, valamint a sport- és tornaegyesületek ifjúsági szervezeteire, amelyek ugyancsak egyre nagyobb mértékben szerveztek külföldi utakat, és alakítottak ki kapcsolatokat külföldi és népi német csoportokkal. Arra is számítani lehetett, hogy Németországot is egyre gyakrabban keresik fel a külföldi ifjúsági csoportok.⁹⁰

Német fiatalok azonban az ifjúsági csoportoktól függetlenül is tartózkodtak külföldön, illetve fogadtak külföldi ifjakat. Erre leginkább az iskolai keretek között került sor, illetve olyan egyesületek révén, amelyek állami felügyelet mellett az ifjúság szociális

1931 – PAAA, R 63603.

⁸⁴ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 9. Januar 1932; Vereinbarung zwischen dem Reichsausschuss der Deutschen Jugendverbände und der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa über Regelung von Grenz- und Auslandsfahrten – PAAA, R 63603.

⁸⁵ Tiemann, i. m., 98. o.

⁸⁶ Raabe, i. m., 98. o.

⁸⁷ Az utak számának csökkenését eredményezte a pénzügyminisztérium által bevezetett 100 márkás kiutazási illeték is. Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

⁸⁸ Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, i. m., 80–84. o.

⁸⁹ Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. Arbeitsbericht über das Jahr 1930/1931. Vertraulich, 30. Oktober 1931 – PAAA, R 63603.

⁹⁰ Mittelstelle der Jugendgrenzlandarbeit an das Reichsministerium des Innern, 10. Mai 1930 – PAAA, R 98887.

gondozására és pihenésre szorultságának alapján utaztattak német, illetve más nemzetiségű fiatalokat. Az iskolai cserekapcsolatok legfontosabb szerve az 1925-ben alapított és a mai napig kiválóan működő DAAD volt, amely elsősorban azonban a főiskolás korosztály számára kínált lehetőségeket. Nem volt kevésbé fontos a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* (Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e. V.) elnevezésű bejegyzett egyesület sem, amely nemcsak Németországon belül, hanem annak határain túl is bonyolított gyermeküdüléseket. 1933 után betagozódott az NSDAP Birodalmi Vezetésének Népjóléti Főhivatalába.⁹¹ Karöltve végezte ezt a tevékenységet a *Német-külföldi Szociális Ifjúsági Csere Munkaközösséggel* (Arbeitsgemeinschaft für den sozialen deutsch-ausländischen Jugendaustausch).⁹² Kapcsolatban álltak vele az önálló ügyvivői testülettel nem rendelkező Munkaközösség a *Német-külföldi Szociális Ifjúsági Cseréért* (Arbeitsgemeinschaft für den Sozialen deutsch-ausländischen Jugendaustausch) és a *Birodalmi Munkaközösség az Ifjúsági Üdülésért és Gyógyító Ellátásért* (Reichsarbeitsgemeinschaft für Jugenderholungs- und Heilfürsorge), valamint a *Takarékközösség a Munkavállaló fiatalok üdülési útjaiért* (Spargemeinschaft für Erholungsreisen erwerbstätiger Jugendlicher) elnevezésű szervezetek.⁹³ Ezek a szervezetek a kevésbé tehetősebb gyerekeket (leginkább 10 és 16 közötti korban) külföldi rokonoknál, családoknál vagy gyermekotthonokban, illetve karitatív szervezeteknél helyezték el, akár többhetes időtartamra is. Emellett számos olyan szervezet működött, amelyek regionális keretek között láttak el hasonló tevékenységet. Ilyen volt a hamburgi és rostoki székhelyű *Határvidéki Gyermeksegély* (Grenzlandkinderhilfe), amely az elcsatolt területek határvidéki gyerekeit helyezte el német családoknál Hamburgban és Mecklenburgban – évente több száz főt az egyre fogadókészebb német családoknál – vagy a bécsi székhelyű *Osztrák-Német Munkaközösség az Ifjúsági Cseréért* (Österreichisch-Deutsche Arbeitsgemeinschaft für den Jugendaustausch).⁹⁴

A *Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége* (Reichsverband für Deutsche Jugendherbergen) elsősorban abban volt érdekelt, hogy minél több külföldi ifjúsági csoport látogasson Németországba, s ennek érdekében erőteljes reklámtevékenységet is kifejtett. Ehhez a külügyminisztériumon keresztül a német követségek segítségét kérte, hogy minél több ifjúsági szervezet címéhez jusson hozzá, ahova azután felvilágosító anyagokat juttatott el.⁹⁵ A *Pedagógiai Külügyi Kirendeltség* levelezőpartnereket is közvetített a német tanulóknak.⁹⁶ A *Német Gyermek Nevelésének Birodalmi Szövetsége* (Reichsverband zur Erziehung deutscher Jugend e. V.) 1932-ben külföldi tevékenysége

⁹¹ An die Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e. V. in der Reichsleitung der NSDAP, Hauptamt Volkswohlfahrt, 25. September 1935 – PAAA, R 63613.

⁹² Vö. például Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e. V. an das AA, 3. Februar 1933 – PAAA, R 63605, 63612, 63613.

⁹³ PAAA, R 63604, 63612.

⁹⁴ Grenzlandkinderhilfe Hamburg an das AA, 11. April 1933; Grenzlandkinderhilfe Hamburg, Arbeits- und Werbetagung vom 20. bis 23. April 1933; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 20. Juni 1933 és további levelezés – PAAA, R 63612; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder. Merkblatt für die Entsendung von Kindern nach Deutschland 1937 – BArch, NS 9/131, 652. o.; Grenzlandkinderhilfe an das AA, 23. Januar [1935] – PAAA, R 63612; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an das AA, 4. Dezember 1933 – PAAA, R 63612.

⁹⁵ Reichsverband für Deutsche Jugendherbergen an das AA, 26. März 1932 – PAAA, R 63603.

⁹⁶ A szóba jöhető országok között volt: Franciaország, Nagy-Britannia, USA, Írország, Kanada, Hollandia, Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország, Olaszország és Spanyolország. Lehetséges volt a levelezés eszperantó nyelven is. Vö. Schülerbriefwechsel mit dem Ausland. *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.

mellett már azt is kilátásba helyezte, hogy a külföldi németiség körében is tagokat toboroz, s ezt Svájcban kívánta elkezdni.⁹⁷

Az imént – a teljesség igénye nélkül – bemutatott néhány szervezetnek oroszánrésze volt abban, hogy mind több fiatal fordult meg külföldön, és mind több külföldi, főleg külföldi német Németországban. Koordinációs és támogató tevékenységük révén a fiatalok a szórakozás mellett a német külpolitika és a német nemzeti tudat számára is jótékony munkát láttak el. E szervezetek tevékenységüket – ugyan megváltozott feltételek és keretek mellett – többnyire 1933 után is folytatták.

3.4. Az ifjúsági csoportok külföldi tevékenységének irányai és formái

A 20-as évek közepére az ifjúság külföldre irányuló tevékenysége már teljesen általánossá, megszokottá és elfogadottá vált. Az Egyleti Ifjúságba sorolt csoportok útjai az 1920-as évek végére már olyan szövevényes kapcsolatrendszer képeztek, amely a kortársak számára is átláthatatlannak tűnt. Ebből a szövevényből négy nagyobb irány kristályosodott ki. A cserkészek világmozgalma behálózta szinte az egész glóbuszt, a különböző országok cserkészcsoporthoz tartozók közötti kapcsolatok egyre inkább felélénkültek. Más csoportok leginkább az észak-európai térséget és Délkelet-Európát részesítették előnyben, míg az amerikai kapcsolatrendszer továbbra sem volt jelentős. Az északi országokkal kialakuló mind szorosabb barátságot elősegítette, hogy ezek az országok az első világháborúban semlegesek maradtak, így a világháború után nem tápláltak negatív érzelmeket a német csoportok látogatásával szemben. Délkelet-Európának kiemelt szerepe volt az ott élő nagyszámú németiség miatt, de ezekben az országokban a többségi nemzetek több fokozatú asszimilációs nyomása nem teremtett kedvező feltételeket az ifjúsági tevékenységhez. A 20-as évek második felében, az enyhülés jegyében váltak lehetségessé az első kapcsolatfelvételek Nagy-Britannia és Franciaország irányába, de kapcsolataik továbbfejlődése – főleg az utóbbi esetében – nem volt töretlen, mert változó formában jelentkező politikai valószínűleg negatívan hatottak ezen a területen is.⁹⁸

E látogatások során a kapcsolatok bejáratott formái alakultak ki. A kapcsolatfelvétel elején mindig egy nagyszabású, gyakran akár egy hónapnál hosszabb időtartamú út állt (Großfahrt), amely felkeltette az érdeklődést egy adott terület iránt, s bepillantást engedett az ottani politikai és gazdasági viszonyokba, a kulturális életbe, valamint a határ menti és külföldi németiség életébe, az ifjúsági cserék, a nemzetközi találkozók és a két ország közötti kapcsolatok lehetőségébe. Az 1919-től fokozatosan beinduló tevékenység általános jellemzőjévé vált, hogy a felkeresett területekkel állandó kapcsolatot ápoltak. Mindez megmutatkozott a rendszeres utak szervezésében, az élénk postai kapcsolatban, könyvki-

⁹⁷ Reichsverband zur Erziehung deutscher Jugend e. V. an das AA, 27. Februar 1932 – PAAA, 63603.

⁹⁸ Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend, i. m., 1064. o.; Die Auslandsbeziehungen der Jugendbewegung. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1529. o.; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzchronik. In: uo., 1529–1535. o. E tevékenység meglehetősen gazdagon publikált volt. Lásd például Siebenbürgenfahrt 1927 der Jungchristlichen Spielschar im Jugendring Dresden. Verlag der Jungchristlichen Spielschar 1927; Günther Wolff, Großfahrt vogtländischer Jungen zu den deutschen Siedlungen in Ostgalizien. Sommer 1926. Das Junge Volk Verlag, Plauen 1927; Großfahrt der Ringgemeinschaft deutscher Pfadfinder zu den deutschen Siedlungen im Banat. Sommer 1928, Das Junge Volk Verlag, Plauen 1928; Grenzlandfahrten deutscher Jungen. Greifenverlag, Rudolstadt 1923; Rudolf Hartmann, Die Fahrten der deutschen Wandervögel in die Donauländer. Suevia Pannonica (15) 1987, 124–131. o.

ményekben, illetve a meglátogatott területekről érkező fiatalok és csoportok fogadásában. Egy-egy találkozó után nemritkán sor került közös határvidéki utakra, például szudétanémet, birodalmi német és ausztriai csoportok részvételével.⁹⁹ Így az Egyleti Ifjúság útjai merőben különböztek a régi Vándormadár útjaitól. Már jóval szerényebb szerepe volt a természet élvezetének, a szimpla szabadidős tevékenységnek. Bár az utak ezt továbbra is magukban foglalták, de alárendelődtek a kulturális és néppolitikai összefüggésbe ágyazott fő célnak. Olyan útra pedig alig akadt példa, amely kizárólag ezeknek a régi Vándormadár-hagyományoknak hódolt volna. Vagyis a szabadidős utak minimálisra csökkent száma mellett az utaknak három fő formája alakult ki, amelyek azonban gyakran keveredtek egymással: a németiség kutatása és a velük való kapcsolattartás, idegen országok politikai, gazdasági, kulturális és természeti viszonyainak feltérképezése (tanulmányutak), s a német kultúra terjesztése külföldön (ének-, színjátszó és tánccsoportok). A tudatosra váló külügyi aktivitás következtében kimutatható a kalandvágyból, a szűknek érzett országból való menekülésként, az ismeretlen felfedezése végett szervezett kezdeti utaktól a tudatos kultur- és néppolitikai jelentőséggel bíró utak szervezéséig vezető fejlődés.¹⁰⁰

Általános jelenség volt a missziós tevékenység folytatása a német ifjúsági csoportokon belül is, amelynek teleologikus töltete arra irányult, hogy minél több csoportot ösztönözzenek hasonló tevékenységre. Így adott esetben más csoportokhoz tartozókat is magukkal vittek a külföldi utakra. A külföldi utak tehát egyaránt szolgálták a belső politikai nevelést, a német viszonyok ismeretét, a csoportszellemet stb. (tananyagok, statisztikák előállítása, előadások tartása) és a külföldi kapcsolatokat, a külföldi németiség gondozását.¹⁰¹

A felkeresett országokban a németiség mellett, legalább egy, az adott országban honos, nem német nemzetiségű ifjúsággal is felvegyék a kapcsolatot. Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a birodalmi német ifjúság segítségével és közvetítésével alakítsanak ki kapcsolatokat az országok különböző nemzetiségű ifjúságai között, amelyekben szintén tudatosíthatták az országukban élő német ifjúság kérdését.¹⁰²

Az általános német külpolitika és a felerősödő közép-európai tervek¹⁰³ jelentősen determinálták az ifjúság külföldi irányultságát. Sőt sok esetben kölcsönösen generálták egymást, hiszen azt követően, hogy az ifjúsági csoportok nagy része növekvő mértékben tette magáévá az ország külpolitikai prioritásait, több esetben azon túlmutatva, annál is erősebb követelésekkel állt elő. Még energikusabb fellépést követelt a német népcsoport-

⁹⁹ Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607.

¹⁰⁰ Hardenberg, i. m., 25–27. o.; Jovy, i. m., 60. o.

¹⁰¹ Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607; Hardenberg, i. m., 31–32. o.; Jovy, i. m., 60. o.

¹⁰² Jovy szerint erre volt szép példa Magyarország esete, a magyar ifjúsági csoportot azonban nem nevezi meg. Nagy valószínűséggel valamelyik cserkészcsapatról lehetett szó. Jovy, i. m., 62. o.

¹⁰³ Vö. Lendvai L. Ferenc, Közép-Európa koncepciók. Áron Kiadó, Budapest 1997, 183–218. o.; Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa I. Elnevezések és történeti igazolás. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.), Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára. PTE, Pécs 2005, 264–299. o.; Uő, A náci Németország és Közép-Európa II. A térség problémáinak feltérképezése. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.): Kutatási Füzetek 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára. PTE, Pécs 2005, 398–419. o.; Uő, A náci Németország és Közép-Európa. Gazdasági megoldási javaslatok. In: Pécsi Történeti Katedra. Cathedra Historica Universitatis Quinqueecclesiensis. PTE, Pécs 2008, 629–650. o.; Uő, A náci Németország és Közép-Európa IV. Nemzetiszocialista elképzelések. In: A történelem szálai. Tanulmánykötet Vonyó József 65. születésnapjára. Szerk.: Fischer Ferenc – Hegedüs Katalin – Rab Virág. PTE, Pécs 2010, 489–500. o.; Ormos Mária, Közép-Európa. Volt? Van? Lesz? Napvilág Kiadó, Budapest 2007.

ok jogaiért, továbbá a többszintű német befolyás további kiterjesztését, különösen Délkelet-Európában, amely nem utolsósorban az ottani kisebbség kérésére és érdekében is történt.¹⁰⁴ Az egyleti csoportok tagjait ugyanis nem állampolgárokká, hanem néptársakká (Volksgenosse) nevelték, így a középpontban mindig a nép, a népközösség állt. Ennek mégsem voltak olyan radikális, adott esetben rasszista felhangjai, mint a radikális népi-ségi és védszervezetek körében. Itt leginkább a haza és a nép természetes szeretete volt a fókuszban, vagyis a patriotizmus, amely azonban sok esetben túlfűtötté vált, és ezért a külső szemlélő számára egyértelmű nacionalizmusként jelentkezett. A népközösség ide-ája erősen kötődött az ifjúsági szövetség eszméjéhez, amelyet a benne érvényesülő elvek és az ott végzett tevékenység révén a népközösség előformájaként értelmeztek.¹⁰⁵

Ezt a fajta élénk, kifelé forduló tevékenységet leginkább a paletta jobb szélén álló csoportok nem tették magukévá, hiszen ők bizalmatlan elutasítással kezelték a külföldi államokat, különösen az egykori háborús ellenfeleket, bár érdekeltek lettek volna a német befolyás növelésében. Ezt első lépésként Versailles revíziójában látták elérhetőnek, s minden idegen befolyást távol akartak tartani a német kultúrától és az állami élettől. Versailles revízióját persze szinte minden csoport üdvözlendőnek tartotta.¹⁰⁶

Általánosan jellemző volt e korszakra az is, hogy az ifjúsági csoportok erős ellenérzéssel viseltettek a nemzetközi ifjúsági szervezetek létrehozására irányuló törekvésekkel szemben. Az Egyleti Ifjúság azt az elvet képviselte, hogy valós békés korszak csak akkor köszönthet be, ha a népek a maguk egyediségében ismerik meg és fogadják el egymást. A külföldi csoportokkal való találkozás és együttműködés éppen erre adott megfelelő alkalmat. A baloldalon elhelyezkedő szervezetek éppen ellenkezőleg, a nemzetközi összefogást képviselték. Más szellemben, de ugyancsak az együttműködés éltetői voltak a különféle egyházi ifjúsági szervezetek is. Jellemző volt, hogy az erősen tagolt német cserkészmozgalom, amely elutasítva a világszervezet azon elvét, hogy a szervezet az egyes országokban nemzeti alapon szerveződik, nem volt hajlandó belépni abba, mivel mind Ausztriára, mind Danzigra (Gdańsk) saját szervezeti struktúrája részeként tekintett. Ennek ellenére a német cserkészcsoportok is élénk külföldi tevékenységet folytattak, amely azon is lemérhető volt, hogy a Német Cserkészszövetség önálló külügyi hivattal rendelkezett, s adott esetben a világszövetség rendezvényein is képviseltette magát valamely német egyesület.¹⁰⁷ Nem jártak sikerrel a különböző helyekről kiinduló, egységes világifjúsági szövetség létrehozását célzó törekvések sem.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Vö. Hardenberg, i. m., 38–40. o.

¹⁰⁵ Raabe, i. m., 115–152. o.

¹⁰⁶ Vö. Hardenberg, i. m., 43–36. o.

¹⁰⁷ Uo., 52., 126–128. o.; A külföldi vándorlások esetében nehézséget okozott, hogy a német cserkészlet nem volt tagja a világszervezetnek, így nem rendelkezhetett annak ajánlásával sem a külföldi utak során. A tagság azért sem volt lehetséges, mert a német cserkészmozgalom széttagolt volt, s nem rendelkezett olyan központosított szervezettel, amelynek minden cserkészcsapat alárendelődött. Ezért tárgyalások kezdődtek, hogy a német szövetség által kibocsátott ajánlás is elfogadható legyen, amivel egy újabb lépést tehetek abba az irányba, hogy a Németországra nézve káros csoportok külföldre engedését megakadályozzák. Auslandsamt der Deutschen Pfadfinderbünde an das AA, 29. Februar 1932 – PAAA, R 63603. Csak a szemléltetés kedvéért említjük meg, hogy aktív tevékenységet folytatott az 1918 óta működő, s a 30-as évek végére kb. 520 tagot számláló Lengyel Cserkész Szövetsége Németországban is, amely a német csoportokhoz hasonló elveket követve lengyelországi területekre szervezett utakat, ami a krakkói német konzulátus figyelmét is felkeltette, ott ugyanis nem nézték jó szemmel ezt a kapcsolattápolást. Deutsches Konsulat Krakau an das AA, 10. Oktober 1930 – PAAA, R 63602.

¹⁰⁸ Vö. Hardenberg, i. m., 135–161. o. Ennek legfőbb élharcosa a Világifjúsági Liga (Weltjugendliga) volt, amely

A külföldre irányuló tevékenység a világgazdasági válság kezdetére érte el csúcspontját, majd a nehéz gazdasági helyzet miatt hanyatlani kezdett. Az Egyleti Ifjúságon belül az 1927-re a *Német Szabadcsapat* (Deutsche Freischar) keretében működő csoportok váltak a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységének éllovasaivá, s ők voltak azok is, amelyek ezt a munkát mind formáiban, mind pedig irányjaiban mintaadóan kifejlesztették.

A Német Szabadcsapat nemcsak ezzel a tevékenységgel vált az Egyleti Ifjúság par excellence csoportjává.¹⁰⁹ A mellékelt ábrák megfelelően szemléltetik nemcsak a külföldi tevékenység irányait, hanem annak súlypontjait is, s egyben rávilágítanak az egyik évről a másikra történő elmozdulásokra is. (1–2. ábra)

Bár az összeállításból hosszabb trendeket nem tudunk meghatározni, mégis kiviláglik belőle, hogy évről évre több fiatal utazott külföldre (1928–29-ben kb. 10 százalék az emelkedés), s az is, hogy egyre meghatározóbbá váltak azok a területek, amelyek német lakossággal rendelkeztek, de összességében is több országot érintettek az ifjúság útjai. A Vándormadár óta az érdeklődés középpontjában lévő skandináv államok felé vezető utak részesedése viszont nagyjából egyharmadára estek vissza. 1928-ban kb. az utak fele érintett olyan országot, amelyben jelentősebb német lakosság és kisebbség élt, 1929-re ez az arány már meghaladta a 80 százalékot is. Bár sok esetben más országokat érintő utak részeként, de Magyarország is egyre nagyobb szerepet kapott a külföldi utak sorában.¹¹⁰ Ez az egyértelmű eltolódás egyben az új német külpolitikai doktrínát is tükrözte, amely Stresemann halála után már nem látta szükségét annak, hogy a délkelet-európai orientáció mellett Nyugat-Európának továbbra is komoly figyelmet szenteljen.¹¹¹

közvetlenül az első világháború után alakult Bécsben, s ezt követően Németországban is elterjedt. A szervezet célja volt, hogy az egyes országok azonos korú ifjúsága között kapcsolatot alakítson ki, különösen az egykori ellenséges országok azonos korú fiataljai között. A 20-as évek második felében elhatározták egy Ifjúsági Világszövetség (Weltbund der Jugend) létrehozását, amelynek elősegítésére két világifjúsági találkozót is rendeztek. Die Weltjugendliga (Verband Deutschland). Kurzchronik. In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1567–1571. o.; Otto Reinemann, Die Entwicklung der Weltjugendliga (Verband Deutschland). Aus dem Arbeitsbericht 'Zehn Jahre Kampf der Jugend für den Frieden'. Hrsg. von der Reichsleitung des Verbandes Deutschland und im Auftrag der ausländischen Freunde der Weltjugendliga, August 1929. Idézi: uo., 1571–1574. o.; Kurt Plachte, Weltjugendtreffen auf der Freusburg. Kieler Nachrichten, 12. August 1927. Idézi: uo., 1576–1577. o.; Werner Kindt, Die Gründung des Weltbundes der Jugend verlegt! Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung, Nr. 35, 2. September 1928. Idézi: uo., 1578–1580. o.; Karl O. Paetel, Der missglückte Weltbund. Die Kommenden, Nr. 36, 7. September 1928. Idézi: uo., 1580–1581. o.; Wilh. Geyer, Rückblick auf das Weltbundtreffen in Eerde. Der Kronacher Bund. Bundesrundbrief des Kronacher Bundes der alten Wandervögel EV und des Bundes der Wandervögel EV, Heft 1–2, Oktober 1928. Idézi: uo., 1581–1583. o.

¹⁰⁹ Hardenberg, i. m., 25. o.; Jovy, i. m., 29. o.

¹¹⁰ A Német Szabadcsapat útjai 1928-ban (fő): Svédország – 322, Csehszlovákia – 271, Kelet-Poroszország, Baltikum – 176, Bulgária – 167, Ausztria – 127, Jugoszlávia – 91, Norvégia – 74, Luxemburg – 57, Finnország – 53, Magyarország, Románia – 47, Törökország, Görögország – 41, Dánia – 37, Franciaország – 24, Nagy-Britannia – 12, Spanyolország – 3, összesen 1502 fő. A Német Szabadcsapat útjai 1929-ben (fő): Kelet-Poroszország, Danzig, Baltikum – 280, Csehszlovákia – 260, Észtország, Lettország, Litvánia – 253, Felső-Szilézia, Lengyelország – 189, Magyarország, Románia, Bulgária, Törökország – 138, Svédország, Norvégia – 99, Hollandia – 72, Ausztria és Tirol – 61, Elzász-Lotharingia – 59, Észak-Schleswig, Dánia – 53, Jugoszlávia – 43, Saar-vidék, Luxemburg – 40, Nagy-Britannia – 29, Finnország – 23, Spanyolország – 16, Svájc – 13, Franciaország – 12, összesen 1640 fő. Deutsche Freischar, 1928/3. sz., 168. o.; Deutsche Freischar, 1929–30/2. sz., 142–143. o.; idézi Hardenberg, i. m., 35. o. Jovy szerint 1929-ben 1640–2000 résztvevővel számolhatunk, s 1928-ban az utak egyharmada, 1929-ben egyötöde volt tisztán külföldi út, vagyis olyan, amely határregrőt nem érintett. Utóbbi adat is alátámasztja a munka súlypontjának erőteljes változását. Jovy, i. m., 60. o.; Jugendlager im Böhmerwald (Deutsche Freischar). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 1074–1077. o.

¹¹¹ Vö. Peter Krüger, Die Außenpolitik der Republik von Weimar. Wissenschaftliche Buchgesellschaft,

A német ifjúsági mozgalom célterületei között Magyarország is fontos szerepet kapott. Mivel Magyarországon a Leventén és az egyházi szervezeteken (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete, KALOT; Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége, KALÁSZ) kívül a cserkészmozgalom volt az egyedüli jelentős ifjúsági tömörülés. Németországból is utóbbival vették fel a kapcsolatot, amely nem túl aktív, de kölcsönös látogatásokat tett lehetővé. A német csoportok érkeztek gyakrabban, aminek minden valószínűség szerint anyagi okai lehettek. Magyarországon a leginkább felkeresett területek Budapest és környéke, a Balaton, valamint a Dél-Dunántúl (Schwäbische Türkei) voltak. A magyarországi látogatások már 1921-től datálhatók, s kezdetben 50–120 fős szászországi és sziléziai csoportok (Sächsische Jungenschaft, Schlesische Jungenschaft) keresték fel a magyar cserkészeket. Szinte minden évre esett egy-egy jelentősebb magyarországi látogatás. A kezdeti hűvös fogadtatás után a 20-as évek második felére a Magyarországgal és német kisebbségével ápolott viszony néhány kivételtől eltekintve problémamentessé vált, nem úgy mint Csehszlovákiával, vagy főleg Lengyelországgal.¹¹²

3.5. Összegzés

Összegezve elmondhatjuk, hogy 1933-ra a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységének már több évtizedes hagyománya alakult ki, jóllehet ez az aktivitás igazából a 20-as évek végére és a 30-as évek elejére öltött számottevő méreteket. Ez a sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejáratott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre.

Ebben az időszakban alakultak ki a külföldi tevékenység irányai is, amelyek elsősorban a birodalmi határokon kívül rekedt németiség felé mutattak. Az ifjúsági szervezetek jó partnerei voltak a külföldi németiséget gondozó szervezeteknek. Az egyéb külföldi kapcsolatok, idegen országok ifjúsági szervezeteivel kialakított kontaktusok fejlődtek, de a népiségi munka szintjét sohasem érték el. Ennek ellenére sok országgal álltak fenn kapcsolatok, mivel a közép-európai és délkelet-európai régió országaiban mindenhol élt kisebb-nagyobb német közösség. Kialakultak azok a tevékenységi formák is, amelyek a csoportok külföldi munkájának összetevőit alkották: például a népi németek és ifjúsági csoportjaik ellátása sajtótermékekkel, kölcsönös utak szervezése, az utak során végrehajtott programok megtervezése, németországi iskolázás, munkaerő-közvetítés Németországba stb.

Darmstadt 1985; Hans-Paul Höpfner, Deutsche Südosteuropapolitik in der Weimarer Republik. Frankfurt am Main – Bern 1983. Súlypontok áthelyeződése Európa északi és nyugati területeiről kelet felé jól illusztrálható a Großdeutsche Blätter egyik 1929-es számában közölt cikk vonatkozó soraival: „Ha a német ifjúság a határon túlra akar menni, fontosabb dolga is akad, mint hogy a nyugati civilizáció csodájára járjon. Olyan szellemiségre van szüksége, amellyel a német ifjúság már ma is részt vehet nemzete jövőbeni feladataiban, hogy bevesse erőit. Angliai és franciaországi sétautak bizonyosan eltértenek a céltól.” – Großdeutsche Blätter, 1929, 142. skk., itt 143. o. Idézi: Tiemann, i. m., 96. o.

¹¹² Vierter Tätigkeitsbericht der Pioniergemeinschaft für Südosteuropa 1919–1932 – PAAA, R 63607; Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, i. m., 1529–1535. o.; Hermann Kügler, Vom Werdegang unserer Auslandsarbeit. Blätter der Sächsischen Jungenschaft in der Deutschen Freischar, Heft I, 30. Dezember 1927. Idézi: uo., 1543–1545. o.; Hartmann, i. m., 124–131. o.

Az 1933-as hatalomváltás nem okozott azonnal törést az Egyleti Ifjúság külföldi tevékenységében, az egyre kézzelfoghatóbb nehézségek csak az 1930-as évek közepétől jelentkeztek. Tevékenységüket azonban a második világháborúig, ha szerény mértékben is, de gyakorolták.¹¹³ A menekülési utat elsősorban az jelentette, hogy tagságuk az életkort figyelembe véve nemcsak HJ-korú fiatalokból tevődött össze, hanem annál idősebbekből is.

A Hitlerjugend nem vett részt ebben a némiképp központosított rendszerben, aminek többek között akadály volt, hogy pártifjúságként számos helyről kiszorult. Utóbb viszont hasznosíthatta mindazokat a tapasztalatokat és formákat, amelyeket az említett szervek és ifjúsági csoportok kialakítottak. S a Hitlerjugend kétségtelenül jó szemmel leste el – már ekkor – nemcsak a külföldre irányuló tevékenység fontos mozzanatait, hanem mindent, amitől egy ifjúsági csoport ifjúsági csoport lehetett.

¹¹³ Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend, Kindt, i. m., 1529–1535. o.

4.

A HITLERJUGEND KÜLFÖLDI TEVÉKENYSÉGE 1933 ELŐTT

A Hitlerjugend és elődei már 1933 előtt is hosszabb történetre tekinthettek vissza, mint ahogy nagy múltjuk volt azoknak a szándékoknak is, amelyek a Hitlerjugendnek nemcsak a birodalmi határokon belüli tevékenységét tartották fontosnak. A külfölddel kapcsolatos ifjúsági tevékenységi formák azonban éppúgy nem voltak a nemzetiszocialista ifjúsági csoportok „saját fejlesztésű” elfoglaltságai, mint ahogy a szervezetben végzett egyéb tevékenység sem. E munka altípusai, megnevezései és módszerei javarészt az Egyleti Ifjúság szervezeteitől származtak. A Hitlerjugend és elődei ezeket adaptálták, illetve formálták át saját elképzeléseik, leginkább ideológiájuk szerint.

4.1. A Hitlerjugend elődeinek „külgügyei”

A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt is zászlajára tűzte mind a versailles-i bélyóktól való megszabadulást, mind pedig minden német felkarolását, éljen bárhol is a világon. Ennek egyik megnyilvánulása lett, hogy az NSDAP Ifjúsági Szövetségének a szervezet felépítése során nemcsak a birodalmi területeket vette számba, hanem az azokon kívül eső, de a zárt német településterülethez tartozó vidékeket is. Ez a szándék azért is kézenfekvő volt, mert mind a pártnak, mind pedig ifjúsági szövetségének fő tevékenységi területe Bajorország és Szászország maradt, Németország egyéb területein csak nagyon korlátozott mértékben tudták megvetni a lábukat, már ha ez egyáltalán sikerült.

Reményteljesebb volt az a gondolat, hogy az elszakított területek németisége fogékonyabb lesz a radikálisabb programokra, mint a birodalmi határokon belül élők, s Münchenből nézve közelebbinek tűnt a Szudéta-vidék és Ausztria is, mint az észak- és nyugatnémet területek. Azért is könnyebb volt itt munkába lendülni, hiszen mindkét országban már jó ideje léteztek azok a csoportok, amelyek magukat csakhamar a nemzetiszocializmusnak kötelezték el. A kiindulópontot mindkét országban az Osztrák–Magyar Monarchia idején, 1904-ben Trautenauban (Trutnov) alapított *Német Munkáspárthoz* (Deutsche Arbeiterpartei) közel álló, 1910-ben Iglauban (Jihlava) életre hívott ifjúsági szervezet, az *Ausztria Ifjú Német Munkásainak Birodalmi Szövetsége* (Reichsverband deutscher jugendlicher Arbeiter Österreichs) jelentette, amely a munkásvédelem mellett a népiségi nevelésnek (völkische Erziehung) szentelte működését, s a háború előtt kb. 5000 fős tagsággal rendelkezett.¹¹⁴ A szervezet bázisát leginkább a Bécstől délre fekvő ipari központok (Neunkirchen, Bécsújhely) lakossága képezte.

¹¹⁴ A szervezet alapszabályzatát Hans Krebs, későbbi szudétanémet képviselő nyújtotta be 1910. november 28-án Iglauban. – Gehmacher, i. m., 43. o.

A háború folyamán a szövetség fokozatosan megszűnt, s a háborút követően egyelőre Csehszlovákiában működött tovább *Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség* (Deutscher Nationalsozialistischer Jugendverband) néven. Ausztriában nemzetiszocialista szellemiségű ifjúsági csoportról 1923-tól lehet beszélni, amikor is az 1922-ben Klagenfurtban tartott „Ausztria nemzetiszocialistáinak pártnapján”¹¹⁵ ifjúsági szervezet felállítását határozták el. Ennek megfelelően a korábbi birodalmi szövetség még meglévő részét átkeresztelték *Ausztria Nemzetiszocialista Ifjúságának Egyesülésére* (Vereinigung nationalsozialistischer Jugend Österreichs), amely ezt követően is 14–20 éves kor között várta az ifjakat, s első helyi csoportját a szervezet deklarált központjában, Bécsben alapították.¹¹⁶

Mind az osztrák, mind pedig a csehszlovákiai csoportoknak elsősorban egymás között és a németországi NSDAP 1923-ban *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalomra* keresztelt szervezetével álltak fenn kapcsolatai. Kölsönösen olvasták egymás lapjait,¹¹⁷ látogatták egymás legfőbb rendezvényeit. Az ausztriai nemzetiszocialista ifjúság egy csoportja 1923 májusában az első születésnapját ünneplő német ifjúsági csoportot kereste fel Münchenben. *Gustav Adolf Lenk*, a Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom birodalmi vezetője elégedetten nyugtázta az ausztriai fejleményeket, s egy jelentésében mind az ausztriai, mind pedig a csehszlovákiai csoportokat a Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom részének tekintette.¹¹⁸ 1922-ben Danzigban is megalakult a helyi csoport. Ezt követően 1922 és 1923 folyamán a Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom tartományi szövetségei is létrejöttek. Közöttük magtaláljuk a Szudéta-vidéki, a karintiai, a bécsi/dunai, a tiroli és a danzigi tartományi szövetségeket is. A határon kívüli csoportok egy-egy vezetője az Ifjúsági Mozgalom vezetésében is helyet kapott.¹¹⁹

A források hiánya miatt nehéz megmondani, hogy e külföldi csoportok mennyiben követték a müncheni mintákat, hiszen az első években még a birodalmi német szervezetben sem voltak stabil, kialakult és végleges viszonyok, sőt adott esetben éppen ezek a már régebb óta működő külföldi csoportok adhattak mintát. A szudétanémet csoportok belső életéről vajmi keveset tudunk, ennek feltárása további levéltári kutatásokat igényelne. Az ausztriai szervezet felépítése és működése nagyon hasonlított a birodalmihoz. Annyi bizonyos, hogy mindkét területtel kölcsönös, de nem túl szoros kapcsolatok álltak fenn, jóllehet a birodalmi határokon kívül a 20-as évek első felében – úgy tűnik – nem volt dinamikus a szervezet növekedése. Az ausztriai szervezetnek 1927-ben még csak 3200 tagja volt, s a szudétanémet szervezet is alig haladta meg ezt a létszámot.¹²⁰

¹¹⁵ Az 1918-ban alapított Német Nemzetiszocialista Munkáspártról (Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei [DNSAP]) van szó.

¹¹⁶ Első vezetője Adolf Bauer lett. – Gehmacher, i. m., 43–50. o.; Az alapítók közé tartozott a Birodalmi Ifjúságvezetőség későbbi törzsvezetője (Stabsleiter), Hartmann Lauterbacher is. – Klose, i. m., 244. o.

¹¹⁷ Ausztriában a hivatalos lapot Der jugendliche Nationalsozialist (Az Ifjú Nemzetiszocialista) címen, Csehszlovákiában Jungdeutsches Volk (Ifjúnémet Nép) néven terjesztették. – Gehmacher, i. m., 49. o.

¹¹⁸ BArch, NS 26/333.; Stachura, Nazi Youth, i. m., 260. o.

¹¹⁹ Szudéta-vidék 9 alcsoporthal, vezetője Eugen Weese; Karintia 4 alcsoporthal, vezetője Walter Proksch (Buddrus szerint Fritz Prosch); Bécs 3 alcsoporthal, vezetője Walter Gattermeyer; Tirol (Salzburg) 6 alcsoporthal, vezetője Adolf Bauer; Danzig 1 alcsoporthal, vezetője Karl Besler. – BArch, NS 26/333; Stachura, Nazi Youth, i. m., 261. o.; Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 135. o.

¹²⁰ Gehmacher, i. m., 119. o.; Brandenburg kb. 10 ezer fős tagságról számol be 1931-ben; Griesmayr és Würschinger 1928-ban 3000, 1931-ben 10 000 főre tették a tagságot, Blohm 15 000 főről beszél. Blohm, i. m., 38–39. o.; Griesmayr – Würschinger, i. m., 245. o.; Brandenburg, i. m., 56. o.

4.2. A Hitlerjugend. Német Munkásifjúság külkapcsolatai

A kezdeti csekély külföldi tevékenységnek véget vetett az 1923-as müncheni puccskísérlet, amelynek következtében az NSDAP-t minden alszervezetével együtt – beleértve az ifjúsági csoportot is – az egész ország területén betiltották. Ettől az időponttól kezdve jó hároméves intervallumon belül szinte semmilyen forrással nem rendelkezünk arra nézve, hogy a betiltás alatt és után utódszervezetként működő csoportok mit őriztek meg a kialakított külkapcsolatokból. Valószínűsítenünk lehet, hogy ezt a vonalat a köztes időszakban leginkább az a szászországi csoportosulás vitte tovább, amely mint egyetlen épen megmaradt szervezeti egység a később újjáalapított párt ifjúsági szervezetének birodalmi vezetését is átvette. Az ausztriai, danzigi és csehszlovákiai csoportok folytonosságát a puccs és következményei nem érintették, bár Csehszlovákiában a náci veszélytől tartva korlátozni próbálták a német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség rendezvényeit.¹²¹

1926-tól a Hitlerjugend más elveket követett, mint jogelődjei, hiszen a határon túli németiségből eleinte (1927) egyik népcsoport sem, 1930-tól pedig csak Ausztria és Danzig tartozott a HJ struktúrájához,¹²² de az előbbi esetében már csak egyetlen körzetbe fogták össze az összes csoportot.¹²³ Egy 1926-ból származó NSDAP-határozat szerint ugyanis csak azokat a párttagokat lehetett a birodalmi tagokkal egy szervezetbe összefogni, akik „német felségjogú államban” (in Staaten unter deutscher Staatsoberhoheit) éltek. Ennek a kritériumnak viszont csak Németország, Ausztria és Danzig felelt meg, így a Szudéta-vidék már nem tartozhatott bele. 1931–1932-re változott a helyzet, ekkor különvált néhány körzet, így a HJ 45 körzetéből külön körzetben volt jelen Danzig, Karintia, Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Stájerország, Nyugati Körzet (Westgau, Nyugat-Ausztria), Bécs. A 45 körzetet viszont összefogták 10 HJ-csoporttá és két önálló körzetté (München, Berlin). Így Danzigot, Kelet-Poroszországgal együtt a HJ Keleti vidék (Ostland) csoportjához sorolták, az osztrák körzeteket pedig összefoglalóan HJ-csoport Ausztria néven fogták egybe.¹²⁴ A szervezeti változások növekvő taglétszámot sejtettek, a szervezetek belső élete azonban nem igen ment át minőségi változáson, s az egymás közötti kapcsolatok is meglehetősen szórványosak lehettek.

Bár az ausztriai, danzigi szervezetek életét a puccs nem hátráltatta, taglétszámuk növekedése nagyon lassú volt, amit Ausztriában a náci párt, majd az ifjúsági csoport szakadása is súlyosbított. A radikális ifjú generáció, amely kész volt magát teljesen alárendelni Hitlernek, 1926-ban *Nemzetiszocialista Német Munkásegylet* – *Hitler-Mozgalom* (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterverein – Hitlerbewegung) néven új szervezetet alapított, miközben a nevét *Nemzetiszocialista Német Munkásifjúságra* (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterjugend, NSDAJ) változtató ifjúsági szervezet megpróbálta megőrizni az ifjúsági csoport egységét, s a régi pártszervezet mellett tette le a voksot. Ezt követően 1926-tól folyamatosak voltak a kilépések a Munkásifjúságból, s a kilépők a birodalmi HJ megalakulása előtt pár hónappal már Hitlerjugendnek (Ausztriában „Há-Jot” helyett „Há-Jé” kiejtéssel mondták a szervezet nevét) kezdték el

¹²¹ Vö. Blohm, i. m., 38. o.

¹²² Brandenburg, i. m., 56. o.; Griesmayr – Wüschinger, i. m., 244. o.

¹²³ Danzig 1930-ban Hans Buchholz, az összausztriai HJ-körzet pedig Rolf West vezetése alatt állt. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 261–263. o.

¹²⁴ Uo., 265–268. o., Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 156. o.

magukat nevezni. A szervezet élére Rolf West került, aki ezt a pozíciót két megszakítással egészen 1930-ig betöltötte, és magát már 1926 decemberétől ausztriai országos vezetőnek nevezte (Landesführer Österreich).¹²⁵ A szervezet alapszabályzatát 1927-ben fogadták el, s jegyezték be az egyesületi jegyzékbe. A szervezet tagjait 14 és 20 éves korú fiatalok közül toborozta. Az egyesületi törvény miatt az árjaparagrafus nem volt része az alapszabályzatnak, de a felvételt minden indoklás nélkül meg lehetett tagadni. Az egyesület célját az ifjúság testi, szellemi, lelki nevelésében, szellemi és szociális érdekeinek képviseletében jelölték meg. Az ausztriai Hitlerjugendnek csakhamar a birodalmi szervezetnél is komolyabb apparátusa állt fel. A régi NSDAJ-ból továbbra is folyamatosan érkeztek azonban némi irányváltást eredményeztek a Hitlerjugend működésében, s a szociális kérdés ismét központi helyre került, ami a névváltozásban is kifejeződésre jutott. A szervezet új neve *Hitlerjugend. Nemzetiszocialista Ifjúság Szövetsége* (Verband nationalsozialistischer Jungarbeiter) lett. Ez azonban kiváltotta a müncheni központ nemtetszését. A növekvő taglétszám miatt Hitler személyes dicséretét elnyerő osztrák HJ azonban ekkor még jóval erősebb volt, mint a puccs utáni birodalmi HJ, s ennek tudatában is volt.¹²⁶

Danzigban az NSDAP 1926. márciusi újraindulása idején a helyi körzetvezető, Hans Hohenfeldt jelentette a müncheni központnak a „Danzigi Ifjú Vándormadár. Nemzetiszocialista Német Ifjúság Szövetségének” (Jung-Wandervogel-Danzig. Bund nationalsozialistischer deutscher Jungwanderer) csatlakozását az NSDAP-hoz, amely 1926 őszén Hans Buchholz vezetésével felvette a Hitlerjugend elnevezést, de 1928-ban ismét feloszlott.¹²⁷

A HJ stratégiájában tehát már testet öltött az Anschluss, s Danzigra is német városként tekintettek. A zökkenőmentes kapcsolatokat azonban sok tényező befolyásolhatta, s a 30-as évek elejére egységesülő HJ-szervezethez és ifjúsági tevékenységhez képest főleg az ausztriai szervezet és szervezeti élet mutatott eltéréseket, ugyanis ott nem sikerült maradéktalanul érvényesíteni a birodalmi elveket. Noha e két területet a birodalmi szervezet részének tekintették, a velük fenntartott kapcsolatokat mégis éppúgy a HJ külföldi tevékenysége közé sorolták, mint a többi országgal fennálló kötelékeket. Komolyabb kapcsolatok kiépülésére csak a HJ megerősödése után kerülhetett sor, amelyek továbbra is a szomszédos területeket érintették leginkább, de lassanként azokon is túlmutattak.

4.3. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének intézményi keretei

A külföldre irányuló tevékenység oroszánrészre Szászországra jutott, mivel ezen a területen létesült 1928 végén a szászországi Klingenbergben¹²⁸ a Hitlerjugend első *Határ-*

¹²⁵ Gehmacher, i. m., 120–144. o. West 1901. február 23-án született Bécsben, az iskolák elvégzése után kereskedelmi alkalmazott volt, s előadásokat látogatott az egyetemen. 1930-ban az osztrák pártvezetéssel előálló konfliktusa miatt átlépett a Heimwehrbe. – Gehmacher, i. m., 137–138. o., 28. jegyzet. Az ausztriai HJ történetéhez lásd még: Manfred Stoppel, „Uns wächst eine herrliche Jugend heran!” Die Geschichte der Hitlerjugend in Vorarlberg von 1930–1945. Books on Demand, Norderstedt 2004. Blohm és Brandenburg tévesen nevezik őt Theo Westnek. Blohm, i. m., 27. o.; Brandenburg, i. m., 29. o.

¹²⁶ A birodalmi vezetés erőteljes ellenkezése ellenére 1928-tól a Hitler-Jugend-Zeitung (Hitlerjugend-Újság, HJZ) mellett Sturmflagge (Rohamzászló) néven új önálló lapot indított. – Gehmacher, i. m., 138. o., 150–153. o.

¹²⁷ Pallaske, i. m., 42. o.

¹²⁸ Klingenberg ma már nem önálló település, a Drezdától délnyugatra fekvő Pretzschendorf része.

vidéki Hivatala (Grenzlandamt der HJ), amely az ambíciózus *Rudolf Schmidt*¹²⁹ vezetésével kezdte meg és folytatta működését jó pár évig. Mint a hivatal neve is mutatta, elsősorban a határ menti németiségre, vagyis a szomszédos országok németiségére összpontosította munkáját. A Magyarországgal, Erdéllyel és Jugoszláviával kialakítandó és ápolni kívánt kapcsolatok derítettek fényt azonban arra, hogy Schmidt a határmentiséget tág keretek között értelmezte. Ausztriát valószínűleg német területként, adott esetben Németországgént fogta fel, Jugoszláviát és Magyarországot (összekapcsolva Erdéllyel) pedig a határvidékhez sorolta. Szép számmal akadtak azonban olyanok is, akik már ekkor tágabb szemlélettel tekintettek a külkapcsolatok felé, s a Határvidéki Hivatal vonzókörzetébe tartozó területeken kívül más, távolabbi, adott esetben akár más kontinensen lévő kapcsolatokat is ápolni kívántak. A hivatal viszont megmaradt a határmentiség saját maga által megteremtett keretei között, és nem támogatta gondozási területét. Emelni kívánta a HJ-tagság tudását a határ menti kérdésekről, tudatossá akarta tenni bennük a „tér nélküli nép” (Volk ohne Raum) tematikát, felkarolta a határon túli ifjúsági szervezeteket, s ápolta velük a kapcsolatokat.¹³⁰

1928. június 24-i hatállyal Schmidtet kinevezték a határ menti kérdések referensévé a HJ Birodalmi Vezetésében, ami egyúttal azt is jelezte – legalábbis úgy tűnt –, hogy ez a tevékenység valóban polgárjogot nyert a Hitlerjugendben. Schmidt kinevezése után azonnal hozzálátott annak feltérképezéséhez, hogy a HJ milyen mértékben és milyen irányban épített ki külföldi kapcsolatokat.¹³¹ Schmidt elérhetőnek vélte, hogy a Hitlerjugend határ menti kérdésekben az ellenfelek számára is mértékadó tényezővé váljon. Ebben pedig már benne rejtett az is, hogy a HJ magát azok elé a szervezetek elé helyezte, amelyek adott esetben már évtizedek óta ilyesfajta tevékenységet folytattak (pl. VDA).¹³²

Schmidt 1929 nyarán a HJ Birodalmi Vezetésének összegezve az addig teljesített munkát, optimistán nyilatkozott. A szervezést minden területen megkezdték, s bár a

¹²⁹ Schmidt 1894-ben született Drezdában, részt vett az első világháborúban, ahol megkapta a vaskereszt 2. fokozatát, majd kereskedőként dolgozott. 1925 óta volt az NSDAP tagja, az Adler és Falken (Sasok és solymok) ifjúsági csoportban tevékenykedett, 1930 decemberétől az SA tagja volt. 1934-ben homoszexualitás vádjával kizárták az SA-ból, de a pártbíróság felmentette, így megtarthatta párttagságát. 1941-től Litzmannstadtban (Łódź) az NSDAP sejtvezetője. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1207. o.; Stachura, Nazi Youth, i. m., 247. o.; Hellfeld, Bündische Jugend und Hitlerjugend, i. m., 53. o.

¹³⁰ Schmidt an Wilhelm Stiehler, 23. August 1929 – BArch, NS 26/372; HJ Hannover-Braunschweig an Schmidt, 22. Dezember 1929 – BArch, NS 26/372; Kroll an die Reichsleitung der NSDAP, 9. April 1930 – BArch, NS 28/79, 28. o.; HJ-Reichsleitung München, 19. April 1931 – BArch, NS 26/370; H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370.

¹³¹ A helyi csoportoknak információkat kellett szolgáltatniuk arról, hogy léteztek-e kapcsolatok a határon túli honfitársakkal, az ottani ifjúsággal, illetve az ifjúság mely szervezeteivel (itt konkrét elérhetőségeket is vártak, amelyeket bizalmasan kezeltek). Másodsorban fontos volt, hogy a létező kapcsolatok milyen jellegűek voltak: csupán levél formájában érintkeztek-e egymással, vagy személyes kapcsolatok is létesültek-e. Az utóbbiak konkrét formáira is rákérdezett a kérdőív, vagyis arra, hogy a személyes kapcsolatok csak pár személy kapcsolattartására korlátozódtak-e, vagy pedig kirándulásokra is sor került-e, s ha igen, akkor azok milyen formában zajlottak; lehetséges volt-e egyenruha, karszalag, jelvények viselése, illetve zászlók alkalmazása. További fontos szempontot jelentett a határátlépés körülménye, vagyis az, hogy adódtak-e ebben a tekintetben nehézségek, s hogy a kapcsolattartás járt-e nehézségekkel a határon túl rekedt honfitársak számára (a tapasztalatok alapján a látogatások után Lengyelországban és Csehszlovákiában gyakran házkutatásra, pénzbírságra, illetve fogházbüntetésre ítélték az érintett személyeket). A referens hozzáállását mutatta az utolsó két kérdés is, amely azt firtatta, hogy mi az oka annak, ha nem állnak fenn személyes kapcsolatok, illetve van-e lehetőség ezek kialakítására. Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371.

¹³² Uo.

kezdetek Észak-Csehország kivételével mindenhol szerények voltak, de minden haladt a maga útján.¹³³ A Határvidéki Hivatal elveiben minden körzetben keresett megbízottakat, de különösen azokban, amelyek valamelyik birodalmi határ mentén helyezkedtek el. Ezek a megbízottak a klingenbergi hivatal meghosszabbított kezei voltak, hiszen onnan nem voltak képesek – már csak a személyzet szűkössége miatt sem – minden irányban tevékeny szervezőmunkát kifejtetni. Mivel egy határszakaszra több körzet esett, a feladatokat megosztották. A határszakasszal nem rendelkező körzetekhez különböző országokat rendeltek, így a távolabbi országokkal való kapcsolattartás is biztosítottnak tűnt.¹³⁴ A Hitlerjugend birodalmi szinten nagyon eltérő szervezettségi foka, s a megfelelő emberek hiánya miatt valószínűleg nem tudtak minden körzetben hasonló eredményt elérni (1927-ben 21, 1930 elején 29 HJ-körzet működött). 1931-re a taglétszámok növekedése minden körzetben lehetővé, de egyúttal szükségessé is tette, hogy a körzetvezetők mentesítése érdekében külön megbízottak foglalkozzanak a határ menti kérdésekkel.¹³⁵ Az utakról minden esetben bejelentést és értékelő jelentést is várt a hivatal. Schmidt megkérte a felsőbb szerveket, fordítsanak gondot arra, hogy a különböző találkozókat, gyűléseket s egyéb ilyen jellegű rendezvényeket a határ közelében tartsák meg, hogy ezáltal is megkönnyítsék a határon túli ifjúság részvételét ezeken a rendezvényeken, erősítve bennük a nagynémet birodalmi területekhez való tartozást.¹³⁶

Schmidt arra is gondot fordított, hogy azokon a helyeken, ahol a HJ nem volt erős, illetve olyan ifjúsági csoportok léteztek, amelyek korábban kötődtek az NSDAP-hoz, velük ismét kapcsolatot létesítsen, és beillessze őket a HJ szervezetébe, erősítve ezáltal is a HJ kifelé irányuló munkáját. Erre volt példa a flensburgi *Germania Határvidéki Ifjúsági Szövetség* (Grenzjugendbundes Germania) beszervezésének kísérlete.¹³⁷ Hasonló együttműködést remélt a „Geusen” (Kéregzők)¹³⁸ nevű csoporttal is, amelynek vezetősége – s ezt Schmidt is támogatta – a határ menti tevékenységen túlmutató együttműködést is elképzelhetőnek tartott a Hitlerjugenddel.¹³⁹

A látható fejlődés ellenére Schmidt egy évvel később már nem volt elégedett a HJ külföldre irányuló tevékenységének alakulásával. Már 1929 nyarán hangot adott annak a szándékának, hogy a hivatalt tevékenységének növekedése miatt egy fizetett alkalmazottal fejlesszék tovább. Ennek tisztázását a nürnbergi pártnapok keretében tervezett határvidéki gyűlésen (Grenzlandtagung) kívánta megvitatni. Két esélyt látott arra, hogy

¹³³ Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, 31. August 1928; Schmidt an Wilhelm Lönnecker, Führer des Grenzjugendbundes Germania, 11. Juni 1929 – BArch, NS 26/371; *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, 1929/2. sz., 17. o.

¹³⁴ Württemberg HJ-körzet így kapta feladatát például az Ausztriával és Jugoszláviával való kapcsolattartást. H. J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás); Schmidt an Otto Schiz, 20. Februar 1931 – BArch, NS 26/370.

¹³⁵ Württembergben például még most próbáltak embert találni erre a pozícióra, a rendkívül fontosnak tekintett Kelet-Poroszország még 1931 májusában sem tudott kiállítani egy olyan munkatársat, aki kizárólagos feladatként intézte volna a határ menti kérdéseket. Viszont sok próbálkozás után Észak-Schleswig felé sikerült alkalmasnak tűnő összekötőt találni, ahova 1930 előtt semmilyen kapcsolat nem állt fenn. Schmidt an Otto Meinl, 20. Februar 1931; Schmidt an Otto Schiz, 20. Februar 1931; Schmidt an Helmut Quitzerau, 12. Mai 1931 – BArch, NS 26/370; Bodo Uhse és Kroll levelezése, 1930 – BArch, NS 28/76, 182–184. o.

¹³⁶ Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371.

¹³⁷ Lönnecker an Schmidt, 6. Juni 1929 – BArch, NS 26/371.

¹³⁸ A 16. században a Spanyolország ellen harcoló németalföldi szabdságharcosok nevéből.

¹³⁹ Schmidt an Georg Anton, Bundesführer der „Geusen”, 19. März 1929 – BArch, NS 26/371.

miként lehet megteremteni a fedezetet erre a bővítésre: lehetségesnek tartotta, hogy a szudétanémetek (mint e munka legfőbb kedvezményezettjei) teremtenék elő az alkalmazásra szükséges összeget, de azt is elképzelhetőnek látta, hogy a párt is hozzá tud járulni a költségekhez.¹⁴⁰ A kezdeményezés részbeni sikertelensége következtében Schmidt 1930 tavaszán levonva a konzekvenciákat – túl sok munka, nem rendelkezik elegendő munkatárssal, elégtelenek az anyagi lehetőségek, problémák a helyiségbérlet ügyében, viták az időközben mellé adott munkatárssal, *Karl Kroll*¹⁴¹ –, lemondott a Határvidéki Hivatal vezetéséről, amit Kurt Gruber birodalmi vezető azonban nem fogadott el.¹⁴²

A Schmidt lemondási szándékával okozott válság a HJ Birodalmi Vezetését is cselekvésre ösztönözte, ha meg akarta tartani mind Schmidtet, mind pedig hivatalát. A továbbiakban biztosították a Határvidéki Hivalt, hogy a külföldre irányuló tevékenység propagálására a *Hitler-Jugend-Zeitung* (HJZ) megjelenő számaiból 100 példányt ingyen kap, 100 db *Junge Front* (Ifjú Front) nevű újságot pedig önköltségi áron.¹⁴³ Schmidt végül maradt, s később felvette a kapcsolatot a HJ sajtófőnökével, *Hein Schlecht*¹⁴⁴ annak érdekében, hogy a határ menti munkáról szóló feljegyzések és közlemények a mozgalom legtávolabbi tartományi lapjához is eljussanak.¹⁴⁵ A nemzetiszocialista évkönyvben

¹⁴⁰ A Hitlerjugend tevékenységét sok esetben hátráltatta, hogy a nehéznek ítélt körülmények közepette (anyagi gondok, más csoportok támadásai, települések vezetésének ellenállásai stb.) sok olyan helysége létezett, ahol csak szervezett ifjúsági csoport volt, pártszervezet viszont nem. A pártban sem értékelték sok esetben a HJ tevékenységét, így még az ottani pártvezetés is támadást indított ellene. Schmidt an Manfred v. Killinger, Mitglied des Landtages, 13. August 1929 – BArch, NS 26/370. Az is erősen nehezítette a munkát, hogy a választások idején, de azon kívül is komoly összecsapásokra került sor az NSDAP szimpatizánsai és az ellenérdekelt felek között, megmozdult az utca, ami a HJ-ra nézve azzal a következménnyel járt, hogy a verekedések közepette lesérült vezetőket nem lehetett azonnal pótolni. Schmidt rezignáltan jelezte, hogy hamarosan rá is ez a sors várhat. Herrn Ernst Brosche, 15. Dezember 1930 – BArch, NS 28/75, 78. o.; Bericht über den Völkischen Tag, 5–6. Juli 1929 in Gablonz (Schmidt) – BArch, NS 26/371.

¹⁴¹ Karl Kroll 1909-ben született Essenben, 1926-ban csatlakozott a Hitlerjugendhez, majd 1927-ben az NSDAP-hez. 1927 és 1929 között a HJ Rajna-vidéki körzetének csoportvezető (Scharführer) és propagandaügyi vezetője, 1929 novemberében átkerült a HJ Birodalmi Vezetésébe szerkesztőnek, 1930-ban kinevezték Groß-Plauen HJ-vezetőjének. Nem sokkal később kizárták mind a Hitlerjugendből, mind a pártból. 1933 után csatlakozott a Német Írók Birodalmi Szövetségéhez, próbálkozásai ellenére az NSDAP-ba nem tudott újra belépni. 1936-ban ellenzéki tevékenységért letartóztatták, de nem ítélték el. – Stachura, Nazi Youth, i. m., 232. o.; Krollt még Gruber bocsátotta Schmidt rendelkezésére munkatársként, de munkája nem vált be. Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁴² BArch, NS 28/77, 19, 24. o.

¹⁴³ A HJZ-ben a hivatalnak rendszeresen legalább két oldalt ígértek hirdetésményei és szakcikkei megjelenítésére. Az 1930. júniusi számot teljesen a határvidéki tevékenységnek szentelték, így ez lehetett az újság második határvidéki száma (Grenzlandnummer), amelyet a határon túliak írhattak. Kilátásba helyezték a Trommelwirbel (Dobpergés) nevű lap átvételét, amely így egy speciálisan e területtel foglalkozó újság lehetett, a „Das Junge Volk” (Ifjú Nép) átvételébe azonban nem egyezett bele a Birodalmi Vezetés, viszont ígéretet tettek arra is, hogy a Határvidéki Hivatal a jövőben a teljes mozgalom sajtótermékeiből rendszeresen kap számokat. BArch, NS 28/77, 29. o.; Másthelyütt Schmidt azt írta, hogy a Junge Front következő száma lesz határvidéki szám (Grenzlandnummer). Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁴⁴ Hein Schlecht 1906-ban született, 1929 óta volt az NSDAP tagja, 1930-ban a Schill Szabadcsapatból (Freischar Schill) nemzetiszocialista ténykedés miatt kizárták, ezt követően lett a berlini Hitlerjugend egyik szakasz-vezetője, 1930–31-ben a Birodalmi Ifjúságvezetőség Nevelési Hivatalának (Erziehungsamt) vezetője és a HJ sajtófőnöke. 1933 áprilisától a Birodalmi Népfelvilágosítási és Propagandaügyi Minisztérium referense, ezzel párhuzamosan a Birodalmi Ifjúságvezetőség Sajtó- és Propagandahivatalának magas beosztású munkatársa, 1939-től az NSDAP Birodalmi Propagandahivatala Kulturális Osztályának vezetője, 1944-től a Főkormányzóság Birodalmi Propagandaosztályának osztályvezetője. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1205. o.

¹⁴⁵ Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931 – BArch, NS 26/370.

pedig kiemelt helyet szántak a hivatal munkájának. Ezen túlmenően a birodalmi vezetés támogatta, hogy a Baltikumba és Erdélybe nagyutakat indítsanak, hogy képezzék és megszervezzék az ottaniakat. A német és osztrák csoportok közötti utakról viszont ki kellett kérni Hitler véleményét.¹⁴⁶

1930-ban Schmidt korábbi próbálkozások után egy kedvező pillanatban a párt szervezeti vezetőjének (Organisationsleiter), *Gregor Strasser*nek vetette fel, hogy nemcsak saját belátásból, hanem a külföldi németiség ez irányú kívánságaitól is vezérelve, arra a következtetésre jutott, hogy mindenképpen szükséges lenne, ha a párt felállítana egy központi szervet a külföldi kapcsolatok koordinálására. Nem tartotta ugyanis elégségesnek, hogy mindössze egy Reichstag-képviselő foglalkozott határ menti, illetve egy a külügyi kérdésekkel. Ebben a tekintetben Schmidt az ifjúság által létrehozott hivalt teljesen elégtelennek minősítette, mivel mind az anyagiak, mind pedig a teljhatalom hiányzott. Schmidt e feladat ellátását stratégiai kérdésnek tekintette, s úgy vélekedett, hogy mire az NSDAP megszerzi a hatalmat, ezeknek a kapcsolatoknak már állniuk kell, nem lehet várni, hogy majd csak azután kezdjenek hozzá a megszervezésükhöz. Schmidtet szívesen ajánlotta fel segítségét ebben a kérdésben.¹⁴⁷ Schmidt maga mögött tudta a szudétanémet képviselőket, így *Hans Krebs*¹⁴⁸ támogatását is, akik 1930. december 3-i Hitlerrel folytatott megbeszélésük során előterjesztették azt a javaslatot, hogy a létrehozandó, több munkatársat foglalkoztató központi szerv Schmidtet vezetésével álljon fel, mivel leginkább ő ismeri ki magát ezen a területen, vagy legalábbis a szudétanémet kérdésben. Amikor nem sokkal később Schmidt újra megnyilatkozott e kérdésben, s valószínűleg egyértelművé vált, hogy a közeljövőben nem létesül ilyen központi szerv, s főleg nem az ő irányításával, a Nemzetiszocialista Tanulmányi Szövetség, a Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség és a HJ részére javasolt közös hivalt. Ez elől *Baldur von Schirach*, a Hallgatószövetség vezetője sem zárkózott el. Az összevonas végül Schmidt szerint azért nem jött létre, mert a HJ felső vezetése nem törődött a dologgal.¹⁴⁹

1930 őszére a Határvidéki Hivatal munkájának további felfutása már halaszthatatlanná tette a személyzet bővítését, amely a választások előtti, alatti és utáni, a Hitlerjugend számára is komoly feladatokat nyújtó időszakban egyelőre azonban nem volt lehetséges. A bővítés lehetőségét így Schmidt 1930 végére várta, s bizakodással töltötte el, hogy Kurt Gruber ígéretet tett neki egy további személy alkalmazásának lehetőségére. A bővítés egyúttal arra is lehetőséget kínált, hogy megvalósuljon Schmidt régi elvárása, hogy egy szudétanémet bajtárs is bekerüljön a hivatalba. Végül 1930. november közepén Schmidt arról adhatott hírt, hogy két hivatali alkalmazottra tett szert, sőt Drezdában egy fiókirodát is felállíthatott. A külügyi munka felértékelődését mutatta, hogy 1931 elejétől *Karl*

¹⁴⁶ BArch, NS 28/77, 29. o.

¹⁴⁷ Hitler-Jugend Grenzlandamt an die Reichsleitung der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei. Organisationsabteilung (Gregor Strasser). Klingenberg, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

¹⁴⁸ Hans Krebs (1888–1947) az Osztrák–Magyar Monarchia idején Georg von Schönerer Össznémet Mozgalma (Alldeutscher Verband) szerkesztője és funkcionáriusa, 1918–1931 a szudétanémet Német Nemzetiszocialista Munkapárt fő ügyvivője, 1925–1933 között a prágai parlament tagja, majd Németországba menekült, s ott az NSDAP-ban körzetvezetői rangban töltött be funkciókat, 1936-tól a Birodalmi Gyűlés tagja, 1938–1945 között Aussig (Ústí nad Labem) kerületi elnöke (Regierungspräsident), 1947-ben halálra ítélték és kivégezték.

¹⁴⁹ Schmidt an die Reichsleitung des Nationalsozialistischen Studentenbundes, 15. Dezember 1930; Schmidt an Hein Schlecht, Chef des Pressedienstes der HJ, 16. April 1931; Schmidt an Baldur von Schirach, Reichsführer des Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbundes (Weimar), 10. Mai 1931; Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS 26/370.

Willemer személyében egy további munkatárs érkezett. Bár a változások mindenképpen előremutatóak voltak, Schmidt többek között Grubernek is kifejtette, hogy azok még nem elégségesek.¹⁵⁰

1931 a nagy átszervezések évének ígérkezett. Stachura szerint 1931 februárjától Schmidt hivatala mellett létezett egy külön külügyekért felelős hivatal (Abteilung 1 F) is. A hivatal *Richard Noethlichs* vezetése alatt állt. A klingenbergeri Schmidt-hivatal azonban rövid ideig még működött. A lipcsei körzetvezetőhöz írt leveléből kitűnik, hogy Schmidt 1931. március 5-i hatállyal fejezett be mindennemű tevékenységet az ifjúsággal, miután munkáját az adott feltételek mellett haszontalannak találta.¹⁵¹ Schmidt lemondásának oka ugyanaz volt, mint a korábbi alkalommal: elégtelen anyagi helyzet és felhatalmazás hiánya. Schmidt végül rövid átmeneti visszatérés és újabb lelkesedés után nem volt hajlandó többet ifjúsági ügyekkel foglalkozni.¹⁵² 1931 májusában végképp feladta a hivatal fennmaradásába vetett reményét, s 1931. május 16-án még a Hitlerjugendből is kilépett.¹⁵³ Schmidt kiválása után továbbra is szíven viselte a határ menti munkát, fenntartotta kapcsolatait a határ túloldalán élő bajtársakkal, s ezután is adott tanácsokat, ha kikérték a véleményét.¹⁵⁴

Schmidt kiválása után 1931 júniusában a HJ Határvidéki Hivatala még mindig drezdai központtal intézett felhívást egy nagyszabású magyarországi útra. Az aláíró a drezdai *Heinz Schäfer* volt, s az út vezetői között ott volt a lipcsei *Hans Brüß*¹⁵⁵ is. Úgy tűnik, hogy

¹⁵⁰ Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 69. o.; Herrn Graf Rüdiger von Bechelaren [Ernst Brosche – V. Zs.], 16. November 1930 – BArch, NS 28/75, 74. o.; An den Grafen Rüdiger von Bechelaren, 23. November 1930 – BArch, NS 28/75, 76. o.; BArch, NS 28/77, 29. o. HJ-Reichsleitung an das Grenzlandamt, 20. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 45–47. o.; Karl Willemer 1912-ben született Posenban, 1930-ban lépett be az NSDAP-ba, 1926-ban megalapította a HJ naumburgi szervezetét, 1930-ban a HJ Halle-Merseburg Körzetének titkára. Később csatlakozott az SS-hez. Schnaedter 1906-ban született. Egyleti ifjúsági tagsága után 1928-ban lépett be az NSDAP-ba és Hitlerjugendbe, és Wiesbaden HJ-vezetője lett. 1929–1931 között a HJ birodalmi szervezési vezetője. 1930-tól Hessen HJ-körzetvezetője, majd 1930–31-ben a HJ Délnyugati Csoportjának vezetője, később a HJ birodalmi ügyvezetője, majd 1932-től a HJ Szociális Hivatalának vezetője. Eközben 1930-tól a HJ propagandavezetője. 1933-tól a HJ Szászországi Területének vezetője. 1934-ben kizárták a HJ-ból, majd egy évvel később a pártból is. – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 248., 257. o.

¹⁵¹ Gruber 1931. március 3-án drezdai látogatása alkalmával inkább kitért a helyzet megoldását célzó személyes találkozó elől. A további alkudozások sem vezettek eredményre, bár 1931 áprilisában Schmidt még bizakodóan tekintett a jövőbe, hogy Gruber mégis teljesíti ígéreteit. Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 264. o.; Buddrus, *Zur Geschichte der Hitlerjugend*, i. m., II., 155. o.; Schmidt an Wilhelm Stiehler, 10. Mai 1931; Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁵² Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370; „Ezért már semmit sem teszek a HJ-ért, mert ott nincsenek stabil viszonyok, hanem éretlen, tapasztalatlan emberek ismét szétzúzzák, amit áldozat és nélkülözés közepette éveken át fáradságosan felépítettünk.” Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, 20. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.; Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.; Stachura, *Nazi-Youth*, i. m., 139. o.; *Schirach, Baldur von*, *Die Hitler-Jugend. Idee und Gestalt*. Zeitgeschichte Verlag und Vertrieb, Berlin 1934, 23. o.

¹⁵³ Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370. Mindezekből az derül ki, hogy Buddrus állításával szemben Schmidt ugyan 1931 júniusáig ellátta a Határvidéki Hivatal vezetését, de a hivatalt ekkor még nem nevezték át Külügyi Hivatallá (Auslandsamt), hiszen az egy másik hivatal volt, s vele csak 1931 őszén vonták össze. S miután Schmidt már májusban végleg kilépett a HJ-ból, nem vezethette 1931 márciusától augusztusáig az időközben ismét Münchenbe helyezett HJ Birodalmi Vezetés 1 J Osztályát (Határvidéki Hivatal) sem. Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., Kurzbiographien: Rudolf Martin Schmidt, 1207. o.

¹⁵⁴ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370. Hitler-Jugend Gau Nordwestsachsen an Schmidt, 16. März 1931 – BArch, NS 26/370.; Schmidt an Walter Buch, 18. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁵⁵ Brüß 1912. január 13-án született Drezdában, 1930. június 1-jén lépett be az NSDAP-ba, 1931 júliusában átvette a Határvidéki Hivatal irányítását (Klingenthal), 1931 novemberétől a HJ Külügyi Hivatalának vezetője

a kelet-szász körzetnek már legkésőbb 1931 elején létezett egy Kelet-szászországi Határvidéki Hivatal néven működő egysége, amely már 1931 februárjában Hans Brüß vezetése alatt állt. Lehetséges, hogy Schmidt Hitlerjugend Határvidéki Hivatala (Grenzlandamt der Hitlerjugend) átmenetileg ide olvadt be, amíg Münchenben nem rendeződtek a viszonyok. Schmidt maga számolt be arról 1931 májusában, hogy a Határvidéki Hivatalt kibővítették, s a kancellária Drezdában volt, ahol Willemer volt a vezető.¹⁵⁶

Schmidt hivatala önálló intézményként hivatalosan azonban megszűnt, s a Hitlerjugend Birodalmi Vezetés 1 i osztályát képezte a továbbiakban, amelynek élére 1931. június 1-től Hans Brüß nevezték ki. Ez a változás érintette egyben a Hitlerjugend teljes területi szervezetét is, mivel Gruber elrendelte, hogy minden körzetben (Gau) és járásban (Bezirk) határvidéki hivatalokat kell felállítani. Ahol nem álltak rendelkezésre a megfelelő erők, ott a körzetvezetőknek magukat kellett kijelölniük erre a feladatra. Különösen fontos volt ez a határvidéki területeken. A körzeteknek 1931. október elejéig kellett jelentést tenniük a feladat elvégzéséről, amelynek arra is ki kellett terjednie, hogy milyen szinten folyik a határvidéki tevékenység, s milyen további tervek vannak a közeljövőre nézve. A központosítás egyben azt is eredményezte, hogy a nagyobb határvidéki és külföldi utakat Brüß hivatalának kellett bejelenteni, s a hivatal engedélye nélkül Hitlerjugend-tag nem mehetett külföldre (kivéve Ausztriát és a Saar-vidéket).¹⁵⁷

1931 novemberében a HJ Birodalmi Vezetésének átalakítása az új vezető, *Adrian von Renteln* személyéhez volt köthető, aki a maga felfogása szerint alakította át a szervezeti sémákat. Ennek az átstrukturálásnak esett áldozatul az önálló Határvidéki Hivatal, amelyet összevontak a már addig is létező, de tevékenységében meglehetősen esetleges Külügyi Hivatallal (Auslandsamt), amelyet Hans Brüß vezetett.¹⁵⁸

Miután Renteln nem sokáig élvezhette új tisztségét, a HJ új vezetője, Baldur von Schirach 1932 júliusában minden korábbinál grandiózusabb vezetést adott a Hitlerjugendnek, amelyből azonban immár hiányzott a Külügyi Hivatal, amely a következő átalakítás alkalmával, 1933 elején került vissza önálló hivatalként a központi vezetésbe. 1932 júliusa és 1933 eleje között nem működött külügyi tevékenységgel foglalkozó önálló hivatal, helyette a Külföldet ismét a HJ horizontális struktúrájába illesztették be mint Külföld Területet (Gebiet Ausland), amelyet *Carl Nabersberg*¹⁵⁹ vezetése alá helyezték. 1933. január 22-én a HJ Birodalmi Vezetése ismét átalakult, amelyet ettől kezdve 12

(Auslandsamt der Reichsleitung der HJ) 1932. január 1-jén kinevezték a HJ Külföld Terület vezetőjének. A háború alatt a Wehrmacht (1939. júniustól) kötelékében harcolt, 1944. február 3-án esett el. – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 216. o. és Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1129. o.

¹⁵⁶ Hitlerjugens auf zur Ungarnfahrt! Grenzlandamt der Hitler-Jugend (Heinz Schäfer), 2. Juni 1931; Grenzlandamt der Hitler-Jugend an die Orstgruppen- und Sektionsleiter der NSDAP in Ostachsen (Kreishauptmannschaften Dresden u. Bautzen), 14. Februar 1931 – BArch, NS 26/370. Buddrus szerint Brüß csak júliusban vette át a hivatal irányítását, amely már a határ menti Klingenthalban működött. Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1129. o.; Stachura szerint a Határvidéki Hivatal az utolsó olyan szerve volt a HJ Birodalmi Vezetésének, amely nem költözött Münchenbe, s Hans Brüß vezetésével mint Auslandsamt működött tovább 1932 márciusáig, majd feloszlatták. Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 155. o. Ezzel szemben viszont az tűnik ki az iratokból, hogy a hivatal 1931 őszétől már Münchenben székel.

¹⁵⁷ *Kommando-Brücke*, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

¹⁵⁸ Buddrus, *Zur Geschichte der Hitlerjugend*, i. m., II., 157. o.

¹⁵⁹ Nabersberg 1908-ban született, 1925-ben csatlakozott az NSDAP-hoz, a HJ-hoz és az SA-hoz Krefeldben. Hallgatóként megszervezte a kölni náci hallgatói szervezetet, majd a Nemzetiszocialista Tanulmányi Szövetségben töltött be vezető tisztségeket. 1931-ben nevezték ki a HJ birodalmi szervezési vezetőjének. – Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 239. o.; Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 170. o.

osztályra (Abteilung) tagoltak, amelyeken belül a HJ tevékenységi köreit lefedő hivatalokat hoztak létre. Ez volt a Határvidéki/Külügyi Hivatal újjászületésének pillanata is, amely ettől kezdve önálló hivatalként a Birodalmi Vezetés II. osztályán kapott helyet a Személyzeti Hivatal és a Jogi Hivatal társaságában.¹⁶⁰

A strukturális változások a HJ külügyi terén két töről fakadtak. Nagy felbolydulást okozott egyrészt, hogy Baldur von Schirach előbb (1931) az NSDAP birodalmi ifjúságvezetőjeként, vagyis egy újonnan létesített pozíció révén a párt első számú vezetőjévé vált minden ifjúságot érintő kérdésben. Így neki volt alárendelve a HJ, Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség, a Nemzetiszocialista Tanulószövetség, a Nemzetiszocialista Tanulólányszövetség. Majd 1932-től a Hitlerjugend közvetlen vezetését is megszerezte, s ezt követően a HJ teljes Birodalmi Vezetését átszervezte. Másrészt Schmidt kb. hároméves tevékenysége eredményeképpen a HJ külföldre irányuló munkája olyan szintet ért el, amely mindenképpen elismerésre méltó volt. Az új évtizedben viszont úgy tűnik, hogy kitágult a horizont, s ennek a hivatal elnevezésében is nyomatékot kívántak adni, amely immár nemcsak határ menti kérdésekre koncentrált erősen, hanem minden elérhető külföldi országra.

Schirach határozottan kiállt amellett, hogy a Hitlerjugend tulajdonképpen nem is külügyi munkát folytat, hiszen azt könnyen külpolitikának lehetett értelmezni. A HJ külfölddel kapcsolatos tevékenységét úgy értelmezte, hogy a HJ Külföld Területének (Gebiet Ausland) az a feladata, hogy a határ menti és a külföldi némettség ifjúságát nemzetiszocialista szellemben befolyásolja. Ezen túlmenően a Hitlerjugend az NSDAP Külügyi Osztályával (Auslandsabteilung) és a külföldi országvezetőségeivel (Landesleitung) karöltve megpróbálta a nemzetiszocializmus számára megnyert fiatalokat szervezeti keretek közé fogni. Mindehhez a Hitlerjugendnek képzett bajtársakra volt szüksége, akik eligazodtak az adott ország viszonyaiban, ismerték a földrajzi, politikai és gazdasági adottságokat. Mindenesetre Schirach is üdvözölte volna egy párt szinten történő egységes szabályozás megszületését a külföldi munkáról, amely lehetővé tette volna az esetleges kifogások, rossz értelmezések elkerülését.¹⁶¹

4.4. Hitlerjugend kontra Egyesület a Külföldi Németységért

A Hitlerjugend saját szellemiségéhez mérten nem nézhetett jó szemmel olyan szervezetek működését, amelyek a köztársasági rendszer eszméit a külföldi németséggel szemben is közvetítendő értéknek tartották. Az egyik leginkább az ellenszenv középpontjába került szervezet az *Egyesület a Külföldi Németységért* (VDA) volt, amely viszont – érthető módon – nem üdvözölte a Hitlerjugend törekvéseit. A kölcsönös ellenszenv kézenfekvő volt, hiszen a két szervezet eltérő szellemiségéhez kétség sem férhetett. A legfőbb összeütközési pontot az jelentette, hogy a VDA egyes vezetői megtiltották a tanulóknak, hogy belépjenek a Hitlerjugendbe. Az ellenszenv persze az egész náci pártban fennmaradt, miután a VDA-t nemcsak hogy polgári, hanem egyenesen nyárspolgári szervezetnek minősítették, s nem tudtak hitelt adni a VDA azon öndefiníciójának,

¹⁶⁰ BArch, NS 26/337; Stachura, Nazi Youth, i. m., 165. o.; Buddrus, Zur Geschichte der Hitlerjugend, i. m., II., 159. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 742. o.

¹⁶¹ Schirach an die Reichsorganisationsleitung der NSDAP, Herrn Dr. Glaser, 30. Juli 1932 – BArch, NS 22/420.

miszerint az nem politikai alapon működik.¹⁶² A Hitlerjugend nem cáfolta rá önmagára akkor sem, amikor Rudolf Schmidt úgy fogalmazott, hogy ahol csak tudják, támadják a VDA-t, mivel „azt zsidók, demokraták és szabadkőművesek vezetik”.¹⁶³ A Hitlerjugend központi lapja már 1928 novemberében – bár akkor még finoman – támadta a VDA-t, s tevékenységét Németországon belül bomlasztónak tekintette. A lap úgy értékelte, hogy addig nem lehet a külföldi németséggel maradandó egységet létrehozni, amíg ez nincs meg a versailles-i határokon belül. A lap ostorozta a VDA egyik rendezvényét, ahol egy katona fúvos zenekar jazz-zenét mert játszani, vagyis „négerzenét”, amin a „szemita ifjoncok” csak úgy tolongtak.¹⁶⁴

A HJ elsősorban helyi szinten indított harcot a VDA csoportjai ellen, s arról próbálta meggyőzni azokat, hogy egyesületük irányultsága helytelen és veszélyes. E munka a saját beszámolóik alapján eredményesnek is tűnt, miután Németország jó néhány területén állítólag egységesen és zártan léptek a VDA csoportjai a HJ kötelékébe. A Határvidéki Hivatal további felvilágosító tevékenységre hívta fel a Hitlerjugend helyi alakulatait, hogy minél több fiatal fordítson hátat a VDA-nak.¹⁶⁵

A disszonancia egyik leglátványosabb jele volt, hogy 1930 őszén a Hitlerjugend sajtókampányt indított volna a VDA ellen (Válság a VDA-n belül címmel akartak cikket közölni), amitől végül taktikai okok miatt elálltak. Be kellett látni ugyanis, hogy a külföldi honfitársak rá voltak utalva a szervezet támogatásaira, amely Németország legfőbb ilyen jellegű intézménye volt. S ezek a támogatások közvetett módon a Hitlerjugenddel partneri viszonyban álló külföldi ifjúsági csoportok munkáját is segítették. A cikk közlésének ügye mindenesetre már 1930 tavaszától foglalkoztatta a HJ Határvidéki Hivatalát, s a közlés ellen álláspontjuk szerint az egyesület is minden követ megmozgatott. Így azt a konklúziót vonták le az ügyből, hogy egyelőre célszerűbbnek látszik semlegesnek maradni, s esetleg nem a VDA egészét, hanem annak egyes, különösen elfogadhatatlan irányít képviselő munkatársait célkeresztbe helyezni.¹⁶⁶

1930 áprilisában maga Adolf Hitler tiltotta meg, hogy akár a párt, akár a HJ tovább támadja a VDA-t, s nem alkalmazhatták többé a „Ki a VDA-ból” jelszót sem, s inkább az volt a cél, hogy hatékonyabb munkával kerüljenek a szervezet fölé. Kétséges persze, hogy a párton és szervezetei legkülönbözőbb nyúlványain belül hogyan értelmezték ezt a parancsot, s abból mennyit tartottak be. A Hitlerjugend hozzáállása is azt mutatta, hogy egyes esetekben egyenesen lehetetlen volt a teljes tartózkodás. Miközben azt nem vitatták, hogy Hitler parancsát teljesíteni kell, olyan szituáció adódott, amely a súrlódás lehetőségét vonta maga után a továbbiakban is. Annál is inkább, mivel maga a VDA sem óhajtott okvetlenül szögre akasztani HJ-ellenes megnyilvánulásait.¹⁶⁷

¹⁶² BArch, NS 28/76.; HJ Grenzlandamt an die Reichsleitung der NSDAP. Organisationsabteilung (Gregor Strasser), 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

¹⁶³ „A VDA-hoz semmi közünk, alapvetően ellenségesen viszonyulunk hozzá, s ott támadjuk ezt a zsidók, demokraták és szabadkőművesek által vezetett nyárspolgári szervezetet, ahol csak tudjuk.” Schmidt an die Hitlerjugend Gau Berlin-Brandenburg, 3. November 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁶⁴ Verein fürs Deutschtum? im Ausland. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 159. o.

¹⁶⁵ Der VDA in Arm mit Metternich, Grenzlandamt – BArch, NS 26/372.

¹⁶⁶ Herrn Manfred Böttger, 15. Dezember 1930 és Kroll levele, Klingenberg, 16. Mai 1930 – BArch, NS 28/75, 31., 33. o.

¹⁶⁷ HJ Grenzlandamt an die Reichsleitung der NSDAP. Organisationsabteilung (Gregor Strasser), 29. Dezember 1930 – BArch, NS 22/420.

Az igazi konfliktusforrást Hitler parancsa után az a kettősség okozta, hogy a már a Hitlerjugendbe is belépett ifjak nem léptek ki a VDA ifjúsági szervezeteiből, s miután többé-kevésbé magukévá tették a HJ szellemiségét, ennek az egyesület rendezvényein is hangot adtak. Ezek az ismétlődő összejövendők a párt vezetésében viszont olyan hatást keltettek, hogy a HJ elszabotálta a parancs végrehajtását.¹⁶⁸

Schmidt ezt követően – valószínűleg 1931 első harmadában – már nyíltan éles hangvételű felhívást adott ki „Harc?” címmel, amelyben keményen ostromozta a német „demokratikus káoszt”, amely nem törődött azokkal a németekkel, akiknek kevésbé ment jól, különösen a határokon túl, s felháborodásának adott hangot, hogy a magukat jó németnek vallók tiltanak be olyan lapokat, amelyek ezeket a problémákat és a német néptársak gondozását fontosnak tartják és hangoztatják. „A harcot a határvidéken nem a VDA folytatja, hanem mi, az ifjúság, amely Hitler zászlói alatt menetel. A VDA jó részeivel egyet képviselünk. Ez a harcunk kiegészítése, hadtápot képez a frontig, s még közös munka is kialakulhatna ebből, ha a temperamentumos ifjúság magához ragadja a vezetést...”¹⁶⁹

Schmidt kiválásával a két szervezet viszonya enyhülni látszott. Hans Brüß mind a VDA, mind pedig más védszervezet tekintetében semleges magatartást tanúsított, s utalt rá, hogy a feladatkörök eltérnek egymástól. Nem tartotta azonban kizártnak az erőteljes kritikát velük szemben, ha saját munkájukat nem látták el megfelelően.¹⁷⁰

4.5. A külföldi kapcsolattartásban részt vevők köre és felkészítése a külföldi kapcsolatok ápolására

A határ menti munkára kezdetben csak fiúk jöhettek szóba, magas részvételi arányuk még a Harmadik Birodalom éveiben is rendkívül jelentős volt. Ez leginkább a hagyományokból adódott, másrészt pedig abból a sztereotip megközelítésből, hogy a testi erőnlét (hosszú menettúrák stb.) és gyakorlati ismereteket (sátorépítés stb.) csak a fiúk esetében lehet megkövetelni, a lányok nem képesek azokat teljesíteni. Schmidt ennek ellenére olykor-olykor maga is szakított ezekkel a hagyományokkal, s még a nagy, háromhetes túrákra is vitt magával lányokat, akik ugyancsak megállták helyüket.¹⁷¹

Amennyiben lehetséges volt, szem előtt tartották azt a szempontot is, hogy lehetőleg mindig más résztvevőkkel szervezzenek határ menti utakat, hogy minél szélesebb körben terjedjen az egész tevékenység eszméje. Mivel a birodalmi struktúrák még sok esetben kezdetlegesek voltak, különösebb válogatást nem tartottak a külföldre indulók körében, már csak azért sem, mert a fő probléma éppen a jelentkezők alacsony létszáma volt. Ez leginkább az anyagi problémákból fakadt, de adott esetben az érdeklődés hiányából is.¹⁷²

Az utakra leginkább HJ-korban lévő gyermekeket vittek el, de számtalan esetben volt példa arra, hogy egyetemi hallgatók is részt vettek azokon. Schmidt olykor kifejezetten parasztfiúkat vitt át a határon túli területekre. A résztvevők létszáma meglehetősen kü-

¹⁶⁸ Uo.

¹⁶⁹ Kampf? (Schmidt) – BArch, NS 26/370.

¹⁷⁰ *Kommando-Brücke*, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

¹⁷¹ Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁷² Fahrten – BArch, NS 28/79, 23. o.

lönböző volt, de igazán nagyméretű csoportok útjaira nem valószínű, hogy sor került, s erre a források sem engednek következtetni. Az egészen kis, kb. 10 fős csoportok mellett a több tucat „vándort” magukban foglaló csoportok (40-50 fő) voltak az általánosak.¹⁷³

A részt vevő fiatalokat életkor szerint készítették fel a Hitlerjugend külügyi tevékenységére. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az alsóbb korosztályok számára politikamentes képzést tartottak, vagyis a 14 éves kor alatt nem ismertették azt a szövetséges nemzetközi konstellációt, amelynek következtében az adott területi viszonyok létrejöttek és a nemzetközi viszonyok továbbfejlődtek. Ennek folytán a képzés ismeretterjesztő foglalkozásokat jelentett, amelyeken szót ejtettek a német népi tradíciókról, s azokról a területekről, amelyek határ menti területnek minősültek. Az elméleti oktatás mellett a szokásos, Hitlerjugendben uralkodó képzési formákhoz képest fontosabb szerepet játszhatott az, hogy az ifjakat felkészítsék az ilyesfajta utakkal kapcsolatos tennivalókra.¹⁷⁴

A gyakorlati és elméleti ismeretek közvetítése mellett szükséges volt gondot fordítani a megjelenésre is, ami leginkább két ponton nyilvánult meg: az egyenruha és a fegyverzettség terén. 1933 előtt még nem volt megnyugtatóan megoldott az egyenruha kérdése, hiszen az alapszabályban leírtakhoz képest a tagok és a szervezet anyagi ereje nem mindig tette lehetővé a szabványos egyenruha beszerzését. Ilyen esetekben fő szempont maradt az egységesség, s lehetőség szerint legalább a barnaing beszerzése.¹⁷⁵

A ránk maradt dokumentumok közül a Rudolf Schmidtnek tulajdonítható elvi leírás jelenti a legjobb összefoglalót a határ menti aktivitás lényegéről és annak komponenseiről. A meglévő kapcsolatok alapján létrejövő utak során nagy hangsúlyt kellett helyezni arra, hogy minél több új, lehetséges kontaktszemély címét sikerüljön összegyűjteni, ami nemcsak arra volt jó, hogy oda újabb utakat szervezhessenek, hanem arra is, hogy ezeket a személyeket elláthassák újságokkal, könyvekkel stb. Mind az utak, mind pedig az írott termékek legfőbb célja az volt, hogy további kitartásra ösztönözzék az eltérően nehéz helyzetben lévő németiséget. Így ahol szükségesnek mutatkozott, ott nagyobb utakat és felvonulásokat volt célszerű tartani, amelyek viszont sokkal inkább számíthattak a helyi hatóságok retorzióira.¹⁷⁶

A látogatások előtt és során figyelembe kellett venni a lehetőségeket is, vagyis hogy mekkora csoporttal érdemes útnak indulni, mekkora költségekre lehet számítani, és azokat miből fedezik, milyen szálláslehetőségek adóttak, milyen a helyi hatóságok magatartása, lehetséges-e előadás vagy népiségi est megtartása a helyi németiséggel. Egyben figyelni kellett arra is, hogy a misszióról érdemi információkat nem lehetett kiszivároztatni, oda kellett figyelni, hogy nyilvános helyeken, állomásokon, a vasúton, az utcán miről beszélnek, s nem lehetett mindenkinek bizalommal elmesélni, hogy mi célból vannak egy adott országban, mert számítani lehetett a kémek jelenlétére is.¹⁷⁷

Az általános szabályok mellett országonként különböző lehetett, hogy a munka során mire helyezték a legnagyobb hangsúlyt. Csehszlovákiában például nem tartották szükségesnek a nemzeti érzés felkeltésére tett erőfeszítéseket, hiszen az még mindenhol

¹⁷³ Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.; BArch, NS 26/370.

¹⁷⁴ Uo.

¹⁷⁵ Uo.

¹⁷⁶ Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

¹⁷⁷ Uo.

eleven volt, így ott inkább az együttműködés szociális élet domborították ki. Ausztriában leginkább az anschluss melletti propagandát helyezték előtérbe.¹⁷⁸

A nem mindig Németországban megtartott vezetőképző tanfolyamok vezetőjeként Schmidt oroszánrészt vállalt a birodalmi HJ-vezetők felkészítésében, s segédkezett nyújtott a határ menti és határon túli utak előkészítésében is. Egyben óhaját fejezte ki, hogy a határ közelében tartandó gyűlésekre őt is meghívják – akár csendes szemlélőként, akár tevékeny résztvevőként –, hogy folyamatosan teljes képe legyen a HJ ez irányú tevékenységéről.¹⁷⁹

Ennek ellenére a HJ sikeres tevékenységének lényegét Schmidt mégis csak a gyakorlatban látta, így az előadások mellett a konkrét kapcsolattartásra, utak megtételére ösztönzött. Különösen azok számára volt ez fontos, akik még egyáltalán nem jártak a hivatal által megcélzott területeken. A gyakorlati munkához viszont rendkívül fontos volt, hogy helyben is olyan vezetők álljanak rendelkezésre, akik nemcsak hogy tudatában vannak e tevékenység fontosságának, hanem megfelelő ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeznek a gondozásra szánt területet illetően, hiszen a központi hivatal a külföldi tevékenység általános fejlődésével már nem tudott minden ilyen kezdeményezésben tövőlegesen részt venni.¹⁸⁰ De éppen az ilyen vezetőkől volt meglehetősen kevés a Hitlerjugendben.

Schmidt az ideális utazó csoportok létszámát 40 főben látta, amely már kellő tekintélyt parancsolt. A csoportnak egységesen kellett fellépni, ugyanazzal a felszereléssel. Célszerűnek mutatkozott, hogy a csoport minden tagja egy környékről származzon, hogy a népiségi estek programját kellőképpen begyakorolhassák. Ezekre az estekre a résztvevőknek népdalokkal, néptáncokkal, tornabemutatókkal, szavalással, zenei előadásokkal kellett készülniük. Az estek középpontjában mindemellett azonban a csoport vezetőjének beszéde állt, amelyben hangsúlyt kapott, hogy a Hitlerjugendnek mi a célja az ilyesfajta tevékenységgel.¹⁸¹ Az elmélet tehát megvolt, de a gyakorlat sok esetben messze állt ettől.

Schmidt megjelölte azokat a területeket is, amelyekre ki kívánta terjeszteni a Határvidéki Hivatal hatósugarát. Ezek között szerepelt „Német-Ausztria” – különösen Burgenland, Stájerország és Karintia –, „Német-Csehország” – különösen a nyelvhatáron fekvő területek –, Magyarország, Jugoszlávia, Románia – mindenhol a német nyelvű területek –, Észak-Schleswig, Baltikum, Memel-vidék, Danzig (de nem önálló útként). Dél-Tirol, Elzász-Lotharingia, Eupen-Malmedy nem tartozott ebbe a körbe, ezeket egyelőre olyan területként tartották számon, amelyek el voltak zárva a HJ külföldre irányuló aktivitása elől. Az „egyelőre Lengyelországnak nevezett” területre vonatkozóan Schmidt nem tartotta célszerűnek a sajtó nyilvánossága előtti megnyilatkozást.¹⁸²

¹⁷⁸ Uo.

¹⁷⁹ Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje]; Als neue Vorschläge bringe ich, Schmidt – BArch, NS 26/371. Einladung des Grenz- und Auslandsamtes der Heidelberger Studentenschaft an Schmidt, 10. Juni 1930 – BArch, NS 28/79, 31. o. Schmidt an die Reichsleitung des Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbundes, 15. Dezember 1930; Schmidt an Adrian Renteln, Reichsleitung NSS, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 26/370.

¹⁸⁰ Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁸¹ Grenzlandfahrten. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 162–163. o.

¹⁸² Uo.

A nagy buzgalom kapcsán azonban a Hitlerjugendben is felütötték fejüket olyan jelenségek, amelyek ellen a Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve a többi ifjúsági csoport kapcsán is küzdött. Brüsszel 1931. őszén sajnálattal állapította meg, hogy a Hitlerjugendnél is elszaporodtak azok az esetek, amikor pénz nélkül utaztak külföldre. Mindez szükségessé tette az egységes központi szabályozást. A Birodalmi Vezetés egységes külföldi igazolványt rendszeresített, amely nélkül egyetlen Hitlerjugend-tag és -csoport sem utazhatott külföldre, kivéve a kishatárforgalmat. Belföldnek tekintették Ausztriát, Danzigot és a Saar-vidéket.¹⁸³

4.6. A külföldi csoportok támogatása és kapcsolattartás formái

A határon túli ifjúsági csoportoknak a szervezeti segítség mellett leginkább anyagi támogatásra volt szüksége. Ráadásul az általánosan rossz életkörülményeket még inkább tetézte a németiséget sok helyütt érő diszkrimináció. A Hitlerjugend által biztosított támogatások forrása meglehetősen összetett volt, különböző fondokból származott, s időben és területileg is eltérő lehetett. A források biztosításában sem maga a párt, sem alszervezetei nemigen működtek közre, holott bizonyosan voltak ilyen irányú kezdeményezések. A legfőbb részt a támogatók által felajánlott természetbeni vagy pénzügyi juttatások jelentették. Létrehozták a *Határvidéki Hivatal Adományozói Körét* (Opferring), amelynek tagjai havi járulékot fizettek a hivatal számára, amelyből leginkább az utakat finanszírozták. Schmidt máshol általános pénzalap létrehozásáról beszélt *Határmenti Fond* néven, ami a HJ ez irányú munkáját finanszírozta volna.¹⁸⁴

A Határvidéki Hivatal ehhez hasonlóan eltérő időben eltérő pénzügyi lehetőségekkel rendelkezett, de itt is általános jellemző volt az anyagi szűkösség. A hivatal és a külföldi német csoportok kapcsolattartásának előmozdítására és fejlesztésére rendszeres időközönként gyűjtéseket rendeztek. Az így befizetett összegek egy része a gyakorlati munkát szolgálta, s olyan helyekre került, ahol nem álltak rendelkezésre a kellő anyagiak. Ebben a tekintetben komoly előnyt élveztek az olyan kezdeményezések, amelyek új, addig nem érintett országokba, vagy már működő kapcsolatokkal rendelkező országokban további területek feltárására irányultak. A befolyt összeg másik felét a hivatal saját hatáskörben használta fel.¹⁸⁵

Az utak során a finanszírozást gyakran úgy biztosították, hogy az utazók a határig és határtól haza saját forrásból teremtsék elő az útiköltséget. A határokon túl a megtartott német népiségi estek (Abende deutschen Volkstums) keretében kívántak összegyűjteni annyi adományt, hogy az fedezze a szállásköltséget, illetve a továbbutazást.¹⁸⁶

¹⁸³ Az utak engedélyezése két lépcsőben történt, a végső döntést a Birodalmi Vezetés 1. i. hivatala hozta meg. A határvidéki körzeteket felhatalmazták arra, hogy a keresztülutazó Hitlerjugend-csoportokat ellenőrizzék. A hivatal külön megtiltotta, hogy az olaszországi utak alkalmával a fasiszta szervezetektől kérjenek támogatást. Anweisung Nr. 3. *Kommando-Brücke*, Nr. 3., 5. Oktober 1931, 23. o. (BArch, NS 28/81).

¹⁸⁴ Sell an Schirach – BArch, NS 28/76, 109. o.; Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930; An den Sportversand Paul Arendt, 27. Juli 1930 – BArch, NS 28/75, 1., 24–25. o.; Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁸⁵ Achtung, Kameraden! Genau lesen und beachten! von Schmidt, dátum nélkül [1928. június vége – július eleje] – BArch, NS 26/371; H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370; Vö. Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371.

¹⁸⁶ Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372; H.J.! Das Grenzlandamt erwartet

Gruber és Schmidt 1930-ban közös felhívásban foglalták össze, hogy milyen támogatásokat várnak, s egyben tájékoztattak arról is, hogy a befolyt összegekből miként támogatják a külföldi németiséget, illetve főként annak ifjúságát.¹⁸⁷ A támogatások formái a következők voltak: egy-egy határontúli ifjúsági csoport pártfoglalásának átvétele; a helyi sajtó, a mozgalom és az ifjúsági mozgalom elolvasott lapjainak rendszeres eljuttatása a Határvidéki Hivatalnak; pénzügyűjtés baráti és ismeretségi körben, iskolákban, munkahelyeken; rendszeres adományok a mozgalom számlájára; szakcikk, közlemények beküldése a határvidéken történekről, vagy a határvidéket érintő birodalmi eseményekről; részvétel és résztvevő-toborzás a határvidéki utakhoz. Az összegyűjtött anyagi javak hasznosítása a következőképpen történhetett: hátizsákok, sportruházat, könyvek biztosítása, könyvtárak létesítése, fenntartása és fejlesztése; iskolák és óvodák támogatása; tanulók és hallgatók cseréje; a német ifjúság útjai a határvidékekre; hallgatói ösztöndíjak; felvilágosító előadások a birodalmi területeken és a szomszédos határvidékeken; tanulmányi utak; a hivatal kiépítése; szakirodalom beszerzése.¹⁸⁸

A Hitlerjugend és a külföldi csoportok közös szándéka volt, hogy bizonyos időközönként a közvetlen kapcsolattartás céljából összejöveteleket, ún. határvidéki találkozót (Grenzlandtreffen) rendezzenek. Ahogy az ilyen rendezvények neve is mutatta, többnyire valóban a határ menti csoportokra korlátozódott mind a határon túli, mind a birodalmi német csoportok esetében. A Hitlerjugend 1929-ig ugyanis nem volt tagja a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának*, így nem részesülhetett a tagszervezeteket megillető utazási kedvezményben sem, ami jócskán megnehezítette az ehhez hasonló, magas útiköltséggel járó rendezvényeket. A határvidéki utakat két szinten szervezték. A legfontosabb a klingenbergi hivatal volt, amely havonta több utat is szervezett a kirándulási időnyben. Ezek jelentős részét Schmidt személyesen vezette. Az utak másik részét maguk a HJ-körzetek szervezték a Határvidéki Hivatal megbízottjainak közreműködésével.¹⁸⁹

Olyan területek, illetve országrészek esetén, amelyek újonnan kerültek a HJ látókörébe, illetve amelyeket új tevékenységi területként megcéloltak, személyes úton, vagy esetleg más szervezetek segítségével szerzett kapcsolatok révén a kezdőlépést egy kis csoport, többnyire 2-3 fő utazása jelentette, akik feltérképezték az adott területet, kontaktszemélyeket szereztek, akikre a későbbi kapcsolattartást építeni lehetett. Ezen utak során az előrs megismerkedett a helyi viszonyokkal, az illető ország németiséghez való viszonyulásával, az életkörülményekkel, a németiség szervezetségével és szervezeteivel, – amennyiben voltak – az ifjúsági szervezetekkel stb. Ezek után kerülhetett sor az első valóban határvidéki útra (Grenzlandfahrt). Az így összegyűjtött információkat továbbították a hivatalba, amely központilag is felvette a kapcsolatot az érintett területekkel, sajtótermékeket, könyveket küldött. Az ilyen felderítő utakra azért is szükség volt, mert eltérően ítélték meg az egyes országok „veszélyességét”. Így nem volt mindegy, hogy melyik országban lehet egyenruhában megjelenni, vagy karszalaggal, s melyikben volt célszerű mellőzni ezeket a külsőségeket. Ilyen szempontból például Ausztria (1933-ig), Csehszlovákia szlovák lakta területei és Magyarország kedvező területet jelentettek, míg

euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370; vö. BArch, NS 28/78; Grenzlandfahrten. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 163. o.

¹⁸⁷ Wirksame Hilfe! (Gruber és Schmidt) – BArch, NS 28/79, 12. o.

¹⁸⁸ H.J.! Das Grenzlandamt erwartet euch! (Újságkivágás) – BArch, NS 26/370.

¹⁸⁹ Uo.

például Románia nem tűrte meg az idegen jelképeket. A vízumkényszer is jelentős volt, s a térségben mind Magyarországgal, mind pedig Romániával fennállt.¹⁹⁰

Schmidt előszeretettel ajánlotta fel a határon túli németiség egyes képviselőinek, hogy az általa és hivatal által folytatott munkát közvetlen munkatársként is segítsék.¹⁹¹ Ezáltal a határon túli ifjúsági csoportok vezetői közvetlenül tapasztalhatták meg a Hitlerjugend életét, tanulhatták meg mindazt, amire egy HJ-vezetőnek szüksége volt, s első kézből ismerhették meg a HJ ekkor még kevésbé sokoldalú tevékenységét. Ennek egyik szerényebb megnyilvánulási formája volt, amikor csak egyes rendezvényekre, gyűlésekre és értekezletekre invitálták meg a külföldi németiség ifjúsági vezetőit. A különféle csoportos találkozókra kívül más lehetőségeket kínált egy-egy szónok kiküldése a határon túlra, aki hosszabb-rövidebb ott-tartózkodása alkalmával több csoportot és rendezvényt is felkereshetett, előadásokat tarthatott.

A náci orientáltságú csoportok kapcsolatai azonban nemcsak Németország és Csehszlovákia, illetve Ausztria stb. relációban álltak fenn, hanem a külföldi csoportok egymás közötti kapcsolatokat is létesítettek. Ezek erősítésére és fejlesztésére a határ közelében élő ifjú bajtársakat és a határontúliakat a Hitlerjugend igyekezett meghívni a birodalmi pártnapokra is, amely egyúttal a birodalmi ifjúsági napot is jelentette, hiszen a pártnap keretében ifjúsági seregszemlére is sor került. A HJ 1928-ra (december 28–31.) tervezett birodalmi vezetőértekezleten Schmidt nagyon komoly külföldi részvétellel számolt, s már nyáron elkezdte a szervezést. Az elhelyezésre a HJ hagyományai szerint egy hatalmas sátorvárost helyezett kilátásba. 300 résztvevőre számított Csehszlovákiából, 200-ra Ausztriából és kb. 30-ra Észak-Schleswigből, Kelet-Poroszországból és Danzigből, s legfeljebb 1-2 főre Romániából. Lengyelországra ezúttal nem számított, s hasonlóképpen teljesen kiesett Magyarország és Jugoszlávia is. Az értekezleten sok minden más mellett a határvidéki kérdések is szóba kerültek.¹⁹²

A Hitlerjugend a határon átvéló kapcsolattartást sajtótermékekkel is igyekezett segíteni. 1930 augusztusában új újságot adtak ki *Trommelwirbel* (Dobpergés) címmel, amelyet kizárólag a HJ kifelé irányuló tevékenységének szántak, s amelyben a határon túli ifjúsági vezetők is publikációs lehetőséget kaptak, a nehézségek elkerülése végett álnéven. Ez hozzájárult ahhoz, hogy mindazok a HJ-csapatok és -tagok is bepillantást nyerhettek a HJ egyre bővülő külkapcsolataiba, másrészt értesülhettek a határon túli „néptársak” céljairól, munkájáról és nehézségeiről, akik ebben a tevékenységben nem vettek részt. A másik oldalon a lapok átcsempészése adott alkalmat arra, hogy az ottani csoportok megismerkedhessenek a birodalmi HJ munkájával és feléjük irányuló tevékenységével.¹⁹³

¹⁹⁰ Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371; Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.

¹⁹¹ Schmidt an Hugo Zappe, 29. Dezember 1930 – BArch, NS 26/370.

¹⁹² BArch, NS 26/371, évszám nélkül; Schmidt an die Reichsleitung der Hitler-Jugend, dátum nélkül [1928 nyara]; Tagesordnung für die erste Reichsführertagung der HJ vom 28. bis 31. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

¹⁹³ Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 27. Juli 1930 – BArch, NS, 28/75, 63. o.; A HJZ, a *Junge Front* (Ifjú Front – vezetők újsága) és a *Hitler-Jugend-Nachrichten* (Hitler-Jugend-Hírek) folyamatosan tudósítottak a Határmenti Hivatal működéséről, de bizonyos időközönként mind a *Völkischer Beobachter* (Népiségi Figyelő), mind pedig az *Angriff* (Támadás) közölt cikkeket a mozgalomról és annak külügyi tevékenységéről. A *Grenzland* (Határvidék) Grazban, a *Winkelried* (Sarki lán) az Eger melletti Gossengrünben, tehát Észak-Csehszlovákiában jelent meg. Erdélyben *Selbsthilfe. Kampfblatt der nationalsozialistischen Jugend Siebenbürgens*

Mindamellet, hogy a Hitlerjugend fellépett saját érdekei mellett, képviselte a német-ség érdekeit szerte a világban, de leginkább Európában, nem ismerte el az alsóbbrendű-nek tartott népek, így leginkább a szlávok hasonló törekvéseit. Ez különösen akut kérdés volt Szászországban, amely határos volt Csehszlovákiával, ráadásul a határokon belül is jelen volt a szláv vend kisebbség, amelyet éppen Csehszlovákiából „bátorítottak fel”.¹⁹⁴

Azon túl, hogy e munka során ébren tartották a határon túliak németsegitudatát, mintát nyújtottak nekik munkájukhoz, legalább olyan fontos volt, hogy a népközösség szellemében a HJ tagjai is megismerték ezeket a vidékeket és az ott élő embereket. E tevékenység révén pedig előbb-utóbb elérhetőnek vélték, hogy az államhatár pusztán jogi fogalomná süllyedjen. A külföldi utakat egyben a fiatalok egyik legjobb politikai iskolájának tekintették, amely sokkal többet ér, mint holmi demonstrációk s gyűlések: „Ez egy olyan politikai nemzedék nevelése, amelynek egykor majd a nemzetiszocialista államot kell vezetnie!” Hiszen maga a Führer is megjárta a határvidék iskoláját.¹⁹⁵

A HJ által külföldre tett utak száma ma már nem határozható meg pontosan. Az itt következő részletes leírásból mindenesetre azt a következtetést lehet levonni, hogy évente pár tucat útról beszélhetünk, amelyek túlnyomó része a klingenbergi hivatalhoz közel fekvő északi szudétanémet területekre esett.

1933 előtt viszonylag kevés jele volt annak, hogy ez a munka esetleg más árnyalatot kaphat, ha azt a körülmények úgy hozzák majd. A belső használatban azonban fel-felbukkannak már a vérmesebb elképzelések is a Hitlerjugenden belül: „Mi, nemzetiszocialisták soha nem mondunk le végleg akárcsak egy szelet német földről sem. Minden olyan föld, amelyet német paraszt szánt, és német katona védett meg, német föld, amelynek előbb vagy utóbb ismét a birodalomhoz kell tartoznia!”¹⁹⁶ A Hitlerjugend Birodalmi Vezetése egyik központi lapjában (*Kommando-Brücke* – Parancsnoki híd) Brüß már 1931 nyarán keményen fogalmazta meg a Hitlerjugend szándékait. Célként jelent meg, hogy a határvidéki németek nevelésével, a Hitlerjugendben uralkodó hit és felfogás közvetítésével, szükség esetén rájuk kényszerítésével fokozatosan és óvatosan egy német irredentamozgalom épüljön fel, miközben a saját berkekben továbbra is a néppolitikai feladatok iránti megértés felébresztése és fejlesztése volt a fő szempont.¹⁹⁷

4.7. A külkapcsolatok földrajzi megoszlása

4.7.1. Csehszlovákia

A Határvidéki Hivatal munkájának legfőbb kedvezményezettjei a földrajzilag legkedvezőbb fekvéssel rendelkező, *Peter Donnhäuser vezetésével* működő Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség csoportjai voltak, főleg a Szudéta-vidék északnyugati és északi

(Önsegély. Erdély Nemzetiszocialista Ifjúságának Harci Lapja) címen működött ifjúsági lap a romániai német ifjúság számára. Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372; BArch, NS 28/79.

¹⁹⁴ Grenzlandamt der Hitler-Jugend an die Orstgruppen- und Sektionsleiter der NSDAP in Ostachsen (Kreishauptmannschaften Dresden u. Bautzen), 14. Februar 1931 – BArch, NS 26/370.

¹⁹⁵ Uo.

¹⁹⁶ Uo.

¹⁹⁷ *Kommando-Brücke*, Nr. 2., 25. August 1931, 15. o. (BArch, NS 28/81).

részen.¹⁹⁸ A hivatal ezen a területen már 1928-ban nagy sikerű tevékenységet folytatott, ami abból is fakadt, hogy az ide tett utakat maga Schmidt és munkatársai vezették, vagyis olyan rendezettséggel és szervezettséggel zajlottak, ahogy azt minden ilyen tevékenységet folytató HJ-csoporttól elvárták volna. A kapcsolatok gócpontjai Eger (Cheb) és vidéke, Karlsbad (Karlový Vary) és környéke, Aussig (Ústí nad Labem) és Gablonz (Jablonec nad Nisou) tájéka voltak. Schmidt egy gossengrúni (Krajková) találkozó után nyugtázta, hogy a kapcsolatok Egertől Gablonzig és Reichenbergig (Liberec) működnek, vagyis Észak-Csehország teljes egészét lefedik, amit azért is értékelt hivatala nem lebecsülendő teljesítményének, mert ezt igen rövid idő alatt sikerült elérni. Ennek nyilvánvaló oka volt, hogy itt a Hitlerjugend már komoly előzményekre számíthatott, s könnyebb volt a HJ betiltása idején elsorvadtt kapcsolatokat újraszönni, mint teljesen újakat létesíteni más területeken.¹⁹⁹

A Szudéta-vidék ezen részével Schmidt tehát már ekkor jónak minősítette a kapcsolatokat, s a legfőbb feladatot azok fenntartásában jelölte meg, annál is inkább, mert az ottani ifjúság – nézete szerint – nyíltan Adolf Hitler követőjének vallotta magát. Észak-Csehország a kapcsolattartás formái számára is mintaadó terület volt. Az egyszerű birodalmi HJ-csapatlátogatásokat, amelyek maguk is sokféle ideológiai és kulturális programot hordoztak magukban a szudétanémet ifjúság számára, legtöbbször a helyi szervezetek rendezvényeinek idejére időzítették: a járási találkozók, körzetalálkozók stb. idejére. Az örömben azonban nemegyszer vegyült ürm is, mivel gyakran nem sikerült olyan létszámú csoportokat átküldeni a határokon, amelyek létszámukban és fellépésükben is nagy hatást gyakoroltak volna. Schmidt és a hilbersdorfi helyi csoportvezető, Erich Beyer 1928 augusztusában Eger környékén tett látogatást, ahol egy párnap kerekében ifjúsági kerületi találkozóra (Bezirkstreffen) is sor került. Az egri körzet 1928. augusztus 19-én megrendezésre kerülő ifjúsági találkozója Plauenből vagy környékéről pedig ugyancsak érkezett birodalmi ifjúsági csoport, de annak létszáma ezúttal csalódást okozóan kicsi, csak pár fős volt. 1928. augusztus 25–26-án a Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség karlsbadi körzetének első körzeti találkozója Altrohlauban (Stará Role, Karlový Vary része) került sor.²⁰⁰ A kezdeményezések idő előtt kétoldalúvá váltak, a HJ birodalmi vezetőértekezletein már 1928-tól rendszeresen fordultak elő szudétanémet ifjúsági vezetők, s egy-egy fontosabb helyi csoporttól legalább egy-egy embert vártak az ilyen értekezletekre.²⁰¹

¹⁹⁸ Az ifjúság másik fontos szervezete volt a *Német Tornaszövetség* (Deutscher Turnverband), amelynek élén 1930-tól *Konrad Henlein* állt. Sudendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht. Führerorgan der nationalsozialistischen Jugend*, 1938/21. sz., 30–34. o.

¹⁹⁹ Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928 – BArch, NS 26/371. Schmidt 1928-ban tette meg az első, nyilvánvalóan tájékoztató látogatást Eger vidékén. – Schmidt Herrn Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371. Deutscher nationalsozialistischer Jugendverband. Ortsgruppe Leitmeritz an Schmidt, 11. Julmond 1928 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

²⁰⁰ Bericht über das Bezirkstreffen in Gossengrün. Vertraulich; Schmidt an die Reichsleitung der HJ, 31. August 1928; Schmidt an Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371.

²⁰¹ Schmidt Herrn Dr. Marnitz, 30. August 1928 – BArch, NS 26/371; Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371; BArch, NS 28/75, 84. o.; A szudétanémet csoportoknak 16–19 éves korú német fiatalok voltak a tagjai, tehát többé-kevésbé megfeleltek a HJ-életkornak. A szudétanémet ifjúság sajtótermékekkel is rendelkezett, az egyik havi lapjuk az *Ifjúnémet Nép* (Jungdeutsches Volk. Monatsschrift der nationalsozialistischen Jugend in der Tschecho-Slowakei.) címet viselte, s a kölcsönösség alapján ugyancsak eljutott a birodalmi HJ-hoz is. Kroll Herrn Peter Donnhäuser, 19. März 1930 – BArch, NS

A hivatal második évében már valóban jól működő és rendszeres tevékenységet folytatott a Szudéta-vidék jelentős részén. 1929 januárjában a HJ birodalmi vezetőértekezletén a határon túliak részvételével s a megjelenni nem tudók írásos jelentéseivel folytattak tanácskozást a határvidéki munka addigi eredményeiről és minden bizonnyal az új év feladatairól.²⁰² Az idény már tavasszal kezdődött, így került sor Komotauban (Chomutov) és Böhmisch Leipában (Česká Lípa) egy nyolcnapos út keretében a húsvéti határvidéki találkozóra,²⁰³ majd április végén Teplitzbe (Teplice) terveztek nagyszabású találkozót, amelyre Schmidt nagyszámú birodalmi német ifjút akart átvinni, sok zászlóval és zenével, s Egertől Gablonzig a teljes szudétanémet ifjúság jelenlétére számított.²⁰⁴

A találkozók időpontjával gyakran választottak olyan egyházi ünnepeket, amelyeket mindkét országban megünnepeltek. A szezonban a húsvét mellett a másik ilyen lehetőség a pünkösöd volt, így 1929. május 18–20-án Schmiedebergben (Kovárska) pünkösdi találkozóra került sor, amelyen részt vett néhány birodalmi HJ tag is. Hasznosabbnak bizonyult viszont egy 200 fő részvételével megrendezett propagandamenet Schmiedebergben, amelyen a németiség helyi parlamenti képviselőinek részvételével éles hanggal utasították el a „csehek elnyomó törekvéseit” a 3 és fél milliós németiséggel szemben. A második ünnepnapon a járási gyűlésen az egyes helyi csoportok vezetői számoltak be tevékenységükről, a beszámolókból pedig kiderült, hogy a „csehekkel szemben mindenhol kemény harcot kell vívni”. A nagy ünnepeken a birodalmi csoportok látogatása valószínűleg nem csupán egy településhez és környékéhez kötődött. Az 1929-ben Hirschbergben (am See, Doksy u Máchova Jezera) tartott pünkösdi tanácskozást nyolcnapos észak-csehországi úttal kapcsolatosak össze.²⁰⁵

A különböző területi alapú találkozók mellett ún. népiségi napokat (völkischer Tag) is rendeztek. Az 1929 júliusában sorra kerülő gablonzi népiségi nap azért vált emlékezetessé, mert egyrészt az előzetes tervek ellenére Kurt Gruber nem jelent meg, másrészt a helyette útnak induló Schmidtet mind a reichenbergi vasútállomáson, mind pedig Grottauban (Hrádek nad Nisou) és Gablonzban őrizetbe vették, felszerelésének egy részét elvették, s büntetést fizettettek vele. A nehézségek ellenére részt tudott venni egy megbeszélésen, amelyen terítékre került a sziléziai szervezkedés kérdése is.²⁰⁶

Csehszlovákia sziléziai vidékein nehezebben ment a kapcsolatok kialakítása, mivel nézeteltérések mutatkoztak a sziléziai kezdeményezések és a birodalmi vonal között. Eugen Weese (Troppau/Opava, Cseh-Szilézia) helyi vezető kegyvesztetté vált, mivel a HJ számára elfogadhatatlan módon, „Vándormadár”-stílusban igyekezett magát távol tartani a politikai törekvésektől, s az ifjúságot inkább a kultúra és a kulturális nevelés irányába terelte. A nézeteltérések hatására az ottani ifjúság is eltávolodott Weesétől – legalábbis így interpretálta az eseményeket Schmidt –, így lehetőség nyílt arra, hogy a „sziléziai irányzatot” a jól bevált s a HJ Birodalmi Vezetésének támogatását is élvező „északcseh vonallal” váltsák fel.²⁰⁷

28/75, 88. o.

²⁰² Schmidt an Ewald Kudielka, 11. Januar 1929 – BArch, NS 26/371.

²⁰³ Schmidt an Wilhelm Jung, 17. Januar 1929 – BArch, NS 26/371.

²⁰⁴ Schmidt an Ewald Kudielka. Ortsgruppenleiter in Leitmeritz, 16. Dezember 1928 – BArch, NS 26/371.

²⁰⁵ Bericht über das Pfingsttreffen in Schmiedeberg am 18–19–20. Mai. 1929 (Erich Beyer stellv. Bezirksleiter) – BArch, NS 26/371.; Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 – BArch, NS 26/371; *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, 1929/2. sz., 40. o.

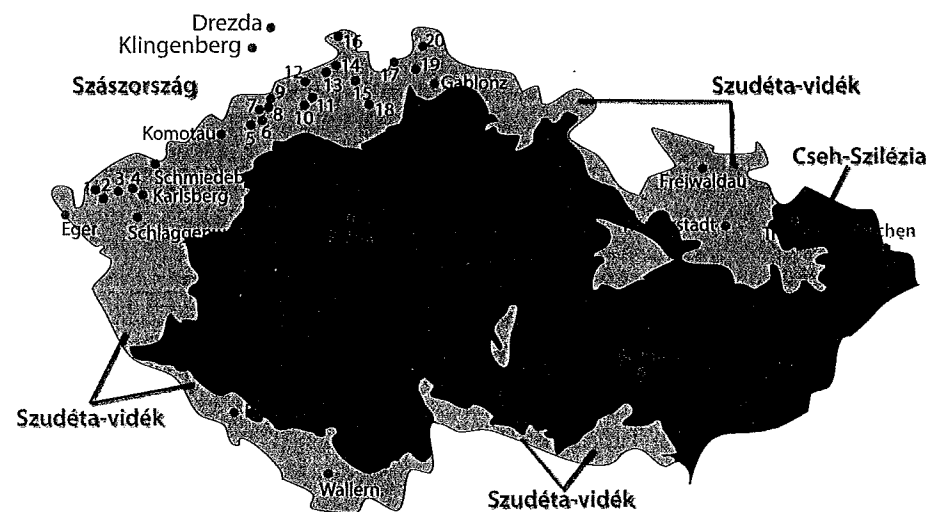
²⁰⁶ Bericht über den Völkischen Tag, 5–6. Juli 1929 in Gablonz (Schmidt) – BArch, NS 26/371.

²⁰⁷ Uo.

Az északcseh irány egyelőre csak átmenetileg győzött, ezért szükség volt arra, hogy minden sziléziai helyi csoportot szorosan kézben tartsanak. Mindenesetre Schmidt biztatónak ítélte meg a helyzetet, mert az 1929-ben Gablonzba érkező sziléziai csoportok már nem a „hosszúhajás, szandálos Vándormadár-stílust” mutatták, hanem szilárd fellépést sugároztak, és harci dalokat énekeltek.²⁰⁸

A Hitlerjugend ilyen irányú szándékai és érdekérvényesítése a határon túl egyértelmű megnyilvánulása volt annak, hogy a HJ milyen nyomást gyakorolt a határon túli szervezetekre, s miként használta ki az addigi eredményeket a közelfekvő északcseh területeken. A szudétanémet nemzetiszocialista ifjúságon belül a Hitlerjugend tehát ugyanúgy vezető szervezatként kívánt fellépni, mint a birodalomban, s a birodalmi iránytól semmifajta elhajlást nem tűrt meg. Ez a hozzáállás mutatkozott meg párhuzamosan, illetve később más országok ifjúsága esetében is.

Az 1929-es Magyarországot is érintő, feltérképező úttal egy időben „Szlovákia” is előtérbe került, mivel itt sem láttak hátráltató tényezőket a megjelenés és a kapcsolatfelvétel útjában. Ezt főleg annak tudták be, hogy az ottani hatóságok nem rendelkeztek információval a nemzetiszocialista mozgalomról és annak jelképeiről sem. Kedvezőtlenebb volt a helyzet viszont az előzetes kapcsolatok terén, hiszen Schmidt és a Határvidéki Hivatal itt semmiféle támponttal nem tudott szolgálni, ráadásul az ottani németiség is erősen szétagrozódott volt szervezetileg. A szlovák területekre egyelőre ugyanis nem nyomult be a szudétanémet mozgalom. Kassán az ott állomásozó katonákkal együtt 2200 németről tudott a klingenbergi hivatal. Mindenképpen fontosnak tartottak itt is egy tájékoztató utat. Így Schmidt azt javasolta, hogy azokat az észak-csehországi ismerősöket keressék,



- | | | | |
|----------------|-----------------|---------------------|------------------|
| 1 – Gossengrün | 6 – Bilin | 11 – Leitmeritz | 16 – Schluckenau |
| 2 – Falkenau | 7 – Dux és Haan | 12 – Aussig | 17 – Grottau |
| 3 – Chodau | 8 – Schellenken | 13 – Tetschen | 18 – Hirschberg |
| 4 – Altröhlau | 9 – Teplitz | 14 – Kreibitz | 19 – Reichenberg |
| 5 – Brüx | 10 – Lobositz | 15 – Böhmisch Leipa | 20 – Friedland |

²⁰⁸ Uo.

akik éppen a magyar határ mentén teljesítették katonai szolgálatukat, különösen Kassa (Košice) és Munkács (*Mukačevo/Мукачево*) környékén. „Szlovákia” így tipikus esete volt annak, amikor nulláról kellett indítani és szervezni a kapcsolatokat. Éppen ezért vállalkozott erre a HJ egyik vezetője, aki a Kassa, Ungvár (Ungwar/Ungstadt/Ужгород), Munkács útvonalat végigjárva útját a Kárpátokon át Erdélybe kívánta folytatni.²⁰⁹

Csehszlovákia keleti, vagyis szlovákiai részei felé és Magyarország felé – mint látható – nehézkesebb volt ez a tevékenység, mivel a Németországból ezekre a távoli helyekre nem volt lehetőség intenzív kapcsolattartásra, csak néhány nagyút valósult meg, amelyek az értékelés szerint nem tették meg a kellő hatásukat, illetve nem bizonyultak elégségesnek. Ez irányban is mozgósítani szerették volna az ausztriai csoportokat, amelyek a földrajzi adottságok miatt is könnyebben hozzáfértek a szlovákiai és a magyarországi ifjakhoz.²¹⁰

A gablonzi találkozó és a nürnbergi pártnap sikerein felbuzdulva 1929. augusztus végén és szeptember elején a karlsbadi körzetben, Chodauban (Chodov) rendeztek körzeti találkozót. A helyszín kiválasztásában szerepet játszott, hogy azt a marxizmus és a polgárság fellegvárának tartották, ahol hathatós demonstrációra számítottak, hogy a nagy nyilvánosság előtt lépjenek fel „a szegény, a szolgaság, a szociális rabszolgasorba dőlés idejéből kinőve” a „szabad szociális Nagy-Németországiért”.²¹¹ Ez a taktika nagyon hasonlatos volt ahhoz, ahogy a Hitlerjugend a vörös Berlint próbálta meghódítani maga számára.²¹²

1929-től nem egy esetben fordult elő, hogy egyes HJ-csoportok több országot érintő útra vállalkoztak, amelyek érinthették egyrészt a már jól működő területeket is, s onnan továbbhaladva olyanokat is, ahol még nem sikerült megvetni a helyi ifjúsági aktivitás és az együttműködés alapjait. 1930 tavaszán egy csoportvezető csapataival Stájerországban, Burgenlandban, a Szudéta-vidéken és még Magyarországon is járt, s további utakat tervezett Erdélybe és a Baltikumba.²¹³

1930-ra az utak száma jelentősen megszaporodott, s a következő évi tervekben „sok nagy és kisebb út” megszervezése szerepelt. A Szudéta-vidékre tervezett, illetve az ott megvalósuló utak esetében nehézséget okozott viszont, hogy a birodalmi HJ-alakulatokra – nyilván a bővülő kétoldalú kapcsolatok miatt – helyenként egyenruha-tilalmat vezettek be a csehszlovák hatóságok, ami viszont lényegesen visszavetette a HJ-ot abban, hogy egységes fellépésével is hatást gyakoroljon és példát mutasson.²¹⁴

1930-ban hagyományyszerűen folytatódott azok a rendezvények, amelyek már szilárd alapját képezték a kétoldalú kapcsolatoknak. Az utak és a találkozók ezúttal is áprilistól

²⁰⁹ Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.; Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371; Fritz Thiele an Schmidt, 3. März 1929 – BArch, NS 26/371.

²¹⁰ Deutsch-Österreich, Herrn Kurt Brieger, 8. September 1930 – BArch, NS, 28/75, 34. o.

²¹¹ An unsere Jugend – BArch, NS 26/372.

²¹² E harcnak esett áldozatul a HJ legfőbb mártírjának kikiáltott Herbert Norkus is, akinek hős áldozatvállalását magasztalta a Hitlerjunge Quex című könyv és film is. *Karl Aloys Schenzinger*, Hitlerjunge Quex. Zeitgeschichte Verlag, Berlin 1932.

²¹³ Herrn Manfred Böttger, 6. April 1930 – BArch, NS 28/75, 24. o.

²¹⁴ Herrn Manfred Böttger, 15. Dezember 1930 – BArch, NS 28/75, 31. o.; Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. März 1930 – BArch, NS 28/75, 43. o.; Schmidt an Heinz Schladitz, Gauleiter der HJ Nordwestsachsen – BArch, NS 28/78, 28. o.; 1. Rundschreiben seit dem Freiwaldauer [Jesenik] Verbandstag 1930 (Weese), 11. November 1930 – BArch, NS 28/78, 118. o.

indultak, s a jól működő területekre, leginkább Észak-Csehországra összpontosítottak. Az első útra és találkozókra 1930. április 13–20. között került sor, amely Haan (Hán u Duchcova), Dux (Duchcov), Bilin (Bílina), Brüx (Most), Lobositz (Lovosice), Leitmeritz (Litoměřice), Böhmisch Leipa, Tetschen (Děčín) településeket érintette, s a jelentések szerint jól sikerült. A pütkösdi (június 7–9.) ifjúsági találkozó ezúttal Lobositzban volt. Egy hónappal később (július 5–6.) Schluckenauban (Šlukov) 25–30 birodalmi résztvevővel körzeti ifjúsági találkozóra került sor, amelyen többek között vezetői tanácskozást, toborzó menetet és ifjúsági játékokat tartottak. 1930. július 26.–augusztus 2. között nyári tábor rendeztek Schlaggenwaldban (Horú Slavkov), amely egyben vezetőképző tanfolyam is volt. Népiségi napot legalább két helyen, Falkenauban (Sokolov) s a sziléziai Troppauban is rendeztek. Utóbbin 8–9000 nemzetiszocialista és 2000 más résztvevő jelent meg, az ifjúság részvételét a cseh hatóságok azonban megtiltották, a rendőrök elvették a fekete-vörös-fehér zászlókat is. 1930. október 31.–november 2. között 10–15 fős csoport tett látogatást Schellenken (Želenky), Teplitz és Aussig településeken és környékükön. Emil Klein müncheni körzetvezető 1930 júliusában fogadta a szudétanémet Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetség römerstadti (Rýmarov) csoportját.²¹⁵

Az északcseh területek mellett ugyancsak fontos iránynak bizonyult a Cseh-erdő (Böhmerwald), ahol még gyermekcipőben járt a német mozgalom. Ezért 1930 karácsonyára ide is megszervezték az első utat. Schmidt a römerstadti csoport látogatása során figyelmébe ajánlotta Kleinnak a cseh-erdei ifjúság járási találkozóját Wallernban (Volary), valamint az osztrák kapcsolatok ápolásának fontosságát is. A wallerni kapcsolatfelvétel azonban sikertelen maradt, pedig az az Ausztria felé irányuló aktivitás miatt sem lett volna érdektelen. A wallerni szervezőknek Schmidt a müncheni csoport helyett később a rosenheimi, neuöttingi és alsó-bajorországi csoportokat ajánlotta, arról azonban nincs információnk, hogy azok valóban eljutottak-e Csehországba.²¹⁶

A távolabbi területekkel a kapcsolatok leginkább a körzetvezetői megbeszéléseken jöttek létre. Ilyenre került sor 1930. december 6–7-én Bodenbachban (Prodmokly), ahol minden szudétavidéki körzetvezető részt vett (Gauführer), a birodalmi Hitlerjugend részéről pedig többek között Schmidt.²¹⁷

A Németországban tartott HJ-vezetői gyűléseken is egyre nagyobb számban vettek részt a határon túli ifjúsági vezetők, ami Szászország tekintetében elsősorban a szudétanémet vezetőkre korlátozódott. A kelet-, illetve a közép-szászországi HJ-körzetek közös, immár második körzetnapja (Gautag) volt, amely 1930. augusztus 23–24-én Freibergben került megrendezésre, jelentős számban szudétanémet ifjúság képviselőivel. Kurt Gruber mellett többek között számoltak az NSDAP birodalmi szervezési vezetőjének, *Gregor Strassernek* a részvételével.²¹⁸ Végül a megrendezett 2. kelet-szász körzetnap Schmidt je-

²¹⁵ Grenzlandfahrt in die Tschechoslowakei, 4. April 1930 – BArch, NS 28/75, 23. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o.; Kroll an Donnhäuser, 22 April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; Pfingstjugendtag in Lobositz – BArch, NS 28/78, 13–14. o.; Sudetendeutschland, Herrn Ernst Brosche, 31. März 1930 – BArch, NS 28/75, 43. o. és NS 28/78, 99. o.; Kroll an Peter Donnhäuser, 19. März 1930; Kroll an Donnhäuser, 22. April 1930 – BArch, NS 28/75, 88, 90. o.; Völkischer Tag in Falkenau, 2–4. August 1930 – BArch, NS 28/79, 65. o.; BArch, NS 28/76, 172. o.; Schmidt an Robert Hessen, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 167. o.; Emil Klein an Schmidt, 29. Juli 1930 – BArch, NS 28/77, 79. o.

²¹⁶ Schmidt an Oskar Neff, 19. November 1930 – BArch, NS 28/77, 68. o.; Schmidt an Klein, 17. August 1930 – BArch, NS 28/77, 80. o.; Schmidt an Hanns Wemmer, 22. April 1930 – BArch, NS 28/78, 52. o.

²¹⁷ Schmidt Herrn Emil Donack, 16. November 1930 – BArch, NS 28/75, 88. o.

²¹⁸ Kroll an Donnhäuser, 22. April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; HJ, Gau Ostsachsen, 5. Juli 1930 – BArch,

lentése szerint külsőségeiben fényesen alakult, s a szudétanémetek is jól illeszkedtek a rendezvénybe, látszott, sokat tanultak a birodalmi németektől.²¹⁹

Bár az észak-csehországi eredmények voltak kétségkívül a legjobbak, sok esetben továbbra is fennállt az a probléma, hogy az ott létrejövő csoportok nagyon hamar szétestek. A szudétanémet csoportok hasonló problémákkal küzdöttek, mint a birodalmi HJ, hiszen itt is akadt bőven példa arra, hogy feloszlatták az addig önálló járási szervezeteket, s ezeket hozzacsatolták egy másikhoz. A birodalmihoz hasonló jelenség volt a vezetők állandó váltakozása is, amely ha lehetett, még nagyobb gondot okozott, mint Németországban.²²⁰ A szudétanémet ifjúság munkája a kapcsolattartáson túl és a szűkös lehetőségek ellenére amennyire csak lehetett, hasonult a birodalmi mintákhoz. Ennek ellenére a birodalmi HJ-ban 1930-ra úgy értékelték, hogy a partnerszervezetekben teljesen fellazult a Führer-elv, kezdetleges szinten állt a lányok szervezése is, s bár a fiúk teljesítményét átlagosan jónak minősítették, de a vezetőket alkalmatlannak tartották a feladataik ellátására.²²¹ 1930 végére a csehszlovákiai nemzetiszocialista ifjúság ennek ellenére a szervezetség olyan szintjén állt, hogy Schmidtet Ifjúnép-csapatok felállításáról tájékoztatták. Ez azért volt jelentős törekvés, mert e tekintetben még a birodalmi HJ is teljesen gyermekcipőben járt. Kreibitzban (Chřibská) 1930-ban már létezett ilyen szervezet, amelyet *Ifjúnémet Nép* (Jungdeutsches Volk) néven alapítottak. Ennek negyvennégy 8–12 éves fiú volt a tagja, akik minden szombaton többórás rendszeres összejöveteleket tartottak.²²²

1931-ben a kapcsolatok ott folytatódtak, ahol 1930-ban abbamaradtak, az utazások szezónja ismét tavasszal indult (Schmidt tíznapos útja Észak-Csehországban 1931 áprilisában, Teplitz és Komotau környékén, nyolcnapos húsvéti vándorlás). A Szudéta-vidék északi részéről mindkét irányban tervezték a kisugárzást, vagyis dél felé, Komotau irányában és kelet felé, a Gablonzon túli területekre. A kapcsolatfelvétel az előzetes személyes kontaktusok miatt nem bizonyult nehéznek, viszont annál nehezkesebbnek tűnt, hogy birodalmi német mintára lendületbe hozzák az ottani ifjakat. Duxot, Brüxt és Komotaut ítélték a legproblémásabb területeknek, amit annak számlájára írtak, hogy a cseh ék itt már a határig nyúlt, Gablonz irányában viszont kedvezőbbnek tekintették a lehetőségeket.²²³

A források az előző két évhez képest nagyon gyér tevékenységről számolnak be, ami három oknak tudható be. A gazdasági világválság hatására mind a Hitlerjugend, mind pedig a szudétanémet ifjúság a korábbinál jóval korlátozottabb anyagi körülmények közé

NS 28/78, 57. o.; Schmidt an Robert Hessen, 31. August 1930 – BArch, NS 28/75, 167. o.; Schmidt an Gottfried Schröder Galuleiter, 13. Juli 1930 – BArch, NS 28/78, 58. o.

²¹⁹ Ungefährter Bericht über den 2. Gautag des Gau's Ostachsen der HJ am 23–24. August 1930. Vertraulich (Schmidt) – BArch, NS 28/78, 62. o.

²²⁰ Kroll an Peter Donnhäuser, 19. März 1930 – BArch, NS 28/75, 88. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o. Az Aussig/Teplitz járást például az egeri és gablonzi járásokhoz csatolták. Schmidt an Donnhäuser – BArch, NS 28/75, 91. o.

²²¹ A HJ csak reményét fejezhette ki, hogy az 1930. április 27-i vezetői ülésen – amelyen a témát megvitatták – keresztyelmeg majd a Führer-elv elfogadása. Kroll an Donnhäuser, 22 April 1930 – BArch, NS 28/75, 90. o.; Bericht über die Grenzlandfahrt nach Nordböhmen vom 13–20. April 1930 – BArch, NS 28/80, 1. o.

²²² Schmidt an Max Hampe, 16. November 1930 – BArch, NS 28/77, 106. o.; Brandenburg mindenfajta forrás megadása nélkül arról számol be, hogy a Német Nemzeti Ifjúnép (Deutschnationales Jungvolk) egyik leváló csoportja Német Ifjúnép (Deutsches Jungvolk) néven folytatta tevékenységét, s a Szudéta-vidék legfelsőbb Ifjúnép vezetője Herbert Schmidt volt Komotauban. Weiner an Schmidt, 19. September 1930 – BArch, NS 28/78, 5. o.; Brandenburg, i. m., 53. o.

²²³ Schmidt an den Nationalsozialistischen Deutschen Studentenbund (Sudetendeutschland), 20. April 1931 – BArch, NS 26/370.; Schmidt an Adjutant Stag Rosig, 10. Mai 1931 – BArch, NS 26/370.

került, így a munkát nem lehetett olyan intenzitással továbbvinni, mint korábban. Másrészt 1931 tavaszától egyre fokozódott a Határvidéki Hivatal válsága, s Schmidt kiválásával minden valószínűség szerint erősen visszaesett a határon átnyúló együttműködés. Miután a hivatal utódai már Münchenben folytatták a munkájukat, a Szudéta-vidék túl távolinak tűnt. Emellett a nagy HJ-központban a sok ügy mellett a határvidéki tevékenység nyilván nem kaphatott akkora szerepet és nyilvánosságot, mint Klingenbergben. Erre vezethető vissza az is, hogy a határöntúliak részvételével zajló rendezvények száma erősen visszaesett a birodalomban. 1932-ben a határokon kívül élő német ifjak részt vettek viszont a HJ első – rendkívül grandiózus – birodalmi ifjúsági napján (Reichsjugendtag) Potsdamban, amely ismét alkalmat teremtett az osztrák Hitler-ifjakkal való találkozásra is.²²⁴ A harmadik okot a csehszlovák belügyminisztérium határozata szolgáltatta, amely alapján 1932 februárjában több nemzetiszocialista szervezetet feloszlattak, köztük a Német Nemzetiszocialista Ifjúsági Szövetséget. 300 ifjúsági vezetőt letartóztattak, a Brünnben lefolytatott per során pedig hét vádlottat ítélték el. Donnhäuser pénzbüntetésen felül két év börtönt kapott, majd 1933 márciusának végén feltételes szabadlábra helyezték, de később újra őrizetbe vették. A náci források szerint az őrizetben megölték, a cseh nyilatkozat szerint felakasztotta magát cellájában.²²⁵

4.7.2. Ausztria

Ausztria testvérországgként, s az egységes német települési terület részeként két szempontból is fontos szerepet játszott. Egyrészt birodalmi sémára kellett „téríteni” az itt már régebb óta működő nemzetiszocialista jellegű ifjúsági szervezeteket, másrészt Ausztria jó kiindulási pontot jelentett Csehország déli részei, „Szlovákia”, Magyarország és Jugoszlávia felé, ahol ugyancsak jelentős számban élt német nemzetiségű lakosság. Ennek ellenére Ausztria mindvégig gyenge láncszem maradt a birodalmi HJ kapcsolatrendszerében.

A német és az osztrák Hitlerjugend első találkozására valószínűleg az 1927-es birodalmi pártnapon került sor, melynek során Kurt Gruber, a HJ birodalmi vezére megerősítette Rolf Westet ausztriai országos vezetői tisztségében. Ez elviekben az osztrák szervezet birodalmi német szervezetnek való alárendelését jelentette. Az osztrák Hitlerjugend a müncheni központtól tisztes távolságot tartó kurzusa azonban egy évvel később már mindkét felet tartózkodóbbá tette, így az 1928-as pártnapra már nem érkezett osztrák ifjúsági küldöttség, annak ellenére, hogy West ebben az időben már valószínűleg huzamosabb ideje Németországban tartózkodott.²²⁶

Schmidt 1928 novemberében Berlinben találkozott Rolf Westtel, ahol az osztrák ifjúság Bajorország és Csehszlovákia felé létesítendő kapcsolatairól esett szó. Megállapították, hogy Bajorország felől teljesen hiányoznak a szálak, míg Csehszlovákia vonatkozásában nem rendelkeztek kellő információval, miután Ausztriában úgy gondolták, hogy ott nem léteznek nemzetiszocialista ifjúsági csoportok. E megbeszélés azonban nem sok eredménnyel járt a német-osztrák viszony kialakítása terén.²²⁷

²²⁴ BArch, NS 26/370. Vö. Blohm, i. m., 38–39. o.

²²⁵ Peter Donnhäuser. *RJP*, 1936/ 91. sz., 5. o.; Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.

²²⁶ Az osztrák Hitlerjugend-folyóirat 1927 augusztusától a HJZ C (novembertől B) kiadásaként működött tovább. Gretz an Schmidt, Wien, 31. Januar 1929. – BArch, NS 26/371; Gehmacher, i. m., 153, 155. o.

²²⁷ Bericht über die Fahrt nach Danzig vom 28. 11.–2. 12. 28. Streng vertraulich. Nicht für die H. J. Z. bestimmt!

1929 nyarán a hivatal még mindig úgy ítélte meg, hogy az igazán fontos területek közül Ausztria továbbra is háttérben van, s Csehszlovákiával és Lengyelországgal is szívésebb kapcsolatok állnak fenn. Schmidt a kapcsolatok élénkítése végett állást ajánlott hivatalában egy ausztriai HJ-tagnak, aki a két ország közötti kapcsolatok fejlesztését és életben tartását látta volna el. Bár Ausztriából pozitívan válaszoltak, az ügy mégis elakadt. Végül Schmidtnek sikerült elérnie Rolf Westnél, akit a pártnap során tartandó HJ-gyűlésen referensnek kértek fel, hogy a nürnbergi pártnap után augusztus 5-től 14 napra egy birodalmi csoport induljon útnak Passauban keresztül a karintiai Feldkirchenbe, ahol saját HJ-otthonban fogadták volna a kb. 15 főre tervezett csoportot. A kölcsönösség jegyében ugyanebben az időben egy ausztriai csapat indult volna túrára Németországba. Pár nappal később Schmidt az előkészítés alatt lévő osztrák látogatás kapcsán már 40 fősről számolt be. Az út megvalósulásáról nincs információ.²²⁸

1929-től az osztrák pártszervezet s vele együtt a HJ azonban elmerült az intrikában és a belső harcokban, s ez nyilvánvalóan negatív következményekkel járt a Németországgal fennálló kapcsolatokra, s előrevetítette, hogy az addig is elégtelennek tartott együttműködés a közeljövőben sem fog számottevően javulni. 1930-ra a helyzet odáig fajult, hogy Gruber feloszlatta az ausztriai országos vezetőséget, és az egyes HJ-körzeteket közvetlenül rendelte a müncheni központ alá. Ez egyet jelentett West menesztésével, ami azonban még mindig nem zárta le a belső vitákat, főleg, hogy Ausztriában nemigen tudtak megbarátkozni Gruber döntésével. Mindenesetre e hercehurca olyan károsnak mutatkozott, hogy a taglétszámok drasztikusan csökkentek, nem működött már a szervezet napi munkamenete sem.

A kölcsönös utak megvalósulásáról nem rendelkezünk forrásokkal, de kimenetelük kétségesnek tűnik, mint ahogy az 1930 pünkösdjére birodalmi, szudétanémet és osztrák csoportok részvételével tervezett határ menti találkozó sem jött létre Passauban vagy Schärding városában. A birodalmi pártnaphoz csatlakozóan viszont sikerült lebonyolítani egy 14 napos utat Bécsbe, Burgenlandba és Stájerországba.²²⁹ A gyenge osztrák szálak tehát annak is betudhatók voltak, hogy csakúgy, mint a Lausitzban, itt is rendkívül erőtlenn volt a birodalmi Hitlerjugend a határ menti régiókban, így például Passauban nem létezett Hitlerjugend-csoport.²³⁰

Schmidt reményét fejezte ki, hogy az új müncheni összekötő, *Oskar Neff* jelentősen elő tudja mozdítani ezt az irányt is. Így Bajorországban, amelynek mind Csehszlovákia, mind pedig Ausztria felé volt közös határszakasza, a legaktívabb csoport a külkapcsolatok alakítása terén a határoktól viszonylag távolfekvő müncheni csoport volt. Klein

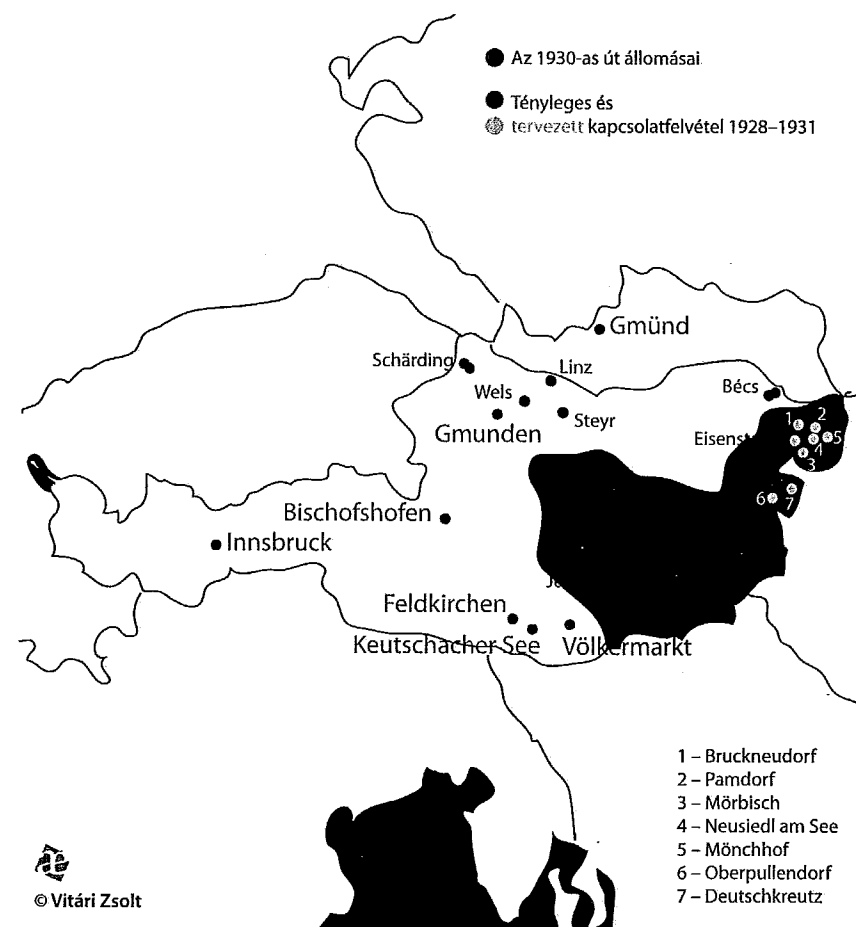
- BArch, NS 26/371.; Schmidt an Eugen Weese, 19. März 1929 - BArch, NS 26/371.

²²⁸ Gretz an Schmidt, 31. Januar 1929 - BArch, NS 26/371; Schnaedter an Wemmer, 27. Januar, BArch, NS 26/372; Schmidt an Wilhelm Jung, 17. Januar 1929 - BArch, NS 26/371; Schmidt an Alfred Bach, 21. Mai 1929 - BArch, NS 26/371; Schmidt an Wilhelm Jung, 23. Juli 1929 - BArch, NS 26/371. Kaufmann az 1929-es nürnbergi pártnapon 2000 fős Hitlerjugend felvonulásról számolt be, amelynek majdnem a felét szerezte az osztrák HJ adta. Ezzel szemben a pártnapra vonatkozó körlevél 10 db 200 fős csapat részvételével számolt, s ebből egyet állított volna az osztrák HJ, ami így 200 főnek felelt meg. Schmidt levelezéséből viszont az derül ki, hogy a létszám minden bizonnyal még ekkora sem lehetett. Kaufmann, *Das kommende Deutschland*, i. m., 18. o., Rundschriften bezügl. Auftreten der HJ beim Reichsparteitag 1929 Nürnberg, dátum nélkül - BArch, NS 26/372. Lásd még Gehmacher, i. m., 177. o.; NSDAP-Geschäftsführung an West, 25. Juli 1929 - BArch, NS 26/352.

²²⁹ Grenzlandtreffen (szervezés), 25. April 1930 - BArch, NS 28/75, 13. o.; Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 - BArch, NS 26/371.

²³⁰ Schmidt an Oskar Neff, 19. November 1930 - BArch, NS 28/77, 68. o.

müncheni HJ-vezető azonban csak a Szudéta-vidékiekkel tudott szerény kapcsolatokat ápolni, s így nem koronázta siker az Ausztria szempontjából is fontosnak tűnő - fentebb említett - wallerni találkozót sem. Végül a sikertelen wallerni kapcsolatfelvétel után Schmidt a következő ajánlattal állt elő: 1930. október elején Völkermarktban a karintiai nemzetiszocialista ifjúság és párt tartott körzetnapot, amelyre Schmidt okvetlenül csoportot kívánt meneszteni. Mivel a HJ Birodalmi Vezetése 1930 nyarán (1930. július 1.) Münchenbe költözött, Schmidt elérkezettnek látta az időt, hogy megkezdődjön a munka „Német-Ausztria” felé is.²³¹ Ehhez képest 1931 tavaszán Schmidt úgy értékelte, hogy Neff sem a Cseh-erdő, sem pedig Ausztria felé nem volt képes kapcsolatokat építeni.



²³¹ Uo.; Rundschriften No. 7. An die Führer der Hitler-Jugend, 10. Mai 1930 - BArch, NS 28/77, 73. o.; Schmidt an Klein, 15. September 1930; Neff an Schmidt, 14. Scheiding 1930 - BArch, NS 28/77, 81., 83. o. Oskar Neff 1906-ban született Münchenben, 1921-ben és 1925-ben csatlakozott az NSDAP-hoz és az SA-hoz. 1928-ban vált a HJ tagjává és vette át az egyik csoport irányítását a München-Felső-Bajorország körzetben, ahol 1931-ben helyettes körzetvezető lett. 1932-től a HJ svábföldi területét irányította, majd visszatért Bajorországba a HJ Felsőföld területéhez, de 1939-ig inkább az SA-ban volt aktív. A világháborúban a francia és a keleti fronton harcolt, megkapta a Vaskereszt II. fokozatát - Stachura, *Nazi Youth*, i. m., 239. o.; Klein an Schmidt, 27. September 1930; Neff an Schmidt, 14. Scheiding 1930 - BArch, NS 28/77, 81-83. o.; Schmidt an Wilhelm Stiehler, 10 Mai 1931 - BArch, NS 26/370.

1930-ra még mindig az volt a jellemző, hogy a birodalmi német és az ausztriai ifjúság között még a minimálisan elégséges kapcsolat sem épült ki, amit a birodalmi érdektelenség és tehetetlenség mellett az ausztriai ifjak politikai érdektelenségének, a kulturális kérdések mellőzésének és a gyakori vezetőcserék rovására írtak. Az egyik sikeresnek tartott vezetőt, Kurt Briegert²³² (Bécs) egyenesen felkérték, hogy létesítsen kapcsolatokat a határokon túlra, s vesse latba kapcsolatait, hátha akkor a Hitlerjugend is hatékonyabban lép fel. A klingenbergeri hivatal részéről ez egyben a birodalmi Hitlerjugenddel szembeni elégedetlenség jele is volt. A kritika leginkább a Szászországtól délre eső csapatok tevékenységét illette, hiszen a Szászországból elérhető cseh területekkel jó kapcsolatok álltak fel, attól délre a Cseh-erdő és Ausztria felé azonban továbbra is nagy volt az elmaradás. Egyúttal az is megfigyelhető, hogy Csehszlovákia felé körülölelő módon az ausztriai és a birodalmi csapatok együttes fellépésével kívántak dolgozni.²³³

1930-ra Brieger valóban a Hitlerjugend bizalmi emberévé vált Ausztriában, aki nagy ambícióval vette kézbe az Ausztriából kiinduló határ menti munkát, s egyik levelében e tevékenység 3 irányát vette számításba: a Cseh-erdőt, Magyarországot és Erdélyt. Dél-Tirolban elképzelhetetlennek tartotta a munkát, mert úgy ítélte meg, hogy az több kárt hozna, mint hasznot, mivel az ottani németeket erős megfigyelés alatt tartották.²³⁴ 1930-ban a ténylegesen végrehajtott Szudéta-vidéki úttal egybekötött stájerországi és burgenlandi út (lásd Csehszlovákia) mellett újra előtérbe került egy kölcsönösen végrehajtott út terve, melyben 30-30 fős, kiválasztottakból álló csoport nagyszabású ausztriai és németországi útját helyezték kilátásba. Egyúttal újra felmerült a csehszlovákia németiséggel való kapcsolatfelvétel is, amely úgy tűnik, hogy egy év leforgása alatt nem igazán mutatott előrelépést.²³⁵

Az időközben, 1930 májusában ausztriai vezetőnek kinevezett Anton Kirchner 1931-ben egy Gmundenben rendezendő összosztrák pünkösdi találkozón Gruber személyes részvételével akarta megoldani az ausztriai ifjúság válságát, de a találkozó általános felvonulási tilalom miatt megghiúsult. 1931 májusában létrejött végül egy bécsi körzet-találkozó, amely Gruber jelenlétével igazi naggyűlést jelentett, de nem sokkal később már Kirchner sem volt pozíciójában. Az osztrák HJ helyzetének rendezésére a birodalmi HJ mintájára teljesen az SA alá rendelték, s ezzel minden addigi önállósága megszűnt. Ugyanígy a birodalmi központ alárendeltje lett, mint bármelyik németországi körzet. 1931-ben az ausztriai HJ konszolidálása érdekében Gruber valóban több alkalommal is járt Ausztriában, több beszédet is tartott, s úgy tűnt, hogy a HJ birodalmi vezetése minden korábbinál jobban odafigyel Ausztriára.²³⁶

²³² Az Ausztriában a 20-as évek második felétől a legkülönbözőbb elnevezések alatt létrejövő, majd egyesülő és a Német Ifjúnép nevet felvevő csoportok szövetségi vezetője Kurt Brieger lett. Brandenburg, i. m., 53. o.

²³³ Deutsch-Österreich, Herrn Kurt Brieger, 8. September 1930 – BArch, NS, 28/75, 34. o.

²³⁴ Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

²³⁵ A két út útvonala a következőképpen alakult volna:

– osztrák csoport: Passau, München, Augsburg, Ulm, Stuttgart, Ansbach, Würzburg, Schweinfurt, Meiningen, Weimar, Naumburg, Lipce, Drezda, Chemnitz, Plauen, Hof, Bayreuth, Nürnberg, Regensburg;

– német csoport: Schärding, Linz, Bécs, Kismarton (Eisenstadt), túra Burgenlandban (Bruckneudorf/Királyhida, Parndorf/Pándorfalu, Mörbisch/Fertőmeggyes, Neusiedl am See/Nezsider, Mönchhof/Barátudvar, Oberpullendorf/Felsőpulya, Deutschkreutz/Sopronkeresztúr.), Graz, Leoben, Judenburg, Steyr, Wels. A burgenlandi települések főleg a magyarországi látogatások kiindulópontjaként jöttek szóba. – Schmidt an Österreich, 31. März 1930 – BArch, NS 28/78, 51. o.

²³⁶ Gehmacher egy innsbrucki és egy bischofshofeni fellépést említ. – Gehmacher, i. m., 174–198. o.; Buddrus,

Ausztriában összességében viszont nem sikerült kiépíteni 1933-ig olyan fellegvárat, mint a Szudéta-vidéken. Már a kapcsolatok felvétele is erősen akadozott, s így meglehetősen kevés útra és közös programra került sor, s valószínűleg a közös tevékenység sem ölelt fel olyan spektrumot, mint a Szudéta-vidék esetében, azaz a szezonnak nem volt olyan jól felépített logikája a közös rendezvényekkel, területi találkozók, népiségi napokkal, népiségi estekkel, propagandamenetekkel stb.

4.7.3. Magyarország

1933 előtt a Hitlerjugend Magyarország irányában kezdetleges kapcsolatokkal rendelkezett, amelyeket még véletlenül sem lehetett összevetni Németország Szudéta-vidékkel létesített kapcsolatainak színvonalával. Ennek legfőbb oka egyrészt a közvetlen szomszédokhoz képest számottevőbb földrajzi távolság lehetett, másrészt a már többször említett kapacitás hiánya.

Ennek ellenére a Határvidéki Hivatal már 1929. június-júliusra két hónapos utat tervezett Magyarországra, amelynek állomásai Bécs, Budapest és Esztergom lettek volna, majd a csoport tovább folytatta volna útját Kassa (Košice), Munkács (*Mukačevo*/Мукачеве) irányába és onnan tovább Erdélybe.²³⁷ Erre az útra azonban végül minden bizonnyal nem került sor. 1929-ben egy thüringiai személy, a Schmidtet Danzigba is elkísérő, Fritz Thiele mutatott érdeklődést a délkeleti régió, s azon belül „Szlovákia”, Románia és Magyarország iránt. Magyarországot ebben a tekintetben baráti országnak minősítették, ahol mind a jelvények, mind pedig az egyenruha viselését lehetségesnek ítélték, az egyetlen problémát csak a vízum beszerzése jelenthette. Mivel az út „Szlovákiát” is érintette, Schmidt elsősorban a két ország határvidékén javasolt látogatásokat, így Budapest és Esztergom környékére, ahol maga is rendelkezett kapcsolatokkal, polgármestereket, tanárokat és lelkészeket ismert.²³⁸

Schmidt úgy ítélte meg, hogy a látogatás mindenképpen hasznos lesz majd, mert úgy vélte, ritkán jártak ezeken a vidékeken birodalmi német polgárok. Javasolta, hogy keresék fel Csolnok, Kirva (ma Máriahalom), Leányvár, Tát – 70-90 százalékban németek által lakott – községeket, csakúgy, mint Csobánkát, Ürmöt vagy Solymárt, valamint Dág, Dorog és Süttő településeket, illetve Pilisvörösvárt, ahol 30-50 százalékos volt a németek aránya. Az út kapcsán Thiele arról tájékoztatta Schmidtet, hogy az érdeklődés meglehetősen nagy volt, de a magas útiköltség miatt még senki sem jelentkezett, s ő eredetileg egy nagyobb csapattal kívánta megtenni az utat,²³⁹ amit Schmidt viszont nem tanácsolt.

Schmidt 1930-ban hosszabb feljegyzést készített a határvidéki munkáról, amelyben a jövőt illetően a legjelentősebb szerepet Magyarországnak szánta. Az időzítés nem lehetett véletlen, hiszen erre az időre esett, hogy Ausztriában Kurt Briegert bízták meg a hivatal által propagált munka koordinálásával, s így remény volt arra, hogy a jövőben Ausztriából kiindulva Magyarországon is erőteljesebben érvényesül a határvidéki munka.²⁴⁰

Totale Erziehung, i. m., 1165. o.

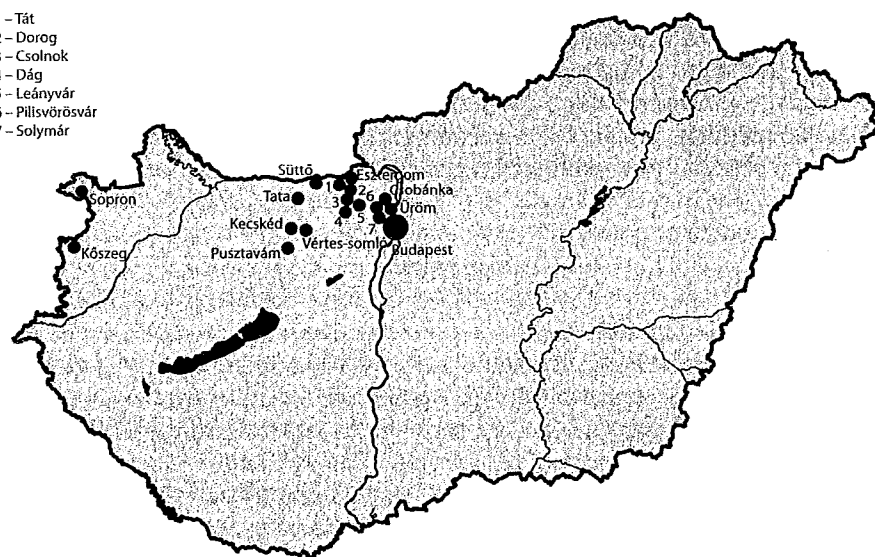
²³⁷ Schmidt an Leonhardt Ernst, 15. März 1929 – BArch, NS 26/371.

²³⁸ Schmidt an Fritz Thiele, 13. März 1929 – BArch, NS 26/371.

²³⁹ Uo.; Fritz Thiele an Schmidt, 3. März 1929 – BArch, NS 26/371.

²⁴⁰ Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 5. o.

- 1 – Tát
- 2 – Dorog
- 3 – Csolnok
- 4 – Dág
- 5 – Lenyvár
- 6 – Pilisvörösvár
- 7 – Solymár



● Tervezett állomások

© Vitári Zsolt

Magyarországon az első nehézséget a vízumkényszer jelentette, amely mindjárt a vízum igénylésekor nagy óvatosságot követelt meg a Magyarországra irányuló utak szervezőitől. A magyarokat viszont alapjában véve a németekkel szimpatizáló népnek tartották, ugyanakkor erős nemzeti érzelmük hangoztatásáról sem feledkeztek meg. A „népiségi és antiszemita” – mellesleg német származású – Gömbös Gyulát pedig egyenesen a magyarországi németiség legnagyobb ellenségének tekintették. Ezért a Magyarországra utazóknak figyelembe ajánlották, hogy a magyarokkal szemben mindig maradjanak semlegesek, s közben igyekezzenek a passzív németekben is felkelteni a nemzeti érzést, s gyűjtsenek tőlük is címeket. Erre azért is rendkívül nagy szükség volt, mert Magyarországon még nem tudtak létrehozni semmiféle ifjúsági szervezetet. Az elsődleges cél tehát itt sem lehetett más, mint hogy találjanak egy alkalmas személyt, aki átveszi a kezdeményezést és a szervezést. A burgenlandi kérdésben szintén nagy óvatosságra intették a Magyarországra tartókat, tudták, hogy ez a magyarok egyik érzékeny pontja. Nyomatékosan felhívták a figyelmet arra, hogy Nyugat-Magyarország Ausztriához csatolásáról még csak véletlenül se nyilatkozzanak, mert azért börtön jár. Ebben a tekintetben a magyarországi németekhez való közeledés sem volt könnyű, mert közülük is nagyon sokan a Magyarországon maradás mellett törtek lándzsát. Összegezve Schmidt úgy fogalmazott, hogy a magyarokkal nem szabad elrontani a viszonyt, de a célokat sem lehet feladni.²⁴¹

Elsősorban az tűnt kézenfekvőnek, hogy Ausztriából kiindulva főleg Nyugat-Magyarországot célozzák meg. Schmidt Mörbischt (Fertőmeggyes) javasolta kiindulópontnak, amelyhez nagyon közel feküdt Sopron is, ahol Schmidt óvatosságra intett, mert korábban egyáltalán nem került sor ilyen látogatásra. Javasolta viszont dél felé Deutschkreutz

²⁴¹ Uo.



● Első csoport kirándulási területe

○ Második csoport kirándulási területe

© Vitári Zsolt

(Sopronkeresztúr) és Oberpullendorf (Felsőpulya) felkeresését is, hogy délebbre, Kőszeg felé is kapcsolatokat létesítsenek. Úgy ítélte meg, hogy a határ mentén jó német falvak és városok helyezkednek el, de nagyon gyűlölködő a magyarság, s „ezer” kém van. A látogatást viszont nem lehetett tovább halogatni.²⁴²

Schmidt arra is felhívta a figyelmet, hogy Kőszegtől Szombathelyen (Steinamanger) át Pápáig terjedő terület, s már Győr is teljesen magyar, s az utóbbi 50 000 fős lakosságából mindössze 1300 vallotta magát németnek a legutóbbi népszámláláson. Ezért azt ajánlotta, hogy ezt a területet átugorva azonnal Bicske felé haladjanak, melynek közelében volt néhány német lakosú falu (Vértessomló, Kecskéd, Püspökladány – 90-95 százalékban német). Innen az út Budapest felé vezethetett, ahol célszerűnek mutatkozott a hazai németiség vezetőjének, Jakob Bleyer professzornak a felkeresése, akit egyesületével, a *Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülettel* (Ungarndeutscher Volksbildungsverein, UDV) egyetemben Schmidt állítólag jól ismert.²⁴³

Kiemelkedő fontosságúnak tartotta Schmidt a Budapesttől északra és északnyugatra fekvő településeket egészen Esztergomig, ahol birodalmi német látogatásra szerinte addig egyáltalán nem került sor, s ezért ott fel kellett ébreszteni és erősíteni kellett a szunnyadozó német érzületet (Csolnok, Kirva, Lenyvár, Tata – 72-98 százalékban német). Olyan települések meglátogatása is fontos volt, ahol a korábban hasonló arányú németiség a 30-as évek elejére 50 százalék alá került (Dág, Dorog, Szentendre, Pilisvörösvár, Solymár, Üröm, Csobánka).²⁴⁴ Az út azonban ismét nem jött létre, ráadásul Schmidt sem

²⁴² Uo., 5-6. o.

²⁴³ Uo., 6. o.

²⁴⁴ Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni,

tudott elég támogatást szerezni, hogy saját szervezésben biztonságosan induljon útra Magyarországra.²⁴⁵

1931 nyarán végül mégis elérkezett a pillanat, amikor az úttervek elkészülte után a hivatal kiadta a felhívást egy magyarországi útra, hogy „meglátogathassák a magyarországi német parasztokat”.²⁴⁶ Az utat öthetesre tervezték 1931. július 11. és augusztus 13. között, és három csoport részvételét helyezték kilátásba, amelyek mindegyike eltérő útvonalat járt volna be. Az utazás első közös, Drezdából induló, Prágán át vonattal Linzbe, onnan gőzössel Bécsen át Pozsonyig (Bratislava) vezető szakasza után az első csoport *Hans Brüß* vezetésével Burgenland, Balaton, Bakony és Budapest útvonalon haladt tovább. A második csoportot *Karl Willemer*, Schmidt egykori helyettese vezette, s csoportja Esztergomig tovább folytatta útját a gőzössel, majd Bakony, Baranya, Mohács állomások következtek, amelyek után átlátogattak a szlavóniai Eszékre is, majd ők is visszatértek Budapestre. A harmadik csoport *Heinz Schäfer* vezetésével a bácskai és bánáti részekre összpontosított. Pozsonytól Mohácsig gőzössel haladtak, utána felkeresték a Bácskában Újvidéket (Neusatz/Novi Sad), majd Belgrádot (Beograd), a Bánságot és annak román oldalán Temesvárt (Temeswar/Temeschburg, Timișoara) majd ez a csoport is visszatért Budapestre.²⁴⁷

Az út lefolyásáról sajnos semmilyen információval nem rendelkezünk, mint ahogy arról sem maradtak fenn források, hogy milyen további kapcsolatok épültek ki Magyarországgal 1933-ig. Annyi azonban mindenképpen sejthető, hogy ezek száma és nagysága mindvégig meglehetősen szerény maradt.

4.7.4. Erdély – Románia

A fentiekből már kiderült, hogy a nagy távolság ellenére Romániát és Erdélyt sem felejtették ki a kíváncsok kapcsolatok sorából, főleg azután, hogy sikerült kontaktszemélyeket találni. Közöttük Romániából elszármazott, Németországban élő németek is voltak, s olyanok is, akik továbbra is Romániában éltek, s így a HJ ottani bizalmi embereivé válhattak. A kapcsolatterjesztés 1928-ban már itt is megindult, mivel 1929 nyarán Schmidt úgy nyilatkozott, hogy Erdéllyel jól alakulnak a dolgok, de a pénz itt szintén nagy problémákat okozott. Erdély felé a HJ hannoveri és braunschweigi körzete volt a legfőbb kezdeményező, miután *Fred Gündisch*, a HJ erdélyi vezetőjének személyében egy erdélyi németet vettek alkalmazásba az Erdéllyel kapcsolatos ügyek intézésére. 1930 tavaszára kívánták az első fontosabb találkozót megszervezni.²⁴⁸

hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.

²⁴⁵ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931; Erich Reuter (Die Braunhemden Spielschar des Gau Berlin der NSDAP an Schmidt, 7. August 1931 – BArch, NS 26/370.

²⁴⁶ „Fiúk! Már csak néhány hét, és öt egész hétre útra indulunk. Gyertek velünk, vándoroljatok és figyeljete. Nem kíváncsiunk nektek világító rengető programot – nem! –, hanem egy friss, vidám, szabad, de mégis fegyelmezett fiú életet azonos szellemiségű bajtársak között. Éjszakai utazásokat a Dunán, sátorozást a Balaton partjainál, vándortúrát a magyar pusztában, ez jó kell, hogy legyen – velünk kell jönnötök!” Hitlerjugend auf zur Ungarnfahrt! Grenzlandamt der Hitler-Jugend (Heinz Schäfer), 2. Juni 1931 – BArch, NS 26/370.

²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ Schmidt an Wilhelm Stiehler, 23. August 1929; HJ Hannover-Braunschweig an Schmidt, 22. Dezember 1929 – BArch, NS 26/372.

Az erdélyi német ifjak németországi befogadása, illetve számukra történő munkahelykeresés 1929-re ugyancsak nem egy esetben alkalmazott stratégiává vált. A cél az volt, hogy ezeknek a személyeknek 1-2 évre munkát találjanak, s ez idő alatt kellőképpen képezzék őket szellemileg, és felkészítsék minden szükséges feladatra, hogy azután Erdélybe visszatérve kamatoztathassák a megszerzett ismereteket.²⁴⁹ Ez annál is inkább fontos volt, mert a nagy távolság következtében Erdélybe semmiképpen nem lehetett olyan élénk kapcsolatokat kiépíteni, s olyan rendszeres utakat megvalósítani, mint közvetlenül a német határ közelében fekvő területek irányában.

Hannover mellett 1930-ban maga Schmidt kért és kapott engedélyt a kormánytól arra, hogy a szászországi területeken kétszáz erdélyi mezőgazdasági munkás alkalmazását tegye lehetővé. Így felhívást intézett a párt környéken lévő helyi csoportjaihoz, hogy járuljanak hozzá ezeknek az embereknek az alkalmazásához. Az így alkalmazott erdélyi németek egy vagy több évig a helyben szokásos bérért dolgozhattak, s közben megismerhették a mozgalmat, s elsajátíthatták az ifjúság nemzetiszocialista vezetésének ismereteit, majd hazájukba visszatérve kézbe vehették a helyi ifjúság megszervezését.²⁵⁰

A kapcsolat első lépését az 1930-ra tervezett erdélyi találkozó jelentette. Németországban öt, 12 fős csoport útnak indításával számoltak, amelyeknek eltérő túraútvonalon kellett haladniuk Nagyszeben térségében, s a túra végén közös találkozóra került volna sor Nagyszebenben. A csapatokat különböző körzetekből kívánták összeállítani, egyet például Szászországból, egyet Berlinből, s szóba került a hannoveri Nemzetiszocialista Tánckör is. Az út szervezésének fő mozgatója *Fred Gündisch* volt, s akit Schmidt szívesen átvett volna Hannoverből a saját hivatalába, főleg miután Gündisch 1930 májusában a HJ összekötőjeként kiutasították Romániából. Gündisch ezt azonban korábban már visszautasította. Schmidt egy 1930-as feljegyzésében Erdélyben *Fritz Fabritius*t, a romániai németiség későbbi első számú vezetőjét ajánlotta kontaktszemélynek, aki Nagyszebenben lakott, s ennek környékén akart gyalogos túrákat szervezni, hogy érintkezésbe léphessenek a helyi ifjúsággal, ami addig még egyáltalán nem történt meg.²⁵¹

4.7.5. Jugoszlávia

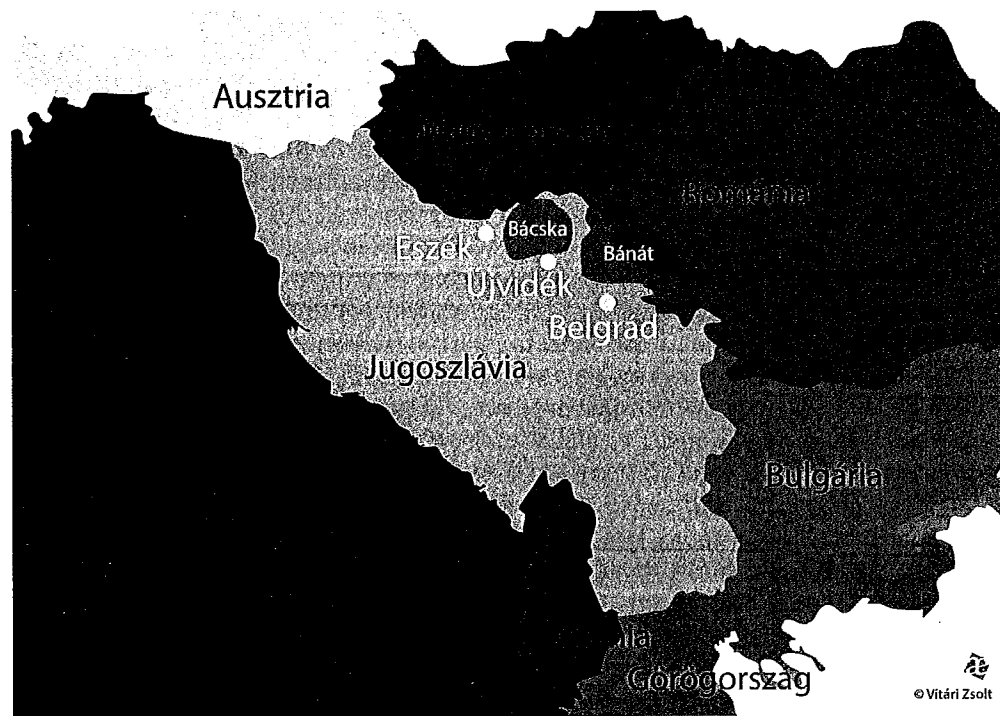
Jugoszlávia úgy tűnik, a 30-as évek legelején került előtérbe, illetve valószínűleg ebben az időben teremtdtek meg a feltételek ahhoz, hogy a Hitlerjugend erősebb szálakat szőjön az itteni német ifjúsághoz. Ez a tevékenysége viszont nem mindenhol aratott osztatlan sikert, hiszen Ausztriában erősen tartottak tőle, hogy a Jugoszlávia felé irányuló kapcsolatok felerősíthetik a szlovénizáló törekvéseket.²⁵² Ezen a határterületen

²⁴⁹ Schmidt an Herrn Ulrich Knigge, 17. Oktober 1929 – BArch, NS 26/372.

²⁵⁰ Rundschreiben an die NSDAP Ortsgruppen (Schmidt), 27. Januar 1930 – BArch, NS 28/79, 8. o.

²⁵¹ An Fred Gündisch, 4. Februar 1930; Kroll an Fred Gündisch, 15. März 1930; Schmidt an Gündisch, 15. Juni 1930; Gündisch an Schmidt, 17. April 1930 – BArch, NS 28/75, 147–148., 153–154. o.; Schmidt an Karl Willemer, 29. Mai 1930 – BArch, NS 28/77, 158. o.; Schmidt összegzése a határ menti lehetőségekről [1930, aláírás nincs, de a stílusból arra lehet következtetni, hogy Schmidt írta] – BArch, NS 28/79, 6. o.

²⁵² Az osztrák NSDAP részéről az országos vezető Theo Habicht fejezte ki kételyeit a HJ jugoszláviai törekvéseivel szemben. Schirach an die Reichsorganisationsleitung der NSDAP, Herrn Dr. Glaser, 30. Juli 1932 – BArch, NS 22/420.



1932 közepén egy újonnan kinevezett területvezető feladatai közé sorolták egy jó hírszerzőszolgálat megszervezését, amelynek bizalmi emberei a határterületen történő minden fontos politikai, gazdasági, kulturális jellegű eseményről tájékoztatást adtak; folytatni kellett a vend területen a germanizáló tevékenységet, a jugoszláv irredentizmus továbbterjedésének megakadályozását, amelyet leginkább az ausztriai HJ gyakori útjai segíthettek elő. A határ túloldalán élő németsegre irányuló szlovénizáló tevékenységnek elejét kellett venni, s a már szlovénizált felső réteget a nemzetiszocialista ideológia segítségével kellett visszavezetni a németiséghez. Később már nemcsak a határ menti, hanem a szétszórta szigeteken élő (Gottschée) németseget is megcélzandónak vélték. A jugoszláviai németiség körében is célként jelent meg nemzetiszocialista ifjúsági csoportok felállítása, ennek lehetőségét pedig éppen a csehszlovákiai és lengyelországi példák mutatták.²⁵³

Schmidt viszont nem tartott tanácsosnak egy szlovéniai területeket is érintő jugoszláv utat, mivel ott információi szerint oly nagy volt a németiséggel szembeni gyűlölet, hogy az odautazó csoportokat szétkergették, megverték és be is zárták.²⁵⁴ Így csak az 1931-es magyarországi út délvidéki csoportjának látogatása vehető bizonyosnak.

²⁵³ HJ Gebiet Ausland, Bereich Südost, Helmut Ochernal an Kaspar Pozewaunig, 24. Juni 1932 – BArch, NS 22/420.

²⁵⁴ Schmidt an Erich Reuter, Grossdeutsche Spielschar der NSDAP, Gau Berlin, 26. August 1931 – BArch, NS 26/370.

4.8. Összegzés

Összegzőképpen elmondható, hogy a Hitlerjugend és elődei 1922 és 1933 között egyre dinamikusabb külföldre irányuló tevékenységet folytattak, amelynek mind növekvő üteme, mind pedig irányai beleillettek a weimari időszak ifjúsági mozgalmának hasonló aktivitásaiba, amelytől a mintát is vették. A Hitlerjugend – nem utolsósorban szűkös lehetőségei révén – a korszakban mindvégig a külföldi, elsősorban a határ menti németiség gondozását tekintette elsődleges feladatának, ezen túlmenő külföldi kapcsolatokra csak nagyon szerény mértékben került sor. Olyannyira ez volt kifelé irányuló tevékenységének fő területe, hogy számos határontúli csoportosulást tekintett saját, birodalmi szervezete részének, amelyek Csehszlovákia és Ausztria esetében régebbi hagyományokkal rendelkeztek.

Kétségtől megállapítható, hogy ez a tevékenység még ebben a viszonylag szerény formájában sem valósulhatott volna meg, ha nincs az ambiciózus Rudolf Schmidt, aki a Határvidéki Hivatal spiritus rectoraként mindezt nagy elkötelezettséggel koordinálta, megteremtette az intézményi kereteket, s a HJ teljes szervezetében és azon túl is megpróbálta felébreszteni az érdeklődést a szomszédos országok nemzetiszocialista, illetve német ifjúsága iránt. Schmidt munkájának eredményét még inkább jellemezte az a tény, hogy azt másodállásban folytatta, s mindvégig egy apatikusnak mondható HJ Birodalmi Vezetéssel szemben kellett dolgoznia. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatal több lépcsőben bővítették. Schmidt a külföldi munkát annyira fontosnak tartotta, hogy a Határvidéki Hivatalt párthivatallá kívánta emelni, de legalábbis az NSDAP több alszervezete által működtetett intézménnyé. Stratégiájának magvát képezte, hogy nem kívánt addig várni a külföldi kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP hatalomra jut Németországban, addigra ő már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is. Schmidt kiválása mutatta meg igazán, hogy 1931 és 1933 között a kapcsolatok mennyit vesztek intenzitásukból, jóllehet ebben a nehézkes gazdasági körülmények és az állandó strukturális változások is szerepet játszottak.

Az utak során elvben nagy gondot kívántak fordítani a résztvevők kiválasztására, de a körülmények ezt gyakran nem tették lehetővé, mivel sok esetben nem állt rendelkezésre kellő számú HJ-tag. Az utak előtti felkészítésnek is kiemelt jelentőséget tulajdonítottak, hiszen az egyes külföldi csoportok meglátogatása messze túlmutatott a szimpla szabadidős tevékenységen, identitást növelő, kultúrát megőrző, ideológiát közvetítő szerepe volt. E fő célkitűzés egyúttal kizárólagossággal is társult, vagyis e tevékenységet csak Németország tekintetében ismerték el, más népek hasonló célkitűzéseit elítélendő dolognak tartották. Az utak a külföldi németiség szolgálata mellett egyben a résztvevők egyik leghatékonyabb politikai iskolázását is jelentették. A HJ néhány éves külföldre irányuló munkája révén a német ifjúsági mozgalmhoz hasonlóan, illetve leginkább annak eredményeire építve, kialakította a kapcsolatok létesítésének, fenntartásának forgatókönyvét, illetve a kapcsolatok legkülönbözőbb formáit, s a külsőségekre is figyelemmel voltak.

A tervezett és ténylegesen lebonyolított utak nagyobbik részét a Határvidéki Hivatal maga szervezte és bonyolította le, kisebb részüket a HJ különböző körzetei kezdeményezték és valósították meg. Mindvégig jellemző maradt, hogy az egyes viszonylatokban

(főleg Szudéta-vidék) ideje korán kialakuló kölcsönösség ellenére, leginkább a német HJ-tagok indultak útra, a Németországba tartó határon túli német ifjúság látogatásai csak szerény mértékben valósultak meg. A közvetlen kapcsolattartás mellett a szűkös anyagi feltételek ellenére újságokkal, könyvekkel, folyóiratokkal és más eszközzel is támogatták a határon túli csoportok működését.

A Hitlerjugend elképzeléseit leginkább a Határvidéki Hivatalhoz legközelebb fekvő Szudéta-vidéken tudta megvalósítani, annak is az északi, északnyugati részén, míg Cseh-Szilézia és a déli területek csak nagyon szerény mértékben kerültek a HJ látókörébe. A szudétanémet területek a HJ külföldre irányuló tevékenységének egyúttal kísérleti laboratóriumát is képezték. Az itt megvalósult kapcsolatrendszer, annak minősége és mennyisége is mintaértékű volt. Más területeken a HJ nem volt ilyen eredményes.

Ausztriával az ottani HJ önállóságának megőrzése folytán is, és a közelfekvő németországi területek fásultsága miatt is nehezen indultak meg a kapcsolatok, és sosem érték el a csehszlovákiai német ifjúsággal fennálló szintet. Itt ráadásul az osztrák HJ birodalmi vonalon tartása is komoly erőfeszítéseket igényelt. Ausztria gyengesége pedig nyilvánvalóan rányomta bélyegét a déli szudétanémet területekkel, illetve Ausztria keleti szomszédaival fennálló kapcsolatok minőségére is. Ennél távolabbi területeken – bár a források nagyon hiányosak – még ennél is kisebb együttműködés alakult ki. Sem Danzigban, sem a Baltikumban nem sikerült látványos találkozókat megszervezni és lebonyolítani. Lengyelország felé 1933 előtt még a lehetséges kontakszemélyek felderítése is alig kezdődött meg.

A Magyarországgal ápolt kapcsolatok iskolapéldáját mutatták annak, hogy az ausztriai HJ-szervezet nem volt képes s érdeklődést sem mutatott komolyabb külkapcsolatok építésére, s a Határvidéki Hivaltól való nagy távolság miatt a magyarországi utak száma is valószínűleg nagyon minimális maradt, jóllehet Schmidt és hivatala az asszimiláció előrehaladása miatt prioritásként kezelte Magyarországot. Problémát okozott az is, hogy itt nem volt partnerszervezet sem. Románia volt a jó példa arra, hogy a földrajzi távolságot román állampolgárságú németek felkészítésével lehetett áthidalni, akik azután a HJ mintájára szervezhatték a helyi ifjúságot. Mind Jugoszláviában, mind pedig a nyugati és északi határok mentén éppen hogy csak kialakult némi kapcsolat, rendszerességről az eddig rendelkezésre álló források alapján azonban semmiképpen sem beszélhetünk. A Szudéta-vidék és Ausztria kivételével a többi terület esetén adott esetben ideológiai ellenérzések is gátolhatták a kapcsolatok kialakulását.

A Hitlerjugend a kapcsolattartások során szükség esetén nyomást is gyakorolt a partnerszervezetekre, ha azt tapasztalta, hogy azok eltérnek a birodalmi irányvonalától, s ezzel világossá tette, hogy a mérce egyedül a nemzetiszocialista ideológia maradéktalan alkalmazása lehet. Ez az önkényesség mutatkozott meg a Külföldi Németek Egyesületével szemben is, s egyben tanúbizonyságát adta annak, hogy a Hitlerjugend nagyon szerény külföldi tevékenysége ellenére miként indított harcot egy évtizedek óta ilyen munkát folytató szervezettel szemben.

A Hitlerjugend összességében már 1933 előtt fontosnak minősíthető külföldi tevékenységet valósított meg, amely a kudarcok ellenére hosszú távon mindenképpen hasznosnak bizonyult, hiszen az 1933 utáni hasonló tevékenység egyik alappilléret képezte, amelyre ugyanúgy lehetett építeni, mint a Hitlerjugendbe áramló egykori egyleti ifjúság még ennél is szélesebb körű tapasztalataira és kapcsolatrendszerére. Baldur von Schirach birodalmi ifjúságvezető Kurt Grubertől eltérően az egyik legfontosabb feladat-

nak a kifelé fordulást tartotta, s ennél fogva az új viszonyok és lehetőségek közepette a szomszédos területek, és az ott élő németiség mellett a Hitlerjugend az egész világ ifjúsága felé kitérte horizontját. 1933 után – s ez az egyik leglényegesebb változás volt a korai időszakhoz képest – az ifjúsági kapcsolatok pedig már nemegyszer diplomáciai szempontból is fontos szerepet játszottak.

5.

A HITLERJUGEND KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK KITELJESEDÉSE, 1933–1939

A HJ külügyi tevékenységének bővüléséhez egyrészt kiindulópontot, másrészt lehetőséget nyújtott, hogy 1933 januárja óta az NSDAP határozta meg Németország politikai irányát, s ahogy a párt rövid időn belül az egyedüli politikai szervezet maradt Németországban, úgy a Hitlerjugend is azonnal bejelentette egyeduralkodó igényeit, és rálépett arra az útra, amelyen végighaladva valódi államifjúsággá vált. Ez a fordulópont, s még inkább az utána következő fejlődés, valamint a HJ gyarapodása a külkapcsolatok terén is éreztette hatását. A Hitlerjugend nagy közössége egyre szélesebb keretek között ölelte fel a világ német ifjúságát, s a kezdeti pangás után az idegen nemzetiségű ifjúságokkal is egyre kiterjedtebb kapcsolatokat létesített. „Az a gondolat, hogy minden Hitlerjugend- és BDM-tag teljesen függetlenül attól, hogy a világ mely részén is legyen, egy nagy bajtársiasságot képez, és a térbeli távolság ellenére egy irányban menetel, és egy szellemben él és alkot, a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Osztálya révén valósult meg.”²⁵⁵

5.1. A Hitlerjugend külföldi tevékenységének szellemisége 1933 után

Mind a külkapcsolatok elméletében, mind pedig annak formáiban a közvetlen előzményt az az *Egyleti Ifjúság* szolgáltatta, amelynek többsége számára az NSDAP és a Hitlerjugend habitusa és tevékenysége sértette a jó ízlést. Nem nézték jó szemmel, hogy a Hitlerjugend a társadalom széles, így alsóbb rétegeinek lefedésével tömeges tagságra törekedett. Mélyebb vizsgálat esetén azonban az is egyértelművé válik, hogy a nemzetiszocializmus megítélése mégiscsak nagyon eltérő volt az Egyleti Ifjúság csoportjai között: a szimpatizánsoktól a hajthatatlan náciellenes csoportokon át minden árnyalat megtalálható volt. A legtöbb csoportra a politikai nézetek pluralizmusa volt jellemző, még ha a szélsőséges nézetek sokszor kívül is rekedtek. Vagyis a csoportok nem tették le a voksukat egyik vagy másik politikai erő mellett, ezt a tagság egyéni megítélésére bízták, mindazonáltal törekedtek arra, hogy a vezetés politikailag kiegyensúlyozott legyen. A csoportok önállóságra alapozott lényéből fakadt, hogy még a náciikkal szimpatizálók sem akarták alárendelni magukat a Hitlerjugendnek. Inkább arra törekedtek, hogy az NSDAP-nak több, elismert ifjúsági szövetsége lehessen, ami a HJ ellenállásán azonban megbukott. A nemzetiszocializmussal szimpatizáló csoportok száma 1931-ben az Egyleti Ifjúság 10 százalékát sem érte el,²⁵⁶ de később ez az arány minden bizonnyal növekedett.

Az NSDAP előretörésével pedig meglehetősen nehéz elhatárolni a valós meggyőződésből fakadó vagy az opportunizmus szülte, adott esetben pedig a túlélést jelentő közeledési, majd csatlakozási stratégiát.

Politikai téren hasonlóság mutatkozott az Egyleti Ifjúság és a HJ között abban a tekintetben, hogy a HJ-hoz hasonlóan az Egyleti Ifjúság is általában kevés megértést mutatott a weimari demokráciával szemben, de a valóságból inkább egy idealisztikus világkép víziójába menekült. Weimar politikai rendszerének elutasítása azonban nem a gazdasági válság és annak szociális hatásainak volt a következménye, hanem korábról eredt. A fennálló rendszerhez való viszonyulás – a nemzetiszocializmus megítéléséhez hasonlóan – viszont nagyon sokszínű volt: a szkeptikus együttműködéstől az erőszakos elképzelésekig terjedt. A politika az egyletek belső életében azonban nem játszott különösebb szerepet, s ez volt az a pont, ahol a hasonló beállítódás ellenére a HJ mindig is lenézte az egyleti csoportok politikától való elfordulását. A népközség és az organikus állam eszméje viszont mindenképpen jelen volt a csoportok életében, s ezt adott esetben közelíteni is lehetett a hasonló náci felfogásokhoz.²⁵⁷

Az elvek és a politikai elképzelések sok esetben kimutatható hasonlósága ellenére a HJ és az Egyleti Ifjúság között lényeges különbségek is megmutakoztak, amelyek közül a legfontosabb a csoportok tagfelvételi eljárása és az önállóságot őrző habitusa volt. Az egyleti csoportok befelé fordulóak voltak, sok esetben misztikusnak nevezhető nevelési közösséget képeztek, s külső befolyás nem hatott rájuk: önállóan vezetett autonóm társaságokat alkottak, amelyek az egyén erőteljes fejlődésében voltak érdekeltek. A Hitlerjugend ezzel szemben mindig is a közösséget helyezte előtérbe, s ennek szellemében a bajtársiasságot kötelező elvvé tette. Együttműködésre a Hitlerjugend és az egyleti csoportok között a két szervezet habitusából adódóan nagyon ritkán került sor, s ekkor is a HJ inkább annak érdekében tette ezt, hogy az egyes egyleti csoportokat saját szervezetébe tagolja be. Összességében azonban a HJ ellenséges csoportoknak minősítette az egyleteket, már 1933 előtt is.²⁵⁸

1933 után mindkét oldalon a hasonlóságok és a lehetséges kapcsolódási pontok megtalálása vált jellemzővé. A HJ megítélése erősen eltérő volt az egyleti csoportokról. Míg a hivatalos berkekben továbbra is elutasították az egyleti csoportokat, és az egyeduralkodó törekvés miatt egyre keményebb bánásmódban részesítették őket, addig sok esetben szükséges volt megnyerésük is, s ilyenkor a HJ egyleti hagyományait, azok Hitlerjugendben való továbbélését állították a középpontba. A másik oldalon a meggyőződésből vagy opportunizmusból a nemzetiszocializmus iránt készséget mutató csoportok leginkább a HJ „nemzeti szocialista” jellegét emelték ki (nem a Strasser-féle értelemben), bár sok reményt ehhez sem fűztek. Az ambiciózusabb elgondolások egy munkamegosztás vízióját vetítették előre, amely az egyleti elemek beáramlásával az NSDAP-nak és a HJ-nak egy egyleti eredetű kádereket teremthetett volna, míg a másik

uo., 823–827. o.; Hellfeld, Matthias von, Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand 1930–1939. Köln 1987, 65–66. o.

²⁵⁷ Hellfeld, Bündische Jugend und Hitlerjugend, i. m., 59–63. o.

²⁵⁸ Az egyleti csoportokban az új tagok felvétele mindig a szimpátián alapult, így az új emberek belépése leginkább a régi tagok egyéni beszerzési tevékenységére épült (man wurde gekeilt), s a vezetők személyiségének is óriási jelentősége volt. A belépést követő próbaidő később ugyan a HJ-ra is jellemző volt, de ott ennek csak szavak szintjén volt jelentősége, főleg miután tényleges tömegszervezetté vált. Az egyleti csoportokban a csatlakozás csakis külső kényszer nélkül történhetett. Hellfeld, Bündische Jugend und Hitlerjugend, i. m., 33–34. o.

²⁵⁵ Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 162. o.

²⁵⁶ Jovy, i. m., 71, 77–79. o.; Hitler-Jugend und bündische Jugendbewegung (Deutscher Pfadfinderbund). In: Kindt, Die deutsche Jugendbewegung, i. m., 370–371. o.; Bündische Jugend und Staatsjugend (Die Geusen). In:

oldalon valóban egy tömegszervezet jöhetett volna létre. Ennek ellenére 1933 után az NSDAP és a HJ eltömegesedése továbbra is kritikát váltott ki az Egyleti Ifjúságból, a náciizmus elveire ez azonban már alig vonatkozott.²⁵⁹

A kényszer és az egyéni belátás hatására az egykori egyletek azonban mégis viszonylag gyorsan a HJ tagjaivá váltak, ami a saját formáikat átvevő HJ és az egyleti vezető szerep Hitlerjugenden belüli kivívásának utópiájának hatására volt visszavezethető. Az kétségtelen volt, hogy a HJ, de különösen a Hitlerjugend 10–14 éves fiúkat tömörítő alszervezete, a Német Ifjúnép, ilyen gyors kiépítése, ahol az egyleti vezetők aránya megközelítette a kétharmadot, nem lett volna lehetséges az Egyleti Ifjúság mind teljesebb betagozása nélkül. A Birodalmi Ifjúságvezetőség vezetői közül is többen ezekből a körökből (kb. 40 fő) származtak. A folyamatos tisztogatások pedig arra is bizonyítékul szolgáltak, hogy az első években valóban léteztek egyleti életformák a Hitlerjugenden belül. Gyakorta volt ugyanis példa arra, hogy egy HJ-csapat többségében újonnan belépett egyletekből tevődött össze. Más esetekben a magukat feloszlato csoportok privát módon próbálták folytatni addigi tevékenységüket.²⁶⁰

A sors fintora volt tehát, hogy a Hitlerjugend a külföldi tevékenységéhez is mintát adó Egyleti Ifjúság nem kerülhette el sorsát, hiszen a HJ egyeduralmi igényei mellett önálló léte egyáltalán nem volt elképzelhető, vagyis a nemzetiszocialista forradalom felfalta, ha nem is gyermekeit, de legalábbis tanítómestereit. A beolvadás fentebb vázolt menete azonban nem volt mentes az ellenséges retorikától és atrocitásoktól sem. A HJ, különösen annak vezetője, Baldur von Schirach figyelmen kívül hagyva az egyletek árnyalatait, mindig teljesen egységesen nyilatkozott róluk, s ez mindig negatívan, tulajdonképpen a „cetereum censeo...” szellemében történt. A független ifjúsági csoportok létjogosultságának kétségbevonása egy jól kigondolt, egyletek elleni propaganda-hadjáratral párosult. A HJ és vezetése az egyleti csoportokat a német ifjúsági mozgalom által kijelölt szellemi örökségtől való eltávolodással vádolta meg, esetükben egyenesen „elfajzásról” beszéltek. Ha a csoportokról beszéltek, nem feledkeztek el kiemelni a morális fertőt, a hosszú hajú vezetők hadát, a homoszexualitást, s szemükre vetették az elitista fennhéjázást is. Így kizárólag a megszűnés lehetett a sorsa azoknak a csoportoknak is, amelyek a Hitlerjugenddel karöltve akartak segédkezni az új birodalom felépítésében.²⁶¹

Míg korábban mind a teljes Hitlerjugend, mind pedig annak Határvidéki Hivatala viszonylag önállóan végezte tevékenységét, 1933-ra a HJ minden korábbinál szorosabban kötődött a párthoz, teljes szimbiózisban élt a párt szervezeti és világnézeti struktúrájával, 1935-ben pedig végleg elismerték az NSDAP tagozatának. Ebből az következzék, hogy 1933 után a HJ kifelé irányuló tevékenysége már nem járhatott teljesen önálló utakon. Bár a HJ a „hatalom megragadása” előtt is olyan külföldre irányuló tevékenységet végzett, amely nem sértette a párt általános elveit és szándékait, a müncheni központból semmilyen útmutatást sem kapott munkájához. Mindez megmutatta, hogy

a Hitlerjugendet sem általában, sem pedig külföldre irányuló tevékenységét tekintve nem tartották különösebben fontos tényezőnek. 1933 után a helyzet azért változott meg gyökeresen, mert a Hitlerjugend által növekvő mértékben kínált manipulációs lehetőségek már szemmel láthatóak voltak, s a külkapcsolatok terén döntő fontosságú volt, hogy az „új Németország” képviseletében milyen ifjak utaznak külföldre. Másrészt az NSDAP-nak kellett meghatároznia a teljes német külpolitika irányát is, jöllehet ezen a téren több, egymással konkuráló szervezet küzdött a befolyásért.²⁶² A párt és az állam külpolitikái irányvonalához tehát saját tagozatának, a Hitlerjugendnek is igazodnia kellett, hogy összehangolt külpolitika valósuljon meg, s az esetleges konfliktusok elkerülhetők legyenek.²⁶³ A nemzetiszocialista állam működési viszonyai ezt azonban csak nagy erőfeszítések árán tették lehetővé, amelyek azonban nem is vezettek mindenkor eredményre. E szervezeti kaosz közepette joggal lehetett feltenni a kérdést, hogy mikor kinek kellett hinni. Ezt a helyzetet maga a HJ is elősegítette azzal, amikor nem minden esetben tartotta magát a párt, illetve a külügyminisztérium elvárásaihoz. Schirach fiatal kora ellenére volt annyira dörzsölt, hogy nem bocsátkozott szélmalom-harcba a külpolitika legfőbb alakítóival, akikkel szemben a külügyminisztériumtól teljesen független HJ-külpolitikát úgysem teremthetett volna. Inkább járta a maga útját, s tette, amit gondolt.

„A Birodalmi Ifjúságvezetőség nem folytat külpolitikát”, írta Schirach 1934-ben megjelent könyvében, amelyben kifejtette, hogy a párt a Külpolitikai Hivatalt bízta meg a nemzetiszocialista mozgalmon belül a külügyi tevékenységgel. A *Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlege* (Abteilung Ausland) – írta Schirach – nem végez olyan tevékenységet, amely metszené a párt és az állami szervek kompetenciáját. Munkáját ugyanis a politikán kívülre helyezte, s azt csupán tisztán emberek közötti érintkezésnek tekintette.²⁶⁴ A HJ útjai Schirach olvasatában nem minősültek propagandaútnak, főleg nem tartotta az utazó ifjakat a nemzetiszocializmus propagátorainak, hanem olyan fiataloknak, akiknek első számú feladata külföldön is a tanulás volt: „Hiszek az európai ifjúság együttműködésében egy olyan megállapodás alapján, amelynek egyetlen programja a következőképpen hangozna: kölcsönös megismerkedés.”²⁶⁵ Az ifjúság mint „a legjobb követ” – fejt ki Schirach – nem rendelkezett a diplomata szinte kötelező bizalmatlanságával, hanem őszinte és elfogulatlan volt. A HJ hangsúlyozta, hogy nem küld kémeket – mint a szovjetek –, hanem csak ifjakat, akik tanulni akarnak.²⁶⁶ Kár, hogy a vezetők már nem rendelkeztek ezzel a gyermeki őszinteséggel. A kémkedés persze nem zárható ki, hiszen erre sok esetben a lehetőség is adott volt, de erre utaló nyomokat a forrásokban nagyon ritkán találunk.²⁶⁷ A fontosabb HJ-utakról készült beszámolók ilyen jellegű információkat nem tartalmaznak, titkos jelentések pedig nem kerültek elő.

²⁶² Így a külügyminisztérium (Auswärtiges Amt), az NSDAP Alfred Rosenberg vezette Külpolitikai Hivatala (Außenpolitisches Amt der NSDAP), a Ribbentrop-ügyosztály (Dienststelle des Beauftragen der NSDAP für außenpolitische Fragen im Stabe des Stellvertreters des Führers) és az NSDAP Külföldi Szervezete (Auslandsorganisation der NSDAP).

²⁶³ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 743. o.

²⁶⁴ Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 154. o.

²⁶⁵ Uo., 155–156. o.;

²⁶⁶ Über die Jugend. *Frankfurter Zeitung*, 4. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 132. o.); Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.); Jugenderziehung im Zeichen des Friedens! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1–5. o.

²⁶⁷ Például Nagy-Britannia esetében. Vö. The National Archives (London), KV 5/85-87.

²⁵⁹ Uo., 65–72. o.

²⁶⁰ Uo., 82–89., 99–101. o. Ifjúsági mozgalom és nemzetiszocializmus kérdéséhez lásd még Klönne, Arno, Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner. Dokumente und Analysen. Diederichs Verlag, Düsseldorf 1982, 105–117. o.

²⁶¹ Erre volt példa a magát Adolf von Trotha admirális oltalma alá helyező Nagynémet Szövetség (Großdeutscher Bund) felszámolása. Majd az egyleti csoportok nyomással, kényszerrel, rendeletekkel való teljes megszüntetése is, valamint a Hitlerjugenden belül a régi emlékek egymással szorosabb kapcsolatot tartó, egykori egyleti tagok és vezetők kiszűrése. – Jovy, i. m., 81–85, 150–151. o.

A HJ álláspontja és Schirach értelmezése szerint a HJ-nak azonban nem volt feladata, hogy más népek számára példaként szolgáljon, a nemzetiszocializmus pedig nem volt exportálandó propagandacikk, hanem mindössze a német lényeg inkarnációja. A HJ szándéka tehát nem volt egyéb, mint a jó kapcsolatok ápolása a különböző nemzetek ifjúságával, amelybe az is beletartozott, hogy a HJ tágra nyitotta a kaput más országok érdeklődő ifjúsági csoportjai előtt, s ezt elvárta más országoktól is.²⁶⁸ Így az ifjúságot ott is képesnek tartották az előzetes tapogatózásra, ahol a hivatalos külpolitika nehézségekkel küszködött. Mindez arra predesztinálta „Németország ifjú generációját, hogy hozzájáruljon a Führer nagy békeművéhez”. A HJ előszeretettel hangsúlyozta azt is, hogy szakítottak azzal a hagyománnyal, hogy pusztán kalandvágyból és kedvtelésből induljanak külföldre, hiszen egy külföldi út hátterében komoly feladat állt.²⁶⁹

A Hitlerjugend mind erőteljesebb fellépése a világ országainak színpadán az egyre terebélyesedő kapcsolatok által kiváló lehetőséget biztosított a német politika számára, hogy a „béke fenntartására” irányuló külpolitikáját az ifjúság fejlődő kapcsolataival is alátámassza. Minthogy a Hitlerjugendnek egyre inkább részét képezték a korábbi ifjúsági szervezetek, ráadásul az ilyen múlttal nem rendelkező tagok is hittel dolgoztak a mind szélesebb kapcsolatokért és a világ ifjúságai közötti jó viszonyért, a Hitlerjugendet meglehetősen könnyűnek bizonyult felhasználni a békeszínlelés feladataira. Ez olvasható ki a HJ hivatalos sajtókiadványaiból is, amelyekben nemcsak azt cáfolták, hogy a HJ külpolitikát, de még azt is, hogy egyáltalán politikai tevékenységet folytat. Mindössze a kölcsönös párbeszéd, egymás viszonyainak megismerése, a közös munka, a sport és a dalok által, a kölcsönös tisztelet kivívása és valódi, bajtársi viszonyok kialakítása volt a cél.²⁷⁰

A Hitlerjugend pozitív, békés és mértéktartó külföldi megjelenése egyúttal hozzájárulhatott mind Németország, mind pedig a Hitlerjugend nemzetközi izoláltságának csökkentéséhez, amelynek 1937-től már komoly jelei mutatkoztak. A Hitlerjugend leginkább azt várta a külföldi partnerektől, hogy megértsék Németországot és a Hitlerjugendben folyó nevelési munkát. Nyilván ennek jegyében szorították teljesen háttérbe a kapcsolatok terén a nemzetiszocializmus rasszista gondolatait. A nyilvánosság előtt ez tabutéma maradt. A belső értékelésekben viszont már ezek a felhangok is előjöttek. Elsősorban nem abban a kontextusban, hogy a Hitlerjugend bizonyos országok ifjúságát fájlag al-

²⁶⁸ Schirach, Baldur von, *Revolution der Erziehung*, Berlin 1938, 141–142. o. „Nem lehet feladatom, és teljesen ellentmond munkám lényegének, hogy a Hitler-Jugendet más nemzetek számára példaként állítsam. Én nem idegen népek ifjúságához szólok, hanem a világ német ifjúságához. Főleg nem kísérem meg, hogy a nemzetiszocialista ifjúsági nevelés alapelveit az egész világ számára mértékadónak állítsam be. A nemzetiszocializmus nem propagandacikk, az a német lényeg indoktrinációja, német földön keletkezett, és a német vezér alakította szellemileg és szervezetileg. Amikor megpróbálom külföldieknek érthetővé tenni a Hitler-Jugend lényegét, tagozódását és felépítését, akkor ezt csak azért teszem, mert meg akarom könnyíteni mindazok fáradozását, akik komolyan arra törekednek, hogy megismerjék a német ifjúságot. A teljes nemzetiszocialista mozgalomhoz hasonlóan a legfiatalabb tagozat is a népek egymás közötti békés megértéséért áll ki. A politikai viták kikapcsolásával azon fáradozik, hogy más nemzetek ifjúságával jó kapcsolatokat teremtsen. Mint ahogy mi is kitarjuk szülőföldünk kapuit a világ ifjúsága előtt, és törekszünk arra, hogy hozzáférhetővé tegyük számukra a német táj szépségét, úgy mi is elmentünk idegen országokba, és megpróbáltuk Hitler-Jugendünkbe a világnak azt a szemléletét belenevelni, amely előfeltétele a népek békés egymás közötti együttműködésének.” – Schirach 1934. január 30-i rádióbeszédéből, idézi: Griesmeyr-Würschinger, i. m., 178–179. o.; lásd még *Brücken von Nation zu Nation. RJP*, 1935/22. sz., 1–2. o.

²⁶⁹ *Weltaufgeschlossene Jugend. Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.) ; „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Von unseren Auslandsfahrten. *RJP*, 1934/63. sz., 1. o.

²⁷⁰ Vö. Der Verständigungswille der jungen Generation. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.

sóbb rangúnak tekintette, bár a nem hivatalos megbeszélések során nyilván erre is bőven akadt példa. Inkább abban a tekintetben került elő ez a téma, hogy az együttműködés nehézségeit, a kapcsolatkeresési szándékokkal szemben mutatott ellenkezést a HJ általában a „zsidó befolyás” számlájára írta. Ennek ellenére a HJ lehetséges partnerszörszágokban is közismert nemzetiszocialista világnézete az első években kifejezetten gyakran váltott ki tartózkodást. Az izoláltságot csak fokozta, hogy a HJ tekintélye időközben sokszorosára növekedett, mintegy a náci Németország egészét, vagyis egy egyre inkább növekvő erővel rendelkező világhatalom erejét képviselte, ami a szétaprózódott weimari ifjúsági mozgalomra, Németország első világháború utáni eszmélése során, majd a világválság miatti újbóli összeroppanása idején ilyen szinten nem volt jellemző. Egy egyszerű német vándorcsoport nem egy feltörekvő világhatalom képviselőjeként jelent meg külföldön.²⁷¹

A német külpolitika szemszögéből kapóra jöttek az olyan – a legtöbb esetben valóban szilárd meggyőződéssel vallott – kijelentések, amelyek nyíltan a béke mellett és a háború ellen foglaltak állást (pl. „Mi Hitlerjugend-tagok elutasítunk egy imperialista hódító háborút!”²⁷²). A pártvezetés a pozitív kicsengésű HJ-kezdeményezéseket a békepropaganda jegyében mindvégig tolerálta, még akkor is, ha azok adott esetben diplomáciai bonyodalmat okoztak.²⁷³ A Franciaország felé irányuló töretlen próbálkozás pedig a nagypolitikának is javára szolgált. Több más példa mellett ezt a célt szolgálta a Nagy-Britanniával is kitartóan fenntartott kapcsolatok.

Másrészt a 30-as évek második felében már érezhető volt, hogy a német külpolitika több esetben egy erős hatalom politikájaként jelent meg, így a Hitlerjugendről is egyre inkább elvárták, hogy – mindamelllett, hogy a náciizmus békés szándékait közvetítette külföldre – az első számú európai ifjúságként lépjen fel, amely adott esetben akaratát is rá tudja kényszeríteni a partnerszervezetekre és -országokra. Ebben a tekintetben leginkább a HJ sajtótermékei érdemeltek figyelmet, amelyekről Buddrus joggal állapította meg – különösen a Birodalmi Ifjúságvezetőség *Wille und Macht* (Akarat és Hatalom) című központi folyóiratáról –, hogy nem mindig követték a szigorúan vett, általános, missziós céloknak megfelelő nemzetiszocialista külpolitikát, hanem az elvártól gyakrabban mutatták a megértés jelét más népek ifjúsága iránt. Bár a HJ legfelsőbb vezérkara is meglehetősen fiatal volt (30-as éveiben járó generáció), és a HJ ezért valóban önmagától is békés hangokat ütött meg, mégsem a „megértés politikája” volt az egyetlen HJ által alkalmazott irány.²⁷⁴ A HJ az országon belüli, fokozódó vezetőszerpe mellett min-

²⁷¹ Vö. Schirach újrúji üzenete: „A következő évben a Hitlerjugend munkája azt a nagy célt szolgálja majd, hogy hidat verjen a német és a külföldi ifjúság között. A világ népeinek meg kell ismerniük egymást, nem azért, hogy utánozzák az idegen jelleget, hanem hogy eljussanak az idegen népiség kölcsönös megértéséhez. Csak ez a kölcsönös megértés képezheti a ma nagy ifjúsági szervezeteinek együttműködési alapját.” *Völkischer Beobachter*, 2. Januar 1938; lásd még Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 747. o.

²⁷² Möller, Albrecht, *Wir werden das Volk. Wesen und Forderung der Hitlerjugend*. F. Hirt, Breslau 1935, 97–98. o.

²⁷³ Rudolf Heß 1935. májusi nyilatkozata a HJ külügyeiről: „Minél inkább megismerik egymást a népek, minél inkább megtanulják egymást megérteni, annál kisebb sikerrel járnak a népek egymás ellen uszításában érdekelték. A jobb megértés alapjait azáltal is le lehet fektetni, hogy a népek ifjúságai, amelyek később a népeket képezik majd, kapcsolatba lépnek egymással, és tényleg jobban megismerik egymást.” Idézi: Griesmeyr-Würschinger, i. m., 179. o.; Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 748. o.

²⁷⁴ Buddrus idézi Günter Kaufmannnak, a Sajtó- és Propagandahivatal vezetőjének Schirach megértésre vonatkozó jelszavának kifejtését, amely a *Wille und Macht* 1938. évi 1. számában jelent meg: „A Hitlerjugend külföldi tevékenysége a kölcsönös tiszteleten nyugszik [...] Csúpan annyit várunk el [az ifjúságtól – V. Zs.], hogy pozitív módon beleérezze magát a másik mentalitásába.” *Günter Kaufmann, Jugenderziehung im Zeichen des Krieges! Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1–5. o. Vö. Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 749. o.

denképpen magának vindikálta a jogot arra, hogy külföldön egyre inkább kizárólagosan lépjen fel a teljes német ifjúság képviselőjeként – mind a külföldi birodalmi németek, mind a népi németek, mind pedig más népek ifjúságával szemben.²⁷⁵

Az erőteljesebb hangnem azonban még korántsem jelentette azt, hogy a békeszínlelés teljesen megszűnt volna, hiszen a HJ háborús készülődésének 1939 tavaszától kezdve kívülről alig lehetett valamilyen nyomát felfedezni. Mindebből számunkra az rajzolódik ki, hogy a Hitlerjugend az ifjúsági tevékenység műfaját, a tagság korábbi ifjúsági mozgalmához való viszonyát alapul véve, a nyílt felszínen kevésbé volt vehemens, mint az általános külpolitika. A felszín alatt, egy szűkebb vezetői körben azonban valószínűleg nagy tudatossággal folyt a munka.²⁷⁶ Ma már nem lehet megmondani, hogy a HJ felső vezetéséből kik, hányan és mit tudtak a nemzetiszocializmus tényleges terveiről, de az nyilvánvalóan nem lehetett véletlen, hogy éppen 1938-at választotta a Birodalmi Ifjúságvezetőség a „Megértés évének” (Jahr der Verständigung). Ennek szellemében a HJ elsősorban a korábbi ellenséges országok ifjúságával való megértést és kapcsolatalakítást tűzte ki célul maga elé. Mindenesetre gyanús az egybeesés, hogy 1938–39-ig a külügyminisztérium és más szervek által is kritizált, a nemzetiszocialista eszme misszióját adott esetben elhanyagoló HJ-„külpolitika” a nagy barátkozás után miért nyert egy csapásra negatív árnyalatot olyan megnyilvánulások és sajtóközlemények útján, amelyek már határozottan elítélték néhány ország ifjúságát.²⁷⁷ 1939 tavaszán maga Schirach vallotta be alvezetői körében, hogy meg kell tévesztetni a külföldet, hogy ezáltal kifoghassák a szellemet a „zsidó vezetésű” sajtó vitorlájából, amely egyre inkább Hitler hódító háborújának veszélyére figyelmeztetett. Miután pedig 1939-ben ténylegesen csökkent a külföldi utak száma, a háború kitörése után már titkolózásra sem volt szükség: Günter Kaufmann, a BIV Sajtó- és Propagandahivatalának vezetője a Hitlerjugendet már nyíltan más népek ifjúsága számára példaként aposztrofálta, s a népközösség és az állami autoritás elfogadását a népek ifjúsága közötti együttműködés előfeltételének nevezte.²⁷⁸

A békeszínlelés és az európai passzivitás összességében azonban mind a teljes német külpolitikának, mind pedig a Hitlerjugendnek meglehetősen jól sikerült, hiszen ellenkező esetben nyilván nem jöhetett volna szóba az, hogy a franciák Németországgal szemben megmutatkozó fenntartásai ellenére *Camille Chautemps* francia miniszterelnök a HJ vezetőlapja számára előszót írjon, amelyben további támogatásáról biztosította a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokat, beszélt a két nép nagyszerű teljesítményéről, s az

²⁷⁵ *Brandenburg*, i. m., 175. o.

²⁷⁶ *Kaufmann, Günter*, Das kommende Deutschland. Junker und Dünhaupt Verlag, Berlin 1940, 221–223. o.; *Wortmann*, i. m., 167. o.

²⁷⁷ „Nos, külföldön vagy. Szabadítsd meg magad attól a nyárspolgári horizonttól, amely mindent elítél, csupán azért, mert nem olyan, mint otthon. Hagyd magad mögött az előítéleteket. Fogadj magadba mindent, amit látsz. Szemlélj hűvösen és szenvedélyek nélkül. Minden népnek megvannak az érdemei és a gyengéi. Meg kell próbálnod mindkettőt látni és megérteni. [...] Keresd sokkal inkább készségesen és nyíltan a kapcsolatokat, de legalábbis az érintkezést az idegen lakossággal, mindenekelőtt az ifjúsággal. Bánj mindeközben visszafogottan a kritikával, dicséj nagyvonalúan, ha valami dicséretre és elismerésre érdemes. Magától értetődik, hogy közben ne ess buzgóságba. Ha külföldiekkel politikai beszélgetésbe keveredsz, mondd el nyugodtan és határozottan véleményed. Próbáld őket meggyőzni, hogy Németország semmi mást nem akar, csak igazságot és békét. Helyesbítsd a téves véleményeket, deríts fényt a tévedésekre, de ne próbáld meg olyan dolgokat elmagyarázni, amelyek tipikusan németek, s így az idegen népek számára nem érthetőek. Sose felejtse el: a nemzetiszocializmus nem exportcikk. Minden népnek a maga jellege alapján kell boldogulnia.” *Die Kameradschaft*, 1936/14. sz., idézi: *Blohm*, i. m., 184., 193. o.; *Schirach*, Revolution der Erziehung, i. m., 141–142. o.

²⁷⁸ *Kaufmann*, Das kommende Deutschland, i. m., 221–223. o.; *Wortmann*, i. m., 167. o.

egymás iránti tiszteletet és respektet emelte ki, s a két nép együttműködését a világbéke fontos tényezőjének tartotta, a német és a francia ifjúságról pedig mint pompás ifjúságról beszélt.²⁷⁹ Bizonyosan nem tartotta volna Hitler birodalmi gyűlésben elmondott beszédeit „remek szavaknak” és nem biztosította volna a Hitlerjugendet a „francia ifjúság szimpátiájáról” a Francia–Német Bizottság alelnöke, *Ferdinand de Brinon*, aki számára a legszebb dolog az volt, hogy a két háborús résztvevő fiai a megértés és a barátság útjára lépjenek. Biztos volt abban, hogy a francia ifjúság többsége szimpátiával viseltet a német ifjúság iránt. Valószínűleg az sem történt volna meg, hogy *André François-Poncet* Franciaország berlini nagykövete a Hitlerjugendbe küldje gyermekét, és aktívan támogassa a német–francia ifjúsági kapcsolatokat, még ha itt külpolitikai megfontolásokról is szó lehetett.²⁸⁰ S még folytathatnánk a sort, hiszen Nagy-Britanniában is hasonló hangok hallatszottak 1938 végéig, ahol Franciaországgal ellentétben talán azok őszinteségében sem kételkedhetünk. Ennek egyik legfőbb megnyilvánulása volt Neville Chamberlain brit miniszterelnök szívélyes üzenete a német ifjúsághoz.²⁸¹ Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy nem egy esetben külföldi megszólalók a legalapvetőbb információk nélkül éltették a Hitlerjugendet, állítván azt, hogy a weimari „Németország ifjúság nélküli” időszaka után, 1933-tól Németország végre az örömtől duzzadó ifjúság hazájává változott.²⁸²

Ez a barátkozó stratégia azért is lehetett sikeres és elfogadott, mert teljes egészében köthető volt a régi Vándormadár és az Egyleti Ifjúság legtöbb csoportjának programjához, amelyek a német nép egységének gondolata mellett minden nép szabad belátására bízták, hogy ők is hasonló szellemben kívánják-e ápolni népi egységüket, kultúrájukat és hagyományukat.²⁸³ Az Egyleti Ifjúság dalos könyveikbe például bekerültek a meglátogatott országok himnuszai, dalai is, s az előzőeken hittek abban, hogy pozitív hozzáállásuk folytán a német kisebbségek helyzete is javul majd, és nagyobb megértést tanúsítanak irántuk. Az Egyleti Ifjúság nem „az uralkodó faj” uralmi területének kiterjesztésében volt érdekelt, hanem a németiség megtartásában. Azzal azonban mindenképpen szimpatizáltak az egyleteiek is, hogy Közép-Európában a német befolyás magától értetődő legyen, hiszen a közép-európai sorsközösség problémáit csak ezen a módon látták megoldhatónak.²⁸⁴

Jovy találoán a következőképpen összegezte az ifjúsági mozgalom és a nemzetiszocializmus idegen népekhez való kapcsolatának lényegét: „Az idegen népekhez fűződő kapcsolat alapvető különbsége a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között

²⁷⁹ *Chautemps, Camille*, Frankreichs Wunsch. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 1–2. o.; *Schirach*, Revolution der Erziehung, i. m., 88. o.; *Blohm*, i. m., 289. o. A teljes szöveget lásd *Kaufmann*, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 29. o.

²⁸⁰ *Brinon, Fernand de*, Sympathien der französischen Jugend. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 5–6. o.; *Jugend als Brücke. Wille und Macht*, 1937/20. sz., 2–4. o.

²⁸¹ *Neville Chamberlain*, Message to the German Youth. In: *Kaufmann*, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 30–31. o.; *Vö. Buddrus*, Totale Erziehung, i. m., 749. o.; *Pressebericht 1938: Nach einer Auslandsfahrt*. In: *Blohm*, i. m., 196. o.

²⁸² „A hatalomátvétel előtt Németország egy ifjúság nélküli országnak tűnt. Az utcasarkokon álló fiatal embereket valami nyomasztotta, zárkózottnak és kedvetlennek láttam őket. Most rá sem ismerek Németországra. Az ifjak végnélküli menetoszlopai lelkesen menetelnek. Ez az öröm és a jövőbe vetett remény elő képe. Táboraikban egészségesnek és barnára sültnek láttam őket.” – Idézi: *Blohm*, i. m., 289. o.

²⁸³ *Vö. Kurella, Alfred*, Deutsche Volksgemeinschaft. In: *Kindt, Grundschriften*, i. m., 163–179. o., itt 164. o., lásd még: *Buske, Ernst*, Jugend und Volk. In: *Kindt, Grundschriften*, i. m., 198–201. o.

²⁸⁴ *Jovy*, i. m., 61–62. o. A Közvetítőszerv által kiadott „Volk und Reich” (Nép és Birodalom) című folyóirat a közép-európai gondolatok legfőbb tárháza lett.

abban áll, hogy a nemzetiszocializmus politikai szempontokból kiindulva mérlegeli a szövetséget vagy az ellenségességet, míg az ifjúsági mozgalom érzelmi alapon ragadja meg, és veszi fel a lényegével rokont.”²⁸⁵

Németország világhatalomként azonban már nem nélkülözhetette, hogy befolyása és hatalma fenntartásának, valamint további kiterjesztésének érdekében a német ifjakat megismertesse a német hatalmi pozíció érzésével, járatossá tegye őket a nemzetközi viszonyokban, ismereteket szerezzenek a földrajzi adottságokról, társadalmi, gazdasági és történeti viszonyokról, amit aztán akár békés, akár háborús körülmények között hasznosítani lehetett. El kellett vetni az ifjú generációban a világhatalmi gondolkodás magvát, hogy a külföldre induló HJ-csoportok érezzék és kívülről lássák hazájuk nagyságát és hatalmát. Ez egyben az elkötelezettségüket is növelte, miáltal fanatikus előharcosként, feltétel nélküli hittel és korlátlan bevetéssel szolgálhatták a Harmadik Birodalmat.²⁸⁶

A partnerországokban való befolyásszerzés és ezáltal az ottani fiatalokkal való baráti viszony kialakítása a távlati stratégiák miatt volt elsődleges. Bár a HJ ezt a befolyásszerzést a béke szellemében, a béke fenntartása érdekében tartotta fontosnak, vagyis az ifjúság idején megszerzett baráti kapcsolatok garantálhatták a jövőre nézve azt, hogy az ifjak későbbi politikusként is a népek egymás közötti megértését tartásák a legfontosabbnak.²⁸⁷ Ugyanennek az érmének a másik oldala viszont az volt, hogy e fiatal korban kialakított ifjúsági kapcsolatok révén, Németország ismertté és kedvelté tételével, befolyást lehet gyakorolni a partnerország későbbi időszakára, amikor ezek az ifjak valóban politikai és más vezetői funkciókat töltenek majd be.

A szemléletbeli változás ékes példája volt Hans Hartmann *Die junge Generation in Europa* című könyvének második, 1933-ban megjelent kiadása. Míg az 1930-as első kiadás az európai ifjúság egységének vízióját állította előtérbe, addig a második kiadás a német ifjúságnak az európai ifjúság vezető csapatának szerepét szánta, de egyúttal a Németországgal és ifjúságával szemben hangoztatott imperialista törekvések vádját is cáfolni próbálta.²⁸⁸

5.2. A Hitlerjugend kifelé irányuló tevékenységének szervezeti keretei

A HJ vezető szerepének megteremtése után a Birodalmi Ifjúságvezetőség fokozatosan fejlesztette a külföldi aktivitáshoz szükséges, minden korábbinál gigantikusabb szervezetét. Az 1932 közepén megszűnő Határvidéki Hivatal örökét egyik hivatal sem vette át, helyette a HJ birodalmi szervezési vezetőjét (Reichsorganisationsleiter) *Carl Nabersberget* bízták meg a HJ Külföld területének (Gebiet Ausland) vezetésével. A náci hatalomátvételt követően a kezdeti időszak szerényebb mértékű külföldre irányuló tevékenységét a Birodalmi Ifjúságvezetőségben belül újonnan felálló *Külföldi és Jogi Osztály* (Abteilung Auslandsarbeit und Rechtsfragen) irányította, amely ugyancsak Carl Nabersberg vezeté-

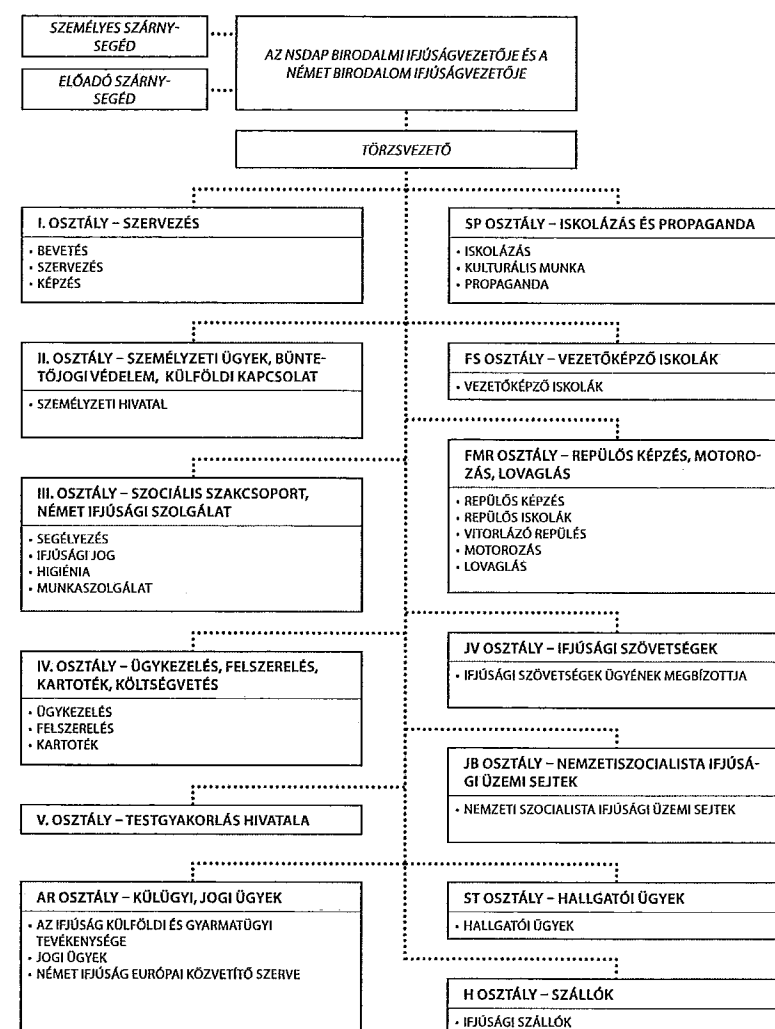
²⁸⁵ Jovy, i. m., 65. o. lásd még: *Mogge, Winfried*, „Der gespannte Bogen”. Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Eine Zwischenbilanz. In: *Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung* 1981, 11–34. o.; *Kater, Michael H.*, Bürgerliche Jugendbewegung und Hitlerjugend in Deutschland von 1926–1939. In: *Archiv für Sozialgeschichte*, Band XVII. Verlag Neue Gesellschaft. Bonn–Bad Godesberg 1977, 127–174. o.

²⁸⁶ Vö. Abschiedsfeier für die 450 Jungvolkführer. VB, 29. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 104. o.).

²⁸⁷ Deutschland–Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlsmühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 9. o.

²⁸⁸ *Hartmann, Hans*, Die junge Generation in Europa. Berlin 1933. Idézi: Tiemann, i. m., 247–249. o.

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1933. JÚNIUS



Magyar változat: © Vitéz

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 1096. o.

se alá került, akit 1933 őszén Alfred Rosenberg ifjúsági referensnek hívott meg az NSDAP *Külföldi Hivatalába*. Nabersberg a kezdeti évek kulcsfontosságú embere volt nemcsak a külföldi tevékenység, hanem a HJ vezető szerepének kiépítése terén is. E hivatal mellett ő irányította ugyanis a *Birodalmi Ifjúságvezetőség Ifjúsági Csoportok Osztályát* (Abteilung Jugendverbände) is, így az ifjúság gleichschaltolásának legfőbb felelőse volt. Ő lett a HJ törzsszervezője is, vagyis Schirach helyettese. Ez a hármas funkció lehetőséget biztosított arra, hogy az ifjúsági mozgalom tapasztalatait még inkább hasznosíthassák



© Vlári

a HJ külügyi tevékenységében, másrészt azt is mutatta, hogy ez a munka valóban elsőrangúvá vált.

Miután Baldur von Schirach is kiemelkedő jelentőséget tulajdonított e tevékenységi körnek, és Nabersberg személyében az alkalmas embert is megtalálta ennek irányítására, az 1933 elején felálló központi hivatal már struktúrájában is visszatükrözte e munka komolyságát és egyben sokrétűségét. A *Külügyi és Jogi Osztály Küllügyi Részlege* (Abteilung Ausland) úgy tűnik, hogy meglehetősen elkülönülten működött a Jogi Részlegtől.²⁸⁹

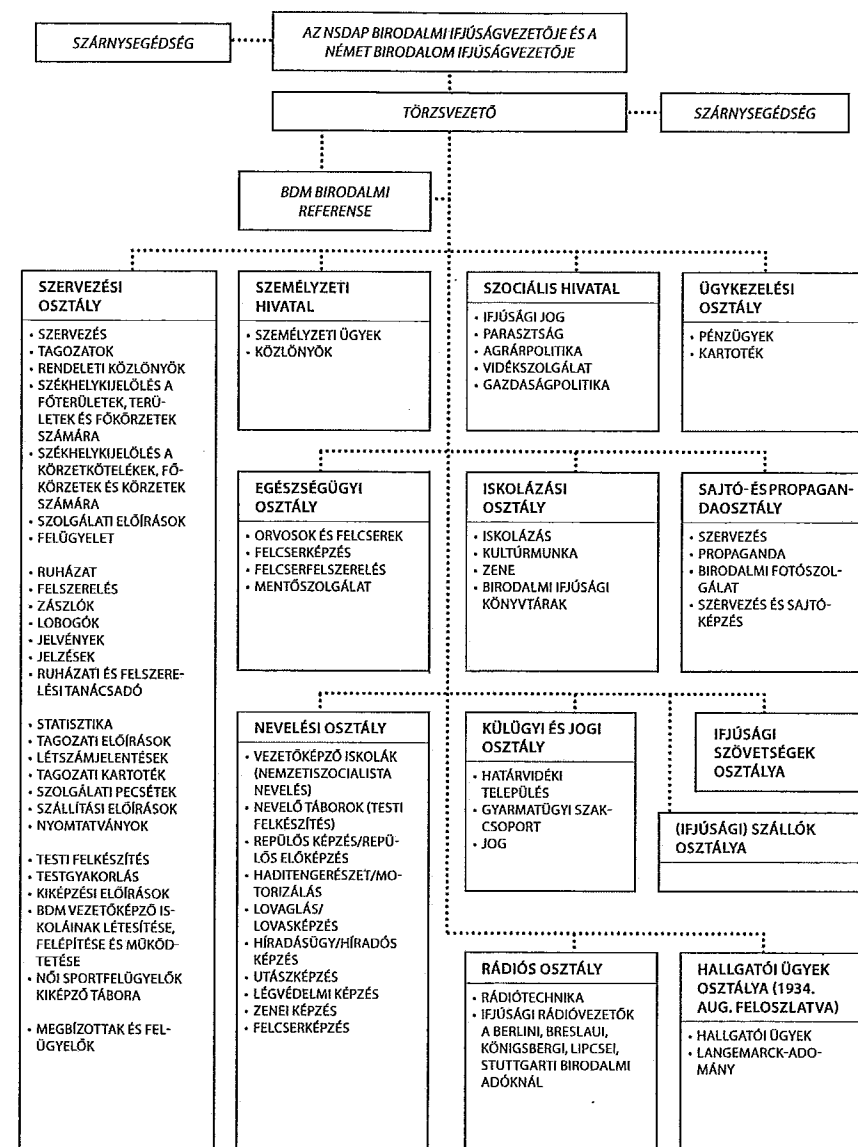
1933-ban a Külügyi Osztályon kívül viszonylag nagy részlegnek minősült az „Ifjúsági csoportok” Osztálya, amely 1934 végére az egyik legkisebb egység lett, s Nabersbergen kívül mindössze egy munkatárssal dolgozott. Ebből pontosan látszott, hogy a Hitlerjugenden kívül másfél év leforgása alatt már nem sok olyan szervezet maradt, amely munkát adhatott volna ennek az osztálynak. Erre az időre az Egyleti Ifjúság, a pártok ifjúsági szervezetei, a tornaszövetségek, a hivatásrendi ifjúsági szervezetek többnyire maradéktalanul megtalálták helyüket a Hitlerjugendben. Az osztály legfőbb munkáját a katolikus ifjúság adta, de közvetlenül ennek az osztálynak, illetve vezetőjének alárendeltségébe tartozott a *Zsidó Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának* (Reichsausschuss jüdischer Jugendverbände) vezetője is.²⁹⁰

A gleichschaltolás folyamata nem kerülhette el az *Európai Német Ifjúság Közvetítőszervét* sem. 1933 tavaszán a Közvetítőszervet egy megállapodás értelmében beolvasztották az immár Schirach vezetése alatt álló *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságába*. Ezzel a lépéssel központosították az addig a Közvetítőszerv, a Birodalmi Bizottság és a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetsége között megoszló külföldi német munkát, ami egyúttal e szervezetek munkájának fokozatos adaptálást jelentette a HJ külföldi

²⁸⁹ Munkáját szakcsoportok ügykörébe osztottan végezte, amelyek a következők voltak: 1. valószínűleg a személyzeti ügyek; 2. birodalmi ifjúsági csoportok kapcsolatai a külföldi néemtséggel (Auslandsdeutsche Arbeit); 3. külföldi propaganda; 4. szervezési ügyek (egyenruha, jelképek, eszközök, bérleti díjak, közlekedés, otthonok, vezetőiskolák, egyéb szolgálati utak); 5. általános igazgatási kérdések, különböző szervek finanszírozása; 6. sajtóügyek (sajtójelentések, külföldi újságok beszerzése, ifjúsági újságok készítése a külföldi néemtségek számára, sajtóarchívum); 7. iskolázás (birodalmi HJ iskolázása, tananyagok kiadása); 8. gyarmati ügyek (Gyarmati Oktatási Levelek [Schulungsbriefe], fotók, brosúrák, könyvek, térképek, újságok, egykori német gyarmatok német ifjúságának támogatása, speciális táborok gyarmati referensek részére); 9. határvidéki települések; 10. nincs adat. Reichsjugendführung, Abteilung Ausland – PAAA, R 63606; JfdDR an das AA. Antrag des Jugendführers des Deutschen Reiches auf Mittelbewilligung für das Etatjahr 1934/35, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63606.

²⁹⁰ Von der Jugend in Deutschland und in Europa. *RJP*, 1934/134. sz., 3–4. o.

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1934

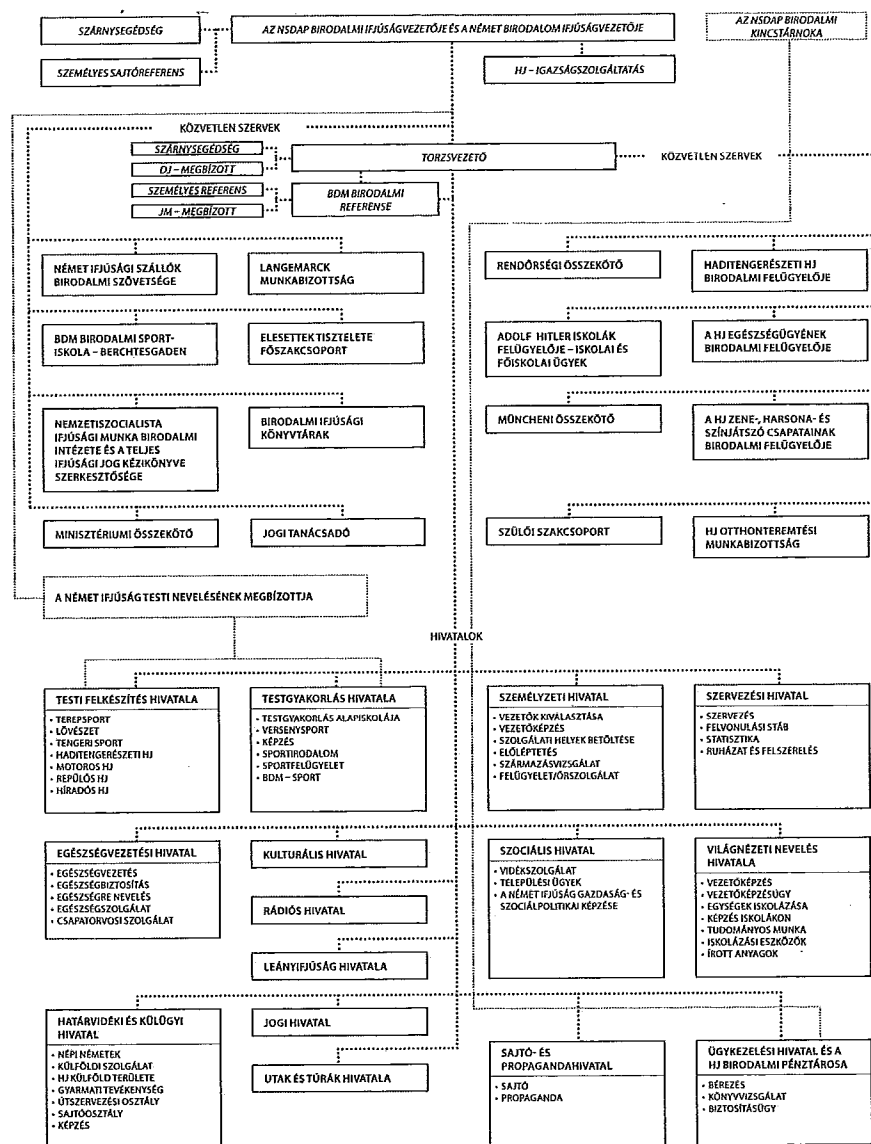


Magyar változat: © Vlári

Forrás: Buddrus, I. m., *Totale Erziehung*, I. m., 1097. o.

tevékenységére. A Közvetítőszerv részben kényszer hatására, részben meggyőződésből, részben taktikai okokból kötelezhette el magát azonnal az új hatalomnak, sorsát azonban így sem kerülhette el, mivel 1933 végén már a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi és Jogi Osztályának részeként működött, s tevékenységét *Népi Német Ifjúsági Munka Közvetítőszerve* (Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der Reichsjugendführung) néven folytatta tovább. Főbb feladatai közé tartozott a teljes német ifjúság határvidéki

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1937. JÚNIUS



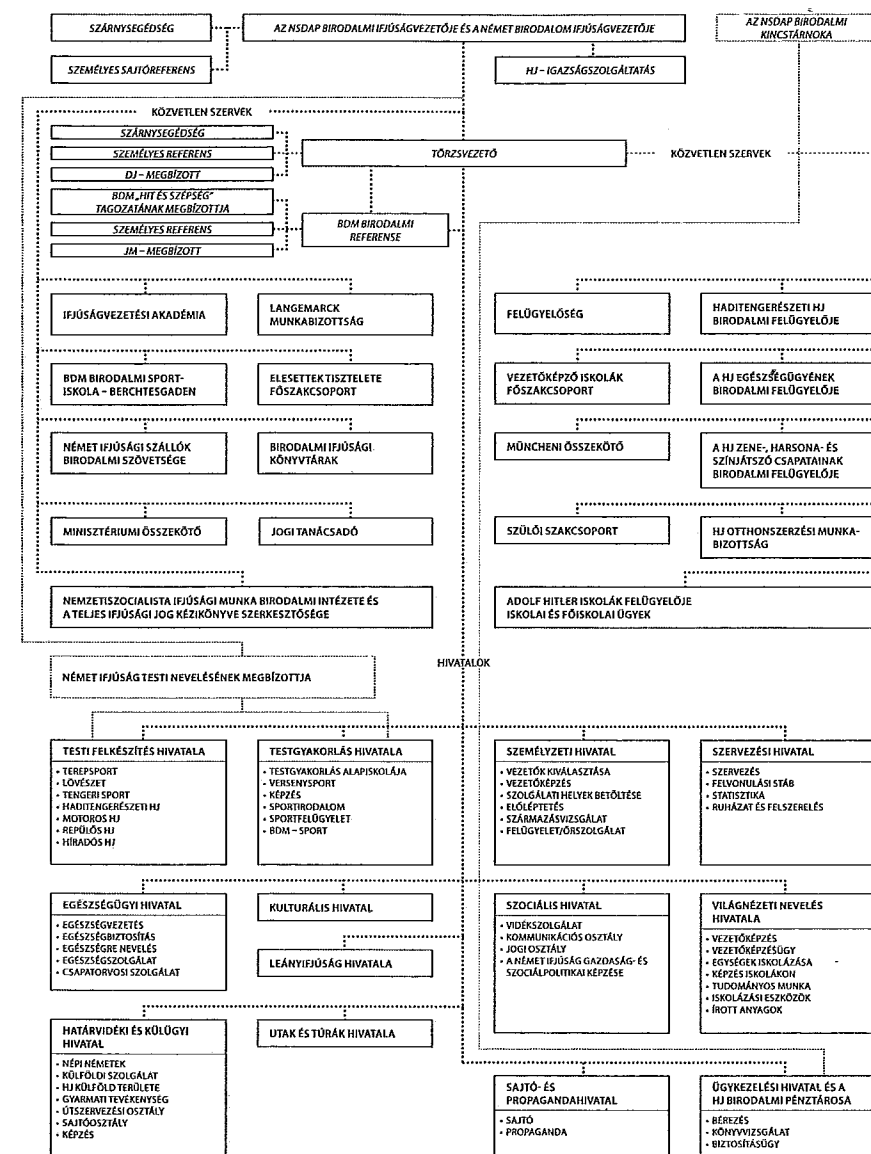
Magyar változat: © Vitéz

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 1100. o.

a 30-as évek végére már mind minőségében, mind mennyiségében egyenrangúvá vált a más népek ifjúságával fennálló kapcsolatrendszer.

A *Küliügyi Hivatal* a hivatalvezetés mellett két főosztályból és további önálló osztályokból tevődött össze. A hivatal vezető helyettese Günther Kiersch volt, az ügyvezetést pedig 1939. április 1-ig Gerhard Wiemann, utána pedig a Schirach örökösétől (Wachgefolgschaft) érkező Eduard Thanner látta el. A BDM hivatali referense Elka von

A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1938



Magyar változat: © Vitéz

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 1101. o.

Wedel alkörzetvezető volt. Emellett az adminisztrációs feladatokat ellátó pár fős személyzet mellett közvetlenül a vezetésnek volt alárendelve a Birodalmi Ifjúságvezető megbízottja Japánban (Reinhold Schulze), illetve az NSDAP AO összekötője, Gerhard Breipohl.³⁰¹

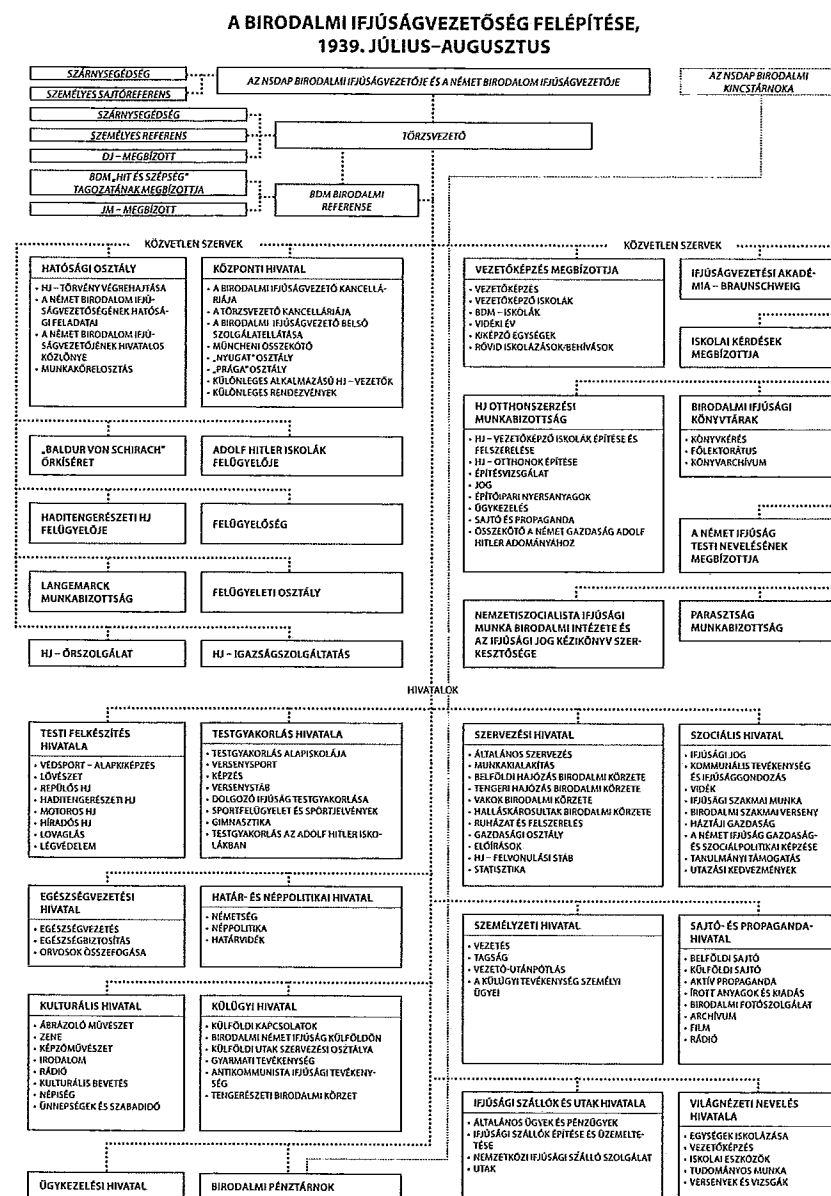
³⁰¹ Abschrift. Geschäftsverteilungs- und Stellenbesetzungsplan des Auslandsamtes der Reichsjugendführung

A Külföldi Kapcsolatok Főosztályát (Auslandsverbindungen) közvetlenül Lauterbacher vezette. A főosztály ügyvezetőszerve (Leitstelle) Erhard Wessely irányítása alatt minden olyan általános feladatot ellátott, amellyel nem foglalkozott más osztály. A legfontosabb országokkal, illetve területekkel fennálló kapcsolatokért elsősorban az országreferensek (I/1) voltak felelősek. Külön referens foglalkozott a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Portugáliával, Jugoszláviával, az „Olasz Birodalommal”, Spanyolországgal, Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Romániával és Magyarországgal is. Emellett önálló referens kezelte az Elő-Ázsiával és Észak-Afrikával, a Távol-Kelettel és az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatos ügyeket. A referensek összetétele valószínűleg erősen változó volt, s nem egy esetben más pozíciót is betöltöttek a hivatalon belül. A többi ország és kontinens a vezetőszer alá tartozott. A főosztály I/2-es osztálya a külföldiek gondozásával (Ausländerbetreuung), az I/3-as a közös táborozások szervezésével és lebonyolításával, az I/4-es az egyéni ifjúsági cserével, az I/5-ös osztály pedig a külföldi képzéssel foglalkozott. Az utóbbi három azonban ugyancsak Wessely vezetése alatt állt.³⁰²

A második főosztály volt illetékes a külföldi német ifjúság ügyében, vezetője Fritz Schumacher volt. Idetartoztak a Hitlerjugend külföldön működő országos vezetőségei is. A főosztálynak külön BDM-referense volt, s legalább 10 osztályra tagolódott. A külföldi utakat koordináló szerv (Auslandsfahrtenstelle) önálló osztályként működött ugyancsak Wessely vezetésével. A második önálló osztály a gyarmati munkát intézte, a harmadik az antikommunista ifjúsági munkát, a negyedik pedig a Tengerészeti Birodalmi Járás (Reichsbann Seefahrt) volt. Külön részlegek voltak felelősek a szervezeti ügyekért, az igazgatásért, a külföldi sajtóért. Utóbbiak erősen összefonódtak, illetve integrálódtak a Birodalmi Ifjúságvezetőség Igazgatási, Sajtó vagy Személyügyi Hivatalába is.³⁰³ A harmadik főosztály foglalkozott a külföldön élő birodalmi német ifjúsággal, élén Hanns Marum állt. A további osztályokról nincs információnk, csupán az osztályvezetők személyét ismerjük.³⁰⁴ A *Határ- és Néppolitikai Hivatalról* nem rendelkezünk hasonlóan részletes információkkal, mindössze a fontosabb vezetők neve ismert.³⁰⁵

A Birodalmi Ifjúságvezetőség, illetve annak Határvidéki és Külügyi Hivatala – később Külügyi Hivatala – összekötőkkel rendelkezett az egyes minisztériumokban, s ezen túlmenően Németország fontosabb külképviselteire is eljuttatta megbízottait, továbbá kapcsolatot ápolt a Berlinben követséget működtető külföldi államok ifjúsági referenseivel is, így a lehető legfrissebb információkkal rendelkezhetek az adott országban uralkodó (ifjúsági) viszonyokról, az egyes országok részéről Németországba tervezett utakról és egyéb tervekről is.³⁰⁶ Ez a szervezeti séma sem bizonyult azonban tartósnak, hiszen a háború újabb változásokat hozott a HJ külföldi munkájában.

A HJ két hivatalának legfőbb támogatói a külügy- és a belügyminisztérium voltak. 1933-tól birodalomszerte bevezették az ugyancsak erre a célra fordított ún. külföldi fil-



– PAAA, R 27135.

³⁰² Uo.

³⁰³ Uo.

³⁰⁴ Woldemar Fink, Kurt Blohm, Hans Gustav Maubach, Heinz Wilke, Luitpold Buchheit, Erhard Wessely, Werner Lamann, Ruth Jondral. Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1078. o.

³⁰⁵ Friedrich Kopp ügyvezető, Günther Blum főosztályvezető, Hans Menzel, Gerhard Rose, Hugo Haas, Karl Brüsche, Lothar Fellner von Feldegg, Ursula Griesemann és Hildegard Tapken osztályvezetők. Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1078. o.

³⁰⁶ Griesmeyr Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.

lért (Auslandspfennig), amelyet a HJ tagjai fizettek (1, később 5 Pfennig) havonta. A külügyminisztérium leginkább a külföldön élő birodalmi német kolóniák megszilárdításában és nemzetiszocialista szellemben való kiépítésében volt érdekelt, de a Birodalmi Ifjúságvezetőség szerint elégséges támogatást sosem biztosított.³⁰⁷

³⁰⁷ NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 21. o. (BArch, NSD 43/15); Pallaske, i. m., 94–95. o.; Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.). Das

1937 tavaszán a birodalmi pénzügyminisztérium és az NSDAP birodalmi kincstárnokának BIV-en dolgozó képviselője által kötött megállapodás értelmében, a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden feladatát – beleértve a külfölddel ápoltságokat – pártpénzekből kellett finanszírozni, s a birodalmi ifjúságvezetőnek mint legfelsőbb birodalmi hivatalnak rendelkezésére álló forrásokat nem lehetett felhasználni. Mivel a megállapodásról a külügyminisztériumot is tájékoztatták, az a továbbiakban nem kívánta külön, címzett támogatásokkal segíteni a HJ külföldre irányuló tevékenységét.³⁰⁸ A döntést a BIV tudomásul vette, mindazonáltal tudatta a külügyminisztériummal, hogy a HJ a jövőben nem lesz képes külföldi utakat végrehajtani, így a külföldi ifjúságokkal fennálló kapcsolatok többsége el fog halni. A BIV érzelmi ráhatásként közölte, nem gondolja, hogy ez a lépés a külügyminisztérium és a nemzetiszocialista külpolitika érdekében állna.³⁰⁹ A külügyminisztérium viszont hajthatatlan maradt, s már 1937-ben semmilyen összeget nem juttatott a BIV-nek.³¹⁰

5.3. Az utak előkészítése

Az utak előkészítése az 1933 előtti hagyományokat követte, a felkészülés módjait pedig továbbra is leginkább az utak engedélyezéséhez megfogalmazott kritériumok befolyásolták, amelyek most viszont már a teljes német ifjúság számára központi szabályozás alá estek. A folytonosságot sugallta, hogy továbbra is a *Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve* volt az illetékes az engedélyezésekért, az erre vonatkozó irányelvek lényegét tekintve megegyeztek a korábban megfogalmazottakkal, s most már az ez alól korábban mentesülő Hitlerjugendre is kiterjedtek.³¹¹ Az új viszonyokat sugallta a Közvetítőszerv ügyvezetőjének 1933. május 19-i körlevele is, amely az adott politikai szituációban károsnak vélte az egyéni és csoportos utakat, és feltétlenül szükségesnek tartotta a külföldre induló ifjúság egységes felkészítését, hogy az út egyrészt az „ifjú nemzetiszocialista Németország” iránti figyelem felkeltését, másrészt a róla terjesztett „hazugságokkal” szembeni fellépést is szolgálja. Ezért csak olyanok mehettek külföldre, akik magukénak érezték a nemzetiszocializmust, de külföldön mégsem tudatos propagandát vártak el tőlük, hanem jó kiállást, ha a német ügyek szóba kerülnek.³¹²

Az engedélyezések során minden csoportos és egyéni utat be kellett jelenteni, és a BIV *Útszervezési Osztálya* engedélye nélkül egyetlen fiatal sem utazhatott külföldre. Az egyik fő szempont továbbra is az volt, hogy a kaland jellegű utaknak gátat szabjanak,

AA an den JfdDR, Abteilung Ausland, Abschrift, 8. Mai 1934 – PAAA, R 63606; JfdDR an das AA, Abteilung Ausland an das AA, 15. Juli 1935 – PAAA, R 63610; JfdDR an das AA, 26. Mai 1934 – PAAA, R 63607; Das AA an die Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, 8. April 1933 – PAAA, R 63604; Das AA an die JfdDR, 8 August 1935; Das AA an die JfdDR, 14. September 1935 – PAAA, R 63610; RJF, Abteilung Ausland an das AA, 4. September 1935 – PAAA, R 63610; AA an die Jugendführung des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland, 15. April 1935 – PAAA, R 63609; Jugendführer des Deutschen Reiches an das AA, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Ref. V.L.R. Kammler zu VI S 3164/3635/3. – PAAA, R 63606; Jugendführer des Deutschen Reiches an das AA, 7. April 1935 – PAAA, R 63609; AA an Deutsche Missionen und Berufskonsulate, 14. Juni 1938 – PAAA, R 60450.

³⁰⁸ RJF Wirtschaftspolitisches Referat an das AA, 7. Juli 1937; AA an die RJF, Wirtschaftspolitisches Referat, 27. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

³⁰⁹ JfdDR an das AA, Abschrift, 30. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

³¹⁰ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 17. August 1937 – PAAA, R 98867.

³¹¹ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 22. März 1933 – PAAA, R 63604.

³¹² Tiemann, i. m., 247. o.

ezért kizárólag olyan utak szervezését várták el, amelyek speciális feladatokat láttak el, s így nem minősültek „vad” vándorlásnak. A legtöbb esetben ugyanis e „vad” vándorlók bár jóhiszeműen, de teljes tudatlansággal utaztak külföldre, s mivel pénz nélkül indultak útnak, így rákényszerültek, hogy nyilvános zenéléssel, kéregetéssel stb. teremtsék elő a külföldi tartózkodáshoz szükséges anyagi javakat. Végszükség esetén pedig akár a német külképviseleteket is felkeresték. Ez a jelenség nem egy esetben sarkallta hatósági intézkedésre az érintett országokat. A HJ vezetése viszont arra is kényszerült, hogy olyan országokba, amelyekkel feszült vagy nem túlzottan baráti volt a viszony, lehetőleg ne menjenek HJ- vagy más német ifjúsági csoportok.³¹³ A vad vándorlások megakadályozásának lehetőségét a HJ vezetése mégis abban látta, hogy lehetőleg csak olyan fiatalokat engedjenek külföldre, akik már kellő időt töltöttek a HJ „iskolájában”. Különösen az egyleti és a marxista ifjúságot, illetve az ilyen múlttal rendelkező HJ-tagokat akadályozták meg a kiutazásban, hogy ne fejthessenek ki „veszélyt jelentő” tevékenységet. Mindez egyúttal a tartózkodó német külpolitika jegyében telt, amely mindaddig visszafogott maradt, amíg a nemzetközi helyzet nem konszolidálódott Németország körül.³¹⁴

A nem kívánatos utak visszaszorítása azonban nem volt lehetséges kizárólag a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Részlege révén, hiszen az egyes utak esetében megtagadott engedély nem járt együtt okvetlenül az út elmaradásával, hiszen a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek nem volt eszköze az ellenőrzésre. Emiatt a BIV nem tudta betartani a külügyminiszter azon kérését sem, hogy teljesen akadályozzák meg a zsidó gyerekek külföldre utazását. Ezért tett javaslatot Schirach a belügyminisztériumnak a szigorúbb szabályozásra.³¹⁵

A meghonosodott Kék (külföldre), illetve Vörös (határvidékre) könyv nélkül senki sem indulhatott útnak, de végleges és megnyugattaó szabályozásra több átmeneti rendelkezést követően csak 1937-ben került sor. Eszerint Schirach elrendelte, hogy a Hitlerjugend tagjainak külföldi útjukhoz rendelkezniük kell a Német Birodalom Ifjúság-

³¹³ 1933–34-ben a külügyminisztérium például nem kívánatosnak tartotta az ifjúság útjait Belgiumba, Franciaországba, Olaszországba, Magyarországra, Csehszlovákiába, Lengyelországba, továbbá Svájcba, s csak egyes, kivételes esetekben látott esélyt az ezen országokba irányuló utak engedélyezésére. Ennek megfelelően az Útszervezési Hivatal ezeket az utakat Délkelet-Európába, a Baltikumba, Kelet-Poroszországba vagy a Bajor-erdőbe igyekezett átcsoportosítani. Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 157. o.; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.; Der Reichsminister des Innern an den Verbindungsstab der NSDAP, 25. September 1933 – PAAA, R 63605; An das AA, 7. Juni 1934 – PAAA, R 63607; Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der Reichsjugendführung, Abteilung Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Oslo, 22. März 1934 – PAAA, R 63606; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; RJF Abteilung Ausland an das AA, 7. August 1933 – PAAA, R 63605; Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; Nr. 259. Betr.: Grenz- und Auslandsfahrten 1934. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.

³¹⁴ Nr. 182. Betr. Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 2. o.; Auftreten bei Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/39., 31. Oktober 1935, 1. o. (BArch, NSD 43/15–1935); Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJF*, 1934/203. sz., 1–3. o.

³¹⁵ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 12. August 1933 – PAAA, R 63605; Deutsches Generalkonsulat für Spanien an das AA, Barcelona, 5. Juni 1934 – PAAA, R 63607; JfdDR an Außenminister des Deutschen Reiches, 22. Januar 1936 – PAAA, R 98894; Reichsminister des Innern an das AA, 16. September 1933 – PAAA, R 63605; Das AA an den Jugendführer des Deutschen Reiches Abteilung Ausland, 30. September 1933 – PAAA, R 63605; Der Reichsminister des Innern an den Verbindungsstab der NSDAP, 25. September 1933 – PAAA, R 63605; Nabersberg an den Reichsminister des Innern, 14. Februar 1934 – PAAA, R 63606; Nabersberg an den Reichsminister des Innern, 9. Februar 1934 – PAAA, R 63610.

vezetőjének vagy az általa meghatalmazott szolgálati helynek az egyetértésével. Továbbra is engedély nélkül utazhattak azok a HJ-tagok, akik szülőjük vagy törvényes képviselőjük kíséretében, illetve iskolai keretek között tanári vezetéssel hagyják el az országot. Egyéni út esetén tíz nappal, csoportos út esetén két hónappal az útlevelegénylés előtt rendszeresített formanyomtatványon kellett bejelentést tenni a lakhely szerint illetékes járásvezetőségénél.³¹⁶

A csoportos utakról a HJ-területek illetékes hivatala helyett újra Birodalmi Ifjúságvezetőség mondta ki a végső ítéletet. A járásvezetőséghez beadott kérvényt a HJ-őrvezető (Streifenführer), valamint a határvidéki és külügyi részlegvezető meghallgatásával kellett elbírálni, amit azután 48 órán belül további ügyintézés céljából továbbküldtek a területvezetőségre. Egyéni utazás esetén a területvezetőség személyügyi osztálya az illetékes rendőri és SD-szervek bevonásával megvizsgálta a kiutazni szándékozók személyes „alkalmasságát”. Az út elutasítása esetén mind a beküldő járást, mind pedig az Őrszolgálatot (Streifendienst) értesítették, ügyeljenek arra, hogy az engedély megtagadása ellenére ne legyen mégis létrejöjjön a kiutazás. Az út jóváhagyása után egyéni kérelem esetén az engedélyt a területvezető személyesen adta ki.³¹⁷

1938-ban 2000 engedélyezési eljárás folyt, de számuk a korábbi években is folytonosan emelkedő tendenciát mutatott. A 30-as évek végére a Hitlerjugend törekvése mégiscsak eredményesnek bizonyult, amit az ifjúság külföldi tevékenysége abszolút centralizálásának és monopolizálásának tudott be, s saját eredményeként könyvelte el a weimari korszakra szerinte oly nagyon jellemző „vad vándorlások” számának minimálisra csökkentését is.³¹⁸ A hivatal magának tartotta fenn annak jogát is, hogy némiképp egyensúlyban tartsa a külföldi utak földrajzi megoszlását, így adott esetben egyes területekre zárlatot rendelhetett el, illetve az utakat átirányíthatta a kevésbé látogatott területekre. Így vált elkerülhetővé, hogy egyes területek túl nagy súlyt kapjanak, míg máshova semmilyen útra se kerüljön sor, ahol pedig ugyanakkora szükség lett volna rá.³¹⁹

A határvidéki és külföldi utak bejelentésére rendszeresített formanyomtatvány az alapvető információkon (úti cél, időpont, létszám, vezető) túl rákérdezett a hosszabb időtartamra felkeresett helyekre, az útvonalra, a közlekedési eszközre, az utazás okára és céljaira, az előkészítő iskolázásra, a létező kontaktusokra az adott ország német, illetve idegen nemzetiségű szervezeteivel és vezetőivel, továbbá milyen pénzüsszegek álltak rendelkezésre, azok milyen forrásból származtak. Az is a kérdések között szerepelt, hogy a csoportvezető járt-e már külföldön, sőt csoportok esetén még a csoport átlagéletkorát, a legfiatalabb és a legidősebb korát, a gyalog megteendő szakaszok leírását

³¹⁶ Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. Hitlerjugend, 17. Juli 1937 (BArch, NS 22/547); Auslandsreisen von HJ-Angehörigen – *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 92. o.; Anmeldeplicht für Auslandsfahrten. *RJP*, 1937/52. sz., 2. o.

³¹⁷ Der Stabsführer. Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung* V/16, 2. Juli 1937 – BArch, NS 5/VI/427, 88. o.

³¹⁸ Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.; Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 157. o. „A weimari kormányzatok egyik felfoghatatlan és megbocsáthatatlan vétsége volt a sok közül, hogy ifjúságát pénz nélkül, vezetés nélkül, védelem nélkül kiengedte a világba, és a külföldiek nagylelkű jótékonyására bízta. A Birodalmi Ifjúságvezetőség nagy érdeme, hogy a német határokon szétszakítja a bizalmatlanság, a gyűlölet, a félelem és az irigység tüskés torlaszát, és a kölcsönös tisztelet szabad útján indul a kultúrnépek ifjúságának egymás közötti barátságért.” – Unsere Würde und die Verständigung. *RJP*, 18. Februar 1938.

³¹⁹ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Schirach, Hitler-Jugend, i. m., 157. o.

is kérte a hivatal. Az Ifjúnép és az Ifjúlányok nem utazhattak külföldre, nekik először saját hazájukat kellett megismerniük, de a külfölddel kapcsolatos témák esetükben is a képzés részét képezték.³²⁰

Egy 1935-ös kultuszminiszteri rendelet értelmében a külföld irányában folytatott teljes diákcsera – vagyis minden olyan külföldi út, amelyet az iskolák szerveztek, és az utazó csoportok élén tanár állt – kizárólagosan a DAAD keretében működő *Német Pedagógiai Kirendeltség* illetékességébe tartozott. Ennek ellenére a Birodalmi Ifjúságvezetőség erre a területre is kiterjesztette befolyását, ugyanis 1937-től elérte, hogy az iskolák részéről csakis olyan tanulók vehessenek részt a diákcserékben, akik egyben a Hitlerjugend tagjai. A partneriskolák csoportjainak fogadásakor pedig kötelező volt a területileg illetékes HJ-járársvezető vagy BDM-alkörzetvezető értesítése, s a program összeállításában a helyi Hitlerjugend is részt vett.³²¹ Ezek az engedmények nagy befolyást, továbbá az iskolán keresztül zajló külkapcsolatok teljes ellenőrzését biztosították a HJ számára, ami a kultuszminisztérium és Schirach, valamint az ifjúsági szervezet és a közoktatás nem éppen kiegyensúlyozott viszonyában presztízskérdés volt, legalábbis a Birodalmi Ifjúságvezetőség számára.

Az utak részletekbe menő megtervezésénél a csoportvezetőknek minden olyan szóba jöhető intézménnyel kapcsolatba kellett lépni, amely segédkezhetett az út előkészítésében és megvalósításában. A levelezés a külföldi érintettekkel azonban csak a Határvidéki és Külügyi Hivatalon keresztül valósulhatott meg, illetve ki kellett kérni a hivatal véleményét, hogy mely szervezetekkel lehet külföldön kapcsolatot létesíteni.³²² Hess rendelkezése alapján az utak lebonyolításában a Ribbentrop-ügyosztály véleményét is meg kellett hallgatni, s az utakat a külügyminisztériumon keresztül időben be kellett jelenteni az illetékes német diplomáciai képviselőnek is, és az NSDAP AO-val kötött megállapodás szerint a NSDAP helyi országos vezetőségeit is értesíteni kellett.³²³

1938 nyarán a külügyminisztérium különösen a Birodalmi Ifjúságvezetőséget és a Birodalmi Hallgatóvezetőséget emelte ki – mint a két legnagyobb mulasztót –, akik a Ribbentrop-ügyosztály megkerülésével fordultak a külügyminisztériumhoz, hogy külföldi utakkal és látogatásokkal kapcsolatban kapjanak engedélyt, illetve támogatásokat. Mindez, valamint a pártügylek elszaporodása (s ez különösen a párttagozatoknak volt köszönhető) is hozzájárult ahhoz, hogy 1938-ra a külügyminisztériumban a külfölddel kapcsolatos ügyeik intézésére kilátásba helyezték a *Pártösszekötő Különreferatúra* (Sonderreferat Parteiverbindungsstelle) felállítását, amely szorosan együttműködött volna a Ribbentrop-ügyosztállyal.³²⁴

Az utakkal szemben támasztott technikai feltételeken túl, az elveknek is fontos jelentőséget tulajdonítottak. Az ifjúság kiránduló csoportjai külföldön hazájukat kép-

³²⁰ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Anmeldung einer Grenz- oder Auslandsfahrt – PAAA, R 63610; Polizeiliche Beglaubigung von Fahrtausweisen. *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 11. Oktober 1935 (PAAA, R 63610); Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.; Sonderabdruck Nr. 53 aus dem Ministerialblatt des Reichs- und Preussischen Ministeriums des Innern 1937, Nr. 27 – PAAA, R 60450.

³²¹ Der Reichs- und Preussische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an die Oberpräsidenten etc. Abschrift, 2. April 1937 – PAAA, R 27134.

³²² Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.

³²³ Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

³²⁴ Vortragsnotiz zur Vorlage für den Reichsaußenminister, 13. Juli 1938 – PAAA, R 27652, 426238. o.; Anordnung. November 1938 – PAAA, R 27652, 476236. o.; Vermerk, 19. November 1937 – PAAA, R 98908.

viselték, s ennek kapcsán a Birodalmi Ifjúságvezetőség számára elsőrangú volt, hogy ennek tudatában is legyenek, főleg abban a periódusban, amikor Németországot külföldön éles kritika övezte. Emiatt kötelességként fogalmazódott meg a kiutazók felé, hogy elfogadják a nemzetiszocializmust, álljanak ki mellette, s minden felmerülő kritika ellen lépjenek fel. Legalább a csoportok vezetőinek rendelkezniük kellett az alapvető ismeretekkel a német történelemből, és meggyőződéssel kellett vallaniuk, hogy az 1918 utáni állameszme a német nép lényének nem felelt meg, ezért annak át kellett adnia helyét Adolf Hitler eszméjének. Külön kihangsúlyozták, hogy nem szabad külföldön propagandabeszédeket tartani, de a felmerülő és „alaptalan” kritikát tartalmazó kijelentésekkel szemben fel kell lépni. Minden résztvevőtől elvárták, hogy ismerje a náci Németország vezető személyiségeinek (Hitler, Schirach, Göring, Goebbels, Frick stb.) életpályáját, az új Németország legfontosabb olyan kérdéseit, mint például az örökbirtok-törvényt (Erbhofgesetz), a faji és telepítési politikát, a munkaszolgálatot, a vidékszolgálatot (Landdienst), az autópálya-építést, az olimpiát. Az utak során a csoportok azt a feladatot is ellátták, hogy a külföldön élő németseget tudósítsák a németországi eseményekről.³²⁵

Emellett elvárták, hogy a csoportok foglalkozzanak az érintett ország jellemével, különösen a külföldi német településekkel, sajátítsanak el nyelveket, rendelkezzenek elégséges anyagi fedezettel, egyszerű és célszerű ruházattal, továbbá ismerjék az úti cél politikai, kulturális, gazdasági és történeti viszonyait, azaz rendelkezzenek a megfelelő szellemi fölényvel, amely „a német nép minden képviselőjét ki kell hogy tüntesse külföldön”. A csoportvezetőnek olyan, legalább 18 éves fiatalnak kellett lennie, aki biztos kiállással rendelkezett, s akiben egyesültek a vezérelv és a bajtársiasság vonásai, továbbá „német tudatú” volt, és elkötelezett a nemzetiszocializmus iránt. Legalább a vezetőktől elvárták az adott ország nyelvének ismeretét, ami a gyakorlatban nyilván nem érvényesült maradéktalanul. A vezető volt a felelős a csoport egységes állampolitikai felfogásáért is. Külföldön azokkal szemben is udvariasan és visszafogottan kellett viselkednie, akik passzívan vagy elutasítóan viszonyultak Németországhoz és a nemzetiszocializmushoz (például a HJ szerint a zsidók). Országonként másként szabályozták az egyenruha-viselést és egyéb külsőségek kérdését, amiről a kiutazó csoportnak be kellett szereznie a megfelelő információkat.³²⁶

³²⁵ Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63606.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606.; Mittelstelle deutscher Jugend in Europa – Anweisungen für die deutschen Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten für das Jahr 1933 – PAAA, R 98891, VI S – 3813/193. o.; Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Blohm, i. m., 278. o.; Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. RJP, 1935/83. o., 2. o.

³²⁶ Richtlinien und Durchführungsbestimmungen für die einzelnen Gruppen – PAAA, R 63606.; Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o. Az 1933–34 körüli kezdeti időszakban szinte a teljes külföldre vonatkozóan egyenruha- és jelképviselési tilalom volt érvényben. A külföldi német településterületekre irányuló utaknál felhívták a figyelmet arra, hogy nem célszerű olyan térképet magukkal vinni, amely tartalmazza a berajzolt útvonalat, valamint a helyi németiség címeit, hogy elkerülhessék az esetleges kellemetlenséget. Az út előtti orvosi vizsgálat és a megfelelő biztosítások megkötése értelemszerűen kötelező volt. Felhívták a figyelmet a tisztaság fontosságára, illetve az ügyes beilleszkedésre. Der JfdDR, Abteilung Ausland – Anweisungen für deutsche Jugendwandergruppen bei Auslandsfahrten – PAAA, R 63610, VI S 6511–35. o.; Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. RJP, 1935/83. o., 2. o.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség az engedélyezési kritériumok megfogalmazásán túl az utazók felkészítéséről is gondoskodott. Az iskolázás szükségessége abból a felismerésből következett, hogy a HJ tagjai kevés és elégtelen ismerettel rendelkeztek a népi és a külföldi németsegről, amit arra is vissza lehetett vezetni, hogy az alsófokú oktatás nem szentelt 1933 előtt különösebb figyelmet ennek a kérdésnek, az Egyesület a Külföldi Németsegrért (Verein für das Deutschtum im Ausland, VDA) leginkább a magasabb iskolákban fejtette ki tevékenységét.³²⁷ E feladat legfőbb fóruma a Határvidéki és Külügyi Hivatalon belül a *Nevelésügyi Szakcsoport* (Schulreferat) volt, amelynek legfőbb tevékenysége abban állt, hogy kielégítő ismereteket közvetítsen a határvidéki és a külföldi németiség, valamint a német külpolitika tárgyában. A különböző ismertető anyagok (Schulungsbriefe) terjesztése, valamint az iskolázási tanfolyamok mellett, a referatúra maga is előállított különféle segédanyagokat, és könyvtárak berendezésében is segédkezett.³²⁸

Az 1934-től Carl Nabersberg kiadásában rendszeresen, évente 12 számban (egyenként 8 oldalon), 70 000 példányban (amit később 100 000-re akartak emelni) megjelenő *Oktatási Levelek* (Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel) mellett a *Nép és Birodalom* (Volk und Reich) című folyóirat és egyéb cikkek, tanulmányok is alapját képezték a képzésnek. Az *Oktatási Levelek* című folyóirat az általános információk mellett illusztrált és világos formában mutatta be a német népet, annak különböző részeit (birodalmi, külföldi, népi, határvidéki németiség stb.), illetve az egyes határvidéki területeket, német települési területeket Európa-szerte és világban. Így a témák között szerepelt a Korridor, vele együtt a német-lengyel kérdés ezer éves történelme, Danzig és Felső-Szilézia, érintettek gyarmati kérdéseket is, középpontban állt a Saar-vidék ügye, a délkelet-európai németiség, valamint Kelet-Poroszország.³²⁹ A Birodalmi Ifjúságvezetőség kiadványai mellett a külföldi német ifjúságnak elküldték a VDA és a német népcsoportok megfelelőnek tartott kiadványait is, hogy a népcsoportok közötti kapcsolatokat is erősítsék.³³⁰

A Hitlerjugend más sajtótermékei is rendszeresen közöltek írásokat a HJ külfölddel kapcsolatos tevékenységéről. A RJP 1935-től *Ifjúság külföldön* (Jugend im Ausland) címmel indított terjedelmes cikksorozatot, amely más országok ifjúságát és ifjúsági szervezeteit mutatta be, első alkalommal természetesen az olasz ifjúságot. Az RJP 1936 februárjától elindította következő rovatát is *Külföldi jelentés* (Auslandsbericht) címmel, amely

³²⁷ A VDA-nak külföldön is voltak csoportjai, 1933 júniusában Passauban megrendezett „klagenfurti gyűlésén” a danzigi, eupen-malmedyi, rigai és hollandiai csoportok vettek részt, de megjelentek a külföldi német iskolák képviselői is. – Die „Klagenfurter Tagung” des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.

³²⁸ Jugendführer des Deutschen Reiches, Abteilung Ausland an das AA, Haushaltsplan der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa, 10. August 1933 – PAAA, R 63605; Blohm, i. m., 277. o.; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 159–160. o.; *Rüldiger*, Selbstverständnis, i. m., 258. o.

³²⁹ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 158–159. o.; Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. Im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJP, 1–8. Folge 1934–1935; RJP Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge: Danzig–Oberschlesien – BArch, NSD 43/149–3.

³³⁰ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 158–159. o.; Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJP, 1–8. Folge 1934–1935; RJP Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge: Danzig–Oberschlesien – BArch, NSD 43/149–3.

a külföldi ifjúsági és nevelési munka legfontosabb kérdéseiről kívánt tudósítani. A politikai témákkal szemben – amelyekre az előbb említett rovat kínált lehetőséget – az ifjúságtan, az iskolai ügyek, az ifjúsági gondozás, az ifjúsági mozgalmak, az ifjúsági jóllét és ellátás, a szociál- és kultúrpolitikai kérdések, illetve az ifjúság szellemi helyzete témákban vártak írásokat.³³¹ A határvidék és a külföld kérdése a HJ legfontosabb kiadványaiban is megjelent, így a *Wille und Macht*ban is, amely sokkal bonyolultabb szövegezéssel a vezetőkhöz szólt, és politikai felkészítésként foglalkozott ezekkel a témákkal. E téma napirenden tartása a náci propaganda egyik alaptézisét követte, miszerint az igazán fontos dolgokat állandóan napirenden kell tartani, mindig foglalkozni kell velük. Hasonló módon közölt cikket az *Ifjú Németország* (Das Junge Deutschland) című folyóirat is.³³²

A határvidéki, néppolitikai és külföldi témák koncentrált megjelenítését látta el a hosszú tervezgetések után az első alkalommal 1937-ben kiadott *Információs Szolgálat* (Informationsdienst) elnevezésű, kizárólag belső használatra szánt, kezdetleges kézíratos formában terjesztett folyóirat. A fent említett három részterület egy nagy célban egyesült a lapban, mégpedig a német vér-, sors- és kultúrközösség erősítésének szándékában.³³³

A *Wille und Macht* különszámot jelentetett meg *Az ifjúság törvénye a világban* címmel, amelyben összegezték más nemzetek ifjúsági tevékenységét. Ebben súlypontot képezett az állam és az ifjúság viszonyának vizsgálata, a fontosabb (állami, egyházi egyéb) ifjúsági szervezetek, az ifjúságra vonatkozó jogi szabályozások, valamint a gazdasági és a szociális kérdések áttekintése. A Hitlerjugend e különszám összeállításához a külügyminisztérium és a diplomáciai képviselők segítségét kérte, amelyek adott esetben az adott állam ifjúsági vezetéséhez fordultak, mint például Magyarország esetében is.³³⁴

A központilag kiadott *Oktatási Levelek* mellett az egyes területek is kiadtak határvidéki és külföldi oktatásra szánt anyagokat, amelyek bizonyos időközönként különféle neveken – például *Munkalapok* (Arbeitsblätter) vagy *Határvidéki Lapok* (Grenzlandblätter) vagy éppen *Oktatási Levelek* néven – jelentek meg, s az egyes területek határvidéki és külügyi osztályainak és a külföldi munkaközösségeknek információkkal való ellátását szolgálták. Tartalmuk bizalmas volt, nem lehetett őket idegenek számára hozzáférhetővé tenni, s zártan kellett őrizni őket. A munkalapok leginkább határpolitikai, néppolitikai és külpolitikai írásokat, helyzetjelentéseket és tudnivalókat tartalmaztak, adott esetben gyarmatügyi kérdéseket is érintettek.³³⁵ E lapok középpontjában az adott határszakaszhoz közeli,

³³¹ „Auslandsbericht”. RJP, 1936/39. sz., 1. o.

³³² Vö. Schindekopp, Henning, Wir und der Osten. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 1–5.; Maßmann, Kurt, Geschichte und Ostpolitik. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 5–8. o.; Krause, Ilse, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8–10. o.; Schricker, Rudolf, Die sudetendeutsche Frage – ein europäisches Problem? *Wille und Macht*, 1934/18. sz., 11–18. o.; Die Jugend des Ostens in Europa. *Wille und Macht*, 1935/4. sz., 23–25. o.; Gefährdetes Deutschtum an den Grenzen. *Wille und Macht*, 1936/14–15. sz., 48–52. o.; Erber, Ludwig, Bilder aus auslandsdeutschen Siedlungsgebieten. *Das junge Deutschland. Amtliches Organ des Jugendführers des Deutschen Reichs*, 1934/1. sz., 8–14. o.

³³³ Einführung. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755–112756. o.); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756–112757. o.); Volkspolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758–112759. o.).

³³⁴ Jugendführer des Deutschen Reiches (Pressereferent) an das AA, Abschrift, 1. Oktober 1937, PAAA, Gesandtschaft Budapest, 19.; Der Pressereferent an die Deutsche Gesandtschaft Genf, 25. Mai 1938 – PAAA, R 98866, E 446100. o.; RJF Schriftleitung „Wille und Macht” an Stammführer Meissner, Grenz- und Auslandsamt, 20. Mai 1938 – PAAA, R 27134.

³³⁵ Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Mün-

határon inneni, és elsősorban határon túli területek álltak.³³⁶ A hivatalos sajtótermékek mellett számtalan olyan kiadvány jelent meg, amelyek ifjúságiregény-stílusban lelkesítő élménybeszámolókat tartalmaztak a már megtett utakról, s ezáltal igyekeztek még közelebb hozni a HJ tevékenységét, s azt szinte észrevehetetlenül és a fiatalok számára befo gadhatóbb módon, a teljes HJ-közönség számára terjeszteni a HJ-vezetés szándékait.³³⁷

Összességében az állandó birodalmi és területi kiadványok mellett számtalan hosszabb-rövidebb írás volt használatban a HJ munkája során, amely alapvető ismereteket közölt határvidékről, külföldi németsegről egyaránt. Ezek az általában illusztrált kiadványok a nemzetiszocialista szempontú történelmi bemutatás mellett, az egyes területek földrajzi, gazdasági, népiségi sajátosságaira és kultúrájára is kitértek. A bennük közölt információk ismerete minden német számára kötelező volt, bár a határvidéki és össznémet gondolkodásmódot nyilvánvalóan már gyermekkorban meg kellett alapozni.³³⁸ Az utazó csoportok útjukról ún. útikönyvet (Fahrtenbuch) is készítettek, ami lehetővé tette a tapasztalatok kiértékelését, azok további munka során való felhasználását, tehát nem az egyéni élmények megörökítését szolgálta. A könyv tartalmazta az út legfontosabb mozzanatairól készített jelentést, visszaemlékezéseket a meglátogatott vidékekről, az ott élő emberekről és a velük folytatott beszélgetésekről. Mindezt rajzokkal, fotókkal is kiegészítették.³³⁹

Az iskolázás három szintjét különítették el. A HJ vezetői a szokásos vezetőképzés keretében általános oktatásban részesültek határvidéki és külföldi témákban, amely elsősorban nem arra összpontosított, hogy kimerítő tudással rendelkezzenek, hanem a fő vonásokat ismertették meg velük, illetve a kérdés iránti fogékonyságot kívánták kialakítani. A határvidéki és külügyi osztályvezetőknek gondoskodniuk kellett arról, hogy az alájuk tartozó HJ-terület minden vezetőképző iskolájában folyamatosan szerepeljenek ilyen témájú előadások a programban. Mindezen túl a vezetőképző iskolákban és a HJ-otthonokban lehetőség szerint népi német szobákat rendeztek be, amelyekben térképek, ábrák, vázlatok és képek segítségével tették vizuálissá a határvidéki és külföldi németiséget. A tanfolyamok, illetve hétvégi kurzusok végén olykor-olykor határvidéki vándorlást is a programba iktattak, hogy a megszerzett elméleti ismereteket a gyakorlatban is szemléltetni lehessen. A még jobb hatás érdekében pedig a teljes tanfolyamot egy határvidéki út keretében volt célszerű elvégezni.³⁴⁰ A területi vezetőképző iskolákban a következő témák képezték a határvidéki és külügyi referensek által tartott határvidéki és külföldi előadások vázát: a német Birodalom határai 1918 óta és azok néppolitikai veszélyei; kik tartoznak a német néphez, s kik nem (nürnbergi faji törvények); a németek száma Európában és a világban; hol él a németiség; mit tartalmaz a pártprogram első pontja;

ster, 20. November 1937. Streng vertraulich, 1–2. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief, November 1937.

³³⁶ Lásd a Deutsche Bücherei gyűjteményét (DB ZA/ZB/ZC stb.).

³³⁷ Vö. Ostlandheft. Hitlerjugend. Ölsnitz i. Erz., Unterbann I/210. (DB, ND 78/4/25); Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmadel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938. (DB, ND 9206/5); Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich, 1–2. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief, November 1937.

³³⁸ Vö. Die Ostmark. Schriften zu Deutschlands Erneuerung. Lese- und Arbeitsbogen für den Unterrichtgebrauch. Heinrich Handels Verlag, Breslau 1939 (DB, Zs 8093.3); Deutsche jenseits der Grenzen. Vaterländische Reihe „Mein Volk”, Heft 9. Pädagogischer Verlag von Hermann Schroedel, Halle 1934 (DB, O 1934.1558).

³³⁹ Wir legen ein Fahrtenbuch an. *HJ-Führerdienst*, April 1937.

³⁴⁰ Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.

valamint az aktuális külpolitikai helyzet. Utóbbi téma esetében a Határvidéki és Külügyi Hivatal iránymutatásait kellett követni, míg a többi témát illetően ötoldalas, írásos verziót hagyott jóvá a hivatal, amit az egyes referensek maguk készítettek.³⁴¹

Utóbbi tanfolyamok megszervezéséről a területi referensek gondoskodtak. 1938-tól az egyes területek, illetve főkörzetek referenseit kötelezték arra, hogy a népi német, valamint a külpolitikai felvilágosításra és képzésre külön referenseket és lányreferenseket alkalmazzanak, legcélszerűbbnek erre a feladatra a határvidéki és külügyi referensek helyetteseit tartották.³⁴² A határvidéki és külügyi referenseknél az ügy iránti elkötelezettséget már feltételezték, így esetükben mélyreható ismeretek közvetítése folyt, illetve leginkább azoknak a módozatoknak a megismertetése, hogy miként lehet a témát megfelelően közvetíteni a HJ tagjai felé. A területi referenseket a Birodalmi Vezetőképző Iskola kb. egyhetes tanfolyamokon készítette fel feladataikra. Az iskolázási tanfolyamok közül 12 tanfolyamot a határszakaszokra bontottan tartottak a határvidéki és külföldi referenseknek (HJ, BDM közösen), évi kettőt pedig minden referensnek közösen. Ezeknek a találkozóknak az anyagait később a munka elősegítése érdekében írásos formában is kiadták, továbbá gondoskodtak a határvidéki és külföldi könyvtárak kiépítéséről, különös tekintettel a térképekre, fotókra és kiállítási anyagokra. A járási referensek képzése 4–10 napos speciális kurzusok keretében történt, s évente legalább egy ilyen kurzus elvégzése kötelező volt. Az általános ismeretek mellett, minden érintett területről külön előadást hallgattak a résztvevők.³⁴³

A HJ egységeinek iskolázását, amely a növekvő tagság miatt egyre inkább a tömegképzés jellegét öltötte, elsősorban az élményszerzés módszerére építették. A tömeges képzés minden HJ- és BDM-tagra (DJ és JM nem) kiterjedt, ezért legegyszerűbben a közösségi estek keretében volt megvalósítható, amelyet a Külügyi Részleg által kibocsátott, mindig változatos témákat kínáló *Oktatási Levelek* segítségével lehetett megoldani. Az ilyen népi német otthonestéket nem az egységvezetők vezették, hanem a határvidéki és külföldi referensek. A határvidéki és külföldi témákat felölelő esték programját a következő szempontok alapján alakították ki: *Oktatási Levelek* feldolgozása; a határvidéki és külföldi németiség népdalainak megtanulása, illetve közös éneklése; rövid előadások meghallgatása az egyes területekről; felolvasás elbeszélésekből, regényekből, amelyek tartalma a határvidéki és külföldi németiség harcával foglalkozott; határvidéki és külföldi német területekről származó néptáncok és népszínművek bemutatása; határvidéki és külföldi utak előkészítése és azokra a résztvevők felkészítése. Különösen ajánlották ezen eseményeken a rádió, a film és más sajtótermékek bevonását. A dalok, olvasmányok, beszámolók a gyerekek érzelmeire apelláltak, s gyakran azután termékeny vitára ösztönöztek. E tömegképzés elsődleges szempontja a nagynémet gondolat gyerekekbe plántálása volt, annak tudatosítása, hogy ők egy 100 milliós nép tagjai, amelyből a versailles-i szerződést követően viszont csak 67 millióan élnek a birodalmi határokon belül. Természetes volt, hogy az ifjúság is magáévá tegye azt az ősgermán felfogást, hogy Kr.

³⁴¹ Vorträge der GA-Abteilungsleiter(innen) an den Gebietsführer- und Obergauführerinnenschulen. *Reichsbefehl* 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.

³⁴² Arbeitstagung der GA-Abteilungsleiter und Abteilungsleiterinnen. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 755. o.; Meldung von Tagungen. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.; Volks- und außenpolitische Aufklärung in den Gebieten und Obergauen. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.

³⁴³ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Schulung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606.

u. 300-ig Európának ez a része germán territórium volt a Fekete-tengerig, tehát Németország jogosan tart igényt erre a területre, amelyen amúgy is minden kultúra Németországtól, illetve elődjektől származik. A problémákat viszont nem karddal lehetett megoldani, hanem csakis teljesítménnyel, vagyis a jobb teljesítményt mutató nép tarthat csak igényt a területre. Ehhez pedig a külföldi németiséget is erősíteni kellett, ami nem volt elégséges a korábbi formában, például gyűjtések és segélyek útján, hiszen a külföldi németeknek is szükségük van arra, hogy érezzék a népközösség jótékony hatását.³⁴⁴ Így a korábbi formákhoz képest olyan tevékenységi körök is kialakultak, amelyek már nemcsak a HJ, hanem a szélesebb népközösség képzését is szolgálták. Ennek egyik első formája a határvidéki és külföldi kiállítás volt, de később számos más forma is kialakult. Ezzel párhuzamosan a BIV Iskolázási Osztálya „Népiség és haza” néven hozott létre önálló szakcsoportot, amely a népiségi tematikát 4 alrészlegre osztotta: népdal, népzene, nyelvjárás; népművészet, építési és települési formák; család- és nemzetségtudomány, fajtudomány és örökléstan; germán ősz- és korai történet.³⁴⁵

A legjobb iskolázás mégis a közvetlen élmény- és ismeretszerzés, vagyis az utak lebonyolítása volt, amelyen viszont csak kevés HJ-tag vehetett részt, ezért a kiválasztás egyben személyes elismerést is jelentett. A lehetőséghez nem jutók például térképkészítéssel, külföldi német táncok és dalok tanulásával, a külföldi németiség számára való gyűjtésekkel segítkeztek. A határvidéki utak és táborok előtt mind a HJ tagjait, mind szüleiket fel kellett világosítani a fenyegetett határvidékek lényegéről, továbbá lelkesedést és a haza iránti büszkeséget kellett ébreszteni bennük. Szólni kellett az egyes területek teljes határszakaszba illeszkedéséről. A táborozások alkalmával rá kellett irányítani a figyelmet a határvidéki szükséghelyzetre és az ott leselkedő veszélyekre, élénkíteni kellett a határvidéki harcban való részvételi szándékot, valamint megismerni a határvidéki németiséget, annak életét, és megérteni sorsukat. A táborokban szerzett élményeket a hazatérés után otthonestéken, illetve további utak alkalmával volt célszerű elmélyíteni. Így lehetővé vált olyan fiúk kinevelése, akik szükség esetén megállták helyüket a határvidéki küzdelemben. A táborok során rendkívüli fegyelmet követeltek, tartózkodást mindenféle károkozástól, hogy a HJ tekintélye az ott élő lakosság körében ne szenvedjen csorbát. Tudatosítani kellett a táborozókban, hogy senki sem figyel jobban őket, mint az idegen nemzetiségű „ellenfelek”. Célszerű volt a határvidékekről származó vagy az ott folyó harcokról személyes információkkal rendelkező személyek meghívása is a táborokba. Őva intettek a határon való áttévedéstől, s felhívták a figyelmet annak súlyos következményeire. Az utak és táborozások alkalmával a különböző ünnepségeken, néma meneteléseken, falusi közösségi esteken meg kellett emlékezni Versailles-ról, beszélni kellett a határon túl élő németiséggel való kapcsolatról, s az ilyen alkalmakra a határvidéki lakosságot is meg kellett hívni. A határvidéki munka pedig egyúttal előfeltétele volt a külföldi utaknak, mert a 30-as évek közepétől már csak az mehetett külföldre, aki a határvidéki munkából is kivette részét.³⁴⁶

³⁴⁴ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.; Die Grenz- und Auslandschulung der Hitlerjugend. RJP, 1935/79. sz., 1–2. o.

³⁴⁵ Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4–7. o.; Volksdeutsche Jugend in der Schulung. RJP, 1934/13. sz., 3. o.; Volkstumsarbeit in der HJ. RJP, 1934/39. sz., 1–2. o.

³⁴⁶ M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das*

1937-től tervbe vették, hogy minden HJ területen Külföldi Munkaközösségeket hoznak létre, amelyek behatóan foglalkoztak egyes népek, illetve országcsoportok nyelvével, kultúrájával, történelmével, gazdaságával és politikai viszonyaival. A munkaközösségek száma 1937 végéig 70 volt, s segítségükkel kb. 1400 fő készülhetett fel a külföldi utazásokra. A munkaközösség összességében kiegészítő Hitlerjugend-szolgálat volt, amelyet a szokásos HJ-ban töltött tevékenység mellett bizonyos időszakonként (általában kéthetente) önkéntes alapon láttak el a HJ-tagok. A munkaközösségek súlypontja értelemszerűen azokra az országokra helyeződött, amelyek földrajzilag közel helyezkedtek el az érintett HJ-területhez.³⁴⁷

A munkaközösségek legfőbb színtere is a közösségi est volt, amely a munkaközösségekben a következő módon zajlott. Az első negyedórán megbeszélték a napi politikai eseményeket, majd egy óra „külföldi óra” következett, amelyen hosszabb időt külföldön töltő HJ-vezetők meséltek saját tapasztalataikról. Néhány olyan ritka nyelv számára, amelyek tanulása az iskolában nem volt lehetséges, a munkaközösségek kezdőkursusokat is indítottak. A munkaközösség résztvevői féléves részvétel után oklevelet kaptak, amelyben a „kursus” elvégzésének igazolása mellett feltüntették az illető nyelvismeretét és különleges érdeklődési területeit is. Ez az irat tulajdonosát feljogosította arra, hogy részt vegyen külföldi utakon, s különösen jó nyelvismeret esetén feladatot vállalhatott a *Külföldi Vezetőszolgálatban* is (Ausländerführungsdienst).³⁴⁸

1937-re a külföldi utak száma olyannyira megszorodott, hogy Baldur von Schirach egy olyan tudományos intézet felállítását tűzte ki célul, amely az ifjúsági tevékenységből fakadó teljes tudásanyaggal foglalkozott volna, hogy a vezetőképzést a legmagasabb szinten biztosíthassák. Ezen belül külön ügyosztályt tartott szükségesnek, amely a HJ vezetőkarát látta volna el megfelelő információkkal a külföldi ifjúsági szervezetekről és az ifjúsági cseremozgalomhoz szükséges ismeretekkel. Nyilván ennek az ötletnek a nyomán jött létre 1938-ban az *Ifjúságvezetési Akadémia* Braunschweigban. Az akadémiai képzések magukban foglalták a meglátogatandó népek életformájának, történetének, kultúrájának és nyelvének megismerését is. Baldur von Schirach 1937-ben a hazai és a nemzetközi sajtó előtt jelentette be, hogy a HJ jövőbeni magasabb rangú vezetőjelölteinek legalább egy félévet kell majd külföldön tartózkodniuk, s legalább egy idegen nyelvet kell ismerniük. Létrehozták tehát az ún. „külföldi félévet”, amelynek során a Birodalmi Ifjúságvezetőség közvetített ifjakat, hogy az adott területen Németországot és a Hitlerjugendet képviseljék, illetve erősítsék a német tudatot. A résztvevők a kint tartózkodáshoz szükséges anyagi forrásokat munkavállalásból fedezték.³⁴⁹

gesamte höhere Mädchenschulwesen, 1934/6. sz., 268–273. o.; Lagerführer, das geht Dich an!, 3–7. o.; Grenz- und Auslandsfragen in der Erziehung des deutschen Mädels. *Das Deutsche Mädel*. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, 1937. September; Schoeneich, Hans, Der volksdeutsche Gedanke im neuen Reich. *Das Junge Deutschland*, 1933/7. sz., 176–180. o.

³⁴⁷ Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); 1937-ben Stuttgartban például harmadikként hozták létre a német-olasz munkaközösséget, amelynek élére a stuttgarti Balilla vezetőjét, *Moschettit* hívták meg. Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.; BArch, NS 5/VI/427, 87. o.; Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften im BDM. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.

³⁴⁸ Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.).

³⁴⁹ Jugendführer des Deutschen Reiches (Pressereferent) an das AA, Abschrift, 1. Oktober 1937, PAAA, Gesandtschaft Budapest, 19.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks

5.4. A külkapcsolatok formái

A 30-as évek elején a Hitlerjugendhez hasonló kaliberű szervezet az akkori Európában a szovjet Komszomolt leszámítva csak Olaszországban és Magyarországon létezett, majd a 40-es évekre máshol is kiépült (Románia, Bulgária stb.). A Hitlerjugend azonban büszkén hangoztatta, hogy míg ezek a szervezetek – vagyis a Ballila és a Levente – kényszer-szervezetek voltak, addig a Hitlerjugend önkéntes alapon szerveződött.³⁵⁰ Ez azonban csak elviekben volt így, hiszen más szervezetek beolvasztása már folyamatban volt, melyek során a Hitlerjugend egyeduralmi igényét egyáltalán nem leplezte. Különleges volt a Hitlerjugend viszont abban a tekintetben, hogy milyen szerteágazó, a társadalmi lét szinte minden területére kiterjedő tevékenységet látott el. A külföld irányában folytatott, szervezett tevékenysége pedig egyedülálló volt, hisz a korábbról örökölt formákon is túl mutatott, sőt innovatív jelleget is öltött.

Az 1933-as évvel jelentős visszaesés következett be a német ifjúság külföldre irányuló tevékenységében, de egyúttal hatalmas minőségváltozást eredményezett a Hitlerjugend külföldi tevékenységén belül, mivel az egyéni és csoportos kapcsolattartás és anyagi javakkal való támogatás mellett a kölcsönös munka egész palettája alakult ki, a korábban nem alkalmazott formák is megjelentek. 1933 után az igazán jelentős változás az volt, hogy a Hitlerjugend a németiség gondozása mellett fokozatosan ugyan, de óriási nyitást tett az idegen nemzetiségű ifjúságok megismerése, illetve önmaga megismertetése érdekében, továbbá a sokoldalú bi-, illetve multilaterális kapcsolatok megteremtésére. Utóbbi abban mutatkozott meg, hogy már nemcsak kölcsönös látogatásokról volt szó, hanem például gazdasági, sportegyezményekről is, s e kapcsolatok ápolásába és fejlesztésébe bekapcsolódott a modern média – vagyis a rádió – is. A hivatalos kapcsolatok olyan pompával, ceremóniával zajlottak, mint ifjúsági kapcsolatok soha korábban. E jellegük is mutatta, hogy az ifjúságon túl ezek az államközi kapcsolatok részét képezték. Bár ezáltal felértékeltek az ifjúság szerepét, egyúttal azonban a nagypolitika eszközévé degradálták a fiatalokat.

5.4.1. Határvidék

„Meg kell tanítanunk nekik [határvidéki németiség – V. Zs], szükség esetén rájuk kell kényszerítenünk felfogásunkat és hitünket” – hangzott a Hitlerjugend 1933 előtti legfőbb „külpolitikai” iránymutatása, s az azt követő időszak csak részben módosította ezt a célt. A határ menti zóna továbbra is elsődleges maradt, de egyre inkább előtérbe kerültek azok a távolabbi területek is, ahol a németiséget – s főként annak ifjúságát – ugyancsak nemzetiszocialista szellemben kívánták egyre szorosabban a németországi ifjúsághoz kötni. A határvidék és a határvidéki utak fogalma viszont szintén a német ifjúsági mozgalmatól átvett frazeológia volt, amit a HJ következetesen alkalmazott. Miután a HJ viszont lassan azonossá vált a német ifjúsági mozgalommal, illetve csaknem a teljes német ifjúsággal,

auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.); Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.

³⁵⁰ Arbeit der Reichsjugendführung. VB, 15. August 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 8. o.).

ezáltal figyelmét fokozatosan meg is kellett osztania, hiszen a Hitlerjugend lett az „idegen” nemzetiségű ifjúsággal való kapcsolattartás első számú intézménye is. A határvidéki és külföldi utakat a Hitlerjugend tulajdonképpen szolgálatnak tekintette, amely több célt szolgált: egyrészt a saját hazának, különösen a határvidékeknek a megismerését, de nem a természeti szépségek, hanem a haza és az ott élő nép megismerése végett, a határ túloldalán lévő határvidékekkel, illetve az attól távolabbi területekkel való megismerkedést, de egyúttal a testi nevelés, a testi frissesség fejlesztését is.³⁵¹

„Meg kell teremtenünk azt a politikai gondolkodást, amely a határtérségben államunk legexponáltabb részét látja. A múlt liberális-marxista időszakában elhanyagolták a határt. Mi nemzetiszocialisták a népiségi erő kifejtés falát fogjuk létrehozni államhatárunk azon részein, amelyek nem német államoktól választanak el bennünket, vagyis a birodalmi területünknek ezt a részét népesség- és védpolitikailag, kulturálisan, szociálisan és gazdaságilag tesszük a legerősebbé, mert az állandóan idegen befolyásnak van kitéve. A Hitler-Jugendnek erre kell nevelnie az ifjú generációt. Akkor a határon teljesített szolgálatot nem büntetésként, hanem becsületbeli szolgálatként fogják majd fel.”³⁵² „Nem az ádáz szomszéd a hibás azért, mert határharcot folytatunk, nem, mert amíg léteznek népek, a határon folyó harc a népiségi élet folytonos és természetes jelensége lesz. [...] Fiainkat és lányainkat el kell juttatni arra a felismerésre, hogy a nép élő organizmus, amelynek legjobb és legegészségesebb erejét ott kell bevetnie, ahol ez az élő néptest egy másik, idegen néptesttel ütközik össze, és idegen agitáció és megfigyelés alatt áll.”³⁵³

Az elsődleges és földrajzilag legközelebbi részét a HJ tevékenységének tehát a határvidék jelentette, ahol a népi szubsztancia megtartása és erősítése volt a feladata, mivel itt más népek részéről ezt „gyengítő hatások” jelentkeztek. Ráadásul a Német Birodalom határai semmilyen égtáj felé sem estek egybe a német etnikai „néphatárokkal”, vagyis a birodalmi határokon kívül élő néprészek támogatása kulcsfontosságú volt. Az egységes és összefüggő német „néptalaj” birodalmi határok közötti megteremtésének azonban elsődleges feltétele volt, hogy a határokon belüli német „néperőt” olyan mértékűre emeljék, hogy az könnyedén felvegye a versenyt és a „harcot” más népeknek németiség „gyengítésére” irányuló törekvései ellen, s ezáltal is biztos fogódzót jelentsen a németiség előretolt bástyái számára. A „határok nélküli nép” (Volk ohne Grenzen) fennmaradásának biztosítása végett a náci logika szerint tehát a birodalmi határokig terjedő terület utolsó négyzetcentiméterén is le kellett küzdeni az idegen népiségi befolyást, s ez teremtette meg azt a kedvező, zárt egységet sugárzó, biológiai és dinamikus alapot, ahonnan az előretolt bástyákat is védeni tudták. Vagyis a néphatárok eltolása, azok idegen népek számára kedvezőtlen megváltoztatása a határok tényleges megváltoztatásával szemben nagy hatású eredményeket hozhatott, de egyben örökös éberséget is igényelt. Az egységes néphatárok megteremtése pedig jó kiindulópontot jelenthetett a tényleges országhatárok és a néphatárok egybeillesztésére is.³⁵⁴ A „határvidéki harcot” csak a teljes német néppel

együtt lehetett sikeresen megvívni; ha ugyanis a „néptest” gyenge volt, s emiatt nem adott kellő támaszt, az „előretörő idegen népiségi befolyás” akár a határok német szempontból kedvezőtlen megváltoztatását is előidézhetette. Ez a harc azonban nem egy belátható időn belül megvívandó és végleges eredménnyel kecsegtető folyamat volt, hanem permanens állapot, vagyis az „élettér” és a „néptalaj” védelme állandó jellegű kötelezettséget rótt a németiségre, azon belül is az ifjúságra. Ezért elsőrangú feladat volt, hogy a néppolitikai nevelés során a fiatalokat megismertessék a „világ biológiai rendjével”, hogy végcélként megvalósulhasson a 100 milliós nemzetiszocialista népközség. A nevelés során szerencsés könnyebbséget jelentett, hogy a Führer maga is határ menti német volt, így ennek hangoztatása a fiatalság körében még nagyobb fogékonyságot generált a téma iránt. Mindezzel párhuzamosan a határok túl oldalán élő német ifjúság esetében is be kellett indítani az egységesedés és a nemzetiszocialista gleichschaltung folyamatát, hiszen a határvidéki célkitűzések csak így vezethettek eredményre. Összességében a néppolitikai gondolat tehát a nemzetiszocialista gondolkodás alapját képezte: „Csak, ha a nemzet egészében helytáll léteért, akkor biztosított az egyes németek élete” (Rudolf Hess).³⁵⁵

A határvidéki munka tudatosítása a HJ elhagyása után is fontos volt az egyes néptársak életében, amire már a HJ-ban felkészítették őket, s a „népiségi harcban” való helytállás különböző formáival ismertették meg őket: német parasztok összefogása, hogy egy elárverezésre kerülő német birtok ne kerülhessen például lengyel tulajdonba; a német szervezetekre való szavazás; gyerekek utaztatása akár három óra távolságra is, ha csak egy fő hiányzik az iskolában a német osztály elindításához; a párválasztás alárendelése a népiségi érdekeknek; orvosként a német népiségi területekre település, hogy ne kelljen más nemzetiségű, illetve zsidó orvoshoz járnia a németeknek; német dalok, kultúra és beszéd vállalása még ellenséges középület esetén is; német szolgálatok alkalmazása. Vagyis a „népiségi harc” több volt, mint a nyelvért folytatott harc, az egész „élettérért” harcoltak: a földért, a munkahelyért, a gazdasági felemelkedésért, a német nyelvért, a nevelésért, a kultúráért, az egyházért, a politikai önigazgatásért és az államvezetésbe történő beleszólásért. Felhívták a figyelmet arra, hogy az éberség állandó követelmény, hiszen az ellenséges népiség láthatatlanul és hallhatatlanul, lassan előrehaladva dolgozik. Hangsúlyozták viszont, hogy ennek nem az a lényege, hogy más népeket átterítsenek a német néphez, hogy őket germanizálják, hanem csak az a cél, hogy minden néptársban erősítsék a népiségi gondolatot és értékeket, s világos döntésre kényszerítsék azokat, akik kényelemből, nyárspolgárságból eddig lusták vagy gyávák voltak dönteni. Ezeket az ingadozókat viszont maradéktalanul meg kellett nyerni. 1933 előtt ugyanis jelentős talaj

hazájuk iránt lelkesíti őket, politikus a szó legnevesebb értelmében. A fiúk menetelése a német vidékeken szükségszerűen Adolf Hitlerhez és a nemzetiszocializmushoz tereli őket. A HJ soraiban ma felnövő generációnak nincs szüksége politikai felvilágosításra, hanem csakis világnézetre nevelésre. Minél inkább megtanulják ezek a fiúk, hogy szemlélődjenek, annál szilárdabban ragaszkodnak a nép belső törvényéhez. Még a kötelességeik kiterjedtebbek is, mint minden más előttük élt nemzedéknek, még sincs határa annak a belső szenvedélynek, amivel népiüket szolgálják.” Grenzlandmarsch durch Pommern der Banne 93 und 411. 1000 Hitlerjungen marschieren durch Ostpommern zur Reichsgrenze (12–28. Juli 1937) (Deutsche Bücherei (DB) 1938 A 10569).

³⁵⁵ *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755–112756. o.); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756–112757. o.); Volkspolitische Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758–112759. o.); *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 6. o.

³⁵¹ Anweisung Nr. 1. und Rundschreiben Nr. 2 des HJ-Grenzlandamtes, August 1931 – BArch, NS 26/364; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 162. o.; Die Fahrt. *HJ-Führerdienst*, April 1937.

³⁵² *Informationsdienst* [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/3. sz., (20. November 1937), 1. o. Idézi: Pallaske, i. m., 92. o.

³⁵³ *Informationsdienst* [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/4. sz. (5. Dezember 1937), 2. o. Idézi: Pallaske, i. m., 92–93. o.

³⁵⁴ *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 3–4. o.; HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz und Auslandsabteilung. Schulungsbrief November 1937, 1. o. „Az a HJ-vezető, aki fiait Németországon keresztül vezeti, és

csúszott ki a német nép alól, s ezt a folyamatot csak a nemzetiszocializmusba és a birodalomba vetett bizalom fordította meg, ez adott erős támaszt a népcsoportoknak. Ez a hit pedig akkor lehetett igazán erős támasz, ha a német birodalmi és azon túli „néptársak” mindegyike egyként tisztában van a határvidék és a német népiség jelentőségével.³⁵⁶

A tervszerű határvidéki tevékenység során a következő szempontokat kellett figyelembe venni: a tér feltételeinek rögzítését és megindoklását, vagyis a természeti fekvést és az ebből eredő népiséget; a történeti fejlődést; a határvidék pillanatnyi helyzetét és az ott jelentkező feladatait; a határvidéki utakat; a határvidéki tevékenység gyakorlati hatását és a vidékszolgáltatást.³⁵⁷ Ezt a célt szolgálta a német határtól 30–50 km szélességben kialakított határsáv (Grenzgürtel), amely tulajdonképpen a határvidéki munka elsődleges területét jelölte ki. 1936-tól azonban már csak a Kelet-Poroszországba, Posen-Nyugat-Poroszországba, Felső-Sziléziába és a Bajor-erdő felé irányuló utak minősültek határvidéki útnak.³⁵⁸ Ennek oka valószínűleg a nyugati hatalmakkal szembeni konfrontatívabb külpolitikára vezethető vissza. A Határvidéki és Külföldi Hivatal minden törekvése ellenére sem alakult ki azonban egyensúly a határvidéki utak esetében, emiatt a hivatal igyekezett irányítani a választást.³⁵⁹

Az utak száma folyamatosan emelkedett. Blohm adata szerint 1933-ban 54 000, 1937-ben pedig már 118 000 fő látogatott ilyen körzetekbe. 1937-ben a határvidéki utak 23 százaléka Kelet-Poroszországot, 16 százaléka pedig Sziléziát tekintette célterületének. Ezeket az utakat többnyire egységvezetők és leányvezetők részére szervezték, s a HJ-tagok többsége leginkább az ő élményeik alapján juthatott ismeretekhez az ott tapasztaltakról.³⁶⁰

A határsáv járásaiból kijelölték az ún. bajtársi járásokat, amelyek a határvidéki szakasszal nem rendelkező járásokhoz kötődtek. A HJ Középföld területe számára például a Bajor Keleti vidéket jelölték ki a határvidéki utak lebonyolítására, amelyek számát 1936-ban csak a DJ részére már 75-re tervezték. A vesztfáliai járásoknak a sziléziai járásokat jelölték ki mint határövezeti gondozási területet, bajtársi munkát igénylő területet. Ez a gyakorlatban az állandó kapcsolattartás mellett, az egyes járások nyári útjainak és táborainak célzottan Sziléziába helyezését jelentette, s ezáltal a HJ hozzájárulhatott a „lengyel befolyás elleni fellépéshez”.

A határvidékre vezető utak előtti felkészülésnél több szempont szerint jártak el. Foglalkoztak a helyi feltételekkel, a földrajzi fekvéssel és a népiség számára ebből adódó következményekkel; a történeti fejlődéssel, a határvidékek pillanatnyi helyzetével és a hozzá fűződő birodalmi feladatokkal, valamint a határvidéki tevékenység gyakorlati megnyilvánulásaival, az utakkal és a vidékszolgálattal.³⁶¹

³⁵⁶ HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief April 1938, 1–3. o.; Volkstumsarbeit im Grenzgebiet. In: Unsere Volkstumsarbeit (DB, 1938 A 10393), 18–19 o.; Günter Kaufmann: Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1–5. o.; So arbeitet die RJF. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. Die HJ, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.; *Brehm, Bruno*, Sprache der Jugend. *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 5–8. o.

³⁵⁷ Grenzlandarbeit des BDM. In: Wir Deutschen Mädel. Jahrbuch des BDM 1935, 183. sk. Idézi: *Miller-Kipp, Gisela* (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer”. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002, 79. dokumentum, 208–209. o.

³⁵⁸ BArch, NS 26/338.

³⁵⁹ Grenzpolitische Planung der Ostpreußen-Fahrten. *RJP*, 1935/98. sz., 1–2. o.; Nach Ostland. *RJP*, 1935/102. sz., 4. o.

³⁶⁰ Ostpreußenwettbewerb. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 975–976. o.; So arbeitet die RJF. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. Die HJ, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.

³⁶¹ *Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Mün-

A határvidékre vezető utak – mint legelterjedtebb forma – maguk is más tevékenységi formával egészültek ki. A *határvidéki menetelések* alkalmával nem mindig került sor külföldi látogatásra vagy külföldiek fogadására. Aachenban a HJ 1934 júliusában 100 ezer fővel rendeztek öt órán keresztül tartó ún. határvidéki menetet (Grenzlandmarsch), amelyen Schirach és Lauterbacher is részt vett. Az ún. keleti vidéki meneteket a 30-as évekre tömeges rendezvényekké fejlődtek. A közép-elbai HJ-területről 1937-ben már 6 ezer fő vett részt ilyen túrákon, 1938-ban számuk 10 ezerre emelkedett, 1939-ben pedig már a 12 ezer főt is elérte. Ilyen esetekben többféle útvonalat, illetve végállomást jelöltek ki, a csapatot menetblokkokra osztották, amelyek különböző útvonalon jutottak el a célhelyre, így az egész határvidéket bejárták.³⁶²

A bajor-osztrák határvidéken *határvidéki táborok* egész sorát valósították meg 1935 augusztusában. A járások számának megfelelően összesen 14 tábor zajlott, amelyekben egységes terv alapján összesen 8000 HJ- és DJ-tag kapott szellemi és testi felkészítést. Hasonlóan grandiózus formában zajlott a nyugati határvidéki tevékenység is. A Nyugati vidék HJ-terület nyári táborában 1935. július végétől augusztus végéig messze több mint 10 ezer gyerek iskolázását látták el.³⁶³

A tervszerűség megmutatkozott a korábbinál színesebb és összetettebb programban, amelynek során népdalok, néptáncok és népszínművek kerültek bemutatásra, és egyéb fellépések is voltak. A Hitlerjugend rendelkezett ún. *határvidéki színjátszó csoportokkal* (Grenzlandspielschar) is, amelyek egyike főleg Felső-Sziléziában fejtett ki kiemelkedő munkát. Tervezték két további ilyen jellegű csoport felállítását Kelet-Poroszországban is az északkeleti területek, valamint egy másikat a délkelet-európai térség gondozására. Emellett a speciális színjátszó csoportokon kívül az egyes HJ-területek színjátszó csoportjait is fokozottabb támogatásban kívánták részesíteni, hogy ezek is kivehessék részüket ezen a téren. Hofban – és valószínűleg más településen is – létezett úgynevezett *határvidéki színház* (Grenzlandtheater), amelyek a HJ és a BDM egységeinek szereplésével a határ közeli településeken határvidéki tematikájú darabokat mutattak be. Hasonló csapattal rendelkezett a *Lipcsei Birodalmi Adó* is, amely ugyancsak rendszerességgel utazott határ közeli területekre, s az ott adott műsorait a rádió is közvetítette. A BIV rádiós színjátszó csapata Wolfgang Stumme vezényletével 1935-ben összesen három határvidéki utat tett: a poseni-nyugat-poroszországi határvidékre, a Bajor Keleti vidékre és szeptemberben egy hétre Pomerániába utazott.³⁶⁴

ster, 20. November 1937. Streng vertraulich!, 3–4. o.; Grenzpolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112662–112663. o.); Jugend im Grenzraum des Reiches. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47–62. o.; 75 Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/45. sz., 2. o.; Grenzlandarbeit des BDM 1935. In: Miller-Kipp, i. m., 79. dokumentum, 208–209. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 165. o.; Blohm, i. m., 275. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.; Pallaske, i. m., 93. o.

³⁶² BArch, NS 5/VI/427, 62. o.; Grenzlandtreffen der Hunderntausend. *RJP*, 1934/117. sz., 3. o.; Bekenntnis der Jugend zum deutschen Osten. Ostlandmärsche, Großfahrten und Zeltburgen des HJ-Gebietes Mittelbe (23) – Juli/August 1939 (DB, 1940 A 7979); Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/5. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112627–112628. o.)

³⁶³ Ostmärkische Grenzlager. *RJP* 1935/121. sz., 2. o.; Eröffnung des ostmärkischen Grenzlagers. *RJP*, 1935/177. sz., 2. o.; Das ostmärkische Grenzlager 1935 beendet. *RJP*, 1935/189. sz., 2. o.; Die Grenzlager im Westen des Reiches beendet. *RJP*, 1935/205. sz., 2. o.

³⁶⁴ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606. Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 157–158. o.; Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105, 49. o.; Spiel an der Grenze. *Die HJ*, 1937/12. sz., 1937.

A HJ által végzett népiségi munkának viszont nemcsak a HJ-ra kellett kiterjednie, hanem a környező népekre is, így ahol még nem volt elég magától értetődő és szilárd a népközösség, ott vidám rendezvények keretében próbáltak ilyen érzéseket ébreszteni. Az útmutatások tanácsokat adtak a tér kialakításához, és az egyes estek megkomponálásához, amelyeken az ének, a játék és a tánc kapott nagy szerepet. Az ilyesfajta rendezvények eredményes lebonyolításához számos tánc biztos ismeretére volt szükség, hogy a faluközösségek szellemi állapotához, aktuális kedélyállapotához mérten válogathassanak belőlük. E műsorelemeknek meg kellett érinteniük a lakosságot. Hasonlóképpen célszerű volt beépíteni a programba egyéb, a HJ vezetése által elhanyagoltak minősített lehetőségeket is, mint például a bábozást, a gúnydalokat, a rögtönzött játékokat, a népszínműveket. Mindez persze alapos felkészültséget igényelt.³⁶⁵

A Birodalmi Ifjúságvezetőség Rádióhivatalának vezetője, *Karl Cerff* a téli programok keretében „Éneklő Határ” (Grenzlandsingen) címmel a Hitlerjugend zenei tevékenységét is a határvidéki munka szolgálatába kívánta állítani, amelyben részt vehettek a HJ színjátszó csoportjai és a HJ-zenekarok. A határvidéki rádióadók „Ének a határon” (Lied an der Grenze) címmel rendszeresen sugároztak műsorokat az itt lakók részére. A határvidéki tevékenység újabb eleme volt, hogy a BDM önállóan is készített rádiós műsorokat, amelyekben nagy szerepet kapott a népdalok és a népi szokások ápolása. 1935 végétől vagy 1936 elejétől a BDM már Németország egész területén készített határvidéki rádióadásokat (Grenzlandsendungen), amelyek a határvidéken élő ifjúság hazájáról és munkájáról tudósítottak. Az adásokat minden német adó átvette és közvetítette. Az adások leginkább a birodalom olyan területein élő ifjúságnak válhatott ideológiai szempontból „hasznára”, akik nem érintkeztek a határ menti területekkel, így vajmi kevés információjuk volt a határ két oldalán fennálló körülményekről, életéről, munkáról. Az adások sorát a mazúri határvidék (Grenzgau Masuren) nyitotta meg, majd 1935 márciusában került sor a második adásra az északi határ mellől, amely a „Schleswig. A mi hazánk” címet viselte.³⁶⁶

Cerff azt is javasolta, hogy a határvidéki gyűléseken és táborokon is kapjon szerepet a zene. A kulturális munka alátámasztására javasolta továbbá egy határvidéki zenei tábor felállítását, ahol az énekvezetőket és a színjátszó csoportok vezetőit képezhették volna tovább, valamint énekes könyvek és zenei lapok kiadását. A gyermekdalok, gyermekjátékok, mesék és mondák gyűjtése már régóta a HJ szokásos tevékenységei közé tartozott. Cerff azt is felajánlotta, hogy hivatala szívesen részt venne a határvidéki rendezvények színesebbé tételében, amelyek között nagy szerepet kaphattak a falusi ünnepek.³⁶⁷ Létezett önálló *határvidéki könyvszolgálat* is (Grenzlandbücherdienst), amellyel Cerff és hivatala is együttműködött, de Cerff javaslatot tett a vándorkönyvtárak létrehozására is. Ennek kapcsán lehetségesnek tartotta, hogy a határvidéki munkában költöket, mesélőket, írókat is alkalmazzanak, ráadásul erre különösen nagy hajlandóságot mutattak az ifjú művészek.³⁶⁸

március 20., 6. o. (BArch, NSD 43/256); HJ-Sonderversammlung im Grenzlandtheater. *RJP*, 1936/9. sz., 2. o.; Vö. HJ-Spielfahrten ins Grenzland. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.; Lied und Musik der Hitler-Jugend im Grenzland. *RJP*, 1935/217. sz., 2. o.

³⁶⁵ Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend. In: Unsere Volkstumsarbeit, 5–17. o. (DB 1938 A 10393).

³⁶⁶ Grenzlandsingen der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/80. sz., 2. o.; Das Lied an der Grenze. *RJP*, 1937/245. sz., 3. o.; Grenzlandsendungen des BDM. *RJP*, 1936/13. sz., 4. o.; Wir senden aus dem Grenzland. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.; Wie unsere Masuren-Sendung entstand. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.

³⁶⁷ Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105, 49. o.

³⁶⁸ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende

A Hitlerjugend kiemelt helyen kezelte, hogy a határvidékeken még gyorsabb ütemben létesüljenek HJ-otthonok. A Határvidéki Építkezési Program, amelyet Wilhelm Frick birodalmi belügyminiszter és Schirach nyitott meg 1938-ban Schlochauban, azt tűzte ki célul, hogy a határokon átívelő munkát a határok közelében nagy számban épített *HJ-otthonokkal* és *HJ-szállókkal* segítse elő (pl. Határvidéki ifjúsági szálló Sulauban, Sziléziában). Ennél is fontosabb volt, hogy gyors ütemben minél több HJ-iskola létesüljön ezekben a régiókban, amelyek a határvidéki munka koordinálását és a képzés fejlesztését is szolgálták. 1938-tól a HJ Otthonteremtési Munkabizottság és a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatal közötti megállapodás értelmében a HJ törekedett arra, hogy az otthonok berendezésénél növekvő számban hasznosítsák a határvidékről származó kézműves vagy művészeti alkotásokat. Az otthonokban kívánatos volt, hogy az egyik helyiséget *határvidéki szobának* rendezzék be, amely belső kialakításában megfelelt azon határvidék jellegének, amellyel az érintett terület bajtársi viszonyban (Kameradschaftsgebiet) volt.³⁶⁹

1937. szeptember 18-án birodalomszerte iskolai ünnepek közepette rendezték meg a „német népiség napját”. Az akció a VDA, a HJ és az iskolák együttműködése nyomán valósult meg. Mindenhol ünnepek, gyűlések, szónoklatok és menetelések zajlottak. A rendezvény a korábbi „A német iskola ünnepét” (Fest der deutschen Schule) váltotta fel, s a népi összefonódás érzésének növelését és a világ németjeire való odafigyelést szolgálta.³⁷⁰

A külföldi fillérhez hasonlóan és vele egy időben vezették be a HJ *határvidéki fillérét* (Grenzlandpfennig), amelyet szintén 1933 februárjában kellett először megfizetni. Télen, amikor nem voltak utak a határvidékre, a BDM különböző játékokat, bábjátékokat, a barkácmunkákat és egyéb hasznos dolgot készített, gyűjtött és küldött a határ közeli HJ-csapatoknak, melyek szintén a határvidék iránti érület ébren tartását szolgálták, és az otthonok berendezésére is alkalmasak voltak.

A határvidéki gondozási rendszer kiépülése után a határvidéki birodalmi területek rendszeresen rendeztek *gyűjtéseket* a határ túloldalán élő németiség részére. 1935 januárjában a thüringiai HJ és BDM például kb. 100 rászoruló német ifjúnak elegendő ruhát és játékot gyűjtött össze, amit a felső-sziléziai németiségnek adtak át.³⁷¹ A lányok részére a kötelező év (Pflichtjahr) 1938-as bevezetése után előtérbe került, hogy azt súlyozottan határvidéki területeken tölthessék el a BDM tagjai. Erre vonatkozóan a BIV Szociális Hivatala és a Munkaközvetítés Birodalmi Intézete megállapodást is kötött.³⁷²

Mittel – PAAA, R 63606; Cerff an das Grenz- und Auslandsamt (Günter Blum), 9. August 1938 – BArch, NS 28/105, 49. o.

³⁶⁹ „Grenzland-Jugendherberge” in Sulau. *RJP*, 1934/160. sz., 3. o.; Sieben neue HJ-Heime im Grenzland. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.; Presseauszüge und Informationen. Heimbefahrung in den Grenzgebieten, 13. November 1936 – BArch, NS 28/104, 86. o.; Grenzlandschule des Gebietes Nordmark. *RJP*, 1937/10. sz., 2. o.; Grenzland-fürsorge. *Reichsbefehl*, 14/III, 14. April 1938, 413. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 165. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.

³⁷⁰ Die HJ am „Tag des deutschen Volkstums”. *RJP*, 1937/214. sz., 1. o.

³⁷¹ Ausführungsbestimmungen zur Verordnung des Reichsjugendführers vom 31. Januar 1933 betr. Grenzlandpfennig der Hitler-Jugend. *NSDAP Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 28. o. (BArch, NSD 43/15); BDM in der praktischen Grenzarbeit. *RJP*, 1936/280. sz., 4. o.; Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/2. sz., 5. November 1937, 4. o. (BArch, NSD 43/21, 112735); Thüringens Hitler-Jugend opfert fürs Grenzland. *RJP*, 1935/6. sz., 3. o.

³⁷² Hauswirtschaftliches Pflichtjahr an der Grenze. *Informationsdienst*, 1939/2. sz., dátum nélkül, 17. o. (BArch, NSD 43/21, 112575. o.).

„Különlegesen szívünkön viseljük a birodalmi határokon kívül élő németek sorsát, akik nyelvük, kultúrájuk és szokásaik révén kötődnek hozzánk, s ezekért a javakért súlyos harcot vívnak. A nemzeti kormány eltökélt abban, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel fellépjen a német kisebbségek számára nemzetközi szinten garantált jogokért” (A Führer beszéde 1933. március 23-án a Birodalmi Gyűlés megnyitóján).³⁷³ „A határ törvénye a nemzet törvénye”³⁷⁴ volt Adolf Hitler szavai szerint, s az olyan szólásokkal, mint a „vérző határ” (blutende Grenze), „halott határ” (mint például a Memel-vidék esetében), metaforikus szlogenekkel az ifjakat valóban érzelmi alapon lehetett elvezetni ehhez a stratégiai kérdéshez. „Rabolt föld, amerre a szem ellát”, a határ túl oldalán is német föld van, s rajta német emberek dolgoznak, hiába vágta el az utat egy sorompó, illetve az azonos vér, azonos nyelv, a városok és tájak azonos arca határon innen és túl jelmondatok csak fokozták az érzelmi töltöttséget. A németiség földrajzi tagoltsága a HJ akarata és szándéka szerint eltörpült amögött a két jóval erősebb kötelék – a közös németiség és a világnézet – mögött, amely összetartotta a birodalmon belüli és kívüli németiséget.³⁷⁵

A határon túli németiségnek a birodalmi németek számára viszonylagos gyakorlati értékét a fenti elméleti megközelítések ellenére jól mutatta azonban, hogy amikor az egyes területek birodalomba tagolásáról volt szó, az ottani németiség gyakran kegyvesztetté vált. Ausztriában az Anschluss után például csakhamar birodalmi németek kerültek a HJ kulcspozícióiba. Brandenburg ezekből az esetekből joggal azt a következtetést vonja le, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség egyik legsúlyosabb cselekedete volt, ahogy kihasználta a határon túliak lelkesedését és vonzódását Németországhoz. A határ menti területek birodalmi HJ-ba való integrálása egyúttal viszont azzal a kedvező fordulattal is együtt járt, hogy a korábban határon túli német ifjúság minden tapasztalatát most már „házon belül” lehetett hasznosítani a távolabb fekvő német ifjúság gondozásában.³⁷⁶

5.4.2. Külföldi németiség – Hitlerjugend külföldön

A külföldi németiség, a *külföldi német ifjúság* megnevezések többértelmű jelentéssel bírtak, értelmezésük már a korabeli szóhasználatban is bizonytalanságra adott okot. A HJ hivatalos használatában leginkább azokat a birodalmi német állampolgársággal rendelkezőket értették külföldi német ifjúságon, akik leginkább a szülők külföldi munkavállalása nyomán éltek külföldön. A BIV a 30-as évek első felében azonban kifejezetten törekedett a fogalom tisztázására, és ezeket az ifjakat *birodalmi német ifjúság külföldön* elnevezéssel kívánta megjelölni. *Külföldi német ifjúságon* pedig azokat az ifjakat értette, akik ugyan német néptársak voltak, de kivándorlás révén vagy az országterület szerződéses újrendezésével (pl. Versailles) más államok fennhatósága alá kerültek, s így már

³⁷³ Der Führer am 23. März 1933 bei der Eröffnung des Reichstages; „Wir Deutschen sind ein Volk von 100 Millionen, von denen aber jeder Dritte, also 35 Millionen Auslandsdeutscher ist”. Deutscher Ostraum (DB 1938 A 13154), Heft 1.

³⁷⁴ Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938, 5. o. (DB 1938 A 17350)

³⁷⁵ Tote Grenze. Das Deutsche Mädel, 1936/2. sz.; Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938, 12, 19. o. (DB 1938 A 17350); Blutende Grenzen. HJ-Führerdienst, Oktober 1937; Schirach, Revolution der Erziehung, i. m., 141. o.

³⁷⁶ Brandenburg, i. m., 177. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 258. o.

nem voltak a német állampolgárok. Őket viszont egyértelműen külön lehetett választani azoktól a német csoportoktól, amelyek már esetleg több évszázada nem Németország területén éltek, de továbbra is a német népközség részének tekintették őket; őket köztudottan népi németeknek nevezték.³⁷⁷ A BIV törekvéseit azonban nem koronázta siker, mivel a külföldi német elnevezést nem tudta kiszorítani a sokkal bonyolultabb „birodalmi németek külföldön” megjelölés.³⁷⁸

A külföldi németiség esetében az elsődlegesen illetékes birodalmi szervezet az NSDAP Külföldi Szervezete (Auslandsorganisation, AO) volt, amely mind a közel 500 külföldi német csoporttal kapcsolatban állt. 1939-ben az NSDAP AO pedig már 600 helyi csoportot és támaszpontot tartott fenn külföldön, amelyek leszámítva a nagyszámú önálló helyi csoportokat és támaszpontokat 44 országos (Landesgruppe) vagy járási (Landeskreis) csoportba tömörültek, s ehhez jött még a német hajózás 1100 csoportja.³⁷⁹

A jó szervezethez ellenére az NSDAP AO-t azonban sok esetben joggal vádolták meg azzal, hogy szétzilálta a külföldön élő birodalmi németiséget. Ennek hátterében viszont a szervezet azon egyértelmű törekvése állt, hogy minden külföldi németet elkötelezzen a nemzetiszocializmus iránt. Ezzel együtt vitatta azt is, hogy a külföldi németiség csoportjaiban a nemzetiszocializmus előtt bármiféle egység alakult volna ki, ezt ugyanis csak a náciizmus teljes elfogadásával vélte kialakíthatónak („külföldön is a legutolsó németnek is nemzetiszocialistának kell lennie”). E szellemiség előfeltétele volt azonban, hogy minden polgári gondolattal és érzülettel szakítani kellett. Ezzel együtt azt is hangsúlyozták, hogy nem cél a nemzetiszocializmus exportja, s a vele való hivatkozás, és a hivatalos szövegek szintjén kifejezetten megértést tanúsítottak, ha valamely más nemzetiségű egyén ugyanolyan elkötelezettséget mutatott saját hazája iránt.³⁸⁰

A külföldön élő birodalmi német ifjakat összefogó Hitlerjugend-csoportok a németiség megtartása és erősítése, illetve a vendégországokkal való kapcsolatok elősegítése miatt mindvégig kitiűntetett helyzetben voltak. Róluk a Birodalmi Ifjúságvezetőség az NSDAP AO-val, a VDA-val és a DAI-val karöltve gondoskodott. Bár az NSDAP AO és vele együttműködésben, de félig-meddig konkurenciában a Hitlerjugend egyértelműnek tekintették, hogy a külföldi németiség és ifjúságának összefogása csakis a HJ-ban történhet, voltak olyan gondolatok is, melyek szerint a németiség összefogása szerte Eu-

³⁷⁷ „Ki tekinthető külföldi németnek? Külföldi német minden olyan német, aki a birodalmi határokon kívül él, már nem német állampolgár, de a vér, a faj, a nyelv és hagyományok alapján az anyanemzethez tartozónak érzi magát. Az állampolgárság, amelyet egyesek felvettek vagy fel kellett venniük, semmilyen szerepet nem játszik ebben. Mi a különbség a külföldi birodalmi németek és a külföldi németek között? A külföldi birodalmi németek német állampolgárok, s őket a párt Külföldi Szervezete (ún. AO) gondozza Bohle körzetvezető irányításával, és a Német Birodalom diplomáciai képviselőjének védelme alatt állnak. A külföldi németek viszont idegen államok polgárai. Őket a Külföldi Németek Egyesülete gondozza.” – Auslandsdeutsches Schicksal im Banat. RJP, 1935/53. sz., 4. o.

³⁷⁸ Reichsdeutsche Jugend im Auslande – auslandsdeutsche Jugend. RJP, 21. Januar 1935, 4. o.

³⁷⁹ Die Auslandsorganisation der NSDAP. Deutsche Nachrichten, 27. November 1942, 4. o.; NSDAP AO-hoz lásd részletesen: Jacobsen, Hans-Adolf, Nationalsozialistische Außenpolitik 1933–1938. Frank, Berlin 1968; Müller, Jürgen, Nationalsozialismus in Lateinamerika. Die Auslandsorganisation der NSDAP in Argentinien, Brasilien, Chile und Mexiko, 1931–1945. Verlag Hans-Dieter Heinz – Akademischer Verlag, Stuttgart 1997, 21–93. o.; Bendersky, Joseph W., The Myth of the German Fifth Column. A Study of the Auslandsorganisation of the NSDAP 1931–1945. Michigan State University 1972.

³⁸⁰ Rede des Gauleiters Bohle auf der Sondertagung der Auslandsorganisation in Nürnberg vor den Reichsdeutschen des Auslandes über die Grundsätze und Ziele der Auslandsorganisation. Sonderbeilage zu „Idee und Wille”. Führer zum Nationalsozialismus. Hrsg. von der Landegruppe Polen der NSDAP, Heft 8, Jg. I. [1933]. (PAAA, R 99266).

rópában és a világban csakis egy német cserkészszövetség megteremtésével mehetett végbe. Ez azért is tűnt jó kiindulási pontnak, mert számtalan országban az ifjúság jelentős része már amúgy is a cserkésztség kötelékében állt. Ezt az álláspontot támasztotta alá, hogy azokat a külföldi német ifjúsági szervezeteket, amelyek kapcsolatban álltak a Hitlerjugenddel, illetve ilyen kapcsolatokat feltételeztek róluk, gyakran feloszlatták.³⁸¹ Emellett arra is akadt példa, hogy a külföldi németiséget idegen nemzetiségű szervezetekbe kényszerítették (pl. Scouts, Sokol). A 30-as évek közepén az is a cserkésztség mellett szólt, hogy a cserkészmozgalom adhatott volna csupán lehetőséget arra, hogy az ausztriai német ifjúságot is megnyerjék, mégha ők formálisan nem is estek a birodalmi németek kategóriájába.³⁸² A BIV azonban ragaszkodott hozzá, hogy a külföldön élő német ifjakat mindenhol a teljesség igényével a Hitlerjugend fogja össze.

Ebben a szellemben a Hitlerjugend már nagyon korán hozzákezdett a külhoni birodalmi német kolóniák ifjúságának megszervezéséhez is. 1934 áprilisában az AO vezetője *Nabersberget* nevezte ki az AO-ban az ifjúsági ügyek előadó-jává. 1935 elején már 19 925 fiatalat tömörítettek a HJ Országos Vezetőségei (Landesführungen), később már 52 (Rüdiger szerint 55) országra terjedt ki a HJ hálózata, melyekben a HJ-nak összesen 312 állomáshelye volt. Az országos vezetőségek állomáshelyekre (Standort), utóbbiak pedig támaszpontokra (Stützpunkt) oszlottak. HJ- és BDM-vezetők gondosan kiválasztott csoportja vette fel a kezdeményezést, látogatott el az egyes országokba, és segített kiépíteni a birodalmi minták alapján az ottani HJ-struktúrát.³⁸³

A külföldön munkát vállaló HJ-tagokra is kiterjedt a HJ szolgálati kötelezettsége, s mivel minden országban jelen volt az NSDAP, elvárták a kiutazóktól és a bizonyos időt külföldön töltő HJ-tagoktól, hogy megérkezésük után azonnal bejelentkezzenek az NSDAP tisztségviselőjénél, illetve az országos ifjúságvezetőnél és a Német Birodalom külképviseletén. A birodalomban szolgálatot teljesítő HJ-tagoknak kötelességük volt ugyanis, hogy külföldön is rendelkezésre álljanak, semmilyen esetben sem szabadott elmulasztani a népért és a mozgalomért vállalt kötelezettséget. Ennek ellenőrzésére a területek Határvidéki és Külügyi Osztályait arra kötelezték, hogy a hosszabb vagy átmeneti időre külföldre települő HJ-tagokról jelentést készítsenek a Határvidéki és Külügyi Hivatal megfelelő részlegének, a hivatal személyzeti szakcsoportja pedig értesítette az érintett országos ifjúságvezetőségeket.³⁸⁴

A körülmények szűkössége azonban nem tette lehetővé, hogy a külföldi HJ-csoportok is élvezhessék annak a programnak a teljességét, amelyet a birodalmi csoportok. Ennek ellenére a becsvágytól vezérelve törekedtek arra, hogy minél inkább közelítsenek a birodalmi nívóhoz, igyekeztek mind a közösségi estéket, mind a sportórákat végrehajtani, megszerezni a teljesítményjelvényeket, s részt venni a birodalmi szakmai versenyen (Reichsberufswettkampf) is.³⁸⁵

³⁸¹ Ennek kapcsán Litvániát, Lengyelországot, Romániát és Délnyugat-Afrikát említi egy emlékirat szerzője. Notwendigkeit einer deutschen Pfadfinderei als Waffe im aussenpolitischen Kampf des Führers [1935 körül] – PAAA, R 98893.

³⁸² Uo.

³⁸³ Bekanntmachung. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1934/3. sz., April 1934, 2. o. (NSD, 8/6); Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 225–226. o.; Brandenburg, i. m., 175. o.; Blohm, i. m., 275. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

³⁸⁴ Meldepflicht für Angehörige der HJ im Ausland. *Reichsbefehl*, 6/III, 18. Februar 1938, 169–170. o.

³⁸⁵ Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256–257. o.; HJ Athen sammelt für das Winterhilfswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o. vagy lásd a budapesti HJ.

A külföldi HJ-ot külsőségekben megkülönböztették a birodalmi csapatoktól. Vállpántjukat kontinensek szerint az olimpiai karikák színeire színezték. Az európai csoportok vörös, az amerikaiak sárga, az ázsiaiak zöld, az afrikaiak kék, az ausztrál csoportok pedig fehér jelzéssel rendelkeztek. Kifejezetten ügyelni kellett arra, hogy a Hitlerjugend alapítása ne váltson ki politikai ellenállást a helyi kormányok részéről.³⁸⁶

A HJ országos vezetőségei patronálási viszonyban álltak a Hitlerjugend birodalmi területeivel. Minden HJ-területhez, illetve BDM-főközrúthoz 1–2 külföldi ország HJ-csapatát rendelték mint bajtársi országok (Kameradschaftsländer). Az illető HJ-területek és BDM-főközrútek Határvidéki és Külügyi Osztályai a szoros kapcsolattartás mellett a kapcsolatok fejlesztésére motiválták az adott terület HJ-tagjait, így ösztönözték őket például a levélbarátságok létesítésére, könyv- és folyóirat-küldeményekre. A BIV maga is naponta 40–50 összeállítást (havonta 10 000 folyóiratpéldány) postázott a különböző nyomtatott termékekből. A Birodalmi Ifjúságvezetőség közösségi estekhez szükséges tananyaggal, újságokkal, évente pedig kb. 5000 könyvvel látta el a külföldi HJ-ot. Ez egyben folytatása volt annak az 1933 előtt is tartó akciónak, mely során a birodalmi HJ minden év karácsonyára bőséges könyvadománnyal látta el a külföldi Hitlerjugend tagjait. Hans Lauterbacher felhívására 1935-től a gyűjtött könyvekbe a HJ tagjai ajánlást is mellékeltek.³⁸⁷ Mindazonáltal a birodalmi HJ is rendszeresen értesült a határon túli németiség ifjúságának fontosabb eseményeiről és fejlődéséről.³⁸⁸

A külföldi HJ-ot saját belső életének szervezése mellett élénk kapcsolatok fűzték a birodalmi HJ-hoz. A munkakedv erősítése érdekében a külföldi HJ-ot gyakran látogatták birodalmi vezetők és csoportok, ének- és színjátszó együttesek. Schirach és a HJ külföldi útjai a külföldi HJ felépítésében is ösztönzőleg hatottak, s ezáltal nagyobb garancia mutatkozott arra, hogy a külföldi németiség ne forduljon el a nemzetiszocialista ideológiától. 1938. március 1-től a BIV – mint ahogy az egykori egységes hivatal kettéválasztása is mutatta – jól észlelhető különbséget kívánt tenni a néppolitikai célzatú külföldi utak és a külföldi tanulmányutak között. A néppolitikai utak a jövőben ugyanis nem szolgálhatták azt a célt, hogy a kiutazók idegen nemzetiségű ifjúságokkal is kapcsolatot ápoljanak, kizárólag a néppolitikai érdekeket képviselhették, míg fordított esetben az egyszerű külföldi utak során a kiutazó HJ-csoportok nem léphettek kapcsolatba a külföldi németiséggel.³⁸⁹ A gyakorlat azonban éppen ennek ellenkezőjéről tanúskodott.

Az utak során létrejövő kapcsolatok kiváló alkalmat adtak arra, hogy kiválasszák azokat az alkalmasnak vélt külföldi német fiatalokat, akiket aztán a birodalomban ifjúsági vezetőnek képezhettek ki, hogy hazatérésük után kézbe vegyék az ottani ifjúsági munkát, hiszen magas szintű képzésre a vendégországokban nem volt lehetőség. A BIV számtalan tanfolyammal, iskolázási hetekkel (Schulungswochen) segítette képzésüket, erősítette nemzetiszocialista meggyőződésüket, s ezáltal ápolta a németiség összetarto-

³⁸⁶ Ilyesfajta súrlódásokra mégis sor került például Délnyugat-Afrikában, Mexikóban és Guatemalában is. Argentínában a problémákat egy német cserkészcsapat alapításával előzték meg. Abschrift VI S 2553, 16. März 1934 – PAAA, R 63606; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Klose: Generation im Gleichschritt, i. m., 243. o.

³⁸⁷ Weihnachtsbücher für die Auslands-HJ. *RJP*, 1935/274. sz., 1–2. o.

³⁸⁸ So arbeitet die RJF. VI: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 158–159. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 226. o.

³⁸⁹ Trennung zwischen volkspolitischen und außenpolitischen Auslandsfahrten. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.

zás-tudatát. Utóbbit leginkább a birodalmi tanfolyamokhoz és táborozásokhoz kötődő németországi kirándulások révén kívánták elérni.³⁹⁰ A BIV már 1934-től lehetővé tette, hogy 12 európai országból érkező külföldi német gyerekek többhetes németországi nyaraláson vehessenek részt.³⁹¹ A birodalmi HJ és a külföldi HJ kapcsolatainak csúcspontja olyan grandiózus rendezvények fémjelezték, mint az 1935-ös Németország-tábor, illetve az 1939-es Wilhelm Gustloff tábor.³⁹²

A külföldi német gyerekek számára létesült intézmény volt az 1937 óta a Rheinsbergi-tó partjainál működő *Hohenelse Ifjúsági Udvar* (Reichsjugendheimstätte [Jugendhof]). A több épületet magába foglaló intézmény a kisgyerekektől kezdve az iskolát elhagyó ifjúsággal bezárólag kínált szállást, valamint gazdag tevékenységi és szabadidős programot. Az ifjúsági udvarban egy kisgyermekotthon, egy-egy otthon az iskolás fiúknak és lányoknak, továbbá egy-egy külön ház a fiú és lány ifjaknak, illetve tanoncoknak állt rendelkezésre, amelyek összesen 275 fő elhelyezésére voltak alkalmasak. A közelben fekvő Schlaborban – ahol annak idején Nagy Frigyes is nevelkedett – olyan mintagazdaságot hoztak létre, amelyben a fiatalok dolgoztak. A felvétel kizárólag az NSDAP országos csoportjainak delegálásával történt, működtetését pedig a Nemzetiszocialista Népjóléti Szervezet (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, NSV) látta el a HJ-tal és a Német Munkafronttal (Deutsche Arbeitsfront, DAF) való együttműködésben. A gondozást, ellátást, nevelést, iskolázást és képzést óvók, tanárok, sport- és zenetanárok, népgondozók, valamint egyéb személyzet látta el. A nemzetiszocialista nevelést követően a jellembeli, egészségügyi és képzettségi előfeltételek teljesítése után a fiúkat és lányokat innen a birodalom különböző szakmai kiképző helyeire közvetítették. 1939-ig az intézmény összesen 868 főt fogadott a világ 44 országából, akik közül addigra 262-en már visszatértek hazájukba, vagy kiváltak, köztük 56 egykori osztrák menekült térhetett vissza az Anschluss után hazájába.³⁹³

5.4.3. A Németország-tábor

Sajtóforrások szerint az 1934-es pártnapokon merült fel először annak az ötlete, hogy egy alkalommal igazán sok külföldi HJ-tagot hívjanak meg Németországba. Az ún. Németország-tábor (Deutschlandlager) megrendezése a Birodalmi Ifjúságvezetőség célkitűzése alapján olyannyira nagyszabású eseménynek kínálkozott, hogy ebből a célból egy grandiózus tiszteletbeli bizottságot (Ehrenausschuss) is felállítottak, amelyben a párt és az állam prominens személyiségei képviselték magukat Rudolf Hess vezetésével. Közük az egyik legfontosabb személyiség maga a külügyminiszter, *Konstantin von Neurath* volt, de tagjai voltak a bizottságnak a fontosabb minisztériumok vezetői, az NSDAP jó néhány birodalmi vezetője, számos birodalmi helytartó, pártkörzetvezető, polgármester

³⁹⁰ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat II benötigt für das Etatjahr 1934/35 folgende Mittel – PAAA, R 63606; Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 157. o.

³⁹¹ Auslandsdeutsche Kinder besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst; Auslandsdeutsche als Gäste der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.

³⁹² Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256–257. o.; HJ Athen sammelt für das Winterhilfswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o.

³⁹³ Reichsjugendheimstätte der NSV für Auslandsdeutsche. *Deutsche Nachrichten*, 30. Januar 1942, 6. o.; Betreuung auslandsdeutscher Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1939, 230–231. o.

és a VDA vezetője is.³⁹⁴ A bizottsági tagok által képviselt szervezetek egyúttal a tábor támogatói között is megjelentek.³⁹⁵

Végül a Hitlerjugend és a külföldi németység kapcsolattartásának legnagyobb propagandaértékkel bíró rendezvénye lett az 1935. július 13. és 31. között, Kuhlmlühlében megrendezett „Németország-tábor” (Deutschlandlager), amellyel a Birodalmi Ifjúságvezetőség nem titkoltan a cserkész világjamboreekkel szemben kívánt még reprezentatívabb rendezvényt létrehozni, mely deklaráltan a Hitlerjugend világtalálkozója volt. A tábor helyszíne a brandenburgi Kelet-Prignitzben, a Zechlini-tó közelében, a Rheinsberg közelében fekvő Kuhlmlühlében volt, amely egyúttal egy HJ vezetőiskola központja is volt. A tábor az 1934-es Hochland-tábor³⁹⁶ tapasztalatai alapján rendezték meg. A tábor központja Brandenburg erdős és tavas részén helyezkedett el, ahol kisebb altáborokból álló óriástábor állítottak fel. A résztvevőket a Hitlerjugend vertikális struktúrájából levezetett, a táborokban általánosan jellemző szervezeti hierarchia szerint osztották kisebb-nagyobb tábori közösségekbe, hogy a nemzetiszocialista közösségérzés a lehető legnagyobb formáló erőt fejthesse ki.³⁹⁷

A tábor előkészítésére 1935 júniusában Németország minden területéről 320 HJ-vezető gyűlt össze. Őket egyéni alkalmassági vizsgálat után egy tanfolyam keretében készítették fel a táborban elvégzendő különleges feladatokra. A tábor vezetője a potsdami birodalmi vezetőképző iskola vezetője, *Minke* főjárásvezető lett, miután Nabersberg betegség miatt lemondta.³⁹⁸

A tábor kizárólag a külföldön élő, német állampolgársággal rendelkező állampolgárok gyermekei részére rendezték, s legfőbb célkitűzés az volt, hogy megvédjék őket attól, hogy az idegen környezetben az értékes „német vér és szellemiség” veszendőbe menjen. A kitartásra való buzdítás legfőbb eszközét látták abban, hogy a nemzetiszocializmus jótékony hatása ellenállóképessé teszi őket a környezetük által terjesztett „hazugság-propagandával” szemben: „Németország bennük fog élni, és Németorszáért fognak él-

³⁹⁴ Névszerint a következők: Konstantin Neurath – birodalmi külügyminiszter; Wilhelm Frick – birodalmi belügyminiszter; Freiherr von Eltz-Rübenach – birodalmi közlekedésügyi miniszter; Walter Darré – birodalmi élelmézésügyi miniszter; Hermann Göring – birodalmi légügyi miniszter; Joseph Goebbels – birodalmi propaganda-miniszter; Bernhard Rust – birodalmi kultuszminiszter; Alfred Rosenberg és Karl Fiehler birodalmi vezetők; Ritter von Epp, Hildebrandt, Kaufmann, Loeper, Dr. Meyer, Murr, Mutschmann, Röver, Sauckel, Sprenger, Wagner birodalmi helytartók; Bohle, az NSDAP Külföldi Szervezetének vezetője, Kube és Schemm pártkörzetvezetők; Althaus hivatalvezető, a Német Települési Gyűlés (Deutscher Gemeindefag) ügyvezető elnöke; Dr. Jeserich, a Nemzetiszocialista Népjólét főhivatalvezetője; Hilgenfeldt, az NSV vezetője; Hamburg polgármestere, Krogmann; Dr. Schnee kormányzó; a VDA szövetségi vezetője, Dr. Steinacher; valamint Vogt vezérezredes. *Deutschlandlager an das AA*, 29. April 1935 – PAAA, R 63609; *Der Angriff*, 15. April 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 19. o.; *Aufmarsch einer Generation*. *NSK*, 28. Mai 1935, 3–4. o.; *Deutschland-Lager 1935*. *Welttreffen der Hitler-Jugend*. Kuhlmlühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 4. o.; *AA an den Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei*, 11. Januar 1935; *Schirach an Neurath*, 9. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

³⁹⁵ *Der Jugendführer des Deutschen Reiches*, Abteilung Ausland an das AA, 16. Januar 1935 – PAAA, R 63609; *Reichs- und Preußisches Ministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung (RMfWEV)* an das AA, 6. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

³⁹⁶ Vitári, *Massensuggestion*, i. m.; Vitári, *Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers*, i. m. 34–52.; Vitári, *A Hitlerjugend Hochland-tábora*, i. m., 152–172.; Vitári, *Musterlager für Jugendliche*, i. m., 234–260.

³⁹⁷ *Aufmarsch einer Generation*. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; *Deutschlandlager 1935* (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; Rüdiger, *Selbstverständnis*, i. m., 257. o.

³⁹⁸ *Vorbereitungstreffen für das Deutschlandlager*. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.; *Deutschlandlager 1935* (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; *Abteilung II an den Minister*, 8. Juli 1935 – BArch, R 55/508, 5–6. o.

ni!”³⁹⁹ A külföldi német fiatalok hetekig együtt táborozhattak birodalmi társaikkal, majd egy hónap alatt bejárták egész Németországot, útba ejtették a Hitlerjugend mintatáborát a bajorországi Lenggries melletti Hochland-tábort, zárásként részt vehettek a birodalmi pártnapokon, hogy otthonukba hazatérve a világ minden pontjára elvigyék Németország és a Hitlerjugend jó hírét.⁴⁰⁰

Összesen 46 ország képviseltette magát. A Magyarországról érkező 14 fős csoportban tizenegyen a Hitlerjugend, hárman pedig az Ifjúnép tagjai voltak. A táborban részt vevők számáról háromféle adatot is találunk, amelyek egy jellemzően mindenképpen megegyeznek, mégpedig abban, hogy a tábor számára célul kitűzött 1000 fős maximális létszámot nem sikerült tartani, és minimum 1200 külföldi német, más források szerint 1300 vagy 1500 fő vett részt, akikhez kíséreként ugyanennyi birodalmi HJ-tag csatlakozott.⁴⁰¹ A táborozók csak fiúk lehettek, a korábban érkezőket a Rheinsberg melletti Hohenelsébe vitték, ahol a Németország-tábor előtábora zajlott.⁴⁰²

A Németország-tábor felépítését egy 150 fős csoport végezte. A tábor a Hitlerjugend táboraira jellemző berendezésekkel rendelkezett, de itt még akadálypályát is építettek. A résztvevők elszállásolására 400 sátrat vertek fel, amelyeket öt résztáborba rendeztek, s minden résztábor részére külön egészségügyi sátrat, a betegek számára beteglakókocsit biztosítottak.⁴⁰³ A táborlakókat 5–7 fős sátrakban, a birodalmi és a külföldi németek közül vegyesen helyezték el. Mind a tábor igazgatását szolgáló intézmények, mind pedig a

³⁹⁹ Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609.

⁴⁰⁰ Baldur von Schirach a következő szavakkal zárta a rendezvényt: „Ha ismét évekre, talán egész életetekre el kell hagynotok bennünket, éljen bennetek tovább, amit itt láttatok. Őrizzétek szívetekben halálotokig a Führereteknek és népeteknek tett hitvallásként e földi és örök haza élményét.” In: Jungen – eure Welt! Jahrbuch der HJ, 1938, 25. o.; Brandenburg, i. m., 176. o.; Vitári, Massensuggestion und Militärdress, i. m., 30–32. o.; Blohm, i. m., 275–276. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 181. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.; Das Deutschlandlager 1935. RJP, 1935/84. sz., 1. o.; Deutschlandlager an das AA, 29. April 1935 – PAAA, R 63609.

⁴⁰¹ A következő országok német fiataljai vettek részt a Németország-táborban: Argentína (100 fő), Egyiptom (nincs adat), Belgium (n. a.), Brazília (80 fő), Bolívia (12), Bulgária (20), Chile (52), Kína (60), Kolumbia (n. a.), Costa Rica (n. a.), Kuba (n. a.), Dánia (n. a.), Anglia (n. a.), Ecuador (n. a.), Észtország (n. a.), Finnország (10 fő), Görögország (n. a.), Guatemala (n. a.), Haiti (n. a.), Hollandia (n. a.), Honduras (n. a.), Olaszország (n. a.), Kanada (n. a.), Lettország (n. a.), Luxemburg (n. a.), Mexikó (n. a.), Nicaragua (n. a.), Észak-Amerika (New York, Detroit (n. a.)), Kelet-Afrika (Nairobi, 7 fő), Palesztina (Jeruzsálem, 74 vagy 80 fő), Panama (n. a.), Paraguay (n. a.), Peru (3 fő), Puerto Rico (n. a.), Portugália (n. a.), Dél-Afrika (n. a.), Délnyugat-Afrika (Windhuk, 10 fő), Spanyolország (n. a.), Svédország (14 fő), Svájc (n. a.), Törökország (10 fő), Magyarország (14 fő), Uruguay (n. a.), Venezuela (n. a.), Teneriffa (n. a.) és Oroszország (n. a.). Reichsdeutsche Jungen kommen aus 49 Staaten. RJP, 1935/131. sz., 4. o.; PAAA, R 63610; Liste der Ursprungsländer der am Deutschlandlager teilnehmenden Kameraden – PAAA, R 63609; Telegramm an das AA, Moskau, 6. Juli 1935 – PAAA, R 63610. A spanyol csoportban 5 fő nem volt német állampolgár, amit azzal magyaráztak, hogy kirekesztésük félreértésre adhatott volna okot. Reichsdeutsche Jugend. Der Landesführer Spanien an die Deutsche Botschaft, Madrid, 30. Mai 1935 – PAAA, R 63610; VB, 8. Juni 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 15. o.); Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. RJP, 1935/137. sz., 2. o.; Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. RJP, 1935/151. sz., 2. o.; Deutsche Jugend in Peru. RJP, 1935/206. sz., 4. o.; Aufmarsch einer Generation. NSK, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; HJ aus Ungarn. RJP, 1935/131. sz., 5. o.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 13. Mai 1935 – PAAA, R 63610; 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. Berliner Börsen-Zeitung, 1. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Auslandsdeutsche Jugend in München. VB, 17. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 22. o.

⁴⁰² Das AA an die Deutsche Botschaft Moskau, 6. Juli 1935 – PAAA, R 63610; Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. RJP, 1935/137. sz., 2. o.; Deutsche Jugend aus aller Welt kommt zum Deutschlandlager. RJP, 1935/149. sz., 2. o.; Gäste aus Südamerika im Deutschlandlager der HJ. RJP, 1935/147. sz., 2. o.; Deutschlandlagergäste in Hamburg eingetroffen. RJP, 1935/157. sz., 1. o.; Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. RJP, 1935/151. sz., 2. o.

⁴⁰³ Aufmarsch einer Generation. NSK, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.

fogyasztást és az elárúsítást szolgáló létesítmények külön sátorban kaptak helyet, s a sátrak mindegyikében elektromos áram és világítás is volt. A résztvevők fogadására külön pályaudvart alakítottak ki, s innen indultak a különvonatok a berlini felvonulásra is. A tábor időtartama alatt hetente tábori újság is megjelent. A tábor alkalmából külön képeslapot adtak ki, és tábori posta is működött. A Hitlerjugend tábori tűzoltóságot működtetett. A közeli Baalseen külön kikötőt alakítottak ki a Haditengerészeti Hitlerjugendnek, valamint a résztvevőknek tábori fürdőstrandot ugrótoronnyal. Az erdős részekben színházteret (Thingplatzot) is létesítettek. A nagy mozi- és gyülekezősátor minden nagyobb rendezvény lebonyolítására alkalmas volt. Itt nézhetek meg a külföldi vendégek olyan német sikerfilmeket, mint Leni Riefenstahl *Az akarat diadala* című filmjét a pártnapokról, vagy a *Hitlerjugend Quex* című alkotást.⁴⁰⁴

A tábor hivatalos megnyitóján beszédet mondott *Bohle*, aki beszédében kiemelte dél-afrikai származását, és szolt ifjúsága nehéz, háborús időszakáról. Biztatta a külföldi németek ifjait, hogy magtartásukkal mutassanak példát vendégországaikban, megkövetelte tőlük, hogy eleget tegyenek állampolgári kötelezettségeiknek. A kapcsolatok alakulása az otthont adó országokkal ugyanis rajtuk is múlott, a kölcsönösen jó és békés kapcsolatok, illetve a megértés elősegítése nyugodott vállukon. „Adolf Hitler békéjéért” kötelességük volt együtt dolgozni.⁴⁰⁵

A táborban az ifjúsági élet minden formája megjelent. A HJ táboraihoz hasonló szolgálat és munka állandó váltakozásban követték egymást. A külföldi németek számára lehetővé tették a teljesítményjelvények megszerzését is. A világnézet nevelés részeként a táborlakók a rádió segítségével léptek kapcsolatba a Németország-táborral egyidejűleg zajló más HJ-táborokkal, s ez a kapcsolat azt is lehetővé tette, hogy a legérdemesebbek beszédeket intézhessenek a birodalmi HJ-táborok lakóihoz. A *Birodalmi Rádiótársaság* (Reichsrundfunkgesellschaft) az utolsó napon lehetőséget adott a táborozóknak arra is, hogy hazaüzenhessenek. A tábor idején az *Ifjú nemzet órája* (Stunden der jungen Nation) című műsor *Külföldi Németek* címmel sugárzott adást. A tábori program a HJ szokványos táboraihoz képest természetesen grandiózusabb volt, mivel itt a megszokott világnézeti, testi nevelés és lökiképzés mellett nagyobb hangsúlyt helyeztek a világnézeti nevelés részének is tekinthető ünnepélyes pillanatoknak, illetve a náci állam prominenseinek (Hess, Rosenberg, Goebbels stb.) szereplésére. A német politikusok által tartott beszédek révén a külföldi német ifjak hallhattak a nemzetiszocialista politika fejlődéséről és annak céljairól az állam, a gazdaság és a kultúra terén. A tábor lakói megismerkedhettek a „dinamikus németországi nemzetiszocialista kultúrával”, a német történelem emlékhelyeivel és a német ipar központjaival is. A hadsereg is látogatást tett a táborban. A tábor nagy számban fogadott látogatókat is, akik körbevezetésére a HJ vezetőket jelölt ki. A kijelölt vezetők bemutatták nekik a tábor létesítményeit és a HJ világtalálkozójának értelmét. A táborban több ünnepségre is sor került, amelyet a rádió is közvetített. Az egyik ilyen rendezvényen Baldur von Schirach beszélt, s a tábori HJ egységek mutattak be előadásokat.⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ Ein Tag im Deutschlandlager. RJP, 1935/164. sz., 1–2. o.; Aufmarsch einer Generation. NSK, 28. Mai 1928, 3. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Der Reichs- und Preussische Minister des Innern an das AA, 6. Juni 1935 – PAAA, 63610; HJ aus aller Welt im Deutschlandlager. RJP, 1935/113. sz., 1–2. o.; Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlshöhe bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 18–19., 23. o.

⁴⁰⁵ Meine jungen auslandsdeutschen Kameraden. Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6).

⁴⁰⁶ Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; „Auslandsdeutsche

A tábor lezárásakor az ünnepség fő programpontját Schirach beszéde jelentette volna, amelyet betegsége miatt azonban Lauterbacher olvasott fel a „nemzetek dombjáról”, ahol a 46 részt vevő ország zászlóját tűzték ki: „Büszkék vagyunk rátok, akik messzi földrészekben fiatalemberként hűséggel adóztatok a német anyaországnak. A nemzeti-szocialista Németország, amely ide hívott benneteket, nem szeretné, ha úgy éreznétek, hogy vendégek vagytok. Nem vagytok idegenek számunkra, mert ez az ország, amelyben most összegyűltetek, minden német hazája.”⁴⁰⁷ Majd az ünnepségeken megjelent vendégeknek alkalma nyílt a tábor és sportbemutatók megtekintésére⁴⁰⁸ (3. ábra).

A táborozást követően egy hónapos németországi kirándulásra indultak a résztvevők. A több mint 4000 kilométeres Németország-túra⁴⁰⁹ Berlinben kezdődött. Az utat mintegy 60 autóbusszal hajtották végre. Természetesen mindenhol ünnepélyes fogadásokra és beszédekre került sor, amelyeken a párt és állam prominens, helyi személyiségei is felszóltak. A résztvevőket fogadta a Führer és a birodalom miniszterei, a Luftwaffe Staakenben, a hadsereg pedig Döberitzben látta őket vendégül. Üdvözölte a vendégeket a német hadiflotta és kereskedelmi flotta is. Potsdamban felkeresték a HJ birodalmi vezetőképző iskoláját, Hans von Tschammer und Osten birodalmi sportvezető révén az olimpiai falut, Jüterbogban a Wehrmacht csapatgyakorlóterét, Szászországban ipari létesítményeket tekintettek meg. A Wartburgon ünnepségre is sor került, Nürnbergben a pártnapok helyszínét, Münchenben Bürgerbräukellert, és a párt további emlékhelyeit keresték fel.⁴¹⁰

Jugend” in der Stunde der jungen Nation. *RJP*, 1935/218. sz., 2. o.; Deutschlandlager 1935 (Abteilung Ausland der Reichsjugendführung) – PAAA, R 63609; Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 4. o. – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Ein Tag im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/164. sz., 1–2. o.; Eine große Lagerfeier im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/167. sz., 2. o. A látogatók között volt Hans Friedrich Blunck költő, aki felolvasást is tartott. Abschied vom Deutschlandlager. *RJP*, 1935/172. sz., 1. o.

⁴⁰⁷ Ausklang des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.; Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlsmühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 18. o.

⁴⁰⁸ Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlsmühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935, 14. o.

⁴⁰⁹ Az út állomásai: Neuruppin (1), Fehrbellin (2), Nauen (3), Berlin (4), Potsdam (5), Döberitz (6), Jüterbog (7), Treuenbrietzen (8), Wittenberg (9), Radis (10), Bitterfeld (11), Halle (12), Merseburg (13), Weißenfels (14), Naumburg (15), Bad Kösen (16), Weimar (17), Erfurt (18), Gotha (19), Eisenach (20), Meiningen (21), (Bad) Neustadt (22), Würzburg (23), Ochsenfurth (24), Rothenburg (25), Dinkelsbühl (26), Ansbach (27), Nürnberg (28), Gunzenhausen (29), Weißenburg (30), Eichstätt (31), Ingolstadt (32), Pfaffenhofen (33), München (34), Bad Tölz (35), Lenggries (36), Chiemsee (37), Berchtesgaden (38), Murnau (39), Walchensee (40), Mittenwald (41), Partenkirchen (42), Oberammergau (43), Weilheim (44), Landsberg (45), Schongau (46), Steingaden (47), Füssen (48), Nesselwang (49), Oy (50), Immenstadt (51), Weiler (52), Lindau (53), Friedrichshafen (54), Meersburg (55), Überlingen (56), Ludwigshafen (57), Radolfszell (58), Singen (59), Engen (60), Donaueschingen (61), Neustadt (62), Titisee (63), Freiburg (64), Offenburg (65), Kehl (66), Appenweiler (67), Oberkirch (68), Oppenau (69), Lichtental (70), Baden-Baden (71), Rastatt (72), Karlsruhe (73), Heidelberg (74), Speyer (75), Landau (76), Pirmasens (77), Homburg (78), Saarbrücken (79), Völklingen (80), Lebach (81), St. Wendel (82), Birkenfeld (83), (Bad) Sobernheim (84), Bad Münster (85), Bad Kreuznach (86), Bingen (87), Rüdesheim (88), Lorch (89), Burg Stalheek (90), Kaub (91), Oberwesel (92), Boppard (93), Brodenbach (94), St. Goer (95), Koblenz (96), Siebengebirge (97), (Bad) Godesberg (98), Bonn (99), Köln (100), Düsseldorf (101), Duisburg (102), Mühlheim (103), Essen (104), Glesenkirchen (105), Recklinghausen (106), Haltern (107), Münster (108), Osnabrück (109), Bramsche (110), Quakenbrück (111), Wildeshausen (112), Stadingen (113), Bréma (114), Bremerhaven (115), Bremervörde (116), Harburg (117), Hamburg (118), Kiel (119), Plön (120), Eutin (121), Lübeck (122), Travemünde (123), Wismar (124), Sternberg (125), Goldberg (126), Karow (127), Malchow-Müritsee (128), Rheinsberg-Hohenelse (129) – BArch, R 55/508, 7–30. o.

⁴¹⁰ Ausklang des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.; Der erste Abschnitt der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/176. sz., 1–2. o.; Die Deutschlandfahrer in Nürnberg. *RJP*, 1935/178. sz., 1–2. o.; Kameraden aus aller Welt. *RJP*, 1935/183. sz., 4. o.; Die Deutschlandfahrer in der Zeppelinwerft. *RJP*, 1935/188. sz., 2. o.; Die

Münchenből a birodalmi autópályán Holzkirchenen és Bad Tölzön át érkeztek meg a Hochland-táborba, ahol augusztus 9. és 13. között 5 napot töltöttek el. A tábor ugyan a pihenést szolgálta, de innen is tettek kirándulásokat a környéken. Az út további szakaszán Friedrichshafenben a Zeppelin-művek, a Saar-vidéken egy bányaakna, Essenben a Krupp-művek, Quakenbrück közelében a germán szentségek, Bremerhavenben gőzhajók, Hamburgban a Hein Godenwind úszó ifjúsági szálló megtekintése színesítette a programot. Düsseldorfban a Schlageter-kereszt előtt rendeztek újabb ünnepséget. Az út zárását Friedrichruhban Otto von Bismarck és a közelben fekvő Georg von Schönerer sírjánál tartott ünnepség, illetve a nürnbergi pártnapon való részvétel jelentette.⁴¹¹

5.4.4. A Németország-tábor után

A birodalmi Hitlerjugend rendszeresen rendezett a Németország-táborhoz hasonló, de annál jóval kisebb táborokat a külföldi német ifjúsági vezetők számára, amelyek a birodalmi HJ területi vagy birodalmi vezetőképző iskoláiban zajlottak. Az ifjak ilyen jellegű területi elosztása a logisztikai egyszerűsödés mellett a propaganda szempontjából kifejezetten előnyösnek tűnt.

A külföldi németek képzése céljából a Németország-tábort követően a HJ Külföld Területe 1936-ban négy 50 fős nyári táborot tartott. A táborok 1936. július 13-án kezdődtek, és röviddel a birodalmi pártnapok előtt értek véget. Az ezeken részt vevő 200 ifjúsági vezető 36 országból (köztük Brazíliából, Argentínából, Chiléből, Paraguayból és Uruguayból) érkezett. A fiúk a Keleti vidék terület iskolájában, Romottenben (Kelet-Poroszország) és a weyarni területi iskolában (Bajorország) kaptak képzést, míg a lányok a boydeni (Kelet-Poroszország) és a potsdami birodalmi iskolában. Míg a potsdami csoport elsősorban közösségi estek és ünnepségek alkalmával a világnézeti neveléssel ismerkedett, a boydeni csoport a sportképzést állította munkája középpontjába. Összességében azonban mind a négy tábor célja az volt, hogy minden résztvevő megszerezze a teljesítményjelvényt. A táborok zárasként németországi túrákat rendeztek.⁴¹²

1936 júniusában a Burg Nattersbergen a fő téma az ifjúsági, leány- és szakmai nevelés helyzete, illetve a nyári munkák előkészítése volt. Különös gondot fordítottak a küldő országokban folyó ifjúsági szervezkedés áttekintésére, ami 1936-ban még a három legfontosabbnak ítélt délkeleti országban (Magyarország, Jugoszlávia, Románia) is gyermekcipőben járt. Így a birodalmi HJ-csoportok településterületekre való kiküldését, a népcsoportok egymás közötti bevetését, illetve a birodalmi vezetőképző tanfolyamok feltöltését is folyamatosan napirenden tartották. A kiutazó birodalmi német csoportve-

Deutschlandfahrer im Saargebiet. *RJP*, 1935/192. sz., 2. o.; Die Deutschlandfahrer am Schlageterkreuz. *RJP*, 1935/194. sz., 1. o.; Die Deutschlandfahrer in München. *RJP*, 1935/185. sz., 2. o.; Auslandsdeutsche Jugend vor der Feldherrnhalle. *RJP*, 1935/186. sz., 1–2. o.

⁴¹¹ 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 1. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 16. o.; Auslandsdeutsche Jugend in München. *VB*, 17. August 1935 – BArch, NS 5/VI/427, 22. o.; Die Deutschlandfahrt. Abschluß des Welttreffens der HJ; Deutschlandlager – Ein Symbol der Einheit des deutschen Volkes. *RJP*, 1935/167. sz., 1–2. o.

⁴¹² Feierstunde mit auslandsdeutschen Mädeln. *RJP*, 1936/152. sz., 2. o.; Ankunft deutscher Jugendführer aus dem Ausland. *RJP*, 1936/151. sz., 2. o.; Die Reichsreferentin des BDM vor auslandsdeutschen BDM-Führerinnen. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.; Ein Schulungslager des Gebietes Ausland der HJ. *RJP*, 1936/125. sz., 1. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.; Deutsche Mädelführerinnen aus 38 Staaten im Reich. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.

zetőket külön táborban fogták össze, hogy a délkeleti népcsoportok speciális kéréseit is figyelembe vegyék. A felkészítő táborban egy 6 fős leánycsoportot külön bevetéssel bíztak meg Magyarország területén.⁴¹³

1936 szeptemberében a külföldi némettség immár negyedik világkongresszusát tartotta, amelyen ez alkalommal Erlangenben, a külföldi német ifjúság is képviseltette magát. A kongresszuson részt vett az a kétszáz külföldi HJ-vezető is, akik éppen elvégezték a HJ négy nyári tanfolyamát, illetve további 100 külföldi HJ- és BDM-vezető.⁴¹⁴ Egy évvel később, 1937 szeptemberében az ötödik világkongresszuson Stuttgartban 400 külföldi német fiú és 250 lány vett részt.⁴¹⁵ 1938. augusztus 26. és szeptember 4. között a Külföldi Németek VI. birodalmi találkozóján (világkongresszusán) egy napot teljesen az ifjúságnak szenteltek. A találkozón ismét 400 külföldi HJ-, illetve BDM-vezető képviseltette magát, vagyis szinte a teljes európai vezetőréteg jelen volt.⁴¹⁶

A kifejezetten a külföldi némettség számára létesített, általános jellegű tanfolyamok mellett a Hitlerjugend szakirányú tanfolyamai és táborai is várták a külföldi német ifjakat. Az 1936 októberében a HJ Középföld területe által megrendezett 5. zenei tábor (Musikschulungslager) Camburgban (Saale) 120 résztvevővel indult, akik közül tízen a külföldi németsegből érkeztek.⁴¹⁷ 1935 óta sor került az európai birodalmi német vezetők és vezetőnők sítáboraira is, melyek közül az 1938-ast a vesztfáliai Haldemban, míg az 1939-est Ausztriában tartották, a tíznapos táborozásokat pedig németországi körút követte. 1939 januárjában a stájerországi Niederertauerben a külföldi német ifjúsági vezetők gyűltek össze egy sítáborra.⁴¹⁸

Schirach legalább évente egyszer rádióüzenetben fordult a külföldi Hitlerjugend tagjaihoz. 1937 tavaszán tartott beszédét a technika révén Afrikába és az amerikai kontinensre is sugározták. A műsor a HJ dalaival kezdődött és végződött. Üzenetében Schirach a megszokott magasztalás, a külföldi német ifjúság áldozatos munkájának elismerése mellett felhívta az ifjak figyelmét arra, hogy fokozottan vannak kitéve az idegen eszméknek, s fokozottan fennállt a veszélye annak, hogy „olcsó ígéretekkel” távolítják el a faji meggyőződésüktől, a német birodalomhoz és a német néphez való kötődéstől. Eltántoríthatatlan kiállásuk nemzetiszocialista meggyőződésük mellett e tanok legjobb tolmácsa lehetett a külföld felé. Jelenlétük biztosíthatta a német békegondolat terjesztését, amely a népek egyenrangúságának alapját képezte.⁴¹⁹

⁴¹³ Bericht über die Tätigkeit des Auslandsdeutschen Jugendreferates im Sommer 1936 – PAAA, R 60020, K 636318–636324. o.

⁴¹⁴ Die HJ auf dem 4. Weltkongress der Auslandsdeutschen. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.; Das Gebiet „Ausland” der HJ. *RJP*, 14. September 1936, 1–2. o.; Arbeitstagung auslandsdeutscher Jugendführer. *RJP*, 1936/203. sz., 2. o.; Auslandsdeutsche Mädel beim Reichsparteitag. *RJP*, 1936/204. sz., 2. o.

⁴¹⁵ Der Reichsjugendführer im Lager der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1937/200. sz., 1. o.; Deutsche Jugend aus aller Welt. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10., 337. o.; Auslandsdeutsche Jugend in Stuttgart. In: V. Reichstagung der Auslandsdeutschen, Stuttgart 1937. Hrsg. von der AO der NSDAP – BArch, NSD 8/2; Baldur von Schirach vor den Auslandsdeutschen in Stuttgart. *RJP*, 1937/200. sz., 3. o.; V. Reichstagung der Auslandsdeutschen. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10, 338–343. o.

⁴¹⁶ Tag der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1938/1. o.; Zeltlager der auslandsdeutschen Jugend eröffnet. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.

⁴¹⁷ Auslandsdeutsche im HJ-Musikschulungslager. *RJP*, 1936/233. sz., 2. o.

⁴¹⁸ Auslandsdeutsche Jugendführer im Ostmark-Skilager. *RJP*, 14. Januar 1939, 3. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 227. o.; Auslandsdeutsche erleben die Ostmark. *RJP*, 1939. január 17. 4. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

⁴¹⁹ Baldur von Schirach spricht zur reichsdeutschen Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/55. sz., 1. o.; Baldur von

Az időről időre megrendezett nyári táborokon és vezetőképző iskolákon kívül az Adolf Hitler Iskolák is lehetőséget kínáltak németországi tartózkodásra a külföldi németesség számára. Az alkalmas személyek kiválasztása a külföldi németesség sorából azonban nem ment mindig zökkenőmentesen, hiszen a gyér jelentkezőszám miatt – legalábbis sejtethetően emiatt – a külföldi HJ-csoportok vezetői nem mindig tartották szem előtt az AHS-be való bekerülés szigorú feltételeit. Ezt a HJ és az AO vezetése viszont a külföldi HJ-vezetők hanyagságának tudta be. 1938-ban még csak 10 helyet biztosítottak a külföldi HJ-szervezetek részére az AHS-ken, 1939-re már a helyek számának növelése szerepelt a tervek között. A külföldi németesség esetén a felterjesztés joga az országos csoport vezetőjének kezében volt. Az 1938-as válogatásra csak az európai országok jöttek számításba – nyilván a korlátozott hely miatt –, szükség esetén azonban Törökországból, Szíriából és Palesztinából is elfogadtak előterjesztéseket. 1939 tavaszán egy Tübingenben megtartott külföldi DJ-tagoknak rendezett táborból 10 személyt választottak ki, akik a crössinseei AHS-ben kezdhették meg tanulmányaikat.⁴²⁰

5.4.5. A Wilhelm Gustloff-tábor

Baldur von Schirach és Ernst Bohle védnöksége mellett 1939 júliusában nyitották meg a külföldi német ifjúság Wilhelm Gustloff táborát,⁴²¹ amely az 1935-ös Németország-tábor folytatását jelentette. Ezúttal azonban még több külföldi német fiatalat vártak, összesen majdnem 2000 főt – köztük immár 750 leányt. Olaszország képviseltette magát a legnagyobb kontingenssel, összesen 450 fővel – 150 fiúval és 300 lánnyal –, s küldöttséget menesztett Japán is.⁴²²

Az 1939. évi táborozás azonban alapvetően különbözött a Németország-tábortól, ugyanis most a táborok térben és időben különválasztva, külön csoportok számára kerültek megrendezésre. A korábbi egységes központi tábor helyett ezúttal három táborot rendeztek be a fiúk, és négyet a lányok számára. Az első sátoztábor, a fiúk déli táborát Faak mellett, a Karawanken-hegység lábánál a Dráva-völgyében, a Faak-tó partján a már Németország részét képező Karintiában állították fel az Olaszországból, Bulgáriából, Jugoszláviából, Portugáliából, Romániából, Spanyolországból, Törökországból, Magyarországról és néhány tengerentúli országból érkező ifjak számára. Ezzel a táborral egy időben került sor két leánytáborra is: Dellachban Mariawörth mellett, a Wörthi-tó partján, az NSV gyermeküdüljében ugyancsak Karintiában, illetve Graz és Leoben közelében Tollinghőhében az Olaszországból érkező lányok számára.⁴²³ A második fiútábor helye Nyugat-Németországban volt, a Mosel partján fekvő Kochemban zajlott, míg a nyugati

Schirachs Botschaft an die reichsdeutsche Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/59. sz., 1–3. o.

⁴²⁰ Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1938/8. sz., 6. August 1938, 5. o. (NSD, 8/6, 0152872. o.); Einstellung in die Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1937/52. sz., Oktober 1937, 4. o. (NSD, 8/6); Auslandsdeutsche Pimpfe wurden AHS. *RJP*, 1939/95. sz., 3. o.

⁴²¹ Wilhelm Gustloff az NSDAP AO svájci országos csoportjának volt a vezetője, s egyben országos ifjúságvezető is, akit 1936-ban egy zsidó származású jugoszláv férfi (?), David Frankfurter lelőtt, s azóta személye a külföldi németesség szimbólumává vált. *Die Auslandsdeutsche Jugend*. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 149. o.

⁴²² Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 1939/156. sz., 1. o.

⁴²³ Eröffnung der Wilhelm-Gustloff-Lager 1939. *RJP*, 1939/158. sz., 4. o.; Aufnahmeanträge von fremdvölkischen Jugendlichen in die Sommerlager der HJ – PAAA, R 98921; Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 12. Juli 1939; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.

leánytábor a Bacharach melletti Stahleck ifjúsági várban került megrendezésre a Rajna partján. Mindkét tábor a nyugati országokból érkező német ifjaknak adott otthont. A fiúk északi sátoztáborára a Greifswald közeli Lumbinban (Pomeránia) a Balti-tenger partján került sor, s főleg az északi országokból, valamint a Távol-Keletről érkezőket fogadta. Az ezekből az országokból érkező lányokat a Külföldi Németek Nemzetiszocialista Ifjúsági Otthonában (NS-Reichsjugendheimstätte für Auslandsdeutsche) Hohenelsében, Rheinsberg közelében (Brandenburg) szállásolták el.⁴²⁴

Minden táborozó egynapos kiránduláson vehetett részt, amelynek során vagy egy ipari üzemet, vagy pedig egy mezőgazdasági birtokot tekintettek meg, valamint jelen lehettek a Wehrmacht egyik gyakorlatán. A táborozások lezárásaként a külföldi német ifjúság vezetőit a Graz melletti Martinshof kastélyban külön vezetőképző táborban is összefogták, akik azután részt vettek az NSDAP AO tanácskozásán és zárásként a birodalmi pártnapon.⁴²⁵

5.4.6. Népi német ifjúság

A külföldi birodalmi németiségnél lényegesen nagyobb súllyal rendelkezett a több száz-ezer fős népi németiség. A nemzetiszocializmusnak az ő esetükben is általános törekvése volt, hogy megszüntesse a német népcsoportok „szétziláltságát”, amely leginkább a vallási, társadalmi és politikai megosztottságból fakadt. Ennek kapcsán különösen az idősebb, mérsékelt erők harca mutatkozott meg a feltörekvő, a nemzetiszocializmust sem megvető, fiatalabb generációval szemben, amelyben a Hitlerjugend minden esetben az utóbbi felet támogatta. Magasztalta őket, hiszen „harcuk” minden egyéb körülményt figyelembe véve is sokkal nehezebb volt, mint a birodalmi HJ-é.⁴²⁶ A népi németiség ifjúsági szervezetei az egyes országokban más-más elnevezésekkel működtek, s az egységsítés után birodalmi megfontolásból tudatosan kerültek a Hitlerjugend elnevezést.

Miután minden német számára egy sorsközösségben gondolkodtak, úgy vélték, hogy minden német számára – éljen bárhol is – egyetlen szellemi-lelki magatartás létezhet. Vagyis elképzelhetetlen volt, hogy a birodalmi németiség nemzetiszocialista elvek szerint él, míg a külföldi és népi németiség nem, hiszen ez „óriási veszélyeket” rejtett magában. Világos volt, hogy a német népcsoportok más feltételek között élnek, s nem adaptálhatják egy az egyben a birodalmi formákat, de az eszme tekintetében nem vallhattak mást, mint a nemzetiszocializmust. A Führer a következőképpen fejezte ki ezt: „az országhatárok sohasem eszmehatárok”.⁴²⁷ „A népi németek támogatása harcukban az egész német nép feladata, az ifjúság teljes készséggel a feladat mögött áll.”⁴²⁸

Erősödött tehát az ösztönzés, hogy a népi német ifjúságok foglalják magukba az országukban élő teljes német ifjúságot, és ezen túlmenően kötelezzék el magukat a Hitlerjugend szellemisége és partnersége mellett. Mindezek ellenére mégis óvatosan kezelték a kérdést, s nem tanácsolták – főleg egyéni, nem a HJ által szervezett utak

⁴²⁴ Uo.; Besuch aus Afrika. RJP, 1939. augusztus 19., 3. o.

⁴²⁵ Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. RJP, 12. Juli 1939; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 257. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 227. o.

⁴²⁶ Jugend trägt die auslandsdeutsche Zukunft. RJP, 1935/200. sz., 3. o.

⁴²⁷ Gedanken zur volksdeutschen Arbeit. RJP, 1935/226. sz., 3. o.

⁴²⁸ VB, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.)

esetén –, hogy népi német területeket keressenek fel a HJ tagjai, mert leginkább a népi németeket féltették a következményektől.⁴²⁹ A birodalmi HJ biztató, kapcsolattartó, enyhébb formában nyomást gyakorló magatartása azonban nem minden esetben maradt meg ezen a szinten. A Szudéta-vidéken a *Szudétanémet Népi Ifjúság* (Sudetendeutsche Volksjugend) vezetősége csak Csehszlovákia fennállásig volt elfogadható partner a HJ vezetése számára, a területcsatlós után már nem kaptak megbízást, sőt üldözték, adott esetben börtönbe vetették tagjait.⁴³⁰ A HJ-ba való betagozás után pedig ott sem igen számítottak rájuk vezetőként.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1934. január 1-jén felállította ún. *Külföldi Német Népcsoportok birodalmi határokon belüli megfigyelőhelyeit* (Beobachtungsstellen für die deutschen Volksgruppen im Ausland innerhalb der Reichsgrenzen). E szerv felállítása a VDA és a Hitlerjugend közötti megállapodás eredménye volt, amely a külföldi német népcsoportokon belül minden gyakorlati munkát a VDA tevékenységi körébe utalt, így az ifjúsági munkát a VDA *Külföldi Német Ifjúsági Munka Részlege* (Abteilung für auslandsdeutsche Jugendarbeit) vette át. A HJ által létrehozott megfigyelő helyek feladatköre ezért csakis a birodalmi határokon belül érvényesült, ami tulajdonképpen a „fából vaskarika” tipikus esete volt. Az alájuk tartozó HJ területeken közreműködtek a Hitlerjugend iskolázásában, és a néppolitikai kérdésekben, valamint a külföldi utak engedélyezési folyamatában kaptak szerepet. Igazán fontos jelentősége a szervnek a különféle okokból a birodalomban tartózkodó német ifjak nevelésében volt. A Birodalmi Ifjúságvezetőség 8 hónap leforgása alatt teljesen eredményesnek ítélte meg a megfigyelőhelyek tevékenységét, amelyek álláspontja szerint egy a VDA kötelezettségei miatti – amúgy nem létező – hiást is betöltötték. A Birodalmi Ifjúságvezetőség határozottan elutasította, hogy ezek a szervek bárminemű titkos tevékenységet folytathassanak.⁴³¹ Lényegében véve azonban leginkább arról volt szó, hogy a Hitlerjugend a VDA-val kötött egyezmény ellenére miként próbált mégis részese-dést szerezni annak tevékenységi köréből. Más helyütt a megfigyelőhelyek saját feladat-ként definiálták, hogy annak ellenére, hogy nem adhattak utasításokat, nem avatkozhat-tak be a VDA ügyeibe, kérésre tanácsokat adjanak a külföldi szervezeteknek.⁴³²

A megfigyelőhelyeket égtájak szerint állították fel. Keleten a Memel-vidék, a Baltikum és Finnország megfigyelése volt a feladat, amelyet a königsbergi munkarészleg (Arbeitsstelle) látott el, amely a Memel-terület megfigyelésére alrészleget (Unterstelle) működtetett Tilsitben. A keleti megfigyelést végezte a danzigi munkarészleg is, amely egész Lengyelországot és a Korridorért felelős volt, s kirendeltséggel (Zweigstelle) rendelkezett Beuthenban, kifejezetten Kelet-Felső-Szilézia megfigyelésére. A közép-keleti területekért a drezdai főrészleg (Hauptstelle) volt felelős, melynek hatáskörébe Csehszlovákia tartozott. A breslauer kirendeltség Szlovákia és a hucsin terület megfigyelését látta el, a regensburgi pedig a Bajor- és a Cseh-erdőt és az itt elhelyezkedő határterületét. A délkeleti területek központja Berlinben volt, amely Lipcsében működtetett kirendelt-

⁴²⁹ *Die Kameradschaft*, 1936/14. sz., idézi: Blohm, i. m., 184. o.; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.

⁴³⁰ Brandenburg, i. m., 176–177. o.

⁴³¹ RJP Gebiet Ausland. Abschrift, 27. August 1934 – PAAA, R 63610.

⁴³² Vermerk. Vertraulich! 12. Februar 1936 – PAAA, R 98894. Rádásul e megfigyelőhelyek működésére a Birodalmi Ifjúságvezetőség 126 480 birodalmi márkát irányzott elő, ami közel négyszerese volt a külügyminisztérium által a külföldi ifjúsági kapcsolatok ápolására biztosított támogatásnak. Das AA an Reichsminister Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, R 63607. Vermerk. Vertraulich! 12. Februar 1936 – PAAA, R 98894; Das AA an Reichsminister Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

séget. A déli terület – főleg Dél-Tirol – ugyancsak egy Berlinben székelő munkarészleg alá tartozott (nem azonos az előzővel). Nyugaton a düsseldorfi munkarészleg végezte Elzász-Lotaringia, Luxemburg, Eupen-Malmedy megfigyelését, a neckarbischofsheimi kirendeltség pedig speciálisan Elzász-Lotaringiára koncentrált. Északon (Skandinávia, Dánia) egy lipcsei munkarészleg volt illetékes, amely Flensburgban rendelkezett kirendeltséggel.⁴³³

A külügyminisztérium gyorsan átlátta e megfigyelőhelyek önhatalmúan kiterjesztett tevékenységét, amely nem maradt meg végül a birodalmi határokon belül, hanem fiatalokat, illetve hallgatókat küldött például a határ túloldalára, hogy ott kapcsolatba lépjenek az ottani német kisebbséggel. Főleg Csehszlovákia, Lengyelország és Dél-Tirol álltak e tevékenység középpontjában. Ezt a külügyminisztérium nagyon veszélyesnek minősítette, amire a legfőbb bizonyítékot a kémkedésnek minősülő Reustle-ügyben látta.⁴³⁴ Franciaország mellett Csehszlovákiában és Magyarországon is voltak tiltakozások a Birodalmi Ifjúságvezetőség efféle (kém)akciója ellen, ami Magyarországon ráadásul ellentétben állt Hitler Gömbösnek tett ígéretével is. A helyzet megoldására a külügy minden fontosabb minisztériummal megbeszélést javasolt.⁴³⁵

1935 júniusában sor is került a megbeszélésre, amelyen részt vettek a külügy-, a hadügy-, a belügy- és a kultuszminisztérium küldöttei. Megállapították, hogy a megfigyelőhelyek tevékenysége nem korlátozódott a határokon belülre. Ezért szükségesnek tartották, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatala és a VDA külföldi ifjúsági munkájának központi szerve (Zentralstelle der Auslandsjugendarbeit des VDA) tevékenységét szigorúan különválasszák, s a határon túlra ívelő ifjúsági munka csakis kultúrpolitikai szempontokat kövessen. Javasolták a megfigyelőhelyek VDA-finanszírozásának megszüntetését, valamint a VDA és a IJ külföldre irányuló tevékenységének világos elhatárolását egymástól. További lépésként a kultuszminiszter a birodalmi kincstárnokkal folytatott tárgyalásokat, hogy miként lehet megakadályozni a Birodalmi Ifjúságvezetőség költségvetésében, hogy ilyen tevékenységre pénzt fordítsanak, s ennek tisztázása után újabb megbeszélést helyeztek kilátásba, valamint Rust és Neurath személyes találkozóját. A Rust-Neurath-komplott tehát folytatódott Schirach ellen, s a megfigyelőhelyeket nem sokkal később valószínűleg felszámolták, mert később nem bukkan elő semmilyen információ róluk. Schirach szeme előtt viszont már egy olyan intézet létrehozása lebegett, amely többek között elláthatta volna a külföldi ifjúsági szervezetek tartós megfigyelését, s ezáltal információval szolgálhatott volna a HJ vezetőségének. A kezdeményezés végül azonban nem valósult meg.⁴³⁶

⁴³³ Reichsjugendführung, Abteilung Ausland. Das Hauptreferat Verwaltung Etatvorschlag für 1934/35 – PAAA, R 63606.

⁴³⁴ Reustle a Hitlerjugend-tagjaként egy franciaországi út során eltévedt, majd őrizetbe vették a francia hatóságok. Reustle feladata az út során ráadásul az volt, hogy információkat gyűjtsön az Elzászban működő egyházi ifjúsági szervezetekről. A külügyminisztérium kész szerencsének tartotta, hogy a számára papíron kiadott instrukciókat a francia rendőrség nem találta meg. Annak ellenére, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség joggal kifogásolta azt az általánosítást, miszerint e miatt az egy eset miatt a Hitlerjugend munkáját negatívan ítélik meg, az ügy fényt derített arra, hogy a HJ titkos megbízottakat küldött ki felderítőként, s ez nyilvánvalóan nemcsak Franciaországban volt így. Ezek az akciók nemcsak a kiküldötteket sodorták veszélybe, hanem a külföldi németeket is. Das AA an Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, 63607. 1934-ben állítólag tömeges volt ez a jelenség, Belgiumból például 125 főt utasítottak ki. Auslandsreisen – BArch, NS 28/111, 35. o.

⁴³⁵ Das AA an Hess, 31. Juli 1934 – PAAA, 63607.

⁴³⁶ Niederschrift über die am 13. Juni 1935 im Auswärtigen Amt abgehaltene Besprechung über die „Beobachtungsstellen“ der Reichsjugendführung – PAAA, R 63610; Tiemann, i. m., 350. o.

A megfigyelésen túl számos alkalom nyílt a közvetlen kapcsolattartásra is, amire nem véletlenül elsősorban a 30-as évek közepétől került sor. A Kursell Iroda (Büro Kursell) létrehozásával megkezdődött a népiségi politika centralizációja, belőle alakult ki azután a népiségi politika új, teljes mértékben nemzetiszocialista szellemiségű, egyébként az SS befolyása alatt álló fóruma, a Népi Német Közvetítő Szerv (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi).⁴³⁷ Így ettől kezdve rendezvények sora jelezte a megnövekedett, s most már a nemzetközi politika színterén is felvállalt elkötelezettséget a népi németiség iránt. A találkozókat rendszerint különböző témákat állítottak középpontba, általában több országból érkező népi német fiatalnak adtak rövid időre otthont, s gyakorta az állam és a párt nagyságai is megjelentek rajtuk.

1936-ban a Kurmark-terület július 16. és augusztus 12. között 500 külföldi HJ-tagot fogadott sátoztáborában, akik mellett kb. 700 birodalmi német HJ-tag is részt vett a táborozáson.⁴³⁸ Az olimpiai játékokra szép számban érkeztek ifjú külföldi németek is, akik „maguk követelték joggal”, hogy iskolázáson vehessenek részt. Az olimpia előtt két táborot rendeztek a Hubertushöhen, augusztus 10. és 20., valamint 20. és 30. között, amelyek minden német népcsoport számára rendelkezésre álltak. A tábor során négy napot a Harmadik Birodalom problémáira, három napot a népcsoportok kérdéseire, két napot pedig országnézésre (munkatábor, kaszárnya, Potsdam történelmi helyei, Tempelhof reptér, stadion, rádió háza, Németország-kiállítás, őrségváltás, birodalmi pártnapról készült film) szántak. Az első táborban 33, a másodikban 82 fő vett részt.⁴³⁹

Ezenkívül számos regionális tábor is rendeztek: 1936. július 28. és augusztus 3. között a Burg Nattersbergen 28 szlavóniai és zágrábi ifjú részére, amely az SA bajtársi estjével és biciklitúrával zárult a Regensburg, Koburg, Weimar, Berlin, Leipzig, Hof, Passau útvonalon. Csoportok indultak Bukovinába, Besszarábiába, illetve szlovéniai vidékszolgálatban való részvételre. Így 1936 folyamán összesen 323 főt iskoláztak háromhetes, tíz-, hat- és háromnapos táborokban, s további 129 bajtársat vezettek körbe Németország egyes pontjain, valamint 44 csoportvezetőt készítettek fel a határon túli munkára. Ez összességében majd 500 embert jelentett.⁴⁴⁰

A munka a későbbi időszakban is töretlenül folyt tovább. 1938 ezen a területen is a csúcspontot jelentette. A HJ évente megrendezésre kerülő breslaui nyári játéka után a fiatalok egész Németországot érintő utakra indultak. Csak a szudétanémet ifjúság 1500 fő érkezését jelentette be a német ifjúsági szállóknak. A kelet-poroszországi táborok (Neukuhren, Tolkemit, Mohrunen, Danzkehen) leginkább baltikumi németeket fogadtak. A táborok után túrákra is sor került Kelet-Poroszországban, többek között Marienburgba, s a birodalmi emlékműhöz Hohensteinba.⁴⁴¹ A lendület 1939-re már látványosan megtorpant, és nemigen találjuk nyomát a korábbi évek ütemes kapcsolatainak.⁴⁴²

⁴³⁷ Vö. Spannenberger, Der Volksbund, i. m., 117–129. o.

⁴³⁸ BArch, NS 5/VI/427, 21. o.

⁴³⁹ Bericht über die Tätigkeit des Auslandsdeutschen Jugendreferates im Sommer 1936 – PAAA, R 60020, K 636318–636324. o.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ Auslandsdeutsche Jugend fährt durchs Reich. *RJP*, 1938/176. sz., 1. o.; Abschied der sudetendeutschen Turner-Jugend vom Reich. *RJP*, 1938/186. sz., 3. o.; Auslandsdeutsche Jugend im Reich. *Die HJ*, 1938, 32. sz., 6. August 1938, 1. o.; Auslandsdeutsche Jugend in den Lagern der Hitler-Jugend. *RJP*, 1938/174. sz., 4. o.

⁴⁴² Volksdeutsche Jugendführer tagten in Stuttgart. *RJP*, 1939. június 11., 4. o.

5.4.7. Hitlerjugend és VDA – új felállás

Önállósága megőrzése ellenére a gleichschaltungot természetesen a határon túli német-ség támogatásának csúcsszerve, a VDA sem kerülhette el, sőt 1933-tól a hatalmi harcok középpontjába került. Különösen az NSDAP Külföldi Szervezete és a Hitlerjugend központi vezetése látott ellenfelet a szervezetben, de valójában inkább e szervek vezetőinek (Bohle és Schirach) személyes hatalmi ambíciói álltak az ügy háttérében.⁴⁴³

Baldur von Schirach már 1933-ban felszólította a VDA-t arra, hogy iskolai csoportjait oszlassa fel, és tagolja be a Hitlerjugendbe, de ez ekkor még nem következhetett be, így a két szervezet viszonyát 1933 májusában egy Karslruhéban megkötött egyezményben rendezték. Az egyezmény célja az volt, hogy egységes szempontokat érvényesítsenek az ifjúságvezetésben, s a VDA-t összehangolják a Hitlerjugenddel. A szerződésben a Hitlerjugend kifejezte elismerését a VDA-ban folytatott sok évtizedes tevékenység iránt, és saját tagjainak kifejezetten ajánlotta, hogy vállaljanak tagságot és közreműködést a VDA szervezetében (gyűjtések, rendezvények stb.), ami csendes beszivárgást jelentett. *Hans Steinacher*, a VDA szövetségi vezetője is egyetértett azzal, hogy a VDA-ifjúságban vállalt tagság nem érinti a HJ-tagságot, és az alól nem ment fel. Bár a VDA ifjúsági szerve továbbra is megmaradhatott az addigi keretek között, de az ifjúság védsport-kiképzéséről le kellett mondania. A VDA iskolai csoportjai támogatást nyújtottak a Hitlerjugend munkájához, vagyis maguk is asszisztáltak az iskola náciifikálásához, s a csoportok vezetői is szoros kapcsolatban álltak a HJ illetékes vezetőivel, a két szervezet pedig kölcsönösen képviseltette magát egymás rendezvényein. A szerződés értelmében a VDA ifjúsági szervezetének tagjai horogkeresztes karszalagot hordtak, s a Hitlerjugend második emberét, Nabersberget – más Hitlerjugend-vezetőkkel együtt – beválasztották a VDA elnökségébe.⁴⁴⁴

A szerződés kényszerhelyzet volt a VDA számára, amely ezáltal biztosíthatta a kettős tagságot a VDA-ban és a HJ-ban, s így megakadályozhatónak vélte a VDA-ifjúság elnéptelenedését. A horogkeresztes szalag viselése viszont sok szemlélő számára a meglévő nehézségek fokozódását jelentette az egyesület és a népi németek kapcsolattartásában, mert a nemzetiszocialista külsőségek megjelenése sokakban megingatta a szervezet – amúgy váltig hangsúlyozott – semlegességébe vetett hitet.⁴⁴⁵ A szerződés megmutatta,

⁴⁴³ Jacobsen, i. m., XLIII–XLIV. o.

⁴⁴⁴ *Liebe, Heinrich*, Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259–267. o., itt 259. o. *Teichmann* (Oberbannführer) a VDA ifjúsági osztályának külfölddel foglalkozó részén kapott megbízást. A HJ legfőbb embere, Nabersberg Steinacher elmondása szerint sem hozzáértő, sem lojális nem volt. A VDA Dr. H. Schoeneichot, saját ifjúságvezetőjét delegálta a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának elnökségébe. A delegálást tartományi szinten is elvégezték. Abkommen zwischen Hitlerjugend und VDA, *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Mai 1933 (PAAA, R 60332). Minderről a magyar külügyminisztérium is értesült, amely árgus szemekkel figyelte a népi németiség legfőbb patronáló szervének minden lépését. Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminisztériumnak, Berlin, 1933. június 17. – MOL, K 63, 181. cs., 1933–21/7.; Jacobsen, i. m., 9., 149–151., 235. o.; *Kaufmann, Günter*, Politische Jugend – volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1–5. o.; *Pritz Pál*, Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, 1932–1936. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982, 113. o.

⁴⁴⁵ Átmeneti megegyezésként a karszalagra vonatkozó pont betartását illetően pár hónapos türelmet kapott a VDA, de a passai VDA-gyűlésen már a VDA-ifjak negyede karszalagot viselt. Aufzeichnung – PAAA, R 60332, K 658419. o.; Die „Klagenfurter Tagung“ des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.

hogy annak ellenére, hogy a Hitlerjugend 1933 májusában még nem erősödött meg igazán, mégis a szerződés egyértelmű kedvezményezettje volt, hiszen a külföldre irányuló munkájához igénybe vehette a VDA tapasztalatát és segítségét, ráadásul a VDA ifjúsági tagjai szépen lassan kivétel nélkül a HJ tagjaivá váltak, s míg a Birodalmi Ifjúságvezetőség kulcspozíciót szerzett a VDA elnökségében, addig a VDA csak a fokozatosan kiüresedő, weimari időkből megörökölt Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságában szerzett, tulajdonképpen értéktelen pozíciót. A VDA HJ általi elismerése pedig mindössze üres ígéret volt, amit később a gyakorlat is igazolt. Mindazonáltal a VDA megszabadult a nyílt kirohanásoktól, amelyek a Hitlerjugend részéről már 1933 előtt is tapasztalhatók voltak, s a felszínen egyelőre békés együttműködés mutatkozott. A kölcsönös segítség leginkább a VDA által rendezett gyűjtések és rendezvények HJ általi támogatásában nyilvánult meg, s erre az időszakra a HJ-szolgálat alóli felmentést is kilátásba helyezték. A VDA viszont a HJ néppolitikai iskoláztatásában nyújthatott lényeges segítséget.⁴⁴⁶

A HJ ellenében a népiségi politikát kezdetben koordináló Rudolf Hess mellett a külügyminisztérium is kiállt a VDA mellett. A külügy különösen jó néven vette volna, ha maradéktalanul rendezik a két szervezet közötti viszonyt, ami azonban sohasem vált szívélyessé. A megkötött egyezmény értékét mutatta az, hogy az abban foglaltaknak való meg nem felelés már öt hónappal később a külügyminisztérium aggályaira adott okot a külföldi németiséggel való viszony alakulása kapcsán. A külügyminisztérium egyértelművé tette, hogy a VDA évtizedes tapasztalatokon alapuló tevékenysége nélkülözhetetlen a külföldi németiség gondozásában, s kiállt a VDA iskolai csoportjainak fennmaradása mellett.⁴⁴⁷ Egy külügyminisztériumi megbeszélésen foglalkoztak azzal a külföldön keringő híreszteléssel is, hogy a Hitlerjugend a VDA-t csak álcázási célokra használja a külföldi németiséggel való kapcsolataihoz.⁴⁴⁸ A külügyminisztérium VDA melletti elkötelezettségét jelezte az is, hogy a Hitlerjugendet igyekeztek felelőssé tenni, ha külföldön egy német fiatal Németország számára kellemetlenséget okozott. Erre volt példa a már említett Reustle-ügy.⁴⁴⁹ 1933 végére a Schirachnak mégiscsak sikerült elérnie Hessnél, hogy megvonják a VDA-tól az ifjúság szó alkalmazását, így a VDA-ifjúság nevet VDA-iskolaközösségekre változtatták. Hess külön kiemelte, hogy a német ifjúság egységes formálásának érdekében a VDA-iskolaközösség fiatal vezetőinek és tagjainak Hitlerjugend-tagoknak kellett lenniük. A HJ továbbra is kötelezte magát, hogy támogatja a VDA-t, különösen a nagy utcai gyűjtések során, s hajlandó volt elvben szabadságotolni tagjait a VDA-iskolaközösségekben letöltendő szolgálat esetére. A kettős tagsággal bírók viszont csak a HJ egyenruháját viselhették. Hasznosnak vélték, ha a HJ határvidéki és külügyi referensei egyben a VDA-tagjaivá is válnak. A VDA-iskolaközösségek viszont maximálisan a teljes diákszám 20 százalékát ölelheték csak fel, miközben a Hitlerjugend esetében nem volt ilyen korlátozás, éppen ellenkezőleg, a 100 százalékos arányra törekedtek.⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Vö. Die „Klagenfurter Tagung“ des Vereins für das Deutschtum im Auslande in Passau (3. bis 5. Juni 1933) – PAAA, R 60332, K 658457–K658465. o.; Hitlerjugend und VDA. *Märkische Volkszeitung*, 10. Januar 1934 (PAAA, R 60333).

⁴⁴⁷ Vö. Das AA an das Reichsministerium des Innern, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 60333, K 264322–K264326. o. és R 63605.

⁴⁴⁸ Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

⁴⁴⁹ Uo.

⁴⁵⁰ Hess an die Reichsjugendführung und VDA, 18. Dezember 1933 – PAAA, R 60334, K 264447. o.; Nr. 296. Betr. Hitlerjugend und Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA). *Verordnungsblatt der Reichsjugend-*

Az 1934-es trieri VDA-rendezvényen már keményebb hangot ütött meg a Birodalmi Ifjúságvezetőség. A találkozón csak a Hitlerjugend Nyugati Területének küldöttei jelenhettek meg, s minden résztvevő HJ-tag számára kötelezővé tették a HJ-egyenruha viselését, s kifejezetten megtiltották a VDA-egyenruha, vagy annak részeinek (pl. karszalag) hordását, illetve a VDA zászlóinak és más jelképeinek alkalmazását. A rendelkezés azonnal kiváltotta az egyesület tiltakozását, amely arra az addigi általános gyakorlatra hivatkozott, hogy korábban a VDA rendezvényein a kék VDA-egyenruha viselése volt szokásban, míg a HJ rendezvényein a HJ egyenruhája. Ez azért volt igen kellemetlen, mert időközben valószínűsíthetően a VDA ifjúsági tagjainak túlnyomó része már Hitlerjugend-tag volt, így a VDA ifjúsági felvonulása egyúttal egy náci párttagozat által uralt rendezvény jellegét sugallta volna, amely ismét előtérbe helyezte a már korábban is megfogalmazott külpolitikai aggályokat. Steinacher levélben kérte Hess, hogy hasson oda e rendelkezés visszavonására.⁴⁵¹

Mivel a VDA ifjai leginkább a felső iskolákból kerültek ki, s a szociálisan jobb helyzetben lévő rétegek gyermekei voltak, a HJ már a VDA „finom köreiről” kezdett beszélni. A HJ valóságos háborút folytatott a VDA ifjai ellen, amely csakhamar tettelegességgé fajult: például letépték a kék nyakkendőket. Bár Steinacher erre válaszul beszüntette a VDA zászlójának és nyakkendőjének használatát is, a támadásoknak azonban ezzel még nem sikerült elejét vennie, sőt az iskola vált azok legfőbb színterévé. Egy idő után már a tanárok sem merték védelmükbe venni az egyesületet, a felügyeleti szervek pedig gyengének és érdektelennek mutatkoztak a kérdésben.⁴⁵²

1934 tavaszán Schirach már azzal fordult Hesshez, hogy kérvényezze a VDA-ifjúság feloszlását és betiltását. Erre azonban nem került sor, sőt Hess élesen elítélte Schirach újabb VDA-ellenes kirohanásait. Frick is hasonlóan állt a kérdéshez, s közölte, hogy a VDA volt és marad a népiségi politika zászlóvivője. Schirach ezután kijelentette, hogy amíg Steinacher a VDA-ban dolgozik, addig a két szervezet között nem lehet együttműködés. Miután az alantas háborút, a verekedéseket Hess utasítására be kellett szüntetnie a HJ-nak, bejelentette, hogy önálló külföldi tevékenységbe kezd a népi német ifjúság vonatkozásában. Nyilvánvalóan az volt a célja, hogy ezáltal lehetetlenítse el a VDA-ifjúságot. A HJ-tagoknak megtiltották a VDA-tagságot, s HJ-egyenruhában nem lehetett megjelenni a VDA rendezvényein.⁴⁵³ Mindezek ellenére a HJ továbbra is közreműködött a VDA gyűléseiben.⁴⁵⁴ 1935-re viszont a HJ már a külföldi német ifjúság tekintetében is önálló útra

führung, 1934/84. sz., 17. Januar 1934, 1. o.; Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.

⁴⁵¹ Verordnungsblatt der Reichsjugendführung (Hitlerjugend), 1934/119. o., 10. April 1934 (PAAA, R 60334, K 264442. o.; Abschrift an den Stab des Stellvertreters des Führers, 20. April 1934 – PAAA, R 60334, K 264443–K264445. o.; An Herrn Reichsminister Hess, 26. April 1934 – PAAA, R 60334, K 264449–K 264451. o.

⁴⁵² Jacobsen, i. m., 9., 149–151., 235. o.; Hans Wolfram Hockl – népi német vándormadár-vezető – 1936-os németországi csoportos útja során saját szemével látta Odera-Frankfurtban, amint a HJ tagjai megtámadták a VDA ifjúsági csoportjait. Hans Wolfram Hockl, *Ungewisse Wanderung. Freilassing 1960, 170–171. o.*, lásd még Brandenburg, i. m., 176–177. o.

⁴⁵³ Jacobsen, i. m., o.; „Volksdeutsche Offensive”. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/20. sz., 2. o. Jacobsen, i. m., 149–151, 235–236, 245, 321–322. o.

⁴⁵⁴ Aufruf Schirachs zur VDA-Sammlung. VB, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.). Ezek a gyűjtéseken a szimpla pénzadományok mellett a HJ bevételre tett szert különféle tárgyak árusításából is, köztük a népi német népcsoportok iparművészeti tárgyainak kínálásából. S a VDA-rendezvényeire a népcsoportok vezetői, illetve vezető tisztviselői is meghívást kaptak, a VDA hivatalos lapja, a *Der Volksdeutsche* (A Népi Német) pedig a népcsoportok helyzetéről szóló cikkei mellett, azok vezetőit fényképes sorozatban mutatta be; Magyar

lépett, s a VDA-tól függetlenül is meghívott fiatalokat a határ menti régiókból. Mindez pedig mind a VDA, mind pedig a külügyminisztériumnak egyre több fejtörést okozott.⁴⁵⁵

A VDA próbált enyhíteni a feszültségen, s azt bizonygatta, hogy sohasem volt célja ifjúsági mozgalom létrehozása, csupán ifjúsági formákat is alkalmaztak a „népiségi harcban”. A VDA „mint népi német lelkiismeret” fiatalokat és iskolákat egyaránt a népiségi harc irányába akart terelni. A VDA kiemelte, hogy tevékenysége nem egy szinten történik a barna mozgalommal. A támadások közepette a VDA lassan azonban minden irányban védekező állásba kényszerült. Ennek következtében az 1935. augusztusi lübecki elnökségi ülésen éles kritika fogalmazódott meg Steinacher szövetségi vezetővel szemben, és olyan javaslatok születtek, hogy a szervezet túlélése érdekében először adják fel az önálló ifjúsági szervezetet, oszlassák fel az iskolai csoportokat és ezt az egész feladatot hagyják a Hitlerjugendre. Ezzel az önkéntes gleichschaltunggal gondolták megőrizni a VDA viszonylagos önállóságát. Steinacher egyelőre azonban ellenállt.⁴⁵⁶

A VDA és a Hitlerjugend közötti ellentét annyira elmérgesedett, hogy 1935 végén a Bad Homburg-i Ifjúnép – nyilván felsőbb utasításra – kifejezetten elrendelte a VDA-val fennálló kapcsolatok negligálását. 1936 elején Schirach viszont arról értesítette a terület- és főjárásvezetőket, hogy rövidesen rendeződik a viszony a VDA-val, s addig tartózkodásra intette a Hitlerjugendet a VDA alakulataiba való beavatkozástól, mivel annak a külföldi némettség láthatta volna kárát. A megoldás végül Steinacher elmozdítása (utódja Karl Haushofer professzor), és a VDA Népi Német Közvetítőszervbe (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi) való betagolása lett, amit leginkább Ausztriában, Magyarországon, Csehszlovákiában, Jugoszláviában és Romániában fogadtak nagy ellenérzéssel. A VDA ügyvezetését Paul Minke HJ-vezető, majd 1938-tól a Birodalmi Ifjúságvezetőség Határvidéki és Külügyi Hivatalának egyik tisztviselője, Rudolf Hillebrand látta el. Ez egyúttal a két szervezet alsóbb szintekig érő együttműködését is biztosította, s egyértelművé tette, hogy a harcot a HJ nyerte. A VDA munkaköréből teljességgel kikerült a külföldi némettség ifjainak gondozása, amit ettől kezdve csakis a HJ látott el.⁴⁵⁷

5.4.8. Külföld

Az 1920-as évek végére felvirágzó külföldi utak száma részben a gazdasági világválság, részben pedig a náci hatalomátvitel miatt jelentősen csökkent. A Birodalmi Ifjúságvezetőség ugyanis nagy gondot fordított arra, hogy erősen megsűrje a kiutazó csoportokat, s ifjúsági csoportként Németország képviselőjében csak a megfelelő szellemiségű csapa-

Királyi Főkonzulátus München a külügyminisztériumnak, München, 1939. június 26. – MOL, K 28, 98. cs., K 28-198-1939-17779; K 63, 192. cs., 1939-21/7.; Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 20/III, 10. Juni 1938, 542. o.

⁴⁵⁵ VDA Bundesleitung an das AA, 20. August 1935 – PAAA, R 63610.

⁴⁵⁶ Unsere Jugendarbeit. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.; Jacobsen, i. m., XLVII–XLVIII. o., 3. o.

⁴⁵⁷ Abschrift. Deutsches Jungvolk, Jungbann 1. und 2/166., Grenz- und Auslandstelle, Bad Homburg, 15. November 1935 – PAAA, R 60339; Der Jugendführer des Deutschen Reiches an die Führer der Gebiete etc., 12. Februar 1936 – PAAA, R 60339.; Notiz, 3. Oktober 1936 – PAAA, R 60340; Notiz Herrn Gesandten Stieve, Herrn Staatssekretär, Herrn Reichsminister, 9. November 1937 – PAAA, R 60341; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 180. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 256. o.; Neuorganisation der VDA. *Informationsdienst*, 1939/1. sz., dátum nélkül, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112601. o.).

tokat engedje külföldre. Mindez viszont felerősítette a német ifjúságnak azt az elszigeteltségét, amely a náci párt hatalomátvétele miatt amúgy is bekövetkezett, s 1937-ig bár csökkenő mértékben, de megfigyelhető volt. Ezt Schirach maga is beismerte, amikor 1936-ra nézve így összegezte a HJ és a német ifjúság külföldi tevékenységét: „Az 1936-os évben 224 000 ifjú külföldi szállt meg egyénileg vagy csoportosan német ifjúsági szállókban, vett részt a HJ sátoztáboraiiban és keresett fel cserediákként német családokat. De csak 3400 Hitlerjugend-tag tett külföldi utat ebben az időszakban. Gyakorlatilag Olaszország az egyetlen ország, ahova Hitlerjugend-tagok utazhattak anélkül, hogy egyenruhájukkal és lobogóikkal megbotránkozást keltettek volna. Tenni kellett valamit, hogy áttörhessük a német ifjúságnak ezt az izoláltságát.”⁴⁵⁸ Az izoláltság feloldása azonban nem elsősorban e törekvések eredménye volt, még akkor sem, ha Schirach az ifjúságot a legjobb nagykövetnek tekintette, és a HJ teljességgel adaptálhatta a már a weimari mozgalom által kiépített kapcsolatokat. Csakis Németország külpolitikai mozgásterének bővülése teremthetett alkalmat az ifjúság bővülő kapcsolatai számára is, hiszen nem a Hitlerjugend segítette elő a diplomáciai enyhülést – „Népek közötti megértés fürdőnapján” –, mint azt Schirach szívesen vindikálta volna magának, hanem annak bekövetkezése után a Hitlerjugend is profitált belőle. Schirach – a német ifjúság utazó követeként – maga is leginkább a 30-as évek második felében fejtett ki erőteljes tevékenységet, ami egyúttal a HJ egyre inkább megmutatkozó monopolhelyzetével is összefüggésben állt. Ennek legjelentősebb megnyilvánulása Schirach balkáni és keleti útja volt 1937 végén, amihez a Führer személyes engedélyével rendelkezett.⁴⁵⁹

1935-ben 186 csoport 2790 résztvevővel, 1936-ban 226 csoport 3390 résztvevővel indult külföldre, 1937-ben pedig már 340 (vagy 370) csoportos útra került sor 5500 fiatallal. Ez azonban csak a HJ által megtett utakat jelentette. Minden olyan út, ami amúgy a Birodalmi Ifjúságvezetőség engedélyéhez volt kötött, nem szerepelt ezekben a statisztikákban. A BIV Útszervezési Hivatalában 1933-ban 300 és 400 közötti számban jelentettek be úttervet, míg 1934-re már legalább háromszoros aránnyal számoltak, s a későbbi években is több ezer útbejelentésnek van nyoma. A kiadott engedélyek számából azonban kitűnik, hogy a 30-as évek második felében egyéni és csoportos utak esetében több mint kétezer esetben adtak ki engedélyt külföldi útra. A HJ teljesítménye 1937-ig tehát még mindig hagyott kívánni valót maga után, hiszen a világválság előtt csak a Német Szabadcsapat kb. fele ennyi ifjú (1600 fő) megmozgatására volt képes. Arról pedig nem rendelkezünk statisztikával, hogy minden ifjúsági utat összeszámolva hány fő mehetett külföldre. Csak sejteni lehet, hogy több ezer főről lehetett szó. Ezzel szemben a kiutazó HJ-tagok száma még 1935-ben sem érte el a 3000 főt – 1933–34-ben pedig minden bizonnyal még kétezeren sem látogattak külföldre⁴⁶⁰ –, aminek nyilvánvaló oka volt, hogy a korábbi, a HJ-ba még

⁴⁵⁸ Schirach, Ich glaubte an Hitler, i. m., 235. o.

⁴⁵⁹ Völkerverständigung in der Badehose. *Die HJ*, 1937/24. sz., 1937. június 12., 7. o. (BArch, NSD 43/256.); Kivéve Athént, ahol csak privát jellegű látogatásra kerülhetett sor. Lammers an Schirach, 24. November 1937 – PAAA, R 98908. A Führer helyettesének 1933. június 5-én életbe lépő rendelete értelmében pártelvtársak a Führer és helyettesének engedélyével léphettek fel hivatalosan külföldön, illetve tarthattak előadásokat. Ebbe beletartozott idegen államok államfőinek, politikusainak, újságíróinak felkeresése. E személyek meghívásának is csak engedély birtokában lehetett eleget tenni. A kiadott engedély birtokában csak az illetékes birodalmi szerv egyetértésével lehetett kiutazni; Auslandsaufenthalt von Parteigenossen. *Reichsbefehl*, 30/II, 13. August 1937, 783. o.

⁴⁶⁰ „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 191. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.

be nem tagolt csoportokat már nem engedték külföldre, a HJ pedig még nem volt eléggé felkészülve arra, hogy mindjárt a kezdetek-kezdetén tömeges utakat tehessen.

A kifelé mutató elszigeteltségen némileg enyhített, hogy sokkal többen érkeztek Németországba, mint ahány német fiatal külföldre ment. Míg a külügyminisztérium – mint már láthattuk – kifejezetten eltanácsolta a Hitlerjugend, egyes országok meglátogatásától, addig más országok kifejezetten megértőek voltak a német változásokkal szemben, s ez az ifjúság németországi látogatásaiban is kifejeződésre jutott. A Hitlerjugend sátoztáboraiiban is több ezer külföldi töltött több-kevesebb időt. Egy nem túlságosan megbízható sajtójelentés szerint az 1933-as tartózkodás és a Hitlerjugend belső felépítése miatti pangás után már 1934-ben ismét emelkedett a látogatók száma. 1934-ben 85 000, 1935-ben összesen 106 400, 1936-ban 196 000 külföldi fiatal kereste fel a német ifjúsági szállókat, legtöbben a Rajna-vidéket, mivel a legtöbben Angliából, illetve Hollandiából érkeztek. Kedvelt úti cél volt még Baden, a rajna-majnai körzet, az északi partvidék és Berlin–Brandenburg is. 1937-ben állítólag már 216 ezer külföldi fiatal vette igénybe a német ifjúsági szállókat, s 1938-ra további emelkedést vártak. 1935 és 1938 között a német ifjúsági szállókban (összesen 1754-ben) így 828 717 külföldi fiatal fordult meg hosszabb-rövidebb időre.⁴⁶¹ A statisztikákat némileg torzítja az a tény, hogy a külföldi állampolgárságú németek arányát nem mutatták ki külön (4–5. ábra).

A látogatók összetételét a nemzetiszocialista Németországhoz való viszony mellett az országok anyagi helyzete is megszabta. 1938-ban a német ifjúsági szállókban nyolcszor akkora volt az eltöltött éjszakák száma, mint a világban létező 22 másik ifjúságiszálló-szervezetben együttesen. 1938-ban a német ifjúsági szállókban eltöltött éjszakák száma alapján a külföldi országok közül Dánia, Anglia, Észak-Amerika és Hollandia jártak élen.⁴⁶²

A külföldi fiatalok németországi útjait elősegítette az is, hogy a Német Ifjúsági Szállók Szövetsége 1934 júniusáig 6 országgal (Franciaország, Belgium, Hollandia, Dánia, Írország, majd 1934 közepén Skócia is) és a szudétanémet ifjúsági szállókkal írt alá olyan megállapodást, hogy fiatal polgáraik a saját országuk által kiállított ifjúságiszálló-igazolvánnyal igénybe vehették a német szállókat is. 1934 májusában eltörölték a külföldiek által fizetendő felárat is. A megállapodás persze kölcsönösségi alapon ugyanezeket az előnyöket biztosította a külföldre látogató német fiatalok részére is. Azoknak az országoknak a fiataljai számára, ahol nem létezett ifjúsági szállók szövetsége, a német szövetség berlini központja adott ki igazolványokat. Az intézkedés eredményének tekintették, hogy már 1934 nyarán nagyobb számban érkeztek fiatalok Angliából, Svédországból, Lettországból és Franciaországból.⁴⁶³

⁴⁶¹ 1937-ben a Rajna-vidéken például 32 294 fő, Badenban 16 086, a Rajna-Majna-vidéken 8831, az északi vidéken 7482, Berlinben és Brandenburgban 6553 fő tett látogatást. – BArch, NS 28/104.; Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938. „Verstehenlernen – jenseits der Streitfragen”. *Frankfurter Zeitung*, 13. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 160. o.). Kaufmann szerint 1935-ben 178 000, 1936-ban 224 000, 1937-ben 235 000 külföldi ifjú látogatott csoportosan, iskolai csoporttal vagy egyénileg Németországba. Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 225. o.; Deutschland auf der internationalen Jugendherbergstagung. *RJP*, 1938/198. sz., 4. o.; *RJP*, 30. Mai 1935, 28–29. Juni 1936, 12–13. Juli 1936; Griesmeyr – Würschinger, 1919. o.; Schaar, i. m., 314. o.

⁴⁶² Dánia 44 319 éjszaka, Csehszlovákia 43 410; Anglia 25 914, Svédország 13 463, Észak-Amerika 12 500 és Hollandia 11 526 éjszaka. – Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 156. o.; Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1–2. o.

⁴⁶³ Der deutsche Jugendherbergsausweis gilt in der ganzen Welt. *RJP*, 1934/86. sz., 1–2. o.; Großer Erfolg des Abkommens des deutschen Jugendherbergsverbandes mit den ausländischen Verbänden. *RJP*, 1934/110. sz., 1. o.; Ausländer besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/89. sz., 2. o.

1935-ben Hess adta át a német ifjúság világifjúsági szállóját a Burg Altenában. Ez annak az *Ifjúsági Szállók Nemzetközi Munkaközösségének* programjában valósult meg, amely célként tűzte maga elé, hogy mind a 22 tagországában létesüljön egy-egy olyan ifjúsági szálló, amely kifejezetten az ifjúság nemzetközi kapcsolatait segíti elő. Németország elsőként hajtotta végre ezt a tervet. Az átadáson Schirach is jelen volt.⁴⁶⁴

Az ifjúság mellett a Németországba látogatók közül a német sajtó szerint 1936-ban több mint 50 ezer fő tekintette meg a Hitlerjugend létesítményeit, 1937-ben hasonló számú érdeklődővel számoltak.⁴⁶⁵ A látogatók közül a legtöbben az ifjúságnevelésben érdekelt személyek, újságírók, államférfiak és politikusok voltak. Bár a Hitlerjugend valóban minél több külföldinek kívánta bemutatni a „népek kölcsönös megértését és békéjét szolgáló tevékenységét”, a külföldiek látogatását azonban csakis szervezett és előre bejelentett formában várta. Ennek értelmében a terület- és főjárásvezetőknek gondoskodniuk kellett arról, hogy a vezetőképző iskolákon, sátoztáborokon, utakon, illetve más rendezvényeken való részvételt a bejelentés nélkül érkező, idegen nemzetiségű külföldiektől megtagadják⁴⁶⁶ (6–7. ábra).

A Hitlerjugend egyes országokban olyan hírnévre tett szert, hogy az ott élő más nemzetiségű ifjak nem csak a HJ külföldre irányuló tevékenységéből akartak részesedni. Kérvények érkeztek személyesen a Führerhez, hogy engedélyezzen a külföldi fiatalok számára ingyenes németországi tartózkodást. A BIV szerint ezek között nyilván voltak olyanok, akik csak ingyen akartak nyaralni, de a többség ténylegesen meg akarta ismerni a nemzetiszocialista Németországot és az ott folyó munkát. Voltak olyanok, akik közvetlenül a Hitlerjugend szokásos belföldi nyári táborozásain akartak részt venni. Számuk összességében azonban nem volt számottevő. Az ilyen személyek meghívása a BIV szerint még inkább erősíthette a HJ barátokozó munkáját. Ezek végrehajtásához a BIV azonban nem rendelkezett elég anyagi eszközzel. Célként fogalmazódott meg, hogy a Külügyi Hivatal mellett más BIV-részleg is létesítsen Külföldi Vezetőszolgálatot, ugyanis a HJ Berliń területének Határvidéki és Külügyi Osztálya 1938-ban például 1800 vezetést hajtott végre külföldiek számára, amelyben 80-90 HJ-tag vett részt. Főleg angolok, olaszok, skandinávok és japánok érkeztek ezekre a vezetésekre. A szolgálat szoros kapcsolatban állt az ifjúsági szállókkal is.⁴⁶⁷

1938-ra a HJ által külföldre tett utak száma elérte csúcspontját. Az összesen tervezett 452 út (30 ország jött szóba, s átlag 2-3 hetes utakról volt szó) olyan mérvű növekedésnek tünt, amely a külügyminisztériumot már aggályokkal töltötte el, ezért az 1938 májusában

⁴⁶⁴ Rudolf Heß übergibt die deutsche Weltjugendherberge ihrer Bestimmung. *RJP*, 1935/116. sz., 1. o.

⁴⁶⁵ A látogatók megoszlása 1936-ban: Anglia és domíniumai 22 848 fő, Svédország 3673 fő, USA 3609, Olaszország 2544, Belgium és Luxemburg 2498, Norvégia 2457, Franciaország 2370, Hollandia 2116, Finnország 1983, Svájc 1431, Dánia 1226, Magyarország 822, Lengyelország 781, Csehszlovákia 581, Portugália 291, Bulgária 298, Jugoszlávia 263, Spanyolország 259, Japán 243, Dél-Amerika 240, Kelet 224, Kína 202, Egyiptom 147, Görögország 136, Baltikum 119, Románia 87, Közép-Amerika 16, Albánia 14. Összesen 51 178 főt számoltak össze. 50 000 Ausländer Gäste der HJ. *Die HJ*, 1937/8. sz., 1937. február 20, 1. o. (BArch, NSD 43/256).

⁴⁶⁶ Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.); Ausländer in Zeltlagern. *Reichsbefehl*, 27/II, 23. Juli 1937, 706. o.

⁴⁶⁷ Aufnahmeanträge von fremdvölkischen Jugendlichen in die Sommerlager der HJ – PAAA, R 98921; JfdDR an Lammers, 10. Dezember 1938; Lammers an Schirach, 11. Dezember 1938 – BArch, R 43 II/512, 221–223. o.; Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.); Ausländerinnen erleben den BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September; Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. *VB*, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

ülést hívott össze, a kultusz- és a propagandaminisztérium, Hess törzskara, az NSDAP Külföldi Szervezete (AO), a Külpolitikai Hivatal (APA), a Népi Német Közvetítőszerv (VoMi) és a Birodalmi Ifjúságvezetőség képviselőinek részvételével. A külügyminisztérium kifejtette, hogy az ellenséges propagandának az utak – főleg a HJ- és hallgatói utak – elszaporodása okot adhat arra, hogy azokat politikai célzatúnak (például pángermanizmus, nemzetiszocialista propaganda) ítélik meg. A külügyminisztérium leginkább Svédország és a Balkán irányában látott drasztikus növekedést, s elkerülhetetlennek tartotta az utak számának korlátozását, mert ilyen méretekben már kultúrpolitikai hatásuk is romlott volna. Románia és Bulgária tekintetében rámutattak arra is, hogy más jellegű (gazdasági utak, professzori látogatások) is olyan nagyszámúak voltak, hogy ezeken felül az ifjúsági utak száma már tarthatatlan volt. Az AO képviselője egyetértett ezen észrevételekkel, s a külföldi némettség növekvő igénybevételét kifogásolta. Wessely, a Birodalmi Ifjúságvezetőség főreferense, a problémák elkerülésére egy külön felügyelőbizottság létrehozását javasolta, amely az utakat felügyelte volna, s segédkezett volna az utak megfelelő elosztásában. Mindez azonban csak álcát jelenthetett, hiszen a BIV Külügyi Hivatalának amúgyis feladata volt az utak felügyelete. Ezt azonban az ülés résztvevői elutasították, s inkább a külügyminisztérium időben való értesítését tartották fontosnak annak érdekében, hogy a külképviseleteket időben be lehessen vonni a tervezésbe. Mindenesetre úgy tűnik, hogy az utak számát mégis sikerült csökkenteni, mert Blohm szerint 1938-ban 355 határvidéki és külföldi útra került sor. Kaufmann szerint 375 csoport tett 12 590 fős létszámmal látogatást külföldi országokban⁴⁶⁸ (8–9. ábra).

1939-ben, a háború kitöréséig még 206 csoportos utat bonyolítottak 5230 résztvevővel. 1939 nyarán tehát már a közelgő háború is éreztette hatását. A VoMi a külügyminisztériummal egyetértésben tisztázott bizonyos népiségi kérdéseket, amelyek alapján a VoMi kezdeményezte a BIV-nél, hogy a HJ és a BDM-csoportok útjait korlátozza, egyes területekre lehetőség szerint pedig teljesen szüntesse be azokat. Utóbbiakhoz sorolták Lettországot, Észtországot, Dániát, Magyarországot (népi német területei miatt), Jugoszláviát (szlovén és horvát területei miatt), Romániát (Dobrudzsa és Besszarábia miatt) és Szlovákiát is. Szlovákia esetében esetenkénti elbírálás és a VoMi egyetértése mellett engedélyezhetőnek tartották az utakat, ha kellőképpen felkészült vezető állt rendelkezésre. Ez alapján a külügy azokat az utakat is törölni akarta, amelyeket még nem kezdtek meg. 1939. augusztus elején a Birodalmi Ifjúságvezetőség – további intézkedésig – megtiltotta, hogy a Hitlerjugend tagjai Lengyelországba, Angliába, Franciaországba, a három balti államba, Romániába, Görögországba és Törökországba utazzanak, s egyelőre nyilván a Protektorátus is kiesett a lehetséges célszörzörök sorából az ottani konszolidáció miatt. 1939 szeptemberétől a Ribbentrop-ügyosztály pedig minden külföldre irányuló utat betiltott.⁴⁶⁹

1939-től ráadásul már egyre nagyobb nehézségeket okozott a devizahelyzet súlyosbodása is, amit nemcsak a háborúra való felkészülés idézett elő, hanem az is, hogy a HJ

⁴⁶⁸ Protokoll der Sitzung in der Kulturpolitischen Abteilung des Auswärtigen Amtes vom 24. Mai 1938 betreffend der Häufung von Studienreisen ins Ausland – PAAA, R 60451; HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.; Blohm, i. m., 198. o. Másutt Blohm 400 útról és 14 000 HJ-tag részvételéről beszél. Blohm, i. m., 278. o.; Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

⁴⁶⁹ Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 222. o.; RJF Stabsführer, Geheim, 4. August 1939 – BArch, NS 28/31, 18. o.; Zu Partei 5812, 4. September 1939 – PAAA, R 27135; Ref.: Ges. Rat Hammer, zu Referat Partei 4374, 15. Juli 1939 – PAAA, R 98919.

az előző két évben igen nagyszabásúra terjesztette ki külföldi tevékenységét. Ezt 1939-ben pedig még tovább kívánta fokozni. Ezért új szabály volt készülóban, de már 1939 januárjában tudták, hogy Olaszország, Magyarország, Jugoszlávia, Bulgária, Románia, Csehszlovákia, Belgium, Hollandia és Svájc irányában kellő mennyiségű külföldi fizetőeszköz fog rendelkezésre állni, viszont más országokba csak különösen indokolt esetben adtak ki fizetőeszközt.⁴⁷⁰ Ezen országok listája nemcsak a német márka értékét mutatta, hanem egyben továbbra is szem előtt tartotta a legfőbb prioritásokat.

A már 1933 előtt meghonosodott nyári túrák és találkozók mellett egyre fontosabbakká váltak, és propagandaszempontból az újdonság miatt is jelentősek voltak a Hitlerjugend táborai, amelyek bár bilaterális vagy multilaterális alapon jöttek létre, legfőbb színterük a kooperáció ellenére mégis Németország volt. A HJ egyszerű gyermeküdültetési céljain túlmutató, tágabb szemléletét mutatták a gazdasági referensek 30-as évek közepétől meghonosodó útjai, amelyek főleg Angliát és Délkelet-Európát érintették. A birodalmi pártnapokra évente több ország ifjúságának képviselőit hívták meg. 1938-ban a birodalmi pártnapokra a BIV minden korábbiánál több olyan vendéget hívott meg, akik külföldi ifjúságokat képviseltek.⁴⁷¹

A Hitlerjugend szorgalmazta a levélbarátságok kialakítását is, amely amúgy is nagy népszerűségnek örvendett. A levelezés azonban korlátozás alá is esett, hiszen a népi németiséggel tilos volt levelezést folytatni, mivel az komoly veszélyeket rejtett magában, amely például egyrészt a szándékosság nélküli árulást jelenthette, ugyanis a leveleket szigorúan ellenőrizte ezeknek az országoknak a rendőrsége is. A BIV felhívta a járásvezetők és a velük azonos szinten álló más vezetők figyelmét, hogy az efféle levelezés leállítására fordítsanak komoly gondot, mert már eddig is súlyos problémák származtak belőle.⁴⁷²

A kapcsolattartás új formái között a leglátványosabbak az új technika igénybevételét jelentő rádiós műsorok voltak, amelyeket a Hitlerjugend nemcsak belföldön alkalmazott nagy sikerrel, hanem a külföldi ifjúsággal való kapcsolattartásban is. Cerff szerint az éter hullámainak kihasználása, „azon keresztül szellemi és kulturális hidak verése” sokkal inkább hozzájárulhatott a békéhez, mint számos konferencia. Ennek érdekében a BIV ifjúsági adások egész hálózatát álmódta meg. Ennek volt egyik példája a *Birodalmi Ifjúság-vezetőség Rádió Hivatalának* (Rundfunkamt) „világkörkapcsolása” (Weltringsendung), amelynek keretében 1935 októberében 32 ország ifjai, több mint 1000 (1300) rádióadón fakadtak dalra a „világ békéjének fenntartása érdekében”. A körkapcsolás a német-lengyel rádiócserre jó tapasztalatai nyomán jött létre, Cerff és csapatának ötlete nyomán. A projekt az *Ifjúság útjain a határon* (Jugend singt über die Grenzen) elnevezést viselte, s a részt vevő országok népdalkincséből állították össze. Német részről a berlini rádiós színjátzó csoport lépett fel, amely 1935-re már 100 tagú volt. Az egyes országok egyenként két és fél percben mutakozhattak be. Az adást, amelyre végül 1935. október 27-én 18 és 20 óra között került sor, 200 rádióállomás sugározta egyszerre, köztük a dél-

amerikai államok rádiói is. Az adást felvételtől sugárzó adók száma elérte a 700-at.⁴⁷³ A világkörkapcsolás sikere után sorra jöttek létre további bilaterális csereadások például Finnországgal, Svédországgal, Angliával és Franciaországgal, később pedig már az Amerikai Egyesült Államokkal és Japánnal is, vagyis kontinenseken átívelően. A nemzetközi rádiócserék egyúttal a hasonló jellegű, belföldi adásokra is ösztönzőleg hatottak, amelyek célja a birodalom más, adott esetben nagyon távoli vidékeinek rádió kereszttüli megismerése volt. 1936. szeptember 4-én a *Nagy Rádió Kiállításon* került sor a két újabb csereadásra egy-egy osztrák és francia csoport közreműködésével. A Hitlerjugend szokásos, heti „Az ifjú nemzet órája” (Stunde der jungen Nation) című műsora is érintette a határvidékkel vagy külfölddel kapcsolatos témákat.⁴⁷⁴

Miután a Hitlerjugend minden olyan szervezetnél magának szerezte meg az ifjúsági referensi posztokat, amelyek akár érintőlegesen is, de foglalkoztak ifjúsági ügyekkel (DAF, Birodalmi Parasztság, DAI-ban 1936-tól stb.), így a HJ az e szervezetek által bonyolított ifjúsági tevékenységekben is közreműködött. Erre volt jó példa a Birodalmi Parasztság (Reichsnährstand) vidéki ifjúsági cseréje. Az 1935-ös felvezetés után 1936 tavaszán-nyarán 14 – többnyire szomszédos – országgal alakítottak ki cserekapcsolatot, főleg az északi országokból, valamint Morvaországból, Jugoszláviából és Erdélyből érkeztek fiatalok. Egyedül Dániából 17 fő képviseltette magát, Magyarországról pedig húszan érkeztek, akik több hónapot töltöttek a birodalomban. A jelentkezőktől általában hat hónapos csereidőt vártak el, de adott esetben három hónapos turnus is lehetséges volt. 1937-ben a vidéki ifjúság államközi cseréje már harmadik évébe érkezett, ezúttal nyolc ország kapcsolódott be a programba, s közöttük Svédország, Norvégia, Dánia, Finnország, Magyarország küldte a legtöbb fiatal. 1937 augusztusáig összesen 317 csere bonyolódott le.⁴⁷⁵

Ez a kapcsolatrendszer a háború idején is folytatódott. 1942-ben norvég, horvát, magyar, szlovák és török mezőgazdaságban dolgozó fiúk és lányok, agrárhallgatók és gyakornokok látogattak a birodalomba, hogy a népek közötti vidéki ifjúsági csereprogram és a vendégálláshely-közvetítés keretében a birodalomban képezzék tovább magukat. 1942 első felében 400 fő érkezett a program keretében Németországba, s számuk hónapról

⁴⁷³ Cerff, Karl, *An die Jugend der Welt!* In: *Jugend singt über die Grenzen*. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); *Eine Weltringsendung der Jugend*. *RJP*, 1935/208. sz., 1–2. o.; *Die Weltringsendung der Jugend – eine technische Meisterleistung*. *RJP*, 1935/214. sz., 1–2. o.; Blohm, i. m., 279. o. A 32 részt vevő ország/város a következő volt: Németország, Anglia, Ausztrália, Varsó, Párizs, USA, Hawaii, Madrid, Milánó, Amszterdam, Zürich, Bécs, Brüsszel, Oslo, Prága, Argentína, Brazília, Belgrád, Stockholm, Budapest, Riga, Afrika, Holland-India, Koppenhága, Bukarest, Helsinki, Kowno, Uruguay, Paraguay, Thaiföld, Tokió és Mexikó. – *Die Durchführung der Weltringsendung*. *RJP*, 1935/239. sz., 1–2. o.; *Glückwünsche des Auslandes zur Weltringsendung*. *RJP*, 1935/250. sz., 2. o.; *Wir rufen den Frieden der Welt*. In: *Jugend singt über die Grenzen*. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); *Jugend singt über die Grenzen*. In: *Jugend singt über die Grenzen*. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 117–118. o.

⁴⁷⁴ *Erste deutsche-japanische Jugendaustauschsendung*. *RJP*, 1938/23. sz., 1. o.; Blohm, i. m., 279. o.; *Austauschsendungen der HJ*. *RJP*, 1936/112. sz., 4. o.; *Jugend aus Österreich und Frankreich im deutschen Rundfunk*. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.; *Vö. Die Befreiung der Saar – Eine Reichssendung der HJ* – BArch, NS 28/104, 61. o.

⁴⁷⁵ Belgium 4 fő, Dánia 81, Anglia 1, Franciaország 1, Hollandia 2, Jugoszlávia 2, Lettország 1, Norvégia 25, Ausztria 1, Románia 2, Svédország 12, Svájc 5, Csehszlovákia 3, Magyarország 54 fő. *Der Landjugendaustausch – ein Mittel zur beruflichen Fortbildung*. *RJP*, 1937/289. sz., 1–2. o.; *Jugendreferat. Der Auslandsdeutsche*, 1936/10. sz., 742. o.; *Der zwischenvölkische Landjugendaustausch*. *RJP*, 1936/119. sz., 2. o.; *Deutsche Landmädels im Ausland*. *RJP*, 1936/234. sz., 4. o.; *Zwischenvölkischer Landjugendaustausch*. *RJP*, 1936/173. sz., 2. o.; *Landjugendaustausch mit skandinavischen Staaten*. *RJP*, 1937/115. sz., 2. o.; *Ungarische Landjugend in Deutschland*. *RJP*, 1937/119. sz., 2. o.; *Lehrfahrt deutscher Jungbauern nach Finnland*. *RJP*, 1937/148. sz., 1. o.; *Jungbauern in Suomi*. *Die HJ*. 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 7. o.; *Vier Jahre Landjugendaustausch*. *RJP*, 1938/73. sz., 1. o.

⁴⁷⁰ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 20. März 1939 – PAAA, R 98919; *Auslandsfahrten 1939. Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.

⁴⁷¹ Az 1938. évi pártnapokon kb. tíz nemzet ifjúsága képviseltette magát, köztük első helyen Olaszország, Japán és Spanyolország, majd Portugália, Románia, Irak és Anglia. *Ausländische Jugendführer auf dem Reichsparteitag*. *Die Zeit*, 4. September 1938 (BArch, NS 43/440, 43. o.); *Ausländische Mädelführerinnen auf dem Reichsparteitag*. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.; *Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag*. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.

⁴⁷² *Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ*. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.); *Briefwechsel mit volksdeutschen Jugendlichen*. *Reichsbefehl*, 7/IV, 24. Februar 1939, 153. o.

hónapra emelkedett.⁴⁷⁶ Ez így nemcsak arra adott lehetőséget, hogy Németország ezen a területen is mintát adjon és befolyást gyakoroljon az érintett országokra, hanem közvetve elősegítette, hogy a megszerzett ismeretek és azok anyagországi hasznosítása révén az egyes országok gazdasága és termelékenységéje jobban fejlődjön. Így ezek az országok hosszú távon jobban szolgálhatták a háborús erőfeszítéseket, ráadásul a megismert német gyártású mezőgazdasági eszközök számára felvásárlóként is jelentkeztek.

5.4.9. Az 1936-os olimpiai ifjúsági találkozók

Baldur von Schirach arra számított, hogy az olimpia résztvevői mellett számos más fiatal is felkeresi majd Németországot. A csoportosan érkező fiatalokról pedig természetesen a Hitlerjugend kívánt gondoskodni. Erre a célra állították fel a *Birodalmi Ifjúságvezetőség Olimpiai Vezetőszolgálatát* (Olympia-Führungsdienst), amely mindazok számára segítséget kívánt nyújtani, akik az olimpiai németországi tartózkodásuk alatt szállást kerestek, vagy meg akarták ismerni a Hitlerjugendet és intézményeit. A Vezetőszolgálatban HJ- és BDM-tagok egyaránt közreműködtek. Az érkező csoportoknak a HJ „szakszerű” kíséretet kívánt nyújtani.⁴⁷⁷

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1936 elején hatalmas energiával látott hozzá a szervezéshez, és ehhez igénybe vette a külügyminisztérium és a német külképviseletek segítségét is. Ezekről vártak információkat arra nézve, hogy mely országokból hány fő érkezése várható, de egyúttal arra is ráirányították a figyelmet, hogy minden országból csakis államilag elismert szervezet érkezzen.⁴⁷⁸ Az érkező ifjúság származása, illetve az elutasító visszajelzések fennmaradt része is mutatja, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség alapvetően minden kontinensre kiterjedően várt érkezőket.

1936 tavaszán sorban érkeztek a külügyminisztériumba a diplomáciai testületek visszajelzései, de sok esetben még nem tudtak pontos vagy semmilyen információval sem szolgálni az érkező csoportokról. Csoportokat vártak többek között Litvániából, Luxemburgból, Brazíliából és Bulgáriából. Olaszország 30 tanulót és a GIL 30 tagját küldte Németországba. Nagyobb csoportot küldött a japán YMCA (38 fő) is. Tömeges látogatás volt várható a Szudéta-vidékről, ahonnan a Német Tornaszövetség (500 fő) és a Német Téli sport-egyesületek Főszövetsége több száz fő kiküldését jelezte. Az Egyesült Államokból 5000 fővel számoltak, de valószínűleg ennek jó része nem szervezett keretek között érkezett Németországba. Svédországból 1800 tornász, egy 100 fős biciklis csoport és egy 30 fős cserkészcsoporthoz érkezésére számítottak.⁴⁷⁹ Szinte természetesnek volt mondható, hogy Nagy-Britannia nem hagyja magát képviseletlenül. Egy kb. 30 fős, nagyrészt munká-

⁴⁷⁶ Europas Landjugend lernt im Reich. DZ, 18. Juli 1942, 7. o.

⁴⁷⁷ 70 BDM-lányról volt szó. Olympia-Führungsdienst der Reichsjugendführung – PAAA, R 98753; Das Berliner Mädel Aus Leben und Arbeit des Obergaues Berlin. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.; An die deutschen diplomatischen Vertretungen und Generalkonsulate (vom AA), 9. März 1936 – PAAA, R 98753.

⁴⁷⁸ RJF GA-Amt (Oberbannführer Stadler) an das AA, 7. Februar 1936; RJF GA-Amt (Gebietsführer Schulze) an das AA, 26. Februar 1936 – PAAA, R 98753; AA an die deutschen diplomatischen Vertretungen und Generalkonsulate, 9. März 1936 – PAAA, R 98753.

⁴⁷⁹ Erre vonatkozó levelezést lásd PAAA, R 98753; Deutsche Botschaft Rom an das AA, Rom, 8. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Botschaft an das AA, Tokyo, 27. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 7. Mai 1936 – PAAA, R 98753; Der Oberbürgermeister der Stadt Berlin an das AA, 8. Mai 1936 – PAAA, R 98753; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Stockholm, 14. Mai 1936 – PAAA, R 98753.

síjakkal álló küldöttség jelezte részvételi szándékát.⁴⁸⁰ Ausztriából a fogadási szándékok ellenére sem vártak csoportokat, mivel a belpolitikai helyzet következtében a követség úgy látta, hogy az osztrák vezetés mindent meg fog tenni, hogy osztrák csoportok ne utazhassanak ki (az 1936. júliusi osztrák–német szerződés ekkor még csak küszöbön állt), hogy ott azután éppen a Hitlerjugend kísérje őket, ami nyilvánvalóan az egyre erősödő osztrák nácik malmára hajthatta a vizet. Törökországból a Galata-Saray Iskola jelezte részvételi szándékát, amely egy francia alapítású és oktatási nyelvű iskola volt. Az olimpiai játékok miatt az érdeklődés egész évben nagyon jelentős volt Németország iránt, hiszen a téli játékokra is számtalan külföldi látogatott el. Egy hónappal a nyári játékok előtt – 1936 júniusában – már 1069 volt azoknak a 26 országból érkező külföldieknek a száma, akik a Hitlerjugendet is felkeresték. Így a vezetőség komoly feladatokat látott el.⁴⁸¹

A HJ-nak az olimpiai játékok idején nemcsak az volt a feladata, hogy bemutassa a vendégeknek saját működését és életét, hanem gondoskodnia kellett a világ szinte minden országából Berlinbe látogató ifjúsági vendégekről is. Így a HJ számtalan idegenvezetést tartott Berlinben. A külföldi vendégek részére rendezett kirándulások során megmutatták a HJ sátor- és szabadidős táborait, amelyek Berlin környékén a mecklenburgi tövidéken vagy a Balti-tenger partján működtek, s lehetőséget kínáltak a HJ közösségi estéinek megtekintésére is. Ezáltal akarta a HJ megmutatni a világnak „valós arcát” (jó szándék, a népek megértése stb.), s kiváló alkalmat látott arra, hogy megcáfolhassa azt a gyakran elhangzó általánosítást, miszerint a HJ és a Komszomol ugyanaz. Már az olimpia kezdete előtt hetente 15–20 idegenvezetést tartottak egyenként 60–70 résztvevővel. A vendégek között kitüntetett helyet foglaltak el a HJ szempontjából az ifjak, akik kiemelt lehetőséget kaptak a HJ-tal való megismerkedésre. Nemcsak Berlin nevezetességeivel és ipari üremeivel ismerkedhettek meg, hanem színházba, moziba és egyéb kulturális rendezvényekre is elvitték őket.

A HJ olimpiai sátor-tábor 1936. július 26. és augusztus 16. között Berlin–Grunewaldban működött, amelyben több mint 1000 olyan HJ vezető kapott helyet, akik egységeikben a testi nevelést irányították. A HJ ebbe a táborba hívta meg az olimpián részt vevő országok ifjúsági delegációit, hogy bemutathassák számukra a HJ-ban folyó testi nevelést, de egyúttal képet kaptak a HJ teljes szolgálatáról is. A vendégek a csoportos és tömeges bemutatók mellett bepillantást szereztek az egyéni oktatásba is.⁴⁸²

A HJ berlini *Műszaki Készenléti Csoportja* (Technische Bereitschaft) által felépített grunewaldi táborban 120 sátorban 1100 HJ-tagot helyeztek el, a HJ 25 területéről egyenként 40 főt, akiket 5 résztáborba osztottak, ehhez jöttek még a vezetők. Minden sátor előtt előkert létesült, amely az adott területről mutatott be jellegzetességeket. A táborlakók napi programját mindig úgy állították össze, hogy a táborozók fele az olimpiai játékokon, míg a másik fele világnézeti és testnevelési foglalkozásokon vett részt. Emellett megismerkedtek Berlin nevezetességeivel, és bepillantást nyerhettek a város gazdag kulturális életébe is.⁴⁸³

⁴⁸⁰ Der Reichsminister der Luftfahrt an das AA, 14. Februar 1936 – PAAA, R 98753; Organisationskomitee der Olympischen Spiele (Generalsekretär) an das AA und das Reichs- und Preußische Ministerium des Innern, 4. März 1936 – PAAA, R 98753; Der Reichsminister der Luftfahrt an das AA, 15. April 1936 – PAAA, R 98753.

⁴⁸¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Wien, 1. April 1936 – PAAA, R 98753; Deutscher Botschafter Ankara an den Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda, 15. März 1936 – PAAA, R 98753; Der Ausländerbesuch bei der HJ. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.; 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 18. August 1936.

⁴⁸² Ein Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.

⁴⁸³ Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/163. sz., 2. o.; Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1–2. o.; Eröffnung des Olympia-Lagers der HJ. *RJP*, 1936/168. sz., 1. o.; Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/169. sz., 1–2. o.

A HJ mintatábora mellett Berlinben a HeerstraÙe mentén a Wehrmacht utászai állították fel a nemzetközi ifjúsági tábort. A tábor a játékok alatt 22 (más források szerint 26 vagy 30) ország 30 fős küldöttségét fogadta.⁴⁸⁴ A tábor célja a különböző nemzetek egymással való megismertetése és az olimpiai játékokon való részvétel biztosítása volt. A vendégeket 30 óriássátorban helyezték el, ellátásukat 6 mosakodósátor és 3 szaniterbarakk biztosította. A mosakodósátorakat vízvezetékekkel látták el, minden sátor rendelkezett elektromos hálózattal és telefonnal. Két nagy sátor szolgálta az étkezéseket, amelyek napközben, illetve esőben közösségi sátorként is funkcionáltak. A táborozók kényelmét szolgálta a saját postahivatal és bankfiók is.⁴⁸⁵

A tábori életet színessé tették a részt vevő nemzetek által magukkal hozott kulturális műsorok: dalok, táncok, előadások, mint például a tradicionális népviseletben eltáncolt csárdás. A vendégek részt vettek az olimpia minden fontosabb eseményén. Augusztus 1-jén nagyszabású ifjúsági gyűlésre került sor a Lustgartenben. A részt vevő államok vitorlázó repülő előadást is bemutattak a játékok alatt, megtekintették a Németország-kiállítását, és látogatást tettek a HJ grunewaldi mintatáborában. A nemzetközi ifjúsági táborban Schirach és Renato Ricci, az olasz ifjúságnevelési minisztérium helyettes államtitkára, az olasz ifjúság vezetője is látogatást tett.⁴⁸⁶

Az olimpiai táborban augusztus 12-én nagyszabású ünnepségre került sor, amelyre Baldur von Schirach hívta meg az egyes országok képviselőit, illetve a német állam és párt prominenseit. Résztvevők között ott voltak a Baillet-Latour gróf által vezetett Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjai, a XI. olimpiai játékok szervezőbizottságának képviselői, illetve Rust birodalmi kultuszminiszter, Lutze SA-törzsvezető, Hühnlein NSKK-vezető, Daluge Német Közrendészet főnöke, Görllitzer helyettes pártkörzetvezető, a diplomáciai képviselők katonai attaséi, Trotha, a Haditengerészeti-HJ tiszteletbeli vezetője, Jagow későbbi budapesti követ, Berndt miniszteri tanácsos a propagandaminisztérium részéről, a BIV hivatalvezetői és a HJ összes területvezetője, valamint a nemzetközi ifjúsági tábor és a nemzetközi hallgatótábor lakói. A tábor lakói sportbemutatókat tartottak, s felléptek a Motoros-HJ, a Repülő-HJ és a Haditegerészeti HJ alakulatai is. A fő beszédet Schirach tartotta, amelyben hangot adott annak a reményének, hogy a megjelent külföldi vendégek németországi élményeik és a látottak alapján elviszik a világba a HJ jó hírét, és rácafolnak az olyan klisékre, mint hogy a német ifjúsági szervezetben „miniatűrkatonáskodás” folyik.⁴⁸⁷

5.4.10. Az 1936-os Népszövetségi Világifjúsági Találkozó

A Népszövetségi Társaságok Világszövetsége (Weltverband der Völkerbundsgesellschaften), amelynek a Népszövetségi Kérdések Német Társasága is tagja volt, 1936-ra világ-

⁴⁸⁴ Belgium, Dánia, Németország, Észtország, Finnország, Görögország, Nagy-Britannia, Hollandia, Olaszország, Jugoszlávia, Kanada, Lettorság, Luxemburg, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Románia, Svédország, Svájc, Spanyolország, Csehszlovákia és Magyarország.

⁴⁸⁵ Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.; „Stimmen der Völker” im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.; 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.

⁴⁸⁶ Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.; „Stimmen der Völker” im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.; 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.

⁴⁸⁷ Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1–2. o.

ifjúsági találkozót szervezett, amelyre a Német Társaság kizárólag a Hitlerjugendben egyesült német államifjúság kiküldetését tervezte.

A találkozó előkészítését szolgáló egyik megbeszélésre 1935 márciusában Genfben került sor, amelyen megállapították, hogy a Népszövetségi Társaságok nagyon kevés országban rendelkeznek ifjúsági csoporttal, máshol csak hallgatói csoportok működnek. A német küldöttek – köztük a HJ két képviselője – üdvözölte a találkozó ötletét, mert az lehetőséget biztosíthatott az egyes országok ifjainak, hogy nemzetközi kérdésekről folytassanak eszmecsereket, ami elősegíthette a békés nemzetközi együttműködést. Emellett itt is alkalom kínálkozott a kétoldalú kapcsolatok kialakítására, valamint a társaságok és az ifjúság viszonyának elmélyítésére.⁴⁸⁸

Az ifjúsági küldöttek külön megbeszélésén a találkozó programjáról is folytattak megbeszélést, amelyen a német képviselők javaslatot tettek arra, hogy olyan témák kerüljenek a programba, amelyek közvetlenül érintik az ifjúságot, olyan ifjúsághoz mért formák kerüljenek a középpontba (legyen ifjúsági tábor is), amelyek lehetővé teszik a valódi megismerkedést, ne csak beszámoló és megbeszélések kerüljenek terítékre. Fontosnak tartották az egyes nemzetek tiszteletének, az ifjúság világbékéhez való hozzájárulásának, a kulturális és szellemi tradíciók ápolásának kihangsúlyozását, valamint a szociális, gazdasági és jogi kérdések megoldásában való közreműködést. Végül a bizottság a következő programpontokat véglegesítette: a Népszövetség és a béke szervezése; az ifjúság szociális helyzete; nacionalizmus és béke; az ifjúság mint a megértés eleme; az ifjúság nemzetközi feladata.⁴⁸⁹ Arról azonban már nincs adat, hogy a találkozó létrejött-e.

Nemzetközi rendezvényekre a későbbiekben is sor került, illetve állandóan napirenden voltak az erre vonatkozó tervek.⁴⁹⁰ Ezek a rendezvények igazán nagy szerepet a háború idején kaptak (Garmisch, Breslau, Bécs), csupán a mögöttük húzódó gondolatvilág változott.

5.4.11. A HJ külföldi tevékenységének egyéb formái

1938 februárjában tartották meg Schirach jelenlétében a Hitlerjugend épülő Külföldi Házának (Auslandshaus) bokrétaiünnepségét. A ház a Havel folyó partján, Gatow és Kladow között helyezkedett el, Potsdamtól nem messze. A stranddal, csónakházzal, kertiházzal és terasszal rendelkező ház találkozóhelyet kínált a Hitlerjugend és más pártszervezetek külföldi munkában részt vevő vezetőinek, legfőbb funkciója pedig az volt, hogy a HJ-vezetői itt találkozhattak más népek ifjúsági vezetőivel, így „Németország ifjú generációja külföldi tevékenységének központjává” szolgált.⁴⁹¹

⁴⁸⁸ Bericht über die Teilnahme der HJ-Vertreter bei der Vorbesprechung über das Weltjugendtreffen 1936, Genf, 1–2. März 1935 – PAAA, R 98859.

⁴⁸⁹ Uo.

⁴⁹⁰ 1939 tavaszára a BIV nemzetközi vitorlázórepülő-verseny tervezett kezdők, haladók és profik részére. A tábort a Szudéta-vidéken vagy Sziléziában az NSFK aktív közreműködésével rendezték volna meg. Aktennotiz, 4. November 1938 – PAAA, R 27134; Internationales Segelfliegerlager, August 1939 – PAAA, R 27135.

⁴⁹¹ A földszinten helyezkedtek el a társalgó és szórakozást biztosító szobák, így az étkező, a nappali, zene- és játszószoza, egy előadó- és egy olvasóterem, könyvtár, az emeleten pedig 2–4 ágyas hálószobák és nappalik voltak. Mindegyik szoba a folyóra nézett. Az udvaron volt a sorakozóhely. Auslandshaus der Hitler-Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 158. o.); Richtfest des Auslandshauses der HJ. *RJP*, 1938/36. sz., 1. o.; Das Auslandshaus der Hitler-Jugend bei Berlin an der Havel, h. n., é. n., 2–3, 5–7, 18,



A Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységének mementója, a Külföldi ház

A korábbi ifjúsági szervezetek egyes köreit – különösen a külföldre menekülőket – előszeretettel vádolták meg azzal, hogy a Hitlerjugenddel szemben megmutatkozó tartózkodás vagy adott esetben manifesztálódó ellenérzés ezen szervezetek negatív propaganda-tevékenységére vezethető vissza. A német ifjúság militarizálása, újpogányság, kultúrától és civilizációtól való elidegenítés voltak azok a vádak, amelyeket a HJ szerint ezek a körök terjesztettek. 1935-ben azonban a szavak szintjén már nem tartották szükségesnek ezek cáfolatát, hiszen az új német ifjúság ereje és egysége a német vezetés számára a HJ jövőjének bizonyosságát jelentette.⁴⁹² Az ifjúsági kapcsolatok jelentős részét tették ki az egymásnak küldött információs anyagok, amelyek egyrészt lehetőséget biztosítottak arra, hogy a világ ifjúsági szervezetei megismerjék egymás működését, másrészt ezen anyagok révén a saját szervezetről kialakuló képet is befolyásolhatták. A Hitlerjugend – mint az akkori Európa egyik legjobban szervezett és legnagyobb ifjúsági szervezete – rendszeresen az érdeklődés középpontjában állt, és nem csak a baráti, hasonló szellemiségű országok voltak érdekeltek abban, hogy minél több információs anyaghoz jussanak róla. Az információs anyagok révén a HJ ráadásul további befolyást is szerezhetett az egyes országok ifjúsági szervezeteiben, különösen azokban, amelyek éppen kialakulóban voltak. Nemcsak külföldi ifjúsági szervezetek érdeklődtek a HJ felől és kértek anyagokat, hanem adott esetben állami szervek is. Az eféle csere a legtöbb esetben kölcsönös volt.⁴⁹³

20. o.; Das Auslandshaus der HJ. *Wille und Macht*, 1938/22. sz., 37–38. o.

⁴⁹² Vgl. Auslandshetze gegen die HJ. *RJP*, 1935/293. sz., 1–2. o.

⁴⁹³ Mint például a brazil oktatási minisztériummal, a riói egyetem pszichológiai intézetével, a São Pauló-i egyetem jogi karával. – PAAA, R 98918. Anyagokat kért a portugál államifjúság, a haiti német követség, a Finn Cserkészszövetség, a spanyol Falange, a belga cserkészek, Kína, a jugoszláv állam, Chile, flamand körök, a

A HJ imázsának alakítását és propagandáját szolgálták az információs anyagok terjesztése mellett egyéb kiadványok és könyvek is. Az *ifjú Németország munkát és békét akar* című kiadvány a Führer legfontosabb, ifjúsághoz intézett beszédeit tartalmazta az 1933-as évből, s különböző nyelveken világszerte megrendelték. A saját anyagok és imázs terjesztése mellett a Hitlerjugend sajtója szinte minden partnerország ifjúsági szervezeteiről és a bennük folyó munkáról rendszeres tudósításokat közölt. A *Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat* (Reichsjugendpressedienst), amely – más HJ-organumokhoz hasonlóan – nagy hangsúlyt fektetett a határvidék és külföldi tevékenység népszerűsítésére, illetve magára a tájékoztatásra, a külföldi némettség ifjúsági munkájáról és a külföldi ifjúsági szervezetekről is tájékoztatni kívánta olvasóit.⁴⁹⁴ A Hitlerjugend sajtója mellett szinte minden fontosabb országos és regionális lap előszeretettel foglalkozott az ifjúsági kapcsolatokkal.

A Birodalmi Ifjúságvezetőség 1939 elején tervbe vette egy olyan vándorkiállítás összeállítását is, amely a „Modern német ifjúságot” mutatta volna be külföldön annak minden munkaterületén. A Ribbentrop-ügyosztály az adott pillanatban azonban a nyugati demokráciákban, az északi országokban, a balti államokban, Észak-, Közép- és Dél-Amerikában nem tartotta kívánatosnak a kiállítást. Üdvözölte viszont a bemutatást Spanyolországban és Portugáliában, hiszen ott éppen kiépülőben volt az államifjúság. Szívesen fogadták volna a kiállítást a diplomácia szerint Olaszországban Görögországban, Albániában, Bulgáriában, a keleti országokban, például Szíriában és Szaúd-Arábiában, Japánban és Mandzsukuóban, továbbá Lengyelországban, Holland-Indiában és Sziámban. További országok tekintetében a külügyminisztérium állásfoglalására volt szükség.⁴⁹⁵

Felmerült egy nemzetközi kulturális folyóirat német részről való alapítása is Az *ifjú Európa kultúrája* címmel, amely a külföldi propagandalehetőség mellett publicisztikai organumként tükrözhetne volna az ifjú Európa „kulturális akarátát”. Ebben a folyóiratban az „új Európa szellemi erői” működtek volna közre, hogy az európai bajtársiasságot német vezetés alatt biztosítsák. A megvalósításhoz a német külügyminisztérium és a Német Akadémia együttműködésére számítottak, amelyek a leginkább alkalmasak lehettek, hogy „az ifjú politikai, művészi és tudományos erőket aktív bajtársiasságra hívják össze”. Az új folyóiratnak átfogóbbnak szánták, mint a korábbi államközi folyóiratoknak, s a politikai jelleg mellett kulturális és társadalmi szempontot is érvényesítenie kellett.⁴⁹⁶

5.4.12. Idegen nemzetiségű ifjúság Németországban

A Hitlerjugend idegen nemzetiségű és birodalmi állampolgársággal nem rendelkező fiatalokat nem vehetett fel tagjai közé. Egyedi esetként a szülők kérelmeit csak a BIV Külügyi Hivatala bírálhatta el.⁴⁹⁷ A Hitlerjugend viszonyát a Németországban élő kisebbsé-

román államifjúság és a dán ifjúság. Szlovákia és Belgium havi hírszolgálatot is kért. Deutsche Gesandtschaft Lissabon an das AA, Lissabon, 23. April 1934; Verbindungsstab der NSDAP. Der Stabsleiter an das AA, 8. Mai 1934 – PAAA, R 99246; Referat Partei, 20. Januar 1939 – PAAA, R 98918; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Helsingfors, 21. Januar 1939 – PAAA, R 98918; PAAA, R 98410.

⁴⁹⁴ Reichsjugendpressedienst. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/31. sz., Anfang Oktober 1935, 3. o. (NSD, 8/6)

⁴⁹⁵ Aktennotiz für Pg. Luther, 4. Februar 1939 – PAAA, R 98920.

⁴⁹⁶ Gründung einer internationalen Kulturzeitschrift „Kultur des jungen Europa”, é. n. – PAAA, R 98958.

⁴⁹⁷ Ausländer HJ. *Reichsbefehl*, 29/II, 6. August 1937, 777. o.

gekkel a Hitlerjugend-törvényhez 1939 tavaszán kiadott, második végrehajtási rendelet szabályozta. Mivel addig a tagság nem volt kötelező, a kérdés jogi szabályozása valószínűleg nem merült fel. A Hitlerjugend ezt az ún. népcsoport-paragrafust az európai térségben élő kisebbségek „népiségi életjogának” első elismerésének tekintette, és így példának állította az európai népcsoportok ifjúságnevelése számára. A valóságban azonban szimpla diszkriminációról volt szó, hiszen a paragrafus nem a HJ-szolgálat alóli felmentés lehetőségét biztosította számukra, hanem minden egyéni igény figyelmen kívül hagyásával kollektívan rekesztette ki a nemzetiségi ifjúságot a Hitlerjugendből soraiból. Itt nyilvánvalóan elsősorban a lengyel kisebbség jelenléte ösztönözte ezt a szabályozást, az amúgy is rokon, minimális dán népcsoport ezt nem tette volna szükségessé. Vegyes nemzetiségű családokban a „német vérség” alapján a gyermekek felét felmentették, a másik felét kötelezték a HJ-szolgálatra, „hogy sem a német, sem a nem német népiséget ne részesítsék előnyben ezzel a határozattal”. Elvált családoknál az apa nemzetiségét tartották mérvadónak.⁴⁹⁸ A felmentési kérelmeket nem a HJ bírálta el, hanem azokat a közigazgatás alsóbb szintjeihez kellett benyújtani, így a járási hatósághoz vagy a polgármesteri hivatalokhoz, de a döntés a magasabb igazgatási szervek kezében volt. A rendelet a felelősséget pedig egyértelműen a szülőkre hárította, akiknek nyilatkozniuk kellett népiségi hovatartozásukról.⁴⁹⁹

1936-ban a HJ adatai szerint 721 dán nemzetiségű fiatal volt dán ifjúsági egyesületeknek tagja, amiből arra következtettek, hogy HJ-korban kb. 1000 fős lehetett a dán ifjúság. Ez a szám a sokmillió német ifjúsághoz képest valóban elenyésző volt, ezért látott a HJ kiváló propaganda lehetőséget abban, hogy ennek ellenére külön rendelkezésben részesítse a dán ifjúságot. A dán ifjúság viselhetett egyenruháját, Flensburgban és Schleswigben saját ifjúsági szállója volt. A dán sajtó már 1937 márciusában úgy tudósított, hogy a BIV világnézeti okokból elzárkózik a nem német fiatalok felvételétől, de cserébe elvárja, hogy külföldön is hasonló módon kezeljék a német kisebbségeket.⁵⁰⁰

A két érintett kisebbség, de különösen a lengyel már közvetlenül a törvény kiadása után munkához látott, hogy elérje a kötelezettség alóli felmentést a lengyel fiatalok számára. Beadványukat a sziléziai pártkörzetvezető szerint a törvény ama rendelkezéseire alapozták, miszerint a szervezet a jövőbeni állami vezetőket képezi, illetve hogy nem cél a nem germán elemek germanizálása. A körzetvezető a korábbi viszony alakulása alapján viszont attól tartott, hogy a felmentés megadása esetén lényegesen több ember fogja magát lengyelnek vallani, mint ténylegesen, emiatt leginkább az ún. köztes – félig lengyel, félig német – rétegben akarta megnehezíteni a felmentés elérését. Ezt úgy kívánta megtenni, hogy csakis a lengyel iskolák diákjait és a németországi lengyel szervezetek tagjait mentette volna fel. Egy kötelező lengyel ifjúsági szervezet felállítását viszont veszélyesnek tartotta a határvidéken, mert az nagyon felélénkíthette a lengyelséget. Ha pedig ez mégis elkerülhetetlenné vált, akkor az államnak, illetve magának a HJ-nak kellett volna nagy nyomást gyakorolnia e szervezet vezetőire.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ Lásd a HJ-törvény második végrehajtási utasításának 6. paragrafusát és Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 10–11. o.

⁴⁹⁹ HJ und Volksgruppenjugend. *RJP*, 1939/141. sz., 1–2. o.

⁵⁰⁰ Die dänische Volksgruppen-Jugend im Reich. *RJP*, 1939/197. sz., 1–2. o.; Korrespondens „Nordschleswig”, Flensburg, den 9. März 1937, 2. o. (BArch, R 43 II/512, 115. o.); Nationale Volksgruppen und Hitlerjugend. *Deutsche Tageszeitung. Das Blatt der Deutschen in Rumänien*, 13. März 1937 (BArch, R 43 II/512, 117. o.)

⁵⁰¹ Gauleiter Wagner an Hitler, 24. Februar 1937 – BArch, R 43 II/512., 110–113. o.

A Németországban élő, nem történelmi kisebbségként kezelt nemzetek ifjai szintén nem estek ki a HJ látóköréből, de itt a saját országban honos szervezetek foghatták össze az ifjakat, amelyekkel azután a Hitlerjugend kapcsolatba lépett.

5.5. A Hitlerjugend bilaterális kapcsolatai

A Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységének eszenciáját az előző fejezetek felfedték, a következő oldalakon az eddig tárgyalt formák gyakorlati megvalósulását, egyedi jellegzetességeit vizsgáljuk az egyes országok esetében. Esettanulmányok következnek tehát, amelyek a forrásadottságok miatt nélkülözni kényszerülnek az egységes szempontrendszerrel, s így meglehetősen mozaikosnak hatnak, mégis elsőként közölnek információkat a kapcsolatok tényleges alakulásáról.

A Hitlerjugend az 1933 utáni időszakban a bilaterális kapcsolatok terén rendkívül szerteágazó, inzenztikusban azonban nagyon is különböző kontaktusokat ápolt. Mígközben e kapcsolatok a dél-amerikai térségtől egészen Japánig megtalálhatóak voltak, s gyakorlatilag körbehálózták az egész glóbuszt, addig a HJ külkapcsolatainak fő színtere mégiscsak Európa maradt. 1939-ig megfigyelhető volt, hogy a HJ-ot különösen szoros – még ha nem is őszintén baráti – szálak fűzték egyes kiemelt partnereihez, így Ausztriához, Olaszországhoz, Japánhoz, Nagy-Britanniához és Franciaországhoz, illetve leginkább keleti szomszédaihoz és a délkelet-európai térséghez. Mivel e munka célja a HJ délkelet-európai kapcsolatainak rekonstruálása, a kiemelt partnerek közül csupán az Ausztirához fűződő kapcsolatokkal foglalkozunk.

5.5.1. Ausztria

Az 1920-as évek közepén újult erővel kibontakozó Közép-Európa-diskurzus, amelyben központi helyet foglalt el Ausztria helyzete és majdani sorsa, a 30-as évek első felében még inkább felerősödött. Az ország német érdekszférába sorolásához kétség sem férhetett, s az ott folytatott „népiségi harc” támogatása, Ausztria német jellegének és szimpátiájának megőrzése azért is volt elsőrendű, mert az ország ugródeszkeként szolgált a szintén német érdekszférának minősülő Délkelet-Európa felé.⁵⁰² Ausztria népiségének megtartása a majdani anchluss előkészítésének is fontos része volt. Ezeket a törekvéseket a náci mozgalom és így a Hitlerjugend mindig is osztotta. Nem véletlen írta a *Wille und Macht*: „Egészséges és erős nép nélkül nem tudjuk elérni céljainkat. Az Ostmark [Ausztria – V. Zs.] lakossága ebből a szempontból döntő jelentőségű, meg kell őket tartani, erősíteni kell őket és ki kell őket egészíteni.”⁵⁰³

1933-ban a náci szervezkedés gyökeresen új szituációba került. Hitler hatalomra jutása Ausztriában is megsokszorozta a náci mozgalom szimpatizánsainak számát, ami megmutatkozott a HJ taglétszámának emelkedésében is (1933-ra már 25 000 taggal rendelkezett). Az osztrák HJ és BDM azonban így is viszonylag kis szervezet maradt, hiszen

⁵⁰² Fanatischer Kampfeswille der deutschen Jugend in der Ostmark. *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 8–11. o.; Lange, Friedrich, Was ist uns Österreich? *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 12–16. o.

⁵⁰³ Krause, Ilse, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8–10. o.

pár év alatt nem lehetett átütő sikert elérni, de egyúttal az is világossá vált, hogy szélesebb körű tagság megszerzése csak az ifjúsági mozgalmi tevékenységek alkalmazása után vált lehetővé. Az 1933. januári náci hatalomátvételt követően még inkább előtérbe került, hogy a német ifjúsági csoportok tervszerű bevetésével újra megteremtsék, illetve megszilárdítsák Ausztriában a nagynémet egység iránti elköteleződést. A *Német Ifjúság Európai Közvetítőszerve* a VDA klagenfurti találkozásának idejére időzítette egyik ilyen akcióját. Ennek lebonyolítására a Hitlerjugend és az Egyleti Ifjúság utolsó bástyáját jelentő Nagynémet Szövetség mutatott a leginkább készséget. Így 1933 után még hangsúlyosabban kerültek előtérbe a különféle ausztriai utak, és a VDA klagenfurti gyűlése kapcsán is 500 HJ-tag és -vezető részvételével számoltak. Az ilyen alkalmakkor több száz osztrák ifjú csatlakozására számítottak, hogy azután ott közös utakat tegyenek elsősorban Ausztria határvidéki területeire.⁵⁰⁴

Az osztrák Hitlerjugend azonban már az ausztriai NSDAP betiltása előtt különböző korlátozásoknak volt kitéve: egyenruha és felvonulási tilalom korlátozta mozgásszabadságát, s 1933 májusában megtiltották a tanuló ifjúságnak a Hitlerjugend-tagságot. Ezek a körülmények a még csak kiépülőben lévő birodalmi náci rezsim kapcsán óvatosságra intették a német külpolitikát. A bécsi német követség májusban arra tett javaslatot, hogy az ausztriai birodalmi német HJ-tagokat a jövőben ne képezzék tovább a HJ németországi táboraiiban. Ettől a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külügyi Osztálya is eltekintett. Az óvatosságra azért is szükség volt, mert az illetékes osztrák hatóságok minden ilyen utat szigorúan figyelemmel kísértek. Miután az osztrák NSDAP tevékeny részese volt a szinte polgárháborúig fajuló belső helyzetnek, 1933 tavaszától kezdődően az ellenzéki pártokat – köztük az NSDAP-t (1933. június) – egymás után betiltották. Ezt követően az NSDAP 1933 nyarától – német támogatással – illegális mozgalomként működött, és ebben nagy szerepe volt a fiatal generációnak. Ez az állapot az 1934-es puccskísérletig állt fenn.⁵⁰⁵

A betiltás a szervezeti struktúrát nem ingatta meg alapjaiban, de a mindennapi munka komoly nehézségekbe ütközött. A foglalkozások megtartása csak különféle álcázás révén, illetve leginkább a természetben volt lehetséges, amelyhez a szimpatizáló parasztok, erdészek stb. segítségére volt szükség. Alámerülési lehetőséget biztosított néhány más ifjúsági szervezet is, amelyek szándékosan (például a tagság növelése céljából), vagy teljesen tudatlanul kínáltak álcázási lehetőséget a HJ-nak. A saját szervezeten belüli illegális munka és a más szervezetekbe való beépülés a HJ-ban párhuzamosan zajlott.⁵⁰⁶

A legnagyobb támogatás minden hivatalos óvatosság ellenére természetesen Németországból érkezett. Münchenben osztrák emigrációs HJ-vezetést hoztak létre, amely

⁵⁰⁴ Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 23. Mai 1933 – PAAA, R 98891; Gehmacher, i. m., 252–254. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o.

⁵⁰⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Wien, 17. Mai 1935; Rundschreiben I an die Jugendgruppe des Bundes der Reichsdeutschen, Klagenfurt, Wien, 9. Mai 1935; JfdDR an das AA, 11. Juli 1935 – PAAA, R 63613; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Wien, Klagenfurt, 23. Juni 1933 – PAAA, R 63613; Jagschitz, Gerhard, Zur Struktur der NSDAP vor dem Juliputsch 1934, Kézirat, 11. o., idézi Gerhacher, i. m., 295–297. o.; Pauley, Bruce F., Der Weg in den Nationalsozialismus. Ursprünge u. Entwicklung in Österreich. Bundesverlag, Wien 1988, 93–96. o.; Gehmacher, i. m., 295–297, 313–317, 340–341, 374. o.

⁵⁰⁶ Ilyenek voltak a *Német Törzsszövetség* (Deutscher Turnerbund), a *Németosztrák Alpesi Egyesület* (Deutschösterreichischer Alpenverein), az *Osztrák Ifjúsági Szövetség* (Österreichischer Jugendbund), az *Osztrák Vándormadár*, a *Südmark* és az *Ottonia* nevű monarchista ifjúsági szövetség. Gehmacher, i. m., 313–317, 340–341, 374. o.; Bekenntnisse österreichischer Jugend (DB 1938 A 10418). *Deutsch-Österreich. Kampfblatt der Hitlerjugend*, Gebiet 22, Julifolge 1934 (DB ZB 44209).

azonban megosztotta az osztrák HJ bécsi vezetését, ugyanis a kompetencia elhatárolás szokás szerint nem volt rendezett.⁵⁰⁷ 1934 második feléig pedig még működött a *HJ Ausztria területe* (22) is, amelynek székhelye szintén *Münchenben* volt. Ehhez a területhez sorolták mindazokat a fiatalokat, akik bármi oknál fogva, de főleg a terror következtében elhagyták Ausztriát.⁵⁰⁸

Az 1933. januári náci hatalomátvételt követően a német ifjúság soraiiban terjeszkedő, magát központosító Hitlerjugend – a régi hagyományokhoz híven – az osztrák szervezete is maradéktalanul befolyása alá akarta vonni. A német hatalomátvétel a Hitlerjugend osztrák kapcsolataiban is változást hozott, hiszen a totalitásra törekvő birodalmi HJ számára megnövekedett erejéből adódóan szélesebb beavatkozási lehetőség kínálkozott Ausztriában, amit azonban éppen a birodalom külpolitikai szempontjainak figyelembevétele miatt nem használhatott ki maradéktalanul. Ennek ellenére a HJ nem egyszer tévedt a hivatalos külpolitika által kifogásolt vizekre.⁵⁰⁹ Német mintára az osztrák HJ-ban szerkezetátalakításra is sor került, több körzetet összefogtak, így Ausztriában 3 nagyobb egység jött létre (Németországban főterületek (Obergebiet)): *Bécs/Alsó-Ausztria*, *Nyugat-alpesi vidék* (Felső-Ausztria, Salzburg, Tirol, Vorarlberg), *Dél-alpesi vidék* (Stájerország és Karintia). Ezzel egy időben *Ludwig Erber*⁵¹⁰ a HJ osztrák területi vezetője visszalépett és korábbi törzsvezetője, a német *Kurt Wegner*⁵¹¹ váltotta. A németországi ösztönzésre zajló tisztogatási hullám ezzel azonban még nem zárult le, több körzet vezetői állásában akár többszörös változás is történt. Az 1933 februárjában az új birodalmi BDM-vezető, *Lydia Gottschewski* elnökletével összeülő BDM járásvezetői tanácskozáson *Hertha Stumfohl* osztrák BDM-vezető is megjelent, akit megerősítettek tisztségében. Az ülésen nagy érdeklődés mutatkozott az osztrák szervezet iránt. Hasonló figyelem kísérte Gottschewski egy hónappal később Ausztriában tett útját is, mely során a birodalmi vezető Stumfohl kinevezte Ausztria területvezetőjének (Gebietsmädelführerin), aki viszont megtartotta bécsi körzetvezetői pozícióját is.⁵¹²

A müncheni emigránsvezetés és a birodalmi HJ Ausztriába irányuló támogatása többszörös volt. A nyilvánvaló anyagi juttatások mellett, az osztrák HJ-vezetők számára üléseket és tanfolyamokat szerveztek Németországban (főleg a HJ potsdami Birodalmi Iskolájában) és Ausztriában. E tanfolyamok alkalmával az osztrák HJ-vezetők kapcsolatot létesíthettek főleg a délnémet birodalmi HJ-vezetőkkel. Ráadásul *Hartmann Lauterbacher* személyében egy tiroli volt Schirach helyettese. Az 1933-as nürnbergi pártnapokon a HJ-felvonulás keretében az osztrák HJ-tagok önálló csoportban vonultak fel. Tervbe vették az ausztriai HJ számára egy folyóirat kiadását is. Valószínűsíthető, hogy minden egyéb sajtó- és szóró-

⁵⁰⁷ Gehmacher, i. m., 317. o.

⁵⁰⁸ Nr. 434. Betr. Oesterreichische HJ. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/128. sz., 2. Mai 1934, 4. o.

⁵⁰⁹ Gehmacher, i. m., 311–312. o.; Neurath külügyminiszter már 1934 júliusában kifogást emelt a HJ önállósuló „külpolitikája” ellen. Schreiben Neuraths an StDF Hess, 31. 7. 1934. Akten der Parteikanzlei der NSDAP. Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. Hg. vom Institut für Zeitgeschichte (IfZ), München – Wien 1982, MF 95, 101 25170. skk.; idézi: Jahnke – Buddrus, i. m., 90. sk.

⁵¹⁰ Ludwig Erber 1931 tavaszán Anton Kirchner után került az osztrák HJ élére, majd onnan 1933 áprilisában távozott. 1934 közepétől a BIV AR Osztályának referense, majd 1935 júniusától a Határvidéki és Külügyi Hivatal Ütszervezési Hivatalának vezetője. 1937-ben kilépett a HJ kötelékéből. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1138. o.

⁵¹¹ Wegner 1930–31-ben a HJ lübecki csoportját szervezte meg, 1930 őszétől a mecklenburg-lübecki HJ körzet ügyvezetője, majd 1931 májusától körzetvezetője. 1932 novemberétől 1933 áprilisáig az osztrák HJ törzsvezetője, majd vezetője. A Dollfuss-puccs után kivált a HJ-ból, és az SA-ban töltött be pozíciókat. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1226. o.

⁵¹² Gehmacher, i. m., 252–254., 279–286., 317. o.; Griesmeyr-Würschinger, i. m., 240–242. o.

anyagot is Németországban állítottak elő, és csempészték át azután a zöldhatáron Ausztriába. Az ausztriai sajtótermékek (*Der Rebell*, *Der junge Stoßtrupp*, *Die Feldwache*, *Der Pressedienst des Gebietes Österreich* című termékek, valamint *Der Blaue Dienst* a külügyi munkára) is újra megjelentek, s más szervezetek (pl. a Südmarch) is lehetőséget biztosítottak lapjaikban a publikálásra.⁵¹³ A támogatási formákon keresztül és azokon túlmenően nagyon jelentős volt az az erkölcsi támogatás, amit a birodalmi HJ, Németország és a német sajtó kifejtett az osztrák NSDAP és HJ irányában. A szervezet fenntartása és tevékenységének lehetőségeihez mérten történő folytatása mellett a HJ a szabotázsakciókban is kivette a részét: nemzetiszocialista demonstrációkra, náci jelképek használatára, sőt bombamerényletekre is sor került. Az emiatt menekülni kényszerülő HJ-tagokat az NSDAP-Menekültsegély (Flüchtlingswerk) támogatta, amely a Birodalmi Ifjúságvezetőség keretében *Alfred Rodenbücher* vezetésével működött, s 1936-ig 260 fős apparátusra tett szert. Berlinben e szerv működése révén kisebb osztrák kolónia jött létre.⁵¹⁴

Az NSDAP puccskísérlete és *Dollfuß* kancellár 1934-es megölése újabb megrázkódtatást okozott. Griesmeyr szerint az akciókban 5 HJ-tag is részt vett. Ezt követően ismét sok HJ-tag menekült a birodalomba, sokan elvesztették állásukat, elhagyni kényszerültek iskoláikat, börtönökbe, gyűjtőtáborokba kerültek. Ennek ellenére Griesmeyr szerint az anschlussig további 10 000 fővel növekedett a HJ létszáma. Mivel a birodalmi NSDAP-nak a kormányra kerülés után külpolitikai szempontokat is figyelembe kellett vennie, sőt a belső konszolidáció mellett ezek abszolút prioritást élveztek, a német vezetés nem vállalhatott közösséget a nyíltan puccsot tervező, majd megvalósító osztrák testvérpárttal. Így az 1934-es tavaszi náci puccskísérlet után a birodalmi NSDAP leállította az Ausztriába irányuló támogatásokat, s ez hivatalosan egészen az 1936. júliusi német-osztrák egyezményig nem is változott.⁵¹⁵

1934 második felében Schirach hivatalosan is feloszlatta a HJ Ausztria területét, s az osztrák kérdés kezelését a *Külügyi és Jogi Osztályra* bízta, ahol Erber területvezetőt bízták meg az ügyek intézésével (*Oe-alosztály* [Ausztria]). Ez a részleg vette át a Németországban élő osztrák fiatalok gondozását is. Ausztria irányában ezután nagyfokú óvatosságra volt szükség, emiatt a HJ vezetése egyelőre visszafogottságot várt a birodalmi ifjaktól. Nyilván a nyugodt hangulat megőrzése miatt volt szükség arra, hogy 1934 végén megtiltassák az egykori osztrák menekült fiataloknak, hogy egységeikben Ausztriáról tartsanak előadást. Az ellenszegülőket a *Külügyi és Jogi Osztály Oe-alosztályának* (Ausztria) kellett jelenteni, s azt is, hogy van-e az adott egységben ausztriai menekült fiatal.⁵¹⁶ Ez az intézkedés egyúttal azt is garantálta, hogy a HJ hivatalos vonalától eltérő vélemények ne kerülhessenek a HJ tagsága elé. A két legfontosabb, Ausztriában maradt HJ-méltóságot, a BDM ausztriai főkörzetének (Obergau Österreich) vezetőjét, *Herta Stumfohl*⁵¹⁷ és a HJ

⁵¹³ A VB és a HJ sajtója is jelentős számban közölt írásokat az Ausztriában folyó HJ-tevékenységről. A *Wille und Macht* 1933-ban külön füzetet szentelt az osztrák HJ-nak. *Wille und Macht*, 1933/18. sz.; Gehmacher, i. m., 319. o.; Stoppel, i. m., 76–77., 92. o.

⁵¹⁴ Österreichische HJ. VB, 2. September 1933 (BArch, NS 5/VI/427, 9. o.); Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242., 319–321. o.

⁵¹⁵ Gehmacher, i. m., 243–244, 295–302. o.

⁵¹⁶ Abteilung Ausland. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17. sz., 6. Oktober 1934, 4. o.; Ehemalige österreichische Hitlerjugenden in Deutschland. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.; Österreich-Vorträge, Meldepflicht österreichischer Hitlerjugenden. *Vorordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/27, 15. Dezember 1934, 3. o.; Griesmeyr – Würschinger, i. m., 240–242. o.

⁵¹⁷ Stumfohl 1931 májusától vezette a BDM bécsi körzetét, majd melléte a karintiai körzetet is. 1933 tavaszától

Ausztria területének helyettes vezetőjét, *Karl Kowarikot*⁵¹⁸ is Münchenbe rendelték, akik a Birodalmi Ifjúságvezetőség utasítására ott is maradtak. Ezt követően Németországban töltötték be magas pozíciókat, s az Ausztriában maradt bajtársak támogatását is megtiltották számukra. Ausztria kérdése azonban továbbra is napirenden maradt a sajtóban.⁵¹⁹

A Birodalmi Ifjúságvezetőség buzgóságát ismerve azonban kétséges, hogy a német HJ mindenben eleget tett volna az általános birodalmi tiltásnak. Annál is inkább, mert már 1934 őszén vannak adatok arra nézve, hogy tovább folyt a birodalmi képzés, és a képzésben részesült HJ- és BDM-vezetők azután visszatértek Ausztriába. Hasonlóképpen részt vettek osztrák fiatalok a HJ Hochland-táborában, illetve a nürnbergi pártnapokon. Ráadásul 1935 elején – megőrizve a Birodalmi Ifjúságvezetőség Ausztriára is kiterjedő vezetési igényét – a Birodalmi Ifjúságvezetőségen belül felállították az *SO jelű főreferatúrát* (Hauptreferat SO), amely az osztrák HJ gondozását látta el, és messze nem csak azokét, akik Németországba menekültek. A főreferatúrát a Vorarlbergből származó *Otto Weber*⁵²⁰ vezetése alatt állt. E szerv koordinálta ezután a birodalmi HJ Ausztria felé irányuló tevékenységeit is. 1935 nyarán a Birodalmi Ifjúságvezetőség munkatársai már ismét közvetlenül is dolgoztak Ausztriában. Berlin tehát mindenképpen meg akarta őrizni a felségjogot Ausztria felett. Kérdéses azonban, hogy ez mennyire sikerült zökkenőmentesen, de nyílt összetűzésre az osztrák és a német HJ között mindenesetre nem került sor.⁵²¹

Ez az átmeneti időszak az Ausztria és Németország viszonyát rendező 1936-os egyezményig tartott. Az egyezmény igencsak megkönnyítette a HJ ausztriai tevékenységét, ami leginkább abban mutatkozott meg, hogy felélénkültek az osztrák csoportok németországi látogatásai. 1936 augusztusától a korábbi formáktól eltérően, amikor is az egyes osztrák HJ-vezetőket beillesztették a különféle kurzusok résztvevői közé, már teljesen külön kurzust tartottak számukra, amelyeken speciálisan osztrák témákat is érintettek. Ettől kezdve állandó Ausztria-tanfolyamokra került sor, amelyeket főleg Bajorországban rendeztek. A szabadabb mozgás jele volt, hogy Stumfohl és Kowarik a Birodalmi Ifjúságvezetőség megbízásából visszatért Ausztriába azzal a céllal, hogy újraszervezzék a teljes ottani HJ-ot, s mindezt a Birodalmi Ifjúságvezetőségnek alárendelve tegyék, illetve Berlin vezető szerepét minden szinten elismertessék. Gehmacher kimutatásai szerint legkésőbb 1936 nyará-

a BDM osztrák vezetője, közben illágis tevékenység miatt börtön- és pénzbüntetésre ítélték. 1934 augusztusa és 1936 között a birodalmi BDM főreferense, majd a BDM birodalmi referensének helyettese. 1936-tól visszatért Ausztriába, majd az Anschluss után a BIV Délkeleti Parancsnokságának (Befehlsstelle Südost) BDM-megbízottja. 1940-ben házassága után kivált a szolgálatból. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1218–1219. o.

⁵¹⁸ Kowarik a HJ felső-dunai alapító tagjaként már komoly múltat tekintett vissza az ifjúsági mozgalomban, számos szervezetnek volt tagja korábban is. 1932 nyarán bízták meg a HJ bécsi körzetének vezetésével, majd az alsó-ausztriai körzet irányítását is átvette. 1934-től Kurt Wegner osztrák HJ-vezető helyettese. 1934 és 1936 között a birodalmi HJ szolgálatában állt, majd ő is visszatért Ausztriába és a HJ országos vezetőjeként irányította a reorganizációt. Az Anschluss után pártpozíciókat töltött be, majd 1941-ben visszatért a HJ bécsi terület élére. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1170–1171. o.

⁵¹⁹ Gehmacher, i. m., 327–329, 332–336, 338. o.

⁵²⁰ Weber volt az alapítója a HJ első csoportjainak Vorarlbergben, majd Svájcba menekült. 1935 nyarától a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatalában dolgozott. 1938 márciusától a HJ Délkeleti Parancsnokságának vezetője, majd a HJ tiroli, később tirol-vorarlbergi körzetének vezetője. – Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 1225. o.

⁵²¹ 1935-ben külön emlékirat készült az ausztriai helyzetről és annak politikai kihatásairól, amelyben többek között azt is megállapították, hogy az osztrák HJ meglehetősen gyenge, s a jövő záloga az ottani ifjúság világnézetű nevelése, hiszen a nemzetiszocializmus alapelveit bele kell verni az ottaniakba, de ehhez a birodalomból érkező támogatás is kevésnek bizonyult. *Denkschrift über die weltanschauliche Lage in Österreich und deren politischen Auswirkungen*, Juni 1935 – BArch, NS 43/185.

tól az osztrák HJ jelentős összegekhez jutott a birodalmi fondokból.⁵²² Mindenesetre az osztrák HJ radikalizmusa, sorozatos randálrozása és demonstrációi 1938 elején nemcsak a BIV, de a német külpolitika nem teszését is kiváltották. Ráadásul ezeknek az akcióknak köszönhetően több száz embert vettek őrizetbe, és több száz HJ-tagot kiutasítottak.⁵²³

1937 tavaszától a birodalmi HJ csoportjai szinte elárasztották Ausztriát, s a tavasszal még feltűnést keltő csoportok az osztrák hétköznapiak részévé váltak. Csak 1937-ben a BDM 33, a HJ pedig 44 útra kért engedélyt a Birodalmi Ifjúságvezetőségnél, s ebből a HJ esetében mindössze négy olyan út volt, amelyek más országot (Svájc, Olaszország, Jugoszlávia) is érintettek. Ezenfelül két olyan máshova vezető útra is sor került, amelyek részben Ausztriát is érintették. A „roham” 1938-ban sem hagyott alább, s az anchlussig a BDM részéről nyolc, a HJ részéről pedig hat útra került sor. Ezzel időarányosan Ausztria volt a HJ külföldre irányuló tevékenységének legfrekvenciáltabb területe. A birodalom minden részéről érkező csoportok, s különösen a középső vidékek voltak aktívak csoportok kiküldésében, míg a peremterületek – így például a délnémet területek – kevesebb érdeklődést mutattak, valószínűleg helyet biztosítottak az addig Ausztriát el nem érő, távolabbi HJ-területeknek. A lányoknál átlagban 18, a fiúknál pedig közel 20 fős csoportokról volt szó. A legnagyobb Ausztriába érkező csoport 96 főt számlált. Az utak átlagos hossza is rendkívülinek tekinthető, hiszen a lányok esetében közel 18, a fiúk esetében pedig majdnem 21 nap volt az átlagos hossz. Vagyis szinte minden Ausztriába látogató csoport három hétig tartózkodott ott, ami nagyon kedvező feltételeket biztosított a népi-ségi munka terén. Ráadásul 30 és 40 napos utakra is volt példa (10–11. ábra).

Ausztrián belül a salzburgi és karintiai (szlovén lakosság miatt is fontos), illetve észak-stájerországi területek voltak a leglátogatottabbak, illetve Linz és Bécs.⁵²⁴ Érdekes, hogy burgenlandi kirándulásokra alig került sor, s egyáltalán nem kötötték össze az ausztriai látogatásokat magyarországi utakkal. Ennek oka leginkább az lehetett, hogy Ausztria fontossága miatt ide szinte csak tisztán osztrák utakra került sor, másrészt a leginkább közelfekvő nyugat-magyarországi, részben németek által lakott megyéket a magyar rosszallás miatt nemigen keresték fel.

A betiltás alatt és még annak feloldása után is az osztrák Hitlerjugendnek meg kellett küzdenie az osztrák vezetés német és olasz mintára alapozott államifjúsági terveivel is. 1934. május 27-én először szervezték meg grandiózus ifjúsági felvonulások közepette az „ifjúság napját”. Mind az ifjúság szervezete, mind pedig a hasonló rendezvények elsődleges célja az osztrák tudat elültetését szolgálta az ifjakban. Ennek ellenére sohasem sikerült a náci, nagynémet elveket hirdető Hitlerjugend tevékenységét komolyabban visszaszorítani. A *Hazafias Front* (Vaterländische Front) ifjúsági tagozata – kezdetben *Ifjú Haza* (Jungvaterland) néven – *Georg Thurn-Valsassina* (Ernst Rüdiger Starhemberg Heimwehr-vezető sógora) vezetésével állt fel korábbi, Heimwehrhez kötődő ifjúsági szervezetek egyesüléséből 1933 őszén. Egy évvel később a szervezet saját adatai szerint kb. 70 ezer taggal és 2000 helyi

⁵²² Gehmacher, i. m., 336–338., 415. o.

⁵²³ Vö. Der Beauftragte des Führers und Reichskanzlers für Wirtschaftsfragen Keppler an Reichsminister von Ribbentrop, 10. Februar 1938. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band I, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950, 289. dokumentum, 414–415. o.

⁵²⁴ Leglátogatottabb vidékek: Salzburg (54 út); Villach, Bécs, Linz (15–20 út); Innsbruck, Graz, Klagenfurt, Zell am See, Leoben (9–15 út); Bregenz, Feldkirch, Kufstein, Radstadt, Hallein, Mallnitz, Bad Gastein, Mölltal, Hiefelau, Hellstadt (4–8 út); Schladming, Semmering, Bruck an der Mur, Golling, Gmunden, St. Gilgen, Wörgl, Schwarzach, St. Veith, Bad Aussee, Bad Ischl, Steyr, Obertauern, Scharnitz, Landeck, Fertő-tó, Braunau am Inn, Saalfelden, Mondsee, Aigen, St. Michael, Geritzen (2–3 út).

csoporttal rendelkezett, s vezetője kinyilvánította a legfőbb célt, hogy államifjúsági szervezet váljon belőle. A legfőbb ellenzők között ott voltak azonban azok a katolikus ifjúsági szervezetek, amelyeket a vallásnak fontos szerepet tulajdonító Ausztriában nem lehetett egyszerűen betiltani, így a kompromisszum-keresés és a viták 1936-ig elhúzódtak.⁵²⁵

A kompromisszum révén végül is egy lazább fedőszervezet jött létre *Osztrák Ifjúnép* (Österreichisches Jungvolk) elnevezéssel mint államifjúság, amelyben az egyes szervezetek megőrizhettek valamennyit önállóságukból. Thurn-Valsassina lett a szervezet szövetségi vezetője, amelynek működését 1936 nyarától törvényben is meghatározták. A tagokat a 10–18 éves generációból toborozták, de a tagság nem vált kötelezővé. A szervezet tevékenysége nem sokban különbözött a német Hitlerjugendétől, ráadásul az ideológiában is számos hasonló elem (erős tekintélyelvűség, elkötelezett antimarxizmus, nemzeti kategóriákban gondolkodás) jelent meg, még ha az osztrák önállóság elve és a faji gondolat elvetése azért megkülönböztette a két szervezetet. Az 1936-os egyezményben kimondott elv, miszerint Ausztria német állam, viszont az egész rendszer alól kihúzta a talajt. Az ideológiai hasonlóságon kívül a későbbiekre nézve is fontos volt, hogy az Ifjúnép felelevenítette a határvidéki tevékenységet, amelyet leginkább a cseh területek irányában fejtett ki. A tagság adományaiból határvidéki iskolákat (Grenzlandschulen) hoztak létre, amely a népi-ségi munka újbóli előtérbe kerülését sejtette. A taglétszám a kitűzött célhoz képest azonban mindvégig szerény maradt, a 150 ezer főt sosem haladta meg. A szervezet sosem tett szert igazi népszerűsége, ráadásul hamar kiderült, hogy az osztrák HJ ide is hamar befészkelte magát, azzal a távlati céllal, hogy az osztrák ifjúságot az anchluss után beilleszké a Hitlerjugendbe. A szervezetnek lányok és fiúk egyaránt tagjai voltak, a két nem számára a foglalkozások külön zajlottak, de szervezeti különválasztásra és önálló birodalmi ifjúságvezetőnői tisztség létrehozására nem gondoltak. A HJ erősen kifogásolta az Ifjúnép alacsony taglétszámát, s főleg azt, hogy a vezetés tanárok, öreg tisztek és politikai kalandorok kezében volt.⁵²⁶ Az osztrák ifjúság a HJ hatását azzal próbálta meg enyhíteni, hogy más Ausztrián kívüli német ifjúsági csoportok felé tájékozódott. Thurn-Valsassina 1937 végén azt fontolgatta, hogy felveszi a közvetlen kapcsolatot a szudétanémet ifjúsággal. A kapcsolatok kialakítása érdekében első lépésként egy vezetői megbeszélést javasolt a két szervezet között.⁵²⁷ Ezt a befolyásszerzési kísérletet a Hitlerjugend nem nézhette tétlenül.

Reprezentatív és látványos, diplomáciai szintű kapcsolatra az osztrák államifjúsággal azonban nem került sor. Másik irányban közel sem beszélhetünk ilyen élénk kapcsolatokról. Az *Osztrák Ifjúnép* látogatásairól nem tudunk, de azok valószínűleg nem is voltak napirenden, míg az osztrák HJ-vezetők birodalomban történő képzése folyamatosan zajlott, de ennek méreteiről ugyancsak nem rendelkezünk pontos információkkal.

⁵²⁵ Gehmacher, i. m., 325–326, 400, 411. o.

⁵²⁶ Gehmacher, i. m., 400, 411–417. o.; Zur Organisation der Staatsjugend in Österreich. *RJP*, 1936/203. sz., 1–2. o.; Ein Staatsjugendführer in Österreich. *RJP*, 1935/288. sz., 1. o.; Die österreichische Staatsjugend. *RJP*, 1935/291. sz., 1–2. o.; Der Zusammenschluss der österreichischen Jugendverbände. *RJP*, 1936/43. sz., 1. o.; Bécsi Neue Freie Presse tudósítása szerint az Ifjúnépnek 1936 végén 200 ezer tagja volt, amelynek több mint a fele, 120 ezer fő a Hazafias szervezettől, 40 ezer az Ostmarkjugendtől, 30 ezer a keresztény-német tornászoktól, 14 ezer fő pedig az osztrák ifjú lövészekből származott. Erfolge der österreichischen Staatsjugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 43., 15. Dezember 1936, 478–479. o. (BArch, NSD 43/8–2).

⁵²⁷ Der Gesandte in Prag an das AA, Prag, 21. Dezember 1937, Anlage. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band II, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950, 39. dokumentum, 71–73. o.

Annyi azonban bizonyos, hogy az anchlussig csak az osztrák fiataloknak mindössze egy csekély töredékét sikerült felkészíteni a vezetői feladatokra, ami az anchluss után ugrásszerűen növekvésnek induló taglétszámok következtében mindenképpen szükségessé tette a birodalmi vezetők átvezénylését is. Vagyis ez nemcsak a hatalmi pozíciók kézbevétele miatt játszott szerepet az egykori osztrák vezetőséggel szemben.

Az osztrák helyzetet ebben a tekintetben is az anchluss oldotta meg. Egy nappal azután, hogy a Wehrmacht átlépte az osztrák határt, Baldur von Schirach személyesen érkezett meg a birodalmi HJ képviselőjében Bécsbe, útját Linz és Bécs között mindenhol HJ-csoportok tisztelgése követte. A bécsi nyugati pályaudvaron 2600 bécsi és alsó-ausztriai fiú és 1400 leány fogadta. Schirach a pályaudvaron rögtönzött beszédében az osztrák HJ-ot példaképként állította az egész nép elé: „az elkövetkező időszak arról fog szólni, hogy a teljes német ifjúságot a Führer művéhez igazítsuk, és azokban a fiatal bajtársakban, akik most soraitokba lépnek, meggyökerezessük azokat az ideálokat és azt a hűséget, amelyet ti Német-Ausztriának és a teljes német népnek egy szörnyű és kemény időben már megmutattatok.”⁵²⁸ Schirach még aznap este fekereste az osztrák HJ vezetőjét, Hans Schoast,⁵²⁹ akinek kiadta az első utasításokat az ifjak HJ-ba tömörítésére. Március 13-án megjelent az osztrák HJ erre irányuló felhívása.⁵³⁰

Ezt követően Schirach (kíséretében többek között Lauterbacher és Stadler, akik mindketten Ausztriából származtak) még aznap este a *Hősök terén* tartottak meg újabb beszédet, ott, ahol két nappal később Hitler bejelentette hazája csatlakozását a Német Birodalomhoz. A német ifjúság vezetője – a hivatalos adatok szerint – ezúttal már 40 000 ifjú előtt beszélt. Schirach beszédében túllépett az ünnepi óra kötelező udvariasságán, és teljes ifjúság összefogásának szükségességét hangoztatta mind Németországban, mind az újonnan csatlakozó osztrák területeken. Bejelentette, hogy az osztrák-német határ mentén fekvő vámhivatalok a Hitlerjugend tulajdonába kerülnek mint ifjúsági szállók, ami az értékes ingatlanok kisajátításán túl óriási propagandaértékkel is bírt.⁵³¹ A HJ sajtója hetekig hangos volt a nagy eseménytől: „Ahogy ti mind vidámak vagytok, mi is vidámak és boldogok vagyunk. A mai nap a legszebb az életünkben, mert ismét egymás szemébe nézünk, mert vállalva azonos zászló mögött érezzük nagy közösségünk örök lüktetését.”⁵³²

Az anchluss után most már birodalmi német irányítással kezdődött meg az államifjúság felépítése. Az anchlussot követően valóban az új belépők hatalmas áradata lepté el a Hitlerjugend, ami azonnal felvetette annak igényét, hogy az ausztriai területeket is mihamarabb a birodalmi szintre emeljék, ami leginkább a szervezeti struktúrát, valamint a vezetők számát és képzettségét érintette. E feladat ellátására állították fel a BIV *Délkeleti Parancsnokságát* Wilhelm Busch⁵³³ vezetésével, amely 1939 februárjáig mű-

ködött. A megnövekedett vezetőigény kielégítésére a birodalmi vezetőket vezényelték át Ausztriába, ami egyúttal azt is eredményezte, hogy az osztrák HJ vezetői háttérbe szorultak. Utóbbiak családottsága kezdetben konfliktusokra is okot adott.⁵³⁴ A helyben alkalmazható vezetők számának növelése érdekében azonnal létrehozták az első vezetőképző iskolát (Obergebietsschule) a Salzburg melletti *Grödingben* és a BDM számára egy hasonló iskolát *Karintiában*. Később minden területen hasonló iskolák jöttek létre, és addig is mindent elkövettek a birodalmi minták megismertetésére. A második lépcsőt az öt évvel korábbi „recept” alkalmazása jelentette: Schirach már megérkezése napján elfoglaltatta az Osztrák Ifjúnép székházát, mint annak idején a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának székházát. Itt is minden, ifjúsági csoportokra vonatkozó papírt lefoglaltak, s az Ifjúnép, illetve más, azon kívüli, éppen feloszlítás alatt álló ifjúsági csoport vagyontárgyai (ingatlanok, sportpályák, ifjúsági szállók, otthonok stb.) is a HJ tulajdonába mentek át.⁵³⁵ 1938 őszén a Hitlerjugend Ausztria végleges birodalmi szervezetbe illesztése révén hét új területtel gazdagodott⁵³⁶ (lásd a 2.2. fejezet ábráit).

Az ausztriai német ifjúság maradéktalan összefogásának jogi alapjait azonban csak visszásan, illetve később teremteték meg, hiszen az osztrák területek birodalomba való beillesztése egyelőre nem zárult le. A birodalmi törvények – köztük a Hitlerjugend-törvény és a hozzá kiadott két végrehajtási utasítás, melyek közül a második rendelte le végérvényesen az ifjúság teljes összefogását a Hitlerjugendben – ezért nem kerültek automatikusan alkalmazásra Ausztriában. Helyette az Ausztriára vonatkozó közlönyben hirdették ki a rendeletet. A Hitlerjugend-törvényt és két végrehajtási utasítást a maga végleges jogi formájában csak 1941 júniusában akarták kiadni, lehetővé téve így az egy-egy rendezést a szudétanémet és a protektorátusi területeken is. A legfőbb problémát ugyanis e területek nemzetiségi összetétele jelentette, s Németországgal ellentétben – ahol minimális volt a kisebbségi hovatarozásuk miatt a Hitlerjugendből kint rekedők aránya – Ausztriában és a másik két területen komoly problémákat vetett fel a „német ifjúság” fogalmának meghatározása.⁵³⁷

Az anchluss után a BIV 1938 májusában eltörölt minden olyan korlátozást, amely az Ausztriába irányuló HJ-utakat érintette, s azok ügyintézése – immár belföldi útként – a BIV Utak és Túrak Hivatalában történt. A továbbiakban Ausztria már nem volt a HJ külügyi tevékenységének színtere. Az ausztriai HJ-szervekkel való kapcsolatfelvétel azonban csak a hivatal engedélye után volt lehetséges, mert a hivatal technikai okokból kontingentálta az utakat. A rendelkezés így átmenetiséget mutatott, hiszen teljes utazási szabadság továbbra sem állt fenn. Ennek az is oka volt, hogy az ottani lakosság és ifjúság még csak most ismerkedett a birodalmi HJ-tal, amelynek jó fellépésére így emiatt különös hangsúlyt kellett helyezni.⁵³⁸ A másik ok nyilván a HJ éppen folyó kialakítása volt.

jában dolgozott. 1934 elejétől a Nyugati Főterület vezetésében alkalmazták, majd átvette a HJ szászországi területének irányítását. Ausztriai megbízatása után az SS kötelékében teljesített szolgálatot. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1131. o.

⁵³⁴ Röplapakció indult a birodalmi HJ-vezetők, köztük Wilhelm Busch ellen, aki az osztrák ifjúság HJ-ba tagolásának legfőbb felelőse volt. Az akció következtében számos lázadó osztrák HJ-vezetőt váltottak le. – Gehmacher, i. m., 450. o.

⁵³⁵ Die Jugend Österreichs der Not entrissen. RJP, 1938/76. sz., 1–2. o.; Gehmacher, i. m., 452. o.

⁵³⁶ Bécs (27), Alsó-Duna (28), Felső-Duna (29), Stájerország (30), Karintia (31), Salzburg (32), Tirol-Vorarlberg (33). Griesmeyr-Würschinger, i. m., 243–244. o.

⁵³⁷ BArch, R 43 II/514.; Gehmacher, i. m., 454. o.

⁵³⁸ Österreich-Fahrten. Reichsbefehl, 17/III, 6. Mai 1938, 460. o.

⁵²⁸ Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. Rheinisch-Westfälische Zeitung, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437); Gehmacher, i. m., 449. o.; Die Hitler-Jugend Deutsch-Österreichs. RJP, 1938/62. sz., 1–2. o.

⁵²⁹ Hans Schoas 1929 óta volt a HJ tagja, 1938-ban az anchlussot követően nevezték ki a HJ Német-Ausztria területének vezetőjévé, illetve a Wilhelm Busch által vezetett Délkeleti Parancsnokság törzsvezetőjévé. 1938 őszétől a HJ karintiai területének vezetője. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1209. o.

⁵³⁰ Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. Rheinisch-Westfälische Zeitung, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437)

⁵³¹ Schirach, Die Hitler-Jugend, i. m., 226. sk.; Gehmacher, i. m., 449–450. o.; Die Hitler-Jugend Deutsch-Österreichs. RJP, 1938/62. sz., 1–2. o.; Die Abstimmung der Jugend. RJP, 1938/65. sz., 1–2. o. Az azonban már kérdéses, hogy Schirach mennyire egyeztetett ebben a kérdésben más, érintett államszervekkel.

⁵³² Wir grüßen die Kameraden in Deutschösterreich! Die HJ, 1938/12, sz., 19. März 1938, 1. o.

⁵³³ Wilhelm Busch Essenben vezette a Hitlerjugend 1931-ben, majd 1932 őszétől a BIV müncheni központ-

5.5.2. Csehszlovákia

1918 után a német ifjúság tevékenysége is csorbát szenvedett Csehszlovákiában. *Konrad Henlein* irányításával – 1930 óta volt a *Tornaifjúság* (Turnjugend, Deutscher Turnverband) első embere – azonban új erőre kapott a munka. A szudéta-vidéki német ifjúság sokáig nem mutatta az egységesülés jeleit, amit Berlinben nem tartottak kedvező helyzetnek az ifjúsági tevékenységhez. A 30-as évek közepén még több tucat, többnyire helyi érdekelt-ségű és határu német ifjúsági szervezet működött Csehszlovákiában, amelyek az elkövetkező években csak lassan tömörültek be a Tornamozgalomba. Bár 1925 óta létezett a *Szudétanémet Ifjúsági Közösség* (Sudetendeutsche Jugendgemeinschaft, SJG), amelyről azonban Berlinben úgy nyilatkoztak, hogy az semmi esetre sem vezető szervezet, ráadásul 1933-ig helyet kaptak benne a marxista ifjúsági szervezetek is.⁵³⁹ 1934-ben Henlein vezetésével azonban átalakult a közösség, amelyhez 27 szövetség tartozott, így Tornaifjúság és a cserkészek. A Szudétanémet Ifjúsági Közösség hamarosan egyeduralkodó igé-nyeket jelentett be a német ifjúság körében. A szervezet élére egy ún. *Szudétanémet Ifjúsági Tanács* (Sudetendeutscher Jugendrat) került, amely 1935-ben kialakította egységes nevelési elveit. Időközben azonban az ifjúság természetes egységesülésére egyre inkább a Tornaifjúság soraiban került sor, amely 1938-ra már 120 ezer taggal bírt. Henlein utasítására végső megoldásként minden létező ifjúsági szervezetet összefogtak az 1938 májúsában alapított *Szudétanémet Népi Ifjúságba* (Sudetendeutsche Volksjugend), amely így 200 ezer fiút és lányt tömörítő szervezet lett. Az egységesülés tehát a Németországban elvárásaként megfogalmazott módon, a Tornaifjúságra alapozva ment végbe. Az alapítás a cseh hatóságok újabb „terrorhullámát” vonta maga után, amikor kinyilvánították az „egy nép – egy ifjúság” jelszavát. Az RJP már megsemmisítési harcról beszélt.⁵⁴⁰

Az új egységes szudétanémet ifjúság irányelveit 1938 májúsában *Franz Krautzberger* szudétanémet ifjúsági vezető hirdette ki Aussigban. Az irányelvek kiemelték, hogy az egységes szudétanémet ifjúság a német világnézet és a német népközösség talaján áll, s szolgálja a szudétanémetek „harcát”. A nevelés a következő területeket ölelte fel: világnézeti, testi és kulturális nevelés, jellemképzés, néppolitikai és csapatnevelés, új munkafelfogásra és szociális gondolatra nevelés, valamint összekapcsolódás a családi és iskolai neveléssel. A szervezet a „gondos vezetőválasztás és képzés alapján” biztosította a teljes ifjúság nevelését. A nevelés a 18. életévvel zárult, majd birodalmi német mintára az Önkéntes Munkaszolgálatban (Freiwilliger Arbeitsdienst), a Népiségi Csapatszolgálatban (Völkische Mannschaftsdienst) és néppolitikai szervezetekben folytatódott.⁵⁴¹

⁵³⁹ Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*. Deutsche Zeitschrift für das europäische Minderheitenproblem, 1935/1. sz., 17–24. o.; Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.; Abschrift. Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, Reichenberg, 23. Mai 1935 – PAAA, R 98875; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Tschechoslowakei. BArch, R 43 II/512, 72–74. o.

⁵⁴⁰ Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.; Sudetendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht*, 1938/21. sz., 30–34. o.; Griesmeyr-Würschinger, i. m., 244–246. o.; Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o. Abschrift. Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, Reichenberg, 23. Mai 1935 – PAAA, R 98875; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Tschechoslowakei. BArch, R 43 II/512, 72–74. o.; Sudetendeutsche Jugend wird Hitlerjugend! *Die Zeit*, 8. November 1938 (BArch, NS, 22/546); Der Lebenskampf der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1937/60. sz., 6. o.

⁵⁴¹ Jungturnerschaft – alleinige Erziehungsgemeinschaft der Jugend. *Die Zeit*, 10. Mai 1938 (PAAA, R 98877); Übersetzung der „Prager Presse” vom 31. Oktober 1934 – BArch, NS 43/72, 252–260. o.

A szudéta válság után a szudétanémet ifjúság is a birodalmi szervezet részévé vált. Egyes peremterületektől eltekintve – amelyeket beolvasztottak a szomszédos óbirodalmi területekbe – Reichenberg központtal létrehozták a HJ Szudéta-vidék területét. Ausztriához hasonlóan itt is vezetők és instrukciók érkeztek, hogy a szudétanémet ifjúságot is teljes egészében beilleszték a HJ szervezetébe, és a birodalmival egyenlő szintre hozzák. A birodalmi terület patrónusi tevékenysége révén ez gyorsan végbe is ment. 1938 novemberének elején Baldur von Schirach – Lauterbacher és Rüdiger jelenlétében – Egerben ünnepélyes keretek között vette át a szudétanémet ifjúságot a Hitlerjugendbe. *Krautzberger* a betagolódás után a HJ Szudétanémet területének vezetője lett. Elindult egy széles körű tagtoborzás a teljes szudétanémet ifjúság összefogására, amelyből 1938. november közepére 100 000 fő már a HJ-ban volt.⁵⁴²

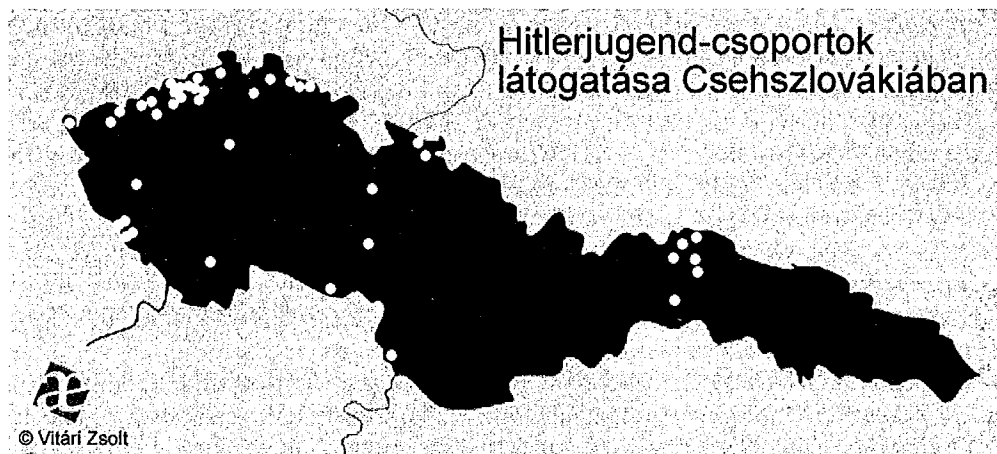
Csehszlovákiában a legjelentősebb cseh ifjúsági szervezet az önkéntes módon működő *Csehszlovák Sokolközösség* volt, amely 1932-től már a testi nevelésnek is egyre komolyabb szerepet szánt. A szervezetben jelentős szerepet vállaltak a tisztek, a fegyvereket a lövészkiképzéshez az állam biztosította. A Sokol mellett a cserkészek szervezete (Svaz Skauti) volt a legjelentősebb, amely széles körű állami támogatással bírt, és amelyet a HJ ugyancsak erősen militáns szellemiségű szervezetnek minősített. A Sokol mellett működő *Orel* (Sas) a Katolikus Néppárthoz, a *Munkás Tornaegyesület* (Dělnická tělocvičná jednota, DTJ) pedig a Cseh Szociáldemokrata Párthoz állt közel. Új jelenség volt a cseh ifjúsági palettán – HJ szerint – a francia hatásra szerveződő Tramp-mozgalom. Emellett más kisebb szervezetek is működtek (pl. Cseh Lovászegylet, Nemzeti Gárdák Szövetsége stb.).⁵⁴³ A Hitlerjugend számára azonban egyik sem volt igazán megfelelő partner.

A Csehszlovákiával fennálló kapcsolatokat erősen befolyásolta a németországi vend kisebbség helyzete is, amely már 1933 előtt sem volt könnyű helyzetben nemzetiségi létének és kultúrájának ápolása terén. A 200 ezres lausitzi szorb népcsoport már a 30-as évek elejétől fogva növekvő mértékben volt kitéve a náci agresszióknak, amely a szorb Sokol-mozgalom és kulturális egyesületek megsemmisítésére törekedett. Csehszlovák részről azonban felvállalták e kisebbség gondozását, s célul tűzték ki a szorbok kulturális függetlenségének megőrzését. Az 1933-as év a szorb kisebbség számára tehát új, a korábbinál jóval kellemetlenebb helyzetet hozott. Már 1933 tavaszán felmerült, hogy a szorb gyerekek korábbi évekhez hasonló csehszlovákiai utazásait hatósági úton akadályozzák meg. A szász külügyminisztérium arra hivatkozott, hogy a szorb kisebbséget Csehszlovákiából már évek óta elárasztották antinémet propagandával, és minden évben szorb gyerekeket üdültettek Csehszlovákiában. A gyermekek ellátása a szász minisztérium szerint csakis azt szolgálta, hogy a szorbok között erősítsék a Csehszlovákiához való csatlakozási kedvet.⁵⁴⁴ Emiatt német ellenintézkedésként zárt vend iskolai gyerekcsoportokat helyeztek el német tengeri fürdőhelyeken. Ezt a megoldást a szász kormány azonban nem tartotta elégségesnek a cseh „gyűlöletpropaganda” kiiktatásához. A legha-

⁵⁴² Griesmeyr – Würschinger, i. m., 244–246. o.; Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o.; Die sudetendeutsche Jugend in die HJ übernommen. *VB*, 17. November 1938 (BArch, NS 5/VI/437, 25. o.).

⁵⁴³ Tschechoslowakei. *RJP*, 1936/48. sz., 3. o.; Erziehung und Organisation der tschechischen Jugend. *RJP*, 1936/273. sz., 8. o.; Die tschechische Jugend. *RJP*, 1938/54. sz., 6. o.; Tschechische Jugend. *RJP*, 1934/217. sz., 3. o.; Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*, 1935/1. sz., 17–24. o.

⁵⁴⁴ Die Kolonie der lausitz-wendischen Kinder im Jahre 1931 in Smetanas Jablunc im Jung-Bunzlauer Bezirk. *Bezides*, 1932/3–4. sz. (PAAA, R 63612). Mit Jubel und Tränen begrüßten tschechische Städte die Lausitzer Kinder. *Poledni lis*, 1932. augusztus 11. (PAAA, R 63612).



tékonyabb módszernek a szorb gyerekek kiutazásának megakadályozását tartotta volna. Ezt viszont a német diplomácia nem tartotta célravezetőnek.⁵⁴⁵

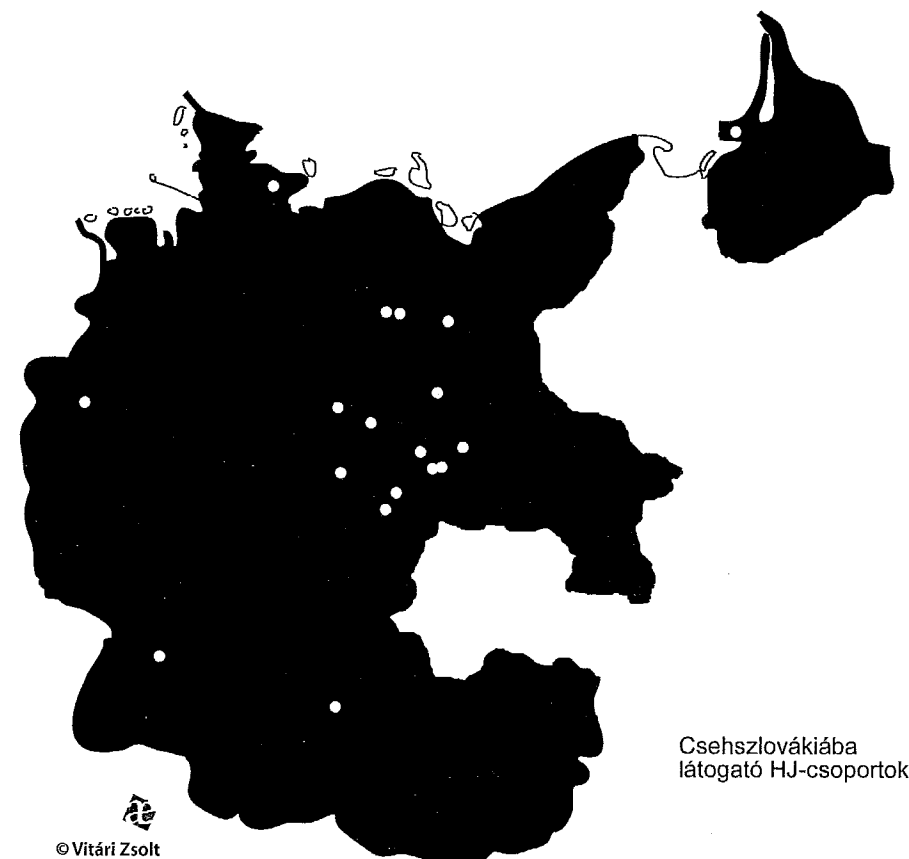
Ennek ellenére a szász kormánnyal egyetértésben a Birodalmi Belügyminisztérium még 1933 júniusában is amellett érvelt, hogy a szorb gyerekek kiutazását meg kell akadályozni, amelyet a gyűjtővízumok megvonásával akart elérni. Emellett a belügyminisztérium a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásáért nevű szervezet feladatává tette volna, hogy a tartományok gyermeküdültetésre szánt pénzeiből növekvő mértékben valósítsa meg a szorb gyerekek Németországon belüli üdültetését.⁵⁴⁶

A kölcsönös ellenszenv és etnikai problémák miatt a két ország közötti ifjúsági kapcsolatok mindvégig szerény keretek között maradtak, ráadásul igazán megfelelő partnerra sem akadt a HJ. A Hitlerjugend látogatásai 1933-ban még nem kezdődtek meg, ugyanis a prágai német követség ekkor a Csehszlovákiába tervezett ifjúsági utak ellen foglalt állást. Indoklásában arra hivatkozott, hogy a csehszlovák hatóságok célratörő védharcot folytatnak minden német törekvéssel szemben, és nagyon bizalmatlanok a német utazókkal. Különösen a csoportosan fellépőket figyelték meg és adott esetben jelentős kellemetlenségekre (átkutatás, kihallgatás, sőt még letartóztatás is) lehetett számítani. Ezt az időszak letartóztatási hullámai is igazolták. A követség tehát tanácsosnak vélte a nyugodtabb idők megvárását, ún. „vad”, engedély nélküli vándorlásokra azonban Csehszlovákiában is sor került.⁵⁴⁷ 1934 októberében a csehszlovák hatóságok betiltották a *Wille und Macht* című folyóirat terjesztését a szudétanémet ifjúság körében, mely egészen 1936-ig érvényben is

⁵⁴⁵ Freistaat Sachsen. Minisiterium der Auswärtigen Angelegenheiten an das AA, 10. März 1933 – PAAA, R 63612; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 18. April 1933 – PAAA, R 63612; [AA] an das Reichsministerium des Innern, 30. April 1933 – PAAA, R 63612; Der Reichsminister des Innern an das AA, 25. März 1933 – PAAA, R 63612.

⁵⁴⁶ Aufzeichnung, zu VI S 2460, Berlin, April 1933 – PAAA, 63612; Reichzentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 6. Juli 1934 – PAAA, R 63613. Der Reichsminister des Innern an das AA, 10. Juni 1933 – PAAA, R 63612.

⁵⁴⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 14. Juni 1933 – PAAA, R 63604. 1933 tavaszán a szudétanémet ifjúság *Franz von Papen* alkancellárt akarta meghívni a karlsbadi ifjúsági tanácskozásra, de a követség úgy vélte, hogy a csehszlovák kormány bizonyosan nem fog hozzájárulni Papen nyilvános fellépéséhez. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 1. April 1933 – PAAA, R 63604; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 2. Juni 1934; Deutsches Konsulat an das AA, Brünn, 5. Juni 1934 – PAAA, R 63607.



maradt. A betiltást a folyóirat egyik Szudéta-vidékről írt cikke váltotta ki. Válaszul a *Wille und Macht* szerkesztősége leleplező cikket kívánt közzélni a cseh vezetőknek a Német Birodalom szétzúzását érintő terveiről.⁵⁴⁸ 1935-ben mindenesetre sor került néhány útra, melyek egy része télre esett, és sígyesületek szervezésében zajlott. A nyári utak egy részét megtiltották, de be nem tiltott utak megvalósulása is kérdéses.

1936 nyarán a Hitlerjugend újra kísérletet tett a csehszlovákiai kapcsolatok felélesztésére. Azzal a kéréssel fordult a külügyminisztériumhoz, hogy kérdezzen rá a prágai nagykövetségen, célszerű-e kapcsolatot létesíteni a csehszlovákiai Sokollal.⁵⁴⁹ A követség azonban még 1936-ban is úgy vélte, nem tanácsos nagyobb csoportokat az országba menesztetni, különösen nem a határvidéki területekre.⁵⁵⁰ 1936 nyarára a BIV mindenesetre

⁵⁴⁸ „Wille und Macht” in der Tschechoslowakei verboten. *RJP*, 1934/175. sz., 1. o.

⁵⁴⁹ RJP an das AA, 19. Juni 1936 – PAAA, R 98868. A kérdés egyben összekapcsolódott a Német Tornaszövetség ügyével is, mivel e kérdésben fontos szempont volt, hogy a szövetség tagjainak kiutazása elé milyen nehézségeket gördítenek a csehszlovák hatóságok. Mivel a követség a Tornaszövetségtől még szeptemberben sem kapott választ, ezért egyelőre sem a külügyminisztériumot, sem pedig a Hitlerjugendet nem tudták tájékoztatni. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 15. Juli 1936 és 12. September 1936 – PAAA, R 98868.

⁵⁵⁰ A követség véleménye alátámasztására megemlíttette, hogy 1936 júliusában egy 10 fős és egy 4 fős iskolai

2 utat engedélyezett Csehszlovákiába. Az egyik egy eutini csoport (6 fő) útja volt Észak-Csehországba július 17. és augusztus 5. között, a másik augusztus 1. és 28. között az odera-frankfurti HJ 16 fős csoportjának útja a Szepešségebe és Kárpátaljára, majd Kassa, Brünn és Prága érintése. Végül az első út lezajlott, de azt követően a BIV minden Csehszlovákiába tervezett és már engedélyezett utat törölt.⁵⁵¹

Csehszlovákiával úgy tűnik, a „megértés évében” sem lendültek fel a kapcsolatok. Sőt a HJ 1938-ban az egyik legnegatívabb sajtóhadjáratot folytatta a Szudéta-területeken élő németiség „érdekében”. Sajtócikkei folytatólagosan a cseh nyomásról, a terület kiéheztetéséről és a szociális szükségállapotról szóltak.⁵⁵² Érdekes, hogy a „megértés éve” ellenére Csehszlovákiában a HJ ténykedése mennyire fedte a „csehszlovák kérdés megoldására” törekvő nagypolitikai szándékokat.

Összességében a Csehszlovákiába látogató, átlagban 6 fős – vagyis meglehetősen kicsi – HJ-csoportok általában ugyan kb. 13 napot töltöttek el a keleti szomszédnál, de gyakoribbak voltak az ennél is rövidebb utak. A csoportok továbbra is a Szudéta-vidékre, annak is északi részére, illetve a Szepešségekre koncentrálták tevékenységüket, s általában a közeli szász, thüringiai és brandenburgi területekről érkeztek.

A Szudéta-vidék elcsatolásával sok Sokolban szervezett cseh fiatal került Németország területére, ugyanis a Sokol éppen ezeken a határ menti területeken rendelkezett a legnagyobb lefedettséggel. Az összesen 3360 Sokol-egyesületből 488 esett (összesen 112 140 fő) a cseh szemszögből „megszállt területnek” nevezett Szudéta-vidékre. Utóbbiak mind HJ-korúak voltak.⁵⁵³ A „Maradék-Csehország” kérdésének végső megoldása, vagyis a Cseh- és Morva Protektorátus létrehozása révén pedig a teljes cseh ifjúság német fennhatóság alá került.

5.5.3. Szlovákia

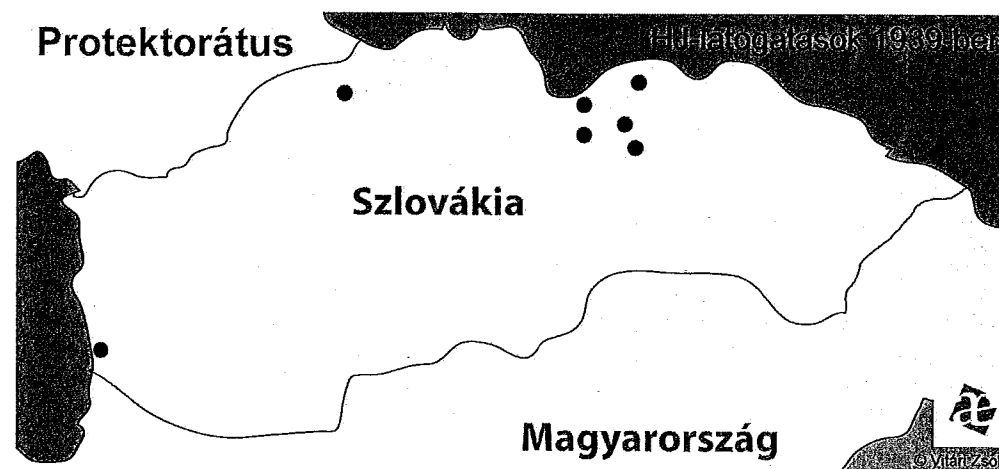
Miután a Cseh-Morva Protektorátus az ország nagyobbik részét belfölddé tette, az egykori Csehszlovákiából már csak Szlovákia maradt meg lehetséges külföldi partnernek. Szlovákia német „védállamként” (Schutzstaat) viszont minden korábbinál kedvezőbb terepet jelenthetett az együttműködésre. Az új, nemzeti szlovák, magát a csehektől megkülönböztetni kívánó érzület elsődleges hordozója a szlovák ifjúság volt, különösen annak a *Hlinka Gárdában* (Hlinkova garda) és a *Hlinka Ifjúságban* (Hlinkova

csoportot vettek őrizetbe, főleg fényképezőgépek és a határvidéki területekről készítették fényképek miatt, valamint a magukkal vitt térképekre történt bejegyzések miatt. Az egyik csoport esetében a követségnek két hetébe telt, míg elérték szabadon engedésüket (a tanárok maradtak őrizetben), a másik csoport még július végén is őrizetben volt. Deutsche Gesandtschaft an das AA, Prag, 28. Juli 1936 – PAAA, R 60449.

⁵⁵¹ [AA] an die Deutsche Gesandtschaft in Prag, 20. August 1936 – PAAA, R 60449; Csehszlovákia irányában – talán éppen a tiltás következtében – még 1937-ben is problémát okozott, hogy a BIV engedélye nélkül is útnak indultak fiatalok, mi több 15 éves kor alatt is. Sokuk onnan továbbutazott Magyarországra és Jugoszláviába, anélkül hogy bármiféle anyagi fedezettel rendelkezett volna. E nélkül a magyar határőrség azonban nem engedélyezte a határátlépést. Deutsches Konsulat an das AA, Pressburg, 6. Juli 1937 – PAAA, R 98896.

⁵⁵² 1938 novemberében a Cseh Agrárpárt ifjúsága akart kapcsolatba lépni a HJ-tal és látogatást tenni Németországban, s eközben Schirachal is találkozni akartak. [RfJ, Auslandsamt] an die Dienststelle, 7. November 1938 – PAAA, R 27134; Sudetendeutsches Gebiet hungert. RfJ, 1935/202. sz., 4. o.; Sudetendeutsche Kindern verhungern! RfJ, 1935/209. sz., 2. o.; Der soziale Kampf im Sudetenland. Das Junge Deutschland, 1938/11. sz.

⁵⁵³ Abschrift. Sokoltum und Okkupation. Venkov, 16. Oktober 1938 – PAAA, R 27134.



mládež) tömörült része.⁵⁵⁴ Ez a fokozatosan szlovák államifjúsággá váló szervezet lett a Hitlerjugend legfőbb partnere is.

Schirach román és olasz vendégek mellett már 1939 áprilisában Gatowban fogadta a szlovák ifjúsági és oktatási minisztert, Cernakot is, valamint a Hlinka Gárda törzsvezetőjét, Murgast. A megbeszélésen minden bizonnyal terítékre kerültek a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok, illetve a szlovákiai németiség ifjúsági szerveződésének kérdése. Ugyancsak 1939 tavaszán került sor a szlovák követ tájékoztató látogatására egyes HJ létesítményekben. 1939 nyarán pedig megindultak az ifjúság tényleges útjai. 1939 augusztusában a Passau és Budapest között nagy nyári vízi útját tartó Haditengerészeti HJ érkezett egynapos látogatásra Pozsonyba, ahol az ottani külföldi HJ-tal is találkoztak. Ezenkívül közel tíz útra került sor, melyek elsődleges célja a német területek felkeresése volt. 1939 nyarán a Hlinka Ifjúság 30 fős csapata vett részt a HJ egyik nyári táborán, majd viszonzásképpen egy HJ-csoport vendégeskedett a Hlinka Ifjúság szlovákiai táborában.⁵⁵⁵

Szlovákiában a népi német ifjúság működése a lehető legszabadabb módon zajlott, ugyanis semmiféle akadályt nem gördítettek annak tevékenysége elé. 1938 decemberében Karmasin népcsoportvezető Ferdinand Klugot bízta meg a kárpátnémet ifjúság vezetésével. A szervezet – amely mindjárt a Szudéta-vidék átadása után létrejött – hivatalos neve *Kárpátvidéki Német Ifjúság* (Deutsche Jugend in den Karpatenländern) lett, amely kizárólagos igénnyel lépett fel a szlovákiai német fiatalok összefogását illetően, s a kormányrendelet szerint a szervezet feladata az államnak és népcsoportnak egyaránt elszánt férfiak és megbízható polgárok nevelése volt. A Német Ifjúság jó viszonyt alakított ki a Hlinka Ifjúsággal is. Céltűzésésként szerepelt a német ifjúság egységes összefogása, mivel a csehszlovákiai időkből eredő Tornamozgalom több csoportjának jelenléte ellenére sem lehetett egységes ifjúságról beszélni. Az ifjú tornászok talaján négy hónapos szervezőmunkával, 1939 közepére sikerült létrehozni az egységes ifjúsá-

⁵⁵⁴ Slowakische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 22., 1. Dezember 1935, 191. o. (BArch, NSD 43/8-2).

⁵⁵⁵ Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. RfJ, 1939. április 22., 3. o.; Aktennotiz. 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135; Wilhelm Kepler. Staatssekretär z. b. V. im AA an die Dienststelle, 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135; An das AA, Referent Partei, 19. Juni 1939 – PAAA, R 27135; An die RfJ, Auslandsamt, 3. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

gi szervezetet. A DJ a fiúk esetében 10 és 18, a lányok esetében 10 és 21 éves kor között fogta össze a német fiatalokat, összesen 85 állomáshelyet létesített, amelyeket 5 törzsbe (Pozsony, Körmöc, Németpróna, Felső-Szepesség és Alsó-Szepesség) fogtak össze. A 6. törzs, Kárpát-Ukrajna a magyar bevonulás miatt „elveszett”. A törzsekben egyenként 30-30 fiúcsapat és lánycsapat, illetve 32 DJ- és JM-csapat adott keretet az ifjúság működéséhez. A pozsonyi legfelsőbb vezetés mellett összesen 1200 alsóbb vezető teljesített szolgálatot, s a további vezetők képzése is gőzerővel folyt. 1939-ben hat vezetőképző tábor tartottak 350 fiú részére és további négy tábor 240 lány részére. A pozsonyi színjátszó csoport a legeldugottabb helyeken is tartott előadást. 1939 húsvétján 7 nagygyűlésre került sor, amelyeken összesen 7200 ifjú vett részt, Pozsony mellett pedig 400 fős táborozást tartottak. 1939 végére – 16 ezer fővel – az ifjúság 90 százaléka volt tagja a szervezetnek.⁵⁵⁶

5.5.4. Románia

Romániában az ifjúság ügyei egészen az 1940-es évek elejéig nagyon kaotikusak voltak, így a Hitlerjugend számára sem volt egyszerű a partnerkeresés. Romániában 1926-ban hozták létre az *Országos Testnevelési Hivatalt* (Oficiul National de Educatie Fizica), amely a román fiatalság testi nevelését koordinálta. A testi képzés azonban csak 1934-től vált kötelezővé, mikor is felállították az *Országos Nevelésügyi Hivatalt* (Oficiul de Educatie a Tineretului Roman, OETR), amely a teljes 7 és 18 éves kor közötti román ifjúságot összefogta. A nevelést három szervezetre bízta: az *Ország Őrzőjére* (Straja Tarii), a *cserkészekre* és a *Román Sportegyesületek Szövetségére* (Uniunea Federatilor Sportive Romane). A nemzeti kisebbségek szervezetei, így a némettség is a három szervezet valamelyikének korporatív tagjai voltak. Jelentősebb szervezet ezek közül csak a király által még trónörökösként alapított cserkészeké volt.⁵⁵⁷

1936. április 6-án a Tatarescu-kormány törvényt fogadott el az ifjúság neveléséről, amely megteremtette az egységes román államifjúság alapjait. A Nevelésügyi Hivatal jogot kapott arra, hogy a fiúk esetében 7 és 18, a lányok esetében 7 és 21 éves kor között felügyelje az erkölcsi, szociális, hazafias és testi nevelést. A törvényhez novemberben kiadott végrehajtási rendelet alapján az *Ország Őrzője* szervezetet szinte államifjúsági szervezetté alakították, amely mellett már csak a hozzá erősen kötődő cserkészmozgalom működhetett szabadon.⁵⁵⁸

⁵⁵⁶ Die deutsche Jugend in der Slowakei. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 10-11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777-112778. o.); Die volksdeutsche Jugend. RJP, 1939/140. sz., 1-3. o. Erblanger, Arthur, Deutsche Jugend in der Slowakei. Nation und Staat, 1940/5-6, 175-178. o.; Die deutsche Jugend in der Slowakei. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 10-11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777-112778. o.); Die volksdeutsche Jugend. RJP, 1939/140. sz., 1-3. o.

⁵⁵⁷ Bericht Hassenpflugs über die rumänische Jugend – BArch, NS 28/110, 54-59. o.; Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. RJP, 1937/195. sz., 5. o.; Die Jugendorganisationen in Rumänien. RJP, 1936/60. sz., 4. o.; Die Erziehung der rumänischen Jugend. RJP, 1938/32. sz., 1-2. o.; Straja Tarii – in Rumänien. RJP, 1938/231. sz., 3. o.

⁵⁵⁸ Bericht Hassenpflugs über die rumänische Jugend – BArch, NS 28/110, 54-59. o.; Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. RJP, 1937/195. sz., 5. o.; Bemerkungen zum Gesetz über die Organisation und Betätigung des Erziehungsamtes für die Jugend in Rumänien. Vertraulich. – PAAA, R 98878; Staatliche Regelung der Jugenderziehung in Rumänien – PAAA, R 98893; Die „Wacht des Landes”. Wille und Macht, 1939/2-3. sz., 23-29. o.; Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 2-6., 103-106. o.; Albrich-Chris-Hockl, i. m., 102. o.

A román ifjúság ezt követően is több lépcsőn keresztül és egymásnak is ellentmondó törvények révén jutott el az államifjúság fázisáig, annak teljes körű kiépítése azonban már csak a 40-es években valósult meg. 1938 végén a Straja 1,5 milliós tagsággal rendelkezett, s nemcsak az iskolai ifjúságot, hanem a dolgozó és sportoló ifjúságot is magában kívánta egyesíteni; ez azonban egyelőre vontatottan haladt.⁵⁵⁹ Főparancsnoka II. Károly király volt, a tényleges parancsnokságot *Teofil Sidorovici* szárnysegéd, az ifjúság felügyelője látta el. A szervezeti munka négy nagy pillérét a nemzeti nevelés, az erkölcsi-vallásos nevelés, a szociális nevelés és a testi nevelés képezte. A Straja volt az egyetlen olyan szervezet Délkelet-Európában, amelyet a HJ magához hasonló államifjúságnak tekintett,⁵⁶⁰ s egyben arra törekedett, hogy az ifjúság szervezését és képzését német mintára alakítsák ki.

A szervezet kiépítését Romániában is minden bizonnyal többen német mintára képzelték el, mert a román oktatási minisztérium nyomtatott anyagokat kért a bukaresti német követségtől a német ifjúság nemzeti, testi és erkölcsi neveléséről. A HJ pedig már 1935-től kezdve nagy készséget mutatott arra, hogy a román ifjúságot ellássa sajtótermékeivel.⁵⁶¹ Ezt támasztja alá, hogy Sidorovici ezredes személyesen utazott Németországba, hogy kapcsolatba lépjen a BIV-vel, majd azt követően 10 napos tartózkodása alatt német ifjúsági táborokat tekintsen meg. Követség ezt jó alkalomnak látta arra, hogy befolyást gyakorolhassanak a román ifjúsági szervezetre.⁵⁶²

A szervezetben végzett román ifjúsági képzés a 30-as évek végére már több hasonló vonást mutatott a Németországban megszokott rendszerrel. Emelni kívánták a lövészet jelentőségét, megnövelték a táborokban eltöltött idő hosszát is. Az ifjúsági vezető Romániában is önálló, diplomás foglalkozássá vált. Az iskolákban a csütörtököt az Ország Őrzője napjának nyilvánították, amelyen a szervezet minden fiú és lány tagja gyakorlatokat végzett a szabadban. Az Ország Őrzője azonban nyugtalanságra adott okot a németység körében, mert a szervezet kiváló kilátást biztosított a románosításra is, főleg hogy szinte az egész ifjúságot egészen kis kortól a felnőtté válás idejéig kisajátította.⁵⁶³

Az ifjúság neveléséről szóló törvény lehetőséget biztosított arra, hogy privát jellegű ifjúsági szervezetek állami felügyelet alatt továbbra is működhessenek. A német kisebbség számára erre a *Német Ifjúság Szövetsége* (Bund Deutscher Jugend, BDJ) és a *Romániai Német Ifjúság* (Deutscher Jugend in Rumänien, DJR) nevű szervezetek kap-

⁵⁵⁹ Zusammenfassung sämtlicher Jugendorganisationen Rumäniens. Presse-Dienst „Osztium”, 29. Januar 1937 (PAAA, R 98878.); Rumänien. Informationsdienst, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 25-26. o. (BArch, NSD 43/21, 112686-112687. o.); Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich, 17-19. o.; Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. Informationsdienst, 1939/4. sz., dátum nélkül, 7-9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528-112530. o.); Die „Wacht des Landes”. Wille und Macht, 1939/2-3. sz., 23-29. o.

⁵⁶⁰ Wie bauen ein neues Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 8., 15. November 1938, 33-34. o. (BArch, NSD 43/9.); Wo steht die Jugend Südosteuropas? Ungarn; Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 16-18. o. (BArch, NSD 43/9.).

⁵⁶¹ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 13. April 1935 – PAAA, R 63609.

⁵⁶² Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 26. Februar 1935 – PAAA, R 63609; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 6. Juli 1935; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 23. Juli 1935 – PAAA, R 63610; RJP Abteilung Ausland an das AA, 22. Juli 1935 – PAAA, R 63610.

⁵⁶³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 10. Oktober 1938 – PAAA, R 98878; Die Auswirkungen der Bestimmungen über das Erziehungsamt auf die Deutschen Jugendorganisationen in Rumänien – PAAA, R 63609.

tak lehetőséget. Ezek egyúttal az időközben belső nézeteltérések miatt a Fritz Fabritius vezette Romániai Németek Egyesületére/Népközösségére (Verband/Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien) és az Alfred Bonfert vezetésével működő Románia Német Néppártjára (Deutsche Volkspartei Rumäniens) bomlott Romániai Németek Nemzetiszocialista Önsegítő Mozgalmának, később Nemzeti Megújódási Mozgalmának (Nationalsozialistische Selbsthilfebewegung der Deutschen in Rumänien/Nationale Erneuerungsbewegung der Deutschen in Rumänien) ifjúsági szervezetei voltak.⁵⁶⁴

A romániai németiség nem emelt kifogást az államifjúság ellen, de hozzá való viszonyát két lehetőség alapján képzelte el. Elfogadhatónak tartották volna, ha az államifjúság csak az állampolitikai nevelés céljára veszi igénybe a német ifjúságot, s a „faji” nevelést átengedi az adott nemzetiségnek. Ez a gyakorlatban az Őrzők különböző nemzetiségű szekcióinak létrehozását jelentette volna. A másik, a németiség számára egyszerűbb és szimpatikusabb megoldás az lett volna, ha az Őrzők kezdettől fogva csak a román ifjúságra terjesztik ki tevékenységüket. Erről román részről – már csak az ország multietnikus jellege miatt is – azonban szó sem lehetett. Az 1938. december 15-i dekrétumtörvény végül minden ifjúsági szervezetet betiltott az Őrzökön kívül. A hivatalos intézkedések ellenére a német ifjúság azonban továbbra is kifejtette addigi tevékenységét.⁵⁶⁵

A romániai németiség ifjúságát mindazonáltal károsan érintette a belső megosztottság is. A 30-as évek elején Németország hatékony közreműködése révén az ifjúság hanyatlását a HJ megítélése szerint éppen az utolsó pillanatban sikerült megállítani, nagy küzdelmek árán 1938 végére sikerült egyesíteni a romániai németiséget. Ennek következményeként Fritz Fabritius népcsoportvezető Hans Hocklt immár az egységes szervezet ifjúsági vezetőjének nevezte ki, s fő feladata nem is lehetett más, mint a *Német Ifjúság Szövetsége* (Bund Deutscher Jugend, BDJ) és a már *Willi Depner* által vezetett *Német Ifjúságot* (Deutsche Jungenschaft Rumäniens, DJR) egyesítése. Pár hónapos előkészítés után 1939. március 1-jén a két szervezet *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend, DJ) néven egyesült, Hockl országos ifjúságvezető lett, Depner pedig a helyettese. 1939 végén a DJ így már 20 ezer taggal rendelkezett (Órománia 631, Bánát 6800, Besszarábia 2300, Bukovina 1600, Dobrudzsa 400, Szatmár 350, Erdély 8900).⁵⁶⁶ Hockl és Sidorovici 1939. nyári találkozásán pedig egyetértés született abban is, hogy a Német Ifjúságnak lehetőséget kell kapnia, hogy tevékenységét a Strajától függetlenül végezhesse.⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ Bemerkungen zum Gesetz über die Organisation und Betätigung des Erziehungsamtes für die Jugend in Rumänien. Vertraulich. – PAAA, R 98878; Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 2–6., 103–106. o.; Albrich – Chris – Hockl, i. m., 102. o.

⁵⁶⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 16. April 1938 – PAAA, R 98878; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 17. Juli 1937 – PAAA, R 98875; Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. Informationsdienst, 1939/4. sz., dátum nélkül, 7–9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528–112530. o.); Hockl, Nikolaus Hans, Die volkspolitische Stellung der volksdeutschen Jugend. Nation und Staat, 1940/5–6. sz., 150–154. o.; Volksgruppenrecht und Jugendorganisation. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 44. o. (BArch, NSD 43/9.); Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. Nation und Staat, 1939/9. sz., 589–592. o.; Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. Nation und Staat, 1940/5–6. sz., 165–171. o.

⁵⁶⁶ Einigung der Jugendorganisation der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Informationsdienst. 1939/6. sz., dátum nélkül, 1–4. o. (BArch, NSD 43/21, 112768–112771. o.); Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. Nation und Staat, 1939/9. sz., 589–592. o.; JfdDR Abteilung Ausland an das AA, 18. September 1933 – PAAA, R 63605.

⁵⁶⁷ Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 208. o.

A DJ mellett 1933-tól Romániában is fel kívánták állítani a Hitlerjugend, de annak – a szokásokhoz híven – csak birodalmi német és osztrák állampolgárságú tagságot szántak, és a nehézségek elkerülése végett minden a romániai németiség szervezeteihez fűződő kapcsolattól mentesíteni akarták. A romániai HJ tagsága azonban nem volt számottevő.⁵⁶⁸

A birodalmi Hitlerjugend kapcsolatai Romániával azonnal megindultak. A Hitlerjugend már 1933 nyarára is tervezett utat Romániába, s a lehetséges partnerszervezetek közvetítéséhez a külügyminisztérium segítségét kérte. Az utat 100–200 fővel kívánták lebonyolítani hat csoportban.⁵⁶⁹

A német látogatások mellett Románia is aktivizálta magát. 1933-ban *Georghe Tatarescu* ezredes, miniszterelnök személyes vendégeként 80 fős Hitlerjugend-csoportot kívánt meghívni Romániába 1934 nyarára. Tatarescu egyben azt is közölte, hogy addigra a politikai szituáció kedvező változása várható, és a kormányzat is üdvözölni fog egy ilyen látogatást. Cserébe szerette volna elérni, hogy a Hitlerjugend is meghívjon egy román ifjúsági csoportot Németországba. 1934 januárjában a viszonyok azonban még mindig kedvezőtlenek lehettek, mert Nabersberg is inkább elhalasztotta útját.⁵⁷⁰ 1934 nyarán Nabersberg azonban megtette tájékozódó jellegű délkelet-európai körútját, ami Romániát is érintette.⁵⁷¹

1935-től láthatóan több útra került sor Romániába, melyek elsődleges célpontjai a romániai németiség által lakott területek voltak. 1935-ben a wiesbadeni HJ indult nagyszabású kirándulásra Romániába: Giurgiát (Giurgiu), Töröcsvárt (Bran), Predeált, Brassót (Braşov), Besztercét (Bistriţa) és Kolozsvárt (Cluj) keresték fel.⁵⁷² Ezenkívül legalább tíz további útra került sor, s ettől az évtől kezdve a román ifjúság németországi útjai is nyomon követhetők. 1935-ben egy 100 fős román cserkészcsoporthoz vendégeskedett Németországban. A csoport egy svédországi cserkészaláíróról hazafelé állt meg Németországban, ahol nem egész egy hetet töltött. Közben megmutatták nekik a HJ létesítményeit, illetve Berlin és Potsdam nevezetességeit, s felmerült annak lehetősége is, hogy részt vegyenek a HJ táborain. Látogatásuk Drezdában ért véget. Német részről abban bíztak, hogy a szívélyes német fogadtatás után a romániai német ifjúsági csoportoknak is előnyösebb működési feltételeket biztosítanak majd.⁵⁷³

1935 tehát a kapcsolatok felélénkülésének éve volt. Az év legfontosabb eseménye Sidorovici németországi látogatása volt. A hamburgi HJ-nál tett látogatása során megtekintette az úszó Hein Godewind Ifjúsági Szállót, s más létesítmények felkeresése során is impulzusokat gyűjtött a román ifjúság további szervezéséhez és neveléséhez.⁵⁷⁴ A kapcsolatok személyes szinten is működtek. *Virgil Badulescu* tábornok, a Román Nemzeti Testgyakorlási Szövetség, illetve a Testnevelési Főiskola elnöke 1935 nyarán két fiát és

⁵⁶⁸ Carl Nabersberg an Fabritius, 11. August 1933 – PAAA, R 63605; Reichsdeutsche Jugend im Ausland. Standort Bukarest BDM an Panke, Bukarest, 20. Januar 1939 – BArch, NS 2/42, 27. o.

⁵⁶⁹ Deutsche Botschaft an das AA, Bukarest, 10. März 1933; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 29. Juni 1933 – PAAA, R 98891; Abschrift. HJ Ausland an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, 16. Februar 1933 – PAAA, R 98891.

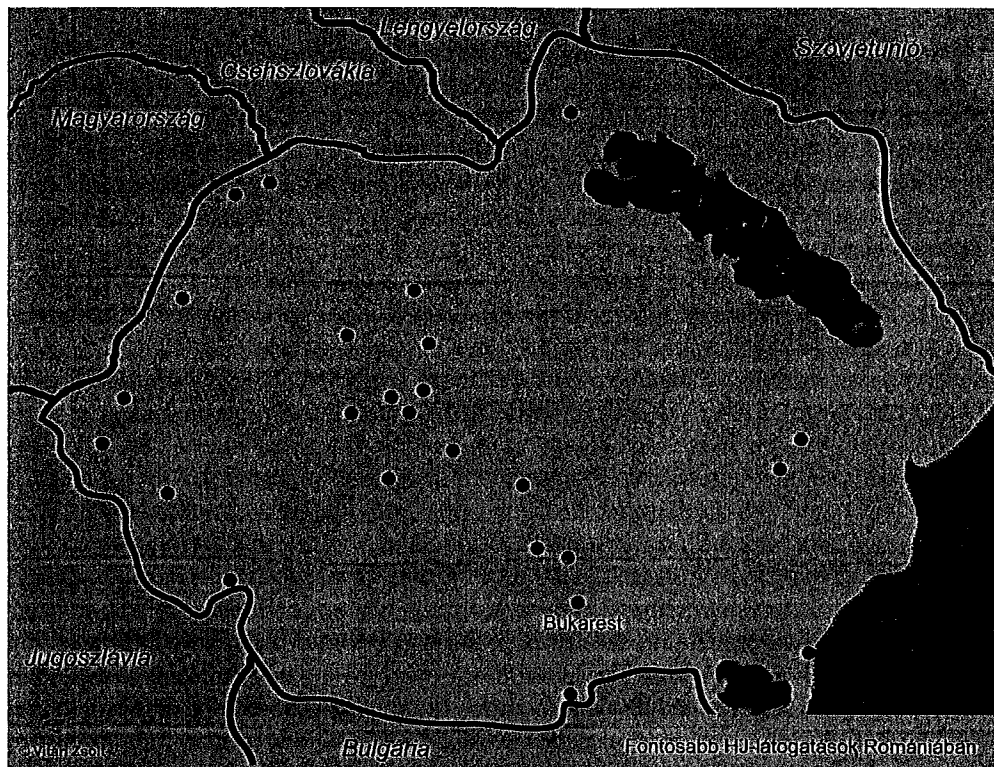
⁵⁷⁰ JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 23. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 23. Januar 1934 – PAAA, R 63606.

⁵⁷¹ Nabersberg, Carl, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. Wille und Macht, 1934/8. sz., 12–18. o.

⁵⁷² HJ-Großfahrt nach Siebenbürgern. RJP, 1935/196. sz., 2. o.

⁵⁷³ RJP Abteilung Ausland an das AA, 8. Mai 1935 – PAAA, R 98868; RJP Auslandsamt an das AA, 12. August 1935 – PAAA, R 98868; 100 rumänische Pfadfinder in Berlin. RJP, 1935/179. sz., 2. o.

⁵⁷⁴ Einrichtungen der Hitler-Jugend als Vorbild für Rumänien. RJP, 1935/187. sz., 2. o.



egy lányát szerette volna közép-németországi HJ-táborokba küldeni. A bukaresti követség a tábornok pozíciójára tekintettel melegen támogatta a kérést, amellyel ismét lehetőség nyílt arra, hogy a HJ további befolyást szerezzen a román ifjúságra.⁵⁷⁵

1936-ból érdekes módon alig rekonstruálható Hitlerjugend-látogatás Romániában, ami azonban nem jelenti azt, hogy ne került volna sor továbbra is több útra. Csupán a frankfurti HJ ének- és színjátszó csoportjának Romániát (erdélyi szász települések) is érintő délkelet-európai útjáról, illetve a hessen-nassauai HJ külügyi osztályvezetőinek és gazdaságpolitikai referenseinek szintén Délkelet-Európába irányuló útjáról van tudomásunk. Román részről továbbra is érkeztek csoportok Németországba a HJ-tal való kapcsolattartás, illetve a német ifjúsági nevelés megismerése céljából. 1936-ban erdélyi tanárok (14 fő) látogattak a kurhesseni HJ-hoz, majd 1936 májusában egy erdélyi színjátszó csoport érkezett Wuppertalba, ahol néhány nagyszabású előadás keretében népdalokat, néptáncokat és egy színjátékot mutattak be. A hamburgi Szabadidős Kongresszuson és az olimpiai játékokon részt vevő Virgil Badulescu tábornok ezúttal személyesen tekintette meg a HJ táborait, otthonait és egyéb létesítményeit.⁵⁷⁶

⁵⁷⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 25. April 1935; RJF Abteilung Ausland an das AA, 7. Juni 1935 – PAAA, R 98875.

⁵⁷⁶ HJ in Ungarn und Südosteuropa. RJP, 1936/148. sz., 2. o.; Von der Südosteuropa-Fahrt zurück. RJP, 1937/187. sz., 2. o.; Siebenbürger Lehrer besuchen kurhessische HJ. RJP, 1936/190. sz., 2. o.; Siebenbürger Spielgruppe in Wuppertal. RJP, 1936/109. sz., 2. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 11. Juli 1936 – PAAA, R 98875.

1937-ben minden korábbinál magasabb szintre emelkedtek a kapcsolatok. Február végén és március elején ismét Hessen-Nassauba látogatott egy 45 fős erdélyi néptáncscsoport.⁵⁷⁷ Ezt követően a román államifjúság első igazán nagy csoportját küldte ki Németországba tapasztalyszerzésre. 107 parancsnoka és vezetője vendégeskedett a Hitlerjugendnél Majna-Frankfurtban, ahol a HJ-tal és a BDM-mel közösségi estre is sor került, amelyen a román vendégek népdalokat és néptáncokat is bemutattak. A küldöttség meglátogatta a HJ Ruhr-Alsó-Rajna területét is. Düsseldorfban a BIV részéről Fink Románia-referens fogadta őket, illetve a HJ-terület törzsvezetője. A román küldöttség megtekintette a HJ sátoztáborát és az „Alkotó nép” című birodalmi kiállítást is.⁵⁷⁸

1937-ben ismét több német útra is sor került Romániába, amelyek továbbra is szinte kizárólag a németek által lakott vidékekre irányultak. 1937 júliusában a HJ egyik 12 leányból és 13 fiúból álló színjátszó csoportja indult Erdélybe. Bukarestben különböző előadásokat tartottak az ottani német kolóniának. Útjuk során érintették Medgyest (Medias), Berethalmot (Biertan), Segesvárt (Sighişoara), Nagyszebent (Sibiu) és Brassót is.⁵⁷⁹ Anglia mellett a BIV gazdasági referensei (17 fő) ebben az évben (szeptember 14.–október 12.) Erdélybe, Brassóba utaztak. Az út egy délkelet-európai út részét képezte, amely érintette Ausztriát, Magyarországot, Romániát és Jugoszláviát is. A Passauból, rövid felkészítő tábort követően útnak induló csoport első állomása Bécs volt, majd Budapesten keresztül érkeztek Romániába. Itt az első állomás Arad volt, melynek környékén német és román falvakat egyaránt megismertek. Ezután a román Bánságon keresztül Erdélybe utaztak, ahol Medgyesen és Brassóban álltak meg. A német múlt emlékei mellett ipari létesítményeket és földgázlelőhelyeket is megtekintettek. Az Ottokar Lorenz gazdaságpolitikai referens által vezetett csoportot az út során végig az Őrzők kalauzolták. Az ott-tartózkodás során találkoztak a helyi, birodalmi német kolóniával, megtekintették az Őrzők sepsiszentgyörgyi (Sfântu Gheorghe) vezetőképző iskoláját, valamint Predeálban a Nevelésügyi Hivatal leányképző iskoláját. Ezt követően ellátogattak Sinaia és Breáza városaiba is, majd Bukarestbe (Bucureşti), ahol a német követségen nagy fogadás várta őket. A romániai kirándulás utolsó állomása Konstanca (Constanţa) volt.⁵⁸⁰

1937 augusztusában Lauterbacher törzsvezető fogadta az ismét Németországba látogató Sidorovicit, akinek több HJ-tábort is megmutatott. Sidorovicit a berlini román követség két munkatársa is elkísérte. Útja egyben nyilvánvalóan előkészítette az év legfontosabb eseményét, Baldur von Schirach romániai látogatását is. Schirach 1937 decemberében látogatott el Romániába. Érdekes jelenség volt, s egyúttal nagyfokú óvatosságról tanúskodott, hogy Schirach vizitje Romániában – mint ahogy a többi balkáni fővárosban is – sem volt hivatalos jellegű. Schirachot azonban mindjárt érkezésekor fogadta Sidorovici, megjelent a pályaudvaron a követség, a párt és a helyi HJ is. A követségen elköltött reggelin Sidorovici mellett öt másik magas rangú román ifjúsági vezető is részt vett, valamint az NSDAP helyi csoportvezetője, a HJ és a BDM képviselője is. Schirach

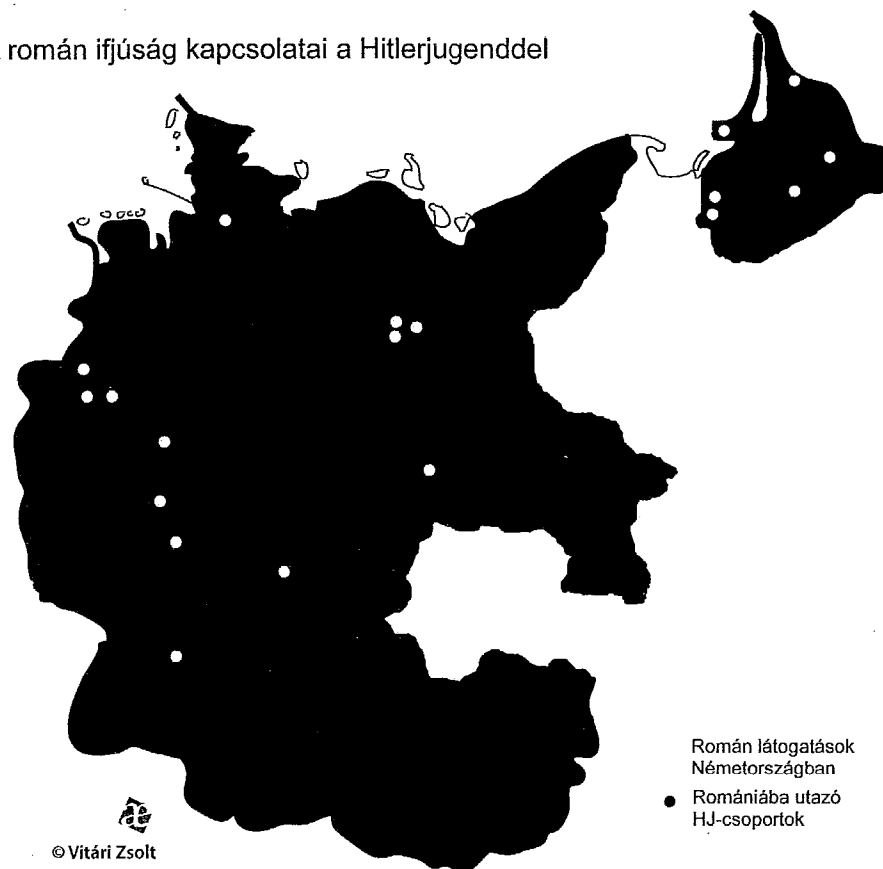
⁵⁷⁷ Siebenbürger Trachtengruppe in Hessen-Nassau. RJP, 1937/47. sz., 2. o.

⁵⁷⁸ Rumänische Staatsjugend besucht die HJ. RJP, 1937/171. sz., 2. o.

⁵⁷⁹ Abschrift. Hein Stünke an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, 15. Juli 1937 – PAAA, R 60449; Deutsches Konsulat an das AA, Kronstadt-Braşov, 21. August 1937 – PAAA, R 60450.

⁵⁸⁰ Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. RJP, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. RJP, 1937/225. sz., 2. o.; Deutsches Konsulat an das AA, Kronstadt-Braşov, 8. Oktober 1937 – PAAA, R 98897; HJ-Referenten in Rumänien (Zeitungsausschnitt) – PAAA, R 98897; Rumänien – wie wir es sahen. RJP, 1937/237. sz., 1–2. o.

A román ifjúság kapcsolatai a Hitlerjugenddel



programja során a német hősi temetőben koszorút helyezett el az ismeretlen katona sírjánál, Sidorovici kíséretében felkereste a német otthont, a bukaresti német követtel pedig a román külügyminiszternél járt. *Antonescu* hadügyminiszter e látogatás során adta át Schirachnak a *Wille und Macht*ba szánt köszöntőjét. A lapnak adott interjújában *Antonescu* nagyon üdvözölte a német és a román ifjúság kapcsolatait. A *Badulescu* államtitkár-helyettesnél tett vizit után Schirachot fogadta a király, aki az egy órás megbeszélésen átnyújtotta Schirachnak a román ifjúság külföldieknek ritkán adományozott kitüntetését. A megbeszélésen részt vett a trónörökös is. Az Ország Őrője is fogadást rendezett Schirach tiszteletére. A látogatás alatt Schirach több iskolát felkeresett, köztük a román ifjúsági szervezet egyik szakiskoláját, illetve a három legnagyobb vezetőképző iskoláját. Schirach kétnapos látogatása után 13-án utazott el Bukarestből, ahonnan Budapestre tartott. A bukaresti német követ véleménye szerint a látogatás bizonyosan hozzásegített ahhoz, hogy erősítsék és elmélyítsék a kétoldalú kapcsolatokat, és ezáltal a királyt és ifjúságát egyre inkább német vonalra térítsék.⁵⁸¹

⁵⁸¹ Rumänischer Jugendführer in Berlin. RJP, 1937/179. sz., 2. o.; Schirach útja 1937-ben Belgrád, Szófia, Athén, Rodosz, Damaszkusz, Bagdad állomásokat érintette. Az út azoknak a szervezeteknek a felkeresését szolgálta, amelyek javarészt a HJ példáját követték, s kapcsolatukat meg kellett erősíteni. Schirachot elkísérte Herbert

1938-ban a kapcsolatok az egy évvel korábban megteremtett magas szinten maradtak. Ezt bizonyította többek között Sidorovici – felesége és munkatársai kíséretében – tett újabb németországi útja 1938 júniusában. A magas rangú román vendéget és küldöttségét Berlinben Hartmann Lauterbacher fogadta. A rövid látogatás alkalmával a két ország ifjúságai közötti kapcsolatokról ejtettek szót. Sidorovici kifejezte azt a kérését, hogy még 1938-ban hajtsanak végre egy vezetőcserét a két ország között. Miután meggyeztek a csere lebonyolításában, a románok azt kérték, hogy a tervezett 30 fős létszámot mindkét oldalon emeljék fel 50-re. Végül 1938 szeptemberében összesen 30 román vezető és 12 román vezetőlány érkezett Németországba, akik egész szeptemberben Németországban maradtak, hogy részt vehessen a birodalmi pártnap rendezvényein is.⁵⁸² Így Románia 1938-ban először küldött hivatalos román ifjúsági delegációt a nürnbergi pártnapokra. A csoport az ifjúsági vezetők és vezetőnők mellett egyéb magas rangú, az ifjúsági életben fontos szerepet betöltő személyeket is magában foglalt. A román delegáció Kelet-Poroszországban hajtott végre tanulmányutat, hogy megismerje a HJ munkáját, főleg Königsbergben, Tilsitben (Sovetsk), Gumbinnenben (Guszev), Angerburgban (Węgorzewo), Marienwerderben (Kwidzyn) és Stuhmban (Sztum) jártak. Az utolsó állomás Marienburgban (Malbork) volt. A tanulmányutat követően Berlinben megtekintették a BIV intézményeit, kirándulást tettek Potsdamban, majd hazautaztak. 1938 szeptemberében Németországba érkezett a román ifjúsági szállók szervezetének 50 fős küldöttsége is, amely Berlin és Potsdamot kereste fel. A nürnbergi pártnapok megtekintése után hazautaztak.⁵⁸³

Az 1938-ra a BIV már 22 utat és két közös táborot tervezett a román ifjúsággal.⁵⁸⁴ Ezek megvalósulásáról azonban alig rendelkezünk információkkal, mindössze két erdélyi út dokumentált. 1938 júliusában a romániai HJ 22 tagja tett többhetes nyári utat a Bukaresthez közel fekvő hegyekben, ahol egy táborban sport- és tornagyakorlatokat hajtottak végre.⁵⁸⁵

Az 1938. őszi román vezetőlátogatást a Hitlerjugend 44 fős csapatával 1938 októberében viszonzta. A csoport összesen 32 HJ-vezetőből és 12 BDM-vezetőből állt. A csapatot *Petter* területvezető vezette Berlinből. A küldöttség tagja volt, de csak többnapos késéssel érkezett meg, Lauterbacher törzsvezető is.⁵⁸⁶ A csoport az első napokat Bukovi-

Müller területvezető, Schirach főadjudánsa, Heinz John főterületvezető, személyügyi főnök és miniszteri tanácsos, Artur Axmann, főterületvezető, a Szociális Hivatal főnöke, Günther Kaufmann főjárásvezető, Schirach személyes sajtóreferense és Hans Lauterbacher aljárásvezető, a Külügyi Hivatal főreferense. Ezenkívül két tudósító és egy szolga tartozott Schirach stábjához. Der JfdDR an Lammers, 18. November 1937 – BArch, NS 43/3506, 15–16. o., PAAA, R 98908; RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 23. November 1937 – PAAA, R 98908; An die Gesandtschaft Bukarest, 29. November 1937 – PAAA, R 98908; Vermerk, 19. November 1937 – PAAA, R 98908; Rumäniens Außenminister an die HJ. Hamburger Tageblatt, 19. Dezember 1937; Deutsch-rumänische Jugendfreundschaft. Kölnische Volkszeitung, 20. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 133–134. o.); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 13. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Wortmann, i. m., 164. o.

⁵⁸² Sidorovici bei Lauterbacher. RJP, 1938/133. sz., 3. o.; Nachrichten aus der Jugend. Das Junge Deutschland, 1938/7. sz., 359. o.; JfdDR an das AA, 12. August 1938 – PAAA, R 98878, R 27134; RJF Grenz- und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134.

⁵⁸³ Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. RJP, 1938/204. sz. 1. o.; Ausländische Parteitagsgäste auf Deutschlandfahrt. RJP, 1938/217. sz., 3. o.; Ausländische Gäste bei der HJ. RJP, 1938/227. sz., 2. o.; Rumänische Gäste beim Deutschen Jugendherbergswerk. RJP, 1938/205. sz., 3a. o.; Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Rumänien, 1939/3. sz., 83. o.

⁵⁸⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 9. April 1938 – PAAA, R 98897.

⁵⁸⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 29. Juli 1938 – PAAA, R 98878.

⁵⁸⁶ RJF Grenz und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, Czernowitz, 28. Oktober 1938 – PAAA, R 98875, R 27134.

nában (Czernowitz/Cernăuți) töltötte, aztán felkereste az ország más részeit is, többek között Predeál, Breáza és Sepsiszentgyörgy vezetőképző iskoláit, Galac (Galați), Braila (Brăila) és Konstanca kikötővárosokat. Constanzában éppen akkor futott be az Emden cirkáló, így a két látogatás erősítette egymás hatását. A csoport felsorakozott az Emden cirkálón is, és a hajó parancsnoka lehetőséget adott arra, hogy megtekintsék a hajót. Leginkább Galatzban, az „erősen elzsidósodott” városban hagytak hátra mély nyomot, mivel ott először láttak horogkeresztes jelképeket. Az utazás végét egy bukaresti látogatás képezte, ahol megtekintették az Őrzők létesítményeit, valamint iskolákat és gazdasági üzemeket. Fogadta őket Bukarest főpolgármestere. A követség az NSDAP és a német kolónia képviselőinek jelenlétében látta vendégül a csapatot. Az elutazás előtt a csoport a helyi HJ és a német kolónia tiszteletére rendezett ünnepséget 1923. november 9. emlékére. Az ünnepségen Lauterbacher rövid beszédet mondott, aki csak kb. négy napot töltött a csapattal, és az odaúton megállt Budapesten is.⁵⁸⁷

1939-ben az egy évvel korábbi szinthez képest jóval kevesebb, már csak nyolc utat terveztek Romániába. A vezetőcsere programját 1939 őszére azonban változatlanul programba iktatták a román államifjúsággal. Más német csoportokkal együtt a németek viszont továbbra is szinte elárasztották az országot. A román fél már-már kellemetlenül érezte magát, hogy túl sok német csoport érkezik, amelyek száma csak 1939. július-augusztusban elérte a negyvenet. Ezek közül a HJ-csoportok száma alacsonyabb volt, mint korábban, de a tanulók, a Nemzetpolitikai Nevelőintézetek (Napola), a tanárok, az egyetemi hallgatók és az Örömben az erő (Kraft durch Freude, KdF) mozgalom csoportjai együttesen már túlzott a német jelenlétet eredményeztek.⁵⁸⁸

Sidorovici 1939 áprilisában – már szinte menetrend szerint – érkezett Németországba, látogatása középpontjában a Führer 50. születésnapjára ünnepségsorozata állt Berlinben. A román vendéget Schirach Gatowban, a HJ Külföldi Házában fogadta.⁵⁸⁹ A legmagasabb szintű ifjúsági kapcsolatok 1939 júniusában Schirach újabb romániai látogatásával folytatódtak. Schirach a román király meghívására érkezett Bukarestbe június 7–10. között, ezúttal a király trónra lépésének évfordulóján rendezett ünnepségeken és az államifjúsági napon vett részt.⁵⁹⁰ Személyesen találkozott Sidorovicivel is. A bukaresti követség tudatta, hogy a görög Pál herceg, a portugál és a jugoszláv államifjúsági vezetők, a fasiszta *Liktorium Olasz Ifjúsági Szövetsége* (Gioventù Italiana del Littorio, GIL) főparancsnoka, Starace és a spanyol Falange-vezető is biztosította a rendezőket részvételéről. A külügyminisztérium nem utolsósorban éppen ezért tanácsolta Schirachnak is

a részvételt. Schirach végül *Völkers* alezredes (a Wehrmacht Főparancsnokság [OKW] összekötő tisztje Schirachnál), *Günter Kaufmann*, a BIV Sajtó- és Propaganda Hivatal vezetője, *Hans Lauterbacher* külügyi hivatalvezető, *Woldemar Fink*, Románia-referens, és adjutánsa *Scholz*, *Krome* (A VB budapesti képviselője) és *Theil* (A VB bukaresti képviselője és a BIV bukaresti kirendeltségének vezetője) kíséretében érkezett Bukarestbe. Az ünnepségsorozaton a király felavatta a román ifjúság zászlóit, és kitüntetésekkel adta át a külföldi delegációknak. Schirach a román csillagrend nagykeresztjét kapta, de a német delegáció többi tagja is részesült valamilyen kitüntetésben, és általában magasabb rendűekben, mint a többi külföldi küldöttség tagjai. A vendégek részt vettek a román ifjúság és a román sportegyesületek bemutatón, s a nemzetközi lovastorna megnyitóján is, amelyen egy német tiszti csoport is képviseltette magát. A küldöttséget fogadta a külügyminiszter is, Schirachot a király látta vendégül, az utána következő magánaudiencia egy óráig tartott. A többi delegációt a bukaresti tartományfőnök hívta meg. Schirach a német nagykövetségen fogadta a román miniszterelnököt, a román külügyminisztert és az olasz követet. Ezt követően Schirach is tiszteletét tette *Calinescu* miniszterelnöknél, s hivatalos volt a román nevelésügyi miniszterhez. A küldöttség Bukarestből Budapestre távozott, ahol mindössze egy napot töltöttek. Ott fogadta őket *Erdmannsdorf* nagykövet és a Levente küldöttsége.⁵⁹¹

A romániai látogatás egyúttal arra is alkalmat adott, hogy értékeljék a román ifjúsági munka másfél éves fejlődését. Bár a fejlődést jelentősnek ítélték meg, felhívták a figyelmet azonban arra is, hogy a látottakat nem lehet az egész országra általánosítani. Kiemelték, hogy – Németországgal és Olaszországgal ellentétben – Romániában az iskolát teljes mértékben bekapcsolták az ifjúsági feladatok ellátásába. A bemutatásokat inkább propagandának minősítették, mintsem komoly nevelési értékkel bíró rendezvényeknek. Dél-európai viszonylatban viszont példásnak tekintették a román teljesítményt. A német küldöttség a szívélyes fogadtatás ellenére úgy érezte, hogy a rendezvényeken a király és a trónörökös kerülni próbálta a hosszabb beszélgetéseket, hogy – német meglátás szerint – így nagyobb tetszést keltsenek a francia és az angol vendégeknél. A király által adott ebéden Schirach pedig rossz helyet kapott. Ezért a második napon már némi merevség volt érzékelhető a kétoldalú érintkezésben. Azt is a román szervezés szemére vetették, hogy egyik küldöttséget sem részesítette előnyben, így különösen a német, az olasz és a spanyol küldöttség érezte magát kényelmetlenül. Sőt inkább az angoloknak kedveztek, az angol küldött, Lord Somers, a cserkészek helyettes vezetője ugyanis szoros viszonyban állt a trónörökösrel.⁵⁹²

Jó kapcsolat alakult viszont ki az olasz, a spanyol és a német küldöttségek között, amit az is jelzett, hogy Schirach elutazásakor a két másik küldöttség megjelent a reptéren. Pozitívan értékelték a görög ifjúsági vezető, *Kanelopoulos* németbarát beállítottságát, szemben a koronahercegével, és a portugál ifjúsági vezető, *Nobre Guedes* is demonstrálta szimpátiáját. Összességében úgy értékelték, hogy a német jelenlét betöltötte szerepét: az ifjúságnevelés terén biztos fellépést tanúsítottak, jól láthatóvá vált a német hatalom a délkeleti térségben. Megállapították, hogy a német-olasz ifjúsági együttmű-

⁵⁸⁷ Deutsches Konsulat an das AA, Galatz, 7. November 1938 – PAAA, R 98875; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 10. November 1938 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 22. Oktober 1938 – PAAA, R 98907; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 22. Oktober 1938 – PAAA, R 98907; RJF Grenz- und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; RJF Grenz und Auslandsamt. Hauptreferat GA 6 – PAAA, R 98875, R 27134; Deutsches Konsulat an die Deutsche Gesandtschaft Bukarest, Czernowitz, 28. Oktober 1938 – PAAA, R 98875, R 27134

⁵⁸⁸ Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; DAAD Zweigstelle Bukarest an den Oberbannführer Dr. Fink oder Vertreter Auslandsamt der Reichsjugendführung, Bukarest, 21. Juli 1939 – PAAA, R 27135; DAAD Zweigstelle Bukarest an den Oberbannführer Dr. Fink oder Vertreter Auslandsamt der Reichsjugendführung, Bukarest, 21. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

⁵⁸⁹ Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. RJP, 1939. április 22., 3. o.

⁵⁹⁰ Baldur von Schirach in Bukarest. RJP, 1939. június 8., 3. o.; Der Gesandte in Bukarest an das AA, 10. Juni 1939. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band VI, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1956, 504. dokumentum, 577–578. o.

⁵⁹¹ Zu Partei 2684, 2809, 2877, Dr. Garben, 22. Mai 1939 – PAAA, R 27135.; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 19. Mai 1939 – PAAA, R 27135; Bericht über die Reise des Reichsjugendführers im Juni 1939 nach Rumänien – PAAA, R 27135.

⁵⁹² Bericht über die Reise des Reichsjugendführers im Juni 1939 nach Rumänien – PAAA, R 27135.

ködés már Európa ifjúsági szervezeteinek messze több mint felét inspirálja. A találkozó azt is megmutatta azonban, hogy Németország ellenfelekre számíthat a délkeleti régióban. Felhívták ugyanakkor a figyelmet arra, hogy a térség országai – különösen Románia – a belső politikai élet erősítésével egyre inkább ki akarnak lépni a „játékszer” szerepéből.⁵⁹³

A BIV bizalmatlanságát tovább növelte, hogy Sidorovici Schirach látogatását követően a sziléziai közigazgatási körzet előjárójának meghívására lengyelországi látogatást tett. Lengyelországgal a danzigi autópálya és vasútépítési tervek miatt alakult ki konfliktus már 1939 tavaszán, s ezért Németországban zokon vették, hogy a román ifjúság legfőbb vezetője ebben a situációban a lengyel ifjúsággal is szívélyes kapcsolatokat kíván ápolni. Sidorovici lengyelországi útját azért is rossz néven vették Németországban, mert pont akkor tartózkodott Bukarestben Robert Ley DAF-vezető, akit így nem tudott személyesen fogadni.⁵⁹⁴ Erre válaszul Berlinben lemondták az 1939. évi vezetőcsere keretében érkező első román csoport látogatását, amelyhez a külügyminisztérium is hozzájárult. Annak ellenére történt mindez, hogy Sidorovici lengyelországi látogatását Schirachnak már Romániában jelezte, és kérte, hogy ez ne okozzon nézeteltérést. A lemondást közlő táviratot a minisztérium viszont mindenképpen olyan szövegezéssel képzelte el, hogy az ne jelentse „az ajtó teljes becsapását”. Ennek következtében Sidorovicit és feleségét törölték a nürnbergi pártnap vendéglistájáról is. A vezetőcsere németországi útját is bizonytalan időpontra halasztották. Schirach az ügyet ezúttal teljesen a minisztérium döntésére bízta.⁵⁹⁵

Fabricius, romániai német követ azonban nem tartotta célszerűnek a román csoport útjának visszamondását, mert ezzel a király is letérhetett a HJ által remélt útról, ami azt jelentette volna, hogy az ellenfelek kezébe játszákat át a román ifjúságot. Fabricius az egész dolog lényegét a következőképpen foglalta össze: „Különben is politikai szükség-szerűség, hogy Romániát magunkhoz láncoljuk, amíg nem tudjuk és akarjuk katonailag elfoglalni.” Ezért azt javasolta, hogy a felfüggesztett csereprogramot azonnal indítsák útjára, és hívják meg Sidorovicit és nejét a pártnapra, ahol meg lehet vitatni vele a lengyel ügyet, és a román–német kapcsolatokról is beszélni lehet. „Ha nagynak mutatjuk magunkat – folytatta a követ –, akkor sikeres a HJ is, mert a lengyel és a román ifjúság amúgy sem érti meg egymást.”⁵⁹⁶

Más nézet szerint, a román ifjúság 1939 közepére már egyértelműen baráti érzületet mutatott Németország felé, amit azonban még fejleszteni kellett. Minél jobban sikerült ugyanis Németország oldalára állítani az ifjúságot, annál inkább fordulhatott az egész ország Németország felé, és szabadulhatott fel a francia befolyás alól. A király azonban még mindig nem hagyott fel a „mindenkivel barátkozni” politikájával, de az ifjúságot egyre inkább a HJ mintájára alakította, ami Fabricius követ szerint főleg Schirach érdeme volt. A követ úgy vélte, ha sikerül a román ifjúságot teljesen a HJ vonalára helyezni,

⁵⁹³ Uo.

⁵⁹⁴ Sidorovici más román ifjúsági vezetők társaságában 7 napot töltött Lengyelországban 1939. június 15-től kezdődően. Ez idő alatt felkereste Lemberget, Varsót, Gdingent, Kattowitzet és Krakkót.

⁵⁹⁵ Partei 4633 an den Deutschen Gesandten in Bukarest, Herrn Dr. Fabritius, 17. Juli 1939 – PAAA, R 27135. Dringend – Luther an Garben, 14. Juli 1939 – PAAA, R 27135; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 12. Juli 1939 – PAAA, R 27135; 27622, 159–161. o.; Partei 4584. Sehr verehrter Herr. Dr. Fabricius, 17. Juli 1939 – PAAA, R 98886; AA Referat Partei, Nr. 3582, 15. Juni 1939 – PAAA, R 27135.

⁵⁹⁶ Fabritius an Luther, Holz bei Gmund, 26. Juli 1939 – PAAA, R 27622, 156–158. o.; Stelzen an das AA, Bukarest, 15. Juli 1939 – PAAA, R 98886.

akkor a királynál is el lehet érni majd, hogy ne ápoljon kapcsolatot a világ más ifjúsági szervezeteivel.⁵⁹⁷ Úgy tűnik, hogy a nézeteltérések ellenére 1939-ben is megvalósult hét út Romániába, s az Ország Őrzőinek küldöttsége részt vett a HJ garmisch–partenkircheni téli játékein, majd Berlinben is látogatást tett.⁵⁹⁸

Összességében a Hitlerjugendnek – igazodva a német diplomáciai és gazdasági érdekekhez – Románia volt talán a legfontosabb partnere volt a délkelet-európai térségben. Románia tipikus példája volt annak, miként tükröződött vissza a német–francia–angol hatalmi vetélkedés az ifjúsági kapcsolatok szintjén. A román belpolitikai nehézségek leküzdése után a HJ útjai a 30-as évek közepén indultak meg Románia felé, s érdekes módon elsősorban Németország nyugati és középső vidékeiről érkeztek. A csoportok nagysága viszonylag szerény volt, átlagban 14 fővel érkeztek, viszont többnyire hosszú ideig maradtak román földön, átlagban 28 napot. Románia kiváló terepet nyújtott az ottani németiség népiségi megtartására, hiszen ez elé – egy-két incidenst leszámítva – Romániában nem gördítettek akadályt. Így a HJ-csoportok minden nagyobb német településterületet felkerestek, például a Bánságot, Erdélyt, Bukovinát, Besszarábiát és Észak-Dobrudzsát. Román lakta területek alig szerepeltek az úti célok között. Románia elsősorban ifjúsági vezetőket küldött Németországba, akik főleg azokat a területeket látogatták meg, ahonnan a HJ is csoportokat menesztett Romániába. A lányok cserekapcsolata mindvégig meglehetősen szerénynek mutatkozott.

5.5.5. Jugoszlávia

Jugoszláviában a legnagyobb ifjúsági szervezet a *Jugoszláv Királyság Szokoljainak Szövetsége* (Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije) volt, amelynek 1936 végén kb. 380 000 tagja volt. Más szervezetek mindössze pár ezer fős tagságot voltak képesek felmutatni.⁵⁹⁹ A Szokol (sólóyom), a szláv népek egyik háborús jelképe volt, a harcosok kísérsőjeként tartották számon, így katonás és harcias erényeket testesített meg. A pánszláv érzület terjesztése mellett a Szokolnak célja volt a nemzeti tudat elmélyítése és a testi erőnlét emelése. A szervezet működéséhez egy 1929-ben hozott törvény teremtette meg a szilárd alapot, ami alapján a Sokol keretei között tervezték államifjúság kialakítását is. A szervezet élén a trónörökös állt, a központi bizottságot pedig a miniszterelnök és a testi nevelés miniszterének egyetértésével állították fel.⁶⁰⁰ A Szokol mellett a cserkészek kb. 10 ezer fős létszámukkal nem rendelkeztek semmi befolyással. 1934-ben hirdették ki a fiú ifjúság általános testi felkészítéséről szóló törvényt, amely a népiskolát elhagyó ge-

⁵⁹⁷ Fabritius an Luther, Holz bei Gmund, 26. Juli 1939 – PAAA, R 27622, 156–158. o.

⁵⁹⁸ Rumänische Jugendführer in Berlin (Újságkivágás) – PAAA, R 99008.

⁵⁹⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 10. Dezember 1936 – PAAA, R 98875.

⁶⁰⁰ Az első ilyen Szokol-szervezetet Csehországban alapították. 1863-ban jött létre a szlovén, 1874-ben a horvát és 1882-ben a szerb Sokol. 1918–19-ben az Szerb–Horvát–Szlovén Királyság létrehozása után ezek a szervezetek egyesültek. 1934-re a tagság kb. 100 ezer fősre duzzadt. Beolvasztották a katolikus egyház rokon szervezeteit is, így a szlovén Orelt (Sas) is. Der südslawische Sokol. RJP, 1936/46. sz., 3. o.; Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebiets Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich, 4–5. o.; Jugend im Osten. Das Deutsche Mädel, 1935/5. sz.; Miletitsch, Vjekoslav, Die deutsche und die jugoslawische Jugenderziehung. Wille und Macht, 1938/11. sz., 3–4. o.; Gregoric, Danilo, Der Anteil der Jugend am Werden Jugoslawiens. Wille und Macht, 1938/11. sz., 5–8. o.; Die Jugendverbände des Auslandes. Führerblätter der Hitler-Jugend. Ausgabe DJ, Juni 1936, 18. o.

neráció testi neveléséről rendelkezett, és 20 éves korig határozta meg a kötelezettséget. A rendszer kiépítése azonban csak fokozatosan történt meg, 1939-ig kb. 200 ezer fiút részesítettek ilyesfajta képzésben.⁶⁰¹

Jugoszláviában – Romániához hasonlóan – fontos szerepet játszott a német kisebbség, amely önszervezését már 1918-ban megkezdte.⁶⁰² A 20-as évek végén a nagynémet gondolatok előtérbe kerülése révén bomlási folyamatok indultak meg a németsegen belül, majd a 30-as évek elején a nemzetiszocialista szellemiséget követő megújódási mozgalom bontotta fel a nehezen helyreállított egységet. Utóbbi különösen a Sváb-Német Kultúrszövetség ifjúságában hagyott mély nyomokat. Időközben a jugoszláv hatóságok is egyre szigorúbb ellenőrzés alá vonták a németség szervezeteit: megtiltották a horogkeresztes jelvények és zászlók használatát, valamint a Hitler-köszöntést, megszigorították a németországi utazásokat, s mind több Jugoszláviába érkező németet utasítottak ki. Különösen bosszantó volt a hatóságok számára a Németországból érkező énekes diákok (Wandervogel) és az Örömben az erő (KdF) jelenléte. A Kultúrszövetség ifjúsági szervezete 1934-ben jött létre a *Német Ifjúság Szövetsége* (Verband der deutschen Jugend) néven, de az egyes vidékeken más szervezetek is kifejtettek ifjúsági tevékenységet. Működtek még katolikus és evangélikus szervezetek is. Az iskolai ifjúság csak a Sokolban tevékenykedhetett, más egyesületben nem.⁶⁰³

A Hitlerjugend jugoszláv kapcsolatai 1933-ban kissé nehézkesen indultak, s a német diplomácia a jugoszláv hozzáállást tekintve aggályokat fogalmazott meg velük kapcsolatban. A belgrádi német követség egyenesen azt várta, hogy a jugoszláv kormány sem adja áldását a tervezett ifjúsági cserére. A hivatalos visszautasítás elkerülése érdekében a követség inkább a tervek visszavonását javasolta. 1934-re a helyzet azonban már változott, mert a követség kifejezetten kíváncsi volt a német ifjúság tanulmányi és vándorútjait. Jugoszlávia belpolitikai helyzete miatt azonban arra figyelmeztette a résztvevőket, hogy tartózkodjanak a vitás kérdésekben való megnyilvánulástól (német népcsoport helyzete, horvátkérdés stb.). Óvatosságra intett a követség a nemzetiszocializmus lényegéről és céljairól való felvilágosítás terén is, nehogy azt agitációnak tartsák. Különösen a német népcsoporttal való kapcsolattartás során volt ildomos ügyelni erre, hiszen ez esetben nemcsak az ifjúsági utak résztvevői, hanem az ottani németiség számára is káros következményekkel lehetett számolni. A követség összességében azonban

⁶⁰¹ Jugendaustausch mit Jugoslawien. RJP, 1939/125. sz., 3. o.; Südslawien. Informationsdienst, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 13–14. o. (BArch, NSD 43/21, 112674–112675. o.); Der Weg zur Staatsjugend in Jugoslawien. Wille und Macht, 1939/2–3. sz., 33–39. o.; Jugend in Südslawien. RJP, 1934/199. sz., 1–2. o.; Die Jugenderziehung der Kroaten. Volkstum im Südosten. Volkspolitische Monatsschrift 1939, 310. o. HL, VKF, H.M. 118.560/eln.VI–2.–p.–1933 számhoz. Összefoglaló jelentés. Általános rész, B/201, 720. o.

⁶⁰² A kiindulópont a Bácska volt, Újvidék központtal. Az 1920-ban alapított Sváb-Német Kultúrszövetségnek (Schwäbisch-Deutscher Kulturbund) kezdetben nem volt könnyű sorsa, mivel két évvel később betiltották, s csak 1927-től engedélyezték újra működését. A németiség politikai képviseletére 1923-ban önálló pártot alapított a Németek Pártja a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban. 1929-ben a királyi rendszer azonban megszüntette a németiség parlamenti képviseletét is.

⁶⁰³ Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das erste Arbeitsjahr 1936/37 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien. Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1937; Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das zweite Arbeitsjahr 1937/38 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien. Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1938. A jugoszláviai németiség helyzete (1939) – MOL, K 64, 81. cs., 21. tétel; Brunner, Heinz, Die deutsche Jugend Jugoslawiens. Nation und Staat, 1940/5–6. sz., 160–165. o.; Kurzer Überblick über Aufgaben, Formen und Rechtslage der Jugendorganisationen der deutschen Volksgruppen in Europa. Vertraulich. Jugoslawien. BArch, R 43 II/512, 78–79. o.

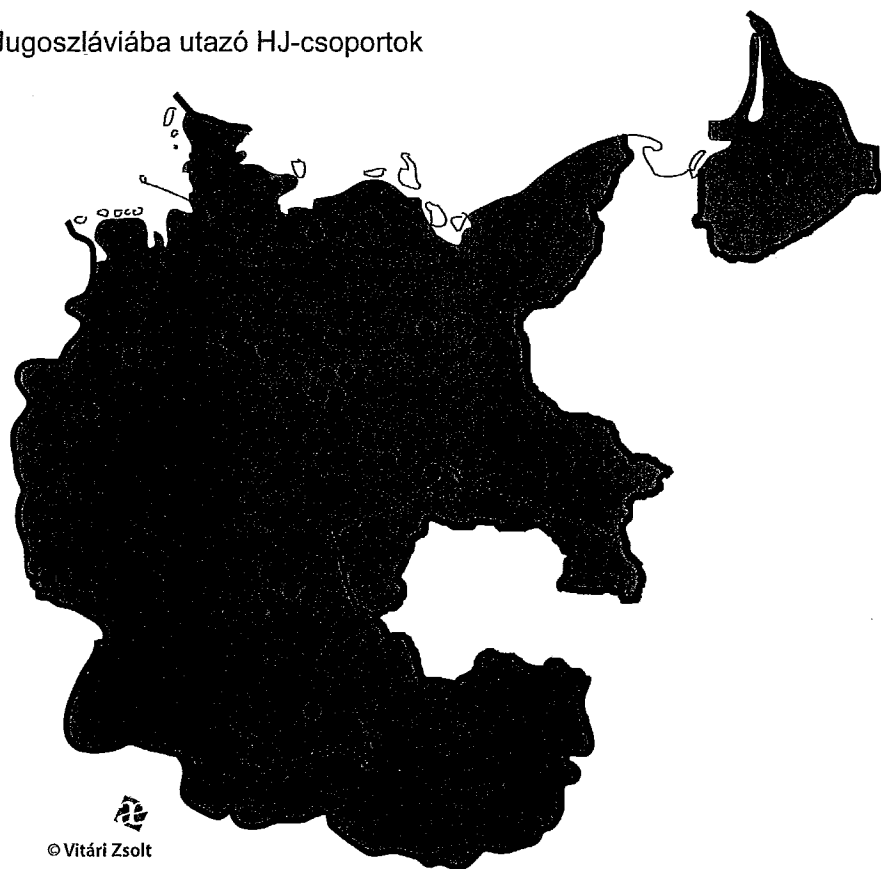


barátinak tartotta a lakosság viszonyulását Németországhoz, csak a szlovén határvidéki területeken figyelte meg a régi, ellenséges hangulatot.⁶⁰⁴

Nabersberg 1934-es tájékoztató jellegű délkelet-európai körútja után 1935-től tömegesen érkeztek HJ-csoportok Jugoszláviába, mely ettől kezdve az egyik leglátogatottabb ország lett. 1935-ben összesen 17 út dokumentálható. A Hitlerjugend számára jó reklámot jelentett a birodalmi sportvezető, Tschammer und Osten 1935-ös balkáni körútja során Belgrádban tett rövid (október 28–31.) látogatása is, ahol a német testi felkészítés eredményeinek bemutatása és terjesztése során a Hitlerjugend pozitív eredményei is minden bizonnyal szóba kerültek. 1935-ben már jugoszláv látogatásra is akadt példa Németországban: a DAAD keretében Németországban tartózkodó jugoszláv hallgatók keresték fel a drezdai HJ egyik nyári táborát. A belgrádi német követség 1935-ben az ellen emelt komoly kifogást, hogy a számos Jugoszláviába érkező HJ-csoport a német településeken

⁶⁰⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 27. März 1933 – PAAA, R 63612; Deutsche Gesandtschaft an Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit in der RJP, Belgrad, 18. April 1934 – PAAA, R 63607.

Jugoszláviába utazó HJ-csoportok



népiségi munkát is folytat, amit a jugoszláv kormány nagy aggodalommal nézett. Az elővigyázatosságot az is indokolta, hogy 1935 nyarán egy német hallgató életét veszítette egy összetűzésben. Így már a jugoszláv követség is arra hívott fel, hogy a hasonló esetek elkerülése érdekében elengedhetetlen az utak időben való bejelentése. Jugoszlávia esetében is tehát pontos útvonalakat kértek, mert a német lakosságú területek látogatása nyilván megfontolás tárgyát képezte.⁶⁰⁵

1936-ban nagyjából az előző év szintjén maradt a HJ látogatásainak száma, s úgy tűnik, hogy a jugoszláv tiltakozás ellenére továbbra sem volt probléma a németek által lakott területek bejárása. 1936 augusztusában a HJ 25 fős trieri csapata a Sváb-Német Kultúr szövetség meghívása révén Eszékre, majd a Bácska mosel-frank településeire látogatott, ahol a német

⁶⁰⁵ Nabersberg, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers, i. m., 12–18. o.; Der Reichssportführer über die deutschen Leibesübungen und die Olympischen Spiele 1936. Deutsches Volksblatt, 31. Oktober 1935 (PAAA, R 98761). Tschammer újtára vonatkozó levelezést lásd PAAA, R 98761; Jugoslawische Studenten in den Sommerlagern der sächsischen HJ. RJP, 1935/183. sz., 3. o.; Aufzeichnung betreffend Auslandsbetätigung der Reichsjugendführung und der Hitler-Jugend, 5. März 1935 – PAAA, R 63610; Abschrift. Légation Royale de Yougoslavie en Allemagne an das AA, 23. Dezember 1935 – PAAA, R 98894; PAAA, R 98919.

települések fennállásának 150 éves évfordulójára rendeztek ünnepségeket. Az ünnepségek kialakításában a HJ is segített, s egy filmet is forgattak a jugoszláviai németsegről. Végül egy hosszabb dunai utazásra indultak budapesti és bécsi látogatással.⁶⁰⁶

Bár 1937-től nehezebben dokumentálhatóak az utak, nem valószínű, hogy számukban valóban drasztikus csökkenés következett volna be, hiszen semmilyen külpolitikai mozzanat nem terhelte a két ország viszonyát. 1937 nyarától további intézkedésig viszont a szlavóniai és gottschee-i németek településterületén adódott nehézségek miatt nem lehetett csoportos utakat rendezni, ami a Hitlerjugendre is vonatkozott. Egyéni utakat is csak a VoMi külön engedélyével lehetett lebonyolítani. 1937-ben minden korábbinál fontosabb eseményekre került sor. Angliához hasonlóan a HJ gazdaságpolitikai referensei (17 fő) Lorenz területvezető vezetésével ebben az évben délkelet-európai körútjuk során Románia után Jugoszláviába is ellátogattak. 1937 októberében három napot töltöttek el a jugoszláv gazdasági és szociális kérdések tanulmányozásával. A csoport délkelet-európai útjának csúcspontját jelentő 12 napos romániai vendégeskedés után Maria-Theresiopelen keresztül érkezett Belgrádba, ahol a szociális miniszter fogadta őket, s ipari létesítményeket kerestek fel. Később bajtársi esten vettek részt a belgrádi NSDAP helyi csoportjánál. Október 8-án Zágrábba mentek, ahol a polgármester vendégei voltak, s szintén gazdasági létesítményeket tekintettek meg. Az út végén Sziszekén (Sisak), majd Fiumén (Rijeka keresztül Triesztbe látogattak, ahol az Észak-Adria kikötőpolitikai viszonyait tanulmányozták, majd innen tértek vissza Németországba.⁶⁰⁷

A kapcsolatok fordított irányban jóval szerényebb képet mutattak. 1937 júliusában Urfeldben a Baldur von Schirach Ifjúsági Szállóban rendezték meg a BDM és a jugoszláv lányok közösségi táborát. A tábor során ellátogattak a Hochland-lánytáborba is Königsdorf mellé, ahol a vendégek betekintést nyerhettek a lányok munkájába. A vendégek valamilyen módon jugoszláv Sokol tagjai voltak. Szintén 1937 nyarán a Sokol 20 fős vezetőcsoportja is egy nagy németországi körutazáson vett részt, amely érintette Sziléziát, Berlint, Hamburgot és Közép-Németországot. Viszonzásként őszre HJ vezetőket hívtak meg Dalmáciába.⁶⁰⁸

1937 novemberében a jugoszláv ifjúság meghívására Baldur von Schirach az óvatosság jegyében nem hivatos formában személyesen is ellátogatott a déli szláv országba. Schirach látogatást tett a testi népnevelési miniszternél, Vekoslav Miletićnél, aki fogadást rendezett a magas rangú vendég tiszteletére, amelyen jelentős számban vettek részt az ifjúság nevelésében érdekelt szervezetek képviselői. A miniszter szívélyes beszédében utalt arra a jó példára, amelyet ezen a területen Németország jelentett. Schirach látogatása során részletesen megismerkedhetett a jugoszláv ifjúsági neveléssel, s hálája jeleként a következő évben meghívta a jugoszláv ifjúság képviselőit a birodalomba. Schirachot zárasként Milan Stojadinović miniszterelnök is fogadta, akinek átnyújtotta a Hitlerjugend aranyjelvényét (Goldenes Ehrenzeichen). A követség jelentése szerint az út jó hatással volt Jugoszláviára, és minden kétség nélkül megvetette a további együttműködés alapját.⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ Westmark-HJ fährt nach Jugoslawien. RJP, 1936/182. sz., 2. o.

⁶⁰⁷ Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, RJF etc., 19. Juni 1937 – PAAA, R 60449; Wirtschaftspolitische Referenten der HJ in Belgrad. VB, 10. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 115. o.); Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. RJP, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. RJP, 1937/225. sz., 2. o.

⁶⁰⁸ Jugoslawinnen im BDM-Lager. RJP, 1937/166. sz., 2. o.; Das deutsch-jugoslawische Mädellager. RJP, 1937/177. sz., 2. o.; Für die Verständigung vorgesorgt. NSK, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.); Jugend findet zu Jugend. Die HJ, 1937/26. sz., 7. o.

⁶⁰⁹ Der Reichsjugendführer in Belgrad. Hamburger Tageblatt, 27. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 130. o.); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 3. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

Az 1938-ra tervezett, 34 utat jelentő valószínűleg minden korábbinál gazdagabb program ellen a követség nem emelt kifogást, de ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy minden olyan magatartást kerülni kell, amely ideológiai propagandaként a jugoszláv belügyekbe való beavatkozásnak minősülhet. A Birodalmi Ifjúságvezetőség Jugoszlávia-referense, *Herbert Oertel* 1938 áprilisában (3–7.) azért utazott Jugoszláviába, hogy tárgyalásokat folytasson a német követséggel és jugoszláv partnerekkel az éves programról. Az 1938-as látogatások egy részét azonban botrányok tarkították. A kaiserslauterni HJ 17 fős csapata Marenberg (Bezirk Dravograd), Pohorje, Maribor, Zágráb érintésével tartott Belgrádba, ahonnan Magyarországra folytatta útját. A csoport nagy feltűnést keltett, mert katonai formációban, német dalokat énekelve vonult végig Marenbergen. A dalok közt ott volt az „Ellenséges országon menetelünk keresztül” (Wir marschieren durch Feindesland) kezdetű nóta is. Egy másik, 19 fős, Ptujban és környékén kiránduló HJ csoport számára pedig a csendőrség akadályozta meg a város megtekintését.⁶¹⁰

Továbbra is napirenden voltak a közös táborozások. 1938-ban többek között 40 sziléziai HJ-tag vett részt jugoszláv ifjúsági táborokon, s ugyanennyi jugoszláv ifjú a sziléziai HJ nyári táborában. A BIV Kulturális Hivatala zenei tanulmányutat tartott Jugoszláviában, a Világnézeti Nevelés Hivatala pedig külpolitikai tanulmányutat. Ebben az évben terveztek eleget tenni a már korábban kifejtett jugoszláv kérésnek, hogy 15–20 jugoszláv ifjúsági vezetőt hívjanak meg németországi kiképzésre. Ehhez hasonlóan jugoszláv leányvezetők meghívását is tervezték a BDM munkájának tanulmányozására. 1938 júliusában a frankfurti HJ színjátszó csoportja utazott Jugoszláviába. A 25 fős csoport Belgrádba, majd az Adriai-tenger partjára utazott, s német településeket is felkeresett.⁶¹¹

1938. április 23. és május 9. között Schirach meghívására érkezett Németországba *Miletić*, a testi népnevelés minisztere. A német-jugoszláv határon *Theo Stadler*, a Külügyi Hivatal vezetője fogadta. A vendég április 30-án érkezett Berlinbe. Itt megtekintette a BIV központját. A BIV-ben Schirach és Lauterbacher is fogadta a magas rangú vendéget Cincar-Marković követ, illetve a BIV vezető beosztású munkatársai jelenlétében. Schirach hangot adott annak a reményének, hogy állandó jellegű kapcsolat alakul ki a két ország ifjúsága között, s meghívott egy jugoszláv csoportot, hogy vegyen részt a HJ egyik sáttortáborában, majd azt követően a nürnbergi pártnapokon. Miletić május 1-jén részt vett a „nemzeti munka napja” ünnepségein, megtekintette a Birodalmi Sportpályát, a Birodalmi Sportakadémiát, valamint a BIV és német nevelésügy további létesítményeit. Ezt követően körutazáson vett részt, Kielben a német haditengerészet bázisát tekintette meg, majd Hamburg, Bréma, a Ruhr-vidék, Köln, Majna–Frankfurt és München voltak a következő állomások. A Hitlerjugend előzékenységet mutatott abban is, hogy – más országokhoz hasonlóan – kérésre nyaralási lehetőséget biztosított prominens jugoszláv személyiségek gyerekei számára, akiket német családoknál helyeztek el. 1938 nyarán öt ilyen gyerek került a HJ Közép-Rajna területére.⁶¹²

⁶¹⁰ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 8. April 1938 – PAAA, R 98897; RJF an das AA, 29. März 1938 – PAAA, R 98907; Royaume de Yougoslavie. Ministère des Affaires Étrangères an die Deutsche Gesandtschaft Belgrad. Abschrift, 28. Juli 1938 – PAAA, R 98898; Deutsches Konsulat Zagreb an das AA, 28. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁶¹¹ Jugendaustausch mit Jugoslawien. RJP, 1939/125. sz., 3. o.; P) Jugoslawien – PAAA, R 98886; Spielscharfahrt nach Jugoslawien. RJP, 1938/167. sz., 3. o.

⁶¹² Minister Miletić als Gast Baldur von Schirachs. RJP, 1938/101. sz., 5. o.; Jugoslawischer Ministerbesuch. RJP, 1938/97. sz., 4. o.; Vekoslav Miletić in Deutschland eingetroffen. RJP, 1938/100. sz., 3. o.; RJF Grenz- und Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Belgrad, 13. Juni 1938 – PAAA, R 98897.

Az 1939-es utak előkészítése kapcsán a belgrádi német követség lépett kapcsolatba az ottani ifjúsági mozgalom kormánypárti vezetőjével, Pirckel, aki ezután Berlinbe utazott, hogy részt vegyen a Führer születésnapja alkalmából rendezendő ünnepségeken. Eközben közvetlen tárgyalásokat folytatott a BIV képviselőivel, és személyesen Schirachkal is. 1939 júniusában a tárgyalások már közvetlenül lezárásuk előtt álltak, és a BIV által az évre tervezett teljes program – ami 20 utat foglalt magában – jóváhagyásával számoltak. A német területek látogatása azonban még mindig adott okot nézeteltérésekre. Két utat a külügyminisztérium csak abban az esetben támogatott, ha a horvát részen eltekintenek az ottani német kisebbség meglátogatásától.⁶¹³

1939-re is tervezték egy 20 fős jugoszláv ifjúságvezetői csoport németországi útját. A jugoszláv küldöttség tagjait az ottani minisztérium választotta ki. Németországban szinte minden HJ-területen meg akarták mutatni a küldöttség számára a HJ tevékenységét. 1939-ben már a nagy létszámú utak is napirenden voltak: 1939 szeptemberére HJ-sáttortábor terveztek Belgrád közelében 400 HJ-tag részvételével. A BIV az „új” osztrák területek 400–500 fős vezetőcsoportját (16–20 év) küldte Jugoszláviába, hogy Belgrád közelében mintatábor hozzanak létre. Ez volt az „új” osztrák HJ első nagyszabású útja. Belgrád közelében egy saját sáttortábor akartak felverni, hogy az érdeklődő jugoszláv látogatóknak bepillantást engedjenek a nemzetiszocialista ifjúsági munkába. A tábor 5–7 napra tervezték, s bemutató jelleggel sportbemutatókat is tartottak. A tábor után több, kisebb csoportban az ország többi részét is meglátogatták.⁶¹⁴

1939 őszén, szeptember 12. és október 12. között a BIV Szociális Hivatala 20 területi osztályvezetővel indult jugoszláviai útra, majd onnan folytatta útját Bulgáriába, Törökországba és Görögországba. Az út célja új kapcsolatok kialakítása volt az ottani ifjúsági szervezetekkel, illetve a már meglévő kapcsolatok elmélyítése, valamint cserekapcsolatok életre hívása.⁶¹⁵

Jugoszláviában a HJ-csoportjai leginkább a szlovéniai (Gottschee) németység, az Eszék környéki, illetve bácskai és bánáti német területek felé fordították figyelmüket, szinte nem is került sor olyan útra, amely e területek valamelyikét ne érintette volna. Ezenkívül Bosznia központi részei és a délebbi, adriai partvidék is kedvelt célpontok voltak, utóbbiak minden bizonnyal csupán a pihenés szempontjából. Jugoszlávia irányában elsősorban a középnémet és szársországi területek, pfalzi, hesseni és rajnai, illetve frankföldi HJ-csoportok aktivizálták magukat, lányok esetében azonban évente mindössze 1–2 útra került sor. 1937-ig viszonylag kis létszámú (10 fős) csoportok érkeztek, de nagyon hosszú ideig (34 nap) maradtak Jugoszláviában. Ezt követően a csoportok nagysága ugyan enyhe növekedést (17,5) mutatott, de már jóval kevesebb időt (22 nap) töltöttek Jugoszláviában. A lányok kezdetben rövidebb ideig (2 hét), majd a 30-as évek közepétől közel hamincc napig maradtak, s ők is kis csoportokban érkeztek.

⁶¹³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Belgrad, 20. Juni 1939 – PAAA, R 98886; PAAA, R 27135.

⁶¹⁴ Jugendaustausch mit Jugoslawien. RJP, 1939/125. sz., 3. o.; Dienststelle an die RJF, 12. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. Dezember 1938 – PAAA, R 27134.

⁶¹⁵ An die Jugendführung des Deutschen Reiches, 14. Juli 1939 – PAAA, R 98919; JfdR an das AA und die Dienststelle, 2. September 1939 – PAAA, R 27135; RJF Soziales Amt an das AA, Kulturabteilung, 28. Juni 1939 – PAAA, R 98919.

5.5.6. Bulgária

Az 1930-as évek első felében a bolgár ifjúság széttagozottsága miatt még nem körvonalazódott a lehetséges együttműködés a Hitlerjugenddel. A HJ úgy ítélte meg, hogy az iskolán kívüli ifjúságnak csak jelentéktelen szervezetei vannak Bulgáriában, kivéve a főleg a testi nevelést középpontba állító Sokol-egyesületeket. Azt viszont örömmel vették tudomásul, hogy a délkelet-európai országokban „a nemzetiszocialista Németország szellemi és fiatalos életének benyomása alatt váltás következik be, s az ifjúság sok esetben most van még csak ébredőben”.⁶¹⁶ A HJ több szervezetet tartott potenciális partnernek. Ilyen volt a több ifjúsági szervezetet tömörítő *Bolgár Nemzeti Légiók Szövetsége* 35 ezer taggal, amely pártellenes ifjúsági mozgalomként határozta meg magát, s lány és hallgatói csoportjai is voltak. Jelentős volt továbbá a *Bolgár Nemzeti Hallgatószövetség* (Oitez Paissy) nagybolgár ifjúsági szervezet, amelynek tagjai főleg tanulók és hallgatók voltak, s a kormány támogatását is élvezte, valamint az ugyancsak állami támogatásban részesülő *Bolgár Cserkészek*, akik az egykori hadügyminiszter, *Lukov* vezetése alatt álltak, s a HJ megítélése szerint egyre nagyobb jelentőséggel bírtak, még ha számszerűleg nem is voltak túlzottan jelentősek (20 ezer fő). A legrégebbi és legnagyobb szervezet a *Bolgár Tornászok „Junak” Szövetsége* volt kb. 40 ezer taggal, melynek fele az ifjúság soraiból került ki. 1934 óta, vagyis az autoriter rendszer megteremtése óta sok ifjúsági szervezetet feloszlattak, de az ifjúsági mozgalom még mindig erősen széttagozott volt. A német követség ezért a közeljövőre nézve nem várt javulást a kétoldali ifjúsági kapcsolatokban. Bár a bolgár államifjúság kialakítására a tervek már 1937-ben megvoltak, de a megvalósítás sokat váratott magára.⁶¹⁷

A 30-as évek első felében nincs adat arra, hogy HJ-csoportok látogattak volna Bulgáriába, 1935-ra a két ország viszont már rálépett a kölcsönös közeledés útjára. Ennek hátterében nyilván a királyi diktatúrában stabilizálódó és németbarát rendszer megteremtődése állt. A BIV eddigre már Bulgáriával is kiépítette a rendszeres sajtóküldés intézményét. 1935-ben került sor *Tschammer und Osten* meghívására, aki tervezett bulgáriai útját belgrádi és athéni látogatással is egybekötötte. Időközben a bolgár belpolitikai helyzet (zavargások, ostromállapot) azonban lehetetlenné tette szófiai látogatását, ami viszont azért volt kellemetlen, mert belgrádi és athéni látogatásának előkészítése már olyan szinten volt, amit nem lehetett lemondani, meghívás viszont csak Bulgária részéről érkezett. 1936-ban *Tschammer und Osten* elmaradt útja pótlására ismét meghívták Bulgáriába.⁶¹⁸

1936-tól megindultak a csoportos utak is, s évente néhány útra kerülhetett sor. *Stefan Sztojanov*, a bolgár cserkészek vezetője 1936 októberében közös táborok, utak és rádió-

⁶¹⁶ Wo steht die Jugend Südosteuropas? Bulgarien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 18 o. (BArch, NSD 43/9.); Bulgarien – PAAA, R 98886.

⁶¹⁷ Satzungen des Bundes der Jugendlichen Nationalen Legionen in Bulgarien, angenommen vom III. ordentlichen Kongress am 17. und 18. April 1933 in Weliko-Tirnowo/Bulgarien. Streng vertraulich!, Übersetzung. – BArch, NS 43/190, 3–13. o.; Die Struktur der bulgarischen Jugend und ihr Kampf gegen den Bolschewismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 4., 15. April 1939, 34–37. o. (BArch, NSD 43/9.); Die nationale Jugend in Bulgarien. Wille und Macht, 1939/2–3. sz., 29–33. o.; Deutsche Gesandtschaft Sofia an das AA, 26. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Bulgarien. Informationsdienst, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 14–15. (BArch, NSD 43/21, 112675–112676. o.); Arbeitsblätter. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebeits Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich!, 7. o.

⁶¹⁸ Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung an das AA, 13. April 1935 – PAAA, R 63609. *Tschammer* útjára vonatkozó terjedelmes iratokat lásd PAAA, R 98761.

adások kapcsán fordult a BIV-hez. 1936 tavaszán a bolgár cserkészek vezetőjének meghatalmazottja, *Matljev* látogatott Berlinbe, hogy megismerkedjen az ifjú Németország létesítményeivel és különösen a Hitlerjugendben folyó nevelési tevékenységgel. 1937 nyarán bolgár cserkészek a hollandiai jamboreera tartva álltak meg Németországban is, ahol több napot töltöttek el a HJ társaságában a rajnai ifjúsági szállókban.⁶¹⁹

A Németország felé fordulás 1937-re már olyan kézzelfoghatóvá vált, hogy a bolgár kormány Németországtól kért tanácsadót, aki két hónapig tanulmányozta a testi felkészítés helyzetét. *Carl Diem* Tschammertől kapta a megbízást a feladat elvégzésére. Diem felmérte a helyzetet, majd megtette javaslatait mind az iskolai, mind az azon kívüli sport fejlesztése tekintetében. A javaslatait egy ötéves terv keretében foglalta össze, melynek megvalósítása 1938 májusában indult volna. Diem egy kifejezetten az ifjúsághoz mért nevelési programot javasolt, ehhez pedig – nézete szerint – ifjú vezetők, nem öreg tábormesterekre volt szükség. A BIV felajánlotta, hogy a kiszemelt vezetőket Németországban felkészítik e tevékenységre, ahogy azt Diem már korábban javasolta. Diem azt is várta, hogy más ifjúsági vezetők és tornatanárok is érkeznek németországi képzésre, és remélte, hogy kiküldenek Bulgáriába egy német sportépületekkel foglalkozó szaképítést is. Diem nagy hatalommal rendelkező ifjúsági vezetőt követelt, és alapvetően alkalmasnak ítélte a bolgárokat a szervezésére.⁶²⁰

A szófiai követség értékelése szerint a BIV korábbi helyzetértékeléséhez képest 1937-re az ifjúság egységesülésének ügye tovább romlott Bulgáriában. Emiatt a követség nem tartotta tanácsosnak *Schirach* 1937-es bulgáriai látogatását. 1937 végére a helyzet azonban annyit javult, hogy *Lukov* hadügyminiszter konkrét tervekkel állt elő az államifjúság megteremtésére. Így már a követség is egyetértett *Schirach* látogatásával, amelyre 1937. november 27-én került sor. *Schirach* látogatása a miniszterelnöknél és oktatási miniszternél inkább csak udvariassági vizitnek minősült. A hadügyminiszternél viszont kb. egyórás megbeszélésre került sor.⁶²¹

1938-tól fellendültek a két ország ifjúsági kapcsolatai, így erre az évre már 10 utat terveztek. 1938. július végén a HJ alsó-szászországi HJ szociális osztályának 10 tagja utazott négy hétre gazdasági tanulmányi útra Bulgáriába.⁶²² 1938 augusztusában a bolgár ifjúság vendégeként érkezett Szófiába egy 120 fős HJ-csapat a Bajor Keleti vidékről. A csoport gőzössel utazott Lomig, ahonnan vasúttal érkezett Szófiába, ahol részt vett a német kolónia bajtársi estjén. A csoport a helyi tisztí kaszinó előtt nyilvános koncertet is adott, amelyre nagy tömeg verődött össze. Szófia mellett Borisgardenben többnapos közös táborozásra került sor. A szófiai vizit után a csapat három 10–12 fős csoportra bontva kereste fel a bolgár vidéket, ahol három hétig táboroztak. A bolgár vendéglátó a cserkészmozgalom volt, ami csak a fogadásra szorítkozott, mivel a követség jelentése szerint minden egyéb szervezési kérdést ráhagytak a HJ szófiai csoportjára. A szófiai menettúrákon és nyilvános szerepléseken a lakosság mindenhol nagy érdeklődéssel és

⁶¹⁹ RJF Grenz- und Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft in Sofia, 26. Oktober 1936 – PAAA, R 98875; Bulgarischer Besuch bei der HJ. RJP, 1936/102. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. Die HJ, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁶²⁰ Carl Diem a Német Olimpiai Bizottság főtitkára és az Olimpiai Intézet igazgatója volt. Bericht über meine Tätigkeit in Bulgarien September–November 1937 (Diem) – PAAA, R 98878; Die nationale Jugend in Bulgarien. Wille und Macht, 1939/2–3. sz., 29–33. o.

⁶²¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 29. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁶²² Wirtschaftskundliche Studienfahrt der HJ nach Bulgarien. RJP, 1938/173. sz., 3. o. Fahrpreisermäßigung auf bulgarischen Eisenbahnen. Reichsbefehl, 19/III, 20. Mai 1938, 537. o.

HJ-látogatások Bulgáriában



szívélyes üdvözléssel fogadta vendégeket. A három csoport Várnában találkozott ismét, ahol a Bolgár Nemzeti Légiónak meghívására újabb táborozáson vettek részt. A látogatás a bolgár sajtóban nagy figyelmet kapott, és mind a csapat fellépése, mind annak hatása nagy elégedettségre adott okot. Az út egyértelműen jelezte, hogy Németország számára nincs jobb reklám, mint az ifjúság látogatásai. Ezért a követség szükségesnek látta a további bulgáriai utakat, és a jövőre nézve azt is elérhetőnek vélte, hogy a szófiai Hitlerjugendnek önálló otthont létesítsenek, amely szilárd támaszpontként szolgálhatta volna a birodalomból érkező HJ-csoportokat is.⁶²³

1938 augusztusában két különféle bolgár ifjúsági szervezetekből összetevődő ifjúsági csoport is érkezett Bécsbe, akik hosszabb időt töltöttek Németországban, s közben a Hitlerjugend több táborán is részt vettek, majd egy németországi körutazás keretében a birodalom minden körzetét megismerték. A bolgár kultuszminisztérium testi nevelésért felelős főfelügyelőjének (Karajvanov) 1938-as breslaui látogatása során a HJ sziléziai területét kereste fel.⁶²⁴

1939-ben az egy évvel korábbihoz hasonlóan ismét 10 utat terveztek a déli országba, s továbbra is előtérben voltak a sok fiataalt megmozgató utak. 1939-ben a Bajor Keleti vidék már 150 HJ-vezetőt vitt Bulgáriába. A HJ-vezetőkar néhány tagja mellett a csoport a Bajor Keleti vidék utánpótlás-vezetői közül került ki, és ezúttal is magukkal vittek egy 50 fős színjátszó csoportot (Bann Landshut), valamint egy, a terület minden járásából összeállított zenekart. Az előző évi látogatás elismeréseként a csapat 1939-ben egyenruhában érkezhetett Bulgáriába Friedrich Thimel területvezető irányításával. A 150 fős csapat végül augusztus 19-én érkezett Lom dunai kikötőjébe, ahol a Vörös Kereszt Ifjúság üdvözölte őket. A fogadásra a lakosság is szép számmal kilátogatott a polgármes-

⁶²³ HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. RJP, 1938/201. sz., 3. o.; Bayerische HJ bei der bulgarischen Jugendorganisation in Sofia. DAZ, 24. August 1938 (PAAA, R 98898); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 31. August 1938 – PAAA, R 98898; RJP Grenz- und Auslandsamt an das AA, 9. Mai 1938 – PAAA, R 98897.

⁶²⁴ AA an die Deutsche Gesandtschaft, 11. März 1939 – PAAA, R 98886; Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. RJP, 1938/184. sz., 3. o.

terrel együtt. Este a HJ nagy koncertet adott. Ezt követően a csoport vonattal utazott Szófiába. A pályaudvaron felsorakozott a magát a leendő államifjúság magjának tekintő Vörös Kereszt Ifjúság teljes tábori csapata, mely a HJ-ot ünnepélyesen a Bad Bianka-i táborba kísérte.⁶²⁵

A táborozás ideje alatt a HJ-vezetők megismerkedhettek a Vörös Kereszt Ifjúság létesítményeivel. Német észrevétel szerint a sport- és politikai nevelés még kezdetleges volt, és ezt a bolgár vezetők is belátták. Hiányzott egy nagy szervezet példája, hogy a megkezdett úton végighaladjanak. A HJ tábori jelenlétével sikerült elérni, hogy a bolgárok sok képzési alapelvet átvettek. Egyik napon Lukov és a német követ is felkereste a tábor, egy másik nap pedig a HJ-csoport masírozott keresztül Szófián. A német csoport Szófiában nagyszabású rendezvényeken vett részt, melyek fővédnöke Filov bolgár nevelésügyi miniszter volt. A bolgár oktatási minisztérium az egész látogatás során kísérőt adott a csoport mellé, akinek az volt a feladata, hogy a Hitlerjugendet tanulmányozza. A követ nagyon pozitívan állt az ifjúsági kérdésekhez és kapcsolatokhoz, s maga javasolta egy olyan állás létrehozását a követségen, amely ellátná a különféle személyekkel, egyesületekkel vagy más szervezetekkel való kapcsolattartást, és emellett befolyásolná a bolgár államifjúság felépítéséhez kötődő törekvéseket. Lukov is hangoztatta, hogy 1939 őszén vagy telén minden bolgár ifjúsági vezetőt össze akar hívni, hogy létrejöjjön az egység, amelynek első lépése az ifjúsági szövetségek központi bizottsága lehetett, mint ahogy Németországban 1933 előtt. A tábor lezárása után a vendégek 5 csoportban utaztak vidékre, a zenész és színjátszó csoport több városban koncertezett, majd a német ifjak Várnában ismét találkoztak, ahol ismét nagy feltűnést keltett megjelenésük. Várnából vonattal utaztak Russee dunai kikötőjébe, ahonnan ismét gőzössel tértek haza. Az út összességében tehát siker volt, így ez is hozzájárult a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok elmélyítéséhez. A fegyelmezett csoport a különlegesen kiválasztott vezetőivel nagyon jó benyomást hagyott maga után. A követség saját javaslata ellenére 1939 decemberében mégsem tartotta aktuálisnak egy HJ-megbízott kiküldését Bulgáriába, mivel az ottani ifjúság szétagoltságának felszámolása továbbra sem mutatott kellő mértékű előrelépést.⁶²⁶

1939-ben Lukov, korábbi hadügyminiszter vette át a cserkészek elnöki tisztét. Új pozíciójában azt tűzte ki célul, hogy a cserkészmozgalmat a HJ mintái alapján úgy tökéletesíti, hogy az egyszer államifjúsági szervezetté válhasson. A követség ezt a törekvést teljes mértékben támogatta. Lukov szakítani akart a nemzetközi irodával fennálló kapcsolatokkal is, hogy ifjúságát minél közelebb vezethesse a német és olasz ifjúságokhoz. Lukov első lépésként egy HJ-vezetőt kért tanácsadónak 3-4 hónapos időtartamra, aki segédkezett a szervezet felépítésében. Schirach nagyon készségesnek mutatkozott, s már 1939 nyarán hajlandó volt kiküldeni egy embert a BIV költségére. 1939 tavaszán a bolgár nemzeti légiónak is jelezték a BIV felé, hogy kapcsolatot szeretnének kialakítani a Hitlerjugenddel.⁶²⁷

⁶²⁵ RJP Auslandsamt an die Dienststelle, 13. November 1939 – PAAA, R 27135; Zusammenfassender Bericht über die Großfahrt der HJ des Gebietes Bayerische Ostmark nach Bulgarien vom 13. August bis 10. September 1939 – PAAA, R 98920; RJP Auslandsamt an die Dienststelle, 26. Oktober 1939 – PAAA, R 98920; HJ-Führer besuchen Bulgarien. RJP, 1939/185. sz., 1. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Sofia, 8. Dezember 1939 – PAAA, R 98920.

⁶²⁶ Uo.

⁶²⁷ RJP Auslandsamt an die Dienststelle, 4. Mai 1939 – PAAA, R 27135; Dienststelle an das AA, 10. Mai 1939 – PAAA, R 98886; Dienststelle an das AA, 8. Mai 1939 – PAAA, R 98886.

A bolgár ifjúság legfőbb partnere a HJ részéről a Bajor Keleti vidék terület volt, amely két nagyszabású útjával a legnagyobb figyelmet könyvelhette el a kétoldali ifjúsági kapcsolatok terén. Összességben a Hitlerjugend nem rendezett sok utat a balkáni országba, ami egyrészt a megfelelő partner hiányából, másrészt Bulgária Jugoszláviához és Romániához mérten kisebb jelentőségéből adódott. Viszonylag aktívnak mutatkozott a bolgár ifjúság irányában a BDM is. A HJ- és BDM-csoportok meglehetősen hosszú utakat (28, 6 nap) szerveztek Bulgáriába, s a Bajor Keleti vidék útjait leszámítva kisebb (15-18 fő) csoportokkal érkeztek. A HJ Bulgáriában leginkább a főváros és a Fekete-tenger vidékén tűnt fel, s legnagyobb hatása a közös táborozásoknak volt. A bolgár ifjúság képviselői csak egy-egy alkalommal látogattak Németországba, általában egy-egy vezető, illetve kisebb csoportok formájában.

5.5.7. Görögország

A görög államifjúság még éppen úgy alakulóban volt, mint más országok ifjúsága a Balkánon. Így Németországban fontosnak tartották, hogy minden lehetséges kapcsolatalakítási lehetőséget megragadjanak, személyes ismertségeket szerezzenek, készségesen álljanak rendelkezésre tanácsadással, főleg szervezési kérdésekben, mert ebben bizonyos fokú hiányosságok mutatkoztak. Ráadásul a görögök – a HJ szerint – Délkelet-Európa népeihez hasonlóan nagy készséget mutattak arra, hogy „vezessék őket”.⁶²⁸ A Hitlerjugend befolyására 1936-tól még kedvezőbb feltételek mutatkoztak, mivel a Metaxas vezette kormány bejelentette, hogy az ország teljes ifjúságának nevelését újjászervezi, a meglévő ifjúsági szervezeteket felosztatja, tagjait pedig betagolja egy államifjúsági szervezetbe. A nemzeti szervezet fő feladata az ifjúság szabadidejének alakítása, testi és szellemi boldogulásának elősegítése, a nemzeti érzés erősítése, a közösségi szellem fejlesztése, vallási nevelés volt. Metaxas egy athéni lapnak kifejtette, hogy különösen nagy hangsúlyt kívánnak fektetni a testi és szellemi felkészítésre, a fanatizmusra, a görög gondolatnak való alárendelésre. Az erre vonatkozó rendelet 1936. november 7-én látta meg a napvilágot, s a szervezet megalapítása egyúttal a görög népközösség vízióját is előrevetítette, amelyhez a nemzetiszocializmus szolgált példaként. Az új államifjúsági szervezet a miniszterelnök közvetlen felügyelete alatt állt, s célja az ifjúság iskola utáni és munka utáni megszervezése, a testi és szellemi állapotának fejlesztése, a nemzeti tudat, a vallás és a közösségi érzés, az ipari és szakmai képzés elősegítése volt. A szervezet legfőbb vezetője maga a koronaherceg, Pál volt. A formáról és a tartalomról való döntés azonban Metaxas kezében volt. A törvény végrehajtása 1937 második felére hozta meg az első eredményeket, s ekkor kapott megbízást az ifjúság vezetésére Alexander Kanellopoulos. 1939 elejére a szervezetnek már több mint 100 ezer tagja volt, akik a 12 és 25 év közötti korosztályból kerültek ki.⁶²⁹

Görögországban a HJ viszonylag könnyen működhetett, s az NSDAP AO vezetésével itt sor került a görögországi németiség teljes egyesítésére. Az első helyi csoportok Peek

országos ifjúsági vezető irányításával Athénban és Szalonikiben jöttek létre, majd 1934-ben már folyamatban volt a kréti és a szamoszi támaszpont kialakítása is. Így a görög ifjúsággal kialakítandó kapcsolatok terén a birodalmi HJ részére remek támaszt nyújtott a görögországi HJ.⁶³⁰

A Hitlerjugend már 1933 óta szervezett utakat Görögországba.⁶³¹ A HJ-útjainak száma azonban sosem volt számottevő, s az első években leginkább vezető személyiségek görögországi látogatásai érdemelnek említést. 1934-ben a törökországi útjáról hazatérő *Nabersberg* a BIV Rádióhivatalának vezetőjével, *Cerffel* és *August Kling* sajtó- és propagandarefrensszel villámlátogatást tett Görögországban, mely során az athéni német kolóniát is felkereste. A HJ melletti propagandát jelenthetett a birodalmi sportvezető görögországi útja 1935 őszén, mert ilyen alkalmakkal előszeretettel beszélt a német testgyakorlás kultúrájáról, amelyből a Hitlerjugend is tevékeny részt vállalt. Emellett Görögországból is érkeztek kérvények, hogy görög fiatalok részt vehessenek a HJ, illetve a BDM tanfolyamain, amit német részről akceptáltak is.⁶³²

A görög ifjúsággal való kapcsolattartás viszont még a 30-as évek második felében sem volt könnyű, mivel a görög államifjúság csak nagyon lassan fejlődött, így a Hitlerjugend nemigen talált magának megfelelő partnert. Német értékelés szerint a görög államifjúság 1937 őszén, tehát egy évvel a rendelet kibocsátása után, még nem mutatott kézzelfogható formákat. Mindössze kb. 100 csoport jött létre, amelyek ráadásul egymással is ellenségesek voltak. Az évi egy-két HJ-csoport görögországi megjelenése mellett 1937 nyarán görög ifjúsági vezetők érkeztek Németországba a HJ tanulmányozására.⁶³³ Emiatt történhetett meg az a fiaskó, hogy Baldur von Schirach 1937-es görögországi útján nemigen találkozott olyan személyekkel, akik az államifjúság mértékadó vezetői lettek volna. A követség úgy értékelte, hogy az ifjúság széttagoaltsága miatt a görög államifjúság felállítása továbbra is kudarcot vallott, hiszen az szinte csak a szervezet vezetéséből állt. Az újonnan kinevezett állami megbízott azonban felismerte, hogy Schirach látogatása jó kezdőpont lehet a szervezéshez. A követség azonban szkeptikus volt, s úgy vélte, hogy a görögök bár jók nagy tervek felállításában, de a végrehajtásban már kevésbé. „Az utolsó nagy terv, amelyet a görögök kiterveltek és végre is hajtottak, Nagy Sándor hadjárata volt.” Sőt a követség úgy vélte, hogy inkább ellenségeskedést és féltékenységet válthat ki, ha egyes csoportok vezetőivel létrejön a találkozó, másokkal pedig nem.

A követség nem javasolta a kormánnyal való találkozást sem, nehogy előtérbe kerüljön az a sokat hangoztatott vád, hogy a kormány rapszodikusán ragaszkodik a német mintákhoz. Ez azért sem volt kivitelezhető, mert Schirach látogatása egybeesett a kormányfő angliai látogatásával. Schirach útjának hivatalos jellege esetén bizonyosan kellemetlenségek érték volna Metaxast, hogy jobban szorítsa vissza a német térnyerést. Emiatt inkább egy nem hivatalos jellegű utat tanácsoltak Schirachnak, s csak rövid, privát látogatást a trónörökösnél, a miniszterelnöknél és még egy pár magas rangú vezetőnél. Az ifjúsági csoportokkal való találkozástól óvott a követség, s Metaxas sem kívánt ebben a témában szót váltani Schirachhal, mert a görög tervek arra még éretlenek

⁶²⁸ Deutsche Jugendarbeit in Griechenland. RJP, 1934/226. sz., 3. o.

⁶³¹ Abschrift. Deutsche Gesandtschaft an die Reichsjugendführung, Athen, 10. Oktober 1934 – PAAA, R 98894; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 9. Mai 1934 – PAAA, R 63607.

⁶³² Deutsche Jugend in der Türkei. RJP, 1934/14. sz., 1. o. 1934 nyarán görögországi német fiatalok érkeztek több hetes nyaralásra Észak-Németországba; PAAA, R 98761; PAAA, R 99053.

⁶³³ Jugend findet zu Jugend. Die HJ, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁶²⁸ Notiz zur Besprechung mit der Reichsjugendführung! – PAAA, R 98886.

⁶²⁹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 23. Dezember 1936 – PAAA, R 98875; Übersetzung aus der Regierungszeitung Band I, Nr. 499. vom 10. November 1936 – PAAA, R 98875; Unter dem Kretischen Doppelbeil. Wille und Macht, 1939/2–3. sz., 18–23. o.

voltak. Komolyabb megbeszélésre a nagykövet csak a kultuszminisztert szándékozta meghívni. A program fő részét így a német kolóniával és a helyi HJ-tal töltendő idő jelentette. A végleges programban azonban mégis szerepelt ifjúsági vezetők és illetékes hivatalvezetők felkeresése.⁶³⁴

Schirach 1937. november 28-án mégis tekintélyes stábbal érkezett Athénba *Heinz-Hugo John*, a Személyzeti Hivatal vezetője, *Axmann*, a Szociális Hivatal vezetője, *Herbert Müller*, a BIV-Kancellária vezetője, *Günter Kaufmann*, *Lauterbacher* külügyi hivatalvezető és más személyek kíséretében. Fogadásukon részt vettek a követség és az NSDAP képviselői, köztük az országos ifjúságvezető is. Schirach találkozott az athéni HJ-tal. Rövid találkozóra fogadta a koronaherceg és Metaxis is. A követségi ebéden Schirach a görög ifjúsági mozgalom számos képviselőjével találkozhatott. A beszélgetés első eredménye az volt, hogy megállapodtak egy sportverseny megrendezésében az athéni stadionban a görög és a német ifjúság között. Schirach átnyújtott egy fényképsorozatot a HJ munkájáról. A görög ifjúság állami megbízottja, *Alexander Kanellopoulos* ifjúsági vezetők és más személyiségek jelenlétében találkozóra invitálta Schirachot. Schirach 30-án már tovább is utazott Damaszkuszba. A sajtó az út nem hivatalos jellege miatt kerülte a vezércikkeket, de tudósított az eseményről. A követség értékelte Schirach kifinomultságát, ahogyan jó baráti kapcsolatokat hozott létre, de álláspontja szerint nem ébresztette fel a görögökben annak érzését, hogy ajánlatos lenne a HJ-ot utánozni.⁶³⁵

1938-ra felélénkültek a kapcsolatok. 1938-as programsorozat keretében a görög ifjúság felsőbb vezetőinek egy csoportját, másodsorban alsóbb vezetőket, illetve a görög leányvezetők egy csoportját hívták meg tanulmányi látogatásra Németországba. A HJ hivatalosan 7 utat tervezett Görögországba, amelyek ellen a követség nem emelt kifogást. A lendület azonban 1939-re némiképp vesztett erejéből, erre az időszakra a HJ már csak négy csoportos úttal számolt, amelyek kapcsán a követség a hőség, az előző év napszúrásos esetei és a maláriaveszély miatt szinte megtiltotta, hogy az utakat május és szeptember között bonyolítsák le, ősszel pedig már a háború hátráltatta a látogatásokat. 1939. szeptember-októberben a BIV Szociális Hivatala által tett délkelet-európai út során magas rangú HJ-vezetők jártak Athénban és Szalonikiben.⁶³⁶

1939-re már a görög államifjúság is érzékelhető előrelépést mutatott, s nagy megelégedésre adott okot, hogy a korábbi világcserkész befolyással ellentétben az államifjúság jó kapcsolatokat ápol a Hitlerjugenddel, s az egyenruha és a felszerelés beszerzésére is Németországnak adta a megbízásokat. A BIV most már elérkezettnek látta az időt arra, hogy szorosabb együttműködést alakítsanak ki, s esetleg eleget tegyenek Kanellopoulos többször említett szándékának, hogy szívesen látogatna Németországba. Schirach most már készségesnek mutatkozott, hogy a HJ vendégeként hívja meg.⁶³⁷

⁶³⁴ Abschrift. Deutsche Gesandtschaft [an das AA]. Vertraulich, Athen, 30. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Der JfdDR an Lammers, 18. November 1937 – BArch, NS 43/3506, 15–16. o.; AA an Lammers, 20. November 1937 – BArch, R 43/3506, 19. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 30. Oktober 1937 – BArch, R 43/3506, 20–23. o.; An den Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 20. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁶³⁵ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 3. Dezember 1937 – PAAA, R 98908.

⁶³⁶ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst. (PAAA, R 98886); Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 30. April 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 21. April 1939 – PAAA, R 98919.

⁶³⁷ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 15. September 1939 – PAAA, R 98886.

5.5.8. Albánia

Albánia királya az ifjúságnevelés terén követte a Balkánra általánosan jellemző törekvéseket, s 1938-ban államifjúság alapítását jelentette be, amely a 6 és 21 éves fiú ifjúságot kötelezte „szolgálatra”. Az összifjúsági szervezet felépítéséig Albánia mindössze egyetlen jelentősebb ifjúsági szervezettel rendelkezett. Ez az „Albán Sasok” szervezete volt, mely magában foglalta a teljes albán iskolai ifjúságot.⁶³⁸

Az Albániával fennálló kapcsolatok nem voltak sokrétűek, de már 1933-tól fennálltak. 1933-ban, és 1934 tavaszán egy-egy HJ-csoport látogatott Albániába, ahol nagyon szívélyesen fogadták őket. Albán részről a kezdetek kezdetén Németországot még csak közvetett módon érintették, mert egy Svédországba látogató albán diákcsoport tartott 10 napos pihenőt Németországban az oda- és a visszaúton, ahol felkereste Münchent, Berlint, Hamburgot és Majna-Frankfurtot.⁶³⁹

A kapcsolatok a 30-as évek közepétől szerény keretek között éltek tovább, melyek fejlesztésében az albániai Hitlerjugend és vezetője, *Liebs* is aktívan közreműködött. 1935-ben a BIV egy albán csoportot hívott meg Németországba, majd 1935 nyarán a HJ thüringiai területe küldött újabb csoportot Albániába, amely egy hegyi folyón, a *Matin* rendezett vadvízi túrát. 1936-ban ismét egy német HJ-csoport vette az irányt a Balkán felé. A csoportot ezúttal már a jugoszláv határon fogadták, s autókkal vitték körbe Dél-Albániában. A 12 tagból álló csoportot az NSDAP helyi csoportja Tiranában fogadta, ahol sor került egy közösségi estre, amelyen az albán kormány képviselői is megjelentek, illetve sportmérkőzést is rendeztek. A HJ egy filmet is levetített az albánoknak, amelyet a csoport albániai útja során készítettek *Német ifjúság kenuban szeli át Albániát* címmel (*Deutsche Jugend im Kanu durch Albanien*). 1936 nyarán az albán miniszterelnök és belügyminiszter bátyja, *Ismet Tot* járt 2-3 hónapig azzal a megbízással Németországban, hogy tanulmányozza a Hitlerjugendet.⁶⁴⁰

A kapcsolatok pozitív alakulását mutatta, hogy 1936-ban már az is szóba került, hogy fiatal albánok vegyenek részt a HJ vezetőképző tanfolyamain, illetve HJ-vezetőket küldjenek Albániába. 1936 nyarán az albán oktatási miniszter személyesen látogatott Németországba, ahol többek között ennek az együttműködésnek a lehetőségeiről is tárgyalt.⁶⁴¹ A Hitlerjugend törekvései találtak a kultuszminisztérium azon törekvéseivel is, hogy minél inkább elterjesszék a német nyelvet Albániában. Így került sor arra, hogy albán tanulókat Németországban fogadtak nyelvtanfolyamokra. A poroszországi Napolákban 2-3 albán tanuló felvétele került szóba.⁶⁴²

A kapcsolatok későbbi alakulásáról nem sok információval rendelkezünk, valószínűleg a háborúig évente egy-egy HJ-csoport továbbra is elutazott Albániába, fordított esetben viszont nincsenek erre vonatkozó adatok. 1938-ban a HJ két csoport kiküldésével számolt, amit a követség is támogatott, de a maláriaveszély miatt a sátoztáborok nem

⁶³⁸ Der „Albanische Adler”. Wille und Macht, 1939/2–3. sz., 40. o.

⁶³⁹ Deutsches Konsulat Tirana an die Reichsjugendführung, 11. Juni 1934 – PAAA, R 98892.

⁶⁴⁰ Wildwasserfahrt in Albanien. RJP, 1935/276. sz., 5–6. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 9. Juni 1936; Zwölf Jungen der Organisation „Hitler-Jugend” besuchen Albanien, 9. Juni 1936 – PAAA, R 98895.; Deutsche Gesandtschaft Tirana an das AA, 16. Juni 1936 – PAAA, R 98895; Ein ausländisches Urteil über die HJ. RJP, 1936/155. sz., 2. o.

⁶⁴¹ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 23. Juli 1936 – PAAA, R 98875.

⁶⁴² Abschrift Kult W 5602. Der Reichs- und Preußische Minister für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung, 8. September 1936 – PAAA, R 98875.

voltak kivitelezhetőek. Adott esetben a Jugoszláviába látogató csoportok is tettek kitérőt Albániában. 1939-re a követség azt tanácsolta, hogy tekintsenek el a két tervezett úttól,⁶⁴³ aminek oka Olaszország 1939. áprilisi albániai megszállása lehetett.

5.6. Összegzés

A Hitlerjugend a második világháborúig szinte minden nemzettel és minden kontinenssel kapcsolatba lépett külföldre irányuló tevékenysége során, s a körülményekből fakadóan nemcsak a politikai nézeteket valló ifjúsági szervezetek váltak partnereivé, hanem – a bolsevizmus kivételével – más alapon szerveződő mozgalmak is. Ahogy a Hitlerjugend általános tevékenységével is milliók számára tett lehetővé olyan elfoglaltságokat (táborok, hajózasok, lőgyakorlatok, motorozás stb.), amelyek addig kevésbé széles körben – a lányok esetében pedig csak nagyon kis mértékben – voltak elérhetőek, ugyanez volt a jellemző a HJ külföldre irányuló tevékenységére is, mely révén nagyszámú német fiatal járhatott külföldön, illetve lépett kapcsolatba idegen ország fiataljaival.

A mintákat a HJ számára a külkapcsolatok terén is az Egyleti Ifjúság szolgáltatta, melynek addigra fennálló külföldi kapcsolatait is hasznosíthatta. A HJ sok esetben azonban teljesen újszerű kapcsolati formákkal is előállt. Az 1933 előtti szabadabb külföldi kalandozások korszaka után a HJ-nak igazodnia kellett az anyapárt által meghatározott nagypolitikai irányvonalhoz is, vagyis a HJ külkapcsolatai nem járhattak teljesen önálló utakon. Ámbár a HJ saját tevékenységét nem is értékelte külpolitikai természetűnek, de az ifjúságot alkalmasnak vélte arra, hogy elősegítse a náci Németország külpolitikai céljainak megvalósulását. Vagyis a Hitlerjugend a kölcsönös nemzetek közötti megismerkedés jegyében hozzájárulhatott a Führer nagy „békeművéhez”. Annak ellenére, hogy a BIV a HJ útjait nem tartotta az új Németország népszerűsítésének, a HJ külfölddel ápolta kapcsolatait szakítottak azzal a korábbi hagyománnyal, hogy az ifjak csak kalandból és szórakozásból menjenek külföldre. Minden külföldre vezető út homlokterében komoly küldetés állt.

A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend sikeres volt abban, hogy minél több fiatalat küldjön külföldre, akik valóban hozzájárulhattak ahhoz, hogy Németországról a béke megtartását elsődlegesen szem előtt tartó ország képét terjesszék. A Hitlerjugend a 30-as évek második felére pedig egyre öntudatosabban lépett fel, hiszen erre az időre Németországban már megszerezte az egyeduralmat, s külföldön is a kizárólagosság igényével kívánta képviselni a teljes német ifjúságot. A felnövő új generációban a népek kölcsönös tisztelete mellett pedig már a világhatalmi gondolkodás magvát is el kellett vetni. Ez az egyeduralom és a békeszínlelés egy előre eltervezett rendszer részét képezte, amely éppen a háború előtti évben érte el a csúcspontját. A HJ csoportjai éppen akkor látogattak legnagyobb számban külföldre, amikor Németország megtette első, nemzetközi tartózkodást és ellenérzést kiváltó terjeszkedési lépéseit, amit ekkor még talán éppen az ifjúsági kapcsolatok segítségével is ellensúlyozni lehetett. A Hitlerjugend felső vezetése pedig pontosan tudta, hogy 1939 mit tartogat. A Hitlerjugend esetében tehát nem önzetlen attitűdről volt szó, hanem sokkal inkább arról, hogy a fiatal korban kialakított kapcsolatok révén, Németországot ismertté és kedvelté tegyék, s Németország így szerezzen befolyást az egyes országok ifjúságára, de ezen túlmenően ezen országok

későbbi időszakára is, s mellesleg – mint azt a legutóbbi brit vonatkozásban publikált források is megerősítették – az ifjúság a kémkedés területén is nagy szolgálatot tehetett a náci Németországnak.

A külföldre irányuló tevékenység fejlődésével annak szervezeti keretei is folyamatos expanzióban voltak, mígnem teljesen elválasztották egymástól az idegen nemzetiségű ifjúságokkal és a német (külföldi, népi) ifjúságokkal fenntartott kapcsolatokat. A struktúra az alsóbb szinteken is jól szervezett volt, ami garantálta a zavartalan működést. Az utak előkészítése az 1933 előtti hagyományokat követte, s a zavartalan átmenetet biztosította a Német Ifjúság Európai Közvetítőszerveinek integrálása a Birodalmi Ifjúságvezetőségbe. Az utakkal kapcsolatos feltételrendszer azonban folyamatos szigorításokra szorult, mivel csak így lehetett érdemben megfékezni a külföldön visszatetsző magatartást tanúsító csoportok, illetve a BIV-vel nem szimpatizáló szervezetek útjait. Az engedélyezett utak előkészítése esetében a Hitlerjugend illetékes szervei a nemzetközi kapcsolatokban érdekelt minden állami és pártszervvel kapcsolatban álltak. Az utakkal szemben támasztott technikai feltételeken túl, az elveknek is fontos jelentőséget tulajdonítottak. A kifogástalan nemzetiszocialista szellemiség mellett mind az utak vezetőitől, mind pedig a kiutazó csoportok tagjaitól alapos szellemi előképzettséget követeltek meg. Ezt biztosította az ezen a területen meghonosodó háromszintű képzési rendszer, amely a határvidéki és külügyi referensek, a HJ-vezetők és a HJ-egységek számára rendszeresen biztosította a szükséges ismeretek megszerzését. A legjobb iskolázás azonban mégiscsak a közvetlen élményszerzés maradt, vagyis az utak lebonyolítása, amelyben azonban csak a 14 éves kor feletti korosztály vehetett részt.

A külkapcsolatok formái kapcsán a Hitlerjugend alkalmazta a német ifjúsági mozgalom korábbi bevált módszereit, és újakat is meghonosított. E tevékenységi rendszer elsődleges és földrajzilag legközelebb eső részét a határvidéki munka jelentette, amelynek elsődleges feladata a népi szubsztancia megtartása és erősítése volt a határvidékiokban. A tervszerű és változatos formákat (határvidéki túrák, menetelések, színjátszó csoportok útjai, énekcsoportok, könyvtárak, a határvidéki HJ-otthonok stb.) felölő határvidéki tevékenység egyben a külfölddel kialakított kapcsolatok, illetve a külföldre utazó HJ-tagok felkészítésének is alapját képezte, ráadásul nem csak a HJ-ra kellett kiterjednie, hanem a lakosság széles köreire.

A határvidékeken túl a Hitlerjugend felvállalta a külföldön élő birodalmi németiség gondozását is, melynek ifjaira ugyanúgy kiterjedt a HJ-ban letöltendő ifjúsági szolgálati kötelezettség, mint a birodalomban élőkre. Az NSDAP AO keretében működő HJ-csoportok a birodalmi HJ hathatós támogatásával a világ több tucat országában fejtették ki tevékenységüket. Vezetőiket folyamatos iskolázással készítették fel feladataikra, ami azt is elérhetővé tette, hogy egyéb feltételek megvalósulása esetén ezek a csoportok is minél inkább a birodalmi HJ színvonal közelébe kerüljenek. Ebbe a körbe tartoztak olyan nagy nyilvánosságot kapó rendezvények, mint a Németország-tábor, a Németország-túra vagy éppen a Wilhelm Gustloff tábor. Nem volt kevésbé fontos a már több évszázada külföldi országokban élő népi németiség sem, melyek ifjúságánál a birodalmi Hitlerjugendtól való tudatos megkülönböztetés érdekében fokozatosan és egységesen a Német Ifjúság elnevezést vezették be. A népi német ifjúság gondozása terén a Hitlerjugend sikerrel kerekedett felül a már évtizedek óta ezt a tevékenységet folytató VDA-val szemben is. Az egykori gyarmatok iránti felelősség erősítése is szerves részét képezte e tevékenységnek.

⁶⁴³ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Tirana, 21. April 1938 – PAAA, R 98897; PAAA, R 98919.

A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét azonban a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatai képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, s nagy volt az érdeklődés Németország iránt is. A német ifjúsági szállók a legnagyobb külföldi látogatottsággal büszkélkedhettek a világon. A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, mint a rádiós körkapcsolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozó és egyéb mozzanatok.

A 30-as években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer értelemszerűen a kiemelt partnerekkel jött létre. Míg azonban Ausztria a külföldi németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetségi partnerség miatt töltötték be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába.

Ausztria a németiség felkarolása mellett stratégiai is fontos volt, hiszen ugródeszkát jelentett a hagyományosan német érdekszféraként kezelt Közép-, illetve Délkelet-Európa felé. Utóbbi mozzanat viszont már a 20-as évek közepétől jelen volt a német politikai, gazdasági, tudományos és publicisztikai diskurzusban, amelyben az Anschluss különböző formái is napirenden voltak. A birodalommal való teljes egységet létrehozó Anschluszig azonban az ausztriai németeket is meg kellett tartani németiségükben, erősíteni őket nagynémet tudatukban, vagyis eltéríteni őket a helyenként kibontakozó osztrák identitástól. E teendők elvégzésére a birodalomból erőteljesen támogatott osztrák NSDAP és a Hitlerjugend megfelelő megoldást kínált, de különösen hatásos lehetett a birodalmi német ifjúsági csoportok célzott bevetése Ausztriában. A náci mozgalom betiltását követően a lehetőségek azonban erősen beszűkültek, s az illegális működés erőteljes birodalmi támogatása is csak a Dollfuss-merényletig működött. Ezt követően ugyanis a nagypolitika szintjén is kínossá vált az államellenes osztrák náci támogatása. Így 1934-től a birodalmi támogatás csak jóval szerényebb mértékben, s csak leplezetten valósulhatott meg. Az 1936-os német-osztrák egyezményt követően, amely többek között az osztrák náci működését ismét legalizálta, Ausztriát a HJ külföldi tevékenysége mintaterületévé tette. Az Anschluszt megelőző két évben a HJ csoportjai szó szerint elárasztották Ausztria területét, csak az ország keleti részei mentesültek az áradattól. Mindeközben a HJ az osztrák ifjúsági szervezetekkel egyáltalán nem tartott fenn kapcsolatokat, vagyis Ausztria esetében teljesen elmaradtak az országközi, nagy nyilvánossággal zajló kapcsolatok, közös látogatások és rendezvények. Az osztrák HJ beillesztése a birodalmi HJ-ba, és helyi szinten államifjúsággá való kiépítése mindazonáltal nem kevés konfliktussal járt, hiszen a birodalomból importált vezetők sora ugyan nélkülözhetetlen volt, de rossz érzéseket keltett a helyi HJ-vezetőkben, akik így a korábbi „áldozatos munkájuk” ellenére hátrébb sorolódtak. Az osztrák területeken így is évekbe telt a Hitlerjugend államifjúsággá fejlesztése.

A legfontosabb partner Csehszlovákiában is az ottani németiség ifjúsága volt, amely ugyancsak hosszú utat járt be, amíg a 30-as évek végére Konrad Henlein irányításával egységes szudétanémet ifjúsággá vált. A Hitlerjugendnek a cseh ifjúsággal nemigen voltak kapcsolatai, ráadásul a németországi vend kisebbség ügye csak tovább mérgezte az amúgy sem szívélyes viszonyt. A Csehszlovákiába látogató elenyésző számú HJ-csoportok

inkább a Szudéta-vidéket keresték fel. 1937-től pedig már semmilyen kapcsolatról nem tudunk. E „nyugodt” időszak után, 1938 végén Németország az Anschluss után – Csehszlovákia rovására – már második területi nyereségét könyvelhette el. A birodalomnak átadott Szudéta-vidéken a szudétanémet ifjúságot azonnal átvették a Hitlerjugendbe, létrehozták a HJ Szudéta-vidéki területét, s a jelentős birodalmi vezetőimport segítségével itt is megindult a küzdelem, hogy az egyelőre HJ-on kívüli német ifjúságot is megnyerjék. Jogi értelemben 1941-re jött létre az államifjúság a HJ keretében, de mindvégig komoly gondot okozott, hogy a birodalom területi gyarapodása a Szudéta-vidék, majd a Protektorátus felállítását követően Cseh- és Morvaország jelentős nem német etnikumú ifjúsággal rendelkezett. Így ezeken a területeken már jelentősen alacsonyabb színvonalú Hitlerjugend tevékenység valósulhatott meg, hiszen a területi szétszórtság megnehezítette a következetes építkezést.

Csehszlovákia teljes feldarabolása után, 1939 márciusában német védállamként jött létre Szlovákia, amelynek Hlinka Ifjúságával már a háború előtt sor került az első kölcsönös utakra, de a háború miatt egyelőre nem válhatott igazán frekvenciált területté. Zavarosanul kezdődhetett meg a Német Ifjúság szervezetének felépítése, amely a háborúig olyan nagy lendülettel folyt, hogy az ifjak 90 százaléka a szervezet tagjává vált.

Délkelet-Európa Németország számára való fontossága az ifjúsági kapcsolatok területén is megfigyelhető volt. A három legfontosabb délkelet-európai ország – Magyarország, Jugoszlávia és Románia – azonban eltérő súlyt képviseltek a Hitlerjugend számára. A három ország közül a legintenzívebb kapcsolatok Romániával alakultak ki. A sok tekintetben zavarosan végbe menő államifjúsági szervezkedés, amely időszakosan a romániai német ifjúság érdekeit is sértette, a király és körének francia és angol orientáltsága ellenére a HJ befolyása alatt ment végbe. Ez annak ellenére így volt, hogy Romániába egyelőre nem túl sok HJ-út vezetett, s azok jelentős része is inkább a romániai németiség felkeresésére irányult. A román ifjúsággal a 30-as évek második felére a vezetők cserkapcsolata vált a legfontosabb kapcsolódási ponttá. Sidorovici román ifjúsági vezető sorozatos németországi útjai, s Schirach két romániai látogatása is ezt támasztotta alá, miközben román részről az államvezetés fontos képviselői és maga a király is fontosnak ítélte meg a Hitlerjugend magasabb vezetőinek fogadását. A vezetői látogatásokat egészítette ki a HJ gazdasági referenseinek útja, vagy éppen a HJ-tancsapatok Romániába küldése. A térségben a HJ megítélése szerint minden nehézség ellenére az Ország őrzői váltak a legfontosabb államifjúsági szervezetté. Emellett meglehetősen szabadon végezhet tevékenységét a 30-as évek második felére a nemzetiszocialista befolyás alatt egységesülő romániai népi német ifjúság is, amely a szintén birodalmi HJ mintáit követve a háborúig csaknem a teljes német ifjúságot összefogta, s számos területen a birodalmi színvonalat elérő tevékenységet folytatott.

Az államifjúság felépítése kapcsán Jugoszláviában is hasonló folyamatok mutatkoztak, ott a Sokol szervezetére alapozva szintén a 30-as évek második felére fogták össze a teljes ifjúságot. A HJ-tal való kapcsolatok azonban nehezen indultak be, mivel Jugoszlávia kezdetben elutasító volt. 1935-től aztán egyre több HJ-csoport érkezett a balkáni országba, amelyek fő célterülete a szintén még az egységesülés fázisában lévő népi német ifjúság volt, bár a jugoszláv aggályok gyakran okoztak problémát e területek felkeresése kapcsán. A 30-as évek második felében már a Sokol vezetőinek csoportjai is felkeresték Németországot, Schirach belgrádi, valamint Miletic testi népnevelési miniszter németországi látogatása pedig már a legmagasabb rangú kapcsolatokról tanúskodtak, amelyek

1938-ra érték el csúcspontjukat, amikor is a HJ már 34 csoport jugoszláviai úttal számolt, ami a térségben kiemelkedő volt. Talán az is indolta ezt a lelkesedést, hogy Jugoszlávia Romániával és Bulgáriával ellentétben mindvégig tartózkodóbbnak tűnt Németország és a HJ törekvéseivel szemben. Mindenesetre a kapcsolatok még 1939-ben is intenzívek maradtak, másfél tucat HJ-úttal és vezetőcserével Jugoszlávia még mindig kiemelt helyet foglalt el a HJ külföldre irányuló tevékenységének keretében. A Sokollal sem váltak igazán bensőségesse a kapcsolatok.

A Balkán többi országával még ennél is szerényebben alakultak a kapcsolatok. A bulgáriai viszonyok hasonlítottak még legjobban a két fontosabb balkáni partnerhez. A 30-as évek második felében kezdődő, de csak vontatottan haladó államifjúsági szervezkedésre, és a testi nevelés megszervezésére német mintákat vettek alapul, s 1935-től már nagyon szerény kapcsolatok is kialakultak a bolgár ifjúsággal, amelyek 1938–39-re évi tíz úttal már itt is érték csúcspontjukat. Az utak kisebb száma persze abból is adódott – csakúgy, mint Görögország esetében –, hogy itt nem játszott szerepet a népi német ifjúság gondozása. A néhány nagyszabású HJ-út, illetve Schirach 1937-es látogatása azonban nagy hatást értek el. Görögországban hasonlóan nehézkesen zajlott az államifjúság megszervezése, s a HJ-tal fennálló kapcsolatok is végig szerények maradtak, jóllehet fokozatos emelkedést mutattak, s 1938-ban 7 HJ-úttal érték csúcspontjukat. Görögország esetében azonban soha nem volt igazán kedvező a fogadtatás, Schirach 1937-es szintén nem minden probléma nélkül lezajló athéni útja sem lendített a kapcsolatokon. Ennek ellenére, a HJ úgy vélte, hogy valamilyen szinten érvényesül befolyása Görögországban is. Albániával alakultak ki a legviszafogottabb kapcsolatok, valószínűleg évente egy csoport járhatott Albániában, 1935-ben pedig az első albán csoport is megjelent Németországban. A 30-as évek második felében vették tervbe, hogy HJ-kiképzőket küldjenek Albániába, illetve albán ifjúsági vezetőket fogadjanak a HJ táboraiiban és iskoláiban. Két utóbbi ország esetében úgy tűnt, hogy a Hitlerjugend nem kíván komolyabb formában versenyre kelni az olasz befolyással szemben, Görögország esetében pedig a szerény barátkozás ellenére sem lehetett figyelmen kívül hagyni a brit érdekeket, amelyek ekkor már nagyon is fontosak voltak Németország számára. Összességében megállapítható tehát, hogy a HJ befolyásszerzése a Balkánon megfelelt Németország e térségben fennálló „tekintélyének”, és egyértelműen tükrözték a német külpolitika prioritásait.

6.

A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG

Az előző fejezet alapján egyértelműen kirajzolódott, hogy a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenysége során milyen szervezeti keretek között, milyen formákat alkalmazott. Délkelet-Európa mind nagyszámú német népcsoportjai, mind stratégiai fekvése, mind pedig gazdasági potenciálja révén előkelő helyet foglalt el a partnerek sorában. A német szemlélet Délkelet-Európa országai közé sorolta Magyarországot is. Azt a Magyarországot, amely gazdaságilag a térség legkisebb országa volt, Németország számára szinte csak mezőgazdasága volt hasznosítható, de fontos hídfunkciót töltött be a Duna mentén a Balkán irányába, s ráadásul jelentős német kisebbséggel rendelkezett a térségben. Mindezek alapján az ország a Hitlerjugend látókörében is célterületté vált, ráadásul az 1930-as évek elejére tekintélyesre terebélyesedő leventemozgalomban a német ifjúság kiváló partnert pillantott meg. A kérdés már csak az volt, hogy a népi német ifjúság gondozását is felvállaló Hitlerjugend milyen kapcsolatokat tud majd kialakítani egy olyan országban, amely már hosszú évek óta pángermán veszéllyel riogatott, amikor német ifjúsági csoportok keresték fel a német településterületeket.

6.1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel

A kétoldalú ifjúsági kapcsolatok már 1933-tól kezdve kialakulóban voltak,⁶⁴⁴ s a kezdeményezést ezúttal nem a Hitlerjugend ragadta meg, mint az oly sok esetben történt, hanem Magyarország, amely Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején nagy előzékenységet mutatott a nemzetiszocialista Németország irányában. A Németország felé orientálódó Gömbös által kifejezett meghívás a Hitlerjugend számára gesztusértékű volt, és egyértelmű volt, hogy a HJ első látogatása Magyarországra diplomáciai jelentőségű esemény lesz majd. A Hitlerjugend 1933. nyári magyarországi vizitjét ebből fakadóan nagyon sokrétű előkészületek előzték meg.

Az utazás időpontja kapcsán a magyar fél kérte, hogy a HJ látogatása ne essék egy időbe a IV. világcserkész-találkozóval. *Carl Nabersberg*, a HJ második embere emiatt valószínűleg már az elején neheztelt is a magyar kormányra, mert a szintén nem a cserkész-világtalálkozóra, de azzal egy időben érkező olasz balillák külön táborhelyet kaptak látogatásukra, a HJ ez irányú kérését viszont visszautasították. Schirach ennek ellenére elfogadta a személyre szóló meghívást a jamboree megtekintésére, de elfoglaltsága miatt

⁶⁴⁴ A 30-as évek elején Magyarországon is működött diákcseréjét a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért. Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder an die Kgl. Ungarische Gesandtschaft, 2. Mai 1935 – PAAA, R 63613; Magyar Királyi Követség an das AA, 5. Juli 1935 – PAAA, R 63613; Hódmezővásárhelyi magyar–német diákcsera akcióról – MOL, K 28, 212. cs., K 28–1936–465–16744; Magyar Királyi Rendőrség Hódmezővásárhelyi kapitánysága, 113/1936. biz. Szám – Magyar gyermekeknek csereakcióval kapcsolatos németországi nyaraltatása. Szigorúan bizalmas, 1936. június 26 – MOL, K 28, 94. cs., K 28–193–1936–15900.

Nabersberg érkezett adjutánsa kíséretében. A *cserkész-világtalálkozó* a német diplomáciát is foglalkoztatta, mert fontosnak tartották a részvételt ezen az eseményen. Nabersberg azonban egyértelművé tette, hogy nincs garancia arra, hogy 1933 augusztusában létezik-e még cserkészek Németországban, s ettől függetlenül is az volt a véleménye, hogy a cserkészek torz képet mutatnának a német ifjúsági mozgalomról. Ezért fontos volt, hogy az utódszervezeteket hívják meg, így került sor a Balilla látogatására, a *Budapest Hírlap* szerint a jamboree előtt és a HJ látogatására a jamboree után.⁶⁴⁵

Nabersberg vízióját igazolta a következő eset. 1933 nyarán kívánt látogatást tenni a *Keresztény Cserkészség* (Christliche Pfadfinderschaft) szászországi csoportja Magyarországon. Ez ellen a budapesti német követség ugyanúgy kételyeket támasztott, mint más német ifjúsági csoport magyarországi útja ellen. Vagyis a német diplomácia – mérlegelve a magyar hozzáállást – tartózkodó volt a magyar–német ifjúsági kapcsolatokat illetően. Az út tervezett útvonala Bécs, Sopron, Badacsony, Siófok, Budapest és a Magas-Tátra lett volna, tizenhat 12–15 éves fiú részvételével. A keresztény cserkészek útját a követség azért sem tartotta célszerűnek, mert az egybeesett a gödöllői jamboreeal. Ráadásul a szervezet nem volt tagja a Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottságának sem. Az Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve osztotta a követség véleményét, s más csoportokat nem kívánt Magyarországra engedni, mint akik a világtalálkozóra indultak.⁶⁴⁶

Nabersberg utalt rá a magyar követnek, hogy a HJ baráti megállapodást kötött a Balillával, s hasonlót szeretne a magyar ifjúsággal is, s szerette volna, ha ezt a magyar fél kezdeményezi. Ez a hozzáállás nem lehetett véletlen, hiszen valószínűleg így próbálták tompítani a Magyarországon egyre erőteljesebb „pángermán” veszély és befolyás életét. A Birodalmi Ifjúságvezetőség emellett valószínűleg ebben az esetben éppen a Balilla kedvezményezettsége miatt nem akart kezdeményezően fellépni a magyar–német ifjúsági kapcsolatok olaszhoz hasonló alakításért.⁶⁴⁷ Masirevich berlini nagykövet üdvözölte azt a lehetőséget, hogy a cserkészségen kívül más hazafias szervezethez is jó viszony alakuljon ki, s így nemcsak az olasz, de a német ifjúság is mind nagyobb megértést tanúsíthatott a magyar törekvések iránt.⁶⁴⁸

A HJ küldöttsége érkezése előtt szabályozandó volt, hogy a csapat milyen ruhában érkezék Magyarországra. A belügyminiszter és a külügyminisztérium nem tartotta kívá-

⁶⁴⁵ Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1933. június 15. Bizalmas! – HL, HM 1933/eln. I. tétel, 109 896, 113 658. i. sz.; Protokoll über eine Ressortbesprechung bezüglich der Betätigung der Deutschen Jugend im Auslande, insbesondere an den Schulen, der Fahrten der Hitler-Jugend ins Ausland und der Beschickung des Welpfadfindertreffens in Gödöllő – PAAA, R 60014, K262533–K262536. o.; A kormányközeli Budapesti Hírlap pozitív és tárgyilagos hangvételben tudósított a HJ látogatásáról, német fordításban: Die Musikkapelle der Hitlerjugend grüsst mit dem ungarischen Hymnus die Hauptstadt Budapest. Budapesti Hírlap, 1933. augusztus 19. (PAAA, R 98892). Gergely Ferenc szerint a jamboreen mind a Balilla, mind pedig Hitlerjugend képviseltette magát. Az olasz ifjakat barátsággal, a németeket „hűvös, de udvarias” magatartással fogadták. Gergely Ferenc, A magyar cserkészlet története 1910–1948. Göncöl Kiadó, Budapest 1989, 166. o.

⁶⁴⁶ Christliche Pfadfinderschaft, Stamm Sachsen an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Chemnitz, 12. Mai 1933; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 23. Mai 1933 – PAAA, R 63604; Mittelstelle deutscher Jugend in Europa an das AA, 8. Juni 1933 – PAAA, R 63604.

⁶⁴⁷ Az olasz–német kapcsolatokhoz képest teljesen visszafogottnak minősültek, a magyar–olasz ifjúsági kapcsolatok. 1933 januárjában Gömbös ugyan fogadta Terranovát, a Magyarbarát Olasz Ifjúsági Szervezetek elnökét, amely alkalmat adott arra is, hogy az olasz vendég megismerkedjen a magyar ifjúsági szervezetekkel, azok vezetésével, és felvegye velük a kapcsolatot. – MOL, K 66, 225. cs., K 66–1933–II/4.

⁶⁴⁸ Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1933. június 15. Bizalmas! – HL, HM 1933/eln. I. tétel, 109 896, 113 658. i. sz.

natosnak az egyenruha viselését, mivel az országban a politikai pártokkal szemben általános tilalom állt fenn az egyenruha-viselés terén. Kivételt csak a frontharcosok, a leventék és a cserkészek képeztek, s e rendelkezés alól más magyar állampolgár sem kaphatott felmentést. A tervezett magyarországi kirándulás ellen viszont nem emeltek kifogást, és az ellen sem, hogy a kirándulások alkalmával sátoráborozzanak, ha magyar vezetők is jelen voltak.⁶⁴⁹ Végül a belügyminisztérium – valószínűleg a látogatás diplomáciai jelentősége miatt – hozzájárult az egyenruha-viseléshez és a sátoráborozáshoz is. Viszont a látogatás lebonyolítását csakis állandó kísérről képelték el, s legjobbnak tartották, ha Teleki egy megbízható cserkészt jelöl ki a küldöttség állandó kalauzaként. Ez azért is volt érdekes, mert a Hitlerjugend éppen a Leventével próbált kapcsolatot kiépíteni.⁶⁵⁰

Az előkészítés során a magyar fél viszont kínosan ügyelt arra, hogy a HJ-delegáció Magyarországon tartózkodása során – úgy tűnik, a budapesti rendezvényeken kívül – teljesen mellőzze a katonai és a hivatalos jelleget. Ez nyilván a látogatás jelentőségének elbagatellizálást szolgálta, ami érdekes kettősségről tanúskodott. Gömbös miniszterelnökként, diplomáciai jelentőséggel hívta meg a Hitlerjugend, a meghívás gyakorlatba való átültetése viszont már másként festett.

A 80 fős küldöttség mellett el kellett látni a négy kísérő tisztet, 5 detektívet (!), a HM két kirendelt tisztjét, a Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) és a külügyi társaság 2–5 képviselőjét, a helyi hatóságok részéről 2–5 főt, 6–10 fő konyha-, kiszolgáló és felszolgáló személyzetet, 6 fő levente őrszemélyzetet, valamint az ehhez képest nagyon szerény létszámú német kísérszemélyzetet, amely a német követség 1–4 munkatársát és két német sajtótudósítót jelentett. Ehhez jött még, hogy „a vendégifjak az átlagot messze túlhaladó étvágyuak voltak”, a többszöri repeta miatt többnyire a tartalékkészletek is elfogytak.⁶⁵¹

A HJ részéről az előkészületek július közepére zárultak le. Ekkor még északnémet fiatalokat kívántak Magyarországra küldeni, *Hempel* járásvezető vezetésével (Kiel). Nabersberg a programmal kapcsolatban jelezte, hogy üdvözölnék, ha a kirándulás során érintenének néhány német települést és a Balatont. A magyar előkészítés során a jamboree időbeni elkerülése mellett azonban éppen arra fordítottak különös figyelmet, hogy olyan helyszín ne kerüljön be a programba, ahol a vendégek a német lakossággal érintkezésbe léphettek volna. A korábbi tervekkel ellentétben viszont lehetőséget láttak arra, hogy a Balatont felvegyék oda.⁶⁵²

A meghívás alapján 80 fős delegációt vártak, akik 10 napot tölthettek Magyarországon. A Német Birodalom ifjúságvezetője az út vezetésével *Nabersberget* és *Kurt Fahrenbruch* berlini csapatvezetőt bízta meg. Az út résztvevőit az idő szűkössége miatt végül csak a berlini HJ sorából válogatták. Őket többnapos előkészítő tanfolyamra vontak össze, melyen testi és szellemi felkészítésben részesültek, megismertették őket a magyar körülményekkel. A csoportot a berlini HJ egyik zenecsaportja is elkísérte. Nem volt egyszerű viszont az utazás előkészítése, mivel az osztrák kormány kifejezte azon óháját, hogy a csoport ne közúton haladjon át az országban. Mivel azonban a dunai út hosszadalmas lett volna, így

⁶⁴⁹ MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; MOL, K 28, 98. cs., K 28–M.E.–1934–L–15968.

⁶⁵⁰ Uo.; Programtervezet a Hitler-Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968.; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–11583.

⁶⁵¹ Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i. sz.

⁶⁵² JföDR, Abteilung Ausland an das AA, 17. Juli 1933 – PAAA, 98891; Programtervezet a Hitler-Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968.; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–11583.

inkább Csehszlovákián keresztül érkeztek. Miután minden akadály elhárult Berlinben, a Birodalmi Ifjúságvezetőségen Schirach búcsúztatta a csoportot, s feladatuk adta számukra, hogy mutassák meg a magyaroknak, hogy új Németország van születőben. Majd a csapatnak a pályaudvaron is ünnepélyes búcsúztatásban volt része. A pozsonyi érkezés után az ottani német konzul fogadta őket, de már itt megjelent a magyar honvédelmi minisztérium egyik képviselője is. A hajón már egyenruhájukat is felhúzták, Pozsonyból gőzessel érkeztek Budapestre. Gönyűn, az első magyar állomáson a TESZ rendezett ünnepélyes fogadást. A hajóút során baráti fogadtatásra (Göd) és tiltakozásra is sor került (Göd alatt).⁶⁵³

Nabersberg már pár órával korábban repülőn érkezett Budapestre, majd az egyik követési tanácsossal a budapesti Petőfi téri hajóállomásra ment, ahol addigra több ezres tömeg gyűlt össze. A Hitlerjugend küldöttsége 1933. augusztus 18-án este érkezett meg. A küldöttség fogadására Nabersberg és Schlimpert követési ügyvivő mellett megjelent a Budapesti Székesfővárosi Közlekedési Rt. Vállalati Levente Egyesületének zenekara és Budapest VII. kerület leventedíszszázada, valamint egy kb. 20 fős cserkészcsoporthoz Papp nyugalmazott államtitkár, a Magyar Cserkész Szövetség országos elnökének vezetésével, a honvédelmi minisztérium jó néhány tisztje, a TESZ elnökségének (köztük Feilitzsch Berthold), illetve a magyar társadalmi élet csúcsszervezeteinek tagjai, így a Turul Szövetség országos vezetője, Verbovszky József is. Részt vettek továbbá a miniszterelnökség (Csathó Andor), a külügyminisztérium, és a német frontharcosok magyarországi csoportjának képviselői.⁶⁵⁴

A hajó megérkezésekor a leventezenekar a német himnuszt játszotta, amelyre a HJ ifjai felemelt karral tisztelegtek. Különösen nagy volt a lelkesedés, amikor a HJ zenekara a magyar himnuszt játszotta, s azt a HJ ifjai magyarul énekelték. A himnuszok után Feilitzsch mondott köszöntő beszédet, majd Nabersberg tolmácsolta köszönetét. Az ünnepélyes fogadtatás után zárt menetben, zeneszó és a pesti közönség éljenzése, már-már lehangoló imádata közepette a Czukor utcai iskolába vonultak (a HJ-egységet a levente előlőről, a cserkészcsoporthoz pedig hátulról fogta közre a rendőri felvezetés és zárásán belül), ahol budapesti tartózkodásuk alatt a szállásuk volt (a tornateremben és néhány tanteremben, amit leventék rendeztek be szalmazsákokkal stb.). A rendőrségi nyomozók jelentése szerint a „helybeli horogkeresztesek” már ekkor megpróbálták csatlakozni a HJ-csoporthoz, amit azonban sikerült megakadályozni. A vacsora előtt még számos üdvözlő beszédre került sor.⁶⁵⁵

⁶⁵³ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29 – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Hitler-Jungen kommen nach Budapest. Pester Lloyd, Morgenblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892); Ungarnreise der Hitlerjugend. Nachrichtendienst des NTB und CNB vom 15. August 1933 – PAAA, R 98892; Programtervezet a Hitler-Jugend magyarországi látogatására – MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15968; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, I. o.

⁶⁵⁴ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 (Nabersberg) – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Bericht über den Verlauf des Empfanges beim Ministerpräsidenten Gömbös (Nabersberg), 28. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 157. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-jén. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892).

⁶⁵⁵ Uo.; A Magyarországi mint ellenzéki keresztény lap a rendőri intézkedések kihangsúlyozásával ugyan, de tárgyilagosan tudósított; német fordításban: Eine nach vielen Tausend zählende Menge feiert die in Budapest

A HJ csoportjának állandó kísérői egy főhadnagy, egy ezredes, három őrnagy, egy lovaskapitány és két százados voltak, akik civilben teljesítettek szolgálatot. Nabersberg elmondása szerint a tisztek nagyon szabadon nyilatkoztak politikai kérdésekben, s elmondták neki, hogy Gömbös ideje már lejárt, s az „ébredőké” a jövő, amit Nabersberg nyilván szívesen hallott, illetve hallatott saját jelentésének berlini olvasóival. Beszéltek a magyar ifjúság katonai kiképzéséről a leventében, s maga Nabersberg is megtekintett egy eldugott lőteret egy középiskola tetején, ahol alapos és gyakori használatról bizonyosodhatott meg.⁶⁵⁶

Augusztus 19-én az első program a Deák téri evangélikus templomban rendezett istentisztelet volt. Ezt követően a küldöttség zárt menetben, gyalog vonult fel a Várba, ahol egy körséta (Halászbástya, Mátyás-templom megtekintése, séta a Bástya-sétányon, Országos Levéltár, Hadtörténeti Múzeum) után 11 órakor Gömbös Gyula fogadta őket a miniszterelnökségen. A csapat felsorakozásakor Nabersberg Schirach nevében is köszönetet mondott a meghívásért, illetve tolmácsolta a teljes német ifjúság üdvözlését. Emellett átadta Schirach meghívását a magyar ifjúságnak, hogy a következő év tavaszán felkeresse Németországot. Majd átnyújtotta Gömbösnek a HJ legmagasabb kitüntetését, az aranyjelvényt, végül megéljeneztek Gömböst és Hitlert is. Gömbös megköszönte az üdvözlést, és biztosította a csoportot, hogy mindenkivel barátságosak, aki Magyarország iránt érdeklődik, főleg a nehéz közös múltat, s a békéért való közös együttműködésbe vetett hitének adott hangot. Utalt arra, hogy az ifjúságnak is fontos célok felé kell szegeznie tekintetét, megköszönte a kitüntetést és a meghívást, s jó időtöltést kívánt a csoportnak.⁶⁵⁷

eingetroffene Hitlerjugend. Magyarországi, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). A német részről zsidónak minősített Újság a horogkeresztes jelző használatával és a rendőri intézkedések, a magyar szélsőjobb randalfrozásával együtt számolt be az eseményekről, német fordításban: Achtzig Hitlerjungen im Braunhemd in Budapest eingetroffen. Újság, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). A Pester Lloydot hasonlóképpen „zsidó lapnak” minősítették. A legkritikusabbak egyike a német részről szintén zsidónak minősített Esti Kurír volt, amely kifogásolta a HJ egyenruhájának használatát, különösen a hozzá tartozó törzsiselést, kifogásolta a Horst Wessel Lied játszását, mert ahhoz még el nem illant vér tapadt, kiemelte a rendőri intézkedést, s úgy gondolta, hogy az ifjak érkezése demonstrációk kiváltója volt, német fordításban: Die Hitlerjungen. Esti Kurír, 20. August 1933; 80 Hitler-Jungen besuchen Ungarn. DAZ, 15. August 1933; Ungarns Einladung an die Hitler-Jugend. Der Tag, 16. August 1933; Jubelnder Empfang der Hitlerjugend in Budapest, 19. August 1933; Ungarn grüßt die deutsche Jugend. Kölnische Zeitung, 20. August 1933; Begeisterter Empfang der Hitler-Jugend in Budapest. Deutsche Tageszeitung, 19. August 1933; Hitler-Jugend in Budapest begeistert empfangen, 19. August 1933; Ungarnfahrt deutscher Jugend. Berliner Börsen-Zeitung, 18. August 1933 (PAAA, R 98892). Az Újság augusztus 26-i számában még erősebben fogalmazott, s szóba hozta a nemzetiszocializmus heves támadásait, különösen Ausztria ellen, s rámutatott, hogy ez a hatás nem áll meg a földrajzi határoknál, hanem Magyarországra is áttérhet, s a HJ látogatása a társadalomban a paraszat sok helyen lángra lobbantotta. – BArch, NS 43/273, 244–245. o. Hasonló szellemben nyilatkozott ugyanezen a napon az Esti Kurír is, amely ismét kifogásolta, hogy egy politikai szervezet egyenruhában jön az országba, ott nyugtalanságot idéz elő, s bátorítást ad a magyar szélsőjobbnak. – BArch, NS 43/273, 221. o.

⁶⁵⁶ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 (Nabersberg) – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Bericht über den Verlauf des Empfanges beim Ministerpräsidenten Gömbös (Nabersberg), 28. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 157. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-jén. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége az OTT Társelnökének, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 123 136. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.

⁶⁵⁷ Uo.; Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 18. August 1933 (PAAA, R 98892). Die Hitler-Jugend in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892). Die deutschen Jungen präsentieren vor dem Ministerpräsidenten Gömbös. Budapesti Hírlap, 20. August 1933 (PAAA, R 98892); Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 23. August 1933 – PAAA, R 98892.

Rövid üdvözlő beszédek után díszfelvonulás következett a Dísz téren, majd a Királyi Vár kertjének megtekintése után a fiatalok visszatértek szállásukra. Nabersberget és Schlimpertet Gömbös magánkihallgatáson is fogadta. Gömbös ezen a német általános helyzetről ejtett szót Nabersberggel, miközben megemlítette, hogy Magyarországnak nehéz a helyzete az antanttal szemben. Gömbös érdeklődött a HJ iránt is, majd arról beszélt, hogy antiszemita múltja ellenére azzal vádolják, hogy elárulta az antiszemitizmust, és megváltozott az álláspontja a zsidókérdésben. Külön kiemelte fajvédő múltját, s biztosította a vendégeket, hogy mindenképpen kitart a Berlin-Bécs-Budapest-Róma tengely mellett. Vagyis Gömbös megpróbálta a római hármakat a Berlin-Róma-tengellyel ötvözni. A kihallgatás után több miniszteri tanácsos üdvözölte Nabersberget.⁶⁵⁸

A délutánt a város megtekintésével, illetve a Margit-szigeten és a rákosi hősi temetőben töltötték a Hitlerjugend tagjai. A temetőben a német hősök sírját koszorúzták meg. Este a Dreher (Részvény) Sörgyár megtekintése után a sörgyár adott számukra uzsonnát, majd szállásukra vonultak, miközben újból „horogkeresztesek” kívántak hozzájuk csatlakozni, amit a rendőrség ismét megakadályozott. Ezt követően az Angol Park megtekintése a várható nagy tömeg miatt elmaradt. Augusztus 20-án a Mátyás-templomnál részt vettek a Szent István-napi körmeneten, majd a Hősök emlékművénél tisztelegő felvonulás után koszorút helyeztek el a VII. kerületi leventedíszszázad közreműködésével. Délután a budaörsi barack(gyümölcs)-kiállítást tekintették meg. Budaörsön a helyi német ifjúság egyik képviselője a magyar hatóságokkal előre egyeztetett beszéddel köszöntötte őket. A kiállításon a rendőri megfigyelés szerint a németajkú lakosság „lányha érdeklődést mutatott irántuk”.⁶⁵⁹

A délután hátralevő részét a Levente lágymányosi uszodájában töltötték, majd a vacsorát követően tábornút mellett tekintették meg a leventék sportbemutatóit, este pedig a szállásukról nézték végig az augusztus 20-i ünnepi tűzijátékot. A HJ-csoport vezetője sajnálattal állapította meg, hogy a Leventével egy közös program sem szerepelt, ami a magyar bizalmatlanság kétségtelen jele volt, és egyértelmű volt, hogy a magyar fél az ifjúsági kapcsolatokat is politikai kérdésnek tekinti – legalábbis Németországgal szemben. Ebben ugyan nem tévedett sokat, de az a merevség, ami az elejétől kezdve az ifjúsági kapcsolatokat jellemezte, talán mégis kissé túlzás volt. Mivel Nabersberg már másnap hazautazott, őt egy kávéházi este keretében a német és a magyar vezetők társaságában búcsúztatták. 21-én az országzászlónál rendeztek díszfelvonulást, megtekintették a parlamentet. A délutáni pihenő alatt a szállásukra megpróbált betörni „Böszörményi (sic!)

⁶⁵⁸ Állítólag egyikük azt mondta neki szélesebb körben, hogy „Különösen örülünk jövetelének, mert Ön ismét elhozza nekünk az antiszemitizmust”.

⁶⁵⁹ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1-én. MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.; Program – HL, HM 1933/el., I. tétel, 109 896, 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Nép-gondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/el., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Die Hitler-Jugend in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jugend in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 21. August 1933 (PAAA, R 98892); Ansprache des Geschäftsträgers Ges. Rat Schlimpert; Ansprache eines Schülers der Reichsdeutschen Schule, Fritz Menne; Ansprache des Leiters der Deutsch-Ungarischen Akademischen Auskunftsstelle, Dr. Jobst – PAAA, R 98892; Begrüßungsfeier für die Hitler-Jugend in der Reichsdeutschen Schule. Pester Lloyd, Morgenblatt, 22. August 1933 (PAAA, R 98892); Beim Abendessen im Kreis der Hitlerjungen. Budapesti Hir-lap, 20. August 1933 (PAAA, R 98892); Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 23. August 1933 – PAAA, R 98892.

Zoltán horogkeresztes vezér” és egy társa, hogy a rendőrség szerint összeköttetést szerezzen a német ifjakkal, ezt azonban a rendőrség saját beszámolója szerint ismétetlen megakadályozta. Nabersberg ezt minősítette az egyetlen kellemetlenségnek az út során. Nabersberget már korábban is megkereste a csoport, de ő a hotelben ajánlott fel nekik találkozót, mivel nem akart nyilvánosan ellenzéki vezetőkkel találkozni. Az ébredő magyarok is a hotelben üdvözölték Nabersberget, s fegyvert is kapott tőlük ajándékba. Gömbös pedig később juttatta el neki a Levente jelvényét.⁶⁶⁰

Délután öt órakor a Damjanich utcai birodalmi német iskolában a német követség adott teát, amelyen részt vett Papp Antal a Magyar Cserkész Szövetség elnöke, a miniszterelnöki hivatalból Csathó miniszteri tanácsos, a kultuszminisztériumból Pataky miniszteri tanácsos, Bély alezredes, a HM Elnökség B osztályának vezetője (a későbbi országos ifjúságvezető) és felesége, a TESZ részéről Lányi Árpád, a külügyminisztériumból Sabljár Károly, s megjelent a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület részéről Peter Jekel (vagyis nem Jakob Bleyer ügyvezető) és a Turul Szövetség képviselője is. Schlimpert a régi fegyverbarátságról, a magyar vendégszeretetről, az évszázados kulturális kötődésről, a birodalmi határokon átvélő német népközösségről szólt, és éltette Horthyt. A budapesti birodalmi német iskola egyik diákja az iskola 25 éves fennállásáról beszélt, s arról, hogy az iskolában a legtöbb osztálytársa magyar, akikkel jó bajtársi viszony alakult ki. Szólt arról is, hogy az évek során ők már mind Magyarország barátaivá váltak. Jobst a Német-Magyar Akadémiai Tájékoztató Iroda (Deutsch-Ungarische Akademische Auskunftsstelle) vezetője a magyar küldetéstudatról, a térség több ezer éves geopolitikai fontosságáról beszélt, történelmi áttekintést adott Magyarország fontos eseményeiről, a német lakosságról szólt. Ezt követően pihenő következett az Angol Parkban.⁶⁶¹

Augusztus 22-én kezdődött a látogatás Budapesten kívüli része, melynek első állomása Gyöngyös volt, ahonnan a lelkes fogadtatás után a vendégek továbbmentek Mátraházára, majd megtekintették a Kékes-tetőt, Parádon a fürdőigazgatóság uzsonnáján vettek részt. Eger érintésével, illetve a Bükk-hegységen keresztül érkeztek meg Miskolcra, ahol este ünnepélyes fogadtatásban részesültek. Közben ismét helybeli „feketeingesek” próbáltak kapcsolatba lépni velük, de ezt újfent megakadályozták.⁶⁶²

Másnap a következő állomás Lillafüred (Palota-szálló és Szent István-cseppkőbarlang) volt. Az ebéd során ismét sor került egy incidensre. A német ifjakról fényképet készítő fényképész az ifjakkal folytatott beszélgetés során politikai témákat is érintett, sőt a Gazdasági Reformpárt rölapját is osztogatni kezdte az ifjaknak, s utólag a rendőrség arról is értesült, hogy Gömbös politikájáról becsmélően nyilatkozott. A fényképészt ezért eltávolították. A tokaji borkóstolás (Windischgrätz-pince) után a csoport Nyíregyházán át érkezett Debrecenbe. Debrecen előtt pár kilométerrel egy 20-25 fő tagú szélsőjobboldali csoport megállásra készítette egyik autójukat, amelyre ki akarták tűzni horogkeresztes zászlóikat, s így Debrecenbe vonulni. Miután ezt a rendőrség megakadályozta, a HJ

⁶⁶⁰ Uo.

⁶⁶¹ Uo.

⁶⁶² Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153–156. o. és PAAA, R 98892; Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. – MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.; Program – HL, HM 1933/el., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Nép-gondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/el., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.

küldöttsége megérkezett a városba, ahol több ezer főnyi tömeg lelkes fogadtatásban részesült, főleg miután itt is magyarul énekelték a magyar himnuszot.⁶⁶³

Augusztus 24-én a reggeli református istentisztelet után megismerkedtek a város nevezetességeivel (Nagytemplom, Déry Múzeum, Nagyerdő, fürdőzés a strandfürdőn), majd a hortobágyi csárdában ebédeltek; megtekintették a pusztát, illetve lovagolhattak is. A következő napon Karcag, Szolnok és Cegléd érintésével Budapestre utaztak, majd még aznap délután vonattal Balatonfonyódra (sic!) tartottak, ahol az ott előkészített sátorláborban szálltak meg. 16-án tihanyi, balatonfüredi, siófoki és balatonföldvári hajókiránduláson vettek részt. Siófokon a leventeüdülőben fürdöztek és vitorláztak. Augusztus 27-én pihenőnapot tartottak, amely fürdözéssel, kirándulással és csónakázással telt, majd délután visszautaztak Budapestre. Budapesten egy 9 tagú csoportjukat kisebb incidens érte, leköpdösték és „fúj Hitler” szavakkal illették őket. 28-án este a német vendégek a Keleti pályaudvarról utaztak haza, ahol a TESZ részéről Lányi Árpád, illetve Schlimpert követségi tanácsos búcsúztatták az ifjakat. Jelen voltak a Turul Szövetség képviselői, minisztériumi munkatársak, egy leventezenekar, s egy levente nemzeti szalaggal átkötött virágcsokrot adott át Fahrenbruchnak. A beszédeket Schlimpert, Lányi és Fahrenbruch tartották.⁶⁶⁴

A rendőrség összegzése szerint a Hitler-ifjakat mind Budapesten, mind vidéken nagy lelkesedéssel fogadta a magyar közönség, ami szerintük azonban „nem annyira a horogkereszt iránti szimpátiának, mint inkább a fegyelmezett s jó megjelenésű csoportnak, mint látványosságnak szolt”.⁶⁶⁵ Még ha igaz is lett volna ez a megállapítás, a rendőrség konklúziója nem lehetett véletlen. A legnagyobb szerep a TESZ-nek jutott mindvégig, nem pedig a Leventének vagy a cserkészeknek, s ez is mutatta, hogy csak felemásan kezelték hivatalosan a HJ látogatását. Így a látogatás nem igazán tükrözte az ifjúságnak máshol a politikai motívációk ellenére megmutatkozó közvetlenségét.

Jelentéseiben a budapesti német követség is kiemelte azt az ovációt, amellyel a Hitlerjugendet fogadták. Ez messze meghaladta azt a mértéket, amellyel Magyarországon külföldi delegációkat fogadtak. Hozzá tették, hogy még az avangárdisták és balillák tavaszi látogatása során sem volt olyan meleg fogadtatás a magyar lakosság részéről, mint a HJ-tal szemben. A követség véleménye szerint a látogatás augusztus 23-ig tartó szakasza minden incidens nélkül zajlott le. A lelkes ováció hatására a „zsidó körök” tiltakozása és támadásai a német várakozások ellenére nagyon mérsékeltek maradtak.⁶⁶⁶

⁶⁶³ Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Der Abschied der Hitler-Jugend. Pester Lloyd, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jungen in der Provinz. Pester Lloyd, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. Pester Lloyd, Morgenblatt, 25. August 1933 (PAAA, R 98892).

⁶⁶⁴ Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitánya a belügyminiszternek. Bizalmas, 1933. december 2. – MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.

⁶⁶⁵ Jelentés, Budapest, 1933. szeptember 1. MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.; Program – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 111 576. i. sz.; Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.; Der Abschied der Hitler-Jugend. Pester Lloyd, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Hitler-Jungen in der Provinz. Pester Lloyd, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892); Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. Pester Lloyd, Morgenblatt, 25. August 1933 (PAAA, R 98892).

⁶⁶⁶ Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 23. August 1933; Deutsche Gesandtschaft Budapest (Schlimpert) an das AA, 30. August 1933 – PAAA, R 98892.

A követség úgy vélte, hogy a viszontlátogatásra jövő év tavaszán kerülhet sor, de megjegyezte, hogy a levente és a cserkészek között nézeteltérések mutatkoztak ebben a tekintetben, mert mindegyik részt akart venni ezen, holott alig volt szerepük a Hitlerjugend magyarországi vendéglátásában.⁶⁶⁷

A testnevelési felügyelőség képviselője is nagyon fegyelmezettnak tartotta a vendégeket, akik hálások voltak a vendégszeretetért, s zokszó nélkül vették, ha bizonyos kívánságaikat nem állt módjukban teljesíteni. Így felsőbb utasításra nem engedték az ünnepélyes alkalmakkor kibontani zászlójukat, az éneklést és a zeneszót a városokon való átvonulásokkor, Budaörsön a német himnusz és a Horst Wessel dal eljátszását és ott hosszabb tartózkodást. A német fiatalok a velük érintkező leventékkel és cserkészekkel jó barátságot kötöttek, jelvényeket, sapkákat cseréltek, fényképeket ajándékoztak, levélváltásban maradtak.⁶⁶⁸

Az ifjúsági kapcsolatoknak ez az alapkötetetele egyúttal előrevetítte azt az eljárásrendet, amelyet a későbbiekben is megfigyelhetünk majd: a diplomáciai burok és a félig-meddig elszabotált megvalósítás kettősségét. Vagyis a magyar hozzáállás különleges kísérlete volt annak, hogy miként lehet látszatkapcsolatokat fenntartani, azok mélyrehatolását diplomáciai köntössel megakadályozni, és ezzel a személyvesztéssel Németországot is „elkábítani”, miközben incidensek és a magyarországi német ifjúság kérdése tarkították a viszonyt.

A látogatás hatalmas visszhangot kapott a sajtóban. Szinte mindennap tudósítottak a látogatásról, egyes lapok vezércikket is közöltek. Nabersberg különösen barátinak nevezte a kormánypárti sajtó tudósításait, valamint az ellenzéki keresztény sajtót, s néhány kisiklástól eltekintve a „zsidó sajtót” is tárgyilagosságnak látta. A szociáldemokrata párt által beharangozott tüntetésekre nem került sor. Úgy vélte azonban, hogy az újság-cikkek a tömeg lelkesedését inkább tompítottan írták le.⁶⁶⁹

A hivatalos látogatás mellett a Hitlerjugend kezdeményezésére további két HJ-csoport látogatása is felmerült. A tervek szerint két csoport érkezett volna egyenként 15-30 fővel, s Magyarország mellett Romániát is érintették volna, ebből a magyarországi rész 8-10 napos lehetett. A berlini magyar követség tájékoztatást kívánt a minisztertől, hogy kívánatosnak tartja-e a kirándulást. Aggály esetén instrukciókat kért, hogy milyen formában próbálja meg lebeszélni a HJ vezetését a kirándulásokról, hogy a Magyarország iránt táplált rokonszenv alapvetően ne szenvedjen csorbát.⁶⁷⁰ Ebből is látszott, hogy a magyar fél a kötelező gesztusok mellett az ilyesfajta látogatásokban továbbra is pángermán propagandát látott, aminek igyekezett elejét venni.

A követség óvatossága nagyon is indokolt volt németországi csoportok magyarországi látogatása kapcsán, hiszen azok magyar rendőrség és csendőrség által történő zaklatása, igazoltatása, letartóztatása – úgy tűnik – általános jelenség volt. Sokszor nyilván nem is ok nélkül. 1933 nyarán állítólag 17 freiburgi teológust vett őrizetbe a Magyar Kirá-

⁶⁶⁷ Uo.

⁶⁶⁸ Budapest Székesfőváros Testnevelési és Népgondozói Felügyelősége a magyar királyi honvédelmi miniszternek, 1933. szeptember 29. – HL, HM 1933/eln., I. tétel, 109 896., 118 749. i. sz.

⁶⁶⁹ Bericht über die Ungarnfahrt der Hitler-Jugend vom 17. bis 19. August 1933 – BArch, R 43 II/523, 153-156. o. és PAAA, R 98892.

⁶⁷⁰ Magyar Királyi Követség Berlin a magyar királyi külügyminiszternek, 1933. május 17. – MOL, K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469.; MOL, K 28, 98. cs., K 28-M.E.-1934-L-15968. Elképzelhető, hogy eredendően a magyarországi hivatalos látogatás első verziója lett volna a két csoport látogatása.

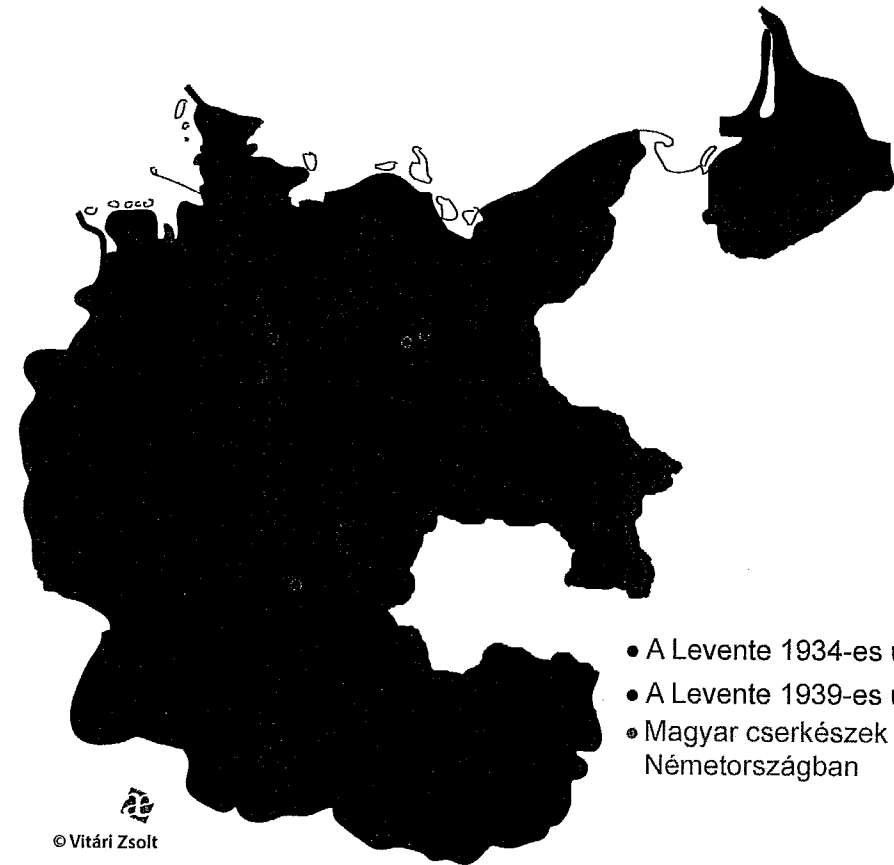
lyi Csendőrség. A csoportot talán Jakob Bleyer, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein, UDV) vezetője hívta meg, s az ő veje, Franz Kussbach, az UDV hetestanácsának tagja invitálta őket Balatoncsicsóra, hogy ott alkalmuk legyen meggyőződni arról, hogy a német kultúrtörökvéseket a magyar kormány állandóan elnyomja. Hasonló sorsa jutott állítólag Nabersberg is, amikor – szintén Bleyer meghívására – Hartára látogatott. Egy külügyminisztériumi feljegyzés szükségesnek tartotta megjegyezni, hogy a jövőben a Magyarországra látogató csoportokat megfelelőképpen instruálják abban a tekintetben, hogy tartózkodjanak mindennemű kisebbségpolitikai megnyilvánulástól. A veszélyt nem abban látták, hogy ezekkel az emberekkel bármi történik, hiszen mindig szabadon engedték őket, hanem inkább abban, hogy a magyar fél az ilyen halmozódó esetek mögött egyre inkább kémkedést sejtethet, ez pedig nem tehetett jót a két ország között fennálló kapcsolatoknak. Bleyert is tanácsosnak vélték figyelmeztetni, hogy a magyar–német kapcsolatok fő vonala érdekében tekintszen el az ilyen jellegű eseményektől.⁶⁷¹

A Hitlerjugend nagyszabású 1933-as látogatásának hivatalos viszonzására 1934 nyarán került sor. A Levente 1934-es vizitjének előkészítéseként Nabersberg délkelet-európai körútja részeként érkezett Magyarországra, majd Kaiser járásvezető⁶⁷² járt Budapesten 1934 májusában. Nabersberg számára a honvédhuszárok lovasbemutatót tartottak, a várban ünnepélyes keretek között megtekintette a Szent Jobbot, sétát tett a várudvarban. A küldöttség felkereste a budapesti német kolóniát is. Nabersberget elkísérte a *Hitlerjunge Quex* című ifjúsági regény szerzője, Karl Aloys Schenzinger is, majd Mackensen követ kíséretében mentek bemutatni a regényből készült filmet Gömbösnek, aki Kánya kíséretében érkezett a vetítésre.⁶⁷³ A Levente tartózkodó magatartását mutatta, hogy csak a hasznosítható anyagokat vette át a HJ-tól, nem mindent válogatás nélkül. Ennek a magatartásnak esett áldozatul a *Hitlerjunge Quex* is, melynek magyar címe *Miénk a jövő* lett volna. Ezt a bírálóbizottság azért tartotta feleslegesnek, mert a magyar ifjúságot immúnisnak tartotta a kommunizmus ellen, sőt véleménye szerint a nem kívá-

⁶⁷¹ Abschrift! Wieder Verhaftung einer reichsdeutschen Wandergruppe in Ungarn – PAAA, R 63605. Közben azonban a budapesti német követség is utánajárt a két incidensnek, s felvették a kapcsolatot Bleyerral is. Így kiderült, hogy a teológusokat nem Bleyer hívta Magyarországra, és nem Kussbach vezette Balatoncsicsóra. A csoport már másodszor vagy harmadszor járt Balatoncsicsón. Kiderült, hogy az esetről a magyar parlament és a közvélemény nem tárgyalt hónapokig, s a sajtó is alig vett róla tudomást. Nabersberg ügyében arról volt szó, hogy Budapestről a Balatonra utazva annak az óhajának adtak hangot, hogy néhány német települést is fölkereshessen. Így Franz Rothen (szintén az UDV hetestanácsának tagja) kíséretében Hartán is jártak, ahol Bleyer véleménye szerint teljesen korrekt módon viselkedtek, és semmifajta megütközésre nem adtak okot, de a csendőrség igazoltatás végett mégis a község házára kísérték a vendégeket. – Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 11. Oktober 1933 – PAAA, R 63605; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 14. November 1933 – PAAA, R 63605; Abschrift für die Akten, Franz Rothen, Sekretär des UDV, Budapest, 1933. augusztus 5. – PAAA, Budapest, 176. Mindenesetre ezek az esetek megmutatták, hogy a magyar rendőri szervek valóban éles szemmel kísérték minden német látogatót Magyarországon, de egyúttal arra is fényt derített, hogy a tények elferdítéséért a Magyarországon járt és a rendőrséggel összetűzésbe keveredett személyeknek és csoportoknak nem kellett a szomszédokba menniük. Az eset mindenesetre jól példázta a kétoldalú kapcsolatok törekenységét is.

⁶⁷² Wolfgang Kaiser 1933-tól a kurhesseni HJ-terület törzsvezetője volt, 1934 júliusától a Birodalmi Ifjúságvezetőség alkalmazásában állt, majd 1937 novemberében kivált a Hitlerjugendből. Később viszont visszatért a HJ-szolgálatba, mert 1941-ben a BIV Személyzeti Hivatala vezető beosztású munkatársa lett. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1161. o.

⁶⁷³ JfdDR an das AA, 28. Mai 1935 – PAAA, R 63610; Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.; utána Törökországba és Görögországba folytatta útját. Deutsche Jugend im Ausland. Das Junge Deutschland, 1934/5. sz., 142–143. o.; Eine politische Reise im Donauraum. RJP, 1934/65a, 1–9. o.



Magyar ifjak látogatásai Németországban 1933–1939

natos elemek még a maguk javára használhatták volna fel a filmet. ⁶⁷⁴ Több írás viszont Magyarországon is megjelent, amelyeket alapul vettek a leventék képzésében.⁶⁷⁵

Sok protokolláris program mellett a Levente útját is sikerült előkészíteni. A magyar leventék 50 fős csoportja 1934. július 7-én érkezett Németországba, és 18-án tért vissza Magyarországra. A vitéz Péry őrnagy vezetése alatt álló csoportot mindenhol a HJ válogatott csapata kísérte Nabersberg vezetésével. A Birodalmi Ifjúságvezetőség a magyar látogatásra grandiózus programmal készült, a németországi utazás Németország minden területét magában foglalta. A külügyminisztérium a program hosszát és az ellátás magas

⁶⁷⁴ Landes Filmprüfungs Kommission, 23. Januar 1942 – PAAA, Budapest, 182; MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–7–2204; Nabersberg, Carl, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. Wille und Macht, 1934/8. sz., 12–18. o.

⁶⁷⁵ Például: Jung, Willi, A német munkásifjúság megválogatása – támogatása – pályafutása. A jelen Németország-sorozat 5. száma, Német Információs Szolgálat, Berlin 1941; Tschammer von Osten (sic!), Testnevelés békében és háborúban. Sylvester Nyomda, Budapest 1941; 10 éves a Hitlerjugend. Artur Axmann, a német ifjúság vezetőjének előszavával. Levente Hírközpont, Budapest 1943; Bély Miklós, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941. Hasonló írások származtak Olaszországból és Japánból is: Nagy Ernő, A Duce ifjúsága. Levente Hírközpont, Budapest 1943; Fekete Gabriella, Japán katonák, ifjúság és az otthon. Levente Hírközpont, Budapest 1943.

színvonalát túlzónak tartotta. Nabersberg hajlandó volt a körutat lerövidíteni, de az ellátás kapcsán hajthatatlan maradt, mondván, a Hitlerjugend Magyarországon ugyancsak nem az átlagos magyar életszínvonalat tükröző fogadtatásban és ellátásban részesült. Így mindenképpen a legjobb ifjúsági szállók kiválasztása mellett foglalt állást.⁶⁷⁶

A magyar küldöttség vezetését képezte Péry mellett vitéz Varga Ferenc vezető főoktató, századparancsnok, egy szakaszparancsnok, egy orvos. Budapest Székesfőváros 15 leventét delegálhatott a kiutazó küldöttségbe, míg a vidéki leventeparancsnokságok 31 főt. A vidéki leventéket nagyjából arányosan (3-5 fő) a hét kerületi testnevelési felügyelőségek területéről választották ki. A kiválasztás után 1934. július 1-ig kellett Budapestre érkezniük, hogy ott részt vegyenek az előzetes felkészítésen.⁶⁷⁷

A Budapestre érkezés után ötnapi együttlét „olyan egységes kis magyar levente-csoportot nevelt belőlük, amely az egész úton lelkesen képviselte a magyar leventéket. A leventék minden igyekezetükkel azon voltak, hogy hiányzó ismereteiket pótolják, és semmi kívánnivalót ne hagyjanak személyük iránt”. További négy nap során rendgyakorlatokat végeztek, a vidéki leventéket megismertették Budapest nevezetességeivel, és megtanulták a Horst Wessel-dalt is.⁶⁷⁸

A felkészítést követően a leventék július 6-án indultak útnak Németországba, búcsúztatásukra a budapesti testnevelési felügyelőség és az OTT képviselői jelentek meg, továbbá Schlimpert német követségi tanácsos. Beszédet mondott Barcsay Ádám főtanácsnok, székesfővárosi testnevelési felügyelő, aki felhívta az utazók figyelmét arra, hogy útjukat az ország minden leventéje figyelemmel kíséri, s a teljes magyar ifjúságot képviselik majd Németországban. A csoport július 8-án kora délután érkezett meg Passaubá, ahol Nabersberg fogadta őket a város és hivatalainak képviselőivel, illetve kormányzati tagokkal együtt. A berlini HJ 34 fős zenekara játszotta a magyar himnuszt, s felvonult további 30 berlini HJ-tag, akik a magyar csoport kísérei voltak az egész utazás alatt. Nabersberg a birodalmi ifjúságvezető nevében is köszöntötte Péryt, s kifejezésre juttatta, hogy a tavalyihoz hasonlóan ez az út is hozzájárul a két nemzet közeledéséhez. Péry köszönete mellett Németország 1933 utáni csodálatraméltó fejlődéséről beszélt. A ceremónia végén a magyar csapat németül énekelt a Horst Wessel-dalt. A kb. háromórás passauai program – amely a lakosság ovációja közepette telt el – után Münchenbe vitték a küldöttséget, ahol egy ifjúsági szállóban kaptak elhelyezést.⁶⁷⁹

Münchenben Fiehler főpolgármester rendezett ünnepélyes fogadást számukra. Beszédében többek között kiemelte az egykori háborús szövetséget a két nép között. A

⁶⁷⁶ Magyar Királyi Követség Kánya Kálmán külügyminiszternek. Másolat, 1934. július 24. – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; AA an den JfdDR, 28. Februar 1934 – PAAA, R 98895; JfdDR an das AA, 6. April 1934 – PAAA, R 63606; AA an die Jugendführung des Deutschen Reiches Abteilung Ausland, 7. Mai 1935 – PAAA, R 63609.

⁶⁷⁷ OTT társelnöke 1–7. Testnevelési Kerületi Felügyelőnek, 1934. június 14. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.

⁶⁷⁸ OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.

⁶⁷⁹ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatási Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Deutschlandfahrt ungarischer Levente-Jugend. RJP, 1934/93. sz., 3. o.; Die Fahrt der ungarischen Levente-Jugend durch Deutschland. RJP, 1934/97. sz., 1934, 2. o.; Ungarische Leventejugend in Deutschland. RJP, 1934/105. sz., 2. o.

városháza történelmi termeinek megtekintése után városlátogatás következett, köztük a Barna házé, majd a városnézés az Angol Kertben és a Kleinhesselohe-i tavon csónakázással fejeződött be. Délután a világháború és a náci mozgalom elesettjeinek emlékművét koszorúzták meg, illetve koszorút helyeztek el a Feldherrnhalle előtt is, majd a HJ tartott díszfelvonulást. November 9-e hősei előtt a Levente is díszfelvonulással tisztegett.⁶⁸⁰ Mindkét ünnepségen jelen volt Belics magyar konzul is. Este Murnaubá utaztak, ahol a HJ népi bemutatókkal várta a vendégeket. Másnap Augsburg, Donauwörth, Nördlingen, Feuchtwangen irányban Rothenburgba (ob der Tauber) érkeztek, ahol az ottani Birodalmi Munkaszolgálat táborában kaptak elhelyezést. Itt is a polgármester fogadta őket, akinek Péry átadta Budapest város ezüst plakettjét. A következő állomás Würzburg és Majna-Frankfurt volt, ahol a Römeren a főpolgármester rendezett fogadást. Ő is megkapta az ezüstplakettet, majd városnézésre indult a küldöttség. Az ifjúság házában bajtársi estet tartottak a frankfurti HJ egyik csoportjával. Este a magyar tisztek, Nabersberg és stábjá pár tagjának részvételével a Schiller Wallenstein-trilógiájának szabadtéri előadására látogatott el.⁶⁸¹

A leventék ezt követően Mainz érintésével gőzessel érkeztek Kölnbe, csaknem nyolcórás hajózás után. Kölnben a felsorakozó HJ és BDM mellett hatalmas közönség várta a magyar vendégeket. Nem sokkal később a Gürzenichben (városi díszterem) került sor a város fogadására a főpolgármesterrel. A zászlók bevonulása után érkezett Schirach, aki a főpolgármester-helyettesrel együtt köszöntötte a magyar leventelegációt. A főpolgármester-helyettes beszélt a történelmi kapcsolatokról és a világháborús fegyverbarátságról, Schirach pedig a Führer nevében hivatalosan üdvözölte a magyar fiatalokat német földön. Beszélt a HJ lényegéről és feladatairól, annak békés, a szomszédokkal és más népekkel barátságot kereső külkapcsolatairól, majd háromszoros éljen hangzott el a magyar nemzetre. Schirach itt tett javaslatot a következő évi folytatásra, amely 200 magyar fiatal északi- vagy balti-tengeri táborozását, és 200 HJ-tag balatoni táborozását tette volna lehetővé. Az ünnepség végén, amelyet a rádió is közvetített, Péry mondott rövid köszönő beszédet. Az ezt követő ünnepi ebédén a magyar főkonzul is részt vett, valamint a magyar kolónia tagjai. Schirach ezt követően adta át Pérynek a HJ arany becsülettőrt, a többi tiszt ezüstszerű becsülettőrt kapott. A fogadás után városnézésre került sor. Este kilenckor a HJ és a DJ rendezett fáklyás felvonulást a birodalmi ifjúságvezető és a magyar vendégek előtt. Ezt követte a Levente díszfelvonulása a birodalmi ifjúságvezető előtt. Itt Schirach még egyszer szólt a német és a magyar ifjakhoz, cáfolta a Németországról szóló „rémmeséket”, és kiemelte, hogy semmi olyan körülmény nincs, ami a két nemzetet elválasztaná egymástól. Péry is egyetértését fejezte ki Schirach szavaival, és a jövőre nézve szoros közösséget jelentett be a Levente és a Hitlerjugend között. Sziklay magyar konzul a kölni magyar kolónia nevében mondott köszönetet a kitüntető fogadtatásért. Schirach a székesfőváros ezüstplakettjében részesült. A díszmenet végén Schirach búcsúbeszédet intézett a leventékhez, majd a csoport minden tagjával személyesen fogott kezét.⁶⁸²

Kölnből a leventék Berlin felé vették útjukat, s közben Kasselben időztek még, ahol a tartományi képviselők mellett a Wehrmacht is fogadta a magyar vendégeket. Wilhelmshöhe megtekintése után este a vacsora közben a Führer birodalmi gyűlésben

⁶⁸⁰ Az 1923. november 9-i müncheni náci puccskísérlet „hősi halottairól” emlékeztek meg. Uo.

⁶⁸¹ Uo.

⁶⁸² Uo.

elmondott beszédét is meghallgatták. A leventék július 14-én Wernigerode érintése után érkeztek Berlinbe, ahol másnap fogadták őket a városházán. Péry a főpolgármestert képviselő városi tanácsosnak átadta Budapest plakettjét, s kiemelte, hogy „azért jöttünk, hogy megismerjünk egy fegyelmezett népet, hogy erőt merítsünk a munkánkhoz, amit tovább végzünk, hogy újra felépítsük a magyar nemzetet”. Ezt követően a tempelhofi repülőtéren pár levetének a Luftansa jóvoltából egy 10 perces sétarepülés lehetősége is megadatott. Majd a délutánt Grunewaldban töltötték, ahol a HJ sportünnepélye kapcsán a testi felkészítéssel és sportbemutatókkal ismerkedtek. Megjelent Lauterbacher törzsvezető is. Este a Tanárszövetség házában közösségi estre került sor a Hitlerjugenddel. Jahn területvezető⁶⁸³ a teljes berlini HJ üdvözlétet tolmácsolta. A Herbert Norkus területi vezetőképző iskola egyik tanfolyami csoportja szavalókórusral (Sprechchor) működött közre, de a berlini HJ zenekara is részt vett. Nabersberg ezen az esten újra hangot adott annak a reményének, hogy 1935-ben egy 200 magyar és 200 német fiatalnak lehetőséget biztosító csereprogram jön létre. A következő napon pedig Göring fogadta a delegációt schorfheidei vadászházában. Göring a magyar követség jelentése szerint nagyon magyarbarátnak mutatkozott, és nem kis felsőbbrendűséggel kijelentette, hogy „eljön még az idő, amikor a magyar zászló ott fog lengeni a Magyarországtól elvett területeken”, illetve hogy Németország nem vár egyebet a magyaroktól, minthogy „ismét erős, nagy és boldog nemzet legyenek”. Beszélt arról a sorsközösségről, amely a két nemzet nehéz sorsából és a világkommunizmus elleni harcból fakadt. Göring saját bekeretezett képét ajándékként nyújtotta át a Levente küldöttségének, üdvözlétét küldte Gömbös Gyulának, Péry pedig arany leventejelvényt adott át neki. Az ebédre a Hubertusstock-kastélyban került sor, Nabersberg és Jahn területvezető jelenlétében, majd a természetvédelmi körzettel ismerkedtek, végül a Werbellin-tavon csónakáztak.⁶⁸⁴

Az út zárását a potsdami látogatás jelentette, ahova gőzösön, a Havel folyón érkeztek. A városba megérkezve a polgármester a városi kastélyban fogadta őket, aki szintén megkapta Budapest emléklakettjét. A város megtekintése során a német vendéglátók megismertették a magyar vendégekkel a porosz-német történelem fontos helyeit (pl. Helyőrségi templom, Sanssouci-kastély, Neues Palais). Potsdamban sor került az Önkéntes Munkaszolgálat birodalmi iskolájának megtekintésére, valamint a Hitlerjugend birodalmi fiú- és lányvezetőképző iskolájának felkeresésére. Ezt követően került sor a Führer fogadására a birodalmi Kancellária udvarán, amely kb. egy óráig tartott. Ez nem mindennapi gesztus volt, hiszen kevés példa akadt arra, hogy Hitler személyesen szánt volna időt ifjúsági csoportokra. Ez a lépés egyértelműen tanúskodott az egyelőre még

⁶⁸³ Erich Jahn a Német Nemzeti Néppárthoz közel álló Bismarck-Ifjúságban kezdte pályafutását, majd 1928-ban lépett be a Hitlerjugendbe, ahol 1933 és 1934 között a berlini HJ-terület vezetője volt. 1934-től a Birodalmi Ifjúságvezetőségen teljesített szolgálatot, majd később a DAF, az NSV és a Német Hivatalnokok Birodalmi Szövetsége alkalmazásában dolgozott. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1159. o.

⁶⁸⁴ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; Ungarische Levente-Jugend bei Göring in der Schorfheide. Berliner Börsen-Zeitung, 17. Juli 1934; Zu Gast bei Göring. Berliner Tageblatt, 17. Juli 1934; Goldenes Levente-Abzeichen für den preußischen Ministerpräsidenten. Kölnische Zeitung, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783. i. sz.); OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Köznevelési Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Köznevelési Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Die ungarische Jugend am Sonntag in Berlin. RJP, 1934/109. sz., 1. o.; Empfang der ungarischen Levente-Jugend durch Ministerpräsident Göring. RJP, 1934/111. sz., 1. o.

egy kis országgal szemben is hasznosnak és szükségesnek tartott előzékenységről. A fogadás a követség szerint mély benyomást tett a fiatal magyar vendégekre. A Führer hangsúlyozta Pérynek, hogy fontosnak tartja a jövő évi ifjúsági csereprogramot, mert ez a két nemzetet is közelebb hozhatja egymáshoz. Péry Hitlernek is átnyújtotta a leventék aranyjelvényét.⁶⁸⁵

A kancellári fogadás után Nikolskoeban egy záró bajtársi estre került sor, míg a tiszteket a magyar követség látta vendégül. Berlinből vonattal utaztak Passaubá, hogy onnan ismét gőzössel térjenek haza. A határ átlépése előtt Péry táviratban mondott még egyszer köszönetet a „felejtethetetlen németországi útért”.⁶⁸⁶ A leventék németországi kirándulása Németországban óriási sajtóvisszhangot kapott, a legfontosabb országos, illetve tartományi lapok szinte naponta tudósítottak az út lefolyásáról. Ezzel szemben a budapesti német követség azt állapította meg, hogy a magyar sajtó csak alkalmanként és akkor is csak kisebb tudósításokat közölt az útról, idézték Göring beszédét, a baloldali és katolikus lapok pedig csak egész rövid jelentést közöltek.⁶⁸⁷

A berlini magyar követség is kiemelte a sajtó pozitív hangvételét, méltatta a HJ vendégszeretetét és főleg Nabersberg érdemeit. A látogatás sikerében azonban ugyanilyen fontos szerepet tulajdonított Péry őrnagynak, „aki kényes és sok tapintatot igénylő feladatának mindvégig a legkiválóbban felelt meg”. A követség úgy vélte, hogy a látogatás nagymértékben hozzájárult a barátság elmélyítéséhez, amelyhez amúgy is mindenképpen a két ifjúság baráti viszonya lehetett a legalkalmasabb út.⁶⁸⁸

⁶⁸⁵ Uo.

⁶⁸⁶ Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; Leventejugend dankt dem Reichsjugendführer. Passauer Zeitung, 21. Juli 1934; Letzte Stunden auf deutscher Erde. Kölnische Zeitung, 19. Juli 1934. (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783. i. sz.); Levente-Jugend dankt dem Reichsjugendführer. RJP, 1934. július 19., Schnelldienst, 1934/114. sz., 1. o.

⁶⁸⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 17. Juli 1934 – PAAA, R 98892.

⁶⁸⁸ Magyar Királyi Követség Kánya Kálmán külügyminiszternek. Másolat, 1934. július 24 – MOL, K 149, 161. cs., K 149–1934–6–7469; MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–L–15968; Bericht über die Deutschlandfahrt der ungarischen Levente-Jugend (Nabersberg) – BArch, R 43 II/1501, 227–247. o.; PAAA, R 98892; OTT társelnöke a Magyar Királyi Vallás- és Köznevelési Miniszternek, 1934. szeptember 7. Németországba kiküldött leventék útjáról részletes beszámoló jelentés. – HL, HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Köznevelési Minisztérium, 14. doboz, 130 626. sz.; Ungarische Jugend in Deutschland; Deutschlandfahrt der ungarischen Leventejugend. Kölnische Zeitung, 8. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Deutschland. Essener Allgemeine Zeitung, 9. Juli 1934; Ungarische Levente-Jugend auf der Durchreise in Passau. Passauer Zeitung, 9. Juli 1934; Die ungarische Leventejugend in München. Passauer Zeitung, 10. Juli 1934; Die ungarische Jugend in München. München-Augsburger Abendzeitung, 10. Juli 1934; Ungarns Jugend. Münchener Zeitung, 10. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Deutschland. München-Augsburger Zeitung, 10. Juli 1934; Die ungarische Levente-Jugend besucht Rothenburg. Fränkischer Anzeiger, 11. Juli 1934; Ungarisch-deutsche Kameradschaft der Jugend; Der Deutsche, 13. Juli 1934; Ungarische Levente-Jugend in Frankfurt. Frankfurter Volksblatt, 13. Juli 1934; Ungarische Jugend in Frankfurt. Frankfurter General-Anzeiger, 12. Juli 1934; Ungarische Jugend heute in Köln. Kölnische Zeitung, 12. Juli 1934; Empfang am Leystapel. Kölnische Zeitung, 13. Juli 1934; Köln begrüßt die ungarische Staatsjugend. Westdeutscher Beobachter, 12. Juli 1934; Ungarische Jugend in Köln. Der Neue Tag, 13. Juli 1934; Der Fackelzug. Feuerrede des Reichsjugendführers, Hitler-Jugend und Levente-Jugend marschieren durch Köln. Westdeutscher Beobachter, 13. Juli 1934; Köln grüßte die ungarischen Freunde. Köln, 13. Juli 1934; Junge Ungarn in Köln. Der Neue Tag, 13. Juli 1934; Levente-Jugend und HJ tragen einen Geist. Kasseler Stadtzeitung, 14–15. Juli 1934; Ungarische Jugend besucht Berlin. Berliner Börsen-Zeitung, 14. Juli 1934; Ungarische „Levente“-Jugend in Berlin. Berliner Börsen-Zeitung, 15. Juli 1934; Ungarische Levente Jugend in Berlin. Berliner Börsen-Zeitung, 16. Juli 1934; Ausländische Gäste in Berlin. Berliner Morgen-Post, 17. Juli 1934; Levente-Jugend zu Besuch in Potsdam. Kölnische Zeitung, 18. Juli 1934; Levente-Jugend beim Führer. Hannoverscher Anzeiger, 19. Juli 1934; Levente-Jugend beim Führer. VB, 18. Juli 1934; Levente-

A Levente németországi útja tehát jelentősen eltért az egy évvel korábbi magyarországi Hitlerjugend-vizittől. Németországban a magyar ifjakat valóban úgy fogadták, mint egy diplomáciai küldöttséget, olyan „fő nácik” voltak hajlandók időt szakítani üdvözlésükre, mint Göring és Hitler. Mindez egyúttal azt is mutatta, hogy 1934-ben Németországnak még minden lehetséges partnert nagyon meg kellett becsülnie, hiszen egyelőre elég szűk nemzetközi mozgástér állt rendelkezésére. S talán szölt ez a kivételes bánásmód annak is, hogy az 1934 tavaszán Rómában szorosabbá váló olasz-oszták-magyar kapcsolatokat is lazítsa Németország elkötelezettsége Magyarországgal mellett.

A látogatás lezajlása után Magyarország azonban továbbra sem nézte jó szemmel a hivatalos kereteken kívül eső látogatásokat. A magyar kormány 1934-ben tiltakozott, hogy német fiatalok és hallgatók magyarországi tartózkodásuk során viselkedésükkel megbotránkozást keltettek. Ezt azután a német külügyminisztérium a Hitlerjugendnek róta fel, amely viszont erről állítólag mit sem tudott, és állítása szerint nem a HJ megbízásából jártak német fiatalok Magyarországon.⁶⁸⁹

A nem hivatalos utak mellett azonban valóban érkeztek HJ-tagok Magyarországra. A miniszterelnökségen nyomon kísérték ezeket az utakat, s a rendőrség bevonásával gondoskodtak a Magyarországra érkező személyek és csoportok bizalmas megfigyeléséről. 1934 júniusának első felében egy 200 fős csoport érkezésével számoltak, akik az egész nyarat Magyarországon töltötték. A csoporttól a magyarországi tartózkodás alatt Bräumig, a német birodalmi iskola tanára és a HJ vezetője gondoskodott. A magyar fél tudni vélte, hogy a német diákokat a szerint az elv szerint helyezik el az ország minden részében, hogy ott van-e Németországban tanuló gyermek. Így az akciónak egyúttal diákcsere jelleget is kölcsönöztek. A legnagyobb (500 fős) csoportot egy SA-tiszt vezetésével Breslauból várták. Ezekben az esetekben valószínűleg a *Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért* által szervezett cserékről volt szó. A magyar hatóságoknak külön munkát okozott, hogy a csoportok az ilyen utak kapcsán pángermánnek minősített könyveket és sajtótermékeket is hoztak az országba.⁶⁹⁰

A hivatalos szintű kapcsolatokat 1935-ben Schirach javaslata alapján tervezték meg. A látogatók sorát ezúttal a Hitlerjugend nyitotta volna meg egy balatoni táborozással. Az ifjúsági csere előkészítése 1935 tavaszán kezdődött. Nabersberg Kaiser körzetvezetővel érkezett Magyarországra több napra, eredetileg magánjellegű látogatásra. Nabersbergék két legfőbb vendéglátója Péry és Schelken őrnagy a magyar cserkészek társelnökei voltak, akik a várakozások ellenére kiterjedt programot szerveztek, amely jó néhány magyar szervvel való kapcsolatfelvételt is magában foglalt. Nabersberg akkoriban töltött pár napot Budapesten, amely alatt a neki szervezett sűrű program mellett a nyári csere kérdését is megvitatták. A magyar részről tanúsított érdeklődést, de legalábbis annak látszatát mutatta, hogy Gömbös ezúttal is személyesen fogadta Nabersberget.⁶⁹¹

Nabersberg az első megbeszéléseket Schelkennel folytatta, aki állítólag hangot adott azon kritikájának, hogy a cserkészmozgalomban túl nagy a katolikus egyház befolyása.

Jugend beim Kanzler. Berliner Tageblatt, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.); Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest 31. Juli 1934 – PAAA, R 63607.

⁶⁸⁹ Abschrift zu VI S 8752/35, 12. August 1935 – PAAA, R 63610.

⁶⁹⁰ MOL, K 28, 98. cs., K 28–198–1934–15566.

⁶⁹¹ Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Politischer Bericht, Budapest 3. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 251–257. o.; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 12. Februar 1935 – PAAA, R 63609.

Kritizálta a Magyar Cserkészszövetség erősen nemzetközi beállítódottságát is, s emiatt reformokat tervezett, amit azonban az egyházi körök és a pacifisták meg akartak akadályozni. Utalt arra is, hogy őt nyilvánosan pángermanizmussal vádolták meg. Kifejtette, hogy állítólagos szexuális jelenségek, illetve mindenféle faji (európai sziámiak, néger) és népkverékek rossz fényt vethetnek a mozgalomra.⁶⁹² Nem tudni, hogy Schelken valóban ezt gondolta-e, vagy csak Nabersbergnek adta elő a dolgokat ekképpen, aki maga is hasonlóan vélekedett.

Nabersberg Schnurre követségi tanácsossal is tárgyalt, majd a Levente parancsnoka, Boross altábornagy fogadta. A küszöbönálló közös táborozásokkal kapcsolatban Boross nem rendelkezett pontosabb információkkal, mivel az ügyben annak politikai jellege miatt a miniszterelnöké volt a döntés. Nabersberg ezt követően látogatást tett a budapesti második kerületi leventeotthonban, ahol Schag főhadnagy, kerületi parancsnok fogadta. A kaszárnya területén található otthonról, amely hatvan leventének szállást is nyújtott, nagyon tiszta és gondozott benyomást szerzett Nabersberg, s külön figyelemre méltónak tartotta a lövészállást, amely nagyon gyakori használatról tanúskodott. Utalt arra, hogy már két éve is arra a megállapításra jutott, hogy minden magyar fiút nagyon korán kiskaliberű lövészeti kiképzésben részesítenek. Este a kultuszminiszter páholyából, leventevezetőkkel együtt, egy *Siegfried*-előadást tekintett meg az Operában.⁶⁹³

Papp ny. államtitkár a cserkészházban fogadta Nabersberget, aki a levente és a cserkészlet közötti súrlódásokról beszélt neki, s a Nabersbergét kísérő leventék megrökönyödésére olyan tervvel állt elő, amely alapján a magyar ifjúság nevelésének súlypontja a Leventéről a cserkészésre szállt volna át. Nabersberg ezt követően Tárczay-Felicides Roman miniszteri tanácsoshoz ment a kultuszminisztériumba, aki nagyon németbarátnak és antiszemitának mutatkozott, majd közösen keresték fel Petry Pál VKM-államtitkárt, aki az egyik nap délutánjára a Testnevelési Főiskolára hívta a vendégeket. A vendégeknek torna, ökölvívás, vívás, néptánc és lövészet terén tartottak bemutatásokat, és végigjárták a főiskola létesítményeit. Az ezt követő teázáson megjelent Petry államtitkár, a miniszterelnökség részéről pedig Bély ezredes.⁶⁹⁴ Petryvel Nabersberg a magyar–német ifjúsági kapcsolatokról ejtett szót. Petry kifejtette, hogy magyar részről a hivatalos program mellett a két ország ifjúságának egyezményét is fontosnak tartják, ami megint csak a magyar merevség és kimérttség jele volt. A végén a két vendég megkapta a TF bajnoki plakettjét, Nabersberg pedig a HJ törét adta át.⁶⁹⁵

Nabersberg Koložsváry Béla vízcserkész felügyelő kíséretében megtekintette a cserkészek dunai vízisport kikötőjét. Ezt követően Atanyi Istvánnal, a cserkészek külföldi

⁶⁹² Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

⁶⁹³ Uo.

⁶⁹⁴ Bély (Bruckner) Alajos (1889–1946): sportvezető, altábornagy. Bély ifjú korában Halász álnéven sikeres úszóbajnok volt, az 1906. évi amszterdami rendkívüli olimpián a 400 méteres gyorsúszásban negyedik helyezést ért el. A bécsi helyi katonai akadémia elvégzése után osztrák–magyar közös tiszt lett. Az első világháború után a Magyar Úszó Szövetség alelnökéként a vidéki úszósportot szervezte meg, majd a szövetség társelnöke lett. A második világháború alatt 1941-ben Horthy altábornagyi rangban az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének nevezte ki. Horthy bizalmasa volt, a nyilasok letartóztatták, megszökött, majd jelentkezett az ideiglenes kormánynál, de nem kapott feladatot, sőt februárban letartóztatták. A közvélemény őt tartotta felelősnek a magyar ifjúság háborúban elszenvedett sorsáért. 1945-ben lefokozták, a Népbíróóság 1946-ban halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács az ítéletet életfogytiglan tartó kényszermunkára módosította. Súlyos beteg volt, gyomordaganatát helyi érzéstelenítéssel operálták. A rabkórházban halt meg 1946-ban. 1994-ben a Legfelsőbb Bíróság posztumusz felmentette. – Részletesebben lásd: Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 25–32. o.

⁶⁹⁵ Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

titkárával és Hefty Friggyessel a vitorlázó repülő cserkészek vezetőjével a Hármashatár-hegyi vitorlázó repülő táborba ment. Utóbbi itt tett javaslatot egy közös német–magyar vitorlázó repülő tábor rendezésére, majd délután megtekintették a zugligeti cserkészparkot, és ezután a 13-as cserkészcsapatnál tettek látogatást. Itt bemutatták Nabersbergnek az 1933-as gödöllői jamboreeről készült filmfelvételeket.⁶⁹⁶ A cserkészek óvatosan megpróbálták tehát magukat a Hitlerjugend lehetséges magyarországi partnereiként feltüntetni. S valóban több találkozó jött létre velük, mint a leventékkel.

Nabersbergnek alkalmá nyílt megbeszélések folytatására Bräumiggal, a magyarországi HJ országos ifjúságvezetővel, aki a budapesti HJ-csoport alakulásáról számolt be neki. Ezt követően felkereste Franz Vosst, az NSDAP helyi csoportvezetőjét. Majd ismét Papp vendége volt, aki ezúttal arról is beszélt, hogy a tervezett ifjúsági csere esetén a leventék mellett a cserkészeket is vegyék figyelembe, jöhetnek a Nemzetközi Intéző Bizottság 1934. június 19–20-i ülésének ajánlása kifejezetten kérte, hogy a Hitlerjugendnek a cserkész-szervezetek ne küldjenek meghívásokat, s HJ-látogatások esetén is csak akkor nyújtssanak segítséget neki, ha turistaként, egyenruha és jelvény nélkül érkeznek. Bélydel külön tárgyalásokat folytatott a honvédelmi minisztériumban, aki nagy érdeklődést mutatott a HJ iránt, s felvonulási és szervezeti tervekért Nabersberg felől. Bélydel annak az óhajának is hangot adott, hogy szeretne meghívást kapni a birodalmi pártnapokra, mivel nagyon érdeklődött a nagy embertömegek mozgatása, szervezése és vezetése iránt. A Schnurre követségi tanácsossal rendezett ebédén a HJ magyarországi vezetője mellett Meccsér András is jelen volt, aki a miniszterelnök legszűkebb környezetéhez tartozott.⁶⁹⁷

Március 4-én Gömbös miniszterelnök is fogadta Nabersberget. Gömbös éppen ezen a napon mondott le, és kapott újra kormányfői megbízást. Nabersberg itt ismét elővezette Schirach tervét a 200–200 fő cseréjéről. Gömbös teljes egyetértéséről biztosította, s kérte Nabersberget, hogy vegye kézbe az ügyet. Gömbös azzal is egyetértett, hogy német vitorlázó repülőcsökök látogassanak Magyarországra. Érdeklődött továbbá a német ifjúsági mozgalom fejlődéséről, s rákérdezett a HJ taglétszáma. A létszám említésekor Gömbös állítólag nagyon elképedt. Nabersberg a budapesti német követség tájékoztatása után tért haza Németországba.⁶⁹⁸ Magyar részről a tényleges előkészítés a VKM államtitkára, Szily kezében volt, így Nabersberg ezt követően vele is felvette a kapcsolatot, hogy minden részletet tisztázzanak. A korábbi javaslatoknak megfelelően megállapodtak abban, hogy a táborozásokra július és augusztus hónapokban kerül majd sor.⁶⁹⁹

Bár a tervezett időpontban a német fiatalok fogadására minden készen állt, két nappal megérkezésük előtt az utat váratlanul lemondták. Jellemzők voltak a körülmények is, amelyek a Hitlerjugend helyzetére és sok esetben esetlen ügykezelésére is rávilágítottak. Az utat Ribbentrop javaslatára és Schirach hozzájárulásával Sens főjárásvezető mondta le, aki az éppen vezető nélküli Külügyi Hivatalt helyettesként irányította. Bár a korábbi magas rangú, tulajdonképpen államközi kapcsolatok a kezdeti emelkedettség

⁶⁹⁶ Uo.

⁶⁹⁷ Uo. A magyar cserkészeknek már korábban is voltak szórványos kapcsolatai német ifjúsági csoportokkal, még gyakrabban jártak Ausztriában. Vö. Gergely, A magyar cserkészlet, i. m., 155., 181. o.

⁶⁹⁸ Gömbös meglátogatásához Nabersberg a német követség egyetértését is kikérte, amely pozitív volt. Bericht über die Ungarnreise vom 24. Februar – 4. März 1935 – PAAA, R 98875.

⁶⁹⁹ Deutsche Gesandtschaft an Nabersberg, Durchschlag, 29. März 1945 – PAAA, Budapest, 153; JfdDR Abteilung Ausland an Staatssekretär Szily im Kgl. Ungarischen Ministerium für Kultus und Unterricht, Abschrift, 17. April 1935 – BArch, R 43 II/523, 258. o.

után nyilván visszatértek az ifjúsági kapcsolatok szintjére, s ezért kancellári, illetve miniszterelnöki fogadást már nem helyeztek kilátásba, de mégis elvárható lett volna, hogy a lemondást a HJ egyik magas rangú képviselője tegye meg, vagy éppen Schirach. Az eljárás felveti annak gyanúját is, hogy Magyarország megítélése a német politikában megromlott, és ez vezetett oda, hogy egy hivatalnok tudatta a magyar féllel a lemondás tényét. Azt sem lehet azonban kizárni, hogy ez is az általános ügyetlenkedés körébe tartozott. Az út lemondásának okát Sens azzal indokolta, hogy a magyar hatóságok német származású magyar állampolgárokkal szemben tanúsított bánásmódja nagyfokú felháborodást váltott ki, főleg Franz Basch ügye.⁷⁰⁰ Jellemző volt a HJ körültekintésére és diplomáciai képzettségére, hogy Basch keresztnévét is hibásan adták meg, Franz helyett Vikornak nevezték. Sens továbbá úgy nyilatkozott, hogy nem képviselhető az, hogy a német ifjúság a magyar társaival bajtársi kapcsolatokat ápol, miközben a magyar állam példátlan elnyomásban részesíti a németeket. A lemondás tényét mérséklendő Sens továbbra is készségét fejezte ki, hogy a HJ fogadni kívánja a magyar ifjúságot Németországban, mert szilárd meggyőződésének adott hangot, hogy lehetséges a német és a magyar nép közötti egyetértés. Rapaich, az Országos Testnevelési Tanács társelnöke válaszában sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy a Hitlerjugend nem érkezik Magyarországra, megköszönte a HJ készségét a magyar csoport fogadására, amit a körülmények között nem kívánt igénybe venni.⁷⁰¹ Ezzel az 1935-re szervezett minden korábbinál kiterjedtebb ifjúsági kapcsolatok végleg zátonyra futottak.

A budapesti német követség éles hangú véleményt fogalmazott meg az ügyben, amit a német külügyminisztériumban is osztottak. A követségi jelentés több kínos mozzanatra is felhívta a figyelmet. Egyrészt az út lemondása már a magyar előkészületek lezárása után érkezett meg, ráadásul a magyar fél ünnepélyes fogadással készült. Teljes készenlétben állt a balatoni tábor is, s a programot is a legapróbb részletekig kidolgozták. Ennél is kínosabb volt, hogy az 1935-ös csere ugyan a német javaslatot vette alapul a lebonyolítás terén, de az eredeti meghívás ismét Gömbös Gyula miniszterelnöktől származott, amelyet Péry tolmácsolt a Levente egy évvel korábbi németországi látogatása során. Gömbös viszont éppen úgy a kapcsolatok fejlesztését indítványozta, hiszen 1935-re a korábbinál nagyobb csoport érkezését kívánta, amely hosszabb ideig közös táborozáson vehet részt a magyar ifjúsággal. A követség álláspontja szerint az út lemondása tehát elsősorban a miniszterelnököt érintette, amiről a követség tájékozódott is a magyar vezetőkörökben, s ez annál inkább kínos diplomáciai incidens volt, mert a HJ a Führer nevét viselte. Ehhez jött még, hogy Gömbös is abban a tudatban volt – egyébként helyesen –, hogy német részről is a legnagyobb támogatásban részesül az ügy, hiszen maga Hitler is ekképpen nyilatkozott. Gömbös értetlenül állt az előtt a jelenség előtt, hogy miként fordulhat elő, hogy olyan ügyekben, amelyekben a Führer döntést hozott, alárendelt pártszervek válto-

⁷⁰⁰ Bascht egy 1933 végén, néhány nappal Bleyer halála előtt Bataapátiban a névmagyarosítások kapcsán tett nyilatkozata miatt ítélték 1934-ben először három, majd 1935-ben öt hónap börtönre. – Feljegyzés a magyarországi németiség követeléseiről. In: A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944. Kossuth Kiadó, Budapest 1968, 176–177. o., 73–2. dokumentum; Spannenberger, Der Volksbund, i. m., 97. o.; Bellér, Vom Volksbildungsverein zum Volksbund, i. m., 57–58. o.; Weidlein, Johann, A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950. Suevia Pannonica, h. n., 1996, 104–106. o.

⁷⁰¹ JfdDR an den Mitpräsidenten des Kgl. Ungarischen Landesrates für Körpererziehung, Richard von Rapaich, Abschrift, 28. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 259. o., PAAA, R 98875; JfdDR, Abteilung Ausland an das AA, 5. Juli 1935 – PAAA, R 98875; OTT Társelnöke an Sens, Abschrift, 8. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 265. o.; BArch R 43 II/1501, 337. o., PAAA, R 98875; Bellér, i. m., 63. o.

zásokat eszközölhetnek, anélkül hogy azt Hitlerrel egyeztetnék.⁷⁰² Az eset azt is mutatta, hogy Magyarországon nem igazán voltak tisztában Németország belső működésével, s kissé hibásan értékelték Hitler szerepét.

A követség utalt arra, hogy a jövőre nézve az ilyen esetek negatív irányban befolyásolhatják a két ország kapcsolatát, vagyis éppen az ellenkezőjét válthatták ki annak, mint ami a német diplomácia célja volt, s amire Mackensen budapesti német követ kifejezetten megbízást kapott. A kétoldalú kapcsolatok prioritása ugyanis a német kisebbségi ügyeket is megelőzte, vagyis az ebben a kérdésben mutatkozó problémákat Hitler kifejezett óhajára a kétoldalú jó kapcsolatok végett tartózkodással kellett nyomon követni. Mackensen úgy vélte, hogy a már több hónapja húzódó Basch-ügy csak nyugodt és tárgyilagos légkörben tisztázható, nem pedig olyan tiltakozó akciók nyomán, mint a HJ kezdeményezése. Mackensen annyit mindenesetre elért, hogy beszéljen Gömbössel is az ügyről, aki elmondta neki, hogy fontosabbnak tartja a magyar–német kapcsolatokat annál, mint hogy ilyesfajta kisiklások miatt megváltoztatná véleményét. Utalt azonban arra, hogy az ilyen akciók csak azokat erősítik, akik kritizálják őt németbarátsága miatt. Mackensen, osztva Gömbös véleményét, keményen bírálta az eljárásmódot is, hogy a HJ diplomáciai ügyben a külügyminisztérium megkerülésével járt el. Annál is súlyosabbnak tartotta Mackensen ezt, mivel nem ez volt az első eset, hogy birodalmi szervek a birodalom és a politikai vezetés érdekeit figyelmen kívül hagyva cselekedtek. A magyarországi németek ügyében ugyanis sok szervezet érezte szükségesnek, hogy megnyilatkozzék. Mackensen utalt viszont arra a diszharmóniára, hogy magánszemélyek, tanulmányi és turistacsoportok sokasága jön Magyarországra, ahol kiváló bánásmódban részesülnek, s cserébe tolmácsolják szervezeteik baráti érzéseit a magyarok és a vendéglátóik iránt, miközben bizonyos csoportok a szívélyes magyar meghívásoknak nem tesznek eleget. Így viszont Mackensen szerint a kétoldalú kapcsolatok pont a kívánnalossal ellentétes irányban fejlődnek tovább, vagyis a magyarországi német kisebbség ügye egyre inkább középpontba látszana kerülni. Gömbös reményét fejezte ki, hogy a kérdés tisztázódik, s Mackensen kifejezetten utalt arra, hogy a külügyminisztériumon kívüli szervek megnyilatkozása a kérdésben nem kívánatos, kiemelten utalt a HJ-ra.⁷⁰³ Ismét megmutatkozott, hogy a két ország között az ifjúsági kapcsolatok még mindig milyen politikai és diplomácia jelentőséggel bírtak.

A követ véleményét osztotta Schulze, a Határvidéki és Külügyi Hivatal időközben ki-nevezett vezetője is, aki tájékoztatta a minisztériumot arról, hogy a jövőre nézve feladatának tekinti majd, hogy a hibát jóvátegye. Ezt viszonylag hamar meg kívánta tenni, mert Magyarország felé az egyetlen elfogadható magyarázatnak csakis a hivatalvezetői poszt betöltetlenségét tartotta. Schulze ezért személyesen kívánt Budapestre utazni, hogy ott Gömbösnek is megtegye a szükséges nyilatkozatokat. Az ügy kapcsán Hitler nevében Lammers szólította fel Schirachot arra, hogy foglaljon állást. Schirach válaszában nem vállalta a felelősséget sem a lemondás tényéért, sem annak formájáért, mert arra hivatkozott, hogy az út lemondása Ribbentrop tanácsára történt.⁷⁰⁴ Mindez jól jelezte a gyakran

⁷⁰² Deutsche Gesandtschaft an das AA, Politischer Bericht, Budapest 3. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 251–257. o., PAAA, R 98875; Der Reichsminister des Auswärtigen an Lammers, 9. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 250. o., PAAA, R 98875; JfddR Abteilung Ausland an Staatssekretär Szily im Kgl. Ungarischen Ministerium für Kultus und Unterricht, Abschrift, 17. April 1935 – BArch, R 43 II/523, 258. o., PAAA, R 98875.

⁷⁰³ Uo.

⁷⁰⁴ Vermerk, 7. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 266. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an Botschafter Ribbentrop, Berchtesgaden, 30. Juli 1935 – BArch, R 43II/523, 262–263. o.; Handschriftliche

a külpolitikában is jelentkező kompetencia-zűrzavart, valamint a külügyminisztérium ismételt megkerülését.

A kellemetlen ügy végére 1935 augusztusában végül Hitler tett pontot, aki egyszerűen megtiltotta, hogy további lépések történjenek, beleértve a magyar kormánytól tervezett bocsánatkérést is. Egyben kifejezte azon óhaját, hogy a HJ és más pártszervek útjai lehetőség szerint szüneteljenek.⁷⁰⁵ A jelek szerint Hitler már nem tartotta szükségesnek a korábbi előzékenységet Magyarországgal szemben, s ettől kezdve az angol–német flotta-egyezmény után még több önbizalommal fellépő német külpolitika egyre erősebben lépett fel a magyarországi német kisebbség ügyében is.

1935-ben a Levente németországi táborozásának előkészületei is folytak, de a korábbi javaslattal ellentétben 80 főnyi levente július végi kiküldését tervezték, akik az utazással együtt 28 napot táboroztak volna. A leventéket az egyes testnevelési kerületi felügyelőségek területéről választották, lehetőleg mindhárom korosztályból, akiknek „tősgyökeres” magyar származásúaknak és magyar nevének és „típusúaknak” kellett lenniük. A katolikus és protestáns leventék között nem volt szabad különbséget tenni. Egyéb feltételként szabták meg az „egészséges, meggyerő” külsőt, a „csinos” arcot, az erős és fejlett testalkatot, a jó és ügyes fellépést. Figyelembe vették az addigi magaviseletet, a kiképzés fokát és az értelmességet is. Vagyis az alkalom fontossága különösen válogatott csapatot követelt meg. A kiküldetésben való résztvevőktől elvárták, hogy utazásukat jutalomnak tekintsék. A leventék egy részénél előnyösnek tartották, ha tudnak, de legalábbis értenek németül. Ezt azonban nem szabták feltételként. Ügyelni kellett továbbá a kifogástalan és az előírások egyenruhára.⁷⁰⁶ A kölcsönös útlemondás miatt viszont ezek az előkészítő munkálatok is kárba veszttek.

Az így keletkezett űrt a magyar cserkészek gyors eszmélése után részben gyorsan sikerült betölteni. A cserkészek tehát szinte konkurensként használták ki a levente útjának elmaradását, és maguk indultak Németországba. 1935 augusztusában egy 90 fős magyar cserkészcsapat látogatott Berlinbe, majd Potsdamba. Berlinben a Stettiner pályaudvaron a BIV képviselői (Kaiser) egy HJ-zenekar kíséretében fogadták a magyar fiatalokat, akik nagy érdeklődést mutattak a HJ létesítményei iránt. Az AEG néhány egységének és szociális létesítményeinek megtekintése után az ottani tanonciskola vendégei voltak. A csoport Papp Antal vezetése alatt állt, s a BIV véleménye szerint az út hozzájárult a kétoldalú megbecsülés fejlesztéséhez.⁷⁰⁷

A magyar külügyminisztérium a berlini magyar követség jelentései alapján a Hitlerjugend minden fontosabb rezdülését nyomon követte. Kritikus hangvétellel viszonyultak a HJ totalitási igényeihez, más ifjúsági szervezetek feloszlatásához, különösen akkor, amikor azok az egyházak ellen nyilvánultak meg. A magyar diplomácia viszont

Antwort Schirachs an Lammers, ohne Datum – BArch, R 43 II/523, 261. o.; JfddR, GA-Amt an Staatssekretär Lammers, 5. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 264. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an den Reichsjugendführer Schirach, 18. Juli 1935 – BArch, R 43 II/523, 260. o.

⁷⁰⁵ Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei, 15. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 267. o.; Der Staatssekretär und Chef der Reichskanzlei an den Leiter des GA-Amtes beim JfddR, Schulze, 15. August 1935 – BArch, R 43 II/523, 267. o.

⁷⁰⁶ HL, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1347, 4. doboz, 15.907-te.

⁷⁰⁷ RJF Abteilung Ausland [an das AA], 26. August 1935 – PAAA, R 98875; Ungarische Jugend in der Reichshauptstadt. RJP, 1935/181. sz., 2. o.; A Magyar Cserkészszövetség táviratban mondott még egyszer köszönetet a fogadtatásért. Magyar Cserkészszövetség Országos Elnökség an Kaiser, dátum nélkül – PAAA, R 98875.

naiv módon azt várta, hogy például az evangélikus ifjúság betagolása a HJ-ba azt eredményezheti, hogy az addig ott kizárólagosan uralkodó nemzetiszocialista szellem mellett valamiféle vallásos befolyás is érvényesül majd. Nyomon követték a katolikus egyház elleni atrocitásokat is, az egyházak marxista barátsággal való megvádolását, az egyházakat bemocskoló álröplapokat. A követség úgy értékelte, hogy megütközést válthatnak ki a módszerek, de végtére is érthető a HJ célja, hogy elérkezettnek látta az időt a teljes államifjúság kialakítására. Figyelemmel kísérték a HJ és a még meglévő egyházi szervezetek összetűzéseit, s helyesen ismerték fel, hogy valamiféle új kultúrharcról volt szó, amely nem az iskolai kérdést, hanem az ifjúság szellemiségének kézbe vételét jelenti.⁷⁰⁸

Az 1935-ös megrázkódtatás után a kétoldalú kapcsolatok 1936-ban kifejezetten mélypontra kerültek. A tartózkodó magatartást német részről a HJ sajtója is tükrözte, amely ugyan egyelőre nem alkalmazott drasztikus megfogalmazásokat, de korábbi kifogásait továbbra sem rejtette véka alá. Az RJP nemcsak az egyes országok ifjúságáról közölt írásokat, hanem általános cikkeket is megjelentetett. Így Magyarország sem kerülhetett el, hogy népiségi politikáját a HJ sajtó is határozott, de mégis baráti hangnemben megírt kritikával illesse. A HJ illeszkedve az általános német külpolitika irányához megértést tanúsított Magyarország törekvései iránt, hogy a határon túl rekedt magyarokat gondozza, de hiányolta ugyanezt a megértést a magyarországi németiséggel szemben. Kifogásolták a névmagyarosítást, Basch elítélését, illetve a nemzetiségi iskolák zilált helyzetét. S végül arra a megállapításra jutottak, hogy az iskolakérdés tekintetében a csehszlovákiai és romániai magyarok jobb helyzetben vannak, mint a magyarországi németek.⁷⁰⁹

E helyzetben 1936-ban a korábbi hivatalos, diplomáciai szintű és kölcsönös látogatások abbamaradtak, s valószínűleg csak egy-két csoportos útra került sor. Ilyen volt a HJ hessen-nassau területének délkelet-európai és magyarországi útja július 16. és 30. között. A terület vezetősége, a járások és DJ-jársók vezetői, a járások határvidéki és külügyi referensei, illetve a gazdaságpolitikában dolgozó HJ-tagok vettek részt rajta.⁷¹⁰ 1936 júliusában pedig 100 ifjú magyar érkezett Bayreuthba az NSV csereakciója keretében, akik négy hetet töltöttek a HJ Bajor Keleti Vidék területén. A vendégeket német családoknál helyezték el Bayreuthban, Bambergben, Koburgban, s ott-tartózkodásuk alatt egy sor HJ-tábort kerestek fel. 1936 augusztusában a sziléziai HJ a magyar kereskedelmi főiskola professzorait látta vendégül, akik az olimpián való részvétel után Szilézia különböző részeit látogatták meg. A vendégeket fogadta a HJ területvezetője, aki megmutatta nekik a hivatal osztályait.⁷¹¹ Több látogatásról nem rendelkezünk információval.

1937-re már oldódott a feszültség. 1937-ben már közösségi táborra is sor került a magyar ifjúsággal. Mindenesetre a csorba kiköszörülése ellenére a HJ kritikus hangvétele továbbra is érvényesült. A Hitlerjugend érintőlegesen foglalkozott a határon túli magyar ifjúság kérdésével is, amelyet az általános „lezsídsodás” miatt passzívítással vádolt meg. 1937 közepétől a HJ erősödő szellemi mozgást vélt felfedezni a magyar ifjúságnál, amely hangsúlyozta a nemzeti mozzanatot, de sajnálatos módon a faji-népiségi vonula-

tot nemigen tette magáévá, így a zsidóságtól való elszakadást a közvetlen elkövetkező években nem tartotta lehetségesnek. Az ellenpéldát pedig Románia jelentette, amellyel kapcsolatban kiemelték az új generáció elkülönülését a régítől és a román államhoz való pozitív viszonyulását.⁷¹²

1937 januárjában a hamburgi székhelyű Állami Szociálpedagógiai Intézet a VDA és a BIV közreműködésével jelentette be, hogy 1937 nyarán kb. 12 HJ-taggal bácskai területeket keresne fel, ahol népiségi esteket is akartak rendezni. A követség a magyar hozzáállás ismeretében csak akkor tartotta megvalósíthatónak az utat, ha ahhoz a magyar szervek beleegyezése is megszerezhető.⁷¹³ Az út kimenetelét nem ismerjük.

A HJ Délkelet-Európába vezető gazdaságpolitikai tanulmányútja 1937-ben Magyarországot is érintette, még ha a többi országhoz, főleg Romániához képest a pár napos magyarországi tartózkodás teljesen eltörpült. A küldöttség szeptember 18-án érkezett gőzhajóval Bécs felől, s 22-én már tovább is utazott Aradra. A látogatás csak Budapestre és környékére korlátozódott. A delegációt a pályaudvaron a Királyi Magyar Mezőgazdasági Kamara és a Német-magyar Kereskedelmi Kamara elnöke, Meccsér András, a követség képviselője, az NSDAP helyi szervezete és a német kolónia több képviselője fogadta. Találkoztak a Magyar Mezőgazdasági Szövetkezetek elnökével is. A második nap Budapest megtekintésével telt, s a csoport részt vett a budapesti hősi temetőben a világháború alatt Budapest katonai kórházaiban meghalt német katonák emlékművének felavatásán, s koszorút helyeztek el a magyar emlékműnél is. Délben Ottokar Lorenz, a küldöttség vezetője és a HJ helyi vezetője a követség vendégei voltak. Harmadik nap megtekintették a legnagyobb magyar szövetkezet, a Hangya létesítményeit, amelyen keresztül a németországi export jelentős része is bonyolódott. A földművelésügyi minisztériumban Vay államtitkár látta vendégül a csoportot, majd ipari létesítményeket tekintettek meg. A délután további részét birodalmi német körben töltötték a Német-magyar Kereskedelmi Kamara épületében, ahol birodalmi németek tartottak előadásokat Magyarország szociálpolitikai és gazdasági helyzetéről. Az utolsó napon Kisbérre látogattak, ahol a Bábolnai Állami Gazdaság létesítményeit nézték meg. A következő napon a delegáció program szerint utazott tovább Romániába. A követség az út magyar szakaszát teljes mértékben kielégítőnek találta, amely magyar részről kiválóan elő volt készítve, így a résztvevők jó bepillantást nyertek a magyar gazdasági élet ágazataiba, és áttekintést kaptak a magyar-német gazdasági kapcsolatokról.⁷¹⁴ Érdekes módon a küldöttség a magyar ifjúsággal nem találkozott, bár ilyen speciális érdeklődés esetére nem is rendelkezett megfelelő intézményekkel és vezetőkkel.

Úgy tűnt, hogy a cserkészesség is felismerte azt a vákuumot, ami a HJ Leventével való tartózkodóbb kapcsolata révén keletkezett, s éppen emiatt talán a HJ is fogadókészebb volt alternatív megoldásokra. 1937. augusztus 15. és 30. között a vesztfáliai Haditengerészeti HJ 300 fős nagy vízitúráján a magyar vízicserkészek egy csoportja is részt vett. A túra Höxterben indult a Weseren lefelé és Wilhelmshavenben végződött. A magyarok a német

⁷⁰⁸ Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1934. január; Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1935. október 30.; Magyar Királyi Követség Kánya Kálmánnak, 1935. augusztus 3. – MOL, k 63, 184. cs., 1935–21/3. tétel.

⁷⁰⁹ Magyarische Volkstumspolitik. RJP, 1936/271. sz., 5. o.

⁷¹⁰ HJ in Ungarn und Südosteuropa. RJP, 1936/148. sz., 2. o.

⁷¹¹ 100 junge Ungarn in Bayreuth. RJP, 1936/155. sz., 2. o.; Ungarische Professoren bei der Schlesischen HJ. RJP, 1936/193. sz., 2. o.

⁷¹² Erneuerungsbestrebungen der madjarischen Jugend in Rumänien. RJP, 1937/208. sz., 2. o.

⁷¹³ Staatliches Sozialpädagogisches Institut an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Hamburg, 5. Januar 1937; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Januar 1937 – PAAA, R 60449.

⁷¹⁴ RJF Wirtschaftspolitische Referat an das AA, 7. Juli 1937 – PAAA, R 98896; Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1937. szeptember 9. – MOL, K 63, 188. cs., 1937–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest, 24. September 1937 – PAAA, R 98897; Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. RJP, 1937/209. sz., 1. o.; Fahrt in den europäischen Südosten. RJP, 1937/225. sz., 2. o.

tengerészképzés tapasztalataival ismerkedtek meg, de alkalmuk nyílt a HJ más munkaterületeinek tanulmányozására is. Meglátogattak sportrendezvényeket, nagygyűléseket, táborokat, s a Weser vidékén több kirándulást is tettek. Ellátogattak Bremerhavenbe is, ahol hadihajókat és a kikötőt is megtekintették.⁷¹⁵

1937 szeptemberében szintén magyar cserkészek indultak Németországba Kolozsvár Béla vezetésével. Kolozsvár Sztójay követőitől az út kapcsán azt kérte, hogy gondoskodjon a nürnbergi látogatás ünnepélyességéről. Szerette volna elérni, hogy a magyar cserkészek látogatása ne legyen kisebb jelentőségű, mint korábban a románoké, s talán a Levente látogatásaihoz képest mutatkozó jelentőségbeli hátrány lefaragását is szem előtt tartotta. A követ az ügy intézésével a nürnbergi konzult és egy miniszteri tanácsost bízta meg, akiknek az is feladata volt, hogy egy valamivel hosszabb 2-3 napos meghívást eszközöljenek ki a BIV-nél. Kiderült azonban, a cserkészek semmilyen meghívással nem rendelkeztek, s a HJ csak a nürnbergi kalauzolókat ajánlotta fel. Ez nem is lehetett meglepő, hiszen a cserkészcsapat nürnbergi látogatása a hollandiai világjamboreeről való hazatérés megszakítását jelentette fél napra, amelyre Kolozsvár vezetésével 407 fős magyar cserkészküldöttség ment ki.⁷¹⁶ Az alakulatot Nürnbergben a HJ mellett a városvezetés fogadta volna, a főpolgármesterrel az élen, de ezt a pártkörzetvezető megakadályozta, mert ő akarta személyesen üdvözölni a vendégeket. Így Robert Pfaller királyi magyar konzul is úgy vélte, hogy a látogatás pártüggyé vált.⁷¹⁷

Különösen említésre méltó esemény volt 1937-ben Schirach nagy keleti útja, amelynek utolsó állomása Budapest volt, ahol a látogatás tervezett időpontja 1937. december 12–13-ra esett. Az utat Anton Dorfmeister járásvezető 1937. október végi – november eleji vizitje készítette elő.⁷¹⁸ Schirach a Levente és a Cserkészszövetség vezetőivel is találkozni kívánt, a követség pedig egy-két magas rangú politikus felkeresését is javasolta. Mindez ismételen tükörképe volt a kétoldalú kapcsolatok viszontagságos alakulásának. A követség szolidan emlékeztetett arra is, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség legfontosabb – egyébként Schirach által kiadott – *Wille und Macht* című lapjában megjelent, Magyarországot kritizáló cikkek miatt a magyarok részéről bizonyos gátlások észlelhetők. Ráadásul Schirach semmiféle magyar meghívással sem rendelkezett. Emiatt a vallás- és közoktatási miniszter előkészítés nélküli felkeresését nem tartotta célszerűnek a követség. Inkább azt javasolta, hogy Schirach a külügyminisztériummal beszélje meg az ügyet, s ezt követően Sztójayt tájékoztassák szándékukról. A követség novemberi állásfoglalásában is utalt arra, hogy mértékadó magyar körökben továbbra is nehezteltek a Hitlerjugendre, sőt sértve érezték magukat. Ezért úgy vélték, a birodalmi ifjúságvezetőnek számolnia kell azzal, hogy ezt az ügyet szóba hozzák, s ez alkalmat adna arra is, hogy a HJ-tal szembeni felfogás kedvező irányban változzon meg, ha olyan nyilatkozatot tenne, hogy a jövőben hasonló eset nem fordul elő, amely ellen a magyar tiltakozást jogosnak vélte a követség.⁷¹⁹ November

⁷¹⁵ „Jahr der Verständigung”, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.); Ungarische Seepfadfinder als Gäste der Marine-HJ. RJP, 1937/180. sz., 2. o.; Jugend findet zu Jugend. Die HJ, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.

⁷¹⁶ MOL, K 66, 339. cs., K 66-1937-III-9-36541.

⁷¹⁷ Uo.

⁷¹⁸ JfDDR an Lammers, 18. November 1937; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 23. November 1937 – PAAA, R 98908; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 23. Oktober 1937 – PAAA, R 98897.

⁷¹⁹ Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär (AA), 22. Oktober 1937 – PAAA, R 98908; Weizsäcker külügyminisztériumi osztályvezető feljegyzése Sztójay berlini követi folytatott beszélgetéséről. In: Wilhelmstrasse. I. m., 99. dokumentum, 238–239. o.; Mackensen külügyi államtitkár feljegyzése Pataky államtitkárral folytatott megbeszéléséről. In: Wilhelmstrasse, I. m., 102. dokumentum, 242–243. o. A Wille

elején a követség végül nem emelt kifogást a látogatás ellen, sőt kilátásba helyezte, hogy Schirachot akár a miniszterelnök és a belügyminiszter is fogadhatja. Azt pedig kifejezetten könnyűnek tartotta elérni, hogy Schirach Khuen-Héderváry Károly főcserkésszel és Teleki Pál tiszteletbeli főcserkésszel találkozzon. A követség viszont nem volt biztos abban, hogy lehetőség nyílik a Levente vezetőivel való találkozóra, mivel azok magas rangú tisztek voltak, s álcázási okokból nem szívesen jelentek meg. Tárgyalás nélkül nem tudta megtélni a követség, hogy Németországgal szemben mennyire hajlandók lemondani az álcázásról. A magyarországi NSDAP-val való találkozás kapcsán nem látott nehézségeket.⁷²⁰

Végül Schirach látogatása a követség véleménye szerint kielégítő módon zajlott le, jóllehet az érkezés idejét egy nappal el kellett tolni, s a köd miatti további késés következtében az ünnepélyes reptéri fogadás a kül- és belügyminisztérium, a Levente és a Cserkésztest képviselőivel meghiúsult. A késői landolás ellenére még éppen sikerült megtartani a fogadást Horthy kormányzónál, amely egy órán keresztül szívélyes hangnemben folyt. Ebből az alkalomból Horthy a Magyar Érdemkereszt I. fokozatával tüntette ki Schirachot. Már önmaga a tény, hogy Horthy először volt hajlandó fogadni a német ifjúság vezetőjét, de kíváltképp a kitüntetés rávilágított arra, hogy Magyarország az ifjúsági kapcsolatok terén is kénytelen volt szívélyesebbnek mutatkozni, legalábbis a látszat szerint. A követ-ségen Schirach találkozott Kiss tábornokkal, a Levente vezetőjével, és Papp ny. államtitkárral a MCSSZ legfelsőbb vezetéséből, valamint Szily VKM-államtitkárral, aki Hóman Bálintot képviselte. A Birodalmi Német Iskola és a TF meglátogatása után Schirach látogatást tett Darányinál, Kányánál és Hómannál, majd Berlinbe repült. A követség szerint a magyar rendezők hatásos programot állítottak össze Schirach tiszteletére, amelyről a magyar sajtó csak röviden tudósított.⁷²¹ Összességében a formalitáson túl viszont nem sok eredményről lehetett beszámolni Schirach vizitje kapcsán.

Az 1937-es látogatások mégis némiképp kimozdították a kátyúból a magyar–német ifjúsági kapcsolatok elakadt szekerét. S úgy tűnik, hogy az átmeneti hűvös viszony ellenére a magyar partnerek továbbra sem próbáltak más együttműködési lehetőségeket kihasználni. A magyar fél elutasító volt az osztrák kapcsolatfelvételi szándékokkal szemben is. 1937 tavaszán az Osztrák Ifjúnép szövetségi vezetése kezdeményezett közeledést és ifjúsági csereakciót az OTT felé a magyar leventékkel. Az ügyben a honvédelmi minisztérium elnöksége foglalt állást. Kifogásolták, hogy az Osztrák Ifjúnép nem hasonló szervezet a Leventével, hanem pártirányú és világnézeti alapokon álló tömörülés, amelynek sport jellegéről alig bírtak tudomással. A HM viszont nem ellenezte – ha a VKM és a külügyminisztérium nem emelt kifogást –, hogy a kapcsolatok felvételét más módon (például a Magyar Cserkészszövetséggel) oldják meg.⁷²² Érdekes, hogy az említett kifo-

und Macht és a Roland című lapok ellen már egy évvel korábban is volt panasza a magyar diplomáciának, ami akkor nyilván a Basch-üggyel függött össze. Külügyminisztériumi feljegyzés Dieckhoff külügyi államtitkár-helyettes és munkatársai, valamint Kozma belügyminiszter közötti megbeszéléséről. In: Wilhelmstrasse, I. m., 76–82. dokumentum, 193. o.; Das Auswärtige Amt an die Gesandtschaft Budapest, 17. Dezember 1936. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie C, Band VI/1, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1981, 193–199. o.; Tilkovszky Loránt, A német irredenta és Magyarország. A magyarországi népinémet (volksdeutsch) mozgalom. Történelmi Szemle, 1970/3. sz., 369–396. o., itt. 386. o.

⁷²⁰ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 5. November 1937 – PAAA, R 98908.

⁷²¹ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 16. Dezember 1937 – PAAA, R 98908; Auszug aus einem Privatbrief des Herrn Gesandten von Erdmannsdorff, Budapest an Herrn Staatssekretär von Mackensen, Berlin vom 14. Dezember 1937 – PAAA, R 29851.

⁷²² Osztrák ifjúsági csereakció – HL, HM, 1937 Eln. B, Bev. tétel: 9048.

gás a HJ ellenében nem merült fel. Valószínűsíthető, hogy e kérdésben a HJ-tal fennálló kevésbé szívélyes légkör ellenére, már az anchluss közeledte miatti óvatosság munkált a magyar döntésben, ami végül is elutasító volt. Az ügy menete pedig ismét fényt derített arra a körülményességre, ahogy a hasonló ügyekben a magyar bürokrácia reagált, amit a HJ egyébként oly jogosan kifogásolt.

1938 Magyarország esetében is a kapcsolatok megerősödését hozta magával. Ez abban is megmutatkozott, hogy a HJ ezúttal már 11 csoportos utat tervezett Magyarországra. A tervezett 11 útból nyolc volt olyan, amely csak Magyarországot érintette, további egy Romániát, egy másik Jugoszláviát is, egy harmadik pedig mindkét szomszédos országot.⁷²³ Erdmannsdorff budapesti német követ a tervezett utak ellen nem emelt kifogást, amennyiben azok a BIV ígéretéhez mérten valóban csak a magyar ifjúsággal való kapcsolatok ápolását szolgálják, s vendégek nem lépnek kapcsolatba a magyarországi németiséggel.⁷²⁴ Vagyis az erősödő német mozgástér ellenére Magyarország – ha kellett-lel is – fontos partner maradt, ha másért nem a csehszlovák kérdés megoldása miatti körüludvarlás okán.

1938 júliusában a Haditengerészeti HJ egy 38 fős berlini csoportja jelentette be magyarországi látogatását, amelyhez a birodalmi ifjúságvezető a helyi HJ-képvisellel együtt a német követség közreműködését kérte. A csoport a tervek szerint másnap már Isztambulba indult volna tovább.⁷²⁵ 1938 nyarán Brennecke területvezető⁷²⁶ 35 HJ-vezetővel, valamint a HJ világnézeti osztályvezetőjével együtt, magyarországi és jugoszláviai tanulmányi útra indult, amely azonban mellőzte még a budapesti és belgrádi követségen tervezett fogadásokat is, mert szigorúan privát jellegű volt. Günther Prager⁷²⁷ vezetésével hasonló útra indultak a HJ vezetőképző iskoláinak vezetői, amely egy rövid budapesti tartózkodást is magában foglalt. 1938 augusztusában HJ-formáció kiküldetését terveztek a Szent István-napi ünnepekre is.⁷²⁸

1938 nyarán a Levente meghívására a Bajor Keleti vidék HJ-ja 120 fős csoporttal érkezett Magyarországra. A többnapos budapesti látogatás során megtekintették a várost, felkeresték a német kolóniát, részt vettek az augusztus 20-i ünnepeken, majd négy csoportra osztva Budapest környékén tettek kirándulásokat. Augusztus 27-től részt vettek egy balatoni táborban, ahol éppen a magyar sporthét zajlott. A csoport egy része Kecse-

⁷²³ A vesztfáliai, közép-rajnai, hessen-nassau (két csoport), a szászországi (két csoport), a frankföldi és a württembergi HJ magyarországi útjairól volt szó. Az alsó-szászországi HJ egyik csoportja magyarországi és romániai utat, a bádeni HJ egyik csoportja magyar-jugoszláv utat, a ruhr-alsó-rajnai HJ pedig mindhárom országot érintő utat tervezett. AA an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 31. März 1938; Anschrift J 274 (Ungarn) – PAAA, Budapest, 185.

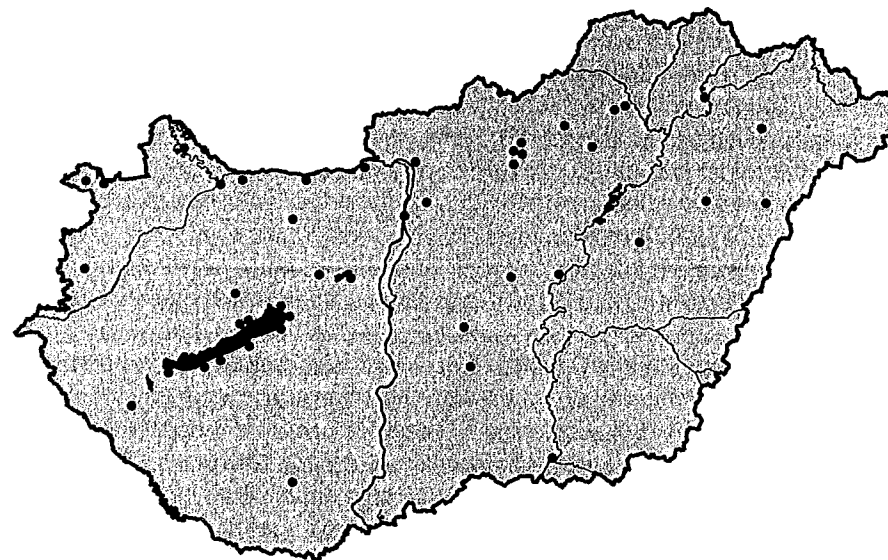
⁷²⁴ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 26. April 1938 – PAAA, Budapest, 185.

⁷²⁵ JfdDR Reichsinspekteur der Marine-HJ an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 10. Juni 1938; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 21. Juli 1938 – PAAA, R 98897.

⁷²⁶ Fritz Brennecke 1932–1933-ban a Ruhr-Alsó-Rajna HJ-terület kulturális és világnézeti osztályvezetője volt, majd ugyanezt a pozíciót töltötte be a nyugati főterület vezetésében. 1935-ben a Pfalz-Saar HJ-terület törzsvezetője, majd 1935 és 1942 között a BIV Világnézeti Nevelési Hivatal vezetője. 1942-től a Megszállt Keleti Területek Minisztériumában dolgozott. 1943-ban a fronton eltűnt. – Buddurs, Totale Erziehung, i. m., 1128. o.

⁷²⁷ Günther Prager 1934-ben a BIV Nevelési Osztályán dolgozott, majd 1935-ben átvette a Keleti vidék HJ-terület törzsvezetői állását. 1937-ben ismét kinevezték a BIV állományába, a Vezetőképző Iskolák Főosztály vezetője lett. 1939 és 1945 között a Szudétavidék HJ-terület vezetője. 1944 májusától ezzel párhuzamosan a BIV magyarországi megbízottja. – Buddurs, Totale Erziehung, i. m., 1198. o.

⁷²⁸ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 28. Juli 1938; Grenz und Auslandsamt, 15. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Grenz- und Auslandsamt, 5. Juli 1938 – PAAA, R 98897; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 8. Augsut 1938 – PAAA, R 98697.



A Hitlerjugend látogatásai Magyarországon 1933-1939

© Vitári Zsolt

méten és Bugacpusztán is járt, ismerkedett a paprika- és kukoricaföldekkel, a pörkölttel, a lovakkal, és részt vett a Magyar Hallgatók Turul Szövetségének önkéntes munkatáborában. 1938 szeptemberében a kurmarki HJ frankfurti csoportjának DJ-vezetői látogattak Magyarországra, ahol a német településterületeket kívánták felkeresni, amire eddig hivatalos formában nemigen akadt példa. A budapesti érkezés után gőzössel utaztak tovább Pécs környékére, majd Gazon és Salzburgon keresztül visszatértek hazájukba.⁷²⁹

1938-ban a kétoldali kapcsolatok felfutásának egyértelmű jele volt, hogy szóba került egy magyar-német rádiós csereadás lebonyolítása. A BIV Rádióhivatala a követség véleményét kérte, hogy politikailag ajánlatos-e ilyen adást tartani, másrészt partnerek közvetítését kérte az adás lebonyolításához. A magyar-német adás mellett német-román adást és a Tokió–Róma–Berlin körkapcsolást terveztek 1938 végén.⁷³⁰

A Hitlerjugend külkapcsolatainak fontosságát mutatta, hogy az 1938-as pártnapokra Schirach ifjúságvezetőket és delegációkat is meg kívánt hívni. A meghívandó országok között volt Portugália, Spanyolország, Románia, Jugoszlávia, Magyarország és Irak. Olaszországból egy 100 fős vezetőküldöttséget vártak, a román Straja 50 fős csoporttal vett részt, s kisebb csoportokkal képviseltette magát Spanyolország, Japán és Irak. Schirach ehhez hasonlóan egy leveteküldöttség meghívását is felvetette a pártnapokra. A VKM alapvetően egyetértett a két nemzet ifjúságának jó kapcsolatával, de a pártnapon való részvétel kapcsán mégis azt indítványozta a külügyminiszternek, hogy az elől ud-

⁷²⁹ HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. RJF, 1938/201. sz., 3. o.; Pimpfe in der Pušta. RJF, 1938/217. sz., 4. o.; Jungvolkführer besuchen Ungarn. RJF, 1938/208. sz., 3. o.

⁷³⁰ Schreiben des Rundfunkamtes vom 13. Oktober 1938 [an das AA] – PAAA, R 27134; RJF Auslandsamt an die Dienststelle des Beauftragten der NSDAP für außenpolitische Fragen, 7. November 1938 – PAAA, R 27134.

variasan ki kell térni. Kissé nevetségesnek tűnő okként azt hozta fel a miniszter, hogy a pártnapok idején már fennáll a levonték tan- és tanonckötelezettsége, s a műhelymunkák alól nem vonhatók ki. Más időpont esetére azt a javaslatot tette, hogy csak kis csoportot hívjanak meg, mivel minden meghívás viszonzással jár, s nagyobb német csoportok meghívását magyar szempontból nem tartotta lehetségesnek. Ennek részben anyagi okai lehettek, de inkább az lehetett meghatározó, hogy így a nagy csoportok fogadása által okozott nagyobb feltűnés is elkerülhető volt. Meghívás esetén 30 fős levontecsoportot és 20 fős zenekart javasolt a minisztérium.⁷³¹

A pártnapra meghívandók között számoltak Franz Baschsal, ami ellen a német követség kifogással élt. Erdmannsdorff követ azt javasolta, hogy Basch meghívását olyan pártnapra tartogassák, amelyen a magyar kormány tagjai nem vesznek részt, legalábbis addig, amíg a Népi Német Bajtársak (Volksdeutsche Kameradschaft) és a kormány közötti viszony nem rendeződik. Ebben az esetben Erdmannsdorff meghívhatónak vélte Bascht, de javasolta Richard Huss professzor⁷³² meghívását is, aki a bajtársak szellemi vezetőjének számított.⁷³³ 1938 augusztusában magyar részről 12 fő neve került szóba mint a nürnbergi pártnapok meghívottja, köztük Darányi miniszterelnök és felesége. Az ifjúság részéről Kiss tábornok és Kolozsváry professzor neve merült fel, akik ellen a követség azonban szintén kifogást emelt. Kiss vezérőrnagy szerepét a Levente parancsnokaként a követség álláspontja szerint magyar részről nem szívesen vitték a nyilvánosság elé, mivel a Leventében folyó katonai kiképzést álcázni szerették volna. Így a követség az ő meghívását nem tartotta lehetségesnek. Schirach által hangoztatott németbarátságát is vitatta, s emlékeztetett arra, hogy a hadsereg fegyverhivatalában állítólag többször a német hadiszállítások elkerülése érdekében munkálkodott. Kolozsváry esetében a követség elismerte jó kapcsolatait a BIV-vel, többször tartózkodott Németországban is, s nagy megértést tanúsított a nemzetiszocializmus iránt. A követség viszont figyelmeztetett arra, hogy személyéhez a cserkészesség vezetősége nagyon kritikusan viszonyul, mivel Kolozsváry a nemzetközi szervezetben való tagság ellen emelt szót. Meghívása éppen a saját szervezetében kompromittálhatta őt. Hasonlóképpen kifogást emelt a követség Péry alezredes meghívása ellen, akit ismeretlen figurának titulált; annak ellenére, hogy a levontéküldöttség 1934-es útját ő vezette. A követség egyébként úgy gondolta, hogy a honvédség úgy sem engedélyezi tisztek részvételét.⁷³⁴ A követség nehezményezte tovább-

⁷³¹ JfdDR an die Dienststelle, 29. August 1938 – PAAA, R 27134; Magyar levonték meghívása Németországba. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. VB, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel); Magyar levonték esetleges németországi útja. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Magyar királyi vallás és közoktatási minisztériumtól Kánya Kálmánnak, 1938. július 4. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft in Budapest an das AA, 6. Juli 1938 – PAAA, R 98697.

⁷³² Richard Huss (1885–1941) erdélyi szász származású germanista, filológus. 1912-ben a kolozsvári egyetem magántanára lett az erdélyi német nyelvjáráskutatás állapotáról szóló dolgozatával. 1913-tól a debreceni Református Kollégium tanára. Részt vállalt a magyarországi németek kulturális életének vezetésében, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület helyettes elnöke 1934–35-ben és a Népinémet Bajtársak társelnöke 1935–38-ban, a Deutscher Volksbote című lap kiadója volt.

⁷³³ JfdDR an die Dienststelle, 29. August 1938 – PAAA, R 27134; Magyar levonték meghívása Németországba. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. VB, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel); Magyar levonték esetleges németországi útja. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Magyar királyi vallás és közoktatási minisztériumtól Kánya Kálmánnak, 1938. július 4. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel; Deutsche Gesandtschaft in Budapest an das AA, 6. Juli 1938 – PAAA, R 98697.

⁷³⁴ A tervezett meghívottak: Darányi Kálmán és felesége, Kiss tábornok, Tasnády-Nagy nyugalmazott államtitkár, Takách-Tolnay József titkos tanácsos és altábornagy, Péry alezredes, Kolozsváry Béla, Antal államtitkár,

bá, hogy Kiersch törzsvezető⁷³⁵ a Führer végleges döntése előtt közölte Kissel és Péryvel a meghívást, holott az nélkülözötte Hess rendeletének alkalmazását, miszerint csakis a politikai, gazdasági és társadalmi élet valóban jelentős személyiségeinek meghívását fogadja el a pártnapokra.⁷³⁶ Végül valószínűleg senki sem kapott meghívást.

Az 1939-es magyar–német ifjúsági kapcsolatok fejlesztéséhez a követség is hozzá kívánt járulni. Javaslatot tett olyan programok megvalósítására, amelyek addig leginkább pénzügyi akadályok miatt hiúsultak meg. 1939-re nézve mindenképpen szükségesnek tartották egy magyar ifjúsági vezetőkkel álló tanulmányi küldöttség Németországba hívását, 50 levontevezető háromhetes németországi látogatását, kb. 50 fős HJ-csoport látogatását a Leventénél, valamint a Levente és a HJ között megvalósuló, kb. 100 16–20 éves fiatal érintő családi ifjúsági cserét.⁷³⁷ Mindez pedig nem jelentett volna mást, minthogy a korábbi, nagy publicitást adó látogatások mellett a kapcsolatok elmélyítése és kiterjesztése irányába is megteszik az első lépést, mindezt ráadásul a diplomácia ösztönzésére.

A BIV 1939-ben összesen 16 csoportos utat tervezett Magyarországra, amelyek első sorban a HJ-vezetők politikai továbbképzését szolgálták. A szám tehát a közelgő háború ellenére emelkedett, így Magyarország vonatkozásában eltérő tendencia mutatkozott meg. 1939 áprilisában a követség állást foglalt a HJ tervezett magyarországi útjairól, ami már tükrözte az időközben lezajló nemzetközi történések hatásait is. Az utak ellen Erdmannsdorff alapvetően nem emelt kifogást, de felhívta a figyelmet a magyar lakosság ismételt növekvő idegességére, amit a csehszlovák kérdés radikális rendezése váltott ki. Növekedett egyúttal a félelem egy lehetséges német invázióval szemben. Ezért azt javasolta, hogy a csoportos utakat lehetőség szerint minimálisra csökkentsék, s a megvalósuló utak résztvevőit kötelezzék arra, hogy magyarországi tartózkodásuk alatt fellépésükben – különösen a magyar lakossággal szemben – a legnagyobb visszafogottságot tanúsítsák. Az előző évekhez hasonlóan a követ nyomatékosan elvárta a BIV biztosítékát, hogy tudniillik az utak népi német területeket nem érintenek, s tartózkodnak minden kapcsolatfelvételtől a népi németekkel.⁷³⁸ Annak ellenére, hogy a magyar revíziós politika német támogatása ellenszolgáltatásaként a magyar kormány 1938 végén engedélyezte a Franz Basch névvel fémjelzett Volksbund megalakulását. A BIV garantálta, hogy gondos kiválasztás után a csoportok kifogástalan fellépést mutatnak majd. Az utakat a májustól szeptemberig terjedő időszakra tervezték, s átlagosan kéthetesek voltak. A csoportok átlagosan 15 főt foglalhattak magukban, vagyis kis csoportokról volt szó.⁷³⁹

A HJ értékelése szerint a Leventével 1939-ben „normális” kapcsolatok álltak fenn, amelyek a Levente vezetésének nehézsége és a honvédelmi minisztérium kontrollja miatt azonban csak csekély hatást értek el. A magyar cserkészekkel 1939 tavaszára viszont megmerevedett a viszony. A BIV évek óta nagy gondot fordított arra, hogy jó együttműködés alakuljon ki az MCSSZ-szel is, mivel úgy vélte, hogy a magyar ifjúság

Stravayvsky Sándor, Kocsáry, Meccsér András, Szombathelyi vezérkari főnök. – Aufstellung der anliegenden Einladungen; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 6. August 1938 – PAAA, R 98697.

⁷³⁵ Günter Kiersch 1936–37-ben a Ribbentrop-ügyosztály főreferense volt, majd 1938-tól főreferensi posztot kapott a Birodalmi Ifjúságvezetőségen. 1938-ban a BIV Küllégi Hivatala helyettes vezetője lett, mellette 1939-ig a hivatal USA-részlegét is vezette. – Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1165. o.

⁷³⁶ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 8. August 1938 – PAAA, R 98697.

⁷³⁷ Ungarn – PAAA, Budapest, 185.

⁷³⁸ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 13. April 1939 – PAAA, Budapest, 185.

⁷³⁹ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, Abschrift Partei 1604, 20. März 1939 – PAAA, Budapest, 185.

legértékesebb része itt található. Emiatt már hosszabb ideje állandó ajánlatokkal állt elő a BIV az együttműködés kialakítására, amit magyar részről a korábbi barátkozás után most már vagy elutasítottak, vagy semmitmondó kifogásokkal éltek. Ennek nyilvánvaló oka volt, hogy 1939-ben, Teleki miniszterelnöksége idején, a nemzetközi szervezetben még mindig tagsággal rendelkező magyar cserkészesség nem vállalhatott közösséget a már nyíltan agresszív Németországgal. A HJ ezt továbbra is a nemzetközi irodához fűződő tagsággal magyarázta, illetve a nagyon erős angol befolyásnak tudta be. A londoni iroda ugyanis állítólag megtiltotta az együttműködést a nem hozzá tartozó szervezetekkel. A HJ szerint ezt a legtöbb szervezet már teljesen figyelmen kívül hagyta, amikor a fasiszta ifjúsággal vagy pedig a HJ-tal épített ki kapcsolatokat. Csak az angol és a magyar szövetség tartotta magát ehhez a rendelkezéshez. Schirach többször ejtett szót Papp-pal való tárgyalásain együttműködési szándékáról, s ezekben az esetekben szerinte mindig a nemzetközi iroda állítólagos vétőjára hivatkoztak.⁷⁴⁰

Lauterbacher 1939. áprilisi budapesti látogatása során ismét találkozott Papp-pal. A nemzetközi tagság ügyében Papp ismertette Teleki álláspontját, aki szerint angol befolyásról egyáltalán nem lehetett beszélni. Ebben a kérdésben Lauterbacher és Kolozsváry egyébként hosszas levelezést folytatott. Lauterbacher szembeségezte ezzel az állítással a cserkészesség elutasító magatartását a német közeledéssel szemben. Pappot ez a szembesítés Lauterbacher szerint kellemetlenül érintette, s azzal magyarázta a helyzetet, hogy az utóbbi években nem álltak rendelkezésre kellő anyagi források. Lauterbacher erre Papp szemére vetette, hogy más, távolabb fekvő országokkal viszont meglehetősen élénk kapcsolatban állt a magyar cserkészesség, vagyis nem lehet a tartózkodó magatartás oka a pénz. A nemzetközi tagság kapcsán Papp egyetlen okot vezetett elő, amiért az hasznos volt: ez biztosította a részvételt a négyévenként megrendezésre kerülő világtalálkozókon. Lauterbacher azonban felvetette, hogy sok más cserkészszervezet is háttal fordított Londonnak, s a magyar politikai orientáció sem ezt a kapcsolatrendszeret részesítette előnyben. Papp erre diszkréten csak annyit válaszolt, hogy igazából már csak Teleki ragaszkodik az angolokkal való partnerséghez.⁷⁴¹

Lauterbacher azt is kifogásolta, hogy az 1937-es hollandiai jamboreen Teleki a nemzetközi irodához nem tartozó német ifjúság szószólójaként lépett fel, s javaslatot tett egy emigráns német cserkészszövetség megalakítására. A szervezet minden Németországból kiutasított fiatalnak tagságot kínált volna. Elutasította viszont a kaderstegi egyezmény⁷⁴² értelmében egy népi német cserkészcsoporthoz felállítását Magyarországon. Lauterbacher szerint a cserkészesség álláspontja miatt a BIV a teljes magyar ifjúsággal fennálló kapcsolatok leállítását fontolgatta.⁷⁴³

1939-ben a legjelentősebb út kétségtelenül a vesztfáliai Haditengerészeti HJ nagyszabású útja volt augusztus 1. és 31. között. Út közben egynapos látogatást tettek Pozsonyban is, ahol az ottani HJ-tal léptek kapcsolatba. 1939. augusztus 19. és 29. között

⁷⁴⁰ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 26. April 1939 – PAAA, R 98886.

⁷⁴¹ Uo.; Gergely, A magyar cserkészlet, i. m., 265. o.; Gergely-Kiss, i. m., 210–211. o.

⁷⁴² A népi német cserkészcsoporthoz felállítását a követség a cserkészésen belüli ún. kaderstegi egyezmény alapján képzelte el, amely lehetővé tette kisebbségi cserkészcsoporthoz felállítását. Elviekben ezt az elvet csak abban az esetben alkalmazták, amikor mindkét érintett országban működött cserkészszövetség (pl. Magyarország–Csehszlovákia, Magyarország–Románia), Németországban pedig ilyen szervezet már nem létezett. Deutsche Gesandtschaft Budapest, 24. Mai 1939 – PAAA, R 27135.

⁷⁴³ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 26. April 1939 – PAAA, R 98886.

a Haditengerészeti HJ 350 (eredetileg 450 főt terveztek) fős küldöttsége 10 vezetővel és kíséreléssel érkezett Magyarországra 60 evezős és motoros csónakkal, egy kísérő személyszállító gőzhajóval, egy vontatóhajóval és 7 német óceánjáró és csatahajó kicsinyített (1:20) másával (Reichsbund deutscher Segelung). A csapat több mint 600 kilométert tett meg, s elkísérte a berlini Levente egyik csoportja is. Engelhartzell, Linz, Grein, Krems, Tulln és Bécs érintésével augusztus 17-én érkezett Pozsonyba.⁷⁴⁴

A látogatás ellen a külügyminisztérium nem emelt kifogást, de garanciát várt a HJ vezetőitől, hogy tartózkodnak a propagandától, s javasolta nem feltűnő megfigyelésüket. A küldöttséget a magyar határon, a Dunán fogadta a honvédelmi miniszter és a Levente egy-egy kiküldött képviselője, Győr-Moson vármegye katonai parancsnokságának és törvényhatóságának, és a magyarvári katonai parancsnokságnak képviselője, majd az ünnepélyes fogadásra Kisbodakon került sor a magyarvári katonai parancsnok, a bodaki utásztábor parancsnoka, Magyaróvár polgármestere és főszolgabírája, valamint a magyarvári katonai parancsnokság 32 fős levente-díszszakasza és -zenekara közreműködésével, ünnepélyes zászlófelvonással. A partraszállás után a leventeszakasz kíséreléssel táborba a vendégeket, ahol a HJ sátrát vert. Ezt követően a kisbodaki utásztáborban állomásozó utász zászlóalj hídverési bemutatót tartott, majd fürdőzés és pihenés következett. Este a tábor tűz mellett a magyarvári katonai parancsnok tartott német nyelvű, a HM által összeállított előadást Magyarország történetéről, kulturális és gazdasági életéről, a honvédelemről, főképpen pedig a magyar ifjúság előképzéséről, vagyis a leventeintézményről. Másnap a reggeli után sátorbontás következett, s a küldöttség tovább hajózott Győrbe, ahol hasonlóan ünnepélyes fogadásra került sor. A küldöttség több csoportban megtekintette Győr városát. Este a tábor tűz mellett Kóny község verbunkosai, Abda község palotásai tartottak táncbemutatót, utána pedig táncmulatság következett cigányzenére.⁷⁴⁵

Győr után Komárom következett, ahol a német fiatalok a főerődítést és a város nevezetességeit ismerték meg, majd fürdőztek és pihentek. A következő állomás Esztergom volt ugyancsak pihenéssel, fürdőzéssel és városnézéssel. Vác után, ahol hasonló rendezvényekre került sor, Budapest jelentette az út végállomását, ahol a leggazdagabb programot szervezték a vendégeknek. A küldöttséget vízen már a vasúti összekötő hídnál fogadták, majd a HJ hajója díszfelvonulást mutatott be, amelyen megjelent a HM, a hadsereg-főparancsnokság, a vezérkar képviselője, a leventeszemléző, a VKM és az OTT képviselői, Budapest, illetve Pest vármegye képviselői valamint egy leventedíszszakad és egy leventezenekar. A táborozásra a Margit-szigeten került sor, majd Budapest látta vendégül ebédre a vendégeket. Ezt követően a X. kerületi leventelöteret és a Ganz-gyárat tekintették meg, ahol egyúttal előadást hallgattak meg a munkások és a gyár leventecsoportja érdekében létesített szociális, jóléti, kulturális és sportintézményekről. A délután folyamán autóbusszos városnézésre indultak, mely magában foglalta az Országházat, a várat, a Halászbástyát, végül a Margit-szigeti Palatinus fürdőben töltötték a délután fennmaradó részét. Budapest után kétnapos balatoni kirándulás következett vonattal. Aszódra Tihanyba indultak, ahol a Halbiológiai Intézetet is megtekintették. Innen ha-

⁷⁴⁴ JfddR am das AA, 14. Juni 1939 – PAAA, R 27135; Westfalens Marine-HJ auf der Donau. RJP, 1939/160. sz., 2. o.; Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. RJP, 1939/178. sz., 1. o.

⁷⁴⁵ A Marine Hitler Jugend magyarországi látogatásának programja 1939 – HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz; HL, HM 1939/eln. B. Bev. tétel 39135.

jóval mentek Balatonkenesére, ahonnan egy 300 fős csoport Siófokra indult, a maradék 50 fő pedig Balatonboglárra, majd a két csoport Balatonaligán egyesült újra. A küldöttség augusztus 28-án vonattal tért haza.⁷⁴⁶

Felmerült annak lehetősége, hogy a Hitlerjugendet Horthy kormányzó is fogadja. A HM azonban felhívta a berlini katonai attasé figyelmét, hogy ehhez diplomáciai előkészítés szükséges, vagyis a HJ-nek ez irányú igényét a budapesti német követség felé kellett volna jeleznie, amely megtehetette volna a szükséges lépéseket. Végül Horthy Gödöllőn fogadta Trotha altengernagyot és a Haditengerészeti HJ vezetőjét, akiket kitüntetésben részesített. Horthy Trotha fogadásával egyúttal kompenzálta a HJ-díszfelvonulástól való távolmaradását. A kormányzói fogadás azért volt nagyon fontos, mert viszonzni kellett, hogy annak idején Hitler is fogadta a Levente-csoportot.⁷⁴⁷ E látogatás mindenestre ékes példája volt annak, hogy 1939-re Magyarországon ismét fontosnak érezték, hogy az ide látogató HJ-delegációt a legmagasabb szinten fogadják. Ez a megelőző másfél év nemzetközi történései tükrében átgondolt taktikai lépésnek minősült.

A BIV az 1939-es pártnapokra meg akart hívni egy Levente-csoportot, mivel a követtség is úgy értékelte, hogy a kétoldali kapcsolatokon lehet mit javítani. Schirach egy 30 fős csoport részvételét szerette volna elérni, amihez a Führer hozzájárulását is megszerezte. Így az olasz és spanyol ifjúság mellett a magyar is képviseltethette magát. Később már 100 fős csoport összeállítását javasolta, 20-30 fős leventezenekekkel kiegészítve. A magyar kormány eleget kívánt tenni a Schirach által 1938-ban tett meghívásnak, miszerint a HJ fogadna egy kb. 130 fős leventecsoportot. A tervek szerint július végén két hétre érkezett volna a csoport Németországba, s nemcsak egy körúton vett volna részt, hanem betekintést nyert volna a HJ munkájába is.⁷⁴⁸ Vagyis a magyar elképzelés alapján nem a pártnapra érkezett volna a csapat.

A kétoldali viszony valójában továbbra sem volt szívélyes. Úgy tűnt, hogy a Levente elégséges gesztusnak tekintette a német fiatalok 30-as évek elejére emlékeztető szívélyes fogadását, a magyar ifjak 1939 nyarára tervezett látogatásának előkészítését viszont még 1939. május végén is halogatta. Schirach már többször sürgette a magyar diplomáciát a látogatás időpontjának kérdésében, mert a programokat elő is kellett készíteni. Schirach ismét tervezett egy látogatást a Führernél is. Sztójay értesülései szerint az ügy már a honvédelmi miniszter előtt volt, s legfeljebb költségvetési szempontból tartott lehetségesnek nehézségeket. A követ azt is jelezte, hogy a miniszterelnök berlini látogatása során támogatásáról biztosította a programot.⁷⁴⁹ Trotha Horthy vendégeként is előterjesztette ezt a javaslatot. A Führer fogadásán való részvételhez viszont szeptember 9-ig Németországban kellett volna maradnia a csapatnak. Ehhez Trotha szerint elvileg Horthy is hozzájárult, s a külügyminiszter sem emelt kifogást, sőt a sorozatos német kérések miatt egyenesen célszerűnek tartotta a részvételt. Úgy tűnik, a HJ a 30-as évek eleji hivatalos szintre igyekezett visszaemelni a kétoldali ifjúsági kapcsolatokat.

⁷⁴⁶ Uo.

⁷⁴⁷ HL, HM 1939/Eln. B. Bev. Tétel 39135.

⁷⁴⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. Juli 1939 – PAAA, R 98886; Sztójay számjeltávirata, 1939. augusztus 10. – MOL, K 66, 423. cs., K 66–1939–III–9.; Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, Berlin, 1939. február 27 – MOL, K 63, 193 cs., 1939–21/7. tétel; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 7. Juli 1939 – PAAA, R 27135.

⁷⁴⁹ Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, Berlin, 1939. május 23. – MOL, K 63, 193. cs., 1939–21/7. tétel.

A Levente németországi útjára végül 1939. augusztus 15-i kezdettel került sor, jóllehet az eredeti tervekben a július 20. és augusztus 5. közötti időszakot jelölték ki. A csapat egy 100 fős leventedíszszázadból és egy 20 főből álló leventezenekarból tevődött össze. A delegáció az egész országot képviselte, mivel minden hadtest 10 főt jelölhetett. A századot két törzsiszt kísértte. A kiválasztandó leventéknek kifogástalan fellépésűeknek kellett lenniük, a magyar jellegzetességeket kifejező külsővel, izmos testalkattal rendelkeztek, az átlagmagasság 165 és 170 cm között volt. Kiváló eredményeket vártak tőlük a leventeképzésben, az oktatóktól pedig lehetőség szerint német nyelvtudást. Ezenkívül további feltétel volt, hogy a leventék csak magyarok és magyar nevűek lehettek, az „idegen nyelv ismerete [érdekes módon – V. Zs.] fölösleges” volt. Rajonként 6 földmivest, 2 iparost és két egyéb foglalkozású leventét válogattak ki, s további két főt jelöltek tartaléknak. A kiválasztottak 16 és 21 éves kor közöttiek voltak, erkölcsi, nemzeti és politikai szempontból megbízhatók, kiváló szorgalommal és eredményes leventeképzéssel rendelkeztek. Elvárás volt a kiváló menetképesség, a kemény fellépés. Mivel a látogatáson való részvétel deklaráltan kitüntetésnek minősült, az érdemtelenek kizárását követelte meg a rendelet.⁷⁵⁰ A leventék egy héttel az utazás előtt gyülekeztek Budapesten, s ezt követően készültek fel az utazásra. A leventezetőkből álló csoport a HJ létesítményeit, vezetőiskoláit és rendezvényeit kereste fel, majd németországi körúton vett részt, melynek állomásai Drezda, Berlin, Hamburg, Hannover, KdF-város Fallersleben,⁷⁵¹ Weimar, München, Passau, Linz voltak. Az utazás középpontjában a birodalmi pártnapon való hivatalos részvétel állt, ami végül elmaradt. A háborús helyzetre tekintettel a Levente-csoport szeptember 5. helyett már augusztus 29-én, Bécsen keresztül hazaérkezett Budapestre.⁷⁵²

A *Magyar Újság* tudósítása, illetve megítélése szerint 1939-ben szép számmal érkeztek HJ-csoportok Magyarországra. 1939. július végén arról is beszámolt, hogy egy-egy újabb csoport számára 150 helyet foglaltak le a budapesti hallgatói szállásokon. 1939 szeptemberében és októberében pedig a Középföldi terület motoros utat tervezett Magyarországra, Jugoszláviába és Romániába. A teljes utat motorkerékpárral tették meg.⁷⁵³

1939-ben a HJ magyar vízicserkészekkel tervezett nagy víziutat Vesztfáliában, vagyis a cserkészekkel sem szakadtak meg a kapcsolatok. A Levente mellett a magyar-német ifjúsági kapcsolatok terén a Magyar Cserkész Szövetség tehát továbbra sem akart elmaradni, bár a HJ részéről még mindig voltak fenntartások, főleg a nemzetközi irodához tartozás miatt. 1939 májusában a budapesti követség arra kapott megbízást, hogy feltérképezze, miként is viszonyul a szervezet a HJ-hoz. Papp a nehézségeket nem a nemzetközi irodában látta, amely ilyen téren szerinte nem avatkozott a tagszervezetek életébe,

⁷⁵⁰ HL, Pest vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 409/kt. 1939.; HL, HM 1939/Eln. B. Bev. tétel 39135; Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter a Vármegyei Katonai Parancsnokságnak, 1939. augusztus 11. – HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 419/kt.; HL, HM 1939/Eln. B. Bev. tétel 39135.

⁷⁵¹ A Volkswagen művek alapkövét 1938. május 26-án rakták le. Itt készült az ún. KdF-kocsi (a Német Munkafront Örömben az Erő hivataláról elnevezett autó), majd később a Volkswagen bogár is. A gyár munkásainak elhelyezésére Wolfsburg egy részén, és további környékbeli települések területén létrehoztak egy új várost, amelynek hivatalos neve a „KdF-kocsi városa Fallersleben mellett” (Stadt des KdF-Wagens bei Fallersleben), röviden KdF-város Fallersleben volt.

⁷⁵² HL, HM 1939/Eln. B. Bev. tétel 39135; HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 37. doboz, 409/kt. 1939; Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. RJF, 1939/178. sz., 1. o.

⁷⁵³ Auszug aus „Magyar Újság” vom 30. Juli 1939 – PAAA, Budapest, 185; Abschrift. Ausführungen des Pg. Hinnerks auf der 1. Arbeitsringtagung am 9. Dezember 1938 – PAAA, R 27134; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 18. August 1939 – PAAA, R 27145.

vagyis nem gyakorolt politikai befolyást, nem tiltotta meg a kapcsolatokat a HJ-tal, hanem az MCSSZ-nek és HJ-nak a vallásokhoz mutatott eltérő viszonyában látta a legfőbb problémát. Vagyis véleménye a korábbiakhoz képest jelentősen változott, ami nyilván az 1939-es nemzetközi helyzet figyelembevételével történt, de egyúttal továbbra sem akart a cserkészesség a Hitlerjugend minden tekintetben elkötelezett partnere lenni. Ennek ellenére úgy vélte, hogy ezeket a nézeteltéréseket át lehet hidalni. A magyar cserkészek nagyon üdvözölték, ha intenzívebbé válhatott kapcsolatuk a Hitlerjugenddel. Csak annyi kellemetlenség mutatkozott, hogy a magyarok a szűkös anyagi lehetőségek miatt nem tudnak olyan szívélyes vendéglátást nyújtani, mint a HJ. A követség felemlítette azon értesülését is, hogy Teleki támogatta egy emigráns német cserkészszövetség létrehozását. A valóságban Teleki viszont éppen e terv feladását szorgalmazta. Kolozsváry radikálisabb hangot ütött meg, mivel ő nyilaskeresztesként mindig is támadta Teleki ragaszkodását a nemzetközi tagsághoz, amit leginkább annak tudott be, hogy Teleki tagja volt a Kilences Bizottságnak. Kolozsváry kifejtette, hogy a nemzetközi iroda szabadkőművesektől fertőzött, a magyar cserkészségen belül erről viszont nem lehet beszélni. Erdmannsdorff hitelt adott mindkét cserkészvezető szavainak, s kifejtette, hogy a HJ és a Magyar Cserkészszövetség kapcsolatainak intenzívebbé tétele mindenképpen a magyar-német kapcsolatok elmélyítését szolgálja.⁷⁵⁴ A követ népi német cserkészcsoporthoz való együttműködés nehézsége a Magyarországon általános bürokratikus lassúságnak köszönhető, anélkül hogy rosszakarát állna a háttérben.⁷⁵⁵

A cserkészesség nemzetközi tagsága a HJ-on belül is téma volt. Schirach megbízásából Kaufmann, a *Wille und Macht* főszerkesztője vetette fel a kérdést Sztójay követnél, s rámutatott arra, hogy ez a lépés alátámasztaná a tengelyhatalmakhoz való magyar ragaszkodást az ifjúsági kapcsolatok terén is – az ifjúsági kapcsolatok tehát továbbra is erősen politikai mederben folytak. Kaufmann megemlítette, hogy a német, az olasz, a spanyol és a japán ifjúság sem volt tagja a világszervezetnek, s hogy a román ifjúság kilépése is küszöbön áll. A valóságban a román ifjúság nem is volt tagja a szervezetnek, mert ugyan magában foglalta a cserkészeket, de a Straja nem minősült cserkészszövetségnek. Mindenesetre a bukaresti magyar követ úgy tudta, hogy a Straja jó kapcsolatokat ápol a nemzetközi szervezettel. A cserkészséget ugyanis a HJ tisztán angol szellemű intézménynek tekintette, elsősorban az angol érdekek fenntartójának. Schirach ezt állítólag már legutóbbi budapesti látogatása során is felvetette, s Sztójay feltételezte, hogy a magyar miniszterelnök tervezett berlini látogatása során Schirach ismét szóba hozza a kérdést. Kaufmann ezenkívül nyomást kívánt gyakorolni abban a tekintetben is, hogy a magyarországi német ifjúság végre ifjúsági szervezetet hozzon létre.⁷⁵⁶

1939 őszén Lauterbacher, a Külügyi Hivatal vezetője egy körútról hazatérve Bukarest után Budapestre is ellátogatott, hogy Kiss-sel és Papp-pal folytasson megbeszélést. A két

⁷⁵⁴ Érdekes, hogy a kérdés még 1944-ben is napirenden volt. A BIV érdeklődött, hogy a MCSSZ még mindig a régi keretek között működik-e, s a korábbi vezetősége alatt dolgozik-e, illetve nem várható-e a szervezet feloszlása. Ugyan a kérdések nem hivatalos módon merültek fel, de előtérbe kerülésük a követ szerint is azt bizonyította, hogy még mindig foglalkoznak vele. Magyar Királyi Követség Sztójay Dömének, Berlin, 1944. június 15. – MOL, K 66, 656. cs., K 66-1944-III-9.

⁷⁵⁵ Deutsche Gesandtschaft Budapest, 24. Mai 1939 – PAAA, R 27135.

⁷⁵⁶ Magyar Királyi Követség Csáky István külügyminiszternek, 1939. április 4; Günther Kaufmann, a *Wille und Macht* című folyóirat – MOL, K 63, 193. cs., 1939-21/7. tétel.

látogatás súlyának különbségét mutatta, hogy Lauterbacher kilencoldalas beszámolójából mindössze egy oldalt szánt a magyarországi tartózkodásról szóló jelentésének. Kiss-sel folytatott megbeszélése során a magyar és a német ifjúságnevelés feladatairól beszélt, majd átadta Schirach szerény ajándékát. Lauterbacher Kiss helyettesével, Mathee-val is tárgyalt, megbeszélték a kétoldalú, a Haditengerészeti HJ nyári látogatása után megerősödött kapcsolatok részleteit. Lauterbacher a megbeszélések lényeges pontjának viszont csak azt tartotta, hogy a Levente otthonépítési programjához a HJ-tól kért segítséget. Még 1939 novemberében vártak Magyarországra egy HJ-vezetőt és építésszt, aki több hónapig tanácsadói feladatokat láthatott el. Lauterbacher óriási különbséget látott a román és a magyar ifjúságvezetőség között. Kiemelte, hogy míg Romániában minden organikusan és energikusan halad a maga útján, és Sidorovici szabadon dolgozhat, addig Budapesten nagyon bürokratikus és komor atmoszféra uralkodik, amely a kétoldalú kapcsolatokra is akadályképpen hat. Az otthonépítés ügyében Krome, a BIV megbízottja is megbeszélést folytatott, s a végleges megállapodást még karácsony előtt tető alá akarták hozni.⁷⁵⁷

A Hitlerjugend rádiós csereadásai leginkább a két legfőbb szövetséggel, Olaszországgal és Japánnal voltak a legfejlettebbek. 1939. március 17-én 17 és 18 óra között *Bécs-Budapest – a német és a magyar ifjúság üdvözlőlete* címmel a korábbi javaslatok alapján azonban Magyarországgal is létrejött az első csereadás. A bécsi HJ rádiós csapata fúvós zenét (Mozart, Händel, Petzel) adott elő, valamint régi és új kórusműveket és HJ-dalokat, míg a budapesti ifjúsági csoport magyar dalokkal készült.⁷⁵⁸

A magyar-német jó viszonyt ugyanakkor még 1939-ben is rontották az ifjúsághoz kötődő sajtótermékek. 1939 nyarán a VDA ifjúsági lapjai, a *Roland-Blätter* és a *Jung-Roland* szúrtak szemet a magyar követségnek, amelyek magyarellenes és sértő módon nyilvánultak meg. A követség sajnálkozását fejezte ki, hogy ilyesmi előfordulhat, s ez rontja a két nép közötti kapcsolatot és megértést, s felkérte a német külügyminisztériumot, hasson oda, hogy ilyen jelenségek a jövőben ne forduljanak elő.⁷⁵⁹ Ehhez hasonló problémát jelentettek a másik oldalon a német külügyminisztérium Hitlerrel gyalázó kijelentések miatt tett panaszai is.⁷⁶⁰

6.2. A Hitlerjugend Magyarországon

A budapesti német követség 1933 decemberében nyújtott be kérelmet az NSDAP helyi csoportjának megalakítására. A magyar külügyminisztérium és a miniszterelnökség egyetértésével a belügyminisztérium meg is adta az engedélyt, azzal a kikötéssel, hogy a szerve-

⁷⁵⁷ Zu Partei 6338, 26. Oktober 1939; Zu Partei 6338, 1. November 1939 – PAAA, R 98886; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 8. Dezember 1939 – PAAA, R 98886.

⁷⁵⁸ Wien-Budapest. Eine deutsch-ungarische Jugendsendung, RJP, 1939. március 26., 3. o.

⁷⁵⁹ Kifogás tárgyát képezték többek között az olyan térképek, amelyek a teljes Dunántúlt zárt német településterületnek ábrázolták. Hangsúlyozták a német lovagok, iparosok és parasztok képezték az ország gerincét, és hadakoztak a túlkapaszkodó nemesség ellen, továbbá hogy Magyarország a német hatalom előterében fekszik, s hogy Szent Koronát az Anjouk és a pápa találta ki, hogy szembehelyezze a német imperializmus gondolatával. Hasonló kifogást emelt Magyarország az NSDAP Neues Volk című lapja ellen, illetve a Volkstum im Südsten folyóirat ellen. Másolat, B 290/1939. – MOL, K 63, 192. cs., 139-21/7. t.

⁷⁶⁰ Vö. Takács Gyula pápai leventeparancsnok állítólagos kijelentése Hitler kancellárról. – MOL, K 63, 192. cs., 1939-21/7. tétel.

zetben csak német állampolgárok működhetnek közre, magyar állampolgárok bevonása – a magyarországi németek „káros” hatás alá kerülését elkerülendő – nem lehetséges. Ezt az álláspontot képviselte a német követség is. Külön feltétel volt, hogy a helyi csoport csak Budapesten fejtheti ki tevékenységét, később viszont minden Magyarországon élő birodalmi német tagja lehetett a budapesti helyi csoportnak, még ha nem is Budapesten élt. A magyar kormány 1934. január 23-án adta hozzájárulást ahhoz, hogy az NSDAP helyi csoportot alakítson ki Budapesten, amely Franz Voss vezetésével kezdte meg munkáját.⁷⁶¹

Az első évek szerény, kevésbé feltűnő tevékenysége összhangban állt az egyelőre szintén szolid német külpolitikával. A 30-as évek közepére azonban már gyökeresen megváltozott a helyzet. Ezt tükrözte az is, hogy 1937 januárjában a német követség tudatta a magyar kormánnyal, hogy vidékre is bizalmi embereket neveznek ki, mert a tagok jó része, különösen az Anschluss után, már nem Budapesten, hanem vidéken élt. E bizalmi emberek feladata lett a birodalmi németek lakóhely szerinti összefogása, a regisztrációs és tagdíjak beszedése, a párt hivatalos közleményeinek továbbítása stb. 1938 novemberében Sopronban (Adolf Schaffner), Szegeden (Horst Grimm), Bélapátfalván (Wilhelm Bunde), Pécs-Nagyatádon (Fritz Jenne), Kecskeméten (Fanz Gellert), Vácon (Hans Kahnert), Debrecenben (Wolfgang Heybey) működtek támaszpontok (Stützpunkt), majd Székesfehérváron és Egerben is. 1939 folyamán a visszacsatolt felvidéki területen az AO négy új támaszpontot állított fel Kassa, Fülek, Érsekújvár és Ungvár központtal, amelyek a magyar rendőrségi jelentések szerint nemcsak német, hanem szlovák nemzetiségű ifjakat is felvettek, akiket szudétanémeteknek állítottak be.⁷⁶²

E fejlődés eredményeként 1937-ben a megnövekedett budapesti helyi csoportból országos járási vezetőséget (Landeskreisleitung) akartak létrehozni. A magyar belügyminisztérium azonban természetesen nem látott nyomós okot arra nézve, hogy a fennálló helyzeten változtasson, s kerülni akarta azt, hogy az esetből nem kívánatos következtetéseket vonhassanak le. Ezenkívül hozzáfűzte, hogy járási vezetőségnek csak ott van értelme, ahol több helyi csoport működik, s mindemellett kerülni akarta még annak látszatát is, hogy az átnevezés az NSDAP erősebb Magyarország iránti érdeklődését sugallja. A német külügyminisztérium feljegyzése arra is kitért, hogy Magyarországon nem néznék jó szemmel, ha az NSDAP több jogot kapna, mint az olasz Fascio vagy az osztrák Hazafias Front, amelyeknek csak Budapesten volt szervezetük, amelybe beletartozott a néhány vidéken élő is. Vidéki szervezeti egységeket azonban egyik sem kért, és erre nem is kapott engedélyt.

Az NSDAP járási szervezete azonban azt vetíthette előre, hogy annak regionális ágai is vannak, vagy ilyeneket alapítani szándékoznak. Feltűnést keltett az is, hogy a helyi csoportvezetőnek olyan törzs állt volna rendelkezésre, amelynek funkciói egy birodalmi vezető funkcióihoz lettek volna hasonlíthatók, csupán kisebb keretek között. A stábhoz tartozott ugyanis egy gazdasági hivatal, iskolázási hivatal, sajtóvezető, HJ-vezető, népjóléti vezető (NSV) és további vezetők. Ez az apparátus pedig az 1937-ben kb. 180 fős budapesti csoportot szolgálta. Ezért olyan sejtések is felmerültek, amit a német külügy

⁷⁶¹ MOL, K 66, 266. cs., K 66-1935-III-9; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 48-49. o.

⁷⁶² Durchschlag Deutsche Gesandtschaft. Aufzeichnung, Budapest, 1938. november 17 – MOL, K 63, 193. cs., 21/7; Másolat a 6873/1940. VII. B.M. iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Székesfehérvári Kapitányság. Jelentés 1940. május 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28-1940-208-17542.; Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28-1940-208-18916; Másolat a 16.773/1939. VII. res. B.M. számú iktatmányról – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.

érthetőnek tartott, hogy a vezetőtörzs feladatai nem is csak a kolóniára korlátozódnak, hanem magyar ügyekre is kiterjednek majd. Két dologtól tartottak igazán: a magyarországi németek között kifejtett propagandától és a nyilasokkal és hasonló szervezetekkel való együttműködéstől. Magyar részről jelezték is, hogy a magyarok képzeletvilágába a tervezett elnevezés nem fér bele. A követség részéről azonban barátságtalan lépésnek tekintették az elutasítást. Ezt követően Mackensen követ már csak azt próbálta elérni, hogy az országos vezető az új formulát csupán címként használhassa. Ehhez a belügyminisztérium viszont csak úgy adta beleegyezését, ha az elnevezésből a tényleges jogi állapot is kitűnt, így az NSDAP helyi csoportvezetője országos járási vezető címmel titulust javasolta. Ezzel azt is el akarta kerülni, hogy később a pusztán elnevezés adjon alkalmat arra, hogy ténylegesen megalkadjon a járási vezetőség.⁷⁶³

Pár hónappal később magyar részről konszenzust ajánlottak, miszerint a budapesti helyi csoport vezetője felvehette volna az országos csoportvezető nevet, de a helyi csoport változatlan formában működhetett volna tovább. A magyar kormányzaton belül a kérdésben mutatkozó civakodást alapul véve a budapesti követség is úgy vélte, hogy nem okvetlenül kell ragaszkodni a helyi csoport átalakításához országos csoporttá, csak a vezető viselné ezt a címet.⁷⁶⁴ Német részről a magyar megoldási javaslatot azonban nem tartották elfogadhatónak, s azt remélték, a magyar miniszterelnök németországi látogatása során meg tudják győzni arról, hogy nem arról van szó, hogy Magyarország az NSDAP egyik országos csoportja, hanem arról, hogy az NSDAP Külföldi Szervezetének egyik csoportja Magyarországon működik. Így a hivatalos megnevezés is az NSDAP AO országos csoportvezetője lett volna. Darányi és Kánya látogatása kapcsán e kérdés megoldására az AO vezetőjével, Bohlével is terveztek megbeszélést. Magyarországon 1938-ban 2500, 1939 végén a becslések alapján 14-15 000 birodalmi német élt. A drasztikus növekedés abból adódott, hogy az Anschluss következtében kb. 10 000 osztrák vált német állampolgárrá. A többség, kb. 5000 fő továbbra is Budapesten élt. Miután valószínűleg 1938-ban létrejöhetett az országos járási vezetőség, a Teleki-kormány 1939-ben ahhoz is hozzájárult, hogy az NSDAP magyarországi szervezete még egy szinttel feljebb léphetett, és felvehette az NSDAP Magyarországi Országos Csoport elnevezést (Landesgruppe Ungarn der NSDAP).⁷⁶⁵

Az NSDAP magyarországi csoportja pár év alatt kiterjedt apparátust hozott létre. A budapesti helyi csoportjának törzse 1936 tavaszán több mint tízfős volt,⁷⁶⁶ s élén kezdetben Franz Voss állt helyi csoportvezetőként, akit 1936 végén a Lange és Társa műszaki

⁷⁶³ Vermerk, 2. August 1937 – PAAA, R 29851, 212155-212157. o.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär, 3. August 1937 – PAAA, R 29851, 212153-212154. o.; MOL, K 66, 266. cs., K 66-1935-III-9; Der Gesandte in Budapest an das A, 5. Oktober 1937. In: Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band V, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1953, 162-163. o., 144. dokumentum; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 48-49. o.

⁷⁶⁴ Deutsche Gesandtschaft Budapest an den Staatssekretär, 27. Oktober 1937 – PAAA, R 29851, 212158-212163. o.

⁷⁶⁵ An Staatssekretär von Mackensen. Betr.: Landeskreis Ungarn, 30. Oktober 1937 – PAAA, R 29851, 212164. o.; Mackensen an Gesandtschaftsrat Werkmeister in Budapest, 3. November 1937 – PAAA, R 29851; AA – Betreuung der Auslandsdeutschen, 16. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 175. Debrecenben 1936 tavaszán csak három birodalmi német élt, illetve néhány időszakosan ott tartózkodó birodalmi állampolgár. Rudolf Hartmann – Debrecziner Bericht, 24. April 1936 – PAAA, Budapest, 153; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 48-49. o.

⁷⁶⁶ A törzs további tagjai: Max Hallfahrt – helyettes helyi csoportvezető és szervezési vezető; Adolf Michaelis – könyvvezető; Wilhelm Graeb – pénztáros; Ferdinand Erlenmeyer – iskolázási vezető; Helmut Gumm – gazdasági ügyek referense; Ernst-Christoph Schepky – sajtófelügyelő; Rudolf Strube – a NSV megbízottja; Wilhelm Wachtler – Vizsgálati és Egyeztető Bizottság elnöke; Herbert Engel – a HJ csoportvezető (Scharführer); Peter Rettig – NSLB-megbízott; Gerhard Häcklinger – DAF-megbízott. Mitglieder des Stabes der Ortsgruppe Budapest am 3. April 1936 – PAAA, Budapest, 153.



NSDAP-csoportok Magyarországon

© Vitári Zsolt

cég tulajdonosa, Wilhelm Graeb követett. Az AO rendelkezése alá tartozott az összes magyarországi német egyesület és testület (német követség, Birodalmi Németek Egyesülete, Nemzetiszocialista Munkaközösség, Német Nyelviskola, Budapesti Sajtószolgálat, Birodalmi Német Iskolaegyesület, HJ, német könyvkereskedés, német egyesületek) és Gestapo budapesti kirendeltsége is. A követség diplomáciai működésére az NSDAP felügyelete viszont nem terjedt ki.⁷⁶⁷ A német követség 1935-ben terjesztette elő a Német Munkafront (DAF) helyi szervezetének engedélyeztetését. Ezt a belügyminisztérium azzal utasította el, hogy bármely Magyarországon működő egyesületnek meg kell felelnie a magyar jogi normáknak, a DAF viszont Hitler rendelkezései értelmében működött, vagyis idegen jog alapján, azaz a szervezet változatlan formában nem felelhetett meg a magyar egyesületi és társasági jognak. A magyar kormány viszont nem támasztott akadályt az ellen, hogy a Magyarországon élő birodalmi németek az otthoni DAF tagjai legyenek.⁷⁶⁸ Az indoklás mindazonáltal elég kezdetleges volt, hiszen ilyen alapon az NSDAP sem illeszkedett a magyar jogi keretekbe, mégis működhetett.

Budapesten működött a DAAD kirendeltsége, egy birodalmi német iskola, hat német lektor oktatott a magyar egyetemeken, a Budapesti Egyetemen német kultúrtörténeti tanszék működött német professzorral. A berlini egyetemen működött a Collegium

⁷⁶⁷ A budapesti vezetőség 1936 végén: Wilhelm Hammer, az Első Magyar Betűöntő Rt. Vezérigazgatója, Ernst Mehnert, Rudolf Strube kerékpárkereskedő, Wilhelm Ötschlager gépészmérnök, Franz Voos műköszörmester, Paul Kornhauser ügyvéd, Ernst Kristoph Schepky újságíró, Julius Nötel igazgató, Guido Brand, a német utazási iroda vezetője, Ödön Attenberger igazgató, Georg Wagner hírlapíró, Arthur Kornhuber hírlapíró, Theodor Berkes hírlapíró, Martin Schlimpert, német követség tisztviselője, Erwin Olevé, a Continental szalagszövőgyár igazgatója, Franz Riedl újságíró. Auslandsorganisation der NSDAP budapesti helyi csoport. – MOL, K 429, Kozma-iratok, 1936-37, 9. tekercs, 3931. film. Berlin, 1936. december 9-11. Német kisebbségi kérdés (német lapok szemléje).

⁷⁶⁸ MOL, K 66, 266. cs., K 66-1935-III-9; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 48-49. o.

Hungaricum, 14 magyar kapott évente Humboldt ösztöndíjat, 21 fő pedig a *Közép-európai Gazdasági Tanács* (Mitteleuropäischer Wirtschaftstag) ösztöndíjában részesült németországi tanulmányokhoz. Ezenkívül 6-6 hallgatót és 12-12 gyakornokot cseréltek. Élénk volt a tudósok és előadók cseréje is. 1939 tavaszán úgy ítélték meg, hogy Werner Lorenz (VoMi-vezető) és Darányi tárgyalása nyomán kézzelfogható közelségbe került a Magyar-Német Társaság megalapítása.⁷⁶⁹

A magyarországi NSDAP rendezvényeire – amelyeken a nőknek és a tíz év feletti gyerekeknek is kötelező volt a megjelenés – gyakran érkeztek szónokok a birodalomból. A Németországban szokásos ünnepeket Magyarországon is megtartották, amelyeken tevékenyen részt vett a helyi Hitlerjugend is. A télisegély-gyűjtést 1937-ben már negyedik alkalommal rendezték meg. Elsősorban az egytál-pénzek (Eintops-Spargeld) begyűjtése volt fontos. A filmek vetítésére a tél alatt matinészerűen 2-3 alkalommal került sor, amelynek bevétele ugyancsak a téli segély kasszájába került.⁷⁷⁰

A párt engedélyezése egyben a HJ engedélyezését is jelentette. A Hitlerjugend területi csoportjai állomáshely (Standort) néven futottak, amelyek az NSDAP helyi csoportjainak megfelelő szintek voltak. A magyar kormány nem gördített akadályokat az elé, hogy a Magyarországon élő és itt tanuló birodalmi német diákok maradéktalanul a Hitlerjugend tagjai lehessenek. Nem terjedt ki viszont ez a rendelkezés az egyházi autonómia alá tartozó egyházi iskolákra, akik maguk döntöttek ebben a kérdésben. Így adódott példa incidensre a budapesti piarista főgimnáziumban.⁷⁷¹

A Birodalmi Német Iskolaegyesület Damjanich utcai iskoláját magyar részről fontos propagandaszervezetnek minősítették. Itt tartották a népesebb összejöveteleket. Otto Metzler az iskola egyik tanára volt a budapesti HJ vezetője. A budapesti ifjak Metzler vezetésével gyakorta jártak vidéken, és a magyar hatóságok úgy vélték, hogy a HJ vidéki szervezeteibe magyar sváb fiatalokat is felvettek. Az országos ifjúságvezetői tisztelet kezdetben Bräumig töltötte be, aki szintén az iskola tanára volt. 1938 novemberében a BIV Fritz Kromét, a Völkischer Beobachter budapesti tudósítóját, aki két évig volt a BIV Külföldi Sajtóosztályának munkatársa, bízta meg azzal a feladattal, hogy ápolja a kapcsolatokat a magyar ifjúsági szervezetek vezetőivel, amit addig a Bräumigot valószínűleg, 1936-ban váltó *Herbert Engel* országos ifjúsági vezető látott el.⁷⁷²

⁷⁶⁹ Anlage 4 [Kulturpolitische Beziehungen], 28. April 1939 – PAAA, R 29784, 51843-51844. o.

⁷⁷⁰ Az 1937-es gyűjtés alkalmával összesen 20 ezer pengőt gyűjtöttek össze, ennek a magyarországi NSDAP 15 százalékát küldte az AO-nak Berlinbe. Magyar Királyi Rendőrség Székesfehérvári Kapitányság. Jelentés 1940. május 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28-1940-208-17542; Programm für den 20. April 1941 und Programm für den 1. Mai 1941 – PAAA, Gesandtschaft Budapest 153, Veranstaltungen der Landesgruppe der NSDAP; Programm für die Sommersonnenwende am Sonnabend den 22. Juni 1940 – MOL, K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7. I.; NSV-Obmann Rudolf Strube an Westphal, Budapest 2. November 1937 – PAAA, Budapest, 153.

⁷⁷¹ Erre válaszul a magyar külügyminisztérium megerősítette, hogy valóban nemcsak akkor lehetnek a német diákok az iskolák tagjai, ha a Birodalmi Német Iskolába járnak, hanem akkor is, ha bármilyen állami, önkormányzati, magán, illetve egyesületi iskolába. Közölte azonban azt is, hogy az egyházi iskolák autonóm jogokat élveznek, ezért a VKM-nek nem áll módjában, hogy az érintett tanuló (Oswald Berger) ügyében rendeleti úton rendezze a kérdést. Informális úton mégis lezajlott egy beszélgetés a gimnázium és minisztérium között, amely azt eredményezte, hogy a tanuló beléphetett a HJ-ba. Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. Deutsche Nachrichten, 12. Juni 1942, 4. o.; Német iskolás gyerekek felvétele a Hitler-Jugend Organizációba; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft. Aufzeichnung, Budapest, 1938. november 17.; Német állampolgárságú tanulóknak a Hitlerjugend szervezetbe leendő felvétele; VKM a külügyminiszternek, 1939. január 20. – K 63, 193. cs., 21/7.

⁷⁷² Deutsche Geandtschaft Budapest an Herbert Engel. Abschrift, 18. November 1938 – PAAA, Budapest, 183.

1935 tavaszán a Bräumig egy budapesti ifjúsági szálló létesítéséhez kért segítséget Németországból. Erre a célra Pomáz közelében szemeltek ki egy telket. Bräumig abból indult ki, hogy a magyar kormány a telket ingyen vagy csekély bérleti díj esetében az NSDAP rendelkezésére fogja bocsátani, s ehhez kérte a birodalmi szervek kapcsolatba lépését a magyar kormánnyal. A követség ígéretet tett, hogy a propagandaminisztériumtól sport célokra nagyobb összegű támogatást eszközöljön ki. Problémát okozott viszont, hogy a tulajdoni viszonyokat miként rendezzék, mivel a Hitlerjugend csupán de facto volt elismert szervezet, de nem rendelkezett jogi személyiséggel, ami miatt vagy ennek megszerzése, illetve egy másik egyesület alapítása is felmerült.⁷⁷³

A Hitlerjugend magyarországi csoportja amennyire csak lehetett igyekezett magát a birodalmi normákhoz tartani, s olyan tevékenységet folytatni, amely megközelítette a németországi HJ-szolgálatot, de úgy tűnik, hogy komolyabb munka csak Budapesten folyt, mivel itt volt leginkább szépszámu a HJ-tagság, akik a lányok és ifjúlányok esetében két-két rajra tagolódtak, de minden bizonnyal a fiúknál is hasonló volt a megoszlás. A fiúk esetében a lövészet és a terepgyakorlat ugyanúgy megtalálhatók voltak a programban, mint a sport, a barkácsolás, a zene, a népitánc stb. Ebben nagy segítség volt, hogy alkalomadtán tényleges birodalmi HJ-csoportok látogattak Magyarországra, amelyek az itteni HJ-ot is felkeresték, illetve hogy a HJ magyarországi tagjai németországi utazásokon és táborozásokon vehettek részt.⁷⁷⁴

Hasonlóan Németországhoz a Hitlerjugend Magyarországon is fontos szerepet játszott a reprezentatív rendezvényeken, így vezető német politikusok látogatása során. Ilyen alkalmakkor minden nyilvános rendezvény külsőségei elképzelhetetlenek voltak a Hitlerjugend felvonulásaitól, a harsonabetétektől. A prominens személyiségek látogatásakor a Hitlerjugend felkeresése külön programpontra is jelenthetett, amikor a vendégek külön üdvözölték a helyi HJ felvonuló csoportját.⁷⁷⁵ A Hitlerjugend ezenkívül tevékenyen segítette a téli segély begyűjtését is, amely eleinte még a magyar hatóságok ellenállásba ütközött, különösen vidéken, mert Budapesten már évek óta megtartották ezt. Hasonlóan tevékenyek voltak mindenféle gyűjtőakciókban, így például hanglemez- és gramofongyűjtésben jeleskedett a budapesti HJ a frontkatonák számára.⁷⁷⁶

A Birodalmi Ifjúságvezetőséggel való együttműködés keretében vált lehetővé, hogy évről évre számos külföldi német gyerek nyaralhatott Németországban. Ma már nehezen rekonstruálható, hogy a magyarországi HJ tagjai milyen gyakran utaztak a birodalomba, de erre nyilván minden évben adódott lehetőség. 1934 nyarán magyarországi birodalmi német gyerekek érkeztek Stuttgartba, hogy ott töltsék el szünidejüket, s közben Münchenben a nemzetiszocialista mozgalom történelmi helyeit keresték fel. 1935-ben egy csoport részt vett a Németország-táborban. 1936 májusában a Hitlerjugend magyarországi csoportja rándult ki Berlinbe, majd folytatta útját Stettinbe, utána hajón Danzigba, majd körutazást tett Kelet-Poroszországban, melynek végállomása a pomerániai Burg Krössinsee volt. A BDM lányok a szászországi BDM főkörzetek táboraiiban vendégeskedtek.⁷⁷⁷

⁷⁷³ Aufzeichnung. Budapest, 6. März 1935 – PAAA, Budapest, 153.

⁷⁷⁴ Ankündigungen. Hitler-Jugend. Deutsches Jungvolk, Bund deutscher Mädel. Deutsche Nachrichten, 16. Januar 1942, 8. o.

⁷⁷⁵ Reichsaußenminister von Ribbentrop in Budapest. Deutsche Nachrichten, 16. Januar 1942, 5. o.

⁷⁷⁶ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarisches Ministerium des äussern, 6. Juni 1939 – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Aufruf der Budapester HJ zur Schallplatten-Sammlung. Deutsche Nachrichten, 19. Januar 1942, 2. o.

⁷⁷⁷ Reichsdeutsche Kinder aus Griechenland und Ungarn in München. RJP, 1934/108. sz., 3. o.; HJ aus Ungarn

1939 közepén Schirach *Wilhelm Eitel*t, a budapesti Birodalmi Német Iskola tanárát, a budapesti állomáshely vezetőjét nevezte ki országos ifjúságvezetőnek (Landeskreisjugendführer), miközben állomáshely-vezetői pozícióját is megtartotta. A két pozíció egyesítése azért is célszerű volt, mert birodalmi német ifjak említésre méltó számban továbbra is csak Budapesten voltak, akiket már amúgy is az állomáshely-vezető vezetett. Budapesten kívül a német ifjak teljesen elszórtan éltek, így helyi szervezetek nem voltak lehetségesek máshol. Ezzel pont került annak a huzavonának végére, amely a BIV és a külügyminisztérium között folyt. A követség számára sem volt világos, hogy Schirach egy Németországból küldött HJ-vezetővel tölti-e be az országos ifjúságvezető pozícióját, aki főállásban hivatalnokként a követségen dolgozott volna, vagy pedig helyi emberrel. Előbbi megoldást a követség nem tartotta lehetségesnek, mivel a felmerülő feladatok ezt nem tették szükségessé. A követség utalt arra, hogy a magyar kormány ahhoz sem járult hozzá korábban, hogy erdészeti attasé kerüljön a követségre, mert a katonai és a kereskedelmi attasé mellett nem tűrt meg más speciális attasét. Így egy ifjúsági attasé sem jöhetett számításba, s annak álcázott alkalmazása sem.⁷⁷⁸

6.3. Összegzés

Miként összegezhető Magyarország szerepe a Hitlerjugend szemszögéből? E fejezet rávilágított arra, hogy a Németország és így a Hitlerjugend számára is oly fontos délkelet-európai térségben Magyarország és a magyar ifjúság volt a legellentmondásosabb partner a német ifjúság számára. Míg Csehszlovákia feldarabolása megoldotta az addig Magyarországhoz hasonlóan problémás partnerrel fennálló kapcsolatok kérdését, hiszen Szlovákia a német óhajoknak a legszélesebb körben tett eleget, illetve Románia is egyre inkább a német ifjúság mintáit adaptálta, s némi körülményességgel ugyan, de a német kisebbség ifjúsági tevékenységének is mind szélesebb teret engedett, és Jugoszláviával is egyre szívélyesebben alakultak a kapcsolatok, addig Magyarország tartózkodóan és kényszerűen viszonyult a HJ kapcsolatépítési törekvéseihez.

E mindkét ország számára kellemetlen helyzetnek a Magyarország nemzetközi lavírozása és a magyarországi német kisebbség megítélése állt a háttérben. Magyarország 1918 utáni, kezdetben liberális kisebbségpolitikája a trianoni békeszerződés következtében vált idegessé, amely alig-alig volt hajlandó engedményekre és kompromisszumokra. Ez különösen igaz volt a trianoni Magyarország legnagyobb kisebbsége, a németiség esetében, amelynek etnikai megtartására és az anyaországgal való intenzívebb kapcsolat-tartásra irányuló törekvéseit az esetek többségében „pángermánizmusnak” bélyegezve örökös éberséggel és aggályokkal szemlélték. A kisebbségek mielőbbi asszimilálására törekvő magyar kisebbségpolitika számára létkérdés volt, hogy az ezzel ellentétes folyamatokat minél inkább hátráltassa. Ebben a tekintetben kulcskérdés volt az ifjúság, hiszen az életkorból adódó magasabb fogékonyság következtében ebben az időszakban

auf Ostlandfahrt. RJP, 1936/136. sz., 2. o.

⁷⁷⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 4. Juli 1939 – PAAA, Budapest, 183; R 98886; AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 21. Juni 1939 – PAAA, Budapest, 183; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 16. März 1939 – PAAA, Budapest, 183, R 98886; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, Budapest, 8. März 1939 – PAAA, Budapest, 183; JfdDR an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 23. Mai 1939 – PAAA, R 98886.

lehetett elvetni az identitás magvait. Ebből következett, hogy ebbe a magyar szemléletbe nem fért bele egy önálló magyarországi német ifjúsági szervezet megalakítása.

Miután a 30-as évek közepére Franz Basch és társai révén egyre inkább megerősödött a magyarországi németsegen belül a német identitás és a kisebbségi jogok mellett határozottabban – magyar megítélés szerint radikálisan – kiálló irányzat, a magyar politikának a korábbinál több problémát okozott az „ébredő” németiség. Mivel az ifjúsági szervezet megalapítása a magyar ellenállás miatt 1941-ig nem következhetett be, a magyarországi németiség más megoldási formák felé fordult, amit egyébként a Weimari Köztársaság ifjúsági mozgalma már az 1920-as évektől bevált fomaként kínált. A németországi ifjúsági csoportok látogatása és a magyarországi német ifjak Németországba küldése jó megoldásnak tűnt. Nem utolsósorban e módszer alkalmazása juttatta németországi jogi diplomához Franz Bascht is. Bár magyar részről ezeket a formákat, különösen a „pángermán eszméket” Magyarországra hozó ifjúsági csoportok látogatásait mindig is árgus szemmel követték. Ráadásul a magyar hatóságok nem is igen törekedtek arra, hogy különválasszák a valós pángermán, a hazai németiséget Magyarországtól elidegenítő szándékokat, a jogos anyaországi törődéstől, amit Magyarország oly jogosan követelt meg a szomszédos országoktól az ottani magyarság tekintetében. Az mindenesetre egyértelmű volt, hogy 1933 után látványosan fokozódik ez a „pángermán” veszély – ez a nemzetiszocialista ideológiából egyenesen következett. Ezt követően ugyanis egy fokozatosan feltörekvő, világhatalommá váló Németország többmillió, egyre inkább államifjúsággá váló ifjúsági szervezete vette át a külföldi németiség gondozását a háborús sebeket csak lassan begyógyító és nagyon széttagolt ifjúsággal rendelkező Weimari Köztársaságtól.

A potenciális veszélynek – úgy tűnik – Magyarország megpróbált elébe menni, és az ifjúsági kapcsolatok már-már diplomáciai rangra emelésével igyekezett elterelni a figyelmet a magyarországi német ifjúságról. Ez az első két évben talán sikerült is, hiszen az ifjúsági kapcsolatok terén a figyelem egyértelműen az 1933-as magyarországi Hitlerjugend-látogatásra és a Levente 1934-es németországi vizitjére irányult. Míg azonban ezt a vonalat 1935-től a korábbinál még szélesebb keretek között kívánták továbbvinni, addig más – e fényes eseményekből kimaradó – HJ-csoportok látogatásai az érem másik oldalát is előtérbe helyezték. A Basch-ügy kapcsán a Birodalmi Ifjúságvezetőség pedig már a német diplomácia által kijelölt, visszafogottságot és toleranciát sugalló útvjáról is letért. Az így megingó ifjúsági kapcsolatok csak 1937-re normalizálódtak, amit közös táborozás, növekvő számban érkező HJ-csoportok és Schirach villámlátogatása is bizonyított. Mind ez viszont mindössze az 1935-ös incidens előtti „rendhez” való visszatérést jelentette, s Magyarországon továbbra is minden más országnál jobban a nagypolitika keretében működhettek csak ifjúsági kapcsolatok. Új jelenség volt, hogy a HJ a nehézkesnek és körülményesnek tartott Levente mellett tudatosan kapcsolatot keresett a cserkészekkel is, ami tényleges utakban is megmutatkozott, jóllehet a magyar cserészek kilépését az angol befolyást jelentő nemzetközi irodából a háborúig már nem sikerült elérni.

A helyreállt kapcsolatok 1938-ban tovább terebélyesedtek, 1939-ben a tervezett 16 úttal pedig elérték csúcspontjukat. A kapcsolatokat azonban továbbra is a nagy propagandával kísért rendezvények fémjelezték: 1938-ban a HJ 120 fős, 1939-ben pedig a Haditengerészeti HJ 350 fős csoportjának magyarországi táborozása, illetve ezek viszonzása a Levente részéről. A mellékelt térkép is mutatja, hogy e nagy nyilvánosságot kapó kapcsolatok és a HJ egyéb ismert útjai során a Hitlerjugend számára olyan programot állítottak össze, amely lehetővé tette a németek által lakott területek szinte teljes elkerülését. A

Németországból érkező HJ-csoportok átlagban 17 napig maradtak, s a „nagy” látogatásokat nem számítva kb. 20 fősek voltak. Érdekes, hogy mindössze két lányok által tett útról van tudomásunk. További jellegzetesség volt, hogy 1939-ben, vagyis a Volksbund megalapítása után találjuk az első olyan utat, amit a BIV hivatalosan is – a VoMi támogatásával – népi német útnak (volksdeutsche Einsatzfahrt) nyilvánított, továbbá az, hogy a Magyarországra vezető utak esetében jóval gyakoribb volt, hogy egyúttal más, szomszédos országot is felkerestek a HJ csoportjai.

A kétoldalú kapcsolatok – kivált a Leventével – összességében tehát sosem az őszinte barátságon alapultak, hiszen az ifjúsági kapcsolatokat Magyarországon nem tudták a német kisebbség ügyétől eltérően kezelni, így a gyanakvás, az ide látogató német ifjak állandó megfigyelése, távoltartása a hazai német ifjúságtól voltak a legszembetűnőbb jellemzők. Már a kezdetek sem önkezdeményezésen alapultak, hanem a nagypolitika eszközévé tették az ifjúsági kapcsolatokat. Így a nem nagyszámú találkozások alkalmával is gyakori jelenség volt – s ezt Berlinben pontosan látták – a nehézkesség, a halogatás, a görcsösség. Magyarországon úgy vélték, hogy egy-egy nagyszabású, fényes, baráti gesztusokban duzzadó eseménnyel megfelelnek az elvárásoknak. Az e helyzetből fakadó disszonanciát igyekeztek kihasználni a cserészek minél ügyesebben, de velük szemben megmutatkozó kezdeti előzékenység a 30-as évek végére egyre inkább türelmetlenségbe fordult, mivel az MCSSZ nem volt hajlandó kilépni a nemzetközi cserkészmozgalomból. Még inkább fokozta a kételyeket Magyarországon az Anschluss, amely révén a két ország közvetlen szomszédságba került egymással, valamint Csehszlovákia ügye. Taktikai okok – s nyilván a revíziós törekvések miatt is – 1939-re még egy újabb csúcspontra értek az ifjúsági kapcsolatok is, s a korábbi tartózkodó viszony után, úgy tűnt, hogy a Hitlerjugend is hajlandó még egy próbát tenni a közeledés jegyében. Ráadásul a vezetőcserével, a rádiós csereadással a kapcsolatok még mélyülni is látszottak.

A magyar óvatosság megmutatkozott a birodalmi németiség magyarországi tevékenysége esetében is. Az NSDAP helyi szervezetét a magyar kormány ugyan már 1934 elején engedélyezte, de kikötötte, hogy az csak Budapesten működhet. Ennek addig nem volt különösebb jelentősége, amíg a németek többsége valóban Budapesten élt. A magyarországi német kolónia azonban folyamatosan bővült, s egyre inkább vidéken is megjelent. Ennek a növekedésnek a következménye volt az NSDAP szervezeti fejlesztésének igénye, amit a magyar kormányzat 1939-ig azonban megakadályozott. Az NSDAP-n belül a Hitlerjugend Magyarországon nem fejtett ki látványos tevékenységet, bár mindenben igyekezett hasonulni a birodalmi anyaszervezethez, kapcsolatok is az utóbbival álltak fenn, a magyar ifjúsággal és a magyarországi német ifjúsággal formális kapcsolatait csak szerény mértékben lehettek.

7.

A HITLERJUGEND KÜLKAPCSOLATAI A HÁBORÚ IDEJÉN

7.1. A HJ külföldi tevékenységének szellemisége és lehetőségei a háború idején

Artur Axmann, az 1940-ben debütáló, új birodalmi ifjúságvezető nem volt kevésbé elkötelezett a HJ külföldi kapcsolatainak fejlesztésében, mint elődje, Baldur von Schirach. Tagja volt a Német–Angol Társaságnak, s már korábban – a BIV Szociális Hivatala vezetőjeként, illetve a birodalmi szakmai verseny megalkotójaként – is többször kapcsolatba került a HJ külügyi tevékenységével.⁷⁷⁹ Az elkötelezettség és az ambiciózus célok azonban kevésnek bizonyultak, mert a Hitlerjugend 1938-ban csúcspontját elérő külföldi tevékenysége 1939-től a folyamatos hanyatlás útjára lépett, majd fokozatosan megszűnt. Csökkent azoknak az országoknak a köre is, amelyekkel kapcsolatot lehetett ápolni. Az Európán kívüli területek közül, amelyek addig sem játszottak túl fontos szerepet, csak a Japánnal működő kapcsolatrendszer maradt fenn. Európában is beszűkültek azonban a lehetőségek, hiszen Németország fél Európát bekebelezte – melynek egy részét közvetlenül vagy közvetetten a birodalomhoz kapcsolta –, míg más részével megszakadtak (így például Nagy-Britanniával, Franciaországgal) vagy akadoztak (például a Balkán délebbi részeivel) a kapcsolatok.

A háború idején – főleg a győzedelmes befejezés reményének időszakában – a HJ külföldi tevékenységének célja a korábbihoz képest csak kissé változott. Időközben ugyanis Németország Európa jelentős részét közvetlen uralma alatt tartotta, a maradék egy-két ország pedig szövetségese volt. Ennek egyenes következménye volt, hogy ezt az abszolút hegemoniális pozíciót a HJ külföldre irányuló munkájának célrendszerében is érvényesítsék. Mivel az ifjúság olyan birodalomban nőtt fel, amelynek nagy feladatai voltak a külkapcsolatok terén is, az ifjaknak idejekorán foglalkozniuk kellett a birodalomnak az egyes idegen népekhez fűződő kapcsolataival és ez európai népiségi kérdésekkel. Magabiztosságra és önbizalomra kellett nevelni az ifjúságot – amelynek alapját Németország hatalma jelentette –, s mindezt anélkül, hogy ezáltal veszendőbe ment volna a baráti külföld és munkájának megbecsülése. A háború alatti változások – mint majd látni foguk – viszont azt jelezték, hogy a rasszizmus a korábbinál nagyobb szerephez jutott, de a „faji szempontból” alsóbb rendű, a háborúban viszont szövetségesi rangot „élvező” országokkal és ifjúságaikkal továbbra is fenn kellett tartani a tisztességes bánásmód látszatát. A külföldiekkel való érintkezéshez való hozzászokás, a külföldiekre vonatkozó ismeretek megszerzése, idegen nyelvek tanulása, az idegen népek tulajdonságainak megismerése és a bizalmas információk megőrzésére nevelés képezték a fő szempontjait e nevelési rendszernek. A HJ feladata volt, hogy tagjai körében ismertté tegye a külföldet, megfeleljen ez irányú tudásszomjuknak, felvilágosító anyagokat jelentessen meg,

⁷⁷⁹ Schaar, i. m., 313. o.

stb. A Hitlerjugend 1939 után mindinkább illeszkedett a birodalom kapcsolataihoz, s vezető szerepe fenntartása mellett jó kapcsolatokra és bajtársi viszonyra törekedett a baráti népekkel, így a fennálló viszonyt az ifjúság kapcsolatai révén mélyíthették.⁷⁸⁰

A háború idején a Hitlerjugend nagymértékben kívánt támaszkodni azokra a kapcsolatokra, amelyeket korábban alakított ki. 1939 októberében a Külügyi Hivatal elrendelte, hogy minden korábbi partner címét gyűjtsék össze, hogy az ellenséges sajtó hírblokádját ezúton is megtörhessék, illetve hogy a korábbi külföldi partnerek révén további információkhoz juttathassák az egyes országok közvéleményét. 1939 októberében minden olyan HJ-vezetőnek jelentkeznie kellett a Külügyi Hivatalnál, aki lengyel, illetve orosz nyelvismerettel rendelkezett.⁷⁸¹

A megváltozott helyzetben azonban nemcsak a kapcsolatok irányai módosultak, de a rendelkezésre álló személyi és anyagi források is. Az irányokban jól kivehető súlypont eltolódások látszanak. A korábban középpontban álló és helyenként nagyon fejlett bilaterális kapcsolatok helyett előtérbe került az európai ifjúsági összefogás, amely hangot adva a közös háborús célok ifjúság általi teljes támogatásának, több fórumon hívta fel magára a figyelmet, legyen az a sport, a kultúra vagy egyéb terület. Az össz-európai megoldás szűkebb formáját jelentette az ún. germán ifjúságok mind szorosabb hozzáláncolása a Hitlerjugendhez, és minél szélesebb körű felhasználása a háborús érdekeknek megfelelően. A germán partnerifjúságok mellett a kétoldalú kapcsolatok terén csak Olaszországgal és Délkelet-Európa országaival maradtak fenn említésre méltó kapcsolatok.

Hasonlóképpen továbbra is fontos volt a birodalmi határokon túl élő némettség, azaz a külföldi némettség és a népi némettség gondozása, hogy ők is részesei legyenek annak az érzésnek, hogy tagjai egy nagy és fiatal nemzetiszocialista közösségnek, s hogy országaik törvényeinek tiszteletben tartása mellett ők is részesüljenek a német nevelésből.⁷⁸² A német népiség erősítése fel is értékelődött a háború teremtette új viszonyok közepette, hiszen a Németország által generált népmozgások e német népiség ifjúságát is jelentős mértékben érintették. A Hitlerjugend az új keleti területek felépítésében tehát minden korábbinál gyakorlatibb feladatot vállalt magára, s tevékenysége az „új” birodalom fenntartása, s ténylegesen németté tétele érdekében kulcsfontosságú volt.

A sztálingrádi vereség után a HJ helyzete azonban egyre kilátástalanabbá vált. A HJ vezetői egyre kevésbé kaptak kiutazási vízumokat, az európai ifjúsági kezdeményezések kifulladásra, így a HJ külföldi kapcsolatai szinte megszűntek. Axmann megértő volt, hogy a totális háború időszakában a HJ-nak is mérsékelnie kell ez irányú tevékenységét, sőt a háború végéig akár fel is kell függesztenie, de Ribbentrop megkerülésével, s néhány, a HJ-tal baráti viszonyban álló külügyminisztériumi alkalmazott segítségével, Olaszország kiválása után is sikerült némileg fenntartani a kapcsolatokat.⁷⁸³ A már eddig is akadozó külföldi tevékenység Sztálingrád után azonban részben, 1944 végére pedig teljesen megszűnt. 1943-ban már csak 638 egyedül utazóról szólnak a jelentések, s mindössze 1159

⁷⁸⁰ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 7–8. o.

⁷⁸¹ Nennung von ausländischen Anschriften. Reichsbefehl, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o. (BArch, NSD 43/1, 132145. o.); HJ-Angehörige mit polnischen oder russischen Sprachkenntnissen. Reichsbefehl, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o. (BArch, NSD 43/1, 132145. o.).

⁷⁸² Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch!. RJF, Berlin 1942, 7–8. o.

⁷⁸³ Von Weizsäcker államtitkár, Luther államtitkár-helyettes, Pusch követségi tanácsos – Schaar, i. m., 331–332. o.

volt azoknak a fiataloknak a száma, akik 24 csoportos út során hagyták el a birodalmat. Ezek túlnyomórészt azonban már csak azok a HJ színjátész és zenecsoportjai voltak, amelyek az új, illetve megszállt területeken a Hitlerjugend és német nevelés népszerűsítését látták el.⁷⁸⁴ 1944-re a feladat végletekig leegyszerűsödött: már csak a háborús igények biztosítása számított, elsősorban személyi szinten.

A Hitlerjugend tevékenysége, sok esetben megmutatkozó saját utakon járása azonban mindvégig szükségessé tette a külügyminisztérium szigorú ellenőrzését. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmannal folytatott, többórás megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége, amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel, kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat. Bár ezt Axmann egyértelműen elismerte, sok esetben azonban valóban nem tartotta be. Ribbentrop két fő szempontot említett meg ezzel kapcsolatban. A germán országokban folyó munkának az volt a célja, hogy kifejezetten az ifjúság összefogásával erősítsék ezeket az államokat. Minden más ország esetében a HJ tevékenysége csakis a megfigyelésre és a tanácsadásra szorítkozhatott. Utóbbi esetben külön felhívta a figyelmet, hogy kifejezetten ügyelni kell arra, hogy a HJ által támogatott erőteljesebb ifjúsági összefogás semmiképpen ne járuljon hozzá ezen országok erősödéséhez. 1944-re tehát újra módosult a doktrína. Nyilvánvalóan a partnerországok háborús teljesítménye miatt érzett csalódás vezetett oda, hogy hosszú távon már nem is számoltak velük, hanem inkább eltűnésükben gondolkodtak. Ribbentrop egyetértett azzal, hogy ezeket a feladatokat a német külképviseleten HJ-vezetőknek kell ellátniuk, de ez csak a külügyminisztérium alárendeltségében, annak szabályai keretében történhetett. A külügyminiszter az ifjúsági kapcsolatokban egyúttal a hírszerzés újabb csatornáját is látta.⁷⁸⁵

Az utolsó, nagyszabású BIV-rendezvényre 1944 februárjában került sor, amikor a BIV Külügyi és Népiségi Hivatala egy, a háborút szem előtt tartó, szolgálati megbeszélésre hívta össze a HJ külföldi szolgálatainak és parancsnokságainak vezetőit, az országos ifjúságvezetőket és lányvezetőket, valamint a népi német ifjúságvezetőket. Ezen Axmann és törzsvezetője, Möckel mellett a HJ minden hivatalának vezetője, valamint a Wehrmacht, a DAF, a külügyminisztérium, az SS (Gottlob Berger), a VoMi (Lorenz), az SD (Schellenberg) és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) képviselői jelentek meg, valamint Bohle, az NSDAP AO vezetője. A tanácskozás témája nem is lehetett más, mint a HJ, a népi németiség, illetve partneri országok ifjúságainak még erőteljesebb mértékű háborús szolgálatba állítása, akár a fronton, akár a hadigazdaságban.⁷⁸⁶

A külföldi munka ellehetetlenülése azonban nemcsak a háborús körülmények lehetőségeket erősen korlátozó hatása miatt következett be, hanem annak eredményeként is, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség tulajdonképpen végérvényesen elvesztette azt a harcot, amit más birodalmi és pártszervekkel folytatott. Még ha a külügyminisztériummal sikerült is néhány csatát megvívni és megnyerni, Martin Bormannal és a Pártkan-

⁷⁸⁴ Itt elsősorban a Wiener Sängerknaben, a Mozart-kórus, a HJ berlini és bécsi rádiós színjátész csapatai, illetve a majna-frankfurti zenei gimnázium csoportjai jöttek szóba, amelyek 1943-ban Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Olaszország, Horvátország, Hollandia, Norvégia, Portugália, Románia, Svédország, Svájc, Szerbia, Szlovákia, Törökország és Magyarország területén láttak el feladatokat. – BArch, NS 26/358. Idézi: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800. o.

⁷⁸⁵ Brigadeführer Frenzel, Aufzeichnung, 20. Juni 1944 – PAAA, R 98935; Gruppenleiter Inland I. Vortragsnotiz (Frenzel), 11. Juli 1944 – PAAA, R 98935.

⁷⁸⁶ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800–801. o.

celláriával szemben már valóban nem volt cselekvési lehetősége. A háború alatt amúgy sem igen tolerált „HJ-külpolitika” 1944-re olyan szintre süllyedt, hogy annak irányítása szinte már nem is a HJ kezében volt. Erre az időre az ifjúság kérdésében is a Pártkancellária kívánta kézbe venni az ügyeket, még ha a Keleti Megszállt Területek Birodalmi Minisztériumában folytatott megbeszélésen ki is kérték a BIV képviselőinek véleményét arról, hogy miként fogadnák, ha a párt teljes külföldi tevékenységét – beleértve a HJ-ot is – egy kézben egyesítenék, s a feladatot Bohlére bíznák. A BIV válasza nem is lehetett más, mint elutasítás, mire a Pártkancellária kissé ingerülten megjegyezte, hogy minden tagozat elfogadta a terveket, csak a HJ és az SS nem, „s az egészben az a legszomorúbb, hogy ez a kettő szorosan egymás mellett menetel”. Bormann nemigen hatotta meg a BIV ellenkezése, így nem sokkal később azzal bízta meg Bohlét, hogy az NSDAP teljes külföldre irányuló tevékenységét vegye kézbe.⁷⁸⁷

A *Wille und Macht* és más HJ-sajtóorgánumok – eleget téve a külföldet megismertető feladatuknak – továbbra is rendszeresen közöltek cikkeket nemcsak az egyes országok ifjúságáról, hanem magukról az országokról, illetve azok történelméről, arról a felismerésről, hogy Németország felé kell orientálódniuk, és arról, hogy miként küzdötték le a bolsevizmust. 1942-től a cikkekből pedig már egyértelműen a nagypolitikai hangvétel dominált.⁷⁸⁸

1940 vége felé felmerült egy újabb folyóirat létesítésének lehetősége *Az Ifjú Európa Kultúrája* (Kultur des jungen Europa) címmel, amelyet a külügy támogatott, de megjegyezte, hogy sokrétű tartalommal és egyedülálló, kiváló jelenséggé kell felbukkannia. Nem tartották helyesnek a többnyelvűséget, sőt éppen ellenkezőleg: a német nyelv használatával is jelezni kívánták a német vezető szerep igényét. Másutt úgy fogalmaztak, hogy a folyóirat lehetőséget teremt arra, hogy előmozdítsák a vezető szerepet, amelynek igényével a birodalomnak minden más területen, így kulturális területen is fel kell lépnie. A német nyelvű folyóirat így kényszerít jelenthetett a különböző országok intellektuális rétegei számára, hogy megtanulják a német nyelvet, és hogy a kultúra területén a német nyelvet használják. A külügyminisztérium kilátásba helyezett egy folytatólagos, rendszeres támogatást, de befolyást akart gyakorolni az újság munkatársaira is, különösen a szerkesztő kiválasztására.⁷⁸⁹

Az ellenséges ifjúság esetén a HJ és sajtótermékei a vélt negatív tulajdonságok kihangsúlyozását helyezték előtérbe, különösen a legfőbb ellenfelek: az angolok, a szovjetek és az amerikai ifjúság állt a célkeresztben. Az angol ifjúság esetében a belső bizonytalanságot, a vezetés nélkülséget, az ifjúság bűnözését hangsúlyozták. *Robert Ley* DAF-vezető egyik írásában az ifjúságot is harcba szólította fel az „emberiség örökös vérszívói ellen”, Európa felszabadítása érdekében. *Chamberlaint, Churchillt, Baldwin*,

⁷⁸⁷ Vö. BArch, NS 26/358 (Kriegsgeschichte der HJ, 1944), idézi Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 749., 801–802. o.; Schaar, i. m., 404. o. Mindez csak fokozta a BIV, Axmann és egyben Schirach felháborodását, akik a döntés ellen személyesen Hitlerrel akartak tiltakozni, s közben joggal vádolták meg Bormann azzal, hogy több ízben nem a valóságnak megfelelően tájékoztatta a Führert. Schirach és Axmann akciójára azonban semmi esély sem volt, hiszen Schirach már rég kegyvesztett volt, Axmann pedig messze nem volt akkora súlyú náci vezető, mint Schirach, ráadásul Bormann teljes mértékben kézben tartotta azt, hogy ki, mikor és milyen ügyben juthat be a Führerhez. Axmann és Schirach ezt követően már azt helyezték kilátásba – ha nem javulna a viszony a BIV és Bormann között –, hogy a Führertől más munkakörben való alkalmazást kérnek. – Schaar, i. m., 404 o.

⁷⁸⁸ Lásd például: *Wille und Macht*, 1942/9. sz.

⁷⁸⁹ AA an die Gauleitung München-Oberbayern der NSDAP, 13. November 1940 – PAAA, R 98958; Zu Partei 7446, 6. September 1940 – PAAA, R 98958.

Edent, Daladier-t és Reynaud-t és másokat a zsidók által „kurvamódjára” kitartott és pénzelt személyeknek állította be. Az sem lehetett kérdéses, hogy a zsidóság belehajszolta Angliát és Franciaországot a nemzetiszocialista Németország elleni háborúba. Mindez egyértelműen mutatta, hogy a Hitlerjugend korábbi, őszintének beállított, a barátságot és a megértést kereső politikája ezekkel az országokkal szemben csak a békeszínlelés általános külpolitikai irányvonalába illeszkedett. A Komszomol esetén előszeretettel idézték Lenin következő gondolatait: „A bolsevizmus – nem lányinternátus. Gyermekeinknek jelen kell lenniük a proletariátus ellenségeinek kivégzésén, és örülni kell megsemmisítésükön.” A HJ kommentárja ehhez már csak annyi volt, hogy Lenin örülhetett, amikor kérése hamarosan beteljesedett, és a szovjet ifjúság megrázó módon lépett az embertelenség útjára, amit Pavlik Morozov története tetézett. Az embertelenségre nevelés mellett – a HJ szerint – az istentelenségre való nevelés volt a Komszomol másik fő jellemzője.⁷⁹⁰

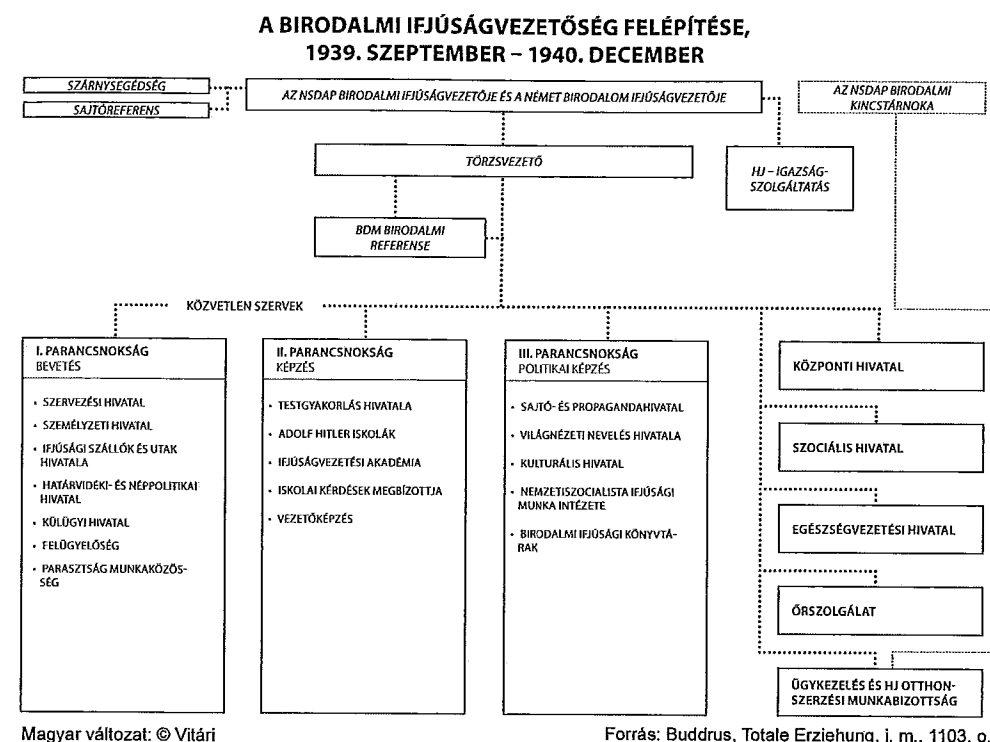
7.2. Szervezeti keretek és tevékenységi formák

A háborúval a HJ birodalmi vezetése is karcsúsításon esett át, hiszen a lengyel hadjáratban 18 ezer HJ-vezető vett részt, s a személyi fluktuáció a következő években csak nőtt. 1939 szeptemberétől a Birodalmi Ifjúságvezetőség addig önállóan működő hivatalait egy-két kivételtől eltekintve három parancsnokságba fogták össze (Bevetés, Képzés és Politikai képzés), amelyek közül az első, Bevetés elnevezésű foglalta magában ezentúl mind a Határvidéki és Néppolitikai, mind pedig a Külügyi Hivatalt, amelyek változatlanul Theodor Stadler és Hans Lauterbacher irányítása alatt álltak. 1941-től a háború végéig újabb átszervezés során az immár egyesített két hivatalt a közvetlen ügyosztályok közé emelték Határvidéki és Külügyi Hivatal néven. Más birodalmi szervek hasonló szerveinél bekövetkezett névváltások következtében, a BIV 1941. december 1-ji hatállyal rendelte el a Határvidéki és Külügyi Hivatal átnevezését *Külügyi és Népiségi Hivatallá* (Auslands- und Volkstumsamt), illetve később *Külügyi és Néppolitikai Hivatallá* (Auslands- und Volkspolitisches Amt), majd a névváltást a területek és a körzetek szintjén is végre kellett hajtani. Az új hivatalt Hans Lauterbacher, illetve katonai szolgálata idején Heinz Schmidt, majd ismét Lauterbacher vezette.⁷⁹¹

A BDM hivatali referense a Külügyi Hivatalban, majd az egyesült hivatalban mindvégig Elka von Wedel volt. A fontosabb tisztségeket a Külügyi Hivatalban Eduard Thanner (1940 őszéig) ügyvezetőként, Friedrich Schuhmacher a külföldi német ifjúságért felelős osztályvezetőként, Woldemar Fink az antikommunista ifjúsági tevékenységért felelős osztályvezetőként, és a hivatal román referenseként, Kurt Blohm gyarmatügyi kérdésekért felelős osztályvezetőként, Hanns Marrum a hivatal spanyol, olasz,

⁷⁹⁰ Wegener, Wolfram M., *Englands Jugend ohne Zukunft. Das junge Deutschland*, 1940/3. sz., 49–54. o.; Ley, Robert, *Kampf auch für die Jugend. Das junge Deutschland*, 1940/6. sz., 121–125. o.; Pavel Trofimovics Morozov volt az a 14 éves orosz fiú, aki feljelentette apját, aki parasztként a beszolgáltatandó gabona feketén történő eladásával próbált felszínre maradni. Apjára tettéért halálbüntetést szabtak ki. Ezt követően a gyereket nagyanyja fejével ütötte agyon. *Bolschewistische Jugend. Das junge Deutschland*, 1941/8. sz., 211–212. o.

⁷⁹¹ Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt”. Reichsbefehl, 46/41 K, 15. Dezember 1941 – BArch, NSD 43/1.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 759., 1083., 1103–1106. o.



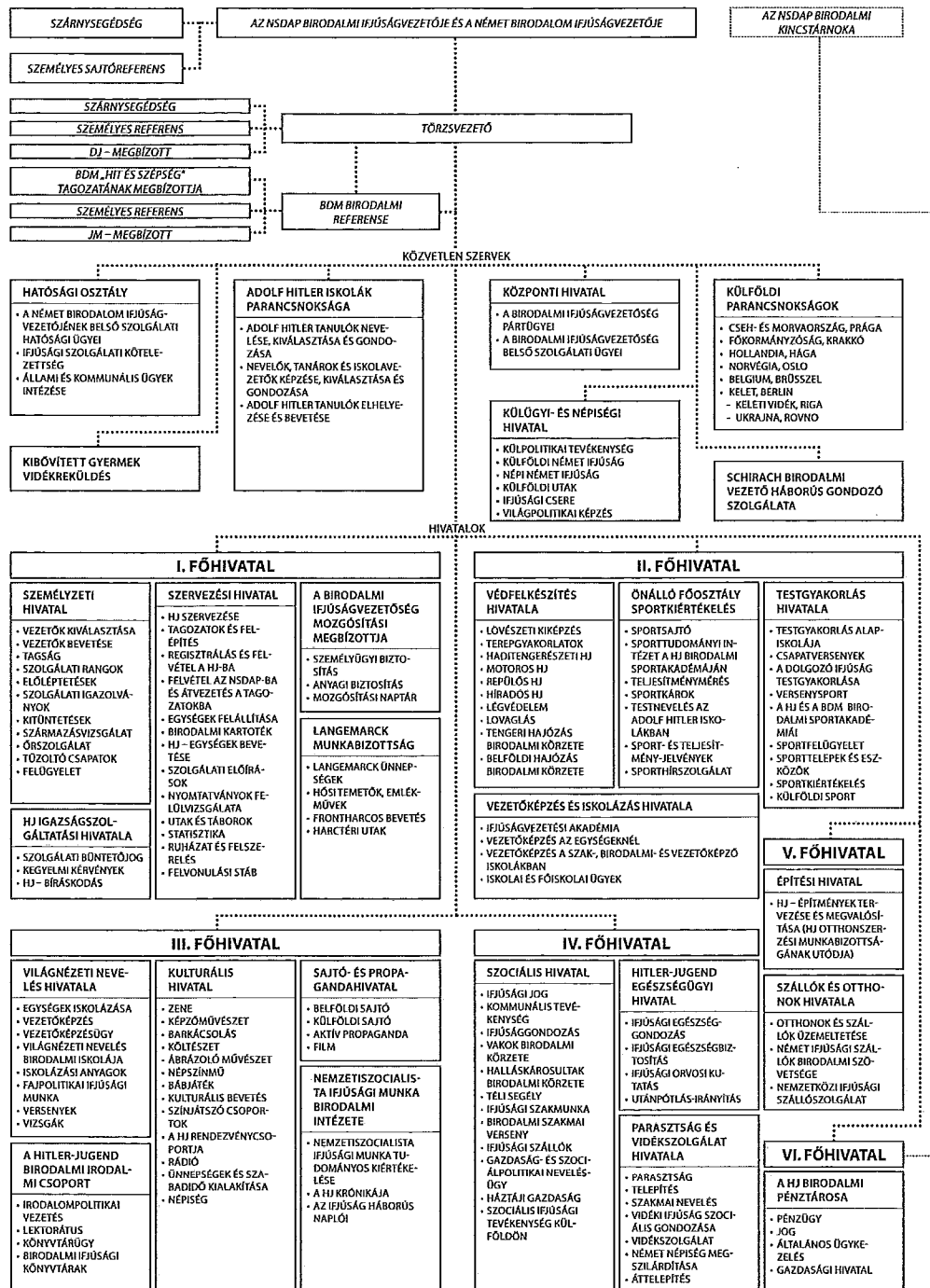
elő-ázsiai, észak-afrikai és földközi-tengeri referenseként, Hans-Gustav Maubach a hivatal francia referenseként, Werner Lamann a hivatal portugál referenseként Luitpold Buchheit a szociális ügyekért, és a külföldi németiség testgyakorlásért felelős osztályvezetőként, Erhard Wessely a külföldi utakért és a referenssel nem rendelkező országokért felelős osztályvezetőként, valamint Ruth Jondral a külföldi német leányügyekért felelős osztályvezetőként töltötte be. A további osztályokat Gerhard Breipohl, Heinz Wilke vezették.

A HJ-területek szintjén a munkát 1941-től hat főosztály látta el, de a Határvidéki és Külügyi Osztályok kiemelt és önálló egységet képeztek a központi osztály és a területi vezetőiskolák felügyelő osztály mellett. A BDM főköreinek nem volt önálló Határvidéki és Külügyi Osztálya. A megszállt, illetve a birodalomhoz csatolt területeken nem könnyítette meg a Hitlerjugend szervezési feladatait, hogy a birodalmi igazgatás nem mutatott semmifajta egységességet, hiszen erre nézve semmilyen koncepció nem született, s illet Hitler sem akart. Emiatt a megszállási és igazgatási formák is sokfélék voltak.⁷⁹²

1942-től a vezetőhiány enyhítése érdekében összevonták a HJ és a BDM területi (főköreket), illetve járási (alkörzeti) adminisztrációját, s a pozíciókat egyre inkább a lányvezetők töltötték be.

⁷⁹² Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt”. Reichsbefehl, 46/41 K, 15. Dezember 1941 – BArch, NSD 43/1.; Buddrus, *Totale Erziehung*, i. m., 759., 1103–1106. o.

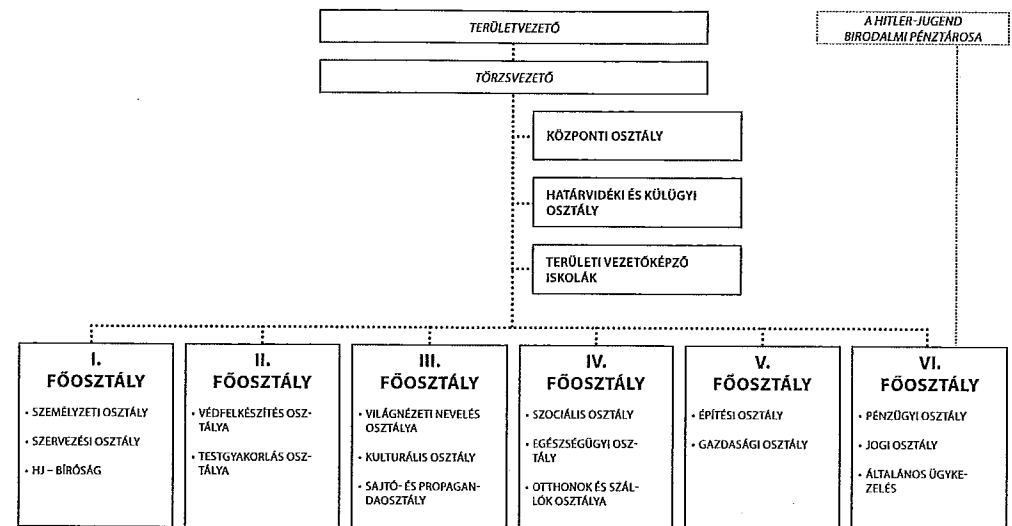
A BIRODALMI IFJÚSÁGVEZETŐSÉG FELÉPÍTÉSE, 1941–1945



Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1104. o.

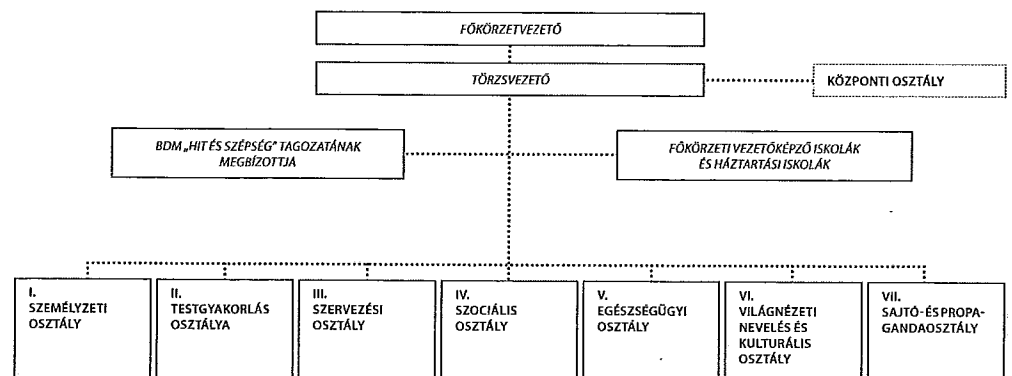
A HJ TERÜLETEINEK VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA, 1941



Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1105. o.

A BDM FŐKÖRZETEINEK VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA, 1941



Magyar változat: © Vitári

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 1105. o.

A Hitlerjugend külföldi országokban működő, a birodalmi német ifjúságot összefogó országos vezetőségeinek a német külképviseleteken működő BIV-megbízottak mellett leginkább az volt a feladatuk, hogy a külföldön élő HJ-tagokat összefogják és mozgósítsák, a birodalom külpolitikáját az ifjúság és kultúrpolitika terén előbbre vigyék, ápolják a kapcsolatokat az egyes országok (állam) ifjúsági szervezeteivel, „tanácsokat adjanak” nekik, s a főleg a háborús fordulat bekövetkezése óta a bolsevizmus elleni kö-

zös harc oldalára állítsák őket.⁷⁹³ A külügyminisztériummal fennálló disszonanciákat fokozta, hogy Schirach még mint birodalmi ifjúságvezető a BIV külföldi megbízottait (Auslandsbeauftragter der RJF) nevezte ki Bulgáriába, Dániába, Franciaországba, Olaszországba, Japánba, Horvátországba, Portugáliába, Romániába, Spanyolországba, Szlovákiába és Magyarországra.⁷⁹⁴ Az ellenőrzés megszerzése érdekében a külügy egyenesen elvárta, hogy a német misszióknál alkalmazott HJ-vezetők az ifjúsági tevékenységgel kapcsolatos teendők mellett egy sor más feladatot is ellássanak. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy ezek a HJ-vezetők később alkalmasság esetén azonnal átvehetők voltak a diplomáciai szolgálatba. A HJ vezetők közvetlenül a missziófőnökök alárendeltségében dolgoztak, s így bármilyen érintkezés a BIV-vel csak a missziófőnökön, illetve a külügyminisztériumon keresztül volt lehetséges. Beosztásuk *ifjúsági kérdésekkel foglalkozó attasé* (Attaché für Jugendfragen) lett. A legfőbb feladat azonban továbbra is az volt, hogy ápolják a kapcsolatokat a külföldi ifjúsági szervezetekkel és ezeket az ügyeket a missziófőnökök utasításai alapján dolgozzák fel.⁷⁹⁵

A megszállt területeken a Birodalmi Ifjúságvezetőség Parancsnokságokat (Befehlsstelle) állított fel. 1944-re a BIV összesen 8 parancsnoksággal rendelkezett. További parancsnokságok működtek a keleti területeken is: a Főkormányzóságban, a Keleti Vidéken, Ukrajnában, illetve Berlinben. 1944 decemberében az adriai partvidék hadművelleti területén a Német Birodalom főbiztosa mellé létrehozták a *Hitlerjugend Adriai Partvidék Parancsnokságát* (Befehlsstelle Adriatisches Küstenland) is.⁷⁹⁶

Az új szervezeti struktúra egyúttal a HJ külföldre irányuló tevékenységének 1939-re teljesen kikristályosodó mozzanatait is jól tükrözte. Területi szinten a kérdéssel a külügyi és népiségi osztályok foglalkoztak, a lányok esetében a BDM meghatalmazottja működött közre. Az osztályok további főrészelekre (Hauptstelle) oszlottak. Az AV I Főrszleg (Auslandsverbindungen) a külföldi kapcsolatokért volt felelős, így szervezte például a HJ-tagok külföldi fiatalokkal fenntartott levelezési kapcsolatát (AV I/1), amely lehetővé tette a népek közötti megértést, fejlesztette az ismereteket és a nyelvtudást is. A levelező tagokat kartotékszerűen tartották nyilván, és szempontokat adtak ki számukra, hogy levelezésük során mire kell különösen ügyelniük.⁷⁹⁷ A levelezőknek ki

⁷⁹³ Országos ifjúsági vezető és KLV-megbízottak működtek 1944-ben Magyarországon (20 állomáshely), Romániában (6), Svájcban (4), Szlovákiában, Olaszországban (12), Finnországban (1), Svédországban (5), Dániában (8), Norvégiában (3), Spanyolországban (14), Bulgáriában (8), Portugáliában (4), Franciaországban (1), Belgiumban (16), Horvátországban (10), Szerbiában (1), Szlovákiában (1), Görögországban (2), Törökországban (3). Kínában Helmut Wiedemann és Margarete Pflug leányvezető, Kelet-Afrikában Johst-Hennecke von Bülow működött. Dánia és Szlovákia mellett követségi megbízottak működtek Németország párizsi, athéni követségein és a szövetséges országokban – így Bulgáriában, Olaszországban, Romániában, Spanyolországban és Magyarországon – működő követségeken.

⁷⁹⁴ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

⁷⁹⁵ Gruppenleiter Inland I. Notiz für Pers H. (Frenzel), 26. Juli 1944 – PAAA, R 98935; Inl. Partei 2681/44, 25. Juli 1944 – PAAA, R 98935; Telegramm, 10. Juli 1944, Inl. Partei 2681/44 – PAAA, R 98935; RJF Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.; Kriegsmittelungsdienst des Auslands- und Volkstumsamtes der RJF, 1943/1. sz.; Aktennotiz für Schmidt; Schmidt an Heftlage, 31. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 9, 127. o.; Verzeichnis der im Auslande tätigen HJ-Führer – BArch, NS 28/118, 9. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783–784. o.

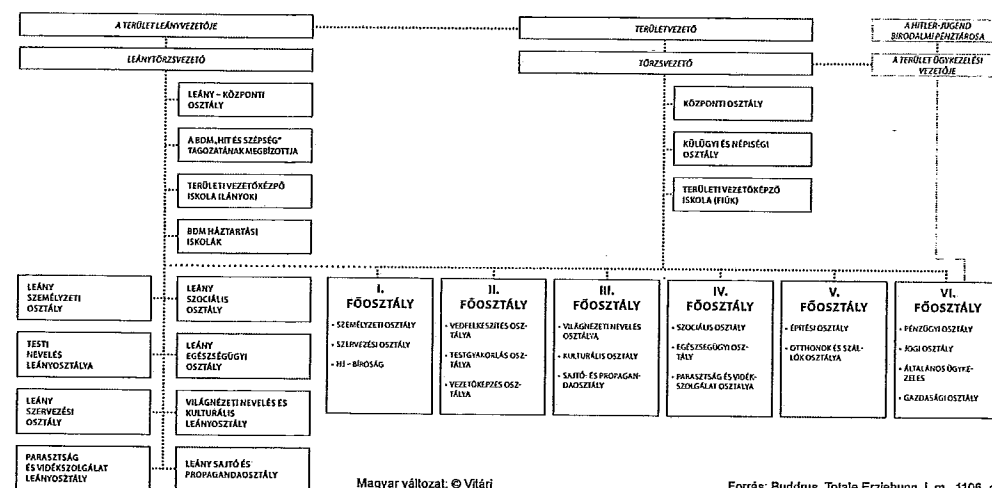
⁷⁹⁶ RJF Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.; Befehlsstelle Adriatisches Küstenland. Reichsbefehl, 40/44 K, 14. Dezember 1944 – BArch, NSD 43/1.

⁷⁹⁷ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 9–11. o.

kellett hangsúlyozniuk leveleikben, hogy büszkéik németiségükre, de ki kellett csengeni a sorokból, hogy becsülik a külföldet, s hogy feladatuk volt, hogy megismerjék és ne csak megértsék a külföldet. A nemzetiszocializmus nem exportcikk, minden népnek a saját felfogása szerint kell élnie. Egyházi kérdésekben utalni kellett rá, hogy Németországban teljesen szabad a vallásgyakorlat. Tilos volt írni a német haderőről és a német hadigazdaságról, s ilyen jellegű témákról fotót küldeni. Ilyen témákat firtató levelekre, a forgalomban lévő Wehrmacht képeslapok küldését ajánlották, illetve a levél továbbítását a területek Külügyi és Népiségi Osztályaihoz. A HJ-ról így bátran lehetett írni, de nem lehetett a kevésbé örömteli, mindennapi dolgokról, mert azt a külföldi propaganda felhasználhatta a nemzetiszocializmus ellen. Nem szabadott szolgálati rendeket, parancsokat elküldeni, de minden erre a célra a területek osztályainál rendelkezésre álló, idegen nyelvű prospektusokat továbbítani lehetett. A levelezést csak egy új levelező keresésével szabadott abbahagyni, mert a levelezéssel való felhagyás rossz benyomást kelthetett. A háború előrehaladtával az ifjúsági utak visszafogása mellett a külföldi személyekkel való levelezést is kerülendőnek tartották. Különösen az új kapcsolatok létesítését nem engedélyezték, mivel háború esetén külpolitikai érdekekből nem tartották célszerűnek az ilyesfajta bizalmaskodást. Még az ezáltal való nyelvgyakorlás érvét sem akceptálták.⁷⁹⁸

E főrészt az AV I/2a részlege a birodalomban élő külföldi ifjúsági csoportokat gondozta, hogy a jó kapcsolatok kialakítása közben megismertessék őket a HJ munkájával és a birodalom életével. A kapcsolattartás formája a HJ-szolgálat keretében valósult meg, amelyen a külföldi csoportok zártan, nem pedig egyénenként vehettek részt. Az AV I/2b részleg az államközi egyesületi munkáért volt felelős. Itt elsősorban a HJ államközi szervezetekkel való kapcsolattartásáról (pl. Német–Japán Társaság), egymás rendezvényein való megjelenésről s egymás segítségéről volt szó.⁷⁹⁹

A HJ TERÜLETEINEK VEZETÉSI STRUKTÚRÁJA, 1942



Magyar változat: © Vitéri

Forrás: Buddrus, Totale Erziehung, I. m., 1106. o.

⁷⁹⁸ Uo., Anlage 2; Briefwechsel mit Ausländern. Reichsbefehl, 53/K, 15. Juli 1940 – BArch, NSD 43/1, 133156. o.

⁷⁹⁹ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 12–14. o.

A gyarmatügyi kérdést Franciaország gyors legyőzése, majd az Anglia elleni győzedelmesnek hitt csata megvívása ismét előtérbe helyezte. Bormann Rudolf Hess megbízásából már 1940 novemberében elrendelte az NSDAP AO számára, hogy kezdje meg az előkészületeket a pártszervezetek gyarmatokon történő kiépítésére. A tagozatoknak olyan embereket kellett Bohle elé terjeszteniük, akik alkalmasak és hajlandók voltak ezeken a területeken szolgálni. Eleget téve Bormann utasításának a HJ is újrakezdte, illetve intenzívebbé tette a gyarmatügyi nevelést, a toborzásba fogott a későbbi gyarmati bevetésre.⁸⁰⁰ A Birodalmi Gyarmatügyi Szövetség (Reichskolonialbund, RKB) segítségével a gyarmati témák fontos részét képezték a világnézetű nevelésnek.⁸⁰¹

A külföldi német ifjúsággal fenntartandó bajtársi munka (AV I/3b) célja az volt, hogy erősítse a külföldön élő birodalmi német ifjúság és a birodalmi HJ-tagok összetartozásának érzését, s bajtársias módon segítse a külföldi német ifjakat. A gondozandó országokat minden terület számára a BIV jelölte ki, amelyeket bajtársi országoknak aposztrofáltak. E munka során a következő tevékenységi formák jöhettek szóba: levelezés, egyéni ifjúsági csere, vezetők bevetése, közös utak és táborok szervezése, évenkénti könyvgyűjtések, partnerségi viszony (Patenschaft) felvétele egyes csoportokkal, a visszavándorló külföldi német ifjúság gondozása otthonokban, különféle BDM tevékenységi formák. A vezetők útjánál leginkább a külföldi német ifjúság képzésében jutott szerep kulturális és egyéb nevelési formák ellátásában, táborok vezetőjeként, illetve sportfelügyelőként. A háború idejére felmentették a birodalmi területeket és főkörzeteket azon kötelezettségük alól, hogy valamely külföldi német országos vezetőség bajtársi területei legyenek. A jól bevált kapcsolatok önkéntes alapon tovább működhetnek.⁸⁰²

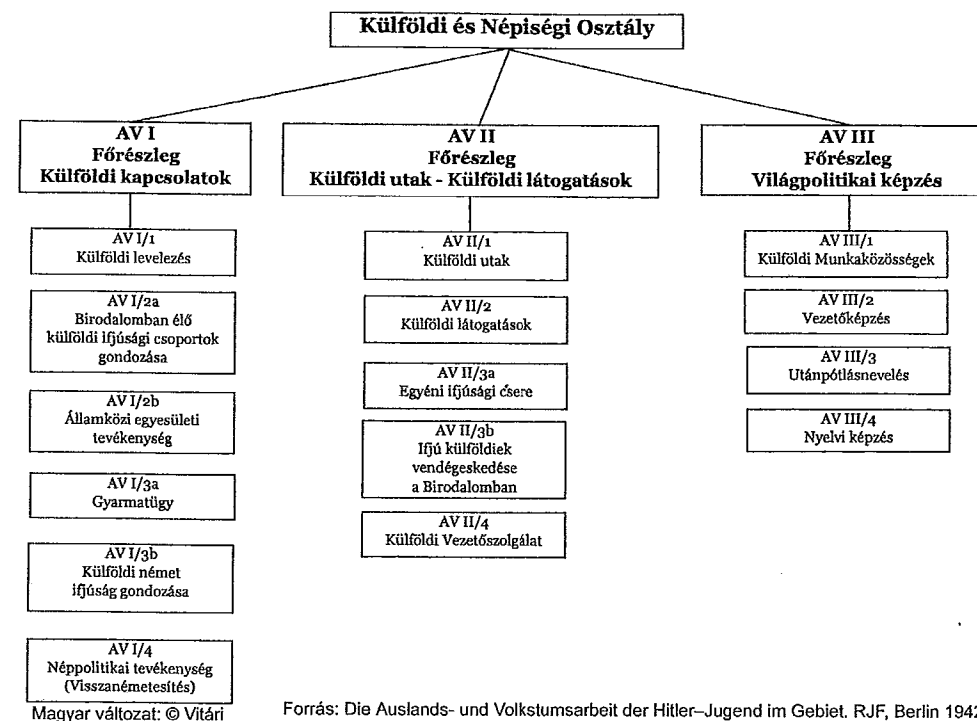
A külföldön élő birodalmi németek életét a Hitlerjugend az 1940-es évekre mindenhol szilárdan megszervezte. A háború idején a külföldi németiség munkájának segítése csak Európában volt ténylegesen realizálható. A könnyebb szervezeti áttekintés miatt az országos ifjúságvezetőségeket megszámozták, ami az ábécésorrend logikáját követte, így 1942. január 1-től már ez volt a hivatalos elnevezés. Az országos ifjúságvezetőségek minden tagjának kötelező volt hordania egyenruháján a területet jelző *Külföldi Birodalmi Német Ifjúság* (Reichsdeutsche Jugend Ausland) háromszöget, melyen szám jelölte a területet.⁸⁰³ Az újdonságot az ő esetükben is a háborús tevékenységből fakadó kötelezettségek jelentették. 1942-ben új szabályozást adtak ki a kötelezettségről és a külföldi német ifjúságba való felvételtől. Az ifjúsági szolgálati kötelezettséget elrendelő rendelet értelmében a birodalmi német gyerekeknek külföldön nem kellett ifjúsági szolgálatot teljesíteniük, vagyis formailag csak az önkéntesen jelentkező gyerekek tartoztak a helyileg illetékes HJ-egységek kötelékébe. A külföldi Hitlerjugendbe csak olyan tagokat lehetett azonban felvenni, akik német állampolgársággal rendelkeztek, és a német népközösséghez tartoztak. Az állampolgársággal nem rendelkező, de a német népközösséghez tar-

⁸⁰⁰ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 763. o.

⁸⁰¹ Uo., 15. o.; Kolonialpolitische Aufklärung. Reichsbefehl, 1/K, 19. Január 1940 – BArch, NSD 43/1, 132692. o.; Bewerbung für einen späteren Kolonialeinsatz. Reichsbefehl, 26/41 K, 12. Juni 1941 – BArch, NSD 43/1.

⁸⁰² Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 15–17. o.; Kameradschaftsgebiete und -obergaue für die auslandsdeutsche Hitler-Jugend. Reichsbefehl, 16/K, 1. Dezember 1939, 13. o., (BArch, NSD 43/1, 132314. o.).

⁸⁰³ Belgium kapta az egyes számot, majd Bulgária (2), Dánia (3), Finnország (4), Görögország (5), Olaszország (6), Horvátország (7), Norvégia (8), Portugália (9), Románia (10), Svédország (11), Svájc (12), Szerbia (13), Szlovákia (14), Spanyolország (15), Törökország (16), Magyarország (17) következett. – BArch, NS 9/179, 33, 111. (89., 132.) o.



tozó gyerekeket akkor fel lehetett venni, ha jogi státusukból nem adódott kétely. Német népközösséghez tartozónak az számított, aki azon túlmenően, hogy németnek vallotta magát, rendelkezett az ehhez szükséges tényszerű bizonyítékokkal, mint származás, nyelv, neveltetés, kultúra. A külföldi német ifjúságot bár nem nevezték törzs-HJ-nak, de úgy kezelték. Ebből kifolyólag és a fenti szabályozás értelmében „faji keverékek” nem jöhettek szóba. Ez zsidó „keverékekre”, illetve „rokon és nem rokon fajok keverékére” is vonatkozott. A „zsidó és nem rokon fajú keverékek”, akik rendelkeztek német állampolgársággal, kérésre részt vehettek vendégként a HJ szolgálatán, de csak abban az esetben, ha a származásban az idegen befolyás nem haladta meg a 25 százalékot. Ennél „alacsonyabb rangú keverékeket” nem lehetett felvenni a HJ-ba. Az idegen állampolgárságú, de német vagy rokon fajú fiatalok kivételes esetben vendégként felvehetők voltak a HJ-ba, amennyiben az országos ifjúságvezető és az NSDAP országos csoportjának vezetője támogatta, a BIV pedig engedélyezte a kérelmet.⁸⁰⁴

A birodalmi német gyerekekre a birodalomba való visszatérésük után azonban már vonatkozott az ifjúsági szolgálati kötelezettség, függetlenül attól, hogy a külföldi HJ-ban részt vettek-e benne vagy sem. A külföldi HJ tagjait az általános felvételi követelmények teljesülése esetén azonnal a törzs-HJ-ba sorolták. A külföldi HJ egykori tagjait, akik kiléptek a szervezetről, vagy akiket érdektelenségből, illetve méltánytalanságból töröltek a tagok közül, a birodalomba való visszatérésük után sem vették fel újra. Önkéntes kilépés

⁸⁰⁴ Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. K.M.D., 3/42. Sonderdruck – BArch, NS 9/179, 97–98. o.; Die Auslandsdeutsche Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152–153. o.

esetén az újrafelvétel során megvizsgálták a kilépés okát, hogy az összeegyeztethető volt-e a külföldi német léttel. A vendégeket a birodalomba való visszatérés esetén valamelyik HJ-csoporthoz osztották be a szolgálati kötelezettség teljesítésére. A vendég státust is azonban komoly feltételekhez kötötték, a jelöltnek alkalmasnak kellett lennie megjelenését, magatartását, jellemét és faji képességeit tekintve, és a szülőknek is kiváló politikai irányultságot kellett mutatniuk.⁸⁰⁵

A külföldi németek esetében a Hitlerjugend átvette a birodalomba irányuló munkaközvetítést is, a külföldön meglévő szakmai képzési lehetőségek ugyanis csak ritkán feleltek meg a birodalomban támasztott elvárásoknak. Miután a hivatalos szlogen szerint a Nagynémet Birodalom a gyakorlatban is megvalósította a munkához való jogot, az ifjúság számára is biztosítani kellett a képzéshez szükséges jogokat és feltételeket is. Többről volt itt azonban szó, mint az egyéni boldogulás biztosításáról, hisz az ifjúság számára az egyénenkénti alkalmasság és hajlam alapján, vagyis a birodalom érdekeinek megfelelően biztosítottak szakmai képzési lehetőségeket, vagyis olyan szakmát adtak a fiataloknak, amiben a népközösség számára a legnagyobb teljesítményt érheték el. Ezt az elvet akarták a külföldi németek esetében is alkalmazni. Amennyiben külföldön nem volt alkalmas képzési hely, akkor lehetőség nyílt a szakmai képzések birodalomban történő elvégzésére is.⁸⁰⁶

A háború kitörése után nem sokkal új feladatot jelentett a BIV-nek a külföldi HJ-tagok hazahozatala. Itt elsősorban olyan országok jöttek szóba, amellyel Németország a háború következtében ellenséges viszonyba került, ilyen volt Nagy-Britannia (gyarmataival és domíniumaival), Franciaország, Egyiptom, Palesztina, az egykori német gyarmati területek Kelet-Afrikában és Délnyugat-Afrikában, valamint egy sor további terület, főleg Litvánia, Lettország, Észtország, Finnország, Luxemburg és néhány észak-olaszországi tartomány. Ezekben a területeken már 1939 novemberében megkezdődött a külföldi németek, egyes esetekben a népi németek birodalomba telepítése. Mivel a sietség miatt az akciókat nem lehetett német precizitással és a teljes bürokratikus eljárásrend betartásával lebonyolítani, a HJ szerveinek kötelességük volt felvenni minden olyan tagot, aki rendelkezett a korábbi országos ifjúságvezetőség elbocsátó iratával, vagy pedig fel tudta mutatni érvényes HJ-igazolványát. Az így hazaérkezett HJ-tagokról a Külügyi Hivatal részére jelentést kellett tenni, amely magában foglalta azt, hogy az érintett HJ-tagok a háború befejeztével vissza kívánnak-e térni korábbi helyükre. Az így a HJ-ba felvett fiatalokat azonnal be kellett vonni a HJ-szolgálatba. A magukat igazolni nem tudókat csak a Külügyi Hivatal engedélyével lehetett felvenni, amely a korábbi állomáshelyen próbálta beszerezni az információkat a HJ tagsági viszonyról. Mivel ez az akadozó összeköttetések miatt sok időt vehetett igénybe, ezeket a fiatalokat a végleges döntés megszületéséig vendégként kezelték a HJ-ban, de a HJ szolgálatában ugyanúgy részt vehettek. Amennyiben a hivatal sem tudta kideríteni a korábbi jogviszonyt, a fiatalnak újbóli felvételi kérelmet kellett beadnia. A birodalmi HJ-ba való felvételkor figyelembe kellett venni az érintettek HJ rangfokozatát, s ehhez méltó feladattal kellett megbízni őket. 1941-től a fajilag értékes és németesíthető nem német családok gyerekeit is bevonták a HJ-ban teljesítendő ifjúsági szolgálatba, még akkor is, ha a szülőknek még nem volt meg az állampolgárságuk.⁸⁰⁷

⁸⁰⁵ Uo.

⁸⁰⁶ Vermittlung reichsdeutscher Jugendlicher aus dem Ausland in eine Berufsausbildung im Reich – BArch, NS 9/179, 187. o.

⁸⁰⁷ Überweisung von auslandsdeutschen (mit deutscher Staatsangehörigkeit) HJ-Angehörigen. Reichsbefehl, 8/K, 3. November 1939, 11–12. o. (BArch, NSD 43/1, 132162–132163. o.); JfdDR, Aufnahme nichtdeutscher

Hasonló sorsra jutottak a német hajókon szolgálatot teljesítő, a *Tengeri Hajózás Birodalmi Körzetéhez* (Reichsbann Seefahrt) tartozó HJ-tagok, akik a hajózás leállítása miatt feleslegessé váltak. Őket a birodalom különböző pontjain átmenetileg a birodalmi csapatokban helyezték el vendégtagként, s a hajózás újraindulása után újra visszarendelték volna őket korábbi alakulatukhoz.⁸⁰⁸

A külföldi HJ vezetőinek birodalmi képzése a háború idején is fontos feladat volt. 1941-ben – 1939 után másodszor – rendezték meg a külföldi német ifjúság Wilhelm-Gustloff-táborát, ezúttal Salzburg közelében az Unterberg lábainál. A hatalmas sátoztábor 300 szlovákiai, magyarországi, romániai, bulgáriai, olaszországi, spanyolországi és portugáliai fiút fogadott be, míg 200 lányt pedig a közeli házakban helyezték el. A napi program része volt természetesen a sport, a világnézeti nevelés, az éneklés és a kulturális munka, valamint sok kulturális látványosság megtekintése, két Wehrmacht-tiszt a norvégiai és nyugati háborús élményeiről számolt be. A résztvevők lehetőséget kaptak arra is, hogy a tábor ideje alatt megszerezzék a HJ, illetve a BDM teljesítményjelvényeit, amit az amúgy sportképzésen csak nagyon rendszertelenül részt vevő fiatalok 70 százaléka meg is tett. A kulturális programokra már Salzburg atmoszférája is ösztönzően hatott, így a városból és a helyi HJ-tól is számos fellépő érkezett. A táborozók részt vettek a salzburgi HJ sok rendezvényén is, s a helyszínen megjelent a körzet képviselői mellett *Robert Ley*, a DAF vezetője is. 1940-ben a népi német és balti német ifjak számára az újonnan a birodalomhoz csatolt Wartha-vidéken 400 fő részvételével rendeztek hasonló táborot, Warthelandlager néven.⁸⁰⁹ 1942-től a külföldi német ifjúságot is alávetették a védfelkészítő táboroknak. 1942-ben a westerwaldi Stegskopfbán, a Wilhelm Gustloff táborban két tanfolyamot is tartottak a külföldi német ifjúságnak.⁸¹⁰ Úgy tűnik, hogy a háború vége felé a külföldi német ifjúság szokásos évi táborait, amelyeket korábban a birodalomban rendeztek meg, a légi veszély miatt külföldre telepítették.⁸¹¹

Természetesen nem volt kevésbé fontos a népi német ifjúság gondozása sem. Az AV I/4 jelű, néppolitikai munka (visszanémetesítés) elnevezésű részlege elsősorban meg akarta ismertetni a fiatalokat a néppolitikai kérdésekkel, ápolni akarta a népi németességgel fennálló kapcsolatokat, s saját maga is közre akart működni a néppolitikai kérdésekben. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a Hitlerjugend gondozásába vette a birodalomban átmenetileg tartózkodó népi németeket, csereutakat és táborozásokat szervezett a népi

Jugendlicher in die Hitler-Jugend, 27. November 1941 – BArch, NS 28/82.

⁸⁰⁸ Überweisung von ehemaligen Angehörigen des Reichsbannes Seefahrt nach innerdeutschen Standorten der HJ. Reichsbefehl, 8/K, 3. November 1939, 12–13. o. (BArch, NSD 43/1, 132163–132164. o.).

⁸⁰⁹ Auslandsdeutsche Jugend im 2. „Wilhelm-Gustloff-Lager”. Der Auslandsdeutsche, 1941 /10. sz., 206. o.; Die Auslandsdeutsche Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 149–150. o.; Wilhelm-Gustloff-Lager 1941. Das Deutsche Mädel, 1941. September; Zum ersten Mal dabei. Volksdeutsche und baltendeutsche Mädel im Warthelandlager. Das Deutsche Mädel, August 1940, 15. o.

⁸¹⁰ A következő országokkal és részt vevő létszámmal: Belgium (50 fő), Bulgária (30), Dánia (15), Finnország (10), Görögország (5), Olaszország (80), Horvátország (35), Norvégia (2), Portugália (15), Románia (25), Svédország (12), Svájc (40), Szerbia (35), Szlovákia (20), Spanyolország (55), Törökország (5), Magyarország (35), valamint a külföldi németek központjából, Stuttgartból 31 fő. A második tanfolyamon a következők vettek részt: Belgium (50 fő), Bulgária (5), Dánia (5), Finnország (2), Olaszország (30), Horvátország (5), Norvégia (2), Portugália (2), Románia (3), Svédország (2), Svájc (15), Szerbia (5), Szlovákia (5), Spanyolország (50), Törökország (2), Magyarország (5), valamint a külföldi németek központjából, Stuttgartból 60 fő. – BArch, NS 9/179, 15–22 (81–84.). o.; BArch, NS 28/120, 110. o.

⁸¹¹ A tábor az országos ifjúsági vezető Albrecht személyesen vezette. Aktenvermerk, 4. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 110. o.

német ifjúsági csoportokkal, vezetőket küldött ki a népi német területekre, és bekapcsolta a néppolitikai kérdéseket az általános világpolitikai nevelésbe. Idetartozott azoknak a fiataloknak a visszánémetesítésében való közreműködés elsősorban a megszerzett új keleti területeken, akik részben „németvérűek” voltak. Ezeket a fiatalokat külön egységekben fogták össze, és jellembeli értékelés, illetve megjelenésük alapján válogatták ki őket.⁸¹²

A Hitlerjugend ikertestvéreként jelent meg néhány szövetséges országban a Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ), amely ezen országok népi német ifjúságát volt hivatott összefogni és nemzetiszocialista szellemben nevelni, illetve korábbi, más szervezetekből egységesen a DJ keretei közé terelni. A háború miatt bekövetkezett területi átrendeződés következtében Németországban és a Hitlerjugendben már csak hat német népcsoportot (Szlovákia, Magyarország, Románia, Horvátország, Szerbia, Dánia) tartottak nyilván Európában. A népcsoportok szervezettségéhez hasonlóan a népi német ifjúság is erős kézben volt minden országban. A népcsoportok önálló szervezetének kiharcolása az egyes országokban különböző módon erőltette meg a német külpolitikát. A valós indokok leplezésével a népcsoportok felépítése azon ideológiai indoklás alapján történt, hogy a német ember erejét és képességeit, jellemét és lelkét csakis német vezetés alatt tudja teljesen kibontakoztatni, s mindezt csakis a német emberre szabott nemzetiszocialista szellemiségben és a Német Birodalom oltalma alatt kerülhetett sor. Alátámasztották ezt a két világháború közötti események is, amikor – német olvasatban – a népi németeknek nap mint nap meg kellett küzdenie németiségéért. A népcsoportok ifjúságának megszervezése után azoknak nem volt más feladatuk, mint hogy minden törvényes lehetőség kihasználása mellett a lehető legnagyobb mértékben megközelítsék, illetve elérjék a birodalom ifjúságának nevelési és képzési szintjét. A Hitlerjugend e célok elérését minden lehetséges eszközzel támogatni kívánta, mindazonáltal a hozzá forduló idegen nemzetiségű ifjúságoknak is segédkezet nyújtott.⁸¹³ A 40-es évek elején a Hitlerjugend így 350 ezer fős európai népi német ifjúságot tartott számon. A hat népcsoport ifjúsága mellett a Német Ifjúság elnevezést alkalmazták a megszállt területeken is, de mivel a területek már a birodalomhoz tartoztak, ezért nem kezelték őket népcsoportokként. Így DJ működött Fehéroroszországban, Ukrajnában és Transznisztríában is. A mindennapi élet során – a BIV törekvései ellenére – a DJ elnevezést gyakran váltották fel a HJ-tal. A keleti területeken is akadt példa erre.⁸¹⁴

A népi német ifjúság birodalmi tartózkodása idején vendégtagsági státuszt kapott a Hitlerjugendben. A birodalomba érkező népi német fiatalok előéletéről és a DJ-ban mutatott előmenetelükről, vezetőként való alkalmazásukról az országos ifjúságvezetőségeknek kellett jelentést készíteniük. A birodalmi HJ kíváncsnak és szükségesnek tartotta a népi német ifjúságvezetők alkalmazását, hogy a fiatalok minél teljesebben megismerjék a birodalmi HJ létesítményeit és szolgálati rendszerét, s hogy az összegyűjtött tapasztalatokat hazatérésük után hasznosíthassák.⁸¹⁵

⁸¹² Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 17–18. o.

⁸¹³ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 45–47. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 773. o.

⁸¹⁴ Uo., 56. o. 1942-ben Ukrajnában hasonló jelenségre lett figyelmes egy SS-vezető, miután nyomtatékosan megtiltotta nemcsak a HJ elnevezést, de annak jelvényeinek, zászlóinak használatát is. Utasította az illetékes ifjúsági vezetőket a DJ, Fiúcsoporthoz (Jungenschaft) és Lánycsoporthoz (Mädelschaft) elnevezések használatára, s külön jelvényt helyezett kilátásba. Einheit Feldpost Nr. 10528. Rundanweisung Nr. 42, O.U., 1. Juni 1942 – BArch, R 19/66, 88. o.

⁸¹⁵ Regelung der Mitgliedschaft volksdeutscher Jugendlicher zur Hitler-Jugend. Reichsbefehl, 16/43 K, 29. April

Az AV II főrésze a külföldi utak és a külföldi látogatások illetékes területi szerve volt. Előbbiek csakis a BIV megbízásával, alkalmi jelleggel történhettek, míg a második formára állandó jelleggel adódott példa, akár vendégtartózkodás, egyéni csere, illetve csoportok cseréje és Németországban tartózkodás esetén. A külföldiekkel való bánásmód során alapvető szempont volt, hogy a birodalomhoz különösen közel álló fiatalokat (háromhatalmi egyezmény országai és „germán” országok) megkülönböztetett bánásmódban kellett részesíteni. Velük mindig németül kellett beszélni, mert aki meg akarta ismerni a birodalmat, és aki tárgyalni akart a HJ-tal, attól elvárták, hogy beszéljen németül. Kifejezetten kerülendőnek minősítették az angol és a francia nyelv közvetítőnyelvként való használatát. A küldöttségek érkezésénél a megfelelő program összeállítása természetesen helyi (főleg járási) feladat volt. Külföldi csoportokkal való kapcsolattartás esetén az általános szabály háborúban az volt, hogy az egyes területeket ilyen utakra vagy ilyen küldöttségek fogadására a BIV hivatala jelölte ki. Eltérő volt a helyzet, ha az adott területek már régóta működő kapcsolatokkal rendelkeztek, ilyenkor az újabb kapcsolatfejlesztésre a BIV hivatala adott engedélyt. Ezek száma a háborúban már nem volt számottevő. A Hitlerjugend vállalta fel a Németországban dolgozó ifjúságunk gondozását is.⁸¹⁶

A külföldi ifjúságokkal való kapcsolattartás egyik legfőbb formája a közös táborozás volt, amelyek a bajtársi együttműködést, a szellemi és kulturális cserét és a sportversenyeket szolgálták, így fő jellegükből adódóan más és más táborok léteztek. Az ifjak egyéni cseréje (AV II/3a) egyes HJ- és BDM-vezetők hosszabb külföldi tartózkodását feltételezte egy külföldi családnál, mely az érintett országról szerzett ismereteknek és az adott ország nyelvének elmélyítését szolgálta. Az ilyesfajta külföldön tartózkodás után természetesen a vendéglátó család küldte ki gyereket a birodalomba. A végrehajtáshoz szükség volt a Külügyi és Népiségi Hivatal állásfoglalására, hogy az adott országba kíváncsnak-e ilyen egyéni csere, illetve az illetékes járásvezető készített írásbeli véleményezést a részt vevő HJ-tagról. A kiutazókat alapos felkészítésben kellett részesíteni. A csere német és külföldi fiatalok benyújtott kérvényei alapján zajlott.⁸¹⁷

A különböző ifjúsági küldöttségek cseréjénél a fő szempontot az jelentette, hogy képet közvetítsenek a külföld felé a német ifjúságvezetésről és nevelésről, hogy baráti kapcsolatokat alakítsanak ki és ápoljanak, illetve megismerjék a külföldi ifjúsági létesítményeket. A külvilág felé azt kívánták közvetíteni, hogy a HJ együttműködési törekvése a világ többi ifjúságával töretlen. Különösen figyelni kellett a megjelenésre, a rövid beszédekre, s a bemutatandó nevezetességek és létesítmények terén is a mennyiség helyett a minőséget forszírozták. A külföldi vendégtartózkodás általában a német ifjak fizetett vagy ingyenes üdülését, illetve nyelvi képzését szolgálta. Ezzel ellentétben az ifjú külföldiek birodalmi vendégtartózkodásának (AV II/3b) elsődleges célja az volt, hogy évről évre minél több fiatalat ismertessenek meg a Hitlerjugend körében a nemzetiszocialista Németországgal, létesítményeivel és életformáival. Az ilyen fiatalokat a Külügyi és Népiségi Hivatal hívta meg, és utalta ki az egyes területekhez, amelyeknek jelentést kellett tenniük, hogy hány embert tudnak felvenni az egyes járasok nyári táboraiban, illetve

1943 – BArch, NSD 43/1.

⁸¹⁶ Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch! RJF, Berlin 1942, 19–21. o.

⁸¹⁷ Uo., 22–24. o.

külön német-külföldi ifjúsági táborokban vagy a Hitlerjugend-tagok családjainál, illetve a HJ vezetőképző iskoláinak nyári kurzusain.⁸¹⁸

A *Külföldi Vezetőszolgálatban* (Ausländer-Führungsdienst) HJ-önkéntesek mutatták meg külföldieknek a HJ létesítményeit, illetve a helyi nevezetességeket. Emellett az útutazó vagy rövid ideig Németországban tartózkodó fiatalok gondozását is ellátták. Ez a gondozási tevékenység kiterjedt a német ifjúsági szállókban megszálló, Németországban vándorló külföldi csoportokra is. A bevetésre évente 1–5 alkalommal került sor, és javasolták a megbízásban szereplő érdekességek megmutatását. Ipari létesítmények, illetve más objektumok megtekintése az osztály értesítése nélkül nem volt lehetséges. A kabarék és éjszakai lokálok kerürendők voltak, oda egyénileg is el tudtak menni a külföldiek. „Légy udvarias, de nem megalázkodó, büszke, de nem hivalkodó. Beszélj németül a hozzánk látogatóval. Kerüld a minősítő jelzőket, de húzd el időben, soha ne beszélj katonai és hadigazdasági dolgokról” – hangzott a jelszó. Egyházi kérdés felmerülése esetén el kellett vinni a vendégeket a legközelebbi templomba, s utalni a teljes vallási és lelkiismereti szabadságra. Fel kellett ajánlani HJ-szóróanyag elküldését, s a vezetés után jelentést kellett írni.⁸¹⁹

Az AV III főként illetékességi körébe tartoztak a külföldi munkaközösségek (Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften, AV III/1), az utánpótlás-nevelés és a nyelvi képzés. A munkaközösségek feladata az volt, hogy a nyelvileg tehetséges és a külföld iránt érdeklődő HJ-tagokat összefogja és iskolázza. Lehetőséget kaptak arra, hogy megismerkedjenek egy adott külföldi ország viszonyaival, és hogy felkészítsék őket azokra a feladatokra, amelyek külföldön egy németre hárulnak. A munkaközösségeket általában az államközi társaságoknál, más esetben HJ-otthonokban vagy iskolákban helyezték el. Általános szabály szerint nyolcnaponta került sor a kurzusokra, és tekintettel a dolgozó ifjúságra, 20 és 22 óra közötti időpont volt javasolt. A kétórás kurzusokon a BIV ajánlása alapján negyed órát beszélgettek a legutóbbi találkozás óta az érintett országban bekövetkezett bel- és külpolitikai változásokról, egy órát tett ki a külfölddel kapcsolatos előadás, háromnegyed órát pedig a nyelvtanulásnak szenteltek. Minden munkaközösségben maximálisan 25 főt láttak optimálisnak, hogy a vezető mindegyikkel foglalkozni tudjon. Több jelentkező esetén csoportbontást alkalmaztak. A BIV ajánlása szerint a munkaközösségek legalább két féléven keresztül működtek, s vagy egy országgal vagy egy nagyobb területtel (mint Elő-Ázsia, Afrika, német keleti területek stb.) foglalkoztak. Az előadásokban érintették az általános és politikai földrajz, a gazdaság, a történelmi fejlődés, a népiségi összetétel, az államfelépítés, a bel- és külpolitika, a kulturális és szociális létesítmények, a vallás és világnézet (mint a gondolkodás és a cselekvés alapja), az ételszokások, az ifjúságnevelés és ifjúsági szervezetek, a hadsereg, a gyarmatügy, a sajtó és a művészetek témaköreit. A munkaközösségek vezetői szabad kezét kaptak a program összeállításában, s lehetőség szerint külföldieket is meghívtak, illetve együttműködtek az államközi szervezetekkel is. A kurzusok végén a résztvevők oklevelet kaptak a teljesítésről. A munkaközösségek vezetői olyan HJ-vezetők, akik személyesen ismerték az érintett országokat, s beszéltek annak nyelvét. A BDM-tagozatnál is létrehoztak ilyen munkaközösségeket. A munkaközösség esetében különösen ügyeltek arra, hogy érintsék a népi németiséget, a határvidéki

⁸¹⁸ Uo., 24–29. o.

⁸¹⁹ Uo., 29–31. o., Anlage 6.

németiséget, a néppolitikai és külpolitikai kérdéseket, valamint a német magatartását a világban. Általános irányelv volt a fölényesség, az elkényeztetettség és a felületesség elkerülésének súlykolása.⁸²⁰

Nagy hangsúlyt helyeztek a HJ-vezetők megfelelő külföldi ismeretekkel való ellátására is (AV III/2), illetve olyan utánpótlás kinevelésére (AV III/3), amely később a birodalom diplomáciai szolgálatában teljesíthetett szolgálatot. A nyelvi képzést az AV III/4 részleg felügyelte. A háborús szellem ápolása érdekében a külföldi német ifjúság nagy hangsúlyt fektetett a hadi temetők gondozására. 1943-ra az NSDAP AO, a BIV és a Német Katonaszírgondozó Népszövetség (Volksbund „Deutsche Kriegsgräberfürsorge”) nevű szervezetek megállapodása alapján a külföldi németiség hivatalosan is átvette e tevékenységi formát. A hősök napján és egyéb ünnepekkor rendbe tették és feldíszították a katonatemetőket. A Hitlerjugend továbbra is segédkezett a VDA által rendezett gyűjtésekben. Emellett a HJ saját rendezésében is tartott gyűjtéseket a népi német bajtársaknak, ahol főleg könyveket gyűjtöttek.⁸²¹

A háború időszakára a HJ kifelé irányuló tevékenységének tehát már egy jól bejáratott rendszerszerű, szinte önműködő működési mechanizmusa alakult ki, amely magában foglalta e munka végső, jól kikristályosodott elméletét s gyakorlatát egyaránt. Éppen akkor, amikor már-már tökéletesség állapotába lépett a Hitlerjugend ezen a téren, akkor kezdett a külföldi tevékenység a háború miatt egyre inkább lehetetlenné válni.

7.3. A külföldi utak előkészítése

A háború elején a BIV 1939. novemberi rendeletében erősítette meg, hogy az 1937-es előírások, illetve a birodalmi és porosz belügyminiszter útlevél-technikai rendelkezése érvényben maradnak, s érvényben maradt a nem HJ-tagok bejelentési kötelezettsége is.⁸²² A háború ideje alatt alapelveként jelent meg, hogy az ifjúság külföldi útjai nem kívánatosak. Az 1940-es évre különleges indok esetén az egyes területeknek március 10-ig kellett felterjeszteniük igényeiket. Engedélyt erre azonban csak kivételes esetekben kaptak. Vagyis ettől kezdve a felső szinten szervezett utak kerültek előtérbe, míg a HJ alsóbb szintjein tervezett utakat javarészt leállították. Vám- és útlevélügyi kérdésben a Protektorátus továbbra is külföldnek számított, így az oda vezető utakat is be kellett jelenteni a BIV-nek, s csak az ott engedélyezett utakat küldték át a Prágai Parancsnoksághoz végleges döntésre. Ide elsősorban olyan utakat vártak, amelyek látogatásuk révén támogatták a szétszórta élő németiség munkáját. A létszámnak a 20–25 főt nem szabadott átlépnie, mivel a szálláshelyek száma korlátozott volt. A Főkörmányzóság esetében hasonló volt az eljárási rend. A BIV-hez beterjesztett, majd ott engedélyezett kérvényeket, a BIV főkörmányzósági megbízottjához továbbították végleges döntés-

⁸²⁰ Uo., 32–37. o.

⁸²¹ Uo., 38–39. o.; BArch, NS 9/179, 47. (96.) o.; Auslandsdeutsche Jugend betreut Soldatengräber. Berliner Börsenzeitung, 23. März 1943 (BArch, NS 5/VI/274); Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. Reichsbefehl, 62/K, 28. Oktober 1940 – BArch, NSD 43/1, 133282. o.; Büchersammlung für Volksdeutsche. Reichsbefehl, 64/K, 6. November 1940 – BArch, NSD 43/1, 133309. o.

⁸²² Bearbeitung von Auslandsfahrten Jugendlicher während des Krieges. Reichsbefehl, 8/K, 3. November 1939, 11. o. (BArch, NSD 43/1, 132162. o.).

re.⁸²³ A korábban megszokott rokoni látogatások, téli sportnyaralások, üdülések stb. a háború alatt szüneteltek.⁸²⁴

Ugyan az ifjúság külföldi útjait nem kívánatosnak minősítették, a tapasztalatok szerint azonban még ekkor is szép számmal utaztak külföldre a HJ csoportjai. Az utak számára azonban negatív hatással volt a korlátozott devizaállomány is. A gazdasági minisztériumban külföldi fizetőeszközt csak a BIV által kérvényezett utakra utaltak ki. 1941-re a BIV azt az elvet kívánta érvényesíteni, hogy minden területnek és főkörzetnek évente egy utat engedélyeznek. Az igényeket április 1-ig kellett jelezni, miután a Határvidéki és Külügyi Hivatal tájékoztatta a területeket és főkörzeteket, hogy számukra milyen úti célt jelöltek ki. Az utazó csoportok maximum 25 fősek lehettek, s egy vezető irányítása alatt álltak. A résztvevőknek legalább 16 évesnek kellett lenniük, és a HJ-ban alsóbb vagy középvezetői posztot kellett betölteniük. Közülük a legtehetségesebb vezetőket akarták kiválasztani, akiknek a tevékenységével hosszú távon számoltak a HJ-ban. A csoport összeállításának jóváhagyása a területvezető kezében volt. A BDM esetében is maximum 25 fős csoportokkal számoltak, de ott a csoport magas rangú vezetőkből is összetevődhetett.⁸²⁵

Emellett voltak hivatalos utak, amelyeket a legfelsőbb szinten szerveztek. Az utak gyorsabb megszervezésének elősegítésére már 1941 februárjában elrendelték, hogy a nagyobb HJ-járásokból egyenként 25, a kisebbekből 15 főt jelöljenek az ilyen utakra 16 és 19 éves korú fiatalok személyében. Kikötötték, hogy a kiválasztandók minimálisan 168 centiméteres magassággal rendelkezzenek, kifogástalan megjelenésük, jó fellépésük legyen, s már előzetesen meg kellett mutatkozniuk a képességeiknek, továbbá érdemtelit tevékenységet kellett folytatniuk a Hitlerjugendben. A pénzügyi és gazdasági körülmények további korlátozó hatása ellenére 1941 is viszonylag jó év volt a HJ külkapcsolatai terén. A HJ 15 országba küldött csoportokat, vagyis tulajdonképpen a kontinens minden országába.⁸²⁶

Korlátozták az ifjúság beutazó forgalmát is. 1941-től már nem volt mód arra a korábbi gyakorlatra, hogy a HJ nyári táborai külföldieket is felvegyenek. A korábbi években ugyanis szép számmal voltak olyan személyek és csoportok, akik a területvezetőséghez fűződő vagy magánjellegű kapcsolataik miatt részt vehettek a HJ táborokban. A BIV-hez beérkezett kérvényeknek, különösen, ha azok külföldi prominens személyek gyermekeinek táboroztatását érintették, nyilván továbbra is eleget tettek.⁸²⁷

1942-től tovább szigorodtak az előírások. Kéthetes időtartamot meghaladó külföldi utak esetén az egyesjárások az ifjak személyéről és magatartásáról alkotott jelentésükhöz kötelezően csatolták, hogy az aratási és egyéb háborús bevetésekre, valamint a védfelkészítő táborokra tekintettel felvállalható-e, hogy ezeket a fiatalokat külföldi

⁸²³ Auslandsfahrten. Reichsbefehl, 29/K, 16. Februar 1940 – BArch, NSD 43/1, 132785. o.; Fahrten in das Protektorat Böhmen und Mähren. Reichsbefehl, 50/K, 1. Juli 1940 – BArch, NSD, 43/1, 133085. o.; Einreise von HJ-Einheiten ins Generalgouvernement. Reichsbefehl, 66/K, 18. November 1940 – BArch, NSD 43/1, 133333. o.

⁸²⁴ Bearbeitung von Auslandsfahrten Jugendlicher während des Krieges. Reichsbefehl, 8/K, 3. November 1939, 11. o. (BArch, NSD 43/1, 132162. o.).

⁸²⁵ Devisen-Genehmigungen für Auslandsfahrten der Hitler-Jugend. Reichsbefehl, 22/41 K, 14. Mai 1941 – BArch, NSD 43/1; Auslandsfahrten im Jahre 1941. Reichsbefehl, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1.

⁸²⁶ Zusammenstellung offizieller Auslandsreisen der Hitler-Jugend. Reichsbefehl, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

⁸²⁷ Grenzlandfahrten. Reichsbefehl, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1. A Birodalmi Közlönyben nem közölték a rendelkezés okát. Ausländer in den Lagern der Hitler-Jugend 1941. Reichsbefehl, 9/41 K, 10. Februar 1941 – BArch, NSD 43/1.

tartózkodásuk idejére felmentsék a HJ-szolgálat alól. Azok a HJ- és BDM-vezetők, akik egy hónapnál tovább tartózkodtak szolgálati vagy személyes ügyben olyan országban, amelyet a német csapatok megszállás alatt tartottak, jelentkezniük kellett az illetékes országos ifjúságvezetőségeknél, s rendelkezésre kellett állniuk a külföldi HJ-munkára. A rendelet természetesen nem vonatkozott az olyan HJ-vezetőkre, akiket a Wehrmacht bevonultatott. 1942 őszén a BDM-vezetőknek teljesen megtiltották, hogy keletre utazzanak, kivéve ha külön szolgálati megbízást kaptak. A bevetési táborok vagy a partnerségi kapcsolatok ápolására csak a terület lányvezetője, illetve egy általa megbízott személy a birodalmi referens, Rüdiger engedélyével utazhatott.⁸²⁸

1943-ban ismét szigorították az ifjúság külföldre utazásának feltételeit. Az ifjúsági szolgálati kötelezettség alatt állók csak a birodalmi ifjúságvezető engedélyével utazhattak külföldre. Az engedélyt akkor is meg kellett kérni, ha az utazás pillanatában még nem estek a kötelezettség alá, de külföldön tartózkodásuk alatt átlépték a 10 éves korhatárt. A szolgálati kötelezettség annak az évnek január 1-jén kezdődött, amelyben a fiatalok betöltötték a 10. évüket, és annak az évnek a szeptember 30-án végződött, ami a 18. életév betöltését követte. Az utazási rendelet vonatkozott a HJ-vezetőire is. Csoportos utak esetén az engedélyt a résztvevők listájával együtt kellett bemutatni útlevél-, vízum- és devizaigénylés esetén is. Egy hónapot meg nem haladó út esetén az 1940-es (1940. június 26.) és 1941-es (1941. október 26.) szabályozások alapján az utazók felmentést kaptak az ifjúsági szolgálat teljesítése alól. Három hónapig terjedő út esetén közvetlenül a megérkezés után az adott ország országos ifjúságvezetőjénél kellett jelentkezni, hogy a szolgálatot az ottani HJ-ban vendégként teljesíthessék. Három hónapot meghaladó külföldön tartózkodás esetén a fiatal az otthoni egységétől átvette a célország országos ifjúságvezetősége. A rendelet hatályon kívül helyezett minden korábbi szabályozást, így a szülőkre, az iskolai utakra, üdülésekre, illetve a nem HJ-tagokra vonatkozó külön rendelkezéseket is. 1944-ben az önállóan utazni vágyó fiatalok a pontosan megadott időtartam, a célországi lakcím és a körzetek megbízható állásfoglalásával kaphattak engedélyt a kiutazásra.⁸²⁹ Ezek a szabályozások gyakorlatilag nem a kiutazási feltételeket szabták meg, hanem a külföldön tartózkodó Hitlerjugend-tagok külföldön érvényes és alkalmazandó szolgálati szabályzatait képezték, ami ismét csak leplezetlen jele volt annak, hogy erre az időre már tényleg minden a háborúról szólt.

A Hitlerjugend tevékenysége, sok esetben megmutatkozó saját utakon járása továbbra is szükségessé tette a külügyminisztérium szigorú ellenőrzését. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmannal folytatott, többórás megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel, kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat. Bár ezt Axmann egyértelműen elismerte, sok esetben azonban valóban nem tartotta be. Ribbentrop két fő szempontot említett meg ezzel kapcsolatban. A germán országokban folyó munkának az volt a célja, hogy kifejezetten az ifjúság összefogásával

⁸²⁸ Beurlaubung von Jugendlichen von der Jugenddienstpflicht für Auslandsreisen. Reichsbefehl, 14/42 K, 30. Juni 1942 – BArch, NSD 43/1; Meldepflicht von Hitler-Jugend-Führern und BDM-Führerinnen im Ausland bei den auslandsdeutschen Landesjugendführungen. Reichsbefehl, 14/42 K, 30. Juni 1942 – BArch, NSD 43/1; Reisen von Führerinnen in die Ostgebiete. Reichsbefehl, 18/42 K, 2. September 1942 – BArch, NSD 43/1, 134470. o.

⁸²⁹ Auslandsreisen Jugendlicher. Amtliches Nachrichtenblatt, Nr 4., 15. Mai 1943. (BArch, NSD 43/15); Anträge und Zustimmung zu Auslandsreisen. Reichsbefehl, 13/44 K, 20. April 1944 – BArch, NSD 43/1.

erősítsék ezeket az államokat. Minden más ország esetében a HJ tevékenysége csakis a megfigyelésre és a tanácsadásra szorítkozhatott. Utóbbi esetben külön felhívta a figyelmet, hogy kifejezetten ügyelni kell arra, hogy a HJ által támogatott erőteljesebb ifjúsági összefogás semmiképpen ne járuljon hozzá ezen országok erősödéséhez. 1944-re tehát újra módosult a doktrína. Nyilvánvalóan a partnerországok háborús teljesítménye miatt érzett csalódás vezetett oda, hogy hosszú távon már nem is számoltak velük, hanem inkább eltűnésükben gondolkodtak. Ribbentrop egyetértett azzal, hogy ezeket a feladatokat a német külképviseleten HJ-vezetőknek kell ellátniuk, de ez csak a külügyminisztérium alárendeltségében, annak szabályai keretében történhetett. A külügyminiszter az ifjúsági kapcsolatokban egyúttal a hírszerzés újabb csatornáját is látta. Ribbentrop mindazonáltal tudomásul vette, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség (EISZ) keretében a BIV felügyeli az egyes ifjúsági szervezetek kapcsolatait.⁸³⁰

Emellett a külügy is beállt azoknak a szervezeteknek a sorába, amely a Hitlerjugendből remélte utánpótlásának biztosítását, s az erre irányuló, nagyszabású programot még 1944-ben el akarták indítani. A tervek szerint valóban csakis a legkiválóbbakra tartottak igényt (ha még jutott a párt, az SS és más komoly szervezetek után). Ribbentrop elképzelése szerint, amit Axmann is jóváhagyott, a HJ minden évfárból a legjobb 150-200 főt bocsátotta a külügyminisztérium rendelkezésére. A kiválasztás két szinten folyt: egyrészt válogattak az Adolf Hitler Iskolák végzős diákjaiból, másrészt a teljes birodalomból összehívott különtáborok (Auslandskunde) tagjaiból. A minisztérium jogot kapott arra, hogy folyamatosan látogathassa az Adolf Hitler Iskolákat, ahonnan főleg a magasabb szolgálati pozíciókba próbáltak utánpótláshoz jutni. A különtáborokat a BIV hívta össze, így ott előzetes, felületes válogatása érvényesült: olyanokat hívtak be, akik érdeklődést mutattak a külföldi tevékenység iránt. A minisztérium a táborokban főleg személyes beszélgetések és előadások során választotta ki a számára megfelelő embereket. Feltételként szabták az érettségit, két vezető nyelv ismeretét, de legalább az angolét. További vizsgák és tanulmányok is kíváncsatosak voltak, de nem jelentettek előfeltételt. A jó testi képességekre különös figyelmet fordítottak. A miniszter fontosnak tartotta az önkéntességet, majd átvette a kiválasztottak további képzését. A végső kiválasztás lehetőségét ez utóbbi tanfolyam jelentette, melynek megszervezését, illetve a képzési programjának kidolgozását a miniszter azonnal meg akarta kezdeni. Erre 8-10 háborús sérült HJ-vezetőt kapott, akiket azonnal átvett attaséként. A minisztériumban feltételezték, hogy évi 30-50 fő kiválasztásával és képzésével biztosítani tudják az utánpótlást.⁸³¹

7.4. A Hitlerjugend vezető szerepének manifesztálódása – európai ifjúsági együttműködési kísérletek

Az 1940 utáni átstrukturálódás eredményeként a háborús időszakban a külföldi kapcsolatok esetében a hangsúly a kétoldalú kötelékek ápolásáról a több ország ifjúsága részvételével zajló együttműködésre helyeződött. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy elsősorban a Hitlerjugenddel baráti viszonyt ápoló országok ifjúsági szervezetei kerül-

⁸³⁰ Brigadeführer Frenzel. Aufzeichnung, 20. Juni 1944; Gruppenleiter Inland I. Vortragsnotiz (Frenzel), 11. Juli 1944 – PAAA, R 98935.

⁸³¹ Uo.

tek előtérbe. Más külföldi ifjúsági szervezetekkel a kapcsolattartás szinte teljesen megszűnt. A Hitlerjugend külkapcsolatai a baráti országokkal a 30-as évek építkezése után ezáltal egyúttal magasabb szintre emelkedtek. Az új szituáció a Hitlerjugend számára a korábbinál hatékonyabb beavatkozási lehetőséget tett lehetővé. A közös rendezvények ugyanis kimondva és kimondatlanul is a Hitlerjugend európai ifjúsági vezető szerepét erősítették. Ezt támasztotta alá az a mozzanat is, hogy e rendezvények szinte kizárólag a birodalom területén kerültek megrendezésre. Az együttműködésre Délkelet-Európa irányában is több munkaterület kínált jó lehetőséget.

7.4.1. Téli játékok Garmisch-Partenkirchenben

A Hitlerjugend téli sportversenyeit (Winterkampfspiele) korábbi hagyományok folytatásaként 1939-től évente rendezték meg a dél-bajorországi Garmisch-Partenkirchenben. 1940-ben az olasz csapat volt az első külföldi vendégdelegáció ezen a rendezvényen. Lauterbacher meghívására Bodini ezredes vezetésével egy 22 fős, sífutókból álló csapat érkezett a versenyekre 3 vezetővel, valamint egy 7 fős delegáció, köztük az olasz államifjúság, a *Gioventù Italiana del Littorio* (GIL) főparancsnoksága külügyeket irányító vezetőjével, illetve a Forum Mussolini Akadémia egyik vezetője, az orvietói női akadémia vezetője. A delegáció számára különprogramot is szerveztek: többek között Nürnbergben a birodalmi pártnapok helyszínének, Braunschweigban a HJ akadémiáját megtekintését.⁸³²

A HJ garmischi téli versenye mellett Nemzetközi Sporthetet is rendeztek, melynek házigazdája Tschammer und Osten birodalmi sportvezető volt. A rendezvény az *V. nemzetközi télisporthét* Garmisch-Partenkirchenben (V. Internationale Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen) nevet viselte, és ugyancsak jelentős hatása volt az ifjúsági együttműködésre. Tschammer a mérkőzések kapcsán rendezett bankettekben elmondta, hogy Németország két okból akarta megrendezni ezt a sporthetet: egyrészt, hogy megmutassa, hogy a háború idején is képes nagy teljesítményekre a sport területén, másrészt, hogy a sport terén se szakadjanak meg a kapcsolatok a baráti országokkal, hiszen az ilyen jellegű kapcsolatok sok esetben termékenyebbek voltak, mint a diplomáciai kapcsolatok. Így a sporthét méreteiben ugyan nem, de a szervezők szándékai szerint valamelyest pótolhatta a háború miatt elmaradó *1940-es téli olimpiát*. A birodalmi sportvezető a rendezvényre a magyar küldöttség mellett meghívta a magyarországi német ifjúság 100 tagját is. A szlovák ifjúság és a dán ifjúság is jelezte részvételét. Magyarországot Prém miniszteri tanácsos és a müncheni főkonzul mellett Bély Alajos altábornagy, az „ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője” (IHNETOV) képviselte, akiket bár szívesen fogadtak, de az általában tartózkodó viszony mindvégig érezhető volt.⁸³³

A főkonzul jelentése szerint a német házigazdák a bánásmód tekintetében több csoportot állítottak fel aszerint, hogy nemzetiszocialista alapon szervezték-e, vagy pedig a germán fajhoz tartoznak-e. Az előbbihez tartozott az olasz és a spanyol ifjúság, az utóbbi-

⁸³² Namentliche Liste der italienischen Abordnung für die Winterkampfspiele der Hitlerjugend in Garmisch in der Zeit vom 19. bis 25. Februar 1940; Deutschlandbesuch des Stabsführers der Faschistischen Organisation, INB, 23. Februar 1940 – PAAA, R 98886.

⁸³³ PAAA, R 99036; MOL, K 66, 475. cs., K 66-1940-III-6 d.

hoz a holland, a dán és a norvég ifjúság. Mindkét csoportot megkülönböztetett figyelemmel kezelték. A következő csoportba a szlovákok és a románok tartoztak a politikai elvek rokonsága miatt, majd utánuk sorolták a magyarokat. A főkonzul szerint a Bélyivel szembeni jobb bánásmód ellenére a tisztekkel és leventékkel már éreztették, hogy nem tartoznak a birodalom legszorosabb barátai közé, mert hiányoznak a közös faji és világnézeti szálak.⁸³⁴ A háború állása és a továbbra sem túl szívélyes magyar-német viszony egyelőre nem tették szükségessé német részről az alkalmazott magatartásformák revideálását.

Az egy évvel korábbi előzmények után az 1941. február 23. és március 2. között megrendezett téli sportünnepélyen már jóval több külföldi csapat vehetett részt, vagyis ez inkább volt nevezhető a HJ első nagy európai ifjúsági rendezvényének, amely megnyitotta a nemzetközi ifjúsági rendezvények sorozatát. A Hitlerjugend Olaszországot, Spanyolországot, Portugáliát, Finnországot, Svédországot, Dániát, Szlovákiát, Magyarországot, Romániát, Jugoszláviát, Bulgáriát kérte fel arra, hogy versenycsapatokat küldjön a játékokra. Norvégia és Hollandia meghívásával kapcsolatban valószínűleg a háború alakulása miatt óvatosabbak voltak, lévén ezek az országok Dánia mellett frissen megszállt területnek számítottak. A névsor mutatja, hogy a Hitlerjugend kit tartott fontos és a jövőben is lehetséges partnerének.⁸³⁵ A garmischi játékokra Axmann a svéd ifjúság küldöttségét is meghívta. A svédek arra hivatkozva, hogy a szemeszter alatt nem tudnának összeállítani reprezentáns csapatot, lemondták a részvételt. Az ok azonban nyilvánvalóan a svéd semlegesség fenntartásának szándéka volt, bár a német ifjúságot baráti ifjúságnak tekintették, s ezt a lemondás ellenére is hangoztatták⁸³⁶ (12. ábra).

Az egyes küldöttségek a versenycsapatok mellett többnyire legfelsőbb vezetőikkel képviseltették magukat. A legfontosabb partner továbbra is a Bonamici GIL-alvezető és Testa olasz leányvezető által képviselt Olaszország volt, amely az együttműködő partnerek említése, illetve a rendezvényeken való bánásmód alapján mindig kitüntetett szerepet élvezett. Az olasz felső vezetés mellett Garmischban megjelent Norvégiából a Quisling-ifjúság vezetője, Axel Stang, Románia sportvezetője, Manoli Stroici, Magyarországról Bélyi Alajos altábornagy, Szlovákiából Alois Macek, a Hlinka-ifjúság vezetője és a szlovák lányvezető Ballowa, valamint Vuolasvirtha finn ifjúsági vezető és Laerum a dán náci ifjúság vezetője. A baráti országoknak minősített Olaszország, Jugoszlávia, Finnország, Dánia, Hollandia és Portugália egész vendégküldöttséget küldött. Meghívtak Garmischba 25 külföldi német országos ifjúsági vezetőt is.⁸³⁷

A Levente vezetése 1941. február közepén jelezte, hogy elfogadja a BIV meghívását, s részt vesz a játékokon. A végül 31 fős csapat február 21-én indult Garmischba Herpich Rudolf főhadnagy vezetésével. A HM és a VKF képviselőjében Bélyi és három másik tiszt vett részt. Sztójay jelentése szerint mind a hivatalos körökben, mind pedig a nagyközön-

⁸³⁴ Erre vonatkozó levelezést lásd: Hadtörténeti Levéltár (HL), HM, 1941/Eln. B., Bev. tétel. 20131; MOL, K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.

⁸³⁵ Az előzetes tervezetek során Olaszországból 61 fős, Bulgáriából 20, Spanyolországból 21, Magyarországról 31, Romániából és Szlovákiából 34-34, Jugoszláviából 15, Finnországból 17, Svédországból 2, Dániából 15, Hollandiából 17, Portugáliából 2 fővel számoltak. Japánból további 6 fő részvételét várták. Abteilung Prot. (Pappritz), 8. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen. DZ, 1. März 1941, 6. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 267. o.

⁸³⁶ Königlich Schwedische Gesandtschaft an Axmann, 17. Januar 1941 – PAAA, R 99037; Auswärtiges Amt an die RJF, 18. Februar 1941 – PAAA, R 99037. Schaar, i. m., 316. o.

⁸³⁷ Zahlreiche ausländische Jugendorganisationen Gäste des Reiches. VB, 22. Februar 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 192. o.).

ség részéről Magyarországot kezelték a legnagyobb szimpátiával. A két induló síelő nem tudott lépést tartani a nemzetközi konkurenciával, de a korcsolyázók és a jégkorongcsapat szépen szerepeltek.⁸³⁸ A magyar delegáció 1941-ben tehát már sokkal pozitívabb elbírálás alá esett, aminek háttérében nem állhatott más, mint az 1940 őszen megkötött népcsoportegyezmény, amely szabad kibontakozást engedett a nemzetiszocializmusnak a magyarországi német népcsoportban.

Schirach, az NSDAP ifjúsági nevelésért felelős birodalmi vezetője garmischi ünnepi beszédében kijelentette, hogy a garmischi játékok egy újabb hozzájárulást jelentenek az európai kontinens megbékéléséhez – ami kissé groteszk elvárás volt az éppen Németország által kezdeményezett háború kellős közepén.⁸³⁹ A játékokhoz kötődő ülésen intenzív tapasztalatcserében állapodtak meg különösen a politikai-ideológiai nevelés, a védfelkészítés és az ifjúság gazdasági alkalmazása terén. Célként fogalmazták meg, hogy a jövőben rendszeresen Németország-táborokat tartanak, és a külföldi ifjúsági vezetők a braunschweigi akadémián is tanulhatnak, másrészt a HJ közvetlen segítséget kért a védfelkészítés és a vidékszolgálat helyi felépítésében.⁸⁴⁰

A játékok után a részt vevő külföldi csoportok egyes képviselői számára látogatást szerveztek a birodalmi fővárosba. 1941 elején a Führer is kifejezte azon kívánságát, hogy a jövőben minden – egyébként addigra nagyon szerény számban – Németországba érkező ifjúsági delegációt személyesen fogadhasson, különösen a garmischi játékokra érkezőket. Így a játékok utáni németországi tartózkodás csúcspontját a Führer által adott fogadás jelentette. A garmischi résztvevőket Hess is fogadni kívánta, vagyis a nagypolitikai is valóban kitüntette figyelmével a HJ kezdeményezését. A négy magyar tiszt még egy hétig Németországba maradt, hogy a HJ létesítményeit és háborús bevetését tanulmányozza.⁸⁴¹

7.4.2. A Hitlerjugend 5. nyári játéka Breslauban

A Garmischban a sport terén megkezdődött nemzetközi ifjúsági együttműködés következő állomása a sziléziai Breslau volt. 1941-ben a Hitlerjugend már 5. nyári játékaikat tartotta itt, amelyre szintén első alkalommal hívta meg az európai ifjúság küldöttségeit. A rendezvények fő helyszíne Breslauban a Hermann Göring Sportpálya volt (Hermann-Göring-Sportfeld), ahol a megnyitó ünnepség is zajlott. Ezúttal már 14 ország küldte el csapatát a játékokra, így összesen 750 külföldi ifjú érkezett⁸⁴² (13. ábra).

⁸³⁸ Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, Budapest, 184; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Fritz Krome an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 6. Januar 1941 – PAAA, Budapest, 183; Magyar Királyi Követség Berlin a magyar királyi külügyminiszternek, 1941. február 27. – MOL, K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.

⁸³⁹ Die Jugend Europas in Garmisch. Das Deutsche Mädel, 1941. március.

⁸⁴⁰ Schaar, i. m., 316. o.

⁸⁴¹ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 12. Februar 1941; Notiz zu Prot. A 1164 V 35, 1. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, Budapest, 184; RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; Fritz Krome an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 6. Januar 1941 – PAAA, Budapest, 183; RJF Auslandsamt an die Diensstelle, 27. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

⁸⁴² V. Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941]. „Wir wollen Kameraden bleiben!“. Die Innere Front. NSK, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.); Wachablösung im Lager der Jugend Europas. VB, 12. September 1941 (BArch, NS 22/548); Jugend Europas. Das Junge Deutschland, 1941/9. sz.,

A résztvevők között ott voltak Olaszország, Spanyolország, Norvégia, Finnország, Szlovákia, Dánia, Portugália, Bulgária, Horvátország, Románia, Belgium és Hollandia képviselői. Magyarország 39 fős csapattal állt ki, amelyhez négy kísérő csatlakozott. Egy csapat kiléte kérdéses. Schirach a német kormány és a német ifjúság nevében üdvözölte a vendégeket, és emlékeztette őket, hogy „mindannyian testvérek az európai szellem szabadságáért, a bolsevista terror és az arany hatalma ellen vívott harcban”. Möckel és Hanke körzetvezető ünnepi beszédeinek központi témája is a Németország és szövetségesei által európai egységben, Európa megvédéséért folyó háború miatt szükséges összefogás volt.⁸⁴³ Az időközben a háborúban megsérült Axmann helyettesítő, teljhatalommal felruházott Möckel kifejtette, hogy Breslauban olyan hagyományt szeretnének megteremteni, hogy szabályos időközönként közös versenyezésre hívják az új Európa ifjúságát.⁸⁴⁴ A versenyeket ezúttal úszásban és könnyű atlétikában rendezték.⁸⁴⁵ Mindez már egyértelműen mutatta az esetleges bilaterális problémák ellenére a szorosabb együttműködés irányába való orientálódást. A részt vevő partnerországok azonban még később sem igen látták meg e rendezvények multilaterális lényegét, s elsősorban a Hitlerjugend felé orientálódtak, kommántárjaik a német ifjúsággal való erősödő kapcsolatokról szóltak.⁸⁴⁶

Breslauban Schirach megbeszélést folytatott a külföldi ifjúsági küldöttségek vezetőivel, amelyen kifejtette, hogy az európai ifjúság sok mindenben közös, ezért merülhet fel, hogy a német-olasz ifjúsági együttműködésen túlmutatva létrehozzák az európai ifjúság munkaközösségét, vagyis egy európai ifjúsági szövetséget alapítsanak, amelyhez a jövőben minden európai ifjúság szabad elhatározásból csatlakozhat.⁸⁴⁷

Breslau sikere után a BIV a HJ vízi versenyét (Wasserkampfspiele) és a HJ berlin-grünauai vitorlás és evezős versenyét is nemzetközi keretek között akarta megrendezni, melyre olasz, magyar, horvát és portugál küldöttséget vártak.⁸⁴⁸ Magyar részről a BIV Bartha honvédelmi minsztert kívánta meghívni, amelyet a magyar fél a rövid előkészítési idő miatt lemondott.⁸⁴⁹ 1942. február 15. és március 1. között a HJ ismét felhívást tett közzé a HJ nemzetközi ifjúsági versenyein való részvételre, amelyre 14 országból (Olaszország, Spanyolország, Portugália, Dánia, Finnország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország, Románia, Bulgária, Törökország, Hollandia, Belgium és Norvégia) várt csapatokat. Ez a rendezvény egyelőre ismeretlen okból viszont elmaradt.⁸⁵⁰

217–218. o.; Schaar szerint ez volt az első alkalom, hogy külföldi csapatok vettek részt a HJ rendezvényén, vagyis figyelmen kívül hagyja a garmischi játékok hasonló jellegét. Schaar, i. m., 317. o.

⁸⁴³ V. Sommerkampfspiele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941].

⁸⁴⁴ Deutsche Gesandtschaft an Krome, Budapest, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 183; Bély Miklós, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941.; Die Jugend hilft bei der Neuordnung Europas. DZ, 6. September 1941, 4. o.; Schaar, i. m., 318. o.

⁸⁴⁵ Deutsche Gesandtschaft an Krome, Budapest, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 183; Bély Miklós, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941.

⁸⁴⁶ Telegramm von Sellani an Möckel, 26. Juni 1941 – BArch, NS 28/115, 12–13. o.; Telegramm aus Helsinki an die RJF, 27. Juni 1941 – BArch, NS 28/115, 15–16. o.; BArch, NS 28/115, 15–16, 23, 42, 51, 56–57, 64, 70, 80. o.

⁸⁴⁷ Baldur von Schirach vor der europäischen Jugend. VB, 30. August 1941 (BArch, PK (ehem. BDC), Poo77, Baldur von Schirach).

⁸⁴⁸ AA, an die Deutsche Botschaft in Rom und die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, Agram, Lissabon, 10. September 1941 – PAAA, Budapest, 183.

⁸⁴⁹ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 13. September 1941 – PAAA, Budapest, 183.

⁸⁵⁰ AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 16. Dezember 1941; Luthers Diplogerma nach Budapest, ohne Datum – PAAA, Budapest, 183.

7.4.3. A Hitlerjugend kulturális seregszemléje

Az együttműködés a sporttal párhuzamosan a kultúrára is kiterjedt, amire a Hitlerjugend Weimarban megrendezett birodalmi kulturális napjai (Reichskulturtagung) adtak lehetőséget. Az ifjúság kulturális seregszemléje kapcsán a HJ nem saját ötletét valósította meg, hanem egy több évtizedre visszanyúló hagyományt elevenített fel. Weimarban már 1909-ben megrendezték a német ifjúság ünnepi játékeit, amit 1911-ben és 1913-ban megismélteltek, majd a háború után 1921-ben éledt újjá e hagyomány.

A minden évben megrendezett kulturális napok 1941-ben a Schiller-ünnepi játékok nevet viselték. A rendezvény egyik célja a nemzetköziség keretein belül az volt, hogy a külföldi vendégek megismerkedhessenek a HJ kulturális tevékenységével. Weimarban Olaszország, Szlovákia, Japán, Thaiföld, Spanyolország, Hollandia, Norvégia, Dánia, Finnország, Flandria és Magyarország általában pár fős csapatai képviseltették magukat, és 17 népi német is vendég volt.⁸⁵¹

Az 1941. június 12. és 17. között zajló rendezvénysorozatra a vendégek szokásos, sokszor ünnepélyes keretek között érkeztek meg. Az első napon rendezték meg a kastély dísztermében az *Ifjú növendékek bemutatkoznak* (Junger Nachwuchs stellt sich vor) című rendezvényt, majd az első nap végén nyitó nagygyűlést tartottak. A gyűlésen hagyományosan a birodalmi ifjúságvezető mondott beszédet. A seregszemle során külföldi vendégek részvételével megtartották *A HJ zenei nevelése és annak létesítményei* című munkaülést, színházi előadásokra került sor,⁸⁵² majd újabb munkaülés következett a képzőművészet feladatairól és a HJ építkezési programjáról. A hétvégi program költői órából, színházi előadásból s a kastélyparkban megtartott teázásból állt, *A Führer építményei* címmel előadásra, filmvetítésre került sor, majd a *BDM kulturális tevékenysége* című előadásra, amelyen fellépett a BDM Keleti vidék főkörzetének színjátzó csapata is. Az utolsó napon a város megtekintése volt a program, Möckel teára fogadta a vendégeket, és a Weimar-csarnokban az *Ifjúsági koncertje* jelentette az ünnepélyes zárást.⁸⁵³

Az 1941-es felvezetés után az ifjúság kulturális seregszemléjére 1942. június 18. és július 3. között Weimarban és Firenzében, ismét „magasztos” eszmék felvonultatása mellett került sor. Axmann szerint a rendezvény politikai jelentőséggel is bírt, hiszen demonstrálta az emberi kultúra népben gyökerező értékeit, és így a bolsevizmus kultúraromboló erői ellen irányult.⁸⁵⁴ Weimar és Firenze egyúttal a Berlin-Róma-tengely ifjúsági kifejeződése is volt, ahová ezúttal is meghívták az európai ifjúságok küldöttségeit, így a bolgár, a dán, a finn, a flamand, a horvát, a holland; a norvég, a román, a szlovák,

⁸⁵¹ Wessely an Lauri Vuolasvirtha, 23. April 1941 – BArch, NS 28/115, 181. o.; Ausländische Abordnungen – NS 28/115, 83. o.; RJF an das Grenz- und Auslandsamt, 10. Juni 1941; RJF Grenz- und Auslandsamt an Lamann, 28. Mai 1941 – BArch, NS 28/115, 140, 158. o.; RJF Grenz- und Auslandsamt (Lamann) an Oberbannführer Teichmann, 23. April 1941; RJF Grenz- und Auslandsamt (Lamann) an Oberbannführer Teichmann; 12. Mai 1941 – BArch, NS 28/115, 182–183. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 267. o.

⁸⁵² A darabok kiválasztása is sejtelmes volt: Schiller: Wallenstein, Lessing: Minna von Barnhelm, Wagner: Nürnbergi mesterdalnokok és Goethe: Iphigenie a Tauruson.

⁸⁵³ Zeitenfolge anlässlich der Reichskulturtagung (Ausländer) – BArch, NS 28/115, 86. o.; BArch, NS 28/115, 194. o.; Schleimer, i. m., 190. o.

⁸⁵⁴ DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. DZ, 23. Juni 1942, 4. o.; Europäischer Jugendverband. Südostdeutsche Rundschau, 1942/5. sz., 374–375. o.

a spanyol, a magyar⁸⁵⁵ és a vallón ifjúság képviselőit. A portugál ifjúság a meghívás ellenére nem vett részt a találkozón. A rendezvény alatt folytatott megbeszéléseken született megállapodás arról, hogy német és olasz javaslatra létrehozzák az *Európai Ifjúsági Szövetséget*, amely a tengely ifjúságának vezetésével közös harcra indulhat a bolsevizmus ellen, mint „az emberiség minden törvényének és földrészünk kultúrájának szétrombolója” ellen.⁸⁵⁶ A harc mellett viszont a kultúrára is maradt idő: „A kultúrával teli Európa a kulturális ellenség, a bolsevizmus elleni megfeszített és győzedelmes védekezés közben a tengely vezetése alatt is megtalálja az erőt, hogy népeit a kultúrában is alkotóként fogja össze”⁸⁵⁷ (14. ábra).

A rendezvényen Európa fiatal generációja tehát hitet tett a földrész kulturális javai mellett, amelyet éppen a német Wehrmacht próbált megvédelmezni szövetségeseivel. A német ifjúság célja volt, hogy bemutassa nagymestereinek műveit, és hogy jelezze, hogy a kulturális tevékenység a háború idején is töretlenül folyt. Több hivatalos személy üdvözlő beszéde után a kultúrünnepélyt *Artur Axmann* nyitotta meg a weimari piactéren. Beszédében kitért az európai ifjúsági vezetőkkel folytatott megbeszéléseire, amelyeken sikerült tisztázni az Európai Ifjúsági Szövetség megalakításához elvezető együttműködést.⁸⁵⁸ A kultúrhét magját a munkaközösségek munkája jelentette, melyek a következő témákat tárgyalták meg: zene, ifjúság és könyv, sajtó és ifjúság, ifjúság és színház, rádió. Firenzében még egy munkaközösség ülésezett ifjúság és film témakörben. E tárgyalásokon tettek javaslatot például egy központi szerv felállítására, mely az európai népzene (gyermek- és népdalok, tánc, hangszeres és kóruszene, zenei hallgatók cseréje, színjátkozó csapatok cseréje) gyűjtésére és cseréjére szakosodott volna, vagy az európai ifjúsági irodalom jegyzékének összeállítása, illetve történeti áttekintése lett volna feladata. Az *Alkotó Ifjúság* (Junges Schaffen), *A német és az európai ifjúsági könyv*, *Ifjúság és színház*, *Az európai ifjúsági sajtó a Hitlerjugend zenei nevelése*, *a Hitlerjugend ifjúsági otthonai* kiállítások az ifjúság kultúráteremtő munkájáról tanúskodhattak.⁸⁵⁹

A weimari rendezvény olaszországi folytatására *Firenzében* került sor, de volt program *Sienában* is, a záró rendezvény pedig *Rómában* volt. A HJ a keleti vidéki színjátkozó csoportot kívánta kiküldeni, de hajlandó volt az eredeti 120 fősnél kisebb csapatot küldeni, mivel az olaszok ilyen grandiózus látogatást inkább augusztusban valósítottak volna meg, amikor sok szabadtéri fellépést tudtak biztosítani. Német részről végül 27 vezető és vezetőnlány, valamint 89 fiú és lány indult útnak Olaszországba, köztük a különböző munkacsoportok (zene, ifjúság és könyv, ifjúság és sajtó, színház, rádió) tagjai.⁸⁶⁰

⁸⁵⁵ A weimari rendezvényen Sztójay és Buocz attasé is részt vett. – BArch, NS 28/118, 396, 398. o.

⁸⁵⁶ RJF Auslands- und Volkstumsamt an das AA, 31. März 1942 – BArch, NS 28/115, 223. o. Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.; Gründung eines europäischen Jugendverbandes. VB, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.); Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 139. o.

⁸⁵⁷ Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.

⁸⁵⁸ Schaar, i. m., 321. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 790. o.

⁸⁵⁹ RJF Auslandsamt, 28. April 1942 – BArch, NS 28/115, 265. o. Presse- und Propagandaamt. Benötigte Unterlagen zur Ausstellung, 26. April 1942 – BArch, NS 28/115, 266. o.; Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. DZ, 18. Juni 1942, 3. o.; Zeitenfolge anlässlich der Reichskulturtagung (Ausländer) – BArch, NS 28/115, 86. o.; BArch, NS 28/115, 194. o.; Schleimer, Ute, Die Opera Nazionale Balilla bzw. Gioventù Italiana del Littorio und die Hitlerjugend – eine vergleichende Darstellung. Waxmann Verlag, Münster 2004, 190. o.; Möckisch, Viktor H., A weimari és firenzei kultúrünnepély. Berlini viaszhang, 1942/18. sz., 1942. október, 15–17. o.; Der Führer und der Duce – die Vorbilder der europäischen Jugend. DZ, 26. Juni 1942, 3. o.; Das europäische Jugendtreffen in Weimar und die ungarische Levente. DZ, 23. Juni 1942, 4. o.

⁸⁶⁰ RJF Auslands- und Volkstumsamt, BDM Amtsreferat. Aktennotiz über ein Telefongespräch mit

A film- és festőversennyel, ifjúság kulturális játékokkal, rádióról, moziról, színházról szóló megbeszélésekkel, kóruselőadásokkal, színházi előadásokkal, kiállításokkal tarkított⁸⁶¹ rendezvénysorozat *Ciano olasz külügyminiszter* által adott fogadásával zárult a római *Palazzo Chigi* győzelmi termében, amelyen részt vett egy japán küldöttség is, és itt adtak hangot annak, hogy a három ország szövetsége kívánja a végső győzelmet.⁸⁶² Az olasz rádió naponta többórás műsort szentelt a rendezvénynek, mindegyikben 2-3 nemzet ifjúságát mutatta be. A találkozót követően *Európai Ifjúság* címmel cikksorozat jelent meg Németországban, amelyben bemutatták az egyes országok ifjúsági szervezeteit.⁸⁶³

Az 1943-as eseményekről egyelőre nem rendelkezünk információval, 1944-ben a HJ békeidőben szokásos ünnepi játéka helyett viszont a HJ Weimar-heteit tartották meg, amely lehetővé tette, hogy a háborús bevetésben arra rászolgált, illetve a háborús szakmai versenyben (Kriegsberufungswettkampf, KBWK) győztes fiatalokat részvételi lehetőséggel jutalmazza. Így hívták meg ide a magyarországi, a horvátországi és az észak-schleswigi KBWK-nyerteseket.⁸⁶⁴

7.4.4. Az Európai Ifjúsági Szövetség és a magyar részvétel

Előkészítés és eszmei alapvetés

Az Európai Ifjúsági Szövetség (EISZ) megalakulása Garmisch, Breslau és Weimar után újabb seregszemlére invitálta az „új Európa” ifjúságát. A sport terén kezdődő, majd a kultúrával folytatódó rendezvénysorozat végül *Bécsben* érte el csúcspontját, ahol az addig kibontakozó együttműködés látszólagos szervezeti keretet kapott. Az EISZ megalakítása intézményülése volt annak a tág kapcsolatrendszernek, amely az évek során a Hitlerjugend és az egyes országok ifjúsági szervezetei között kialakult, s amely még a háború alatt is fennmaradt.⁸⁶⁵

A szövetség előkészítéséről első alkalommal a garmischi játékok alkalmával ejtettek szót a HJ vezetői az ott jelen lévő külföldi ifjúsági vezetőkkel folytatott megbeszéléseken. Ezt követően az első konkrét lépés *Axmann* 1941. májusi olaszországi látogatása volt, amely alkalmával találkozott *Serenával*, a Fasiszta Párt főtitkárával, valamint *Cianóval* és *Mussolinivel* is. Az első egyeztetések mellett az EISZ előkészítésére a Birodalmi Ifjúságvezetőség előtanulmányokat készített a szóba jövő tagországok ifjúságáról, azok történetéről, aktuális helyzetéről és fejlődéséről. A vizsgálat egyik legfőbb konklúziója az volt, hogy miként lehet egy szervezetben egyesíteni az alapvetően két típusba sorolható partnerországokat. A „germán” országokban a HJ csakis a nemzetiszocialista ifjúságokkal ápolt kapcsolatot, itt csupán pár ezer főt számláló ifjúsági szervezetek jöhettek szá-

Hauptbannführer Wilke, 30. April 1942 – BArch, NS 28/115, 221. o.

⁸⁶¹ RJF Auslands- und Volkstumsamt, BDM Amtsreferat. Aktennotiz über ein Telefongespräch mit Hauptbannführer Wilke, 30. April 1942 – BArch, NS 28/115, 221. o. Noch nicht endgültig festgelegtes Programm – BArch, NS 28/115, 229. o.

⁸⁶² Möckisch, Viktor H., A weimari és firenzei kultúrünnepély. Berlini viaszhang, 1942/18. sz., 1942. október, 15–17. o.; Presse- und Propagandaamt an das Auslands- und Volkstumsamt, 7. Juli 1942 – BArch, NS 28/115, 263. o.

⁸⁶³ Presse- und Propagandaamt an das Auslands- und Volkstumsamt, 7. Juli 1942 – BArch, NS 28/115, 263. o.

⁸⁶⁴ Reichsführer SS, Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, 10. Juni 1944 – PAAA, R 100346.

⁸⁶⁵ Gründung eines europäischen Jugendverbandes. VB, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.); DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. DZ, 23. Juni 1942, 4. o.

mításba. Délkelet-Európában az országok méretétől függően azonban akár többmillió államifjúságok is működtek.⁸⁶⁶

Az alapítás előkészítése úgy tűnik, 1942 elejétől öltött komolyabb formákat. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a szárnyát bontogató kezdeményezés nem csak amiatt ütközött nehézségekbe, hogy több mint egy tucat országgal kellett megbeszéléseket folytatni, Olaszország esetében pedig egyezkedni a paritás módozatáról. A külügyminisztérium részben a Birodalmi Ifjúságvezetőséggel már korábban is felmerülő problémák miatt, részben pedig hatalmi szempontokat figyelembe véve szkeptikusan tekintett a HJ törekvéseire, s azt a hivatalos birodalmi külpolitikával ellentétesnek minősítette. Az SS *Főhivatalával* és a *Germán Vezetőszerv* (Germanische Leitstelle) képviselőivel folytatott megbeszélések is mind azt mutatták, hogy a nagygermán birodalom és a benne megvalósuló germán népek egysége nyertek prioritást, amit a Birodalmi Ifjúságvezetőségre is rá akartak kényszeríteni. A *Nagygermán Ifjúsági Szövetség* megalapítására tett javaslatokat visszautasítva Axmann azonban kitartott a HJ össz-európai irányvonala mellett, s elutasította az SS által ösztönzött összgermán HJ létrehozását is. Axmann és Schirach a germán népek mellett tehát a román és szláv népeknek is helyet kínált a leendő szervezetben. A külügyminisztérium viszont nem akart „ifjúsági antikomintern-paktumot” látni, mert abban konkurenciát látott. *Günter Kaufmann*, a Birodalmi Ifjúságvezetőség sajtófőnöke később is szívesen hangsúlyozta, hogy a Hitlerjugend már akkor az „európai kurzus” híve volt, amikor más birodalmi és pártszervek még csak germán összefogásban gondolkodtak, mi több szerinte a HJ tette szalonképpé ezeket az elképzeléseket a felsőbb körökben. „Sem a Führer könyvében, sem mozgalmunk vezető embereinek beszédeiben a háború kitörése előtt soha nem volt szó Európáról.”⁸⁶⁷

Nem volt könnyebb dolga Axmannnak személyesen Ribbentroppal sem, akivel leginkább a francia kapcsolatok miatt különbözött össze. Axmann nagyon érdekelt volt abban, hogy Franciaország felosztása után a francia ifjúsággal is baráti kapcsolatokat ápoljon az ifjúsági szervezet. Ez alapján Axmann természetesnek vette, hogy a szövetségbe a francia ifjúság képviselőit is meg kell hívni. Ribbentrop ezt viszont megakadályozta, viszont belement abba, hogy a szervezetben jelen lehessen francia megfigyelő. A francia ifjúság mellett Svájc, Svédország és Törökország meghívása sem volt napirenden.⁸⁶⁸

Schirach a szövetség létrehozását és majdani irányítását az olaszokkal való szoros együttműködésben képzelte el. Ennek megfelelően a tervekben elnöki poszt megosztását irányozták elő a birodalmi ifjúságvezető és az olasz ifjúsági vezető között, azonban tiszteletbeli elnöknek Schirach egyelőre csak magát képzelte el. Ezt a verziót Axmann és Möckel több megbeszélés alkalmával egyeztetette az olasz partnerekkel, és Schirach még a Duce egyetértését is megszerezte az üggyhöz. A szövetség alakuló ülésének helyszínéül *Velencét* szemelték ki. Ennek ellenére még tetemes időt vett igénybe, míg a német-olasz vezetőtan-dem megegyezett a részletekben, ráadásul a német külügyminisztérium is egyre inkább beavatkozott a szervezőmunkába.⁸⁶⁹ A külügyminisztérium miután nem tudta megakadályozni a HJ terveinek megvalósítását, azt tevékeny részvételével akarta kontroll alatt tartani.

⁸⁶⁶ Serena ezt az alkalmat használta fel arra, hogy Axmann olasz-német ifjúsági együttműködésben mutatott érdemeit méltatva kitüntesse a német ifjúsági vezetőt az olasz korona nagykeresztjével. Schaar, i. m., 317. o. Vö. a már idézett Lageberichte, illetve Schaar, i. m., 318. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 789. o.

⁸⁶⁷ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 788. o.

⁸⁶⁸ Luther an Mackensen, 17. Februar 1942 – PAAA, 27634, 369–370. o.; Schaar, i. m., 323. o.

⁸⁶⁹ Luther an Mackensen, 17. Februar 1942 – PAAA, 27634, 369–370. o.

Az olaszokkal való megállapodás érdekében 1942 tavaszán Schirach utazott Olaszországba, hogy magánlátogatás alkalmával részletesen elővezesse tervét mind Cianónak, mind Mussolininek. A Duce nem emelt kifogást az egyedüli tiszteletbeli elnökség ellen, és maga vetette fel, hogy szívesen mondana beszédet a megnyitó ünnepségen. A diplomáciai huzavona végére az is kiderült, hogy az olaszok mégis szívesen látnának olasz tiszteletbeli elnököt is, mégpedig Renato Ricci olasz korporációs miniszter személyében. Axmann újabb, 1942. március végi velencei útja során már a végső részleteket kívánta tisztázni *Vidussoni* olasz ifjúsági vezetővel, a fasiszta párt főtitkárával az április végére tervezett EISZ-alapítóüléssel kapcsolatban. Végül eldönt, hogy olasz részről Ricci lesz a tiszteletbeli elnök.⁸⁷⁰

Schirach a külügyminisztériummal tovább dacolva politikusok meghívását is kilátásba helyezte, mi több, néhány meghívást (Tiso, Tuka, Antonescu, olasz és japán követ) már el is küldött. Mindez azt mutatta, hogy politikai jelentőséget is tulajdonított a rendezvénynek. A külügyminisztérium a saját mundér tekintélyét féltve viszont semmiképpen sem akarta, hogy a rendezvény túlmutasson egy szimpla ifjúsági találkozón. Így felszólították a Hitlerjugendet, hogy ettől tekintsen el, ami viszont nem orvosolta a már meghívottakkal szemben kialakult kínos helyzetet.⁸⁷¹ A diplomáciai részvétel azért is problémás volt, mert Schirach a Birodalmi Ifjúságvezetőség külföldi megbízottait használta fel arra, hogy kapcsolatba lépjen az érintett országok vezetőivel abból a célból, hogy azok csatlakozzanak a Roosevel felhívása elleni tiltakozáshoz. Ez később az egész ifjúsági kongresszus vezérelvévé is vált, bár több országban nem értették, és kifogásolták a német diplomácia párhuzamos útjait. Az olasz diplomácia kifejezetten deklarálta, hogy a tiltakozáshoz való csatlakozás csak abban az esetben lehetséges, ha Németország megteszi a szükséges kérést az olasz külügyminisztérium felé.⁸⁷²

Schirach azt is felvetette a külügynek, hogy nem kellene-e meghívni az érintett országokból az ifjúsági vezetők feletteseinek számító nevelésügyi minisztereket is. Magyar részről így *Szinyei-Merse Jenő* neve merült fel. Ebben a kérdésben a döntést Schirach a külügyminisztériumra hagyta. Emellett meg akarta hívni az európai szellemi élet néhány vezető egyéniségét is: többek között Norvégiából *Knut Hamsun*t, Svédországból *Sven Hedint*, Magyarországról *Kodály Zoltánt*, *Dohnányi Ernőt* és *Nyírő Józsefet*.⁸⁷³ Ezzel a külügyminisztérium egyet is értett. Az európai szellemi élet jeles képviselői kísérőprogramként műveikből tarthattak volna felolvasást, politikai beszédeket nem tartottak. A Birodalmi Ifjúságvezetőség azonban ehhez sem tartotta magát, mivel arra kérte a művészeket, hogy országukat és a kontinenst érintő kérdésekről beszéljenek. Így *Colin Ross* német felfedező, újságíró a holnap világról beszélt, amelyben messzemenően politikai kijelentéseket tett.

⁸⁷⁰ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Unterstaatssekretär Luther, 31. März 1942 – PAAA, R 27632, 38–39. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.

⁸⁷¹ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 790–791. o.

⁸⁷² Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

⁸⁷³ Flandriából Felix Timmermannst, Dániából Sven Fleuront, Finnországból Bertel Grienberget, Romániából Lidiu Repreanu és John Pillatot, Bulgáriából Todor Draganovot, Horvátországból Ivan Mestrovicót, Szlovákiából Tido Gaspart, Spanyolországból Conde de Foxát és Cruan Antonio Zunzunegi Loredót. Uo., 159–168. o.

A külügyminisztérium lépett közbe annak érdekében is, hogy az eredetileg nyolcnaposra tervezett programot a háborús idők miatt 4-5 naposra rövidítsék le. E lépés jogosságát támasztotta alá, hogy az olykor több mint ezer fős fogadások a külügy szerint némely résztvevőnél a kellemetlenség érzését keltették.⁸⁷⁴ A külügyminisztérium fenntartásaival szemben eleinte kifejezetten segítőkésznek mutatkozott a propagandaminisztérium, amely nagy sajtónyilvánosságot ígért az eseménynek, ebből azonban semmi sem lett. A *Birodalmi Propagandaügyi Minisztérium* később ugyanis már azt tartotta szem előtt, hogy mind az alakuló ülés, mind a leendő szövetség kulturális jellegét minimálisra szorítsa vissza. Mindez nem elvi kérdés volt, hanem a régi Berlin-Bécs, Schirach és Goebbels közötti, a kulturális vezető szerep féltése miatti ellentétre volt visszavezethető.⁸⁷⁵

Összességében a külügy mind az előkészítés, mind pedig a lebonyolítás terén nagy hiányosságokat látott, és nem tartotta szerencsének, hogy a német szervek nem képesek arra, hogy kifelé egységes álláspontot mutassanak. Különösen fontos volt az a tanulság, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség külfölddel kapcsolatos tevékenységét összhangba kell hozni a birodalom külpolitikájával. Felhívták a figyelmet arra, hogy a Birodalmi Ifjúságvezetőség más ifjúságokkal fenntartott kapcsolata nem irányulhat arra, hogy azokat nemzetiszocialista szellemiséggel hassák át, és ezen a módon egy testileg felkészült, erős nemzeti tudattal rendelkező ifjúság jöjjön létre, amely később erős tényezőként szállhat szembe a német érdekekkel. Sokkal inkább arra kellett irányulnia a Birodalmi Ifjúságvezetőség tevékenységének, hogy kapcsolatot ápoljon ezekkel az országokkal, s megakadályozza, hogy a germán ifjúsági szervezetek a cserkészségekhez kötődjenek. Ezt a célt kellett maga elé tűznie az EISZ-nek is, ha pedig ez e keretek között nem volt lehetséges, akkor csak arra lehetett használni a szervezetet, hogy legalább fennmaradjanak a kapcsolatok. A külügy szerint ezek a szempontok a háború után, amikor majd Anglia hegemoniális helyzete már megszűnik, könnyedén megvalósulhatnak. Addig is azonban szem előtt kellett tartani őket, még a háború idején is.⁸⁷⁶

1942-ben megindultak a kétoldalú tárgyalások a szóba jövő részt vevő országok ifjúsági vezetőivel.⁸⁷⁷ Bély altábornagy 1942 márciusában járhatott Berlinben, ahol Axmannal beszélt meg az erre vonatkozó terveket. Axmann kifejtette, hogy az EISZ olyan új típusú szervezet lesz, amelynek nem lesz apparátusa, s a szervezet célja az lesz, hogy az európai ifjúság nevelésében és vezetésében az „új Európa” célkitűzéseinek megfelelő összhangot teremtsen. Axmann csupán egy vezetőkart (Führerring) tervezett a szövetség élére, de annak határozatai nem lettek volna kötelező érvényűek az egyes országokra. Európában összesen 16 államot vett számba, s ezek ifjúsági vezetői képezték volna a vezetőkart. Tagjai meghatározott időpontokban tanácskozársra ültek volna össze, s minden tagja egy szakkérdéssel foglalkozott volna. Axmann hízelgő módon már ekkor Bélynek szánta az előkatonai nevelést, mert szerinte az Magyarországon volt a legfejlettebb. A vezetőkár központi hivatalát Berlinbe tervezték, ahová minden tagállam állandó küldöttet menesztett volna.⁸⁷⁸

⁸⁷⁴ Uo., 159–168. o.; Vortragsnotiz für den Reichsaußenminister, Geheim, 8. Oktober 1942 – PAAA, R 27650, 217. o.

⁸⁷⁵ Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 787–791. o.

⁸⁷⁶ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.

⁸⁷⁷ Ezeket lásd az egyes országoknál, Schaar, i. m., 319. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 789–790. o.

⁸⁷⁸ Sztójay felhívta a figyelmet arra, hogy a legtöbb ország esetében valóban ifjúsági vezető jelenik majd meg,

A tárgyalások végeztével a tényleges előkészítést az EISZ megalapításával megbízott főtitkárság (Generalsekretariat für die Gründung des EJV) vette kézbe Erhard Wessely irányításával. Ez a bizottság állította össze a pazar programot is, amely a kulturális rendezvények mellett politikai gyűlésekre is hangsúlyt helyezett, s a résztvevőket a város legjobb szállóiban szállásolta el. A 14 országból érkező kb. 300 vendég összesen 44 millió ifjút képviselt⁸⁷⁹ (15. ábra).

Az alapítókongresszus

A kongresszus felütését Baldur von Schirach szeptember 4-i rádióbeszéde jelentette, amelyben első alkalommal reagált Roosevelt hírhedtjé vált 1942. szeptember 3-i beszédére és jelentette be az EISZ megalapítását. Roosevelt Washingtonban a Nemzetközi Hallgatói Kongresszuson tartott beszédében arról tett említést, hogy Németország és szövetségesei az ifjúságnak csak a halált tudják kínálni, mellyel szemben az Egyesült Nemzetek a szabadság és az igazságosság garantálója volt. Schirach beszédében kiemelte, hogy ebben a hónapban a nagy sorsközösség szimbólumaként összefog az európai ifjúság. Találkozzukon az ifjúság önálló – politikától független – vezetése, a szociális igazságosság, a bajtársiasság lesznek a döntők, s itt a kis népeknek is azonos joguk lesz az önállóságra és a népi sajátosságok őrzésére. Rooseveltnek szemére vetette, hogy kirobantotta a világháborút, hogy harmadszor is elnök lehessen, ők maguk viszont azért harcolnak, hogy megakadályozzák Roosevelt „elzsidósodott” családjának alattomos céljait, a pénzuralmának megteremtését a szellem felett. Kinyilvánította, hogy a háborút csak Európa nyerheti meg.⁸⁸⁰ Ez a válaszreakció is rávilágított arra, hogy a kongresszus – a külügyminisztérium minden igyekezete ellenére – politikai jellegű rendezvény lett.

Schirach azon előzetes szándékát, hogy az alakuló ülésre Velencében kerüljön sor, a külügyminisztérium azzal akadályozta meg, hogy nem adott kiutazási vízumot a HJ vezetőinek. Az alapításra tehát csakis a birodalmi határokon belül kerülhetett sor. A kongresszus így végül Bécsben ült össze, 1942. szeptember 13. és 19. között, olyan időpontban, amikor Németország legnagyobb európai területi kiterjedését érte el. Az egyes országok 20 fős küldöttséggel vettek részt. Az alapításon a két vezető hatalom mellett részt vett Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Horvátország, Hollandia, Norvégia, Románia, Szlovákia, Spanyolország és Magyarország.⁸⁸¹ A kongresszus két napján a japán nagykövet is részt vett. *Dániából* a dán Nemzetiszocialista Munkáspárt ifjúsági vezetője, Jensen kapott meghívást, s ehhez hasonlóan *Belgiumból*, *Hollandiából* és *Norvégiából* is a náci ifjúságok vezetői vettek részt.⁸⁸² *A svédek*et, *a svájciakat* és *a franciákat* azonban nem

ami hátrányt jelenthetett Bély számára, különösen a szomszédos országokkal szemben. Ezért azt javasolta, hogy Bély az Ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelés országos vezetője (Ihnetov) cím mellett az ifjúság országos vezetője címet is hivatalosan használhassa, így egyenrangú főként képviselhette volna a magyar ifjúságot a többi között. Magyar Királyi Követség a magyar királyi külügyminiszternek, Berlin, 1942. április 2. – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁸⁷⁹ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 791. o.

⁸⁸⁰ Roosevelt beszédét idézi Schaar, i. m., 325–326. o.

⁸⁸¹ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

⁸⁸² Ezekben az országokban államifjúságnak minősülő szervezetek nem is léteztek. Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Luther für den Gesandten v. Rintelen, 11. August 1942 – PAAA, R 27651, 95–97. o.; Kameradschaft der europäischen Jugend. DZ, 26. September 1942, 1–2. o.;

hívták meg a rendezvényre. Megfigyelő státusban jelen volt viszont *Jacques Schweizer* az *Új Európa Ifjai* (Les Jeunes de l'Europe Nouvelle) szervezet *Kollaborációs Csoportjának* (Groupe Collaboration) képviselője, akivel a Birodalmi Ifjúságvezetőség tulajdonképpen illegális, a külügyminisztériumot megkerülő kapcsolatokat ápol. A német delegáció részeként részt vett a *Cseh Ifjúsági Kuratórium* képviselője, valamint *Alexander Matheas* és *Gustav Kalkun* személyében a lett és az észti ifjúságok vezetőségi tagjai.⁸⁸³

Feltűnő volt a magyar diplomácia számára a portugál ifjúság távolmaradása, de annál nagyobb meglepetésként hatott a kongresszus végén a portugál küldött megjelenése. Az ügy hátterében a *Béldy* által szerzett információk szerint az állt, hogy a portugálok nem akartak csatlakozni a szövetséghez, német részről viszont fontos érdek fűződött ahhoz, hogy minden európai ifjúság német(-olasz) vezetés alá kerüljön. Az előzetes tárgyalások eredménytelenségei után azonban mégis sikerült megnyerni Portugáliát is az ügynek. A tárgyalások ez esetben is már nyáron megkezdődtek, Möckel a weimari kulturális sereg-szemléről úgy utazott titokban Lisszabonba, hogy arról még az olaszokat sem értesítette.⁸⁸⁴ Ez egyben a két fél egymáshoz való viszonyát is hűen tükrözte.

A magyar küldöttség tagjai leginkább a Honvédelmi Minisztérium VIII. csoportfőnöksége, valamint 40. osztálya, illetve a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) munkatársai közül kerültek ki. Béldy szerint a magyar ifjúság képviselőit „a régi világháborúban és a jelenlegi háborúban egyaránt nagy részt vállaló szövetségest megillető fegyverbarátsággal és őszinte megbecsüléssel fogadták”.⁸⁸⁵ A Béldy által vezetett magyar delegációban számos személy helyet kapott, köztük vitéz *Kudriczy István* vezérkari ezredes, a Leventék Országos Parancsnoka, vitéz *Lászlóffy László* alezredes, a Társadalmi Sport és Testnevelés vezetője.⁸⁸⁶

Bécsbe elsőként Béldy, a Társadalmi Sport és Testnevelés vezetője (Lászlóffy) és a Leventék Országos Parancsnoka, Kudriczy érkezett meg. Béldyt megérkezésekor az asperni repülőtéren személyesen fogadta Schirach, és mindvégig „kitüntető szívéllyességgel bánt vele”, például Béldyt társaival együtt saját autóján vitte a hotelba. Schirach mellett megjelent *Budäus*, a helyi HJ-területvezető bevetési stábjának vezetője és von *Behr* SS-helyőrségparancsnok, illetve felsorakozott egy HJ-díszszázad. A küldöttség többi tagját Axmann részesítette hasonló fogadtatásban. A német rendezők figyelmessége kiterjedt arra is, hogy a magyar küldöttség ne a szomszédos országok képviselőivel kerüljön egy fedél alá. A kongresszus első napján a magyar küldöttség délelőtti megbeszélést tartott, hogy összehangolják a magatartásukat, és egységes utasítások szerint járjanak el. Délben Béldy, Lászlóffy és Kudriczy látogatást tettek von Streccius gyalogsági tábornoknál,

Europäischer Jugendverband. Das Junge Deutschland, 1942/9. sz., 225–226. o.; BArch, NS 28/116, 20–21. o.; Stachura, The German Youth Movement, i. m., 160. o.; Klose, Generation im Gleichschritt, i. m., 248. o.; Boberach, i. m., 64. o.; Schaar, i. m., 324–325. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 790–791. o.

⁸⁸³ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 792. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 267–269. o.

⁸⁸⁴ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

⁸⁸⁵ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁸⁸⁶ További résztvevők: vitéz Major István alezredes, Bakay Árpád alezredes, vitéz Szalay Lajos alezredes, Lovas László vezérkari őrnagy, Dr. Saád Ferenc szak. szolg. őrnagy, dr. Nagypataky Gyula orvos őrnagy, Víz Elemér százados, P. Tarcsafalvy Lajos szkv. tábori főlelkész, vitéz Tárczay-Felicides Román minisztériumi osztályfőnök, dr. Emődy István minisztériumi tanácsos, Kolozsváry Béla testnevelő tanár (cserkész), Hübbner József népm. titk., dr. Szeghalmy László Ipok. Titk., Gulyás Kálmán tn. előadó, dr. Ferenczy Emil ea. és Tódor Kálmán titkár. Uo.

Stümel tábornoknál (bécsi katonai körzet parancsnoka), valamint Bécs város parancsnokánál, amely Béldy beszámolója szerint a régi bajtársi szellemben történt.⁸⁸⁷

Az Európai Ifjúság alakuló ülése szeptember 14-én délután fél háromkor kezdődött a régi osztrák parlament épületében, az NSDAP bécsi székházában, ahol Schirach és az ifjúsági vezetők bevonulása kiért és harsonazengés közepette zajlott. A német vezető személyiségek közül részt vett többek között *Robert Ley*, a *Német Munkafront vezetője*, *Viktor Lutze SA-vezér* és *Wilhelm Bohle*, az NSDAP AO vezetője.⁸⁸⁸ A kongresszus táviratban köszöntötte a Führert és a Ducét, amelyre a két vezér ugyancsak köszöntő táviratban válaszolt.⁸⁸⁹

A megnyitóbeszédet Baldur von Schirach bécsi körzetvezető és birodalmi helytartó, az NSDAP nevelésért felelős birodalmi vezetője tartotta. Hosszú beszédében beszélt az ifjúság, az ifjúkor szépségeiről, mindazokról a küzdelmekről, amelyekben fiatal és idős egyaránt részt vett, így a háborúról, Versailles-ról, az egykori szövetségesekről és szenvedéseikről, a békék utáni káoszról és mindebben a zsidók szerepéről. Utóbbi pont egyben arra is lehetőséget adott Schirach számára, hogy indokolja és méltassa saját szerepét abban, hogy Bécszet zsidómentessé tette. E jobbára politikai jellegű felvezető után rátért az ifjúság méltatására. Ecsetelte a Hitler előtti nem egységes és politikai program nélküli korszakot, az Adolf Hitler által az ifjúságnak adott új ideálokat, bemutatta a Hitlerjugend fejlődésének egyes pontjait, méltatta az olasz államifjúságot. Egyben utalt az ifjúságvezetés két alapvető típusára: a Németországban megvalósult „ifjúság vezeti az ifjúságot” elvre, illetve az ifjúság számára kijelölt vezetőrétegről, mint például Olaszországban. A tengely ifjúsága ideális fejlődésének ellenpólusaként mutatta be az amerikai ifjúságot, amely Roosevelttel rossz példamutatása mellett felnőve sem kenyérrel, sem munkával nem rendelkezett. Roosevelttel mint kapitalista háborús bűnös szemben tehát az európai népek zárt ifjúságai az új nemzeti és szociális rend eszméjét helyezte szembe, amely nem ismert osztálykülönbségeket, hanem származástól függetlenül egyenrangúságot hozott minden ifjú számára. Ennek az eszmének a közös európai hordozója csak az újonnan megalapított Európai Ifjúsági Szövetség lehetett. Így az első naptól kezdve újfajta fegyvert jelent a háborúban. A szeptember 4-i nyilatkozatot követően Schirach most már tehát a teljes kongresszussal, s Európa ifjúsági szervezeteinek támogatásával utasíthatta vissza a Roosevelttel által terjesztett eszméket.⁸⁹⁰

⁸⁸⁷ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. I.; MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 1942. szeptember 13. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁸⁸⁸ Valamint Walter Buch pártbíró, Karl Hanke alsó-sziléziai, Fritz Bracht felső-sziléziai, Hugo Jury alsó-dunai, Siegfried Uiberreither steiermarki körzetvezető.

⁸⁸⁹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, VB, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.); Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 792. o. A Führer távirata: „Ich danke Ihnen und den in Wien vertretenen Führern der europäischen Jugend für die mir übermittelten Grüße von der Gründungstagung des Europäischen Jugendverbandes und erwidere sie mit meinen besten Wünschen für einen vollen Erfolg der Tagung.” A Duce távirata: „Ich habe mich sehr gefreut, über den Gruss, den Sie mir im Namen des Europäischen Jugendverbandes gesandt haben. Ihre große Tradition lebhaft mitführend, wünsche ich der europäischen Jugend den grössten Erfolg in ihrer Mission, die zu erfüllen sie berufen ist.” – Telegramme des Führers und des Duce an den „Europäischen Jugendverband”. DZ, 17. September 1942, 3. o.

⁸⁹⁰ Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung

Az Európai Ifjúsági Szövetség Schirach szerint a nemzetek Európájának olyan közössége, amely messzemenőig figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat, s nem akar minden országra egységes rendet és elveket kényszeríteni, mint a cserkészmozgalom. Schirach véleménye alapján csak ez jelenthetett garanciát arra, hogy a szövetség teljesíthesse politikai és nevelési feladatait. A szövetség legfőbb deklarált feladata az európai összetartozás tudatának erősítése volt az ifjú generációban, amely az európai ifjúságok munkaközösségeként az egyes tagok életébe való beavatkozás nélkül dolgozik. A szövetség így elutasított mindennemű páneurópai kezdeményezést, és a világ legnagyobb ifjúsági szervezeteként feladata teljesítésekor abból a gondolatból indult ki, hogy „a nemzet, az otthoni szülői ház és a nemzeti ifjúsági közösség az ifjúság döntő nevelési eleményeit jelentik”. A nyugati hatalmak és különösen Roosevelttel által elindított háború az eszmei sorstársakat azonban már rég fegyverbarátokká is tette: „Azok a nevelési ideálok, amelyek lelkesítik közösségünket, vérrel pecsételtettek meg.” Schirach kifejtette, hogy a szervezeti felépítésben nem a demokrácia elvei érvényesülnek, mert minden ország egyenrangú, függetlenül attól, hogy mekkora lakosságot és ifjúságot képvisel.⁸⁹¹

Utalt rá, hogy a szövetség munkabizottságait más-más országok vezetik, amelyek az adott területen a legjelentősebb munkát tudhatták már addig is maguk mögött. A tagok látszat egyenrangúsága mellett a szervezet vezetését a tagok egyetértésével Németország és Olaszország vette át. Schirach a jövőre nézve célként fogalmazta meg, hogy a szervezet évente egyszer összeüljön, s 1943-ra olasz helyszínt javasolt, később pedig a jelentkezések alapján az elnökség döntötte volna el a további helyszíneket. A szövetség munkaközösségei az elnökség egyetértésével azonban önálló üléseket is tarthattak, ilyenkor a munkaközösséget vezető állam egyik városát tartották célszerű helyszínnek. A munkaközösségek vezetői jelentési kötelezettséggel tartoztak az elnökség felé. A szervezetbe csak az adott kormány által erre felhatalmazott ifjúsági vezetés által benyújtott igény alapján lehetett belépni, amelyet az elnökök hagytak jóvá, vagy utasítottak el. Kilépés az adott kormány engedélyével írásban benyújtott nyilatkozat esetén vált lehetségessé, amelyet a két elnök hagyott jóvá.⁸⁹²

Axmanna a találkozót leginkább az európai ifjúsági együttműködés fejlesztésére, az európai ifjúság háborús erőfeszítéseinek fokozására, az európai népek hangulatának ifjúság

des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, i. m., 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorganisationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355–357. o.; Fernschreiben (G-Schreiber) Luther, 5. September 1942 – PAAA, R 27651, 20. o.; Neutrale Jugend? Münchener Neueste Nachrichten, 29. September 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 196. o.)

⁸⁹¹ Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorganisationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355–357. o.; Bekenntnis der Jugend zum Neuen Europa. Die Hitler-Jugend im Kriege, 21. Bericht, 1942. október, 8–9. o.; Das Gesicht des jungen Europa. Südostdeutsche Rundschau, 1943/1. sz.

⁸⁹² Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942.; Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete); K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Taage: Die Hitler-Jugend, 83–84. o.; Bericht über die Gründung eines Europäischen Jugendverbandes als Zusammenfassung faschistischer Jugendorganisationen in Europa, 14. September 1942. In: Jahnke-Buddrus, i. m., 355–357. o.

általi befolyásolására látta alkalmasnak, s mindemellett megmutathatta a külpolitika e találkozót ellenző irányítóinak, hogy a HJ külügyi tevékenysége is hasznot hozhat.⁸⁹³

Thomas Mann BBC-ben az alapítással kapcsolatban elhangzott rádióbeszédében kifejtette, hogy az alapításnak nagyszerű ünnepségnek kellett volna lennie Sztálingrád bevétele alkalmából. Schirach beszédét egyenesen hülyeségnek és szemtelenségek nevezte, s utalt rá, hogy a náci a kultúrát védelmezők nevében keleten éppen nem sokkal korábban verték szét a Csajkovszkij- és a Gogol-múzeumot.⁸⁹⁴

Az alapítóülésem a kongresszus Schirach javaslatára egyhangúlag elnökké választotta Artur Axmann német birodalmi ifjúságvezetőt és Vidussoni olasz ifjúsági vezetőt. A két elnök tragikus hasonlósága volt, hogy mindketten elvesztették jobb karjukat a háborúban (előbbi a keleti fronton, a másik a spanyol polgárháborúban). Az állandó elnökséggel Renato Ricci olasz korporációs minisztert, egykori ifjúsági vezetőt bízták meg. Az ülésen a szövetség két elnökének javaslatára Baldur von Schirachot és Renato Riccitt az ifjúság érdekében kifejtett tevékenységük méltatásaként tiszteletbeli elnöknek választották. Ezután került sor a munkabizottságok elnökeinek megválasztására. Minden részt vevő országnak jutott legalább egy bizottság: a sporttal foglalkozó bizottságot *Tschammer und Osten* birodalmi sportvezető (magyar tagja Bakay Árpád alezredes) vezette. A népiség és hagyomány (Volks- und Brauchtum) bizottságát *Macek*, a szlovák Hlinka-Ifjúság vezetője (magyar tag: Hübbner József népm. titkár) irányította. Az előkatonai képzés bizottságának élére vitéz *Béldy Alajos* került. A Béldy-féle bizottság magyar tagja Kudriczy volt. *Iliescu* román tábornok az ifjúság iskolai nevelése (magyar tag: dr. Saád Ferenc, szakszolg. őrnagy) bizottság élén állt. A szociális segítségnyújtás bizottságát *Pilar Primo de Rivera* irányította, magyar tagja pedig Szalay Lajos alezredes volt. A bizottságok vezetői tisztségei 3 évig voltak érvényesek.⁸⁹⁵ A *Nagy Vezetőtanács* (Großer Führerring) a szervezet vezetőségéből és a munkaközösségek elnökeiből tevődött össze.⁸⁹⁶

A megnyitón az ifjúsági vezetők nyilatkozatokat olvastak fel. Béldy deklarációjában kiemelte, hogy az európai ifjúság építő munkájából a magyar ifjúság is követeli részét, amely egységesen Béldy mögött áll. Örömet fejezte ki az ifjúság nevében, hogy más országok ifjúságaival dolgozhat együtt. Beszélt a bolsevizmusról mint minden európai kultúra

⁸⁹³ Schaar, i. m., 404. o.

⁸⁹⁴ Rundfunkansprache von Thomas Mann über BBC London anlässlich der Gründung des Europäischen Jugendverbandes, 24. Oktober 1942. In: Jahnke – Buddrus, i. m., 446–447. o.

⁸⁹⁵ Az ifjúsági és jogi bizottságot a bolgár Kleckov (magyar tag: dr. Emődy István min.o.tan.), ifjúság szakmai nevelésének bizottságát a horvát Prof. Dr. Orsanic (magyar tag: dr. Szeghalmy L. IPOK titk.), az „Ifjúság és család” munkabizottságot a spanyol Elola, a női ifjúság munkacsoportot Rüdiger, Pilar Primo de Rivera és az olasz női ifjúsági vezető Dr. Testa vezette, az épületek és utazások (Bauten und Fahrten) bizottságot Möckel (magyar tagja Gulyás Kálmán mérnök), az olasz Selani (Vidussoni helyettese) a sajtó, film és rádió bizottságot (magyar tagja: Major István alezredes), az olasz Bonamici (Vidussoni helyettese) a vezetőnevelést (magyar tag: Lászlóffy László alezredes), a belga dr. Lehemre az ifjúsági egészségügyet (magyar tagja: dr. Nagypataky Gy. orvos-őrnagy), a dán Jensen a szabadidő-alkotást (magyar tag: dr. Ferenczy Emil tn. Előadó), a finn Louhivuori pedig az etikai nevelést (magyar tag: P. Tarcsafalvy L. szkv. Táb. Főlelk.). A holland van Geelkerken a kultúra és művészet (magyar tag: Kolozsváry Béla tn. tan.), a norvég Axel Stang miniszter a vidékszolgálat (magyar tag: Tódor Kálmán ea.) vezette.

⁸⁹⁶ Rede Baldur von Schirachs auf dem Kongress des „Europäischen Jugendverbandes”. DZ, 16. September 1942, 5. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 793. o.; Az Európai Ifjúsági Szövetség munkaközösségeinek szervezete. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, VB, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.); Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 792. o.; Der Europäische Jugendverband. Das Junge Deutschland, 1942, 10. sz., 284–286. o.

és a keresztény alapokon nyugvó európai nemzetek lerombolójáról, és az ez ellen való küzdelemben az ifjúság keresztény erkölcsi nevelésének elengedhetetlen mivoltát hangsúlyozta. Ezeket a magyar ifjúság számára, már évszázadok óta fontos örökséget képező értékeket Bély szerint meg kellett menteni, mert csak ezen alapulhatott Európa jövőbeni békéje és boldogulása. A bolsevizmus elleni harcban az ifjúságnak mélyen magáévá kell tennie három alapértéket: a hazaszeretetet, a keresztény erkölcs elfogadását és a családi értékek magasztalását. A hazaszeretet, a saját nemzetért való minden áldozat vállalása mellett más nemzetek tisztelete is fontos tényező – hangzott Bély állásfoglalása.⁸⁹⁷

A Bély által felolvasott deklaráció szövegét a németek már pár héttel korábban kézhez kapták, s nem emeltek kifogást annak német részről bizonyára merésznél ható, a keresztény etikát erősen kihangsúlyozó tartalma ellen. Bély szerint feltűnést, „de általában közmegnyugvást keltett egyúttal, mert ily deklarációt csak a magyar delegáció hozhatott a plénum elé”. Bély szerint nagy hatása volt beszédének, és úgy vélte, hogy a következő évi római ülés erősen a keresztény etika jegyében telik majd. Ricci záróbeszédében kiemelte a magyar delegáció vezetőjének személyét, és a magyar hadsereget „minden háborúból győztesen visszatérőnek” nevezte.⁸⁹⁸ Eddig a magyar szereplés nem adott okot panaszra, a szomszéd országokkal fennálló nem harmonikus viszony azonban Bécsben is kiütöközött.

A magyar fél túlérzékenységet mutatott, hogy olyan esetekben is a szomszédos országok akcióját, illetve magyarellenes hangulatot vélt felfedezni, amikor arra nem volt ok. A követség által a magyar delegáció mellé kiküldött kultúrelőadó tudni vélte, és magyarellenes lépésnek tekintette azt, hogy arra kérték Bélyt, rövidítse le beszédét, s hagyja ki annak a keresztény erkölcsre és vallásra vonatkozó részeit. Ezzel szemben a valóságban Bély valóban eleget tett a technikai okból kért rövidítésnek, míg a másik pont nem is szerepelt a kérésben. Buócz attasé – tovább kombinálva – annak tudta be a rendezők azon kérését, hogy mindenki anyanyelvén tartsa meg beszédét, hogy ne értsék Bély beszédének kifogásolt részeit. Valójában a rendezők csak erősíteni kívánták a nemzetek önállóságának látszatát, s kizárólag a német fennhatóság alatt élő ifjúságokat (norvégok, dánok, flamandok és hollandok) kötelezték a német nyelv használatára. Bély beszédének ominózus része viszont valóban nagy elismerést váltott ki elsősorban a spanyol, majd az olasz, a finn, a bolgár és a holland delegáció tagjaiból.⁸⁹⁹

Bély kiemelte, hogy Schirach több ízben nyilvánította ki megbecsülését a magyar nemzet iránt, a résztvevők bemutatásában kiemelte a magyar vezetőt. Bély felszólalását a kongresszuson nem sablonszerűen, hanem baráti gesztussal jelentette be („Most vitéz Bély Alajos tábornagy, Magyarország képviselője beszél, aki hozzánk igen közel áll”). A megnyitó utáni fogadáson Schirach kiemelten sokat foglalkozott Bélyvel, és személyesen kérte fel, hogy az európai szellemi élet vezető férfiainak rendezvényén a tudományos akadémián az első előadások alatt elnököljön.⁹⁰⁰

⁸⁹⁷ Erklärung bei der Eröffnung des Europäischen Jugendverbandes. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁸⁹⁸ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁸⁹⁹ Bély Szinyei-Merse Jenő VKM-nek, 1942. november 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁹⁰⁰ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7.

Az incidenseket leszámítva a magyar fél elégedetten adott hangot annak a kitüntetett bánásmódnak, amelyet a magyar küldöttség, s különösen Bély altábornaggyal szemben tanúsítottak. Nyilván politikai szándékok játszottak ebben szerepet, így például a magyar hadsereg bevetése, az SS-toborzás, a Kállay kormány visszafordítása német irányba stb. Külön elégedettséggel töltötte el a magyar diplomáciát, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség munkabizottságai közül Bély elnökletére bízták az egyik legfontosabb munkabizottságot, az előkatonai képzés bizottságát. Ezzel szemben például a román küldött a kevésbé fontos iskolai bizottság elnöki tisztét kapta.⁹⁰¹

A megnyitó ülést követően ünnepélyes keretek között írták alá az Európai Ifjúsági Szövetség alapító okmányát. Ezután a résztvevők a várszínház (Burg) előtti emelvényre vonultak, ahol a HJ 45 perces felvonulását tekintették meg. A kongresszust rendkívül fényes külsőségek között rendezték meg, szinte „császári pompával”. A Burgban és Schönbrunnban hatalmas, több száz fős díszbédék zajlottak, különleges alkalmakkor pedig a császári étkezészetet használták. A hivatalos programok után hajnalig tartó mulatságot rendeztek, állítólag Schirach határozott utasítására. A követség szerint a külföldiek meg is jegyezték, hogy „Bécs hú maradt önmagához: táncol a kongresszus”. Az egyes rendezvények német résztvevőinek nagy része pedig a bécsi Gestapo emberei közül került ki.⁹⁰²

A megnyitót követően a munkabizottságok üléseztek. A Bély-féle bizottságban lényegi változtatás nélkül fogadták el a Bély által előterjesztett közös munkarendet, megszerkesztették a szövetség elnökei számára a munkabizottság zárójelentését. Ezzel a bizottság a bécsi tevékenységét be is fejezte.⁹⁰³

A kongresszus utolsó napján, szeptember 18-án 15 órakor a parlament épületében került sor a szövetség záróülésére. A megnyitóbeszédeket Ricci és Schirach tartották, majd ezután került sor a munkaközösségek elnökeinek beszédére. A Bély által vezetett munkaközösség nyilatkozatában kifejtette, hogy az előkatonai képzés a jövőben az államok egyik legfontosabb feladata lesz. Ezt fogja elősegíteni az európai ifjúságok nagymértékű tapasztalatcseréje, de a szövetség nem kíván egységes irányelveket életbe léptetni ezen a területen. Az előkatonai képzés egyes országokban folyó gyakorlatáról előadások, megbeszélések, kölcsönös látogatások útján tájékozódhatnak, és ezeken keresztül válhat lehetővé a munkabizottság ajánlásának alkalmazása. A bizottság felszólította azokat az országokat, amelyek erről a tevékenységről sajtó, rádió vagy filmanyagokat készítenek, hogy juttassák el azokat a bizottság elnökének a célból, hogy az ki tudja azt értékelni, és azt más országok számára is hozzáférhetővé lehessen tenni. Tervezték,

t.; MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 1942. szeptember 13. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁹⁰¹ Uo.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 1942. szeptember 13. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

⁹⁰² Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Magyar Királyi Követség a miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 28. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Magyar Királyi Követség a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak. Szigorúan bizalmas, Berlin, 1942. szeptember 28. – MOL, K 70, 274. cs., K 70-1936-1944-4/c.

⁹⁰³ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

hogy az előkatonai képzésben minden évben sor kerül majd egy európai tábor megszervezésére, amelyre a bizottság elnöke minden európai ifjúságot meghív, hisz a tábornak is az a célja, hogy megismertesse a résztvevőket egymás módszereivel. Végezetül kinyilvánították, hogy az európai országok készek arra, hogy ifjúságukat katonai szellemben neveljék, hogy közösen ériék el „a történelem legnagyobb győzelmét”.⁹⁰⁴ A kölcsönös tapasztalatcsere óhatatlanul a leginkább nagy hatással rendelkező német formákhoz való hasonulást eredményezhette.

A bizottság ezenkívül külön jelentést készített tevékenységéről, amelyben megállapították, hogy az előkatonai képzés Európában nagyon különböző szinten áll. Némely ország még a kezdeti nehézségekkel küzdött, míg mások már rendelkeztek tapasztalatokkal, de összességében még csak kevés országban terjedtek el kialakult formák e téren. Megállapodtak a jövőbeli tanácskozások fő témáiról.⁹⁰⁵ A bizottság arról is határozott, hogy következő ülését egy Magyarországon megrendezni kívánt ifjúsági tábor keretében tartják majd, előreláthatólag 1943 júliusában.⁹⁰⁶ A magyar részvétel tehát meglehetősen aktív volt, s úgy tűnt, az ifjúsági szövetség által nyújtott viszonylagos és látszólagos mozgástérrel Magyarország élni kívánt és tudott.

Az egyes munkabizottságok az alábbi megállapításokra jutottak. Az etikai nevelés munkaközössége Európa szellemi erkölcsi alapját látta azokban az értékekben és erényekben, amelyeket a katonák mutattak az „angol-amerikai plutokrácia” és a „zsidó-bolsevik barbaricum” elleni harcban. Az épületek és utak munkaközösség nyilatkozatában pontokba szedte azokat az irányelveket, amelyekre az európai ifjúságoknak figyelniük kellett. Így a technikai megvalósítás kérdéseire, az épületek tagolására, helységbeosztására, építőanyagra, a higiéniai és szaniterkülönlegességekre, a telek kiválasztására. Az EISZ központi vezetésében egy építési bizottságot (Stätten der Jugend elnevezéssel) szándékoztak létrehozni, hogy az ifjúság építésügyének kulturális feladatait építésztlálcokozók, kiállítások, publikációk, festők, szobrászok, kézművesek és tervek cseréje révén fejleszthessék. Elhatározták, hogy a korábbi *Nemzetközi Ifjúsági Szállószolgálatot* (Internationaler Jugendherbergsdienst) átalakítják *Európai Ifjúsági Szállók Szövetségévé*, amelynek a csoportok cseréjének aktivizálása is feladata lesz. A találkozó hozadéka volt, hogy minden tagországban új ifjúsági szállót kívántak építeni, amely az alapkövét jelenthette az európai ifjúsági szállók hálózatának bővítésének.⁹⁰⁷

A Tschammer által vezetett sportmunkabizottság nyilatkozatában kiemelte, hogy az európai ifjúság a sport terén is a tapasztalatcserét, az alapfelfogásban való megegyezést, a sport mint egyedülálló európai képzési tényező fejlesztését tűzte ki célul, és annak megvédését a jelentőségét el nem ismerőktől. A „közös érzésvilágot” közös rendezvények útján kívánták kifejezésre juttatni, amelyek kifelé is mutatták az európai ifjúság

⁹⁰⁴ Uo.; Entschließung der Arbeitsgemeinschaft vormilitärische Ertüchtigung. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁹⁰⁵ Az előkatonai képzés korszerinti megkezdése; az előkatonai képzés fokozatos felépítése; az előkatonai képzés anyaga; a túlzott és korai előkatonai képzés veszélyei; a fegyveres képzés kezdete és módszere, a fegyverfajták; különleges képzés az előkatonai képzés keretében; az előkatonai képzés ifjúság számára alkalmas formái; a katonai erények fejlesztése és gondozása; bajtársi gondolat az előkatonai képzésben; katonai hagyományok, szokások, ceremóniák gondozása; hősiesség életfelfogásra nevelés.

⁹⁰⁶ Bericht über die Tätigkeit der Arbeitsgemeinschaft für vormilitärische Ertüchtigung. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9; Ihnetov, i. m., 20. o.

⁹⁰⁷ Der Europäische Jugendverband. Das Junge Deutschland, 1942/10. sz., 284–286. o.

megértésre, békére törekvő és a sport iránti elkötelezett érzületét. Védelmet kívántak az olimpiai gondolatot is. Olyan európai játékok megrendezésére tett javaslatot, amely nem állt ellentétben az olimpiai mozgalommal, de az európai népek képzését és sportbeli találkozásait szolgálta volna.⁹⁰⁸ A többi munkacsoport munkájáról egyelőre nem rendelkezünk bővebb információkkal, de a nyilatkozatok és a jelentések elvei ott is hasonlóak lehettek. A kongresszus után az olasz vezetés alatt álló film, sajtó és rádió munkacsoport első ülését már október 26-án megtartotta.

S miközben kifejezésre jutottak, hogy megvetnek minden olyan propagandát, amely hazugságon, elferdítésen és uszításon alapul, német–olasz szerkesztésben az európai ifjúság folyóiratának életre hívását határozták el, amely a munkaközösségekben folytatott megbeszélések eredményeit tárhatta a közvélemény elé. A HJ által már kialakított megvalósított rádiós csereadásokat pedig már minden partnerországban sugározni akarták. Hasonlóan cserét terveztek az ifjúságnak szóló filmek terén is. Arról is döntöttek, hogy az ifjúság weimarihoz és firenzeihez hasonló kulturális seregszemléjét az európai ifjúság állandó rendezvényévé teszik.⁹⁰⁹

A találkozót összességében nagyon eredményesnek minősítették, és „magasztos célokat” fogalmaztak meg, a vezetőképzés, a sport, az előkatonai képzés, a család, a női ifjúság, a parasztság kérdéskörében, amelyek a hivatalos szólam szerint messzemenőig biztosítani akarták a nemzeti sajátosságokat, mindemellett azonban közös frontot akartak létrehozni a nemzetközi-demokratikus és a „bolsevik zsidó” hatások ellen. A tervek között szerepeltek vezetőképző táborok, előkatonai képzést szolgáló ifjúsági táborok, a paraszti ifjúság közvetítése vendégtanhelyekre, az európai egészségügy fejlesztése, az ifjúsági jog közös védelme és a szakmai képzés terén való tapasztalatcsere.⁹¹⁰ A tervek szintjén a szervezeti egyszerűség ellenére az európai ifjúsági együttműködés nagyon is konkrét formát nyert volna, ha a háború nem akadályozza meg a tényleges működését.

Béldy összefoglaló jelentésében maga is kiemelte, hogy a rendezvény egyrészt nyilvánvalóan politikai célokat szolgált. Általa juttatták kifejezésre az ellenség számára, hogy Európa ifjúsága egységben áll. Másrészt azonban alkalmasnak mutatkozott a rendezvény az egyes ellentétek enyhítésére is, s így elősegíthette a további politikai közeledést is. Emiatt a találkozóknak nagyszabású kereteket biztosítottak, hozzá káprázatos rendezést, amely felidézte az ősi császárváros régi fényét. A kongresszus határozottan kifejezésre juttatta az európai vezető szerep német–olasz igényét, illetve Spanyolország kiemelt helyét, míg a többiek esetében nem tettek rangsorolást.⁹¹¹

Béldy a maga által vezetett bizottság munkáját nagyon sikeresnek ítélte meg, mivel szerinte kényes és nagy körütekintést igénylő kérdésben sikerült minden résztvevő számára elfogadható javaslatot tenni. Eredményesnek tekintette a többi bizottságban is a magyar részvételt, mert a résztvevők aktívak voltak és több javaslatukat elfogadták. Az olasz vezetés alatt dolgozó sajtó, film és rádió bizottság rádió alosztályának vezetésére

⁹⁰⁸ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 58–59. o.; Einladung des Vizekommandanten der GIL Bonamici an die RJF – PAAA, R 27650, 195. o.; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁹⁰⁹ Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. DZ, 20. September 1942, 4. o.

⁹¹⁰ Der Europäische Jugendverband. Das Junge Deutschland, 1942/10. sz., 284–286. o.

⁹¹¹ Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

is a magyar tagot kérték fel. Kiemelendő volt az is, hogy az ifjúsági egészségüggyel foglalkozó munkabizottság hivatalos közlönyként *Az Ifjúság Orvosa* című magyar ifjúsági egészségügyi szakközlönyt fogadta el.⁹¹²

A követségi jelentés is arról szólt, hogy a cserkészettel ellentétben az EISZ meghagyta a nemzeti vonásokat, a résztvevőket „nem rendeli [...] semmilyen világhuralmi törekvés alá, hanem egy nemzetek közötti bajtársi munkaközösségbe tömöríti az európai ifjúságot”.⁹¹³

A találkozó egyúttal kétoldalú megbeszélésekre is lehetőséget adott. A követségi jelentés szerint nagyon szívélyes viszony alakult ki a spanyol és a magyar delegáció között. A kongresszus menetéhez tartozott még, hogy Macek szlovák ifjúsági vezér kihallgatást kért a magyar delegáció vezetőjétől, és javaslatot tette arra, hogy a szlovák kisebbség ifjúsága kapjon olyan jogokat szervezkedéséhez, mint amilyeneket a német ifjúság kapott a *Német Ifjúság* (Deutsche Jugend) létrehozása terén. Bély kitért a konkrét válaszadás elől, de hivatkozott rá, hogy a német ifjúság kérdését a bécsi jegyzőkönyvben nemzetközi szinten szabályozták.⁹¹⁴

A magyar részvételbe némi öröm is vegyült. Az ifjúsági kongresszust megelőzően az Európai Ifjúság Kulturális napjain Firenzében magyarellenes megnyilvánulások történtek,⁹¹⁵ a bécsi rendezvény kapcsán a magyar fél pedig több kifogást emelt a szomszédos országok Magyarországot sértő magatartása, a magyar résztvevők által bemutatott, csak a románok és a szlovákok után következő sokkal szerényebb időtartamú magyar művészi kísézőprodukciók ellehetetlenítése miatt.⁹¹⁶ Sokkal sérelmesebbnek ítélte a magyar diplomácia azonban a *Wille und Macht* kongresszusi különszámát. A füzet egybegyűjtötte az egyes ifjúsági vezetők nyilatkozatait, de a magyar álláspontnak nem adott helyet. Ráadásul a román cikk burkolt, de éles támadást intézett Magyarország ellen, amelyben Hunyadi Jánost és Mátyást románnak nevezte, és felhánytorgatta, hogy Románia mentette meg az országot a kommunizmustól. Sérelmes volt, hogy a románok által osztogatott propagandafüzet a határok helyreállítását követelte, amit Magyarország területi integritása ellen irányuló támadásnak tekintettek, ráadásul az európai szolidaritás figyelmen kívül hagyásával felülemelkedett a bolsevizmus elleni közös harc követelményein.⁹¹⁷

A román magatartás ellen emelt magyar kifogást a német külügyminisztériumban a román tájékoztatásra alapozva jogosulatlannak ítélték, sőt közölték, a magyar fél kifeje-

⁹¹² Uo.

⁹¹³ Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.

⁹¹⁴ Uo.

⁹¹⁵ Abschrift. Auswärtigs Amt an die RJF, Oberbannführer Schmidt, 8. September 1942 – BArch, NS 28/116, 19. o. A magyar források már drezdai incidensről beszélnek. Az ügyben a külügyminisztérium politikai osztálya lépett fel kezdeményezően, amely a szlovák diákság által rendezett magyarellenes tüntetés kapcsán felkérte a berlini nagykövetséget, hogy járjon közbe a német kormánynál, hogy a jövőben hasonló események ne következzenek be. – Magyarellenes megnyilatkozások a bécsi ifjúsági kongresszus alkalmával. MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

⁹¹⁶ A román és a szlovák küldöttség Iliescu tábornok vezetésével „hatalmas lábdobogás” közepette kivonult, és az ajtó előtt hangos beszédbe kezdett, s így a magyar előadás élvezhetetlenné vált.

⁹¹⁷ Magyarellenes megnyilatkozások a bécsi ifjúsági kongresszus alkalmával. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t. Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Magyar Királyi Követség a miniszterelnöknek (egyben külügyminiszter), 1942. október 12. – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Magyar Királyi Követség Kállay Miklós miniszterelnöknek, Berlin, 1942. szeptember 26. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. II.; Königlich Ungarische Gesandtschaft an das AA, Verbalnote, 28. September 1942 – PAAA, R 29791, 105739–105740. o.; [Magyar Királyi Külügyminisztérium] Sztójaynak, 1942. szeptember 26. – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

zetten keresi az olyan alkalmakat, hogy érzékenységének hangot adhasson. Számukra ezt támasztotta alá az is, hogy Bély látványosan, már-már sértő módon kerülte az érintkezést Iliescuval, míg a románoknak nem lehetett ilyet a szemükre vetni.⁹¹⁸

Mindez azt mutatta, hogy meglehetősen nehéz volt az egymással addig is csak Németország nyomására, időszakosan egymással szóba álló országokat egy akolba terelni. Egyúttal azonban ezen a szinten is világossá vált, hogy merre keresendő a Németország preferenciái.

Axmán záróbeszédében kiemelte, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség az európai ifjúság régen fennálló sorsközösségének intézményesülése, s mivel az új Európa a csatatereken fog megszületni, ezért gondolatban az ifjúság is a lövészárkokban van, ahol társaik életüket áldozzák. Schirach záróbeszédében még egyszer kiemelte, hogy amit Bécsben megteremtettek, az nem csak egy kongresszus volt, az igazán fontos dolgok a látható tartományon kívül estek. Hitét fejezte ki a háborút követő európai rendben, amelyben szociális igazság uralkodik. Mindenkinek megmutatták, hogy komolyan gondolják az európai ifjúság közösségét, akár odahaza, akár a csatatéren. Végezetül háromszoros éljenzést mondott az ifjú parasztokra, munkásokra és katonákra, akik az új idő ideáljaiért harcolnak. A teljes rendezvénysorozat zárásaként este a Hősök terén hatalmas gyűlésre és felvonulásra került sor, amelyen minden ifjúsági szervezet és több tízezer HJ-tag részvételével emlékeztek meg az elesettekről. Mind a 14 nemzet képviselője koszorút helyezett el. „Az ifjúság hálájának lélekemelő kifejeződése volt ez a nagyszabású ünnepség.”⁹¹⁹

A szövetség jövője

A szövetség megalakulását és jövőjét a magyar diplomácia gondosan elemezte. Arra a helytálló megállapításra jutottak, hogy nem is az érdemi munka lesz majd a legfőbb jelentőségű, hanem az a tény, hogy a megalakulás ünnepélyességével és egységességével erélyes üzenetet adtak Roosevelt ifjúsági elképzeléseire. Érdekességnek tartották, hogy Németország nem akart konglomerátumot, hanem meg akarja őrizni a nemzeti sajátosságokat.⁹²⁰ Úgy tűnik, hogy a rendezvény ilyesfajta színjáték jellegét a magyar fél elfogadta, s nem akarta felismerni a mögöttes szándékokat, az egyenlők között is előbbre való német-olasz dominanciát, illetve a spanyolokat (és japánokat) megillető privilégiumokat, és ezeken túl a teljes európai ifjúság német befolyás alá kerülését.

A szövetség további működése azonban kétséges volt. *Luther külügyi államtitkár* 1942 végén az EISZ háború alatti további működése ügyében felvette a kapcsolatot az olaszokkal. Tájékoztatta őket, hogy Németországban arra a következtetésre jutottak, hogy az lenne a legcélszerűbb, ha a háború alatt az EISZ már nem fejtene ki további tevékenységet, hanem inkább a háború után Németország és Olaszország által megha-

⁹¹⁸ Luther an Staatssekretär Weizsäcker, 26. September 1942 – PAAA, R 29837, 285019–285020. o.; Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

⁹¹⁹ Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. DZ, 20. September 1942, 4. o.; Rede des Reichsleiters Baldur von Schirach auf der Abschlusskundgebung anlässlich der Gründung des Europäischen Jugendverbandes. Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.; Jelentés a Wienben 1942. IX. 14-től IX. 18-ig megtartott Európai Ifjúsági Szövetségi kongresszusról – MOL, K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.

⁹²⁰ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

tározott módon lépne akcióba.⁹²¹ A tervezett cortinai téli játékok ugyan nem kerültek megrendezésre, de az olasz diplomácia és ifjúság mindenképpen fenn akarta tartani a szövetség munkáját. Nyilvánvaló volt, hogy az 1943-as olasz rendezésű játékok nélkül az EISZ-ben egyelőre továbbra is inkább a német befolyás érvényesült, amit Rómában nem nézhettek tétlenül. Annak is hangot adtak, hogy a kis országok irányítása alatt álló munkaközösségek veszélyt rejthetnek magukban, s kijátsszák a nagyokat, különösen Németországot és Olaszországot egymás ellen. Megvádolták Axmann-t, hogy túlságosan engedékeny volt a kis államok igényeivel szemben (valószínűleg súlytalannak érezte őket, s nem gondolt összejátszási lehetőségekre, ami egyébként sem volt valós veszély), s a német befolyás csökkentése érdekében javasolták, hogy Magyarország legyen a harmadik vezető ország. Az olaszok szervezettebb együttműködést kívántak, s egy római főtitkárság létrehozását követelték.⁹²²

Arra az olasz igényre, hogy a kongresszusok között állandó főtitkárság vezesse a szervezetet, azonban kategorikus nem volt a válasz *Heinz Schmidt* hivatalvezető részéről, jóllehet Bécsben elhatározták a titkárság létrehozását, aminek a római kongresszuson kellett volna formát öltenie, ami viszont Németország érdekeit sértette volna, mert így viszont az olaszok nyerhettek volna döntő befolyást az ifjúsági szövetség felett. Így inkább abban maradtak, hogy a háborús időkben a következő kongresszus ideje is bizonytalan.⁹²³ Mindez arra utalt, hogy a külügy felülkerekedhetett az egész projektet haszontalannak tartó álláspontjával.

Az EISZ munkáját az államifjúsági vezetők személyes kapcsolataira és szakmai munkatársaikra hagyták, vagyis lényegében befagyasztották. Néhány munkacsoportja viszont megtartotta tervezett következő ülését. Magyarország is jelezte szándékát, hogy az általa vezetett munkacsoportnak ülést rendezzen Magyarországon. A BIV úgy ítélte meg, hogy e tanácskozás témája (az európai ifjúság védfelkészítésének erősítése) konstruktív hozzájárulás lenne a közös hadviseléshez, de a nagypolitikától várt egyetértést, addig nem kívánt lépni. Az Olaszországban és Spanyolországban megtartott hasonló munkacsoporti ülések viszont csak erősítették a magyar igényt.⁹²⁴

Magyarország az előkatonai képzés munkabizottság táborozással egybekötött következő ülésének megszervezését végül 1943 januárjában megkezdte. A szervezők országokként 30-30 fős delegációval számoltak, az ifjúsági táborozás tervezett helyszíne pedig Gödöllő lett volna. A hivatalos HJ-álláspont szerint ekkor már Axmann is nagy hangsúlyt helyezett rá, hogy a találkozó megvalósuljon.⁹²⁵ Az ügy pontosítására vitéz Medgyesy ezredes, az EISZ magyar referense május végén utazott Berlinbe, ahol többek között Axmannal is tárgyalt, Weimarban pedig HJ-létesítményeket mutattak be neki, tanulmányozta a német ifjúság háborúba való gyakorlati bekapcsolódását. A munkaközösség ülésén a fő tárgyalási pont az európai ifjúság katonai előképzésében bevett kezdő életkor egységesítése volt, a tervezett ifjúsági tábor megrendezésétől pedig végképp eltekintet-

⁹²¹ Luther an den Botschafter, Telegram, 12. Dezember 1942 – PAAA, R 27662, 144–145. o.

⁹²² Hasonló veszélyekre hívta fel a figyelmet Gottlob Berger egy 1942. októberi Himmlernek címzett írásában. Schaar, i. m., 332. o.

⁹²³ Aktennotiz über die Gründung des Europäischen Jugendverbandes für den Herrn Reichsaußenminister – PAAA, R 27650, 159–168. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 796–797. o.

⁹²⁴ Vorgesehene Besprechungspunkte mit dem Generalkommando der GIL – BArch, NS 28/117, 28–30. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 796. o.

⁹²⁵ Az IHNETOV munkanaplója, 152, 157, 211, 220, 226, 228, 237, 243–244, 253, 259. o.

tek.⁹²⁶ Az egyre rosszabodó világháborús helyzetben valószínűleg már a munkabizottság budapesti ülése sem valósult meg.

Penelope Testa 1943 májusában összehívta a lányifjúság munkacsoport ülését, amelyre a BIV programjavaslattal kívánt előállni az európai lányok háborús bevetéséről, amelyben a vöröskeresztes alkalmazás, a gyári munka, a keleti bevetés, a szomszédsegély, a varróórák és más fontos háborús tevékenységek megbeszélése szerepelt napirenden.⁹²⁷ Mindez pedig azt mutatta, hogy csakis a háborús erőfeszítéseket esetlegesen fokozó munkabizottságok kerültek egyáltalán szóba.

Az 1943 márciusában *Bonamici* alparancsnok, *Leonini* konzul és a német követség részéről *Dr. Albrecht* és *Schmidt* főjárásvezető részvételével a jövőbeni olasz–német ifjúsági együttműködésről tartott megbeszélésen az Európai Ifjúsági Szövetség is szóba került.⁹²⁸ Az olasz részvétel súlya azonban nem sokkal később a nullára süllyedt, miután 1943 júliusában megbukott Mussolini, és szeptemberben a két ország már háborús ellenség volt. Ezek a történések más megvilágításba helyezték a főtitkárság kérdését is. Nyilvánvaló volt, hogy az olasz kiválással a főtitkárság intézménye kizárólag német kézben lehetséges, s így 1944 februárjában sor is került annak létrehozására. Az EISZ feladatának tekintették az európai ifjúság háborús bevetésének fejlesztését és irányítását, illetve az ifjúságok útján történő befolyásgyakorlást az európai népek hangulatára – vagyis a képlet a végtelenségig egyszerűsödött, most már a szavak szintjén is kizárólag az európai ifjúság háborús szükségleteinek való teljes alárendeléséről volt szó. Ezzel kapcsolatban felszólították az európai ifjúsági vezetőket az együttműködésre és a javaslatok megtételére, és számos vezetőt meg is hívtak Németországba (bolgár, román, horvát és dán vezetőt).⁹²⁹

A főtitkárságot az EISZ minden munkaközössége összekötő szervének szánták, amely központilag küldte ki a publikált anyagokat, a munkacsoportok elaborátumait, minden évben beszámolót készített a szervezet munkájáról. A főtitkárság részét képezte a szervezőbizottság, amely az ülések előkészítéséért volt felelős. A főtitkárság adta volna ki 1944 elejétől a szervezet rendszeres közlönyét, amelyhez feltételezték az egyes munkaközösségek közreműködését.⁹³⁰

Az európai együttműködés visszhangja

A bécsi alapító kongresszus a sajtót is napokig foglalkoztatta, amely így hatalmas nyilvánosságot biztosított az ifjúság szerveződésének. Németországban a reakciók megoszlottak, Hitler semmilyen módon, sem negatív, sem pozitív értelemben nem nyilatkozott az EISZ megalakulásáról, s Kaufmann szerint üdvözlő távirata is teljességgel biankó volt. A kezdetben segédkező propagandaminisztérium feje, Goebbels már szeptember 18-án támadásba lendült, s kifejtette, hogy jó, ha a pillanatnyi szituációban hangot adnak ide-

⁹²⁶ Uo., o.

⁹²⁷ RJF Auslands- und Volsktsamt BDM Amtsreferat (Wedel) Aktennotiz Oberbannf. Schmidt, 8. März 1943 – BArch, NS 28/117, 31. o.

⁹²⁸ Aufzeichnung betr. Besprechung des Obf. Schmidt (RJF) mit Capitano Amatori (GIL) am Donnerstag, den 18. März 1943 – BArch, NS 28/117, 23–27. o.

⁹²⁹ Aufzeichnung für den Reichsjugendführer, 4. Februar 1944 – BArch, NS 28/118, 1. o.

⁹³⁰ RJF Auslands- und Volkstumsamt. Aktenvermerk (Fink), 18. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 70. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 800. o.

alizmusuknak, de nem jó, ha olyan formában teszik mindezt, amit senki sem hisz el, a tárgyalásokat fiatalok haszontalan csevegésének minősítette.⁹³¹ Az eseményről még a szovjet sajtó is megemlékezett, a *Pravda* „Az árja bika megszökteti Európát” címmel közölt cikket az alakuló ülésről. A cikk „újabb kötelezettségnek” minősítette a megszállt, illetve szövetségbe kényszerített országok EISZ-ben való közreműködését, amely egy „hitleri bandita”, a „német ifjúság megvetendő elcsábítója”, Baldur von Schirach kezdeményezésére jött létre.⁹³²

A német lapok is igen tág teret szenteltek a magyar ifjúság kongresszusi részvételének. A magyar küldöttséget és ifjúságot érintő cikkek szinte kizárólag mind pozitív hangnemben íródtak. A magyar delegáció kínosan ügyelt arra, hogy idejében elejét vegye annak a valós vagy vélt veszélynek, hogy a német lapok többet írjanak a románokról, mint Magyarországról. Ezt szolgálta a külügyminisztérium által eljuttatott propagandaanyag a leventemozgalmról, amelyet a *Völkischer Beobachter* is felhasznált. A *Grazer Tagespost* még vezércikket is közölt a leventéről. A *Neues Wiener Tagblatt* a magyar küldöttség kérésére közölte Bély cikkét a magyar ifjúsági szervezetről, melyben méltatta a magyarországi előkatonai ifjúsági nevelést. A lap még arra is hajlandó volt, hogy Bély írását mindjárt az olasz cikk után helyezze el. Így kivédhető volt az a magyar fél számára kellemetlen helyzet, ami a *Völkischer Beobachter* egyik számában viszont előfordult, hogy a magyar ifjúságról szóló cikket – bár az hosszabb volt – csak a szlovák ifjúság bemutatása után helyezték el a lapban. Erősen jó tett a magyar önértékelésnek az is, hogy a rendkívül elterjedt *Wiener Mittag* magyar közbenjárásra csak a leventemozgalmról közölt cikket, a többi állam ifjúságáról külön cikkben meg sem emlékezett. Összegezve a sajtó megnyilvánulásait a főkonzul arra a megállapításra jutott, hogy régóta először fordult elő, hogy másokhoz viszonyítva nem maradtunk alul, sőt valamennyi szomszédunknál jobb sajtót kaptunk. A *Völkischer Beobachter* teljes cikksorozatát közölte a szövetség megalakulásáról.⁹³³

Az eseményt a magyar sajtó is megpróbálta a magyar siker oldaláról bemutatni, így például a *Magyar Lapok* című újság az alábbi címmel jelentetett meg cikket: „Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket.” Ezt a tényt a lap a magyar ifjúsági élet vezetői legnagyobb elismerésének tartotta. Idézték Bély beszédének egy részletét is: „A jövő nemzedéke a nemzet jövője. Európa ifjúsága. Európa jövője. Bízom abban, hogy a különböző nemzeteknek Krisztusi és nemzeti szellemben nevelt ifjúsága az európai ifjúságban egymásra talál, és becsületes szövetkezésük hozzá fog járulni nemcsak saját hazájuk, de egész Európa szebb jövőjének kialakításához.”⁹³⁴

A bécsi alapítóülést követően a Birodalmi Ifjúságvezetőség kiadta az *Európa. Az ifjúság kontinense* című reprezentatív kiadványát, amelynek előszavában Schirach újra Rooseveltet, valamint *Sztálint* ostromozta, és az amerikai ifjúság hanyatlásáról szólt. A füzet áttekintette az európai mítoszt, az európai történelmet, Európa és a Római Biro-

⁹³¹ Schaar, i. m., 330–331. o.

⁹³² Uo., 329–330. o.

⁹³³ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.; Wiener Blätter über die Levente-Organisation, DZ, 17. September 1942, 4. o.; Die vormilitärische Jugenderziehung in Ungarn. Neues Wiener Tagblatt, 1942. szeptember 16. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]; BArch, NS 28/115, 268–269. o.

⁹³⁴ Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket. Magyar Lapok, 1942. szeptember 2., 5. o.

dalom viszonyait, megemlékezett a Német-római Birodalom európai szerepéről, és dicsőítette az európai képzőművészetet, költészetet és zeneművészetet. Felidézte az ókori ifjúságnevelés ideáljait, valamint az európai nevelés történetét. A füzet végén vázlatosan megemlékeztek a tagországok ifjúságáról, részletesen bemutatták a német ifjúság működését, illetve a közös ügyet, az ifjúság harcát a keleti fronton.⁹³⁵

Sok kritika érte a Hitlerjugendet és a Birodalmi Ifjúságvezetőséget, amiért a vezető szerepet oly nagyvonalúan engedte ki kezéből. Mindez azonban csak látszat volt. Bár az olasz követeléseknek szinte teljes egészében eleget tettek, a kis államok egyenrangúsága csak illúzió maradt. A partnerországok ifjúsági szervezeteibe való beavatkozás nem a szövetség szintjén történt, hanem azon kívül. Az Európai Ifjúsági Szövetség csak egy nagy propagandaértékkel bíró ülés volt, ami a lehető legnyilvánosabb fórum keretében adott helyet annak, hogy előlépjenek azok a szervezetek, akik a HJ-ot partnernek tekintették. E találkozó sem az elvégzett érdemi munka, sem a szervezeti struktúra, sem a későbbi munka tekintetében nem volt alkalmas egyébre, mint hogy mindvégig látszatszervezet maradjon. A HJ befolyása a kétoldalú viszonyrendszer által valósult meg, mely nemcsak a kongresszust követően, hanem már jóval azelőtt is fennállt, bár országokként eltérő módon. Ezt maga Axmann is hasonlóképpen értékelte a HJ-ról szóló hadtörténeti összeállításában. A találkozó viszont egy újabb löketet adhatott a „bolsevik-zsidó keleti szörnnyeteg” legyőzésére, ami azonban nem a tényleges tetteken, hanem a pozitív hangulatkeltésen keresztül fejtette ki hatását. A korábban tárgyalt, s a szövetségnek tulajdonított feladatok a háború miatti korlátozások következtében és egyéb vázolt okok miatt nem valósulhattak meg. A tervezett Európai Ifjúsági Szállók Szövetsége is meghiúsult.

Annai hatása azonban volt az ügynek Németországban is, hogy a sztálingrádi vereség után már többek között Ribbentrop is magáévá tette az európai államszövetség gondolatát, vagyis tulajdonképpen az Európai Ifjúsági Szövetség „nagyban” történő megvalósítását, amelybe éppen azokat az országokat kívánta bevonni, amelyek képviseltették magukat Bécsben.⁹³⁶

Az Európai Ifjúsági Szövetség példáján felbuzdulva, de már előzetes szándékok alapján is Tschammer und Osten egy Európai Sportszövetség alapítását helyezte kilátásba, amelyet elsősorban az olasz és a magyar partnerekkel tárgyalt meg. Ebben a szervezetben az európai országos sportszövetségeket kívánta összefogni, az összszervezet képviselte volna az európai sportot Európán kívül és belül, közös sportrendezvényeket tartott volna, hozzájárult volna az egységesüléshez, a fejlesztésekhez, a képzési rendszerekhez, a sportlétesítmények fenntartásához és fejlesztéséhez stb. Minden negyedik évben egy nagyszabású európai sportkongresszust terveztek. Magyarországot ezúttal is Bély képviselte volna. A nyitó konferenciát 1942 októberére (20–24.) tervezték 12 ország (Bulgária, Dánia, Finnország, Hollandia, Olaszország, Horvátország, Románia, Szlovákia, Spanyolország, Magyarország, Portugália) részvételével, és összesen 10 szakosztály létesült volna a megalakuláskor (birkózás, ökölvívás, vívás, lövészet, kerékpár, lovaglás, labdarúgás, tenisz, műkorcsolya, síelés).⁹³⁷ A szervezet valószínűleg nem jött létre.

⁹³⁵ Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 3–4. o.

⁹³⁶ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 798–799. o.

⁹³⁷ Vortragsnotiz, 18. September 1942 – PAAA, R 27650, 286–292. o.

7.4.5. Vidékre küldési akció

A háború alatti kapcsolatok kényszerű formája volt a gyermekeket vidékre küldő akció (Kinderlandverschickung, KLV), amely elsősorban a náci Németország tevékenysége révén vált ismertté, de eredete a 20. század elejére nyúlt vissza. Az első világháború idején ilyesfajta tevékenységét már kifejtette a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért, de az efféle kiküldésben részt vevő gyerekek száma valójában csak 1933 után vált tömegessé. 1917-ben 575 ezer egészségesen (főleg élelmezési nehézségek miatt) fenyegetett gyereket helyeztek el vidéken, míg a weimari időszak első zűrzavaros éveiben e szám drasztikusan csökkent, majd ismét emelkedésnek indult. 1923-ban a Ruhr-vidék megszállása után 438 ezer gyereket telepítettek nem fenyegetett területekre, de ezután ismét csökkenő tendencia mutatkozott, 1932 nyarán elérte a mélypontot, amikor a gazdasági nehézségek következtében csak 290 ezer gyerek került vidékre. 1933 után az akciót gyorsan átvette a *Nemzetiszocialista Népjólét* (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt, NSV), és 1934 és 1937 között minden évben kb. 650 ezer gyereket vonta be az akcióba, s ebből 370 ezret maga az NSV küldött vidékre; közülük 55 ezren a Saar-vidékről kerültek elhelyezésre, ami az iskolaköteles korú gyerekek kétharmadát jelentette azon a vidéken. 1938-ban a családi gondozóhelyeken elhelyezett 300 ezer gyerek száma 500 ezerre emelkedett. Az Anschluss után már 875 ezer gyermeket küldtek ki, de 1939-ben a háború kitörése ismét csökkenést eredményezett. Majd 1940-ben már ismét 860 ezer gyereket érintett az akció, 1941-re pedig hasonló eredményt vártak. 1940-től egyre inkább a nyugati területek gyerekeit küldték keletre, azaz bekapcsolták Elzászt és Lotaringiát is az akcióba, s így 1940-ben egyedül Kelet-Poroszországba több mint 52 ezer gyerek érkezett. 1941 végéig az akció 25 éves fennállása alatt összesen 11 695 072 gyereket küldtek ki, amelyből az 1933 utáni időszakra összesen 6 230 126 fő esett. Közülük 4 568 106 fő közvetlenül az NSV révén került be az akcióba. A fennmaradó rész helyi és más küldő szervezetek között oszlott meg, beleértve az üzemi gondozást is. A Harmadik Birodalom éveiben az NSV által irányított Birodalmi Központ, amelyre a BIV-nek is jelentős befolyása lehetett, azonban már nem elsősorban üdülési céllal küldte vidékre a gyermekeket, hanem a náci befolyás terjesztésének lehetőségét meglátták benne. A vidékre, tulajdonképpen üdülésre küldésnek ez a formája ezért a háború alatt is fennmaradt, s a KLV-vel párhuzamosan zajlott. 1943–44-re birodalmi szinten 300 ezer hely rendelkezésre bocsátását tartották szükségesnek.⁹³⁸

Az üdülésre küldés modellt jelentett a KLV számára is. E lehetőség megfontolása 1939 őszére datálható, amikor is a birodalom nyugati területein szükségesnek tartották az iskoláskorú gyerekek légi támadások idején való kitelepítését. A lengyelországi győzedelmes hadjárat után a kitelepítési rendszer megszervezése azonban lekerült a napirendről. Majd 1940 folyamán helyi szinten ismét előkészületek történtek, aminek hallatán a lakosság a megnyugvás helyett azonban inkább attól tartott, hogy a német hadsereg már nem tudja megvédeni a német városokat az ellenséges bombázásoktól. A számos meg-

győzési kísérlet és propagandaakció ellenére a lakosság szkeptikus hozzáállása mindvégig fennmaradt, s emiatt a KLV a háború végéig sem örvendett népszerűségnek.⁹³⁹

A KLV abban a formájában, ahogy Európa megismerte, 1940-ben indult el. *Baldur von Schirach* 1940. szeptember 27-én kapta a megbízást a Führertől, hogy a lehető legrövidebb időn belül építse ki a gyerekek vidékre küldésének rendszerét. *Gerhard Kock* kutatásaiból kiderül, hogy a kérdés megoldására több verzió is létezett, amelyek közül Hitler a Hitlerjugend által kínált változat mellett döntött. A HJ számára ez komoly győzelem volt, egy újabb a nevelésügyi minisztériummal szemben, s a táborok működése miatt minden korábbinál szélesebb lehetőséget biztosított a HJ számára az iskolai tevékenység befolyásolására. Állítólag nyolc nappal később már útnak indultak az első vonatszerelvények. A KLV rendszerének teljes kiépülése azonban csak 1941-től valósult meg. Külföldön a KLV az eredeti céljai mellett tovább növelhette Németország befolyását, illetve a szövetségi kötelekeket az országok és azok ifjúsága között, s további közvetlen példát nyújthatott a HJ által megvalósított, fejlett ifjúságpolitikára.⁹⁴⁰

Mivel KLV már korábban is létezett, mint láthattuk, a HJ saját akcióját kibővített KLV-nek (Erweiterte Kinderlandverschickung) keresztelte el. Lebonyolításában a HJ mellett az NSV és a *Nemzetiszocialista Tanárszövetség* (Nationalsozialistischer Lehrerbund, NSLB) is közreműködött. Az NSV a még nem iskoláskorú, illetve az 1–4. osztályos gyerekek elhelyezéséről gondoskodott, míg a Hitlerjugend 5. osztálytól felfelé küldte vidékre a fiatalokat. Más szervek részére a Führer határozottan megtiltotta a KLV-ben való együttműködést, hogy ezáltal garantálja az egységes vezetést és az átfogó gyermekküldést. A *Kibővített Gyermekeket Vidékre Küldő Akció Megbízottjának Birodalmi Képviselője* (Reichsdiensstelle des Beauftragten des Führers für die Erweiterte Kinderlandverschickung) a Birodalmi Kancellária épületében kapott helyet. Az érdemi munkát Schirach helyetteseként és irodavezetőként tulajdonképpen *Möckel* irányította, aki létrehozta a lebonyolításhoz szükséges főosztályokat.⁹⁴¹ Egy azonos településen 8 KLV-tábor, illetve 5 KLV-főtábor esetén megalakították a KLV-állomáshelyet, amelyet ál-

⁹³⁹ Kock, i. m., 72–75. o. 1940-ben a HJ hivatalos és nem hivatalos kölcsönös útjait leszámítva, és a KLV-t megelőzően is több ezer gyereket küldtek külföldre. Ebben jelentős szerepet játszottak a már korábban megismert szervezetek. Svájc különböző gyermeküdülőiben kb. 3000 gyerek kapott elhelyezést. Észak-Schleswigben 700 gyerek családnál, Magyarországon 4000 fő kapott elhelyezést a népi németeknél, s 200 fő az magyarországi NSDAP-nál. Szlovákiában a Német Párt 500 főt helyezett el családoknál, cserébe ugyanennyit küldött Szászországba, a szlovák NSDAP pedig 100 főt fogadott. Jugoszláviába (Sváb-német Kultúrszövetség és a NSKOV vette volna fel őket) a tervezett kiküldéseket leállították 1940 júniusában, csakúgy, mint a litvániai németekhez küldendő csoportokat. A birodalomban élő idegen nemzetiségű gyerekek közül a berlini svájci követség 350 svájci fiataalt küldött haza nyaralni. A berlini Magyar Iskolaközösség (Ungarische Schulgemeinde) és a bécsi Magyar Iskolaegyesület (Ungarischer Schulverein) 40, illetve 565 főt nyaraltatott Magyarországon, cserébe a német gyerekek is kedvezményeket kaptak Magyarországon. A királyi Olasz Kivándorlási Hivatal 1365 főt küldött hazájába. A külföldi németek köréből a magyarországi NSDAP 60, az olaszországi NSDAP 200, a holland NSDAP-ról pedig nem tudjuk, mennyi gyereket küldött a Birodalomba. Észak-Schleswigből 200, Szlovákiából 500 fő érkezett. A hollandiai Polgári Igazgatás főnöke 6000 holland fiataalt küldött Németországba, akik Felső-Duna körzetben kaptak elhelyezést. Übersicht über Auslandsentsendungen im Jahre 1940 – PAAA, R 98926.

⁹⁴⁰ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Kock, i. m., 76–79. o.; Schirach, Ich glaubte an Hitler, i. m., 269–270. o.; Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Band 14. Internationales Militär-Gerichtshof, Nürnberg 1948, 454–458. o.; Dabel, i. m., 265–267. o.

⁹⁴¹ Szállítást, Egészségügyi Szolgálat, Igazgatás és élelmezés, Elszállásolás, emellett két önálló referatúrát a Vezetést és a kialakítást (Ausrichtung) felügyelte, valamint egy Birodalmi Felügyelőséget (Reichsinspektion), amely a táborokban folytatott világnézeti nevelést felügyelte.

⁹³⁸ Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. Deutsche Nachrichten, 10. April 1942, 5. o.; Schulz, Heinrich, Der Aufstieg der deutschen Kinderlandverschickung. Das Junge Deutschland, 1941/1. sz., 5–9. o.; Stoppel, i. m., 191–192. o.; Kock, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...”, i. m., 71–72. o.

lomáshely-megbízott vagy -vezető vezetett. Főtábort ott alakítottak ki, ahol egy tábor egy településen vagy több tábor azonos iskolából meghaladta a százfős létszámot.⁹⁴²

A táborok különböző méretűek voltak. Átlagos nagyságuk 30 és 80 fő között mozgott, de nem voltak ritkák a több száz fős táborok sem. 1941-ben a legkisebb létszám 25 fő volt, a legnagyobb pedig 750 fő.⁹⁴³ A KLV kezdete óta 1943-ig 4683 fiút és 2818 lányt képeztek ki, hogy a táborokban vezetőfeladatokat lássanak el. A szülőknek az élelmezésről nem kellett gondoskodniuk, sőt aggódniuk sem kellett emiatt, mert általános tapasztalat volt, hogy a gyerekek kissé felhízva kerültek ki a táborokból. A táborokat kiváló ellátásban részesítették, s még hiányárukhöz is hozzájutottak, ami nyilván a kétségek eloszlatásának is egyik lehetséges módja volt. Az itt lakók általában a fiatalok számára engedélyezett élelmiszer-mennyiségnél 10 százalékkal többet kaptak. A táborok egészségügyi gondozását minden esetben a tábori orvos látta el, akinek felcserek, egészségügyi lányok, nővérek, orvostanhallgatók segédkeztek, mint a szokványos HJ-táborok esetében.⁹⁴⁴

A KLV keretében a legkisebbeket (3 éves kor alatt) az édesanyjakkal együtt menekítették ki a fenyegetett területekről, s 1941-ig csakis a birodalmon belül helyezték el őket. A 4–10 éveseket egyéni vendégszülőkhöz adták, a 10–14 éves korosztályért pedig a HJ volt felelős, akiket tanáraikkal és HJ-vezetőkkel együtt táborokban helyeztek el. A KLV-ben részt vevők kiválasztásában elvi szinten önkéntesség mutatkozott, de nagy agitáció folyt a szülők felé, hogy gyermekeiket a KLV-be küldjék, a propagandaanyagok (köztük a *Hände Hoch* című film) csak pozitív fényben tüntették fel a táborokat. 1943-tól viszont erősödött a nyomás, mivel a nagyvárosokban és Berlinben beszüntették az iskolai tanítást, de az iskolát elvégezni kötelesség volt, amire ezentúl már csak KLV-táborokban volt lehetőség. Aki nem küldte el gyermekét, törvénysértést követett el. A vidékre küldés legalább hat hónapos időtartamot jelentett, amit erősen befolyásolt a közlekedési helyzet. Az elhelyezésre minden lehetséges szálláslehetőséget (hotel, panzió, vendégház, iskola, ifjúsági szálló, HJ-otthon, kastély stb.) igénybe vettek, amelyeket a célnak megfelelően rendeztek be, s a higiéniai teendőket, az iskolázás, a szabadidő és a szórakozás számára is biztosítottak külön helyiségeket. A csúcsidőszakban az érintett városok főpályaudvarait naponta két különvonat hagyta el.⁹⁴⁵

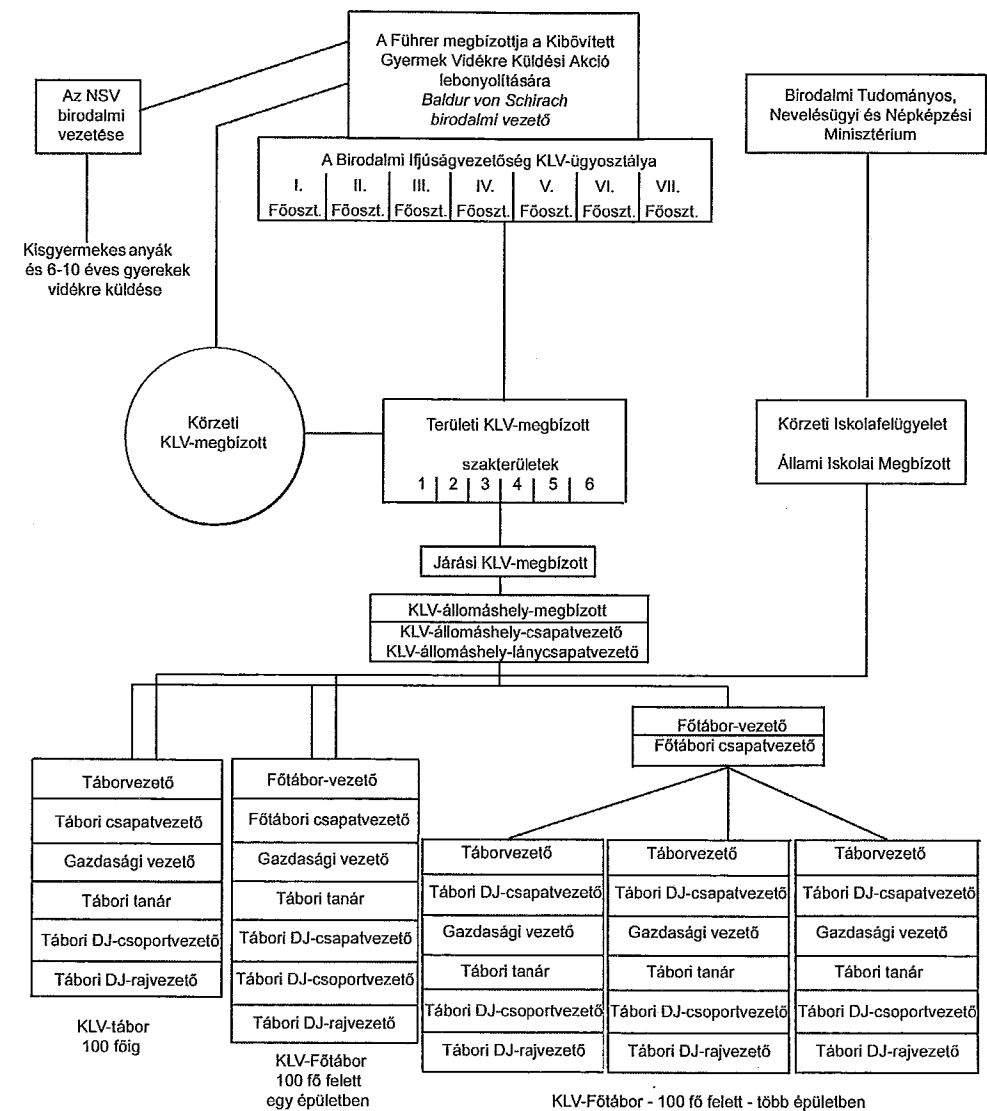
⁹⁴² Boberach, i. m., 114. o.; NSDAP Partei-Kanzlei, Rundschreiben Nr. 188/42, 7. Dezember 1942 – BArch, NS 6/338, 245. o.; Erweiterte Kinderlandverschickung. In: Kriegseinsatz der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin 1942, 9–10. o.; Kaufmann, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 10. o.; Kock, i. m., 85–89. o. Minden további részlethez (jelentkezők összegyűjtése, szállítás, tábori élet, táborok elhelyezkedése, táborok felosztása stb.) is lásd uő és Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 289–298. o.

⁹⁴³ Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152–153. o., 164–168. o.

⁹⁴⁴ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädchen – BArch, NS 9/131, 326. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Gerhard, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. Das Junge Deutschland, 1942/9. sz., 231–233. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., 211–212. o.

⁹⁴⁵ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädchen – BArch, NS 9/131, 326. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Gerhard, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. Das Junge Deutschland, 1942/9. sz., 231–233. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Deutsche Kriegsjugend ohne Sorgen. Vom Werk der „Erweiterten Kinderlandverschickung“. Deutsche Nachrichten, 22. Mai 1942, 8. o.; Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. Deutsche Nachrichten, 10. April 1942, 5. o.; Schulz, i. m., 5–9. o.; Stoppel, i. m., 191–192. o.; Boberach, i. m., 115–116. o.

A KLV szervezeti felépítése



Lánytáborok esetén megfelelő elnevezésekkel

Forrás: Dabel, Gerhard: Die Erweiterte Kinderlandverschickung. KLV-Lager 1940-1945. Freiburg 1981.

A BIV, illetve Schirach külön kérte az elküldött gyerekek szüleit, hogy a hat hónapos távollét alatt ne látogassák meg gyerekeiket. Az indok az volt, hogy ezt nem minden szülő tehetné meg, így a gyermekek közötti ilyesfajta különbségtétel nem lett volna jó hatással a tábori közösségérzetre. Másrésztől viszont nyilvánvalóan így lehetett a leghatásosabb nemzetiszocialista indoktrinációt folytatni. Ezt szolgálta az is, hogy a

gyerekeket igyekeztek minél távolabb vinni szülővárosuktól, hogy a szülői befolyás minél kisebb legyen felettük. A szülőkkel való kapcsolattartást szolgálta a *Szülői levél* (Elternbriefe) című újság, amelyet rendszeresen kiadtak, s ösztönözték a szülőkkel való levelezést.⁹⁴⁶ Az oktatás mellett a táborokban ugyanúgy eleget kellett tenni az ifjúsági szolgálati kötelezettségnek, mint otthon az elküldés előtt. A sportra és az egészségmegőrzésre különösen nagy gondot fordítottak. Mivel a táborokban hosszú ideig tartózkodtak a gyerekek, a teljesítményjelvények megszerzése e táborokban is lehetséges volt.⁹⁴⁷

Az első KLV-résztvevők berlini és hamburgi gyerekek voltak, majd 1940 októberében az akciót kiterjesztették a birodalom nyugati körzeteire, ahol a légi veszély a legnagyobb volt. Az első felvevő helyek falvak és kisvárosok voltak Kelet-Bajorországban, Brandenburgban, Ausztriában, Szászországban, Sziléziában, Szudéta-vidéken, Thüringiában és az anektált lengyel területeken, majd ehhez jöttek még Mecklenburg, Pomeránia, Kelet-Poroszország, Hessen, Württemberg és Baden. Az egyes küldő körzetek számára felvevő körzeteket jelöltek ki, amelyek azonban gyakorta változtak. A birodalmi területek után hamarosan kiterjesztették az elhelyezési lehetőségeket a Protektorátusra, a Főköormányzóságra, Szlovákiára, 1942-től Magyarországra, Romániára és Jugoszláviára is. 1942-től részt vett az akcióban még Dánia, Bulgária, Lettország, Hollandia, Elzász és Lotaringia, Liechtenstein és Olaszország (Dél-Tirol) is. Az Alpokban, a Szudéta-vidéken, a Balti-tenger partján és a Wartha-vidéken táborok sora jött létre.⁹⁴⁸

A birodalmi területeken kívül az első számú úti cél a Protektorátus volt. A Prága közelében, az Elba partján fekvő Bad Podesbrádk Kock egyenesen a KLV fővárosának nevezte. Az egykori fürdőváros rendkívül jó adottságokkal rendelkezett, ugyanis az üdülőkben 15 ezer főt tudtak elhelyezni. Itt szinte minden hotelt és panziót a KLV foglalt le. A Protektorátusban összesen 35 ezer gyerek elhelyezésével számoltak még 1944-ben is. Schirach 1940 végén jelezte *Hans Frank* főköormányzónak, hogy a KLV főköormányzósági területeket is bevonna a célterületek közé. Frank első nekifutásra 3000 férőhelyet tudott felajánlani. A Főköormányzóságban a Beszkidekben Zakopane és Bad Rabka voltak a fő központok. Az ugyancsak megszállás alatt álló Elzászban elsősorban anya-gyerek kiküldés történt, hogy a helyi lakosságot ne irritálják jobban a német jelenléttel.⁹⁴⁹

Szlovákia 1941. február végétől tartozott a felvevő területek közé, s 1942 márciusáig összesen 25 ezer gyerek érkezett ide, akiket elsősorban a Tátrában helyeztek el. Itt azon-

⁹⁴⁶ Die KLV übertrifft alles. Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni. A betegség esetén azonban értesítették a szülőket. Das müßt ihr wissen. Eltern! Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni; Kock, i. m., 96. o.; Kaufmann, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 10. o.

⁹⁴⁷ Der Beauftragte für die Erweiterte Kinderlandverschickung in Belgien. Merkblatt für die Eltern von 10 bis 14 jährigen Jungen und Mädchen – BArch, NS 9/131, 326. o.; Annahme der weltanschaulichen Fragen des DJ- und JM-Leistungsabzeichens in den Lagern der Kinderlandverschickung. Reichsbefehl, 26/41 K, 12. Juni 1941 – BArch, NSD 43/1.

⁹⁴⁸ 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; KLV – PAAA, R 98927; KLV – BArch, NS 1/2565; Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152–153. o., 164–168. o.; Dabel, KLV, i. m., 253. o.; Kock, i. m., 89., 96–97. o.; Boberach, i. m., 114. o.

⁹⁴⁹ Dabel, KLV, i. m., 256–257. o.; Kock, i. m., 101–102. o.

ban csakhamar a lakosság negatív hozzáállásával kellett megküzdeni, mert a szlovák lakosság a fokozatosan rosszabbodó ellátását nem utolsósorban a több tízezer német gyerek jelenlétének tudta be.⁹⁵⁰

A balkáni és magyarországi térségben a KLV leginkább a nagyobb német lakosságú területeket választotta az akció lebonyolítására, amit nagyrészt családi elhelyezéssel oldottak meg. Bulgáriában 1942 augusztusában rendezték be az első mintatábor, ahova csak a köln-aacheni körzetből küldtek gyerekeket. Bulgáriába valószínűleg csak pár száz német fiatal jutott el: itt az egyik központ Varna volt. Románia a KLV-ben is jeleskedett, de erre vonatkozóan nagyon kevés információval rendelkezünk. Annyi bizonyos, hogy ide még 1944 telén-tavaszan is érkeztek német gyerekek.⁹⁵¹

A KLV egyik különleges formáját képezték a népi német gyerekek táborai. Itt olyan gyerekek neveléséről volt szó, akik német származásúak voltak, de németiségük az idegen országokban megkopott, így germanizálásra szorultak. Itt elsősorban az erre alkalmas népcsoportok – lengyelek, vallonok, flamandok és csehek – jöttek számításba, akiket a KLV szervezetéhez hasonló módon, de más tartalommal neveltek a táborokban, mivel őket egykori vagy őseik németiségére kellett visszatéríteni. Így elsősorban a német nyelvoktatás és a német kultúra és annak vívmányai álltak az általában három hónapos, a birodalom középső régióiban megtartott táborok nevelési koncepciójának középpontjában. 1942-ben kb. 2000 gyerekről volt szó, akik számára Szászország és a Bajor Keleti vidék területeket jelölték ki a táborozásra. Kock valószínűsíti, ha nincsenek is egzakt adatok, hogy valamivel többen lehettek.⁹⁵²

1940 és 1943 tavasza között egyedül a Hitlerjugend 382 616 gyereket helyezett biztonságba, akiket 1621 különvonattal és 58 hajóval juttatott el a táborokba. Kaufmann szerint 1942 végéig 600 ezer gyereket helyeztek el az addig létrejött 2000 táborban, 1943-ban már 5000 tábor működött egymillió fiattal, az utolsó háborús évben pedig 6000 tábor. Dabel könyvében 2,5 millió főről és 9000 táborról tesz említést.⁹⁵³ A külföldi területek a KLV által is erősödő német jelenlét mellett valóban jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a krónikus helyhiány enyhüljön. Végleges és elégséges megoldást azonban ez sem nyújtott, mivel a szóba kerülő országokban az infrastrukturális lehetőségek messze nem voltak olyan fejlettek, mint a birodalmi területeken. Az elküldött gyerekek számát Kock – valószínűleg ez a leghitelesebb számítás – 10 és 14 éves kor között 850 ezerre, 6 és 10 éves kor között kb. ugyanennyire, és kb. félmillióra teszi a hat év alatt anyjukkal elküldött gyerekek számát, ami összesen több mint kétmillió főt jelent.⁹⁵⁴

⁹⁵⁰ Dabel, KLV, i. m., 265–267. o.

⁹⁵¹ Aktenvermerk für Schmidt (Hassenpflug), 3. Februar 1944 – BArch, NS 28/120, 181. o.

⁹⁵² Kock, i. m., 131–133. o.

⁹⁵³ Die Leistungen der KLV-Lager. Das Junge Deutschland, 1943/4. sz., 102–103. o.; Kaufmann, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert, i. m., 10. o.; 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933–1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.; Dabel, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung, i. m., 231–233. o.; Das müßt ihr wissen. Eltern! Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai–Juni; Dabel, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung, i. m., 231–233. o.; Dabel, KLV, i. m., 14. o.

⁹⁵⁴ Kock, i. m., 134–143. o.

7.5. Bilaterális kapcsolatok a háború idején

7.5.1. Szlovákia

Csehszlovákia 1939 tavaszi feldarabolásának egyik végterméke a német védállamnak minősített Szlovákia volt, melynek szervilizmusa német szempontból példaértékűnek minősült. A hivatalosan 1938 óta működő *Hlinka Gárda* félkatonai szervezetnek (előzményei már 1921-re visszanyúltek) jelentős része volt 1939. március 10. és 14. között a cseh katonaság és hivatalok lefegyverzésében, majd ezután ez lett az új szlovák állam legfontosabb szervezete, melynek folyamatosan növekvő taglétszáma 1940 elején elérte a 126 ezer főt. Szlovákia függetlenedése után hamar hozzáálltak a *Hlinka Ifjúság* teljes kiépítéséhez is. A 6–10 éves generáció a *Farkasok*, illetve a *Tündérek Csoportjában* szerveződött, a 11–16 éves korosztályt *Ifjú Sasoknak*, illetve a *Tátra lányainak* nevezték, míg a 17–20 éves korosztályt már bevonták a mozgalom mindennapi működésébe.⁹⁵⁵ A Hlinka Ifjúság tagsága 1942-ben a 167 ezer főt is meghaladta, ami annak ellenére hatalmas eredmény (1939-ben még csak 24 ezer fős tagság) volt, hogy minden más ifjúsági szervezetet feloszlattak. A Hlinka Ifjúságban a Hitlerjugend is megfelelő partnerre lelt, sőt a BIV megbízottja 1940 közepén már azt jelentette, hogy a szlovák ifjúság teljesen a HJ mintái alapján épült fel, ugyan a szűk értelmiségi réteg miatt folyamatos problémát okozott a vezetők képzése.⁹⁵⁶

Szlovákiában a tradicionálisan kárpáti németeknek nevezett német népcsoport jóval szélesebb területen működhetett, mint például Magyarországon. Külön államtitkáruk volt a kormányban *Franz Karmasin* népcsoportvezető személyében (Staatssekretär für die Belange der deutschen Volksgruppe in der Slowakei). Ezt a hivatalt már 1938 novemberében, vagyis a szudétakérdés rendezése után felállították. Emellett a németiség kulturális ügyeit az iskolaügyi minisztérium német osztálya, egészségügyeit pedig a belügyminisztérium német egészségügyi osztálya intézte. A németiség legfőbb szervezete az NSDAP mintájára szerveződő *Német Párt* volt, melyet ugyancsak Karmasin vezetett. A párt 145 helyi csoportja, valamint számos támaszpontja és sejtje 60 ezer népi németet fogott össze.⁹⁵⁷

Az 1939. decemberi 311. számú rendelet határozta meg az *Önkéntes SS* (Freiwillige Schutzstaffel, FSS) és a *Német Ifjúság* (DJ) működését. Mindkét szervezetet a Német Párt (Deutsche Partei) keretében működő, katonai elvű szervezetnek minősítette a törvényerejű rendelet. Mindkettő nevelte a szlovákiai német népcsoport férfi tagjait, „gondozta a bátorságot és a bajtársi szellemet”, lefolytatta a védfelkészítést, megfigyelte a közéletet, és jelentést tett erről az illetékes szerveknek. Mindkét szervezet szerepet játszott a közrend és a közbiztonság védelmében, és minden más feladatot elláthatott,

⁹⁵⁵ Mach, Alexander, Die Hlinka-Garde. Wille und Macht, 1940/4. sz., 1–3. o.; Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. DZ, 16. September 1942, 3. o.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n., 78. o. 1941-ben a szervezetnek már 200 ezer tagja volt, a lánycsoportok azonban még csak ekkor voltak kialakulóban. Die Slowakei – Land und Leute. Karpätenbriefe, 1941/1. sz.

⁹⁵⁶ Tönsmeier, Tatjana, Das Dritte Reich und die Slowakei 1939–1945. Politischen Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Schöningh, Paderborn etc. 2003, 256., 260. o.

⁹⁵⁷ Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. Karpätenbriefe, 1941/1. sz.

amit külön jogszabályban számukra kiosztottak.⁹⁵⁸ A minden német származású férfira kiterjedő védkötelezettség az FSS-ben, a védfelkészítés a DJ keretében volt teljesíthető. A DJ tagjai viszont önkéntes alapon toborzódtak. A DJ 6 és 18 éves kor, az FSS 18 éves kor felett fogadta a fiatalokat. A 14 éves kor alatti ifjakat a birodalomhoz hasonlóan itt is pimpfeknek és ifjúlányoknak nevezték, az idősebbeket a DJ és a BDM fogta össze. A területi struktúra is teljesen a HJ rendszerét követte, az egyes egységek nevei is megegyeztek. Az FSS soraiból különleges feladattal megbízott tagok képezték a *Bevetési Csapatot* (Einsatztruppe). A két szervezet élén közös parancsnok állt, akit a szlovák elnök a német népcsoport vezetőjének javaslatára nevezett ki. Az FSS-nek joga volt arra, hogy tagjait felfegyverezze.⁹⁵⁹

Szlovákiában a teljes német népcsoport 18 százalékát kitevő DJ területi szinten 1940-ben három körzetből állt, melyek központjai Pozsonyban, Németpróna-Körmöcbányán és a Szepességben voltak. Később ez kiegészült még egy járással. A DJ *Heinz Förster*, később *Matthias Lehnhardt* vezetése alatt működött, aki korábban a mecklenburgi területi vezetőképző iskolát vezette. Később *Ferdinand Klug* és *Klara Scherer* országos ifjúsági vezető és lányvezető irányította a szervezetet. Ezenkívül a birodalmi állampolgárságú fiatalok összefogására *Richard Heil* és *Kurt Sandstede*, illetve *Hertha Bochmann* vezetésével egy HJ Országos Vezetőség is létrejött. 1940 szeptemberében a BIV megbízotti pozícióját Rudolf Henkel vette át, aki 1942 elejéig maradt hivatalában (a BDM ügyeiért 1941 augusztusa és 1942 decembere között Käthe Örtel volt felelős), majd Danzigba távozott. Utódja Heinz Förster járásvezető, aki rendezett és problémamentes viszonyokat örökölt, 1942 szeptemberében adta át helyét *Günther Muthnak*, a korábbi mosellandi területvezetőnek.⁹⁶⁰ Az SD-jelentésekből viszont az is kiderült, hogy a kedvező szervezési és működési feltételek ellenére német részről nem lehettek elégedettek a Hlinka Ifjúság szlovák nemzeti nevelésével, amely nemritkán németellenes hangokat is megütött. Ezért merült fel annak a lehetősége, hogy a Protektorátushoz hasonlóan a szlovák ifjúságot is a HJ fogja össze szervezetiileg, s adja meg neki a szükséges szellemi és politikai irányvonalat, de a HJ-ba való felvételtől tartózkodtak volna. A népcsoport további tagozatait jelentették a Háborús Szövetség (Kriegsbund), a Hallgatói Szervezet (Studentenschaft), a Parasztság (Bauernschaft), az Orvos Szervezet (Ärzteschaft), a Tanárszervezet (Lehrerschaft), de a párthoz tartozott a Német Torna- és Sportszövetség (Deutscher Turn- und Sportverband) is,⁹⁶¹ vagyis itt is az NSDAP mintája érvényesült.

Szlovákiában a német ifjúságnak az egyik legproblémamentesebb terület állt rendelkezésére. A kedvező feltételek bizonyítéka volt, hogy a szlovák népi németiség kereken 20 ezer fős ifjúsága maradéktalanul a DJ soraihoz tartozott. Az ott folyó tevékenység tulajdonképpen teljes egészében megfelelt a birodalomban szokványosnak. A szlovákiai DJ külsőségeiben is szinte megfelelt a HJ-nak, hiszen mind zászlói, mind a HJ karsza-

⁹⁵⁸ Verordnung mit Gesetzeskraft vom 21. Dezember 1939 über die Freiwillige Schutzstaffel und die Deutsche Jugend. Übersetzung (Slowakisches Gesetzblatt, vom 21. Dezember 1939, Teil 68, Jahrgang 1939) – PAAA, R 98886; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. Karpätenbriefe, 1941/1. sz.

⁹⁵⁹ Uo.

⁹⁶⁰ Tönsmeier, i. m., 255. 258. o.; Das Deutschtum in der Slowakei. Südostdeutsche Rundschau, 1943/7. sz., 582. o.

⁹⁶¹ Kaufmann, Das kommende Deutschland, i. m., 167. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 658. o.; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. Karpätenbriefe, 1941/1. sz.; Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November–Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 48–49. o.; RJF Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung I, 25. Januar 1944 – BArch, NS 28/118, 5. o.

lagjai használatban voltak, a lányok pedig teljesen a BDM egyenruháját viselték. A vezetőket számos birodalmi és szlovákiai táborban készítették fel feladataik ellátására, így a szlovákiai német ifjúság birodalmi terveknek megfelelő tevékenysége biztosított volt.⁹⁶²

A szlovák németiség helyzetét Magyarországról is aggodalommal figyelték. Tiso Karmasinnak tett ünnepélyes nyilatkozata alapján ugyanis a német népcsoport teljesen szabadon használhatta a nemzetiszocialista szimbólumokat. Jelképük a horogkeresztes zászló volt, melyen a horogkereszt nem körben volt látható, hanem egy pajzs alakú mezőben. A pozsonyi jelentés szerint német ünnepekkor a német lakosságú városok teljesen a Harmadik Birodalom városainak képét mutatták, s az utcák a Heil Hitler kiáltásoktól voltak hangosak. A szlovák hadseregben a németek, német tisztek és altisztek vezetése alatt külön német osztagokban szolgáltak.⁹⁶³ A magyar vezetés tartott attól, hogy Magyarországon a németiség hasonló jogokat követel majd magának.

A kétoldalú német-szlovák kapcsolatok a háború idején is meglehetősen élénkek és mindvégig a legmagasabb szinten maradtak. A birodalmi ifjúságvezető 5-6 HJ-vezető kíséretében már 1939 végén ellátogatott Szlovákiába.⁹⁶⁴ A látogatás vizsgázására Schirach németországi meghívást tolmácsolt a Hlinka Gárda főparancsnokának és a szlovák kormány propagandaminiszterének, *Alexander (Sano) Machnak*.⁹⁶⁵ Mach végül 1940 márciusának elején Alois Macek (Hlinka Ifjúság vezetője) kíséretében érkezett pár napra Németországba. Berlinben fogadta őt Lauterbacher törzsvezető, előtte pedig a helyi területvezető. A megérkezés után megtekintették a BIV létesítményeit, fogadta őket *Ernst Schlünder* BIV-hivatalvezető, HJ-előadásokat nézhettek meg. A BIV-en kívül Machot fogadta *Viktor Lutze*, SA törzsvezető és az NSV is, felkereste például *Ribbentropot*, *Goebbelt*, *Heydrichot*.⁹⁶⁶ Vagyis nagy figyelem és megbecsülés jutott osztályrészül a szlovák vezetőknek.

1940 nyarán Tuka miniszterelnök és Macek ismét meghívta Schirachot Szlovákiába, abból az alkalomból, hogy Tuka korábban már 100 HJ-vezetőt hívott meg az 1940. nyári szlovák szabadidős táborokba július 20. és augusztus 10. között. A meghívás már egy korábbi látogatás folytatása volt, amikor is a HJ egy csapata 1939 decemberében téli táborozáson vett részt Szlovákiában. A szlovákok két táborot terveztek 1940 nyarára: az egyiket 50 HJ és 50 Hlinka Ifjúság taggal (vezetőket beleértve), akik a táborozás alatt csak németül beszéltek, a másikat szintén 50-50 fővel, de szlovák nyelvű táborként. A táborok a Trencsén melletti *Bellusban* (Beluša) és *Dobrováralján* (Cravský Podzámčok) kerültek megrendezésre. Schirach útja valószínűleg nem valósult meg.⁹⁶⁷

⁹⁶² Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 48–49.

⁹⁶³ A szlovák németiség helyzete, másolat Pozsonyból, 2466/pol-1941, Budapest 1941. április 16. – MOL, K 28, 156. cs., K 28-324-ME-1941-P 17747; Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. Karpattenbriefe, 1941/1. sz.

⁹⁶⁴ AA an die RJF, 22. November 1939 – PAAA, R 27135.

⁹⁶⁵ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 10. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

⁹⁶⁶ Notiz für Herrn Dr. Strack. Deutschlandreise Mach, 28. Februar 1940; Notiz für Gebietsführer Müller!, 29. Februar 1940; Programm für die Deutschlandreise des Oberkommandierenden der Hlinka-Garde Sano Mach – PAAA, 99008.

⁹⁶⁷ Fernschreiben an Luther, 10. Juli; Tuka an Schirach. Abschrift, Pressburg, 20. Juni 1940 – PAAA, R 98921; Macek an Schirach. Abschrift, Bratislava, 13. Juni 1940 – PAAA, R 98921. 1940-ben a Hlinka Ifjúság kiküldte egyik autóiskolai instruktort, hogy a Nemzetiszocialista Gépjárművezető Osztag (Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps, NSKK), az SS és a HJ autózását és motorizmusát tanulmányozza. Ennek során a vendég a tervezett program szerint megtekintette a Motoros-HJ egyik tanfolyamestjét is. NSKK an das AA, 10. Juni 1940; Programmvorschlag für eine zehntägige Besichtigungsreise; Verbalnote an das AA, 9. März – PAAA, R 99008.

1941 elején Macek és 55 szlovák ifjúsági vezető látogatott Berlinbe, akik közösségi táborozáson vettek részt. A látogatás 1941. január 14. és 17. között zajlott. Macek a megérkezése utáni napon felkereste a birodalmi ifjúságvezetőt és törzsvezetőjét. Ezalatt a szlovák csapat is megérkezett Berlinbe, s délután Macekkal együtt útnak indultak Gatowba. A HJ Külföldi Házában Axmann fogadta a csapatot, amely ezután a berlini HJ-tal töltött el egy bajtársi esetet a Német Operában. A program kialakítását a berlini rádiós színjátszó csapat vállalta magára. A csapat berlini városnézésen vett részt. Macek ezalatt felkereste Luthert a külügyminisztériumban, majd Tschammer látta vendégül. A zárónapon a csapat Potsdamot tekintette meg, Macek pedig Rodatz, majd Schlünder fő-területvezetőkkel és Hemminger főkörzetvezetővel folytatott munkabeszélgetést.⁹⁶⁸

A magas rangú vezetők látogatásai mellett a HJ egyes csoportjai is minden bizonnyal rendszeresen látogattak a keleti szomszédhoz. Az alsó-dunai, tirol-vorarlbergi, protektorátusi és württembergi HJ, illetve az alsó-dunai BDM a szlovák ifjúságot kereste fel, a protektorátusi BDM és a BDM traunsteini gimnasztikai iskolája pedig a népi német ifjakat.⁹⁶⁹ 1941 novemberében a Hlinka Ifjúság vezetőjének meghívására a birodalmi ifjúságvezető felhatalmú helyettese, Möckel törzsvezető érkezett pár napos látogatásra Martonházára (Ohtiná) a Hlinka Ifjúság vezetőképző iskolájának megnyitójára. Itt a Macekkal folytatott beszélgetésen lehetőség nyílt az 1942-es program megvitatására is.⁹⁷⁰ A következő évek együttműködéséről azonban nem sok információval rendelkezünk. Azt azonban tudjuk, hogy az 1942 elején lefolytatott megbeszélések során Macekkal tárgyaltak német-szlovák-horvát közös táborokról, valamint potsdami vezetőképző tanfolyamokról is. Utóbbi tanfolyamokat már 1942 áprilisára tervezték, májusban pedig babelsbergi vezetőleány-képző tanfolyamokat helyeztek kilátásba. Tárgyaltak a KLV kérdéséről, a szlovák ifjúságot is meginvitálták a weimar-firenzei rendezvénysorozata, és szóba került a szlovák ifjúság munkások gondozása Németországban, valamint az Európai Ifjúsági Szövetség kérdése.⁹⁷¹ Mint láthatjuk, leginkább a közös európai eseményeken való szlovák részvétel rekonstruálható ezekből a tárgyalásokból. Ismert továbbá Axmann 1944. augusztus 19. és 20. között zajló pozsonyi látogatása, amely azonban már teljesen a háború jegyében telt. A német népcsoport országos ifjúságvezetőjével és országos leányvezetőjével folytatott megbeszélés célja az volt, hogy a népcsoport által összefogott 22 ezer fős ifjúságot még célzottabban készítsék fel a megerősített háborús

⁹⁶⁸ RJF Grenz und Auslandsamt an das AA, 11. Januar 1941; Programmvorschlag für den Aufenthalt des Führers der Hlinka-Jugend, Oberkommandant Alois Macek und der slowakischen Lagerabordnung – PAAA, R 99009.

⁹⁶⁹ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927. 1941-ben a szlovák Hlinka Ifjúság egyik felsőbb vezetője 20 HJ- és BDM-vezetőt hívott meg az 1941. május 31. és június 2. közötti, Túrócszentmártonban (Turansky Svaety Martin) sorra kerülő emlékünnepekre annak alkalmából, hogy a szlovákok 80 évvel korábban nyújtották be követelésüket a kulturális autonómiára a magyar kormánynak. A német diplomáciának elviekben nem volt kifogása a látogatás ellen mindaddig, amíg ki nem derült, hogy népi szlovákokat is meg akarnak hívni, illetve a morvaországi szlovákok képviselőit is. Ezután viszont tartottak attól, hogy a magyarok ellenük irányuló rendezvénynek fognak fel az ünnepeket, amelyen német HJ-vezetők vesznek részt. A külügy a pozsonyi követtség útján próbálta meg elérni, hogy a népi szlovákok meghívásától tekintsen el a szlovák kormány. Fernschreiben Herrn Luther, dátum nélkül – PAAA, R 98927. Végül nem tudjuk mi lett az ügy vége.

⁹⁷⁰ BArch, NSD 43/33, Lageberichte, 1942/1. sz. Möckel kíséretében érkezett még Memminger főjárásvezető, Lauterbacher hivatalvezető, Wessely, valamint Trautmann főjárásvezető és Freese törzsvezető. Tönsmeyer, i. m., 257. o.

⁹⁷¹ Besprechungsunterlagen für den Besuch des Führers der Hlinka-Jugend, Alois Macek, 9. März 1942 – BArch, NS 28/117, 14. o.; Tönsmeyer, i. m., 257. o.

bevetésre. A BIV továbbítani akarta a birodalmi tapasztalatokat, és felvázolni a jövőbeni munka főbb irányait. Werner Lorenz, a Népi Német Közvetítőszerv (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi) vezetője külön kérte Axmannt, hogy propagálja a Fegyveres SS-ben vállalandó önkéntes szolgálatot.⁹⁷²

A szokásos kétoldalú kapcsolatok mellett Szlovákia volt a vidékre küldési akció egyik legfontosabb területe. Így a birodalmon kívül talán Szlovákiában létesült a legtöbb KLV-tábor. Már 1939-ben felmerült, hogy a Protektorátus téli HJ táborait 1939–40 telén ne ott, hanem szlovák területeken tartsák meg, így például Körmöcbánya környékén, az alsó-tátrai nyelvszigeten, illetve Meczenzében (Untermetzenseifen/Nižný Medzev).⁹⁷³

A szlovákiai KLV-t Schirach közlése szerint maga a Führer javasolta 1941 elején. A külügyminisztérium azonnal meg is kezdte az előkészületeket 25 000 német gyerek Szlovákiába küldéséhez. Több fővel a szálláslehetőségek hiánya miatt nem számoltak. Vjtech Tuka miniszterelnök azonnal beleegyezését adta az akció lefolytatásához, s így megkezdődtek a megbeszélések Schirach, a szlovákiai Német Párt egyik képviselőjének és Schirach három munkatársa között, a pozsonyi követség koordinálásával. Schirach csak zárt táborokat tartott elképzelhetőnek, ahol a gyerekeket nemek szerint elkülönítették, ifjúsági vezetők és lányvezetők irányításával. Szállásként a Szlovákiában nagy számban üresen álló panziókat és hoteleket szemelték ki, amelyek azonnal lehetővé tették 15 ezer gyerek elhelyezését. Pozsonyban létre hozták Schirach hivatalának központi szervét, amit Henkel HJ-főjárásvezető vezetett, míg a tényleges ügyvezetést (Dienststellenleiter) Scheerschmidt főjárásvezető látta el. Az első – március 15. és április vége között zajló – szakaszban mindjárt 10–15 ezer gyerek beutaztatásával számoltak. Március közepétől kétnaponta 500 gyereket hoztak Szlovákiába. Március 18-án meg is érkezett az első vonat 504 gyerekekkel és 24 tanárral, valamint HJ-vezetővel Trenčsén-Teplitzbe (Trenčín Teplice), amelyet további 6 külön vonat követett 3000 gyerekekkel. Mind a szállítás, mind az elhelyezés problémamentesen ment. A szlovákok nagy előzékenységet tanúsítottak, sőt a további lefolyást is biztosítottak látták.⁹⁷⁴

Hitler a szlovákiai KLV felvetése mellett azt is közölte, hogy Szlovákiában akár 100 ezer gyereket is el lehet helyezni. Erre elsősorban a népi németeket szemelték ki, akiknél első körben további 10 ezer fő elhelyezésére láttak lehetőséget. A Német Párt Dr. Tothot küldte ki ebből a célból Henkel központjába, s a szlovák kormányt is összekötő hivatalnokok megnevezésére kérték. Kételemek merültek viszont fel azzal kapcsolatban, hogy a szaniter és higiéniai feltételeket nem látták biztosítottak.⁹⁷⁵

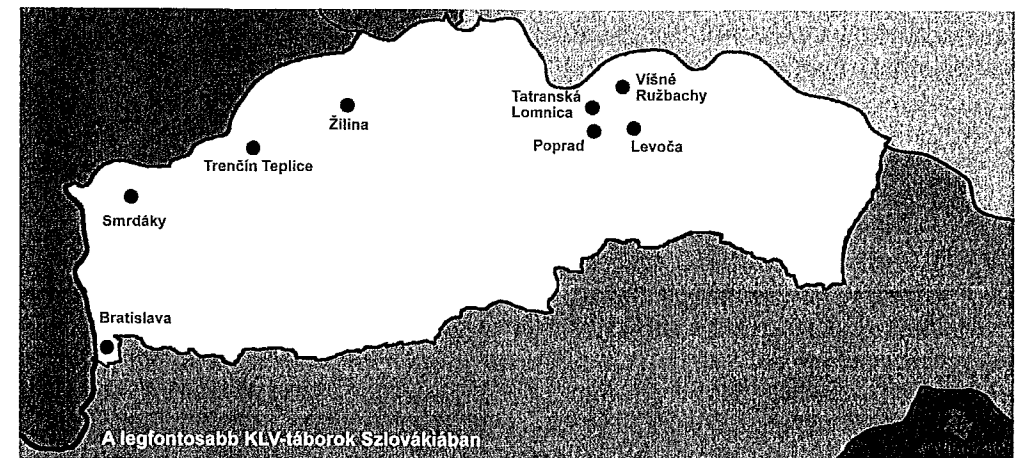
A legismertebb táborok a későbbiekben Trenčsén-Teplitz (Trenčín Teplice, Eisenbahnheim és Villa „Slavia”), Búdöskő (Smrdáky), Tátralomnic (Tatranská Lomnica, Haus Javorina), Poprád (Poprad, Hotel Europa), Pozsony (Bratislava), Felsőzúgó (Vyšné Ružbachy), Lőcse (Levoča) stb. voltak. A táborokban gyakran ellátogattak magas rangú

⁹⁷² RfJ Auslands- und Volkstumsamt, 7. August 1944 – BArch, NS 28/114, 1. o.

⁹⁷³ Der Reichsprotektor in Böhmen und Mähren an das AA, 14. November 1939 – PAAA, R 98921.

⁹⁷⁴ Vortragsnotiz zur Vorlage beim Reichsaußenminister (Luther), 2. April 1941 – PAAA, R 98927; Aus der Lagerarbeit. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/VIII; Auf Wiedersehen, Karpatenland! Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/VIII.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, 27. Februar 1941; Der Beauftragte des Führers für die Inspektion der HJ und Reichsleiter für die Jugenderziehung der NSDAP an das AA, 3. März 1941; Vortragsnotiz zur Vorlage beim Reichsaußenminister (Luther), 2. April 1941 – PAAA, R 98927.

⁹⁷⁵ Zu Partei 2871/41, 10. März 1941; Dienststelle Reichsleiter von Schirach. Kinderlandverschickung. Aktenvermerk, 14. Februar 1941 – PAAA, R 98927.



személyek, köztük Mach belügyminiszter, Bracht körzetvezető, Karmasin államtitkár és Frick birodalmi belügyminiszter. A KLV-táborok a közeli városokban (pl. Žilina/Zsolna) sportversenyeket is rendeztek, így kapcsolták be a helyi lakosságot is a tábori életbe. Ilyenkor általában a környező táborokból két-két csapatot küldtek ki a versenyekre, így 1941 őszén Zsolnában közel 600 HJ-tag gyűlt össze. A szlovákiai KLV-táborokban az Adolf Hitler Iskolák (AHS) diákjait is bevetették. 1941 nyarán 40 ilyen diákot küldtek két hónapra Szlovákiába.⁹⁷⁶

1941-ben már nagy volumennel folyt Szlovákiában a KLV, amelyre az ellenséges propaganda is felfigyelt. Olyan rémhíreket terjesztettek, miszerint a „német gyerekek üresre zabálják Szlovákiát”, ezért nincs sem vaj, sem tej, felvásárolják a ruházati termékeket és a lábbeliket, a gyerekek csoportokba verődve járkál az országot, miközben vallásellenes fellépést tanúsítanak, s gúnydalokat énekelnek a katolikus egyházzal. A követség válaszként meghívta Machot, valamint a szlovák sajtót és további neves személyiségeket, hogy megtekintessék a táborokat. Felkeresték Trenčsén-Teplitzbe, ahol akkor éppen 2000 birodalmi német gyerek (10–14 évesek) táborozott üresen álló panziókban, hotelekben és üdülőkben. A látogatáson jelen volt a követség ifjúsági tanácsadója és a KLV szlovákiai megbízottja. A látogatók fogadására 1000 fős lány és fiú csoport sorakozott fel, akik üdvözölték a minisztert, majd 5 különböző tábor felkeresésére került sor. Megnézték a táborok berendezését, illetve a napi programot is. Machnak olyannyira tetszett a tábor, hogy a fiát is el akarta küldeni két hónapra egy ilyen KLV-táborba. A követségi tanácsos ezután kitért arra, hogy a KLV nem jelent gazdasági károkat Szlovákiára nézve, sőt éppen ellenkezőleg, mert ezáltal fellendült az addig teljesen haldokló idegenforgalom, s kijelentette, hogy a szlovák szervek mindig is nagyon előzékenyek voltak az akcióval

⁹⁷⁶ Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni; Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/VIII; Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/September-Oktober; Hohe Besuche in unsere KLV-Lagern. Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni; Reichsminister Dr. Frick in der Slowakei. Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/September-Oktober; Aus der Lagerarbeit. Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei, 1941/VIII; An das AA, 18. Juli 1941 – PAAA, R 98927.

szemben. 1941-ben 19, 1942-ben 12 ezer birodalmi német ifjú tartózkodott a KLV keretében Szlovákiában.⁹⁷⁷ A későbbi időszokról már nincs adatunk.

7.5.2. Románia

1934 és 1937 után Romániában ismét megreformálták az ifjúságot, s 1940 végén feloszlatták a *Straja Tarii* nevű szervezetet. Több ország ifjúsági rendszerének tanulmányozása után arra a meggyőződésre jutottak, hogy az 1932-es német helyzet és az 1940-es román, belpolitikai csatározások következtében kialakult állapotok között nagy hasonlóság van. Kézenfekvő volt tehát, hogy az új román államifjúságot a minden téren sikeres Hitlerjugend mintájára építsék fel. Mindez a HJ „áldozatos” törekvéseinek sikerességét mutatta. Romániában az államifjúság megalakítása és vezetése a kultuszminisztérium kezében volt, élén két államtitkár-helyettes állt. Az iskolaügyi helyettes államtitkár, *Ălinescu* az iskolai ifjúság nevelését, míg a nevelésügyi helyettes államtitkár, *Iliescu* az iskolán kívüli ifjúságot felügyelte, amely egyelőre önmagában képezte az államifjúságot, s 1941 végén kb. 2,5 millió taggal rendelkezett.⁹⁷⁸ *Iliescu* hét pontban foglalta össze a román ifjúságnevelés vezető eszméit: fanatikus hazaszeret; vasfegyelem, hogy felszámolják „a fajukból” adódó individualizmust; a munka kultúrája és fegyelme; fizikai nevelés, hogy emeljék az önbizalmat és a testi erőnlétet; az intellektuális és dolgozó ifjúság összeháttartása és egybeolvasztása; az egyén értékének és érdemének megbecsülése arra való tekintettel, hogy a történelemben a „népek dicsőséges korszakai kiválasztott egyéneknek és nemzeti hőskönné múltak, nem pedig a tömegnek”; tiszta és erős családszeretet mint a román nép alappillére. Az államifjúság felállítása után új alapokra kívánták helyezni az államifjúság és a német népcsoport ifjúságának viszonyát is.⁹⁷⁹

Ez az állapot azonban még mindig nem volt végleges. 1943-ban ugyanis egy újabb államifjúsági törvény került napirendre, melynek tervezetét német mintára és segítségével dolgozták ki. Az alapvető megbeszélésekre e tekintetben 1943 decemberében került sor. Az új szervezet neve *Román Ifjúság Nevelésének Szervezete* (*Educatia Tineretului Roman*, ETR) lett, vezetőjét pedig kondukátor (*Conducatorul Tineretului Roman*) névvel illették. Az új szervezet az *Előkatona Képzés* (*Pregătirea Premilitară*), az *Iskolán Kívüli Nevelés* (*Educația Extrașcolară*) és az *Iskolai Ifjúság* (*Oficiul Educația Tineretului*) szervezetekből tevődött össze. Vezetője közvetlenül *Antonescu* alárendeltségében működött. A szervezet a 10 és 20 év közötti fiúkat és lányokat fogta össze, és négy tagozatra oszlott: a *Román Ifjak* (*Tineretul Roman*, TR) 10–14 éves fiúkat, az *Előkatona Képzés* 15–19 éves fiúkat, a *Román Lányifjúság* (TR Feminin, TRF) 10–14 éves lányokat, a *Román*

⁹⁷⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Pressburg, 24. April 1941 – PAAA, R 98927; Tönsmeier, i. m., 258. o.

⁹⁷⁸ Bericht über die rumänische Jugend Monat März (Hassenpflug), Bukarest, 8. April 1943 – BArch, NS 28/110, 88–92. o.; Die HJ. Vorbild der rumänischen Jugend. Leipziger Neueste Nachrichten, 6. März 1942 (BArch, NS 28/123, 106. o.).

⁹⁷⁹ Az államifjúság amúgy minden településen és városrészben jelen volt, s egységbe fogta a fiúkat és a lányokat, akik tanárok vezetése alatt álltak, míg az alsóbb vezetők az ifjúság soraiból kerültek ki. Belátható időn belül el akarták indítani a rendszeres vezetőképzést is. Minden faluba ki akartak küldeni tanácsadókat a mezőgazdaság, háztartás, kerti munkák, szociális segély, zene és sport területeire. Rückblick 1941 – Rumänien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. – BArch, NSD 43/33; Aufzeichnung über die Unterredung Vize-Ministerpräsident *Antonescu* und Generalkonsul *Rodde* am 11. Juni 1942. VI. Jugenderziehung – PAAA, R 100543.

Lányok (*Fete Române*, FR) 15–19 éves lányokat fogta össze. A képzés végén munkaszolgálatot kellett teljesíteni, majd következhetett a hadsereg.⁹⁸⁰ A szervezet ilyen fokú, ilyen strukturált kiépítése és a nemek elkülönítése már szinte teljes egészében a német mintákat követte, csupán a felső korhatárt tolták ki két évvel. A felépítés és a nevelési program mellett a román ifjúság háborús alkalmazása is nagyon hasonlatos volt a Hitlerjugend gyakorlatához. A román ifjúság részt vett a légvédelemben, még Wehrmacht-segítőként is, háborús segélyszolgálatot teljesített, kórházakat látogatott, romeltakarítási munkákat végzett, gondozta a katonasírokat és temetőket, gyógynövényeket és téli segélyt gyűjtött. A lányok nyilvános konyhákban gondoskodtak a rászoruló gyerekek étkeztetéséről, ruhákat készítettek a katonáknak, gondozták a sebesült katonákat.⁹⁸¹

A BIV-et Romániában *Günther Muth*, majd *Lutz Hassenpflug* képviselte, akik mind a követségi megbízotti, mind az HJ országos ifjúságvezetői posztját betöltötték. A romániai Hitlerjugend a 40-es évekre meglehetősen aktív volt. Az egyes HJ-táborok jó alkalmat biztosítottak a romániai német ifjúsággal való kapcsolattartásra, hiszen gyakran rendezték őket németek által lakott területeken. A táborokban nagy volt a prominens látogatók aránya is, így román részről is érdeklődéssel szemlélték a HJ romániai munkáját.⁹⁸²

A 40-es években mind a romániai németiség, mind annak ifjúsága még erőteljesebben követte a birodalmi mintákat, különösen 1940 ősztől, amikor is *Andreas Schmidt* vette át a Népközösség irányítását *Fabritius*tól. A DJ Országos Ifjúságvezetőségének központja Brassóban volt, melynek élén 1940 ősztől *Willi Depner* és *Melitta Baier* állt. A legnagyobb szervezeti egység a fiúknál a járás (Bann), illetve lányoknál az alkörzet (Untergau) volt kb. 6000 fővel. Ezekből összesen 7–7 létezett: Óbirodalom (Altreich), Bánát, Besszarábia, Bukovina, Dobrudzsa, Szatmár és Erdély. Később további 2–2 járás, illetve főkörzet létesült.⁹⁸³ A 18–21 éves lányok számára létrehozták a DJ Hit és Szépség Munkaközösségét (*Arbeitsgemeinschaft Glaube und Schönheit*).

1940-től a romániai DJ is jó teljesítményt mutatott. 1940-ben sikeres sajtókampány után a DJ lapja az egyik legolvasottabb német nyelvű újsággá vált, s 55 vezetőképző tanfolyamon 1441 fiút, 83 vezetőlány-képző tanfolyamon pedig 1346 lányt képeztek ki. A vezetőképzés azért is kulcsfontosságú volt, mert a DJ alapításakor 7000 főt kitevő tagsága

⁹⁸⁰ Entwurf. Dekretgesetz – BArch, NS 28/110, 109. o.; Aktenvermerk an *Kilinger* (Hassenpflug), 7. Dezember 1943 – BArch, NS 28/110, 113. o.; BArch, NS 28/110, 116–122. o.; Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 77. o.

⁹⁸¹ Interview mit *Iliescu* – BArch, NS 28/110, 155–158. o. Nyilván a némettől jóval alacsonyabb színvonalon és szervezetségi szinten. Vö. Hassenpflug an den Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Bukarest, 23. August 1943 – BArch, NS 28/110, 166–168. o.

⁹⁸² 1943 nyarán egy barcasági HJ-táborban 260 német fiú és lány töltött el pár hetet *Wolkendorf* németek lakta településén. A tábor egész Romániában nagy feltűnést keltett, miután folyamatosan magas rangú látogatók keresték fel. Köztük *Iliescu* tábornok, az iskolán kívüli nevelésért felelős államtitkár, von *Kilinger* német követ, a német hadsereg missziójának és az NSDAP AO szervezetének tagjai, köztük az NSDAP országos csoportvezetője. Az idősebbek két hetet maradtak a táborban, majd a Barcaság 5 német településének aratási munkáiban vettek részt. Ez volt szinte az első alkalom, amikor Románia népi német parasztjai nagy számban ismerkedhettek meg birodalmi német gyerekekkel. A tábor félig-meddig védőfelkészítő jellegű is volt, mivel ott előkatona felkészítésre, lövészetre és terepgyakorlatokra is sor került, s megszerezhették a sportjelvényeket is. Deutsche Jugend im Ausland. Kölnische Zeitung, 1. Oktober 1943 (BArch, NS 28/110, 143. o., NS 5/VI/427, 204. o.); BArch, NS 28/110, 164., 179. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.

⁹⁸³ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 52–53. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 774. o.; Böhm, Die Deutschen in Rumänien, i. m., 208., 256–262. o.

1940 őszére 20 ezer főre emelkedett, 1940. október 15-én pedig már az ifjúsági szolgálati kötelezettséget is bevezették, ami gyakorlatilag kötelezővé tette a tagságot. 1941 őszén a felsőbb vezetők képzésére hozták létre a DJ Hermann von Salza vezetőképző iskoláját Nagyszebenben (Sibiu). A paraszti szakmai versenyen (bäuerlicher Berufswettkampf) 3314 fő vett részt, ami szép siker volt első alkalomhoz mérten, egy évvel később már tízezer fő méretette meg magát. 1941-ben a sportversenyeken a DJ tagságának majdnem fele versenyzett, s a DJ küldöttsége jelen volt Garmischban, Breslauban, sőt még Weimarban is. Jól működött a *Landhilfe* intézménye (tulajdonképpen mezőgazdasági kisegítő munkák), és az egyéb háborús tevékenységek is (gyűjtések stb.). A *Stephan Ludwig Roth Nevelőintézet* volt az első népi német nevelőintézet, amely teljes egészében a nemzetiszocialista világnézetet hordozta. 1939-ben a névadó halálának 90. évfordulójára alapították Szászrégen (Reghin) peremén.⁹⁸⁴ A DJ-ból kikerülő fiúk részére további szolgálati lehetőséget jelentett az 1940 ősztől működő Bevetési Osztag (Einsatz-Staffel) és a Német Legénység (Deutsche Mannschaft), amelyek németországi SS és SA mintájára létesültek. Utóbbinak motoros, lovas, zenész, szanitéc alakulatai is létesültek. Az ifjúság gleichschaltolása tehát szinte maradéktalanul bekövetkezett.⁹⁸⁵

Romániában 1941 tavaszára már az ifjúság 90 százaléka, azaz 65 ezer fő menetelt a DJ soraiban. Nagyot lendített ezen, hogy a felekezeti ifjúsági szervezetek önkéntes feloszlása és az ifjúsági szolgálati kötelezettség bevezetése, ami után átmeneti felvételi tilalmat rendeltek el. 1943 őszéig további emelkedés mutatkozott (73 ezer fő, 92 százalék), vagyis a népi német ifjúság csaknem egészét sikerült összefogni. Más források szerint még 1942-ben sikerült a nagygyűlések sorozatával a hiányzó 10 százalékat is beléptetni a DJ-ba.⁹⁸⁶

A népi német népcsoportok közül leginkább a romániai németiség küldött ifjú munkavállalókat a birodalomba, akiknek kiutazását a román kormány is támogatta. Őket előképző táborokban készítették fel, amelyeket a DAF ifjúsági hivatala működtetett a Munkabevetés főmegbízottja (Generalbevollmächtigter für den Arbeitsaeinsatz), a VoMi és a BIV közreműködésével. A táborok alkalmassági vizsga letételével végződtek. Az ezután következő szakmai képzést követően a fiatalok visszatértek Romániába, hogy a

⁹⁸⁴ Die Arbeit der DJ. In: Jahrbuch der Deutschen Jugend 1941 (Rumänien), 135–141., 154. o.; Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die „Deutsche Jugend“. In: Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 107–113. o.; Rumänien. Bericht der Volksgruppe über 6 Monate Aufbauarbeit. Deutschtum im Ausland, 1941/1–2. sz., 88–89. o.; Deutsche Volksgruppe in Rumänien. Südostdeutsche Rundschau, 1944/4. sz., 378–379. o.; Totale Erfassung der Jugend in der DJ. Volk im Osten, 1941/6. sz., 85. o.; Sportwettkampf der Deutschen Jugend. Volk im Osten, 1941/9. sz., 60–61. o.; Berufswettkampf der DJ. Volk im Osten, 1941/9. sz., 62. o.; Schulung der Jungvolk-Führerschaft. Volk im Osten, 1941/11–12. sz., 74–75. o.; 42.000 Mitglieder in der DJ. Volk im Osten, 1941/1–2. sz., 44. o.; Depner, Willi, Die Parole der Jugend. Volk im Osten. Die Zeitschrift des Südostens, 1940/1. sz., 41–42. o.; Böhm, Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien, i. m., 59–64. o.,

⁹⁸⁵ Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die Einsatz-Staffel; Die Leistung der Deutschen Mannschaft Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 86–94; 95.; 97–106. o.; Führer wir folgen dir. Schulungsheft der Jungmadel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/5. sz.; Auch Du gehörst dem Führer. Schulungsheft der Jungmadel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/3. sz.; Wir tragen das Vaterland. Schulungsheft für die Heimabendgestaltung der DJ-Madel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/2. sz.; Gesunde Jugend, Gesundes Volk. Schulungsheft für die Heimabendgestaltung der DJ-Madel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/1. sz.

⁹⁸⁶ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 52–53. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 774. o.

megfogalmazott célok szerint a népcsoport gazdasági boldogulását segítsék. A képzésük idején a fiatalok részt vettek a HJ szolgálatában, gondozásukat a DAF ifjúsági szervei látták el a VoMival együttműködve.⁹⁸⁷

Romániával Szlovákiához hasonlóan a háború alatt is nagyon élénkek maradtak a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok. *Sidorovici* román ifjúsági vezető lengyelországi látogatása miatt megromlott kétoldalú viszonyt a BIV igyekezett minél előbb helyreállítani, amit nyilván elősegített a háborús szituáció és Románia emiatti általános felértékelődése is. A további együttműködés megbeszélése volt a célja *Lauterbacher* 1939 végi bukaresti és budapesti útjának is. *Lauterbacher* november 4-én érkezett meg Bukarestbe, majd onnan 10-én utazott el Budapestre. *Lauterbacher* magával hozta *Schirach* válaszlevelét *Sidorovici* azon levelére, amelyben készségét fejezte ki a HJ-tal és Németországgal szembeni magatartásának revideálására. *Sidorovici* november 7-én magánlakásán, bukaresti ifjúsági vezetőkkel együtt fogadta *Lauterbachert*. A szívélyes fogadtatás után érdeklődött a HJ pillanatnyi feladatairól, és beszámolt saját munkája fejleményeiről, illetve a román hadsereg mozgósításának hatásáról a román ifjúságra. Kifejtette, hogy lengyelországi látogatást a román külügyminisztérium ösztönözte, de annak semmi esetre sem volt németellenes vonása. Nem gondolta, hogy gdingeni látogatása érzékenyen érintheti a németeket, hisz az egykor német terület volt. Visszatérése után a helyzet tisztázása érdekében írta meg levelét a birodalmi ifjúságvezetőnek. Elmondta, hogy amióta 1934-ben megkapta az első engedélyt a királytól egy egységes román ifjúsági szervezet létrehozására, leginkább a Hitlerjugendet tekintette partnerének.⁹⁸⁸

A román fél előzékenységét mutatta, hogy a román ifjúság képzésének elősegítésére 6 repülőgépet vásároltak Németországtól. További készségét fejezte ki az alvezetőknek szóló német információs anyagok fogadására, a nemzetiszocialista ifjúságnevelésről szóló filmek romániai terjesztésére, de kérte, hogy a kölcsönösség jegyében a Straja is hasonló anyagokat küldhessen Németországba. *Sidorovici* kész volt arra is, hogy még 1939 telén román ifjúsági vezetők társaságában látogasson Németországba a HJ tanulmányozására.⁹⁸⁹

Összességében *Lauterbacher* elvetette annak a lehetőségét, hogy *Sidorovici* csak színlelte volna az őszinteséget, és kettős játékot játszott volna, éppen ezért a lehető legkedvezőbbnek tartotta a helyzetet arra, hogy a BIV is a jó kapcsolatok érdekében tegyen lépéseket. Úgy vélte, hogy legalább a háború idejére mindenképpen értékesebbnek és jobb kilátásokkal kecsegtető a jó kapcsolatok felvétele Romániával.⁹⁹⁰

A *Lauterbacher*-féle látogatás eredményeinek megszilárdítására a BIV magyarországi és romániai referense, *Woldemar Fink* kapott megbízást, aki 1939. december 15. és 23. között Budapestre és Bukarestbe utazott. Fő célja az 1940-re tervezett kétoldalú programok pontosítása és időbeni megtervezése volt. A budapesti megbeszélések után *Fink* december 19-én érkezett meg Bukarestbe. Mindjárt az első napon fogadta *Fabricius*, és bejelentkezett *Sidorovici*hez. *Sidorovici*vel az 1940-es munkaév első három hónapját illetően tisztázták a programot. E megbeszélés alapján a román ifjúságnak 1940. január végén mutatták be a *Hit és szépség*, a *HJ háborús bevetése* és a *Vidéki szolgálat* című filmeket Bukarestben a német követségen. A vetítéseken az ifjúság képviselői mellett a gazdasági és politikai élet

⁹⁸⁷ Volksdeutsche Jugend im Reich. Das Junge Deutschland, 1943/11. sz. 275–276. o.

⁹⁸⁸ Dr. Garben, 6. Dezember 1939 – PAAA, R 27135; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

⁹⁸⁹ RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

⁹⁹⁰ Uo.

jeles képviselőivel is számoltak. Az ősbemutató után a filmeket a HJ a Strajának ajándékozta, sőt egy-egy másolatot Sidorovici a királynak is kért. Tervbe vették január végére, legkésőbb február elejére egy 5 fős román ifjúsági vezetői küldöttség németországi útját, hogy a Hitlerjugend tevékenységét tanulmányozhassák. Viszonzásul 3–5 fős HJ-küldöttség ment Romániába februárban vagy márciusban. Hasonlóképpen kölcsönös látogatásokat terveztek a lányifjúság esetében is. A Straja női vezetője, *Vionica Litzica* két munkatársával februárban érkezett kétéltű németországi látogatásra, hogy elsősorban a BDM háborús feladatait tanulmányozza. Fink ezenkívül lépéseket tett a rendszeres sajtócsere érdekében is. Előkészítették továbbá Sidorovici magánlátogatását Németországba, amit a király is támogatott. Annál is inkább sürgető feladat volt ez, mert a román ifjúsági vezető még egyszer sem volt a BIV közvetlen vendége, miközben Lauterbacher egyszer, Schirach pedig már kétszer is a román államifjúság hivatalos vendégeként tartózkodott Romániában. Az utat február elejére tervezték, ami lehetőséget biztosított arra is, hogy Sidorovicit érdemei elismerésére a nagykeresztel tüntessék ki. Erre a gesztusra azért lett volna szükség, mert Schirach megkapta a Románia csillagja rendet. Fink benyomása szerint a román fél mindenben nagyon készséges volt, minden tervezett együttműködéssel egyetértett. Így Fink azt jelenthette, hogy Sidorovici 1939-es lengyelországi látogatása miatt keletkezett feszültséget végleg sikerült levezetni. A hivatalos program mellett Sidorovici háromórás magánbeszélgetésre is fogadta Finket saját lakásán, amelyen nem ifjúsági kérdésekről, hanem a román–német viszony általános problémáiról ejtettek szót.⁹⁹¹

Az 1940-es év tehát mozgalmasnak ígérkezett. Fink látogatása után Jutta Rüdiger, a BDM birodalmi referensének látogatása következett, aki többek között a BIV Külügyi Hivatalának lányreferense, *Elka von Wedel* kíséretében 1940. február 5-től tartózkodott nem hivatalos látogatáson Bukarestben. Rüdigert Litzica, Juganaru a Straja törzsvezetője fogadta, valamint egy leánycsoport, illetve a követség, az NSDAP AO, a Nőszervezet, a HJ és a BDM képviselői. Rüdiger látogatása során felkereste az ifjúság vezető képviselőit. Sidorovici fogadást rendezett számára, meglátogatta a román ifjúság mindkét lányvezető-képző iskoláját, Predealban (Predeal) és Breázában (Breaza), s felkereste Bukarest főpolgármesterét. Program része volt az ifjúság egyéb létesítményeinek megtekintése, ellátogatott a *Német Otthonba* is, ahol beszédet tartott a lányoknak. Rüdiger február 11-ig volt a román főváros vendége. A követség szerint a látogatás nagyon jól sikerült, amely hozzájárult a HJ és Straja Tarii kapcsolatainak elmélyítéséhez.⁹⁹²

Sidorovici a terveknek megfelelően már 1940. február végén Németországba látogatott. Részt vett a garmisch-partenkircheni téli játékokon, sőt az odavezető úton Salzburgban Lauterbacher törzsvezető is fogadta. Németországban mindenképpen nagyon szívélyes fogadtatásban akarták részesíteni Sidorovicit, mivel azt megelőzően Olaszországban is igen baráti bánásmódban volt része, s korábban Rüdigert bukaresti látogatása kapcsán is nagy odafigyeléssel fogadták. A román delegáció március 1. és 3. között tartózkodott Berlinben. 1940 áprilisában a BIV februári meghívása nyomán a Straja 11 vezetője és vezetőlánya kereste fel Németországot, s az útvonal Bécset, Münchent, Garmischt,

⁹⁹¹ Bericht über meine Reise nach Budapest und Bukarest. Fink, RJF Auslandsamt an die Dienststelle, 3. Januar 1940 – PAAA, Budapest, 176; RJF Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Budapest und Bukarest, 8. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 176, R 98886.

⁹⁹² Deutsche Gesandtschaft an das AA, 12. Februar 1940 – PAAA, R 98886; Mit der Reichsreferentin nach Rumänien. Das Deutsche Mädel. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, März 1940, 9. o. Notiz für Herrn von der Seipen, 19. Januar 1940 – PAAA, R 27135.

Nürnberg, Drezdát, Braunschweigot, Osnabrücköt, Hannover és Berlint érintette. A küldöttséget Lauterbacher törzsvezető, Rüdiger és Fink vette kísérete útjuk során.⁹⁹³

Románia fontosságát mutatta, hogy 1940. április 5-től Fink három hónapos (sic!) időtartamra ismét Romániába utazott, hogy még inkább elmélyítse a kapcsolatokat a Strajával, s hogy egy nagy szabású tanulmányt készítsen a Straja feladatairól és céljairól. Fink szándéka szerint a korábbi hivatalos és informális kapcsolatokat kívánta továbbfejleszteni, amit azért is lehetségesnek tartott, mert a két ifjúság rendszere nagyon hasonlós volt egymáshoz. A német befolyás fejlesztésére azonban látott további lehetőségeket is. Fink egyúttal viszonzotta Pohontu ezredes és Litzica asszony korábbi látogatását, mert a HJ-vezetők háborús igénybevétele miatt a BIV egyelőre nem tudta viszonzni a két vendég látogatását. A kapcsolatok töretlen formában való fenntartása érdekében éppen ezért maga is szükségesnek tartotta, hogy huzamos ideig maradjon Romániában. Fink a Hitlerjugendet különböző rendezvényekkel is igyekezett népszerűvé tenni, elsőként egy otthonépítési kiállítást tervezet, amihez Sidorovici támogatását is megszerezte. Nyomatékosan helyezte arra, hogy a román otthonépítési programban is megfelelő súlyú legyen a német befolyás, nehogy amerikai blokkházakat vagy cserkészéptítményeket vegyenek mintául. Sidorovici támogatta azt is, hogy sorban felkeresse a Straja vidéki központjait, amelyekben román nyelvű előadásokat kívánt tartani a Hitlerjugendről. 1940 végén Fink tervbe vette a rendszeres sajtócsere is, ennek keretében készítette elő a *Német Ifjúság Háborús Könyvtára* (Kriegsbücherei der deutschen Jugend) című kiadványsorozat román kiadását, amit a követség azért is támogatott, mert a HJ 1941-től új lendületet akart venni az ifjúsággal ápolandó kapcsolatokban. Az első füzet megjelenése jelenthette volna a kezdetet.⁹⁹⁴ Fink a Bukarestbe vezető úton rövid időre Budapesten is megállt.⁹⁹⁵

Fink remélte, hogy romániai jelenlétével napi befolyást tud gyakorolni a Straja vezetőire. Munkája igazi lendületet adott a HJ romániai tevékenységének, úgy tűnt, a megszerzett befolyás fenntartásának fontosságával is tisztában volt. Fink úgy értékelte, hogy a Straja az egyetlen olyan szervezet, amely rezonanciát vált ki a román társadalomból. Elsődleges feladatának érezte a német és a román ifjúság közötti barátság elmélyítését, s ebben a tekintetben inkább a tisztí vezetőkre összpontosított, semmint a tanárookra. A kétoldalú cserék, amelyek bár a háború miatt nem voltak nagy számban megvalósíthatók, Fink szemében mégis meghozták az elmaradhatatlan eredményt. Fink a Hitlerjugendet különböző rendezvényekkel is igyekezett népszerűvé tenni, elsőként egy otthonépítési kiállítást tervezet, amihez Sidorovici támogatását is megszerezte, csakúgy, mint ahhoz, hogy sorban felkeresse a Straja vidéki központjait. 1940 végén Fink tervbe vette a *Német Ifjúság Háborús Könyvtára* (Kriegsbücherei der deutschen Jugend) című kiadványsorozat román kiadásának előkészítését is, amit a követség azért is támogatott, mert a HJ 1941-től új lendületet akart venni az ifjúsággal ápolandó kapcsolatokban. Az első füzet megjelenése jelenthette volna a kezdetet.⁹⁹⁶

⁹⁹³ Der Gauleiter an das Verbindungsreferat zur NSDAP im AA, 7. Februar 1940; Zu Partei 1 150/40, 23. Februar 1940; Ein Besuch bei der HJ, 14. April 1940 – PAAA, R 98886.

⁹⁹⁴ Fink an das AA, Vertraulich, Bukarest, 1. Juni 1940 – PAAA, R 98886; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 2. Januar 1941 – PAAA, R 66699.

⁹⁹⁵ JfdDR Auslandsamt an das Reichsfinanzministerium, 4. April 1940 – PAAA, R 2/12890; Notiz für Herrn von der Seipen, 19. Januar 1940 – PAAA, R 27135; RJF Auslandsamt an das AA, 2. April 1940; RJF Auslandsamt an das AA, 3. April 1940 – PAAA, Budapest, 176.

⁹⁹⁶ Fink an das AA, Vertraulich, Bukarest, 1. Juni 1940 – PAAA, R 98886; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 2. Januar 1941 – PAAA, R 66699.

1940 májusában Fink beszélgetést folytatott Sidorovicivel, amelyen utóbbi beszámolt olaszországi útja során tett kiváló tapasztalatairól, részletesen bemutatta a Ducével folytatott beszélgetésének lényegi pontjait. Fink is úgy látta, az eseménynek külpolitikai jelentősége volt, annál is inkább, mert a román közvélemény teljesen olaszpárti volt, és a háborús magatartásban Románia az olasz döntéseket követte. Ez nyilván intő jel volt Németország számára. Sidorovici viszont biztosította Finket, hogy ő nagyon szívesen együttműködik Németországgal is. Fink ezt a kettősséget annak tudta be, hogy a román kormányban is ellentétes nézőpontok uralkodtak, fentről azonban egyre inkább németbarátságot észlelt.⁹⁹⁷

Nem lehetett véletlen, hogy a régóta folyó tervezések ellenére a HJ most valóban gyorsan lépett, s 1940 augusztusában jelezte a bukaresti német követségnek, hogy még azon a nyáron meghívják Sidorovicit Németországba, amelyet Schirach 1939-es nyári bukaresti útja viszonzásának tekintettek. A követségnek nem volt kifogása a meghívás ellen, s ekkor lehetőség lett volna arra is, hogy Sidorovicinek átnyújtsák a Führer által neki adományozott *Német Sasrendet* (Orden vom Deutschen Adler). Így Sidorovici feleségével és további négy kísérfőjével 1940. szeptember 9-én ismét látogatást tett Berlinben. Ötnapos ott-tartózkodása során a BIV vendége volt, s a legmagasabb szintű fogadtatásban volt része. Erre az alkalomra akarták időzíteni, hogy a külügyminiszter átadhassa a neki odaítélt kitüntetést. Sidorovicit Göringhez is bejelentették látogatásra. A látogatás fő célja ezúttal a prierosi birodalmi sportiskola, különböző ifjúsági szállók és vezetőképző iskolák meglátogatása volt.⁹⁹⁸

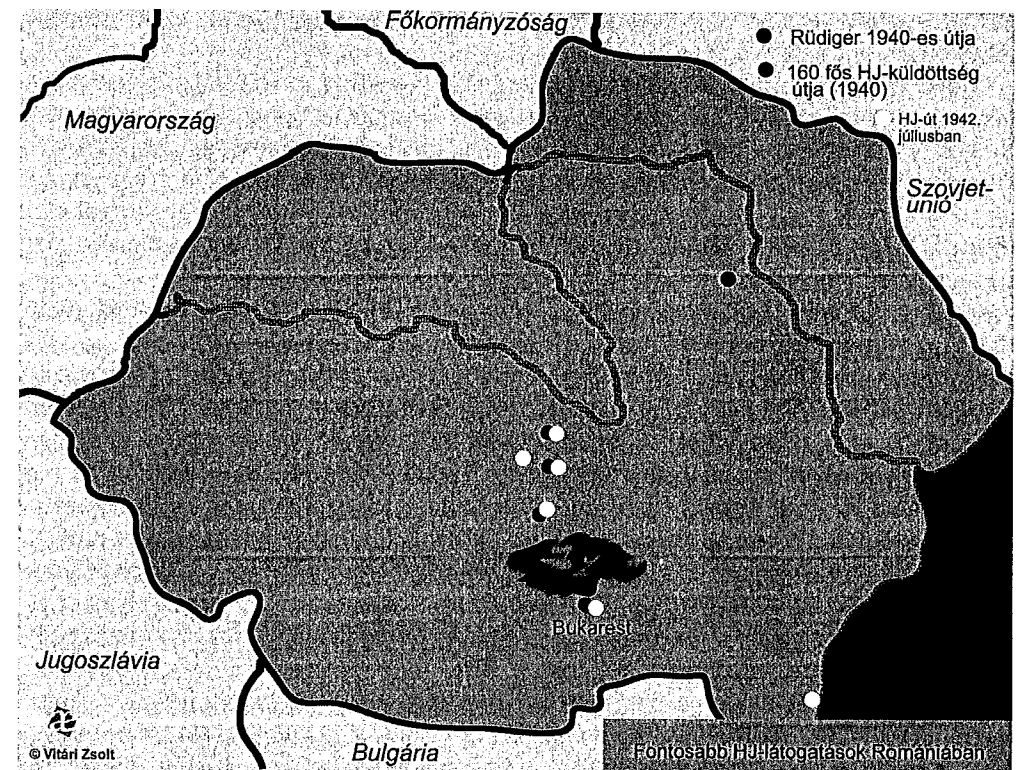
A magas szintű látogatások mellett továbbra is napirenden voltak a HJ csoportos útjai Romániába. 1940 novemberében a HJ 160 fős küldöttsége tett látogatást Romániában, majd a hazaúton Budapestre is betértek. A küldöttség Romániában megismerkedett az olajmezőkkel, meglátogatták Iași városát, Brassóban (Braşov) pedig a német népcsoporttal is találkozott. Még egy hasonló létszámú olasz ifjúsági csoporttal is találkozott. 1941-ben az alsó-szászországi HJ és a berlini BDM a birodalmi német ifjakat, a mosellandi HJ és az alsó-szászországi BDM a népi német ifjakat, míg a bécsi HJ és a Szudéta-vidéki, illetve majna-frankfurti BDM a román ifjúságot kereste fel.⁹⁹⁹

Az eddigiekből is világosan kiderül, hogy a Hitlerjugendnek a román ifjúsággal alakult ki az egyik legszorosabb kapcsolata, de ez szükséges is volt, ha a román ifjúságot a nyugati és az olasz befolyás térnyerésének megakadályozása érdekében stabil német ellenőrzés alatt akarták tartani. Az együttműködést 1941-től ezért még ennél is magasabb szintre kívánták helyezni. Antonescu kérésére a BIV tanácsadót küldött Bukarestbe, hogy segítséget nyújtson az új román államifjúság felépítéséhez. A román államifjúság új formájában 1942. január 17-től kezdte meg szolgálatszerű működését. 1942-től ezen túlmenően egy HJ-tanulakulat kiküldésével számoltak, amely mintacsapatként leginkább az alvezetők kiképzését kívánta demonstrálni a román ifjúság számára. A terv az volt, hogy

⁹⁹⁷ RJF Auslandsamt an das AA, 4. Juni 1940 – PAAA, R 98886.

⁹⁹⁸ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 5. August 1940 – PAAA, R 99008; Luther, 4. September 1940 – PAAA, R 27652, 4. o.; RJF Auslandsamt an das AA, 4. September 1940 – PAAA, Budapest, 176. 1940 decemberében Schirach Bohléval együtt Codreanu temetésére érkezett ismét Bukarestbe három napra, de ez alkalommal úgy tűnik nem lépett kapcsolatba ifjúsági vezetőkkel. Fabricius an Luther, Bukarest, 3. Dezember 1940, Vertraulich!; Der Gesandte in Bukarest an das AA, Bukarest, 9. Januar 1941 – Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918–1945, Serie D, Herms Kg Verlag, Bonn 1964, Band XI.2, 445. és 631. dokumentum, 650–651, 882. o.

⁹⁹⁹ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927;



az egyik HJ-terület vezetőképzését fél évre (1942. májustól októberig) Romániába helyezték át, a román államifjúság fő vezetőképző iskolájába, Bukarestbe (Bucureşti). Ott három egy hónapos tanfolyamot tartottak volna. Minden csoportba a legjobb 50 17–19 éves vezetőt kívánták kiküldeni.¹⁰⁰⁰

A tervek még 1941 végén, 1942 elején készültek. A román ifjúsági vezetés eredetileg két hónapra (júniustól augusztusig) képzelte a közös alvezetőképző táborozást, és ugyanebben az időszakban egy birodalmi táborra is javaslatot tett. Összesen egy fiú- és egy lánycsoport érkezését tartották kívánatosnak. A háborús nehézségek miatt viszont nem volt lehetséges a terv eredeti formában való kivitelezése. Ilescu, a román államifjúság új vezetője és Antonescu végül 40 fős, 16–19 évesekből álló HJ-csoportot hívtak meg egy hónapos időtartamra Romániába. A HJ-csoportok Alsó-Sziléziából érkeztek 1942 júliusában. A HJ-alakulat Romániában a román ifjúság alvezetőképző táboraiban tartózkodott és a táborozás végén több román várost érintő körutazásra indult. A szervezést Muth főjárásvezető vette át, a BIV Külügyi és Népiségi Hivatal részéről pedig Erhard Wessely működött közre. A HJ-csoport a vezetőn és helyettesén kívül egy orvosból, egy fényképészből és 3 HJ-rajból (egyenként 11 fővel) állt. A csapattagoknak nagyon jól teljesítő egységvezetőknek kellett lenniük, legalább 16 évesnek, legalább 165 cm magasnak,

¹⁰⁰⁰ Möckel an den Gauleiter des Gaues Niederschlesien der NSDAP, SS Gruppenführer Hanke, 1. Dezember 1941 – BArch, NS 28/120, 149. o.

és kifogástalan megjelenéssel kellett rendelkezniük. A látogatás időbeni csökkentésének forgalmi és élelmezési okai voltak.¹⁰⁰¹

Mindenesetre a tervnek megfelelően a román látogatások már 1942 elején megkezdődtek. A román ifjúsági vezetők csoportja február 26-án utazott Berlin–Charlottenburgba. Iliescu 1942 őszére pedig lányok kiküldetését ígérte Potsdam–Babelsbergbe. A 30 fős küldöttség viszont már 1942 nyarán megérkezett Potsdamba, a BDM babelsbergi vezetőképző iskolájába. Román részről azt is tervezték, hogy a BIV javaslatára megneveznek egy román ifjúsági vezetőt, akinek a Németországban dolgozó román fiatalok összefogása lesz a feladata.¹⁰⁰²

Közben a kapcsolatok a legfelsőbb szinten is élénkek maradtak. 1942 márciusában Iliescu tábornok érkezett küldöttségével együtt Németországba Axmann meghívására. Nyilvánvaló, hogy ez a látogatás nyújtott lehetőséget arra, hogy az EISZ ügyét is átbeszéljék. Iliescu kététes németországi utazása Berlinben kezdődött, ahol a birodalmi sportvezető látta vendégül a küldöttséget. A berlini program zárásul megtekintették a birodalmi sportpályát. A következő állomás Augsburg volt, melynek közelében Sonthofenben megtekintették a HJ vezetőképző iskolájában folyó félkatonai tanfolyamot. Itt Iliescu megbeszélést folytatott Schirachhal és Leyjal is. Iliescu Schirachhal együtt ezenkívül részt vett az AHS első évesének záróvizsgáján is. Megtekintette a rendi várat (Ordensburg), majd továbbutazott Oberstdorfba, majd Nebelhorn hegyére, ahol egy sítanfolyamot tekintett meg. Stuttgartban részt vett a HJ felvételi ceremóniáján (Verpflichtungsfeier), megtekintette a birodalmi sportiskolában a BDM tánc- és sportvezetési tanfolyamát, majd ellátogatott az újonnan épülő területi vezetőképző iskola helyszínére. Ezt követően a BDM háztartási iskolája, majd Heidelbergben egy ifjúlányokkal töltött közösségi est, a HJ sportszolgálatának és a BDM-tagozat főző munkaközösségének megtekintése szerepelt a programban. Heidelbergben a 40 (más források szerint 45) román vezető ünnepélyes keretek között fogadták a pályaudvaron. Münchenben koszorút helyeztek el az Becsülettemplomnál (Ehrentempel), megtekintették a Barna Házat és a Führer-házat (Führerbau), városnézésen vettek részt, majd a rádiós színjátszó csoport szórakoztatta őket. A Chiemseen egy vendégházban a KLV-tábor és a lazarett, Traunsteinban pedig az új HJ-otthonban a HJ szolgálatának megtekintése, valamint egy szegényebb parasztgazdaság felkeresése következett. Nürnbergben megnézték az óvárost, felkeresték a lebetegedett román katonákat a katonai kórházban, majd a pártnapok helyszíne az épülő kongresszusi csarnokkal szerepelt programon. Potsdamban Iliescut fogadta Axmann, a csoport részt vett a HJ csarnokünnepélyén (Hallensportfest) a Németország Csarnokban, majd privát esti fogadásra került sor Gatowban. Másnap Berlinben munkabeszélés következett Axmannal, majd a román követségen Axmann átvehette román kitüntetését, a nap végén a küldöttséget Rüdiger is fogadta. A hohenlycheni látogatás után fogadta őket Möckel, aki ugyancsak átvehette kitüntetését. Hivatalos befejezésként beírták ma-

¹⁰⁰¹ Der Beauftragte des JfdDR in Rumänien an Lauterbacher, Bukarest 9. Februar 1942 – BArch, NS 28/120, 158. o.; Auslands- und Volkstumsamt, der K-Chef (Lauterbacher) an den Führer des Gebietes Niederschlesien (Hirsch), 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 151. o.; RJF Auslands- und Volkstumsamt an den Stabsführer, 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 154. o.

¹⁰⁰² Der Beauftragte des JfdDR in Rumänien an Lauterbacher, Bukarest 9. Februar 1942 – BArch, NS 28/120, 158. o. Románia Horvátországhoz hasonlóan minden lehetőséget meg kívánt ragadni a HJ-tal fennálló kapcsolatok fejlesztésére. Ennek volt ékes példája, hogy az 1942 tavaszán Ukrajnába utazni szándékozó Möckelt, Iliescu azonnal meghívta, hogy a visszaúton tegyen látogatást Romániában is. RJF Auslands- und Volkstumsamt an den Stabsführer, 22. April 1942 – BArch, NS 28/120, 155. o.

gukat a Führer könyvébe az elnöki kancellárián, majd április 1-jén egy igazán grandiózus látogatás után Krakkón keresztül visszautaztak Bukarestbe. Iliescu második berlini tartózkodása alatt sok témát megvitattak a két vezető. Iliescu megismerkedhetett a HJ felépítésével és tagozódásával, a BIV működésével, a vezetők kiválasztásának rendjével és a vezetők képzésével, a HJ háborús alkalmazásával, a HJ kulturális munkájának egyes területeivel, valamint a vidékszolgálat és az egészségügyi gondozás működésével.¹⁰⁰³

1942-ben Romániával hasonló volt a tárgyalások menetrendje, mint a többi partnerorsszággal. Itt is megkérdezték a román fél igényeit, lehetővé tették, hogy Románia is összefogja a román ifjakat Németországban, s erre egy összekötő vezetőt rendeltek ki Németországba. Románia esetében már meg lehetett beszélni a márciusi vezetőképző tanfolyam eredményeit is. Szót ejtettek az alsó-sziléziai HJ alsóbb vezetőkből álló csapatának kiküldetéséről 1942 nyarára. Rákérdeztek a németországi tanulmányi út eredményeire, és külön apropót adott a román államifjúsági törvény elfogadása arra, hogy felajánlják további szolgálatukat a román államifjúság felépítésében. A külügyminisztérium kérésére népi német kérdéseket nem érintettek.¹⁰⁰⁴ Ebből látszott, hogy abban az esetben, ha egy partnerország mindenben teljesítette Németország igényeit (nagy hadsereg kiküldése a keleti frontra, gazdasági kulcsszerep, ifjúság német befolyás alatt), akkor nem érdekelte a németeket különösebben a népi németek helyzete. Bár Romániában a korlátozások ellenére ők is megtalálták a működés lehetőségeit. A weimar–firenzei összejövetelen és az EISZ-ben való román közreműködés kérdése szintén részét képezték az 1942-es tervezéseknek.

Iliescu látogatása után a HJ potsdami birodalmi vezetőképző iskolája Románia-tanfolyamot tartott a román ifjúsági vezetők számára, amelyet egy tanulmányi út követett Délnyugat-Németországban, amely Iliescu útjához hasonlóan ismét a HJ tevékenységének teljes spektrumát a román vezetők elé tárta. A tanfolyamon előadások és referátumok hangzottak el, amelyeket meg is vitattak. A résztvevőkből különböző témákat feldolgozó munkacsoportokat is létrehozta.¹⁰⁰⁵ Különleges rendezvényként sor került Potsdam és Berlin nevezetességeinek megtekintésére, berlini opera- és operett-előadásokra, moziestekre. A résztvevők élvezhették a Hitlerjugend színjátszó csoportjának potsdami és berlini bemutatóit, megtekinthették a berlini terület és a potsdami körzet HJ-létesítményeit, illetve maguk is részt vehettek a potsdami HJ rendes szolgálatán. Az előadók között olyan magas rangú személyiségek is szerepeltek, mint Rüdiger, Schnlunder, a II. Főhivatal vezetője. A tanulmányi út 10 állomást érintett. Általában a

¹⁰⁰³ BArch, NS 28/123, 7, 10–12, 14. o.; NSDAP HJ Reichsjugendführerschule an den K-Chef des Behördenamtes der RJF, 4. März 1942 – BArch, NS 28/123, 112. o.; Auslands- und Volkstumsamt, Hauptabteilung IV (Auslandsfahrten/Jugendaustausch/Besuche). Besprechungspunkte mit dem General Iliescu während des zweiten Aufenthaltes in Berlin, 25. März 1942 – BArch, NS 28/123, 32. o.

¹⁰⁰⁴ Besprechungspunkte mit General Iliescu – BArch, NS 28/117, 21. o.

¹⁰⁰⁵ Az előadások a következő témákban hangzottak el: A szociális kérdés jelentősége Németország és Európa számára; Nemzetiszocializmus és zsidóság; Nemzetiszocializmus és gazdaság; Kelet-Európa az európai forradalom fényében; Európai sorsközösség; A nemzetiszocialista mozgalom története; A HJ története és lényege; Német–román kulturális kapcsolatok. A referátumok és megbeszélések témái voltak: Vezetőkiválasztás és személyügyi munka; Testi nevelés a Hitlerjugendben; a Hitlerjugend leánymunkája; Propagandatevékenység; Kulturális tevékenység a HJ-ban; a HJ szociális tevékenysége; a HJ egészségügyi szolgálata. Az egyes munkaközösségek a következő témákat dolgozták fel: A Hitlerjugendben teljesített szolgálat felépítése és tagozódása; A testi nevelés végrehajtása; A Hitlerjugend teljesítményjelvénye; Vezetőképzés; AHS és Ifjúságvezetői Akadémia; Az otthon esték kialakítása (képvétítéssel); A HJ vidéki szolgálata és keleti bevetése; A HJ háborús alkalmazása. – Rahmenplan des Rumänien-Lehrgangs. Aufenthalt an der Reichsführerschule zu Potsdam sowie Lehrfahrt nach Südwest-Deutschland – BArch, NS 28/123, 116–118. o.

nevezetességek mellett a HJ létesítményeit, illetve gazdasági létesítményeket tekintettek meg. Braunschweigban a HJ-akadémiát, HJ-otthonokat, a területi vezetőképző iskolát, tanoncotthonokat, valamint a Volkswagen létesítményeit; Hannoverben szociális létesítményeket, üzemeket, a HJ különleges alakulatait, valamint színjátszó csoportját; Kasselban az Ifjúnép szolgálatát, egy repüléstechnikai előiskolát, a BDM „Hit és Szépség” alszervezetét és a helyi körzet központját; Düsseldorfban a HJ vidám estjét, a Dr. Goebbels ifjúsági szállót, a területvezetőséget, a Haditengerészeti HJ-ot, és a védfelkészítést; Koblenzben zenei estet és egy HJ felvételi ceremóniát, illetve Koblenz környékét egészen Wiesbadenig; Majna-Frankfurtban ifjúsági otthonokat, HJ-otthonokat, és a HJ sportrendezvényeit; Heidelbergben egy bajtársi estet, a BDM „Hit és Szépség” alszervezetének rendezvényét; Münchenben a Führer-házat, az SS fegyveres bemutatóját; Sonthofenben az AHS-t; Nürnbergben pedig a pártlétesítményeket, egy HJ-estet, a területi vezetőképző iskolát és a KLV-t tekintették meg.¹⁰⁰⁶

1942 júliusában a Hitlerjugend csapata járt Romániában, ahol ismételten meghívást továbbítottak Iliescunak. A csoport két hetet töltött Bukarestben, majd vidéken tett körutazást a Prahova-völgyben, Predeálban, Brassóban, Töröcsváron, s végül részt vett a román államifjúság táborában a Fekete-tenger partján Eforiában.¹⁰⁰⁷

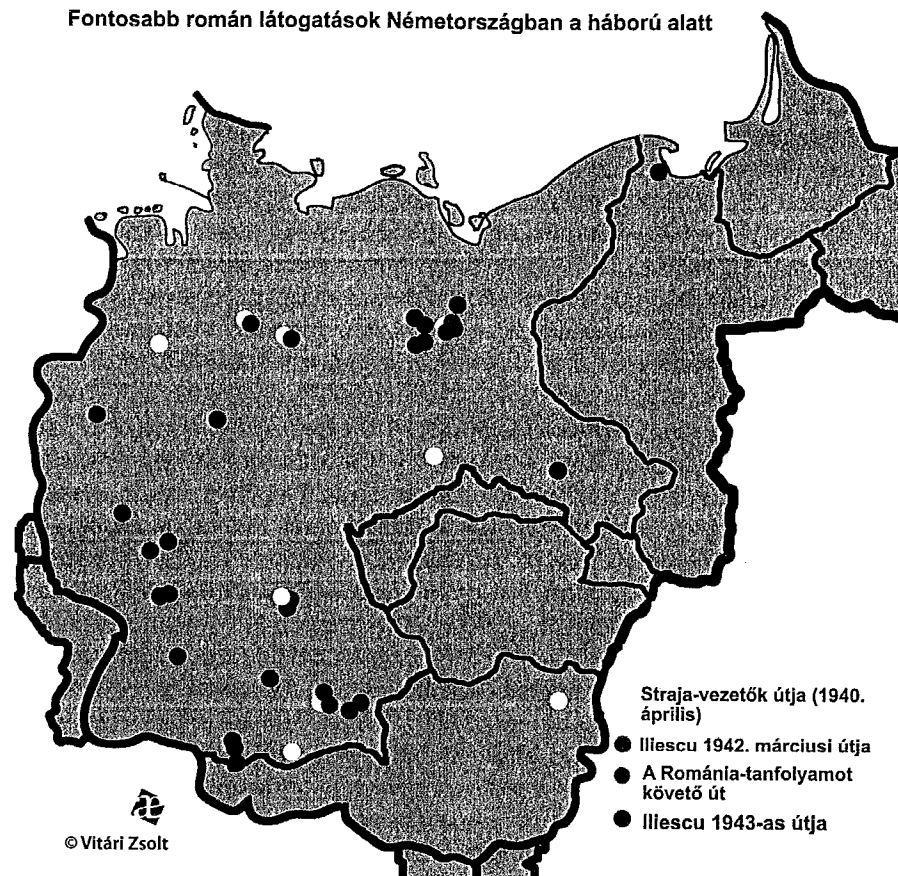
1943 tavaszán Iliescut és Álinescut ismét meghívták Németországba, hogy megtekintsék a védfelkészítő táborokat, a tűzoltócsapatokat és a légierős segítőtevékenységét. Közben 1943 júliusában egy román tiszti küldöttség tekintette meg a HJ létesítményeit Danzig–Nyugat-Poroszországban és Kelet-Poroszországban. Majd szeptember 27-én Iliescu is megérkezett Breslauba, ahol Schlünder, a II. főosztály vezetője, a Külügyi Hivataltól Fink, Hassenpflug és a Haditengerészeti Főparancsnokság HJ-összekötőtisztje, valamint a HJ-terület és BDM-főkörzet vezetői fogadták. Látogatása során sportlétesítményeket és védfelkészítő táborokat tekintett meg, valamint a Motoros-HJ rohamcsónak-kiképzését és a felcserek bevetését. Egy másik védfelkészítő táborban a repülőgépfelismerő szolgálatot és a morzézás oktatását nézte meg, majd a Haditengerészeti-HJ birodalmi képzését tekintette meg. Berlinben a külügyminisztériumban tett vizitot, a HJ gatowi külföldi házában is felkereste, majd Axmann fogadta. Az újabb út ezúttal a román háborús erőfeszítések birodalmi minták alapján történő fokozását szolgálta. Az alsó-sziléziai HJ-terület vezetőjének, Herbert Hirschnek Iliescu az előkatonai felkészítés arany kitüntetését adományozta, majd továbbindult Danzigba. Hazaérkezése után Iliescu javasolta, hogy nagyobb számú paraszti származású román ifjút küldjenek egy évre a HJ vidékszolgálati táboraiba (Landdienst) és a HJ tangazdaságaiba, mert a vidékről való elmenekülés Romániában is gondokat okozott. 1944-ben a román ifjúság első paraszti tangazdaságához Németország 5 kandisznót és 5 tenyészkocát küldött ajándékba, ahol az első féléves tanfolyam már április 1-jén megkezdődött. A kétoldalú kapcsolatok fejlesztése terén román ifjak verseit és elbeszéléseit kívánta németre fordíttatni, hogy azokat a Hitlerjugend kulturális munkaközösségeiben alkalmazni tudja. Iliescu 1944 tavaszára mind Axmann, mind Schlündert meg akarta hívni Romániába, hogy tovább mélyítsék a kapcsolatokat, s aktivizálni kívánta az általa vezetett EISZ-munkaközösség munkáját is.¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰⁶ Uo.

¹⁰⁰⁷ Abordnung der HJ in Rumänien. DAZ, 21. Juli 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 195. o.).

¹⁰⁰⁸ Bericht über die rumänische Jugend, Monat März (Hassenpflug), Bukarest, 8. April 1943 – BArch, NS

Fontosabb román látogatások Németországban a háború alatt



1944-re a kapcsolatok azonban Románia esetében is már leginkább csak a konkrét katonai erőfeszítések jegyében teltek. A Németországból érkező csoportok ritka vendégek voltak, s akik jöttek, azok is inkább a háborús erőfeszítések növelését szolgálták. 1944 januárjában a HJ koncertcsoportja Bukarestben tartózkodott Wehrmacht-katonák szórakoztatása céljából. Ez alkalomból a románok közös kulturális rendezvényt kívántak szervezni a két ország ifjúságának részvételével, amit a külügyminisztérium is fontosnak tartott.¹⁰⁰⁹

1944 májusában nagygyűlést szerveztek Bukarestben Antonescu marsall előtt. Ez volt az első alkalom, amikor a birodalmi német és a népi német ifjúság közösen mint német ifjúság jelenhetett meg. Mintegy 10 ezer résztvevő előtt a bukaresti stadionban sportbemutatókra, az ifjúság által készített tárgyak kiállításra, a HJ bemutatójára, a pimpfek harci játékaire, valamint a lányok táncaira és körjátékaira került sor. Az állami

28/110, 88–92. o.; Für Schmidt, 6. Juli 1943 – BArch, NS 28/110, 204. o.; Berliner Börsenzeitung, 5. Oktober 1943 (BArch, NS 5/VI/438, 3. o.); Zeitungsbericht über den Besuch Iliescus in Deutschland – BArch, NS 28/110, 152. o.; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Bukarest, 14. Oktober 1943 – BArch, NS 28/110, 132. o.; An Axmann – BArch, NS 28/110, 47. o.

¹⁰⁰⁹ AA an RJF Auslands- und Volkstumsamt, 5. Januar 1944 – BArch, NS 28/110, 105. o.

ifjúsági napon a német ifjúság arra is lehetőséget kapott, hogy egy Hitlerjugend-kiállítást rendezzenek.¹⁰¹⁰

1944 májusában a bukaresti ifjúsági stadionban német-román ifjúsági légvédelmi rendezvényre került sor, melyet az Országos Ifjúságvezetőség és az előkatonai képzés főfelügyelője szervezett a Luftwaffe támogatásával. A HJ bukaresti támaszpontja 10 tűzoltócsoportot alkotott egyenként két fiú és egy lány részvételével, akik kb. másfél órás bemutatójukon a bombák hatásának és azok leküzdésének lehetőségeit mutatták be. Ezt követően egy ploesti légvédelmi ezred mutatott be nehéz oltási gyakorlatokat, majd az egész rendezvényt Alinescu beszéde zárta. Egy hónappal később megismételték a bemutatót, ezúttal azonban már sokkal nagyobb keretek között. Minden bukaresti üzem munkása és a munkaügyi miniszter is jelen volt, sőt a lakosságot is felhívták a részvételre. A bemutatón olyan filmet akartak leforgatni, amit később az ország minden ipari létesítményében bemutattak volna.¹⁰¹¹

Hassenpflug, a romániai HJ vezetője a háború végére tehát jó együttműködést alakított ki a Légierővel a légvédelem terén, amit 1944 nyarán tovább kívánt fejleszteni, s a Hitlerjugend ottani alakulataiból német mintára olyan gyorskommandót akart felállítani, amely egy oltófelszereléssel ellátott motorizált egység lett volna. Az egység célja az lett volna, hogy a súlyos kárhelyszínekre mindig a Hitlerjugend érkezzen ki először. Ezzel a vendégországnak is gyakorlati példát mutattak volna az ifjak gyakorlatoztatása terén. 1944 augusztusában a Német Légierő vezénylő tábornoka Romániában arról tájékoztatta Hassenpflugot, hogy Bukarest légvédelmében a HJ motoros jelentőként és kalauzszolgálatban (hajó) is eredményesen került bevetésre. A román térségben meglévő viszonylag nehéz híradós összeköttetések miatt szükségessé vált azonban az is, hogy a légvédelmi jelentőszolgálatot megerősítsék. Emiatt a tábornok arra kérte Hassenpflugot, hogy kérjen a BIV-től motorral és háti rádióval felszerelt AHS-tanulókat, mert a HJ ilyen irányú bevetése lényegesen meggyorsíthatná a légvédelmi jelentőszolgálatot, különösen a kárjelentések továbbítása esetén. Hassenpflug a saját ifjúság bevetése mellett megegyezett a Luftwaffe helyi parancsnokával, hogy az ez irányú ifjúsági tevékenységet birodalomtól érkező segítséggel kell megerősíteni. Azzal fordult a BIV-hez, hogy a légítámadások idején szükséges jelentések biztosításához az olajmezők és Bukarest térségében 25 motorkerékpárokkal és háti rádióadó-készülékkel felszerelt Adolf Hitler-tanulót kaphasson. Hassenpflug a gyakorlati haszon mellett ezúttal is kiemelte, hogy az ifjak bevetése lehetőséget nyújt arra is, hogy demonstrálhassák a román ifjúságnak az ifjúság alkalmazását a háborús bevetés során. Ráadásul a román főváros légvédelmi vezetője kétszer is kifejezte kérését, hogy a város biztonságát a HJ segítségével emeljék. Emellett arra is lehetőség nyílt, hogy az Adolf Hitler-tanulókat még hatékonyabban lássák el az egyes országokra vonatkozó ismeretekkel, és készítsék fel az adott országban később teljesítendő szolgálatra. Románia tekintetében az iglauri AHS volt az illetékes. Egy negyed évre szóló kivezénylésük pedig még jobb lehetőséget nyithatott volna, arra, hogy megismerjék az országot, az embereket, a történelmet és a politikai viszonyokat.¹⁰¹² Mindez egyértelmű tette, hogy a HJ háborús együttműködése Romániával sok-

¹⁰¹⁰ Hassenpflug an Schmidt, 17. März 1944 – BArch, NS 28/110, 95. o.; BArch, NS 28/110, 205–211. o.; Hassenpflug an Schmidt, 16. März 1944 – BArch, NS 28/110, 96. o.

¹⁰¹¹ DAF-Zentralbüro Arbeitswissenschaftliches Institut an die RJF, 20. Juni 1944; Bukarester Tageblatt, 30. Mai 1944 – BArch, NS 28/110, 33., 37. o. Hassenpflug an Schmidt, 19. Juni 1944 – BArch, NS 28/110, 44. o.

¹⁰¹² Hassenpflug an Schmidt, 10. August 1944 – BArch, NS 28/120, 178. o.; Der Kommandierende General und

kal kiterjedtebb és mélyebb volt, mint más országokkal. Az is megmutatkozott viszont, hogy már egyre inkább a románok feje felett intézkedett a HJ.

A román ifjúság feletti német befolyás kiterjesztésében a korábban bevált formák is tovább éltek. 1944 nyarán a HJ Országos Ifjúságvezetősége egy olyan közös nyári táborozásban gondolkodott, amelyen 100-100 fiú és 100-100 lány vett volna részt mindkét nép ifjúsága részéről. A tervezett helyszín Erdély lett volna, s a szervezők az előző évhez hasonlóan számítottak a Wehrmacht segítségére, amely sátrakat, tábori konyhákat és híradástechnikai eszközöket bocsátott volna rendelkezésre. Román részről Alinescu tábornok egyetértése mellett azt tervezték, hogy a táborat Antonescu és a király is felkeresi majd. A gyakorlati együttműködés mellett a tábor ismét ragyogó alkalmat nyújtott volna arra, hogy a sajtó, a rádió és a film útján a román és a német ifjúság szoros együttműködését az egész ország számára megismerhetővé tegyék. Román részről olyan fiatalokat szándékozta a táborba hívni, akiket később alsóbb vezetőként alkalmaztak volna. Mivel kifejezetten mintatábornak szánták az egészet, a sanitterrészelet megfelelő nagyvonalúsággal akarták kiépíteni.¹⁰¹³

Antonescu marsall 1944 júliusában elbocsátotta Ilescut, akit I. C. Petrescu miniszter követett az államifjúság vezetőjeként, helyettese pedig Alinescu tábornok, az előkatonai felkészítés vezérkari főnöke lett. Petrescu a román és a német ifjúság két-éves bajtársi együttműködésére hivatkozva megújította az 1942. májusi Axmann felé irányuló meghívását, s többnapos romániai látogatásra hívta meg, hogy az együttműködést még inkább elmélyítsék. Ez alkalomból különböző versenyeket és előadásokat terveztek. 1944 áprilisában Axmann is meghívást intézett Petrescu felé egy április végi németországi látogatásra, és ezzel egy időben engedélyezték Axmann romániai útját is május végére. Így tehát a BIV az új vezetővel is sikeresen felvette a kapcsolatot. Axmann május 21-re kívánták meghívni, másfél hetet töltött volna Romániában. Látogatása során felkereste volna a tervek szerint Bukarestet, a marsallt Predealban, s utazást tett volna vidéken is. Tervezték az államifjúsági napon való részvételt, amelyen a marsall is részt vett volna. Nagyon számítottak Axmannra, mert már háromszor hívták meg, de mégsem jött el Romániába, míg a román ifjúsági vezető 1944 áprilisában már hatodszor járt Németországban.¹⁰¹⁴

Hassenpflug a szép fejlődés ellenére úgy érezte, hogy a román ifjúságot még sincs teljesen német befolyás alatt. Az összpolitikai helyzet és a pártpolitikások kulisszák mögötti erős befolyása miatt nehéz volt a helyzet, különösen mert Hassenpflug úgy ítélte meg, hogy Romániában többen vannak Németország ellenzői, ami 1944 nyarán már nem volt nagyon meglepő. Ezért szükségesnek látta, hogy precízebbé tegyék állásfoglalásukat a román államifjúsággal kapcsolatban. Hassenpflug erre csak Axmann vagy magát a Führert tekintette alkalmasnak. Hassenpflug ugyanis egyértelműen rámutatott arra, hogy az ifjúságtól függ az ország jövője, s vele a birodalomhoz és az újjárendezéshez való viszo-

Befehlshaber der Deutschen Luftwaffe in Rumänien an den Landesjugendführer Hassenpflug, 11. August 1944 – BArch, NS 28/110, 26. o.; Hassenpflug an Möckel, Bukarest, 10. August 1944 – BArch, NS 28/120, 179. o.

¹⁰¹³ Auslandsdeutsche Jugend Landesjugendführer Rumänien (Hassenpflug) an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes (Schmidt), Bukarest, 13. März 1944 – BArch, NS 28/120, 159. o.; RJF Hauptabteilung I an Hassenpflug, 25. März 1944 – BArch, NS 28/120, 160. o.

¹⁰¹⁴ Rumänien, 31. Juli 1944 – BArch, NS 28/110, 28. o.; Einladung Petrescus an Axmann, 21. Februar 1944 – BArch, NS 28/110, 51. o.; AA an das Auslands- und Volkstumsamt, 5. April 1944 – BArch, NS 28/110, 50. o.; Hassenpflug an Schmidt, 23. Februar 1944 – BArch, NS 28/110, 103. o.; Auslands- und Volkstumsamt Hauptabteilung I (Fink) an Schmidt, 1. Juni 1944 – BArch, NS 28/110, 49. o.

nyulás. „Amennyiben nem sikerül az ország ifjúságát szellemileg és testileg összefogni és az általunk kívánt értelemben képezni, akkor az országban működő földalatti kémek elhatalmasodnak az ifjúsági szervezet felett, ahogy arra vidéken már volt példa.” Mindez azt jelentette volna Németország számára, hogy egy napon semmilyen befolyásuk sem lesz az új román generációra. Alinescu ebben az ügyben személyesen kérte Hassenpflug bizalmas, nevét nem említő közvetítését Axmann felé, s ő is úgy látta, hogy az egyetlen mentvár a marsallal folytatott beszélgetés lehet. Azt gondolták ugyanis, hogy ha Antonescu érzi a birodalom óhaját, akkor az államifjúság javára fog dönteni. Hassenpflug ösztönözte Axmann, hogy beszélje meg az ügyet a Führerrel is, mert gyors döntésre volt szükség. Hassenpflug úgy vélte, hogy a régi pártpolitikuskok befolyását hosszú távon csak egy új ifjúság segítségével tudják megtörni. Pillanatnyilag azonban erősebbek voltak a liberális és antinémet körök, s ha Németország nem avatkozik be, akkor a háború végéig elszalasztják a lehetőséget.¹⁰¹⁵ Hitlert ekkor már ilyen célokra azonban nem lehetett megnyerni.

A németországi román látogatások minőségükben a háború alatt is kiemelt szinten maradtak, hiszen az odalátogató román ifjúsági vezetőknek mind tartalmában, mind területi lefedettségben terjedelmes programot állítottak össze. A HJ azonnal reagált a vezetőváltásokra is. A román vezetők tehát továbbra is a Hitlerjugend tevékenységének legjavát tapasztalhatták meg, ami úgy tűnik, hogy nem is maradt hatás nélkül, s jelezte, hogy a Hitlerjugend minden eszközt bevetett a romániai ifjúság német vonalon tartásáért. Így a legmagasabb rangú látogatások évente ismétlődtek, s a HJ kitüntetésekkel is igyekezett megtartani a román előzékenységet. A HJ-csoportok útjainak száma viszont egyrészt erősen visszaesett, másrészt azok leginkább a Bukarest környékén népi németek által lakott területekre és iparvidékekre irányultak. A háború vége felé az együttműködés során itt is az ifjúság háborús tevékenységei kerültek előtérbe.

7.5.3. Horvátország

Szlovákiához hasonlóan Horvátországban is rendkívül kedvező feltételek voltak mind a DJ tevékenységére, mind az együttműködésre, hiszen Horvátország, ha nem is volt deklaráltan német védállam (Schutzstaat), de létét mégis a jugoszláv állam német támadás által előidézett felbomlásának köszönhette. Az *Usztasa-mozgalom* ifjúsága a nemzeti gondolat továbbvivőjeként már 20 éves múltat tekintett vissza az ország függetlenné válása idején. Ekkor hozták meg az *Usztasa Ifjúságról* szóló törvényt, amely e mozgalomnak hivatalos kereteket teremtett. 1942-re a szervezetnek már több mint fél millió tagja volt. A 7–11 évesek a *Nép reménye* (Ustaska Usdanitza) nevű szervezethez tartoztak, majd letöltve képzési idejüket, átvették őket a *Hősök* (Ustaskazunats) soraiba, a 15–21 éves korosztály pedig a *Starčević Ifjúságban* töltötte ifjúsági szolgálatát. A mozgalom, melynek vezetője *Orsanić* professzor volt, fő feladatának az új állameszme meggyökeresztését, a testi nevelést és az előkatonai felkészítést tartotta.¹⁰¹⁶

¹⁰¹⁵ Hassenpflug an Axmann, 15. März 1944 – BArch, NS 28/110, 97–99. o. A román pénzügyminiszter ugyanis azt a javaslatot tette, hogy az iskolán kívüli ifjúságra fordított forrásokat csökkentsék a felére, s munkáját takarékosági okokból további intézkedésig tulajdonképpen függesszék fel. Ez egyet jelentett az ifjúsági szervezet megszűnésével. Aufzeichnung an den Gesandten des Deutschen Reiches von Killingner (Hassenpflug), Bukarest, 15. März 1944 – BArch, NS 28/110, 100. o.

¹⁰¹⁶ Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. DZ, 16. September 1942, 3. o.; Europa.

Horvátországban a német népcsoport-vezetőség messzemenő jogosítványokat kapott, a fegyveres szolgálat lehetőségét is biztosították a saját vezetés alatt álló zászlóaljokban. Az iskolán kívüli ifjúsági munka a DJ-ban folyt. *Branimir Altgayer* népcsoportvezető mellett ezt a munkát *Fritz Haug* és *Ursula Griesemann* irányították. Itt is kb. 20 ezer ifjúval számoltak, akik szinte maradéktalanul a DJ kereteiben működtek. A településterületeket figyelembe véve a DJ először 4, majd 5 főtörzsre, később járásra (Hauptstamm), illetve alkörzetre osztódott, amelyeket a török elleni háborúk nagy hadvezéreiből neveztek el: Savoyai Jenőről, Bádeni Lajosról, Franz von Trenkről, Lotharingiai Ferencről és Laudon tábornokról. Az uniformizálás 1942-ben már folyamatban volt, de az év végig még nem zárult le. Folyamatosan folyt a vezetőképzés főleg a rumai vezetőképző iskolában, így a szervezet 1942 végére már kellő számú vezetővel rendelkezett. A horvátországi DJ a többi hasonló szervezettel párhuzamosan a 40-es években a háborús segélyszolgálatnak szentelte erejét. 1943 nyarán 1500 fő segédkezett az aratásban, kb. 1500 csomagot állítottak össze a fronton szolgáló katonáknak, akik között szinte a teljes DJ-vezetőkar is ott volt. Az otthon maradó DJ tagok működtették a helységvédelmet (Ortschutz), de 1942-től megrendezték az országos sport- és szakmai versenyt is, amelyeken több ezer fiatal vett részt. Az 1943-ban elrendelt előkatonai képzésre havonta két vasárnapot, hetente egy közösségi estét és egy négyhetes kiképző táborot szántak. 1942-ben Eszéken rendezték meg az első országos ifjúsági napot, amelyen 15 ezer fiatal vett részt.¹⁰¹⁷

A horvát ifjúság HJ-tal való kapcsolattartásáról eddig csak nagyon szerény információkkal rendelkezünk. 1941-ben a keleti vidéki és szász HJ, illetve szász és felföldi BDM horvátországi látogatások révén ápolta a kapcsolatokat a népi német ifjúsággal.¹⁰¹⁸ A közös európai ifjúsági rendezvényeken kívül 1942–43-ból semmiféle információval nem rendelkezünk, de a kapcsolatok szerény szinten nyilván ekkor is éltek.¹⁰¹⁹

Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 73. o.; Die Jugenderziehung der Kroaten. Volkstum im Südosten. Volkspolitische Monatsschrift 1939, 310. o.

¹⁰¹⁷ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 54–55. o.; Vormilitärische Ausbildung der Deutschen Jugend in Kroatien. Heimatbrief, 1943/1. sz., 48. o.; Landessportfest 1943 der Deutschen Jugend. Heimatbrief, 1943/1. sz., 46–48. o.; Gruss des Landesjugendführers. Heimatbrief, 1943/1. sz., 35–37. o.; Deutsche Volksgruppe in Kroatien. Südostdeutsche Rundschau, 1943/5. sz. 450. o.

¹⁰¹⁸ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927. Az Usztasa-ifjúság ifjúsági tánc csoportja Bécsbe tervezett látogatást, amit az utolsó pillanatban lemondtak, de a horvát látogatás továbbra is napirenden maradt. Deutsche Gesandtschaft Zagreb an AA, 29. August 1944 – BArch, NS 28/120, 116. o.

¹⁰¹⁹ Az egyik utolsó fontosabb momentum a Horvát Evezős Szövetség nemzetközi evezős regattája volt 1944 nyarán, amelyen a Hitlerjugend közlekedési okokból nem tudott részt venni, de később nagyon szívesen eleget tett volna a meghívásnak. An das AA, 21. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 118. o. Az evezős regattára augusztus 6-án került volna sor Zágrábban, amelyre a magyar evezős szövetség is ígerte részvételét. Ezért a követség mindenképpen javasolta az egyes ágakban német csapatok kiküldését. Ezenkívül a horvát sportvezető a HJ-lányegység részvételét is kérte. A horvátországi követség elfogadásra ajánlotta meghívást. A követség azért is szerette volna, ha elfogadják a meghívást, mivel korábban nagyon jó tapasztalatokat szereztek a horvát ifjúsággal a birodalmi védfelkészítő táborokban. A csoport az Usztasa ifjúság vezetésének vendége lett volna. A látogatásra ismét csak a HJ bécsi csapata volt kijelölve. Deutsche Gesandtschaft Zagreb an das AA, 7. Juli 1944 – BArch, NS 28/120, 121. o.

7.5.4. Szerbia

Az egykori jugoszláviai Bánátban a német katonai igazgatás megteremtése révén ugyan csak kedvező feltételek adódtak. *Franz Germann* és *Luise Helnermann* vezetésével itt is 20 ezer népi német ifjú volt érintett, akik 1942 folyamán már teljes egészében szervezett formát öltöttek. Az országos ifjúságvezetőség alárendeltségében 3 járás, illetve alkörzet működött, amelyhez hozzácsatolták a belgrádi népi német ifjak csoportját is. Külsőségeiben az itteni DJ is nagyon hasonlatosan tudott fellépni a HJ-hoz.¹⁰²⁰ A szerb ifjúság továbbélése, illetve német irányítás alá kerülése a források hiányában egyelőre nem értékelhető.

7.5.5. Bulgária

A korábbi tervezetek után Bulgáriában 1941-ben hozták meg a törvényt az államifjúság létrehozásáról. E szervezet, a *Brannik*, vagyis *Nép Őrzője* birtokolta a bolgár ifjúság nevelésének kizárólagos jogát, s fokozatosan kívánta felépíteni magát, kezdve az iskolai fiatalsággal. A kizárólagossági igény tulajdonképpen mindenkire kiterjedt, aki még nem vonult be a hadsereghez. Az *Ifjú Sasok* csoportja a 10–14 éves fiúkat és lányokat fogta össze, külön csoport működött a hasonló korú diákok számára, a *Brannik-lányok* és *Brannik-fiúk* soraiba pedig a 15–17 éves kor közötti fiatalok tartoztak, az ennél idősebbek pedig a *Brannik-harcosoknak* nevezték. A 21 évesnél idősebbekből vezetőkört alakítottak ki. A Brannik fő vezetője *Klecskov* volt, akit 1941. május 19-én nevezték ki államifjúsági vezetőnek. A Brannik Németországban is szimpátiára talált, mivel úgy tekintettek rá, mint a német elvekhez mérten, az ifjúság saját kezdeményezéséből létrejött szervezetre, nem pedig állami létesítményre.¹⁰²¹

A 40-es években a HJ Breipohl személyében megbízottat is kiküldött Bulgáriába, aki 1942-re azonban áldozatul esett a külügy és a BIV csatájának, és eltávolították. Bár 1942 őszén visszatért, de már nem nevezhette magát a birodalmi ifjúságvezető megbízottjának, egyszerűen a követség alkalmazottja lett, de itt továbbra is a kétoldali ifjúsági kérdéseket intézte, gondozta az ottani KLV-táborokat, tartotta a kapcsolatot a bulgáriai Hitlerjugenddel.¹⁰²²

A kétoldali kapcsolatok a háború idején azonban nagyon szerény mértékűek lehettek. A garmischi játékokon részt vevő bolgár sícsapat már egy héttel korábban ki-

¹⁰²⁰ Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember – BArch, NSD 43/33, 45–57. o., itt 55. o.; Die deutsche Volksgruppe in Serbien. Südostdeutsche Rundschau, 1944/3. sz., 210. o.

¹⁰²¹ A bolgár államifjúság alapját a Vörös Kereszt Ifjúság jelentette, amely főleg a tanulóokra összpontosította erejét. A munkásifjúságot külön szervezetben, ugyancsak állami támogatás mellett fogták össze. Europa – der Erdteil der Jugend. „Brannik” – Bulgariens Staatsjugend. VB, Münchener Ausgabe, 12. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411); Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause” Wien, é. n., 70. o.; „Brannik” die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3–4. o.; Nikolov, Alexander, Was will die bulgarische Jugend. Volk und Reich, 1942/4. sz., 189–191. o.

¹⁰²² Telegramm für Gesandten Beckerle (Luther), 10. Oktober 1942 – PAAA, R 27662, 155. o.; Der Deutsche in Bulgarien. Mitteilungsblatt der Landesgruppe in Bulgarien der Auslands-Organisation der NSDAP, 1942/13. sz.

utazott Németországba, mert Bulgáriában a hóhiány miatt nem rendelkeztek edzési lehetőséggel. A BIV erre a célra Zell am See-t javasolta, ahol a bolgár küldöttség február 16. és 23. között tartózkodott. 1940. július végére, augusztus elejére a HJ a bolgár Vörös Kereszt Ifjúság vezetőjét, Orachowatzot hívta meg Németországba. A HJ-csoportok közül a HJ Bajor Keleti vidékcsoportja 1941-ben látogatott Bulgáriába, a salzburgi és a majna-frankfurti terület csoportjai a bolgár Vörös Kereszt Ifjúság táborozásain vettek részt. A BDM Alsó-Sziléziából és Hamburgból küldött ki csoportot Bulgáriába. Előbbi a bolgár ifjúságot kereste fel, utóbbi a birodalmi németiséggel táborozott közösen. 1941 őszén egy 100 fős hamburgi BDM csoport utazott Bulgáriába, Burgas és Várna környékére, majd Slivenbe, ahol a Vörös Kereszt Ifjúság lánytáborozása folyt. Az utazás végén egy szófiai találkozóra került sor 100 fős bolgár ifjúsággal, majd egy bolgár tánccsoporttal töltöttek el egy délutánt. A látogatás viszonzására ugyanennyi bolgár fiatal járt Németországban. A breslauer játékok idején 125 bolgár ifjú vett részt egy németországi körúton. Nicsev, a breslauer bolgár küldöttség vezetője is kifejtette, hogy tovább akarják erősíteni az együttműködésüket a HJ-tal.¹⁰²³

1942-ben a közös európai programok lendítették fel a kapcsolatokat a balkáni országgal. 1942 tavaszán Klecskov Axmann-nál tett látogatást, ahol elég rossz benyomást keltett, mindenesetre biztosította Axmann-t arról, hogy együtt akar működni a BIV-vel. A bolgár vezetővel beszéltek az EISZ-ről is, s meghívták a bolgár ifjúságot Weimarba és Firenzébe. Bulgária is megkapta a lehetőséget arra, hogy a Brannik összefogja a Németországban dolgozó ifjú bolgárokat. 1942 júliusára a már korábban tervezett együttműködés mellett meghívtak egy bolgár vezetőcsapatot Potsdamba egy tanfolyamra és a HJ gyakorlati munkájának megtekintésére, illetve rákérdeztek egyéb kívánságokra az 1942. évi együttműködés terén. Klecskov kifejezte azt az óhaját, hogy a bolgár ifjúságnak Németország felszerelési tárgyakat szállítson. A bolgár kormány és a bolgár államifjúság az Adolf Hitler Iskolákhoz hasonló iskola felállítását tervezte, amihez szívesen látott volna egy német tanácsadót.¹⁰²⁴

1943-ra vonatkozóan nem rekonstruálható az együttműködés. 1944 áprilisában viszont Schirach Lauterbacher bécsi területvezető jelenlétében fogadta Bulgária új államifjúsági vezetőjét, Karajvanov professzort, aki a bolgár államifjúság küldöttségével Axmann meghívására érkezett Németországba. Schirach üdvözölte a vendégeket Bécsben, és közvetítette a bolgár nép felé a német nép szimpátiáját a közösen vívott harcban. A küldöttség Lauterbacher vezetésével megtekintette a bécsi HJ háborús bevetését a tanműhelyekben és a KLV-táborokban.¹⁰²⁵

Szoros kapcsolatok tehát nem fedezhetők fel, és a meglévők is inkább akadoztak, mintsem hogy bejáratott módon üzemeltek volna. A Hitlerjugend azonban Bulgária irányában is minden tőle telhetőt megtett a befolyás fenntartása érdekében.

¹⁰²³ RJF Grenz- und Auslandsamt an das AA, 13. Februar 1941 – PAAA, R 99037; RJF Auslandsamt an das AA, 26. Juni 1940; AA an das RJF Auslandsamt, 3. Juli 1940 – PAAA, R 98920; RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahrteneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927; Bis ans Schwarze Meer. Das Deutsche Mädel, 1941. September; „Brannik” die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3–4. o.; „Wir wollen Kameraden bleiben!”. Die Innere Front. NSK, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.)

¹⁰²⁴ Unterstaatssekretär Luther, 31. März 1942 – PAAA, R 27632, 38–39. o.; Besprechungspunkte mit Dr. Klitschkoff – BArch, NS 28/117, 20. o.

¹⁰²⁵ Bulgariens Staatsjugendführer in Wien, VB, Wiener Ausgabe, 17. April 1944 (BArch, NS 5/VI/427, 205. o.).

7.5.6. Görögország

Görögországban az Eon nevű nemzeti ifjúsági (Neolaa) szervezet lassan megtette az első szerény lépéseket a tényleges államifjúsági szervezet irányában,¹⁰²⁶ így a Hitlerjugend egyetlen szóba jöhető partnere volt, amellyel a kapcsolatot hasznosnak vélte az athéni német követség, ugyanakkor visszafogottságra intett, mivel az egy felülről, általában iskolamesterek által irányított ifjúsági szervezet volt, amely nem az ifjúság természetes önszerveződéséből nőtt ki. Vezetője, Alexander Kanellopulos vitatott személyiség volt, akinek léte Metaxas rendszerén állt vagy bukott. A követség fontosnak ítélte azonban, hogy megismerjék a Neolaa tagjait, hogy itt is példát mutathassanak. Werner Lau országos ifjúságvezető kérését támogatva a követség is HJ-anyagok elküldését javasolta. A görög Hitlerjugendet Oskar von Bothmer vezette, a BDM-et pedig Maria Moseke, aki egyúttal a német iskola tanára is volt.¹⁰²⁷ Kölcsönös látogatásokról nincs adat.

7.5.7. A megszállt Cseh-Morva Protektorátus

Az 1939-ben létrehozott Cseh-Morva Protektorátusban a Hitlerjugend felépítése mellett a birodalommal baráti viszonyban élni akaró és a német fennhatóságot elfogadó cseh ifjúság kinevelése volt az elsődleges feladat. Az 1939-et megelőzően több szervezetbe tömörült cseh ifjúság jelentős része a Protektorátus létrehozása után az Ifjú Nemzeti Közösségben egyesült, amely tudatosan tartózkodott minden feltűnő tevékenységtől, és passzívan viszonyult a fennálló helyzethez.¹⁰²⁸ Reinhard Heydrich helyettes birodalmi protektor szándéka az volt, hogy a szerinte ellenálló szellemet a diákokba ültető cseh tanárok hatása alól felszabadítsa a cseh fiatalokat, és a birodalmi gondolat jegyében nevelje át őket. Ezért 1942 februárjában személyesen kezdeményezte Hácha cseh elnöknel egy ifjúsági kuratórium felállítását. A kuratórium keretében elvégzendő ifjúsági szolgálathoz egyéves munkaszolgálat és szakmai képzés is csatlakozott. A képzést folytató egyesületek táboraiban faji alapon azokat a fiatalokat is ki kellett válogatni, akik németesíthetőnek minősültek. Így 1942. május 19-én felállt az *Ifjúságnevelés Kuratóriuma* (Kuratorium pro výchovu mládeže, Kuratorium für die Erziehung der Jugend), amely formálisan Emanuel Moravec nevelés- és propagandaügyi miniszter alárendeltségében működött, vezetője pedig František Teuner lett. A központi hivatalnak minősülő kuratórium elnökét az államelnök nevezte ki. A kuratórium névleg önállóan működött, de mind a BIV, mind pedig a HJ-parancsnokság „támogatta” munkájában.¹⁰²⁹

A Protektorátus kormánya 1942. május 28-i rendeletében terjesztette ki az ifjúsági szolgálat kötelezettségét a Protektorátusban élő árja származású ifjúságra. Az ifjúsági szolgálat vezetését az újonnan létrehozott kuratórium vette át, s kibocsátotta a végrehajtási

¹⁰²⁶ Spiliotis, Susanne-Sophia, Transteritorialität und nationale Abgrenzung. Konstitutionsprozesse der griechischen Gesellschaft und Ansätze ihrer faschistischen Transformation, 1922/24-1941. Oldenbourg, München 1998, 174-177. o.

¹⁰²⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, Athen, 21. Oktober 1940 - PAAA, R 98886; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.

¹⁰²⁸ Jugenddienstpflicht im Protektorat. Das Junge Deutschland, 1942/8. sz., 217-220. o.

¹⁰²⁹ Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 757. o.

utasításokat is. A szolgálat gyakorlati végrehajtásával kiválasztott egyesületeket bíztak meg, amelyek testi, szellemi és erkölcsi nevelésben részesítették a cseh fiatalokat. A kötelezettség itt is 10 és 18 éves kor közötti fiúkra és lányokra terjedt ki, amennyiben állandó lakhelyük a Protektorátus területén volt. A fiatalok törvényes képviselője a lehetséges egyesületek közül szabadon választhatta meg, hogy a gyermek melyik szervezetben teljesít szolgálatot. Az egyesületek megbízása félig-meddig kényszerű megoldás volt, hiszen így a meglévő egyesületekre támaszkodva azonnal kezdetét vehette a munka, s nem kellett mindent megelőzően egy egységes szervezetet is felépíteni. Másrészt viszont valószínűleg az „oszd meg és uralkodj” elve alapján, ez a fajta összefogás kisebb veszélyt hordozott magában a német megszállók számára. Az egyesületeknek 1942. szeptember 1-ig regisztráltatniuk kellett magukat, amennyiben szerettek volna részt venni az ifjúsági szolgálat végrehajtásában. A jelentkezés alapján a kuratórium jogosult volt az egyesületi életbe is beavatkozni, szükség esetén alkalmas vezetőket kihelyezni, sőt fel is oszlathatta azokat. A részt vevő egyesületek vezetőit és nevelőit kötelezték arra, hogy a kuratórium által rendezett táborokban képzésen vegyenek részt. Az első ilyen képzés 1942 nyarán zajlott Prága közelében 45 résztvevővel.¹⁰³⁰ Ezzel a Protektorátus területén előbb valósult meg az idegen nemzetiségű cseh ifjúság szolgálati kötelezettsége, mint a birodalmi német ifjúságé.

A cseh kuratórium területi felügyelőket küldött ki a cseh ifjúság befolyásolására, ami azonban még nem hatott elég mélyen ahhoz, hogy a cseh ifjúság állandó és közvetlen irányítás nélkül is megtalálna magát a nácik által helyesnek vélt hangsúlyokat. A Protektorátus területén működő HJ-vezetők úgy értékelték, hogy a kuratórium révén beépített ellenőrzési és irányítási szervek elégséges garanciát adnak arra, hogy a cseh ifjúság ne legyen képes saját útra lépni. A bolsevizmus elleni ellenszenv a cseh ifjúságban már elég kifejezett volt. Az ifjúság azonban még nem volt igazán szerves egység, így nem állt fenn annak veszélye, hogy politikai követelésekkel álljon elő.¹⁰³¹

Buddrus szerint a kuratóriumban összefogott cseh ifjúság valóban csekélyebb ellenálló hajlamot és nagyobb kollaborációs készséget mutatott, amit abban is bizonyítottanak látott, hogy légvédelmi bevetésre, különbevetésre, a Szent Vencel Őrs önkénteseinek, sőt a Fegyveres SS-be is jelentkeztek cseh önkéntesnek. 1944 végén tízezer cseh fiatal vittek el a HJ Alsó-Duna területére, hogy ott védállásokat építsenek a Wehrmacht számára. Nem sokkal később ismét a cseh fiatalok segítettek példamutató módon, amikor a Brünn és Olmütz közötti véderő-építkezésekről dezertált vagy más ok miatt kiesett 50 ezer cseh munkáját, 30 ezer cseh ifjú végezte el.¹⁰³²

1943-ban a jelentések alapján 330 ezer cseh fiatal vett részt a heti szolgálatokon, ahol politikai iskolázásra, sportra és énekekre tagolódtak. Az iskolázást és a propagandát szolgálták az ünnepek és ifjúsági filmorák is. 1942 decemberében a kuratórium már 60 ezer fiatal tudott mozgósítani sportversenyekre, 1943-ban pedig megrendezték az ifjúság napját. Később a kuratórium már 500 ezer cseh ifjút fogott össze. A HJ-ban úgy vélték, hogy fenyegetettség esetén a cseh ifjak a birodalom érdekeit elősegítő magatartást tanúsítanak, vagyis a cseh ifjúság összefogása elérte célját. A cseh ifjúsági szövetségek

¹⁰³⁰ Jugenddienstpflicht im Protektorat Böhmen und Mähren. Amtliches Nachrichtenblatt, 1942/12. sz., 12. September 1942. (BArch, NSD 43/15); Jugenddienstpflicht im Protektorat. Das Junge Deutschland, 1942/8. sz., 217-220. o.; Jugenddienstpflicht im Protektorat. Das Junge Deutschland, 1942/9. sz. 252. o.

¹⁰³¹ Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannf. Schmidt, 14. Juli 1944 - BArch, NS 28/114, 54-58. o.

¹⁰³² Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 758. o.

összefogásával és az egységes államifjúság képének kerülésével egy ideig sikeresen semlegesítették a birodalom ellen irányuló privát politikai tevékenységet.¹⁰³³

1944 júliusának első hetében megrendezték a Protektorátusban a cseh ifjúság hétét, amelyet a prágai várban nyitottak meg. A cseh ifjúság „fegyelmezett faji megjelenésében kifogástalan képet mutatott”. A HJ jelentése szerint Teuner ifjúsági vezető simulékony és szervilis benyomást tett, de jó szónokként kitűnően tudta lelkesíteni az ifjúságot. Másnap a „Mutasd meg, mit tudsz” verseny díjátadása következett, amely egy zenei versennyel párhuzamosan zajlott. A darabokat ki is állították, amelyek német szemszögből „giccsesek és alig vállalhatók voltak”. Filmrészleteket mutattak be az egy évvel korábbi prágai ifjúsági napról, majd pedig zenés cseh ifjúsági rendezvényt tartottak kórusok részvételével. A HJ megfigyelése szerint a cseh ifjúsági lét szoros német irányítása garantálva volt, és sikernek könyvelték el, hogy a cseh ifjúságot el tudták vonni az utcáról.¹⁰³⁴ A hét zárásaként Teuner, a német és a cseh ifjúságvezetőség képviselői tartottak beszédeket Moravec propaganda és nevelésügyi miniszter jelenlétében, és 10 ezer fős körmenetre került sor Prága utcáin. A német vélemények szerint a testi nevelés terén a teljesítmény hagyott még némi kívánni valót maga után, csakúgy, mint a kulturális kiállítás terén,¹⁰³⁵ de egy náci olvasatban „alacsonyabb rendű néptől” nem is remélhettek többet.



¹⁰³³ Gruß des Reichsjugendführers in der Führergeburtstagssendung am 19/20. April 1944. Das Junge Deutschland, 1944/4. sz., 79. o.; Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannf. Schmidt, 14. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 54–58. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 757. o.

¹⁰³⁴ Oberbannführer Riebensahm an Oberbannführer Schmidt. Bericht über die Woche der tschechischen Jugend, 17. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 2–9. o.

¹⁰³⁵ Krome an den K-Chef des Auslands- und Volkstumsamtes, Oberbannführer Schmidt, 14. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 54–58. o.; Propagandaamt, HJ Auslandspresse. Reisebericht über die Fahrt mit Auslandsjournalisten in das Protektorat vom 4–10. Juli 1944 – BArch, NS 28/114, 71. o.; Rüdiger, Selbstverständnis, i. m., Anhang, 75. o.

A német ifjúság tevékenysége a Protektorátus területén a 47 állomáshelyen és 8 (később 10) járásba, illetve legfelsőbb szinten a HJ-Parancsnokság vezetésével összefogott Hitlerjugend felügyelete alatt folyt. A protektorátusi HJ-ban nagyon hamar hozzáigazították a színvonalat a birodalmi szinthez, jóllehet itt is nehézséget okozott, hogy a népi németként a HJ-ba betagolt fiatalok egyharmada nemigen beszélt németül. A nehézségeket a vezetők erőteljesebb képzésével és birodalmi HJ-vezetők kihelyezésével próbálták leküzdeni, aminek eredményeként négy védfelkészítő tábor, két birodalmi képző tábor (Reichausbildungslager), egy vidékszolgálati tangazdaságot és hét birodalmi iskolát helyeztek a Protektorátus területére, de itt volt a KLV-táborok jelentős része is, mint ahogy később már a KLV központját is ide helyezték át Berlinből. 1944-ben 64 ezer ifjúsági szolgálati kötelezettség alá eső fiatal élt a Protektorátusban, közülük 1100 volt áttelepülő.¹⁰³⁶

7.6. Összegzés

A háború különleges körülménye rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokozni más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatokat. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva új személyi és anyagi feltételek közepette a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembetűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényszerű oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembekerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségesi, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az összességében fokozatosan, a sztálingrádi vereség után rohamosan szűkülő HJ-tevékenységhez a külföldre irányuló munka szervezeti kereteinek zsugorodása társult, amely a Külügyi és Néppolitikai Hivatal ismételt összevonását, s számos szervezeti egyszerűsítést hozott magával. Kiterjedtebb volt viszont a HJ parancsnokságainak és megbízottainak hálózata a megszállt, illetve baráti országokban, amelyek a külföldi HJ összefogása és mozgósítása mellett gondozták az e területek idegen nemzetiségű ifjúságával fennálló kapcsolatokat, illetve „tanácsadással” szolgálták ezen ifjúsági szervezeteknek a fejlődését. Miután az utak száma folyamatosan csökkent, az engedélyezés ismét visszaszállt a hivatalra, amely az utak kapcsán folyamatosan a külügyminisztérium és más

¹⁰³⁶ A HJ körzetei Brünn, Budweis, Iglau, Klattau-Pilsen, Königrätz, Mährisch-Ostrau, Olmütz, Pilsen és Prága. Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 756–757. o.; Boberach, i. m., 63. o.

szervek ellenállásába ütközött, s korlátozta e tevékenységet a szűkös devizahelyzet is. Ebben a helyzetben a HJ és a BDM korábban olyan aktív területei és főkörzetei, amelyek akár több tucat utat is lebonyolítottak évente, már ritkán voltak kezdeményezői a külföldi kapcsolatok fenntartásának és fejlesztésének. A külföldi utakról a döntések már minden esetben a Birodalmi Ifjúságvezetőségben születtek, amely csupán a megvalósítást delegálta az alsóbb területi egységekre.

A háborús sikerek hatására a Hitlerjugendben a korábbinál jobban előtérbe került az európai ifjúsági vezetőszerlep hangoztatása. Ezt a felsőbbrendű tudatot bele kellett nevelni minden HJ-tagba. A vezető ifjúságtól elvárták, hogy maradéktalanul tisztában legyen az európai népiségi viszonyokkal, ismereteket és tapasztalatot szerezzen a külföldi munkában, tanuljon nyelveket. Ez volt ugyanis a biztosítéka annak, hogy e vezetőszerlep, amely nem utolsósorban a valóban jobb képzettségből fakadt, a jövőben is fennmaradjon. Ehhez pedig ismerni kellett a partnerek és a konkurensok minden rezdülését. Az egyes ifjúságokban szerzett tekintély révén pedig a nagypolitikai befolyás számára is jó kiindulópontot jelentett. A HJ külföldi kapcsolatrendszerében megedződött fiatalok később a német diplomácia fontos tényezőivé váltak. Ezt a magabiztossággal és nagyfokú önbizalommal együtt járó felsőbbrendűséget némileg korlátozta, hogy a baráti országok ifjúságát továbbra is meg kellett becsülni, legalábbis hivatalos formában, s főleg a propaganda területén. Az ellenséges ifjúságoknak viszont kíméletlen ostromzásban volt részük a HJ és sajtója részéről. Ezt a korábbinál hangsúlyosabb szemléletet közvetítették a bilaterális kapcsolatok helyett felvirágzó össz-európai törekvések, melyek egytől egyig a HJ akarata szerint jöttek létre, akár a kultúra, akár a sport terén. E törekvések vezettek el e vezetőszerlepet konkrétabb, szervezeti szinten megtestesítő Európai Ifjúsági Szövetség megalakításához, amelyre már olyan időpontban került sor, hogy az már a háborús győzelem kivívásához szükséges ifjúsági összefogás megnyilvánulása volt. Mindenesetre a garmischi és breslaui sportjátékok, a weimar-firenzei kulturális seregszemle, az EISZ nem minden nehézség közepette megszervezett, pompás körülmények között megvalósuló megalapítása a háborús körülmények ellenére talán minden korábbinál nagyobb nyilvánosságot biztosított az ifjúsági tevékenységnek. S ez még inkább így lehetett volna, ha ezek a törekvések a háború hatására és az őket övező, részben az olasz ifjúsággal, részben a német külügyminisztériummal fennálló ellentétek következtében nem apadnak el. Az európai összefogáson belül jóval hangsúlyosabb és kiterjedtebb volt a rokonnak tekintett germán ifjúságokkal való együttműködés, amely legfőbb és leginkább látványos formája a germán vidékszolgálat és germán védfelkészítő táborok hálózata jelentette.

Az Európában bekövetkező területi változások következtében hátrébb került a rangsorban a határvidéki munka, hiszen a korábbi, a népiségi harc békés megvívásának, s az idegen népiségek vélt vagy valós elűzésének helyszínéül szolgáló határregiók többségükben elvesztették ezt a jellegüket. Az új határterületeken pedig már a Wehrmacht biztosította a német népiség egyértelmű fölényét, illetve uralmát. Ha lehet mondani, talán még inkább felértékelődtek viszont a külföldi német és népi német kolóniák, amelyek erre az időre már kisebb-nagyobb mértékben magukévá tették azt a Németországban megfogalmazott elvet, mely szerint a német néptársak – bárhol is éljenek – csakis a nemzetiszocializmus hatása alatt élhetnek teljes életet. Keleten a nemzetiszocialista elvek meghonosítása minden korábbinál gyakorlatiasabb tevékenységet követelt meg a Hitlerjugendtól. A külföldi országokban működő Hitlerjugend-csoportok ténylegesen a

birodalmi névóhoz közelítő tevékenysége viszont csak Európában volt realizálható, bár a HJ továbbra is nagy gondot fordított a külföldi HJ-vezetők képzésére, amelyek 1942-től egyre inkább már csak a védfelkészítés jegyében teltek. Hasonlóan a birodalmi szint elérése volt a cél a kb. 350 ezer főre tehető európai népi német népcsoportok ifjúságában. Esetükben azonban nemcsak a befolyás megszerzése és megtartása, a nemzetiszocialista ifjúsági tevékenység minél teljesebb körű meghonosítása mellett sok esetben bizonyos fokú regermanizálásra is szükség volt.

A Hitlerjugend háborús tevékenységének nagy vívmánya volt a légi támadásoktól veszélyeztetett ifjak biztonságba helyezése kezdetben a birodalom nyugodtabb vidékein, majd a birodalomhoz kapcsolódó Protektorátusban és Főkormányzóságban, illetve a partnerországokban, így elsősorban Szlovákiában és Magyarországon. Bár a Hitlerjugend ez esetben is jóval korábbi hagyományokra alapozhatott, s e tevékenységet párhuzamosan végezte más szervezetekkel, mégis a Hitlerjugend révén vált az ismertté külföldön is, s vált a náci egyik olyan csúcsteljesítményévé, ami az eredmény tekintetében példamutató volt, de a mögöttes szándékok tekintetében – vagyis a további katonai potenciál biztosítása végett – ugyanolyan bűnös volt, mint a HJ több más tevékenységi formája. A KLV e célok megvalósítása mellett további lehetőséget adott arra, hogy a birodalom szociális téren is példát mutasson, a birodalmi német ifjak kiküldése révén még inkább erősítse és nemzetiszocialista hatás alá helyezze a népi németeket, illetve még inkább kiterjessze befolyását a befogadó országokra.

A háborús körülmények közepette a két kiemelt partner, Olaszország és Japán mellett a HJ külföldi kapcsolatainak elsődleges célterülete Délkelet-Európa lett, ahol szinte minden ország a HJ partnere volt. Közülük a HJ számára a legkényelmesebb partner a német védállamként működő Szlovákia Hlinka-ifjúsága, illetve a teljes cselekvési szabadsággal rendelkező szlovákiai népi német ifjúság volt. A jó viszony eredménye volt, hogy a Protektorátus mellett Szlovákia volt a KLV legfontosabb területe, s számos alkalom adódott a kétoldalú kapcsolatokra, közös rendezvényekre, táborokra. Feltűnően intenzív volt a magas szintű kapcsolattartás, s ezt tükrözte, hogy Axmann még 1944-ben is látogatást tett Szlovákiában. Nem ilyen engedelmes, de nagyon fontos partner volt Románia, amely új államifjúsága felépítésénél a német mintákat vette figyelembe, s a Német Ifjúság számára is jó lehetőségeket biztosított. Romániával szintén rendszeresek voltak a magas rangú vezetői találkozások a lányok esetében is, s azok szinte minden területre kiterjedtek. Schirach sokat járt személyesen Romániában. Az alacsonyabb szintű kapcsolatok elsősorban a vezetőcserére irányultak, a HJ tancsapatokat is küldött Romániába. Az 1939–1940-ben még rendkívül intenzív kapcsolatok 1943 végére, de különösen 1944-re már csak a háborús tevékenység jegyében teltek, ráadásul 1944-ben már negatív hangulatváltás volt megfigyelhető Németország és a Hitlerjugend irányában.

Horvátország és Szerbia irányában csak nagyon gyéren rekonstruálhatók a kapcsolatok, de a HJ ezeken a területen is nagy hangsúlyt fektetett a népi német ifjúságok gondozására, de fontos partnerként kezelte az Usztasa ifjúságát is. A bolgár Brannik ifjúsági szervezetét már a 30-as évek második felétől német mintára építették fel, s a HJ különös szimpátiával fogadta, hogy Bulgáriában is alkalmazták az „ifjúság vezeti az ifjúságot” elvet. A kölcsönös utak és a vezetőképzésben való együttműködés mellett a magas rangú látogatások is részét képezték a kapcsolatoknak. A Balkán délebbi részén a megszállt Görögországgal minimális volt az érintkezés, Albániával pedig teljesen megszűntek a korábban is nagyon szerény kapcsolatok.

A Cseh-Morva Protektorátusban a cseh ifjúság ellenséges szellemiségét és németellenességét egy ifjúsági kuratórium felállításával próbálták orvosolni, amelynek az ifjúsági szolgálati kötelezettség alapján minden cseh fiatal tagja volt. A német felügyelettel, de cseh vezetés alatt álló kuratórium tevékenysége pozitív eredményeket hozott, a cseh ifjúság kivette részét a háborús segélyszolgálatból, néhányan jelentkeztek a Fegyveres SS-be is, de a legfontosabb mégiscsak az volt, hogy sikerült a megszállók és a megszállottak között modus vivendit találni. A cseh ifjúságot a helyi Hitlerjugend ellenőrizte, amelyet szintén sikerült az egész Protektorátus területén kiépíteni. A birodalmi jelenlétet fokozta a KLV keretében itt tartózkodó sok ezer német gyerek.

1944-re a kapcsolatok szinte teljesen elsorvadtak, és az ifjúsági kapcsolatok éppen úgy már csak a háborút szolgálták, mint bármi más. Erre az időszakra e tevékenység már nem is a Birodalmi Ifjúságvezetőség akaratán, hanem a Bormann vezette Pártkancellária és a Bohle irányítása alatt álló NSDAP AO kezében volt. A tényleges tevékenység először keleten maradt abba, majd a német katonai visszavonulás következtében 1944 végére – 1945 elejére már a birodalomhoz tartozó területeken is erősen akadozott, majd örökre megszűnt.

A háborús időszak fontos jelensége volt, hogy a közös, német vezetéssel történő együttműködési rendszerek mellett a bilaterális kapcsolatok sem sorvadtak el, sőt a konkurencia kiesése révén Németországnak könnyebb dolga volt, mint korábban.

8.

A HITLERJUGEND ÉS MAGYARORSZÁG A HÁBORÚ IDEJÉN

8.1. A Hitlerjugend kapcsolatai a magyar ifjúsági szervezetekkel

A Magyarországgal fennálló kétoldalú kapcsolatok a háború első felében megmaradtak a korábbi szerény szintjükön, további visszaesés egyelőre nem volt megfigyelhető. Több látványos látogatásra került sor, s a Magyarországnak tett további területi engedmények következtében minden korábbinál szélesebb lehetőség nyílt a magyarországi német-ség megszervezésére.

1939 őszétől több olyan látogatásra került sor, amikor a BIV magas szinten képviseltette magát. 1939 novemberében Bukarestből hazatérve látogatott Budapestre *Lauterbacher*, a BIV külügyi hivatalvezetője, hogy találkozzon a magyar ifjúsági vezetőkkel, és átadja nekik Schirach üdvözlését. Mindenképpen tárgyalni akart a Leventét vezető *Kiss* tábornokkal és a cserkészeket irányító *Papp Antallal*. A Kiss-sel folytatott tárgyaláson részletesen megvitatták a magyar és a német ifjúságnevelés feladatait, Kiss helyettesével, *Mathee* ezredessel pedig a „soha meg nem szakított, a Haditengerészeti HJ ez évi látogatása révén megerősített együttműködés” részleteit beszéltek meg. *Lauterbacher* tájékoztatást kapott arról, hogy a Levente várakozásaival szemben a kormány és a parlament elfogadta az ifjúsági otthonépítés programját, ami a Leventét felkészületlenül érte. *Mathee* már ekkor felvetette, hogy Magyarország e cél megvalósítása érdekében igénybe vehetné Németország tapasztalatait, s kilátásba helyezte egy HJ-építész több hónapos foglalkoztatását tanácsadóként. *Lauterbacher* viszont nagyon skeptikusan távozott Budapestről, mert óriási különbséget látott a román és a magyar ifjúsági vezetés között, s kifogásolta a Budapesten uralkodó bürokratikus és komor atmoszférát, ami szerinte a kétoldalú ifjúsági kapcsolatokra is gátlón hatott.¹⁰³⁷ Mindez persze annak felhánytorgatását jelentette, hogy Magyarország a német elvárások dacára csak kevésbé volt hajlandó elkötelezni magát.

1939. december 15. és 23. között *Fink*, a BIV román és magyar referense látogatott Bukarestbe és Budapestre, hogy pontosítsa a román és a magyar ifjúsággal 1940-re elhatározott munka programját. *Finket* a magyar leventeotthon-építési program támogatása végett *Kösters* területi építész is elkísérte. A leventeparancsnok helyettesénél tartott megbeszélés során *Kösters* felvázolta a HJ ifjúsági otthonainak szervezetét, s felajánlotta a német segítséget a magyar otthonépítési programban. A következő napon más tisztek és magyar építészek bevonásával folytatódott a megbeszélés. *Kösters* ezúttal képekkel, vázlatokkal, tervekkel is bemutatta a német gyakorlatot. *Mathee* ezek után kérte fel 1940. január végén egy előadás megtartására a Levente megyei otthonépítési megbízottai részére. *Kösters* természetesen elfogadta a felkérést. *Fink* jelentésében megemlíttette, hogy

¹⁰³⁷ AA an die Deutsche Gesandtschaft in Budapest, 2. November 1939 – PAAA, Budapest, 176; Dr. Garben, 6. Dezember 1939 – PAAA, R 27135; *Lauterbacher* an die Dienststelle, 21. November 1939 – PAAA, R 98886.

szervezeti és anyagi nehézségek miatt nagyon szerteágazó hálózat biztosan nem fog létrejönni Magyarországon. Kiemelte, hogy mivel Magyarországon a közösségi est nem foglalt el központi helyet az ifjúság nevelésében, nagy csapattermekre nincs szükség. Ennek ellenére a leventevezetés számára az egyes részletek terén (ifjúsági, területi, vidéki és tradíciókhoz kötött építési mód, belső berendezések, építészeti kialakítás) a HJ-otthon volt a példa. Fink a nagy érdeklődésre tekintettel elérendőnek tartotta az óvatos, nem feltűnő német irányítást, sőt a lényegi német vezetést is. Ezért javasolta, hogy Budapesten és még egy nagyvárosban 2-3 leventeotthont építsenek fel német minta alapján, amelyek tervezése és kivitelezése lényegében német befolyás alatt állt volna. Ezenkívül törekedni akart arra, hogy az állandó építészeti tanácsadás révén befolyást szerezzen a levente otthonépítési megbízottjára, hogy a német ráhatás a külsőségekben is megmutatkozhasson. Az erőteljes német építészeti fölénynek a magyar ifjúságot készséges együttműködésre kellett sarkallnia. Egy további bizalmas beszélgetésen Mathee viszont közölte Finkkel, hogy még nem tudja, milyen formában valósul meg a tanácsadás Kösters részéről, de úgy vélte, hogy január végéig megszületik a döntés. Fink mellesleg azt vette ki Mathee szavaiból, hogy egyszer szívesen ellátogatna Németországba, hogy ott személyesen is megismerhesse a HJ létesítményeit. Fink ezért Lauterbacher egyetértésével azt javasolta, hogy hívják meg Matheet egy vagy két munkatársával együtt január végén vagy február elején Németországba, amit azért is szerencsésnek tartott, mert Mathee még soha nem volt Németországban, s számolt vele, hogy előbb vagy utóbb ő lesz a magyar ifjúságvezető. A látogatás – a Hitlerjugend által történő lenyűgözés segítségével – nyilván elősegíthette az egyelőre hezitáló magyar fél döntését is ebben a kérdésben. Mivel Fink arról is tudott, hogy 1940 tavaszán készültek felállítani a Lányleventét, javasolta, hogy Mathee-val együtt a Levente lánymegbízottját is hívják meg, hiszen itt kezdettől fogva döntő jelentőségű volt, hogy mind szervezetileg, mind az ott végzendő feladatok alapján ne a cserkészmintákat kövessék, hanem a BDM-t vegyék alapul.¹⁰³⁸

A BIV Magyarország mind erősebb német befolyás alá vonására indított nagy offenzíváját jelezte a propagandaanyagok fokozott magyarországi terjesztése is. 1940-ben a BIV a hadsereggel, a haditengerészettel és a légierővel közösen állította össze a *Német Ifjúság Hadi Könyvtára* (Kriegsbücherei der Deutschen Jugend) című sorozatot, amit nemcsak a német fiatalok nevelésére akartak hasznosítani, hanem lehetségesnek tartották a magyar fordítást is. A BIV a követséget kérte fel közvetítőnek az ügyben. A magyar minisztérium szívesen vette a közvetítést, és érdeklődést mutatott a füzetek iránt, sőt különösen érdekelte a magyar fordítás lehetősége, hogy a füzetek olyan leventékhez is eljuthassanak, akik nem tudtak németül. Ez végül valóra is vált, 1940-ben a követség már azt jelentette a minisztériumnak, hogy hónapok óta terjesztik a füzeteket, amelyből addig kb. 5 jelent meg, német és magyar nyelven egyaránt. A füzetek Magyarországon a *Szebb Jövőt! Kiskönyvek* sorozatban jelentek meg, s a miniszteri utasítás alapján minden területi leventeparancsnoknak gondoskodnia kellett arról, hogy azok minél szélesebb körben ismertté váljanak. Havonta egy füzet kiadását tervezték. 1941 közepéig 12 füzetet fordítottak magyarra.¹⁰³⁹

¹⁰³⁸ RJF, Abschrift Partei 12600, 18. Dezember 1939; Fink an die Dienststelle, 3. Januar 1940 – PAAA, Budapest, 176; RJF Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Budapest und Bukarest, 8. Dezember 1939 – PAAA, Budapest, 176, R 98886.

¹⁰³⁹ Deutsche Gesandtschaft Budapest an Otto Hatz, Kgl. Ung. Honvédministerium, 17. August 1940; Hatz an Gesandtschaftssekretär Frahne, 7. Oktober 1940 – HL, HM, 1940/eln. B. o., bev. tétel. 45803; Deutsche

1940 júliusában és augusztusában a Keleti vidék főkörzet 42 fős színjátszó csoportja Romániába, Bulgáriába és Magyarországra tervezett látogatást. Az út állomásai között szerepelt volna Bukarest, a birodalmi német ifjúság tábora Sinaiban, Brassó, Predeal, Breáza és újra Bukarest, majd Bulgáriában Várna, Plovdiv, Szófia, utána ismét Románia, ahol több tábort kerestek volna fel, s Temesvárról érkeztek volna Budapestre, majd 5 napos balatoni tartózkodás következett volna. A Romániával egybekötött bolgár látogatásra a román politikai helyzet megváltozása miatt nem került sor, de a csoport 1940. augusztus 8. és 17. között Magyarországra ellátogatott. Célja volt a magyarországi német kolónia és a birodalmi német ifjúság számára előadások tartása, főleg Budapesten és a Balatonnál.¹⁰⁴⁰

1940 novemberében Blomquist területvezető irányításával egy 180 fős HJ-csoport indult Romániába, amely rövid időre Budapesten is megállt. A Keleti pályaudvaron rendezett fogadáson egy leventeosztaggal kíséretében részt vett Kudriczy István¹⁰⁴¹ ezredes, a leventék új országos parancsnoka. Német részről az NSDAP AO országos csoportvezetője, a követség egyik képviselője, a BIV magyarországi képviselője, a birodalmi német ifjúság vezetője és a sajtó képviselői voltak jelen. A bukaresti látogatást követően a csoport ismét megállt Budapesten, s a Levente és a HM meghívására két napig maradt is.¹⁰⁴² A küldöttséget november 14-én a Keleti pályaudvaron a honvédelmi miniszter, Budapest, az I. hadtestparancsnokság és a Levente képviselői fogadták egy leventedíszszázad és egy leventezenekar kíséretében. Az ünnepélyes fogadás után a csoport a Ludovika Akadémiára menetelt, a csapat 13 vezetője a legelőkelőbb Gellért Hotelben kapott elhelyezést. Délután 15 csoportban városnézésre került sor, a vezetőket pedig a német követségen fogadták. A követségi fogadáson részt vett a honvédelmi miniszter, Werth vezérkari főnök, Kudriczy leventevezető, több tiszt, Karafiáth Jenő főpolgármester, a város többi képviselője, valamint Esp NSDAP-vezető, Eitel HJ-vezető, Krome BIV-megbízott. A további program Vígadó előtti térzenét, dunai sétahajózást, a német katonai temető emlékművének, a Hősök terén a magyar hősök emlékművének megkoszorúzását, városnézést

Gesandtschaft an das AA, Budapest 24. Dezember 1940 – PAAA, R 66699; Grenz- und Auslandsamt. Rundbrief. Abschrift, 5. Dezember 1940 – PAAA, R 66699. A füzeteket természetesen más országokban is terjesztették, többek között még Tahiföldön is. – Überischt über das bisherige Ergebnis des Runderlasses vom 2. März 1940 Inf. 2387 betr. Ausbau und Verbreitung von 13 Heften der Reihe „Kriegsbücherei der deutschen Jugend „im Ausland – PAAA, R 66699; M. kir. Honvédelmi Miniszter a Német ifjúsági háborús füzetek lefordítása és megküldése tárgyában – HL, Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, II 1346, 48. doboz, 107/kt.; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. Juni 1941 – PAAA, 66699, 278735. o.

¹⁰⁴⁰ RJF Auslandsamt an das AA, 27. Juni 1940 – PAAA, R 98920; RJF Auslandsamt an den Gesandten Erdmannsdorf, 28. Juni 1940 – PAAA, Budapest, 176; Deutsche Gesandtschaft an das AA, Budapest, 29. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 176. A BIV a csoport 1939-es lettországi sikereire is utalt, mivel Henry Esp frissen ki-nevezett NSDAP országos csoportvezető, aki különösen támogatta ezt a kezdeményezést, éppen Lettországból érkezett. RJF Auslandsamt an das AA, 8. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰⁴¹ Vitéz Kudriczy (Haiser) István (1896–1969) egész életét a katonai pályának szentelte, részt vett az első világháborúban. A két világháború közötti időszakban fokozatosan lépett feljebb a ranglétrán, fontosabb pozíciókat a 30-as évek végétől töltött be. 1938 és 1940 között a Hadiakadémia tanára, 1940-től a vezérkari főnökség 6. osztályának vezetője, majd az OTT alelnöke. 1941. augusztus 1-jén ezredesként került a HM 40. osztálya élére, s egyben a leventék országos parancsnoka lett. 1942-től Bély helyettese. 1943 elejéről különböző csapatszolgálati megbízatásokat is kapott. 1945-ben hadtetsével Németországba vonult vissza, majd angol fogságba esett. 1946 tavaszán kiadták a magyar hatóságoknak. A népbíróság háborús bűnösnek nyilvánította, 12 évi fegyházra és politikai jogai gyakorlásának 10 évi felfüggesztésére ítélte. 1956-ban szabadult, és az USA-ba emigrált. – Az Ilnetov munkanaplója, i. m., 327–328. o.

¹⁰⁴² DNB, Eigendienst, Nr. 311, 6. November 1940, 8. o. – PAAA, R 99008.

tartalmazott. A királyi várban a honvédelmi miniszter fogadta őket, a tervezett kormányzói fogadás érdekes és további következtetésekre lehetőséget adó módon elmaradt. A Magyar Művelődés Házában a HJ és a Levente közreműködésével ifjúsági előadást tartottak, amelyen sportbemutatókra, akrobatikus produkciókra, tánc- és énekelőadásokra került sor, majd a HJ a budapesti rádió stúdiójába ment, ahol zenei és énekelőadást tartott. Este ugyancsak a Magyar Művelődés Házában a Kalotaszegi Ballada-csoport népi előadását tekintették meg. A küldöttség 16-án utazott haza, az állomáson ismét ünnepélyes búcsúztatásra került sor, Schenker ezredes a határig elkísérte őket.¹⁰⁴³

A visszaúton tett látogatás a követségi jelentés szerint átütő sikert hozott. A HJ „egészséges, friss kinézete, egyúttal öntudatos és fegyelmezett magatartása” mindenhol nagy lelkesedést váltott ki. A követség megjegyezte, hogy a magyar fél is mindent megtett, hogy a budapesti látogatás a lehető legnagyobb sikerrel járjon. A fogadás a kormányzónál betegség miatt elmaradt, Magyarországon valóban megfázási hullám volt. Vagyis Horthy betegsége nem politikai jellegű, más magas rangú személyiségek fogadták a HJ-t, köztük Bartha honvédelmi miniszter és Budapest főpolgármestere. Mindenesetre jelzés értékű volt, hogy a kérdés német részről így merült fel. A magyar lapok többsége is lelkesedéssel, illetve tárgyilagosan tudósított az eseményről.¹⁰⁴⁴

A kétoldalú kapcsolat terén további, gyakorlati lépés azonban nem volt megfigyelhető. Mindössze az említhető, hogy a BIV azzal a kéréssel fordult a külügyminisztériumhoz, hogy a sonthofeni AHS növendékeinek képzését elősegítendő augusztus és szeptember folyamán nevelőket küldhessenek a külföldi német követségekre és a német népcsoportokhoz. Magyarország esetében a német követségen való tanulmányozást a külügy minden további nélkül támogatta, nem tartotta viszont kívánatosnak, hogy a Volksbundhoz is kiküldjenek egy HJ-vezetőt.¹⁰⁴⁵

1940 végén úgy tűnt, hogy Magyarország háromhatalmi egyezményhez való csatlakozását követően az ifjúsági kapcsolatok megélénkülhetnek. A BIV-nek legalábbis az volt az álláspontja, hogy a jövőben szélesebb körű kapcsolatot kíván ápolni a magyar ifjúsággal, amelynek háttérben a Jugoszlávia és a Szovjetunió elleni háborúban való magyar részvétel miatti körbeudvarlás is állhatott. Ezért is, s nyilván a magyar és az olasz kapcsolatok szemmel tartása miatt is, a BIV jelentést kért a külügyminisztériumtól a GIL 1940 végi magyarországi látogatásának lefolyásáról és az ez alatt született megállapodásokról.¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴³ Das Programm in Budapest detailliert – PAAA, Budapest, 176; Ankunft einer Hitlerjugend-Gruppe in Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 14. November 1940; Vertiefung der Freundschaftsbeziehungen zwischen Hitlerjugend und Levente. Pester Lloyd, Abendblatt, 18. November 1940; Donnerstag treffen Hitler-Jungen in Budapest ein. Pester Lloyd, Morgenblatt, 14. November 1940; Hitlerjugend in Budapest. Pester Lloyd, Morgenblatt, 15. November 1940; Der Besuch der HJ in Budapest. Pester Lloyd, Morgenblatt, 16. November 1940; Die Abreise der Hitler-Jugend aus Budapest. Pester Lloyd, Abendblatt, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176); Nr 307/5, 16. November 1940; Nr. 206/4, 15. November 1940, Nr 307/4, 16. November 1940 – PAAA, Budapest, 176; Meghívó a leventefejűség a Budapestben tartozkodó Hitler-Jugend tiszteletére... – PAAA, Budapest, 176; Tee anlässlich der Anwesenheit der Hitlerjugend-Abordnung am Donnerstag, den 14. November – PAAA, Budapest, 176; Hitler-Jugend in Budapest. DZ, 16. November 1940, 3. o.; 190 Hitlerjungen kamen nach Budapest. DZ, 15. November 1940, 8. o.

¹⁰⁴⁴ [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 18. November 1940 – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰⁴⁵ S Berlin Ausw. 114 6/8 1340 Etat, Deutsche Gsandtschaft Budapest, ohne Datum – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰⁴⁶ JfdDR Grenz- und Auslandsamt an das AA, 6. Dezember 1940 – PAAA, Budapest, 183. A GIL előretörését mutatta, hogy az olasz ifjúság Duce előtt tartandó padovai szemléjére 1940 októberében meg akarták hívni a Levente küldöttségét is. Az olaszok 200 fős leventedelegációt vártak. A Levente elfogadta a meghívást, s egy 160 fős alakulatot szándékozott kiküldeni. A szemlét követően a Levente a GIL vendége volt négy napra Rómában is, ahol, a Forum Mussolinin német és japán vendégek, illetve magas rangú olasz személyiségek előtt

Elősegítette a viszony javulását a bécsi népcsoportegyezmény megkötése 1940 nyarán, illetve Magyarország belépése a Szovjetunió elleni háborúba egy évvel később.

1941 valóban meglehetősen aktív évnak bizonyult. 1941 júliusában a Magyar Optikai Művek (MOM) Leventeegyesületének meghívására a Junghans cég (óragyártás, finommechanika) 25 tanulója látogatott Magyarországra. A csoport ideje nagy részét a Levente balatoni táborában töltötte, majd július 28-án a MOM sport és zenei és táncelőadásokkal tarkított búcsúztató ünnepséget szervezett. A meghívás egy hosszabb távra tervezett együttműködés és ifjúságcsere kezdetét jelentette,¹⁰⁴⁷ melynek további lefolyása azonban már nem követhető nyomon.

A thüringiai HJ, valamint a thüringiai és sváb BDM a birodalmi német ifjúság táborain vett részt, a felső-dunai HJ a népi németeket kereste fel, a ruhr-alsó-rajnai és a felső-dunai BDM ugyancsak a népi németeket, de egyéni akció keretében (jellemzően magyarországi jelenség). Így Olaszország és Románia mellett az egyik legintenzívebb célterület 1941-ben Magyarország volt. Ezen kívül a Szudéta-vidéki és a Cseh-Morva Proktorátusból érkező HJ is felkereste a magyar ifjúságot.¹⁰⁴⁸

1941 fontos eseménye volt, hogy 1941 augusztusában Kudriczy meghívására Möckel törzsvezető vett részt a Szent István-napi ünnepségeken. A magyarországi látogatás fő célja az átalakulóban lévő magyar ifjúságnevelés megbeszélése volt. A követség az utazás ellen nem emelt kifogást, de nem javasolta, hogy Möckel népi német területeket is felkeressen, mint ahogy eredetileg tervezte. Az utat Wessely személyesen készítette elő Budapesten, pár nappal Möckel érkezése előtt.¹⁰⁴⁹ A vendégek előtt a honvédelmi minisztert Béldy képviselte, aki már elnyerte a HM hozzájárulását későbbre tervezett berlini és római utazásaihoz. A látogatás előtti napon Krome és Wessely kereste fel Béldyt, s a látogatással kapcsolatos megbeszélésen túl átadtak neki egy fényképalbumot a garmischi játékokról. Möckel megérkezése előtt egy nappal Béldy, Kudriczy és Lieszkovszky őrnagy¹⁰⁵⁰ összeállították a tárgyalásokon szóba kerülő témákat. Közöttük első helyen szerepelt a bécsi népcsoportegyezmény, a magyar ifjúsági rendelkezések, a magyarországi Német Ifjúság (DJ) kérdése, a sportversenyek, táborozások előkészítése. Utóbbira olyan bizottság felállítását tervezték, amely évről évre lefektette a programot. A tárgyalások egyik célja volt, hogy tisztázzák a Magyarországon működő HJ és a Levente közötti polgári jogi és egyesületi viszonyt. Fejleszteni kívánták a jövőben a cseretáborozásokat, melyeket konkrétan a nyári breslaui játékok idején akartak megbeszélni, megtartva a magyar kezdeményezést.¹⁰⁵¹

katonai és tornagyakorlatokat, illetve táncokat mutattak be, majd katonanépeket adtak elő. – Erre vonatkozó iratokat lásd: MOL, K 66, 478. cs., K 66–1940–III–9.

¹⁰⁴⁷ Deutsche Gesandtschaft an das AA, 5. August 1941 – PAAA, Budapest, 176; Hitlerjugend in Ungarn. DZ, 30. Juli 1941, 6. o.; AA an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 19. Juni 1941 – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰⁴⁸ RJF Grenz- und Auslandsamt, Planung des Auslandsfahreneinsatzes im Sommer 1941 der Gebiete und Obergau, 10. Juni 1941 – PAAA, R 98927.

¹⁰⁴⁹ [AA] an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 12. August 1941; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 4. September 1941; Telgeramm [Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA], 31. Juli 1941; Fernschreiben Nr. 502 vom 31. Juli 1941. Abschrift – PAAA, Budapest, 176.

¹⁰⁵⁰ Lieszkovszky Pál Alfréd (1900–1983) 1917 és 1920 között a Ludovika akadémia hallgatója volt, majd különböző csapatvezetői megbízásokat kapott. 1924 és 1929 között a Zrínyi Miklós Reálnevelő Intézet nevelője, majd ismét különböző katonai egységeknél teljesített szolgálatot. 1942–1944 között Béldy segéd tisztje. 1945 nagy részét amerikai fogságban töltötte. 1946 őszén bocsátották el a tényleges szolgálatból. – Az IHNÉTOV munknaplója, i. m., 329–330. o.

¹⁰⁵¹ Uo., 33–35. o.

Möckel Lauterbacher külügyi hivatalvezető és a BIV Sajtó- és Propagandahivatalának vezetője, Dietrich, Wessely és Damson, az NSDAP birodalmi kincstárnokának képviselője (egyben a VoMi igazgatási főnöke) kíséretében érkezett augusztus 17-én érkezett Budapestre. Miután a magyar szervek fogadták, a német követségre látogatott, este pedig – Krome jelenlétében – Bély adott fogadást számára a Duna Palotában. Augusztus 18-án egymás után találkozott a vallás- és közoktatási miniszterrel, a honvédelmi miniszterrel, a vezérkari főnökkel és a miniszterelnökkel. Délután koszorúzott a Hősök terén, majd a német katonai temetőben. A koszorúzásokra a vezérkar, a főváros és a Leventevezetés képviselőinek jelenlétében került sor, s részt vett rajta egy 70 fős HJ-küldöttség is, amely éppen Magyarországon tartózkodott. Möckel augusztus 19-e délutánján pedig már vissza is repült Németországba. A Dietrich von Jagow követ által adott követségi vacsorán a követség munkatársai mellett részt vett Lauterbacher, Wessely, további HJ-vezetők, Krome¹⁰⁵² és Esp, magyar részről Bély, Kudriczy és további tisztek és vezető beosztású személyek, köztük Tárczay-Felcides Román.¹⁰⁵³ A külügyminisztérium beleegyezését adta, hogy Möckel a követségen belül folytasson megbeszélést Basch Volksbund-vezetővel. A tárgyalások eredményesnek tűntek. A német fél elfogadta Bély javaslatát, hogy az Európai Ifjúsági Szövetség előkészítése kapcsán Budapesten egy kongresszuson vitassák meg a felmerülő kérdéseket (1942. május 1-jén), Bély egyúttal a tárgyalási témákra is javaslatot tett. Tisztázták, hogy Bély szeptember 5-én látogat Berlinbe.¹⁰⁵⁴

Az utolsó pillanatban azonban mégis rossz szájízzel zárult Möckel magyarországi látogatása. A problémát továbbra is a DJ engedélyezése körüli huzavona okozta. A magyar fél által előkészített tárgyalási jegyzőkönyvet a németek nem írták alá, mert szerintük abban csak olyan témák merültek fel, amiket már régen orvosoltak; így például a magyarországi birodalmi német ifjúság működése, a németországi magyar ifjúság, a birodalmi ifjúságvezetőnél alkalmazandó magyar ifjúsági összekötő kérdése, valamint a német állampolgárságú magyar ifjúság nevelése. A DJ és a magyarországi német népcsoport nem került megemlézésre. A német ellenjavaslatot viszont Bély nem volt hajlandó aláírni. A konkrét döntések helyett a német fél Bély olvasata szerint további megbeszéléseket indítványozott. Bély a szöveg átfogalmazását Baschnak tudta be, aki az eredeti, Bély álláspontja szerint a magyarországi német ifjúság helyzetét megnyugtatóan rendező javaslatot megváltoztatta, ezért kerülhetett bele, hogy a Volksbund is felterjeszti javaslatait a kormányhoz ez ügyben. Möckel ugyan elutazott, de a munkatársai maradtak, akik a csorbát azonnal ki akarták köszörsülni, s újabb tárgyalásokra tettek javaslatot. A végleges szöveget Kudriczy és Krome fogalmazta meg, amely egy kompromisszumos javaslatot

¹⁰⁵² [AA] an die Deutsche Gesandtschaft Budapest, 26. November 1940 – PAAA, R 98886; Der Stellvertreter des Reichsjugendführers in Ungarn. DZ, 19. August 1941, 3. o.

¹⁰⁵³ Programm anlässlich des Besuchs des Bevollmächtigten Vertreters des Reichsjugendführers Stabsführer Hellmuth Möckel – PAAA, Budapest, 176. Tárczay-Felcides Román (1888–?) 1910-től dolgozott a VKM szolgálatában. Az első világháborús súlyos sérülése után hadirokkantként a Hadigondozó Hivatalban dolgozott. 1918-ban visszatért a kultuszminisztériumba, ahol Somogyi Béla titkára lett, a Tanácsköztársaság idején pedig Lukács György beosztottja volt. 1918-ban a Szociáldemokrata Párt, később a Keresztény Nemzeti Párt tagja. Klebelsberg Kunó minisztersége idején miniszteri titkár, majd magasabb beosztásokba került. 1941 nyarától a VKM keretében a társadalmi sport és testnevelés vezetője. 1944 végétől államtitkár. 1945-ben elhagyta az országot, amerikai fogságba esett. A budapesti Népbíróság 1946-ban bűnösnek nyilvánította, és életfogytiglani börtönre, illetve teljes vagyonelkobzásra ítélték. 1957-ben felfüggesztették büntetését, de 1958-ban ismét börtönbe került. 1960-ban közkegyelemmel szabadult. – Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 358–359. o.

¹⁰⁵⁴ Memorandum für den Herrn Deutschen Gesandten Obergruppenführer von Jagow, 23. August 1941 – PAAA, Budapest, 176.; Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 35–37. o.

jelentett. A magyar fél az ifjúság kapcsán ragaszkodott a meglévő törvények figyelembevételéhez, ahogy azt a népcsoportegyezmény is előírta. Az egyezmény és a fennálló törvények egyeztetése pedig a két kormány feladata lett. A magyar fél így semmivel sem nyújtott többet e tárgyalások során, mint amit már a népcsoportegyezmény is biztosított. A német fél nehezményezte azt is, hogy a magyarok a magyarországi német ifjúság világnézeti nevelését is csorbítani igyekeztek. A kompromisszum ez ügyben végül is az lett, ami a DJ alapszabályzatába is bekerült: nemzetiszocialista szellemű nevelés és a magyar államhűsre nevelés révén az összmagyar ifjúság állampolgári egységének megóvása.¹⁰⁵⁵ A DJ ügye tehát sínen volt.

A HJ Möckellel egy időben Magyarországra látogató 64 (más forrás szerint 70) fős küldöttsége a honvédelmi miniszter meghívására már augusztus 5-én megérkezett. Budapesten a MOM Leventeegyesülete látta el az alakulat kíséretét. A látogatás elején Budapesten Margit-szigeti séta, városnézés, ipari létesítmények megtekintése volt programon. Ezt követően a küldöttség tovább utazott a Levente fonyódligeti táborába. Augusztus 17-én érkezett vissza Budapestre, hogy részt vehessen a Szent István napi ünnepségeken. Az augusztus 20-i ünnepségek után a Hortobágyra tettek kirándulást. A kirándulás Debrecenben kezdődött, ahol a város nevezetességeit tekintették meg. A rendőrségi jelentés szerint atrocitásra is sor került. Egy HJ-csoport ugyanis állítólag bement az ortodox zsinagógába, és ott beverték az ablakokat, megtaposták a tóratekerceket. A neológ zsinagógában pedig könyveket szórtak szét. Mire a rendőrség a helyszínre ért, az elkövetők már nem voltak ott. A HJ egy része állítólag az utcán három zsidót is lefényképezett. A HJ-csoport mellé adott két levente pedig német anyanyelvű volt. Az ortodox hitközség elnöke nem tett feljelentést, mivel az anyagi kár jelentéktelen volt, s hajlandó volt a dolgot „gyerekes csíny”-nek tekinteni. A csoportot augusztus 23-án Bély Jagow jelenlétében búcsúztatta a Keleti pályaudvaron.¹⁰⁵⁶

A látogatás viszonzására Szentiványi József főhadnagy vezetésével a Levente ugyan csak 64 fős csapata utazott augusztus 13-án Németországba. Indulásukkor a Keleti pályaudvaron Jagow követ is megjelent. A csoport augusztus 29-én a hazaúton Bécsbe is betért két napra. A HJ ottani vezetése ünnepélyes külsőségek közepette meleg fogadtatásban részesítette a magyar delegációt, ami a szokásosot messze felülmúlta. A küldöttség megkoszorúzta a bécsi hősi emlékművet. Az éppen Breslauban tartózkodó Baldur von Schirach helyett Scharitzer járásvezető-helyettes fogadta a magyar ifjakat az NSDAP körzeti székházában. A főkonzul szerint a Levente látogatásának hivatalos körökben és a bécsi közönség előtt is nagy hatása volt, a magyar ifjak kitűnő katonai fegyelemmel léptek fel. A sajtó is megemlékezett a látogatásról.¹⁰⁵⁷

Bély szeptemberi látogatását a tervezett szeptember 5-e helyett 9-re módosították. Ő maga azonban mégsem utazott, hanem maga helyett vezérkari tisztekből álló csoportot javasolt. A kérdésben Kroméval is egyeztetett. Mint az eddigiekből is látszik, a

¹⁰⁵⁵ Uo.

¹⁰⁵⁶ Másolat a 13.736/1941. VII. res. B.M. sz. iktatmányból. Magyar Királyi Rendőrség Debreceni Kapitánysága, 1941. augusztus 26. – MOL, K 28, 158. cs., K 28–331.ME-1941–D-21087; K 63, 199. cs., 21/7. tétel; Az IHNÉTOV munkanaplója, i. m., 38. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m, 170. o.

¹⁰⁵⁷ Magyar királyi főkonzul Bárdossy László külügyminiszternek, 1941. augusztus 31. – MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel; Ungarische Staatsjugend in Wien. Wiener Kronen-Zeitung, 31. August 1941; Ungarische Staatsjugend in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel); Levente-Feierlichkeit zu Ehren der Hitler-Jugend. DZ., 22. August 1941, 5. o.; Besuch der Hitler-Jugend, August 1941 – Tageseinteilung – PAAA, Budapest, 176.; 64 Levente ins Reich gefahren. DZ, 13. August 1942, 4. o.

magyar ifjúsági vezetés mindvégig próbált két vasat tartani a tűzben, s nem kötelezte el magát egyoldalúan a HJ mellett. A tapasztalatszerzés másik területe továbbra is Olaszország maradt. Mindezt erősítette az az adott pillanatban bekövetkező egyszeri hatás is, hogy a vezérkar élén a németbarát Werth Henriket Szombathelyi Ferenc követte, akinek első teendője volt, hogy tárgyalásokba bocsátkozzon a magyar csapatok frontról történő kivonásáról.¹⁰⁵⁸ Nincs információnk, hogy a csoport valóban járt-e Németországban, s ha igen, milyen tapasztalatokkal tért haza. A kettőséget mutatta, hogy december közepén olasz és német sportvezetők egyszerre tartózkodtak Budapesten. A velük érkező drezdai Kreutz-kórus a Budai Vigadóban adott koncertet a Leventének. Mindenesetre Kroméval a kapcsolattartás rendszeres volt, s a magyar–német ifjúsági kapcsolatok mellett a Volksbund-ifjúság volt az egyik fő téma.¹⁰⁵⁹

A javuló viszonyt továbbra is beárnyékolta, hogy a HJ sajtójának szándékos vagy véletlen pontatlanságai a háború alatt is folytatódtak. Egy a szlovákiai ifjúsági szolgálat számára készített kiadványban például Magyarországot azok között az országok között említik meg, amely az első világháborút követő békerendszer értelmében Németországtól területeket kapott. Kifogásolta emellett a magyar diplomácia azt a megállapítást is, hogy Magyarországon 800 ezer fős németiség él, és azt is, miszerint a mai Szlovákia lakosságának fele a 14. században félig német volt, s létszámukat csak a magyarizálás csökkentette le. A magyar követség kérte a korrekció végett a német külügyminisztérium szíves közbenjárását.¹⁰⁶⁰ Mindenesetre ez az ismétlődő jelenség a magyar–német ifjúsági kapcsolatok kétarcúságát is mutatta.

Aktív kapcsolatokat és az európai ifjúsági együttműködésben való további magyar részvételt hozta az 1942-es év. 1942. március 21-én a bécsi HJ rádiós színjátész csoportja tartott előadást a Pesti Vigadóban. 19-én Szegeden, 24-én Sopronban is felléptek.¹⁰⁶¹ 1942. március végén Bély Axmann meghívására pár napos látogatást tett Berlinben, ahol megbeszéléseket folytatott a két ifjúság együttműködéséről. Bély ott-tartózkodása alatt tanulmányozta a HJ munkatervét, iskoláit, táborait. Fogadta őt Tschammer birodalmi sportvezető is, majd Sztójay követ is, s felkereste a Collegium Hungaricum (CH) berlini leventéit. 1942 tavaszán Bély ismételten hangot adott annak az óhajának, hogy Bécsben fölkereshesse Schirach birodalmi vezetőt. Bély látgatása nem hivatalos jellegű lett volna, s több más ismerőst is felkeresett volna. Schirach készségét fejezte ki a látogatás iránt, így hazafelé Bély megállt Bécsben, ahova egyébként Kowarik bécsi HJ-területvezető meghívására érkezett. Schirach Bélyt nagyon meleg fogadtatásban részesítette, megbeszélésük során különösen a magyar leventeintézmény fejlődése és szervezete, valamint a magyar ifjúság előkatonai képzése iránt érdeklődött.¹⁰⁶²

A körüludvarlás nyilvánvalóan az Európai Ifjúsági Szövetség terve miatt következett be, s még 1942 nyarán is tovább folytatódott. Schirach 1942 júliusában további megbe-

¹⁰⁵⁸ Ormos Mária, Magyarország a két világháború korában 1914–1945. Csokonai Kiadó, Debrecen 2006, 314. o.

¹⁰⁵⁹ Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 48, 50, 56, 71, 135, 139–141. o.

¹⁰⁶⁰ Magyar Királyi Követség Pozsony Bárdossy László külügyminiszternek, Pozsony, 1941. április 16.; Königlich Ungarische Gesandtschaft an das AA, 30. April 1941 – MOL, K 63, 199. cs., 21/7. tétel.

¹⁰⁶¹ Chorkonzert der Hitler-Jugend. Deutsche Zeitung, 11. März 1942, 6. o.; Rundfunkspielschar Wien der HJ. Deutsche Nachrichten, 13. März 1942, 4. o.

¹⁰⁶² An das AA Abteilung Inland (I). Einladung des ungarischen Staatsjugendführers Bély nach Wien, 4. März 1944 – BArch, NS 28/120, 239. o.; Magyar Királyi Főkonzultus Kállay Miklós ideiglenes külügyminiszternek és miniszterelnöknek, Bécs, 1942. április 2. – MOL, K 63, 204. cs., K 63–2169–1942–21/7; Zusammenarbeit der reichsdeutschen und ungarischen Jugendorganisationen. DZ, 29. März 1942, 4. o.

szélést folytatott a bécsi magyar főkonzullal, amelyen a weimari ifjúsági találkozóról ejtettek szót. Schirach ezen kiemelte, hogy a magyar csapat milyen jó benyomást tett rá, mind teljesítménye, mind külső megjelenése kiváló volt. Különösen méltatta a női ifjúság egyenruháját. Schirach azt is megjegyezte, hogy „a magyar ifjúsági szervezet a legutóbbi időben oly eredményeket ért el, hogy nézete szerint rövidesen hivatva lesz az új Európa ifjúságában vezető szerepet betölteni”.¹⁰⁶³ Utóbbi kijelentés arra vonatkozott, hogy az Axmannal folytatott tárgyalásokon Bélynek már ekkor felajánlották az EISZ előkatonai képzési munkabizottságának vezetését, üdvözlözték, hogy végre elfogadták a DJ alapszabályzatát, megvitatták a KLV magyarországi kiterjesztését, amihez számoltak a Levente segítségével. Bélyvel közölték, hogy a BIV új budapesti megbízottja, Schumacher főjárásvezető lesz, és udvariasan kérdezték meg, hogy az 1942-es német–magyar együttműködés (csere, utak stb.) kapcsán Magyarországnak vannak-e még kívánságai. Emellett természetesen Magyarországot is meghívták a weimari–firenzei seregszemlére.¹⁰⁶⁴

Bély bécsi tartózkodása alatt látogatást tett a bécsi magyar kolónia leventéinél is. A helyi leventecsapat 1942. május 31-én alakult, és 4 hónap leforgása alatt már szép teljesítményt ért el. A csoport létszáma a magyar kolónia létszámának állandó változása miatt erősen ingadozott, de a növekvő leventetoborzás miatt növekvő tendenciát mutatott. 1942. szeptember végén a létszám 32 fő volt. Aggodalomra adott okot azonban, hogy a csoportnak csak egyik fele beszélt tökéletesen magyarul, míg a másik része csaknem elfelejtette már anyanyelvét, de az is látszott, hogy a nyári balatoni nyaralás jótékony hatással volt rájuk. A magyarul nem tudók nyelvtudása is bővült, és nemzeti érzésük is erősödött. A levente által előírt gyakorlatokat rendszeresen végezték, tudtak magyar dalokat, és érdeklődéssel hallgatták a nemzeti tárgyú előadásokat. A CH-ban ezenkívül felújítás alatt állt a tornaterem és egy másik helyiség a leventék számára, Bély pedig arra is ígéretet tett, hogy a szükséges felszereléseket is biztosítják.¹⁰⁶⁵ Bély németországi megbízottja 1944 januárjában jelentette be Axmannak, hogy a birodalom azon területein, azokban a városokban, ahol nagyobb csoportokban élnek leventeköteles magyar ifjak, meg szeretnék alapítani a leventecsapatokat. A felmérések szerint Grazban, Münchenben és Braunschweigban volt nagyobb számú magyar fiatal. Grazban kb. 100 fős volt ez a fiatalság, Münchenben 15–20, Braunschweigban 20–35 fővel számoltak.¹⁰⁶⁶ Addig csak a berlini Collegium Hungaricum működtetett Levente-csapatot.¹⁰⁶⁷

1943 már messze nem volt ilyen mozgalmas éve a kétoldalú kapcsolatoknak. 1943 nyarán Dr. Tóth B. Zoltán utazott Németországba, s nem hivatalos látogatás keretében a HJ iskoláit és egy táborát kívánt megtekinteni. Így felkereste a sonthofeni AHS-t, Braunschweigban a HJ akadémiaját, a plankenbergi területi vezetőiskolát, Thüringiában,

¹⁰⁶³ Magyar Királyi Főkonzulátus Kállay Miklós-nak, Bécs, 1942. július 2. – MOL, K 63, 204. cs., K 63–4446–1942–21/7.

¹⁰⁶⁴ Besprechungspunkte mit Bély – BArch, NS 28/117, 18. o.

¹⁰⁶⁵ Dr. vitéz Van der Venne kir. főkonzul a miniszterelnöknek, 1942. szeptember 18. – MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t.

¹⁰⁶⁶ Országos ifjúsági vezető németországi megbízottja az IHNETOV-nak, Berlin, 1944. január 24. – MOL, K 66, 656. cs., K 66–1944–III–9.

¹⁰⁶⁷ 1944 februárjában a külügyminisztérium felhívta a Birodalmi Ifjúságvezetőség Külföldi és Népiségi Hivatal figyelmét arra, hogy az 1942-es weimari ifjúsági találkozó óta a magyar díjnyertes kapcsán semmilyen pozitív fejlemény nem történt. A külügy szerint ideje volt már, hogy a két magyar díjazottnak megadják a végleges és várt ígéretet arra, hogy ösztöndíjat kapnak a bécsi Zenei Főiskolán. AA an das Auslands- und Volkstumsamt der RJF, 2. Februar 1944 – BArch, NS 28/120, 238. o.

egy védfelkészítő táborot tekintett meg, és a HJ szociális létesítményeivel ismerkedett. Leginkább a képzés és az iskolázás milyensége, a kiválasztási szempontok és az alkalmazott módszerek iránt érdeklődött. Tóth állítólag előzetes levelében Bély megbízására azt jelezte, hogy a magyar ifjúság nevelését német minta alapján akarják megvalósítani, de a németek azt vették ki szavaiból, hogy valójában csak a magyar nemzetre alkalmazható dolgokat kívánta átvenni.¹⁰⁶⁸

1943 augusztusában Kokas Eszter levente-leányvezető¹⁰⁶⁹ járt Németországban a HJ meghívására, hogy tanulmányozza a HJ működését és létesítményeit. Kokas Sztójay jelenlétében fogadta Axmann is. A berlini látogatás után Kokas elsősorban a lányok háborús bevetését tanulmányozta a HJ egyes területein.¹⁰⁷⁰ Szintén 1943 augusztusában fordult a berlini magyar követség azzal a kéréssel a BIV-hez, hogy egy 15 fős hallgatókból és leventékből álló csoportot küldene Németországba vendégszereplésre. A csoport népviseletben lépett volna fel, és művészi előadásokat tartott volna. Schmidt hivatalvezető közölte, hogy alapvetően üdvözlendő egy ilyen szándék, és a német ifjúság is bizonyosan jól fogadná a látogatást, de az evakuálási intézkedések miatt olyan nagy technikai nehézségekbe ütközne ennek az útnak a megszervezése, így inkább az út elhalasztását javasolta. A szállítási nehézségek és az általános berlini helyzet augusztusban nem tette tehát lehetővé az utat.¹⁰⁷¹

1944 februárjában a magyar követ adta át a külügyminisztériumnak az Axmannak szóló meghívást Magyarországra. Bély vezérezredes a magyar kormány nevében hívta meg a német birodalmi ifjúságvezetőt. A meghívásban jelezték, hogy szerencsésnek találnák, ha a látogatás úgy valósulna meg, hogy Axmann március 15-én Budapesten tartózkodhatna, mert a Levente a magyarországi HJ-tal közösen készült nagygyűlésre. A látogatás célja a fegyveres leventeservezet megtekintése és a magyarországi HJ-csoportok felkeresése lett volna. Axmann eleget téve a kérésnek március 13. és 16. között magyarországi látogatását. Basch azzal a kéréssel fordult Axmannhoz, hogy látogassa meg a magyarországi németiséget is, különösen annak ifjúsági tevékenységét szemlélje meg. Axmann erre készségesnek mutatkozott, s feltételezte a külügyminisztérium egyetértését is. Axmann magával vitte Schmidtet, a Külügyi Hivatal vezetőjét, személyes referensét és adjutánsát, Jühringet, valamint három katonai kitüntetett HJ-vezetőt.¹⁰⁷² 1944. augusztus 1. és 20. között a BIV és a VoMi megállapodása révén 40 AHS érkezett Magyarországra, hogy részt vegyen a Német Ifjúság mezőgazdasági kisegítő munkáiban (Landhilfeeinsatz).¹⁰⁷³ 1944 második fele azonban már leginkább az evakuálásokról szólt, melyek során különösen a nőket, kisgyerekeket, majd a 10–14 éves korosztályt

¹⁰⁶⁸ NSDAP HJ Gebiet (27) Wien Auslands- und Volkstumsabteilung an das RJF Auslands- und Volkstumsamt, Wien, 15. Juni 1943 – BArch, NS 28/120, 241. o.; Auslands- und Volkstumsamt (Fink) an NSDAP HJ Gebiet Hochland, 15. Juni 1943 – BArch, NS 28/120, 243–244. o.

¹⁰⁶⁹ Kokas Eszter egyetemi magántanár, a Budapesti Egyetem Élettani Intézetének adjunktusa. – Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 325. o.

¹⁰⁷⁰ Ungarns Levente-Führerin bei Axmann. Berliner Börsen-Zeitung, 3. März 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 202. o.).

¹⁰⁷¹ RJF Auslands- und Volkstumsamt (Schmidt). Besuch einer Gruppe ungarischer Studenten und Levente-Angehöriger in Deutschland – BArch, NS 28/120, 240. o.

¹⁰⁷² Verbalnote [Königlich Ungarische Gesandtschaft Berlin] an das AA, 23. Februar 1944 – PAAA, R 29794, 109766. o.; U.S.S.Pol.Nr. 11 – PAAA, R 29794; Notiz betr. Besuch des Reichsjugendführers in Ungarn, 1. März 1944 – PAAA, R 29794, 109791–109792. o.

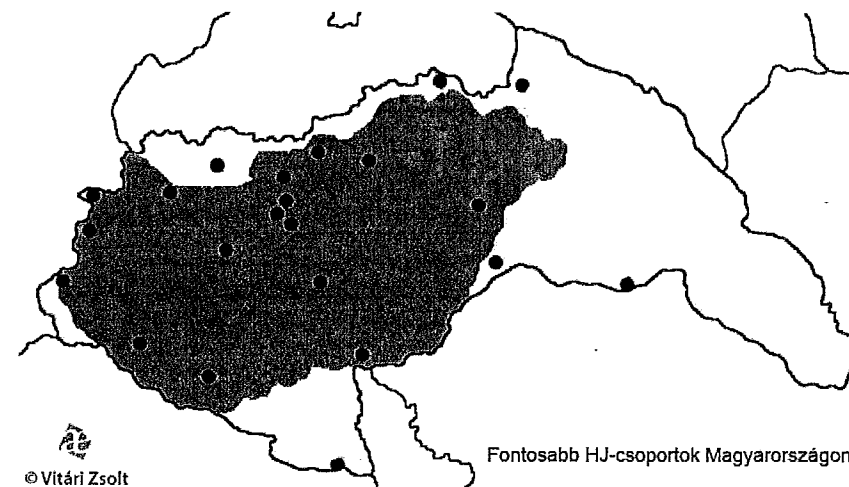
¹⁰⁷³ Reichsführer SS, Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle an das AA, 13. Juli 1944 – PAAA, R 100 429.

menekítették ki a közeledő Vörös Hadsereg elől. 1944 végén pedig már az is szóba került, hogy a Hitlerjugend a Levente és a „Szálasi Ifjúság” soraiból toborozzon személyzetet a légvédelmi ágyúkra (Flak-Helfer).¹⁰⁷⁴

8.2. Hitlerjugend Magyarországon

A Magyarországon élő német állampolgárok az 1940-es évekre már többféle szervezetben voltak összefogva. Az NSDAP mellett fontos volt a Magyarországi Birodalmi Németek Egyesülete (Verein der Reichsdeutschen in Ungarn), a Birodalmi Német Iskola Egyesület (Verein Reichsdeutsche Schule). 1940. április 4–7-én alakult meg a Német–Magyar Társaság, amelyre a HJ részéről meghívták Lauterbachert. Az eseményen a Leventétől nem vett részt senki, Basch meghívásáról pedig azért mondtak le, mert ezzel is demonstrálni akarták, hogy a szervezet nem foglalkozik népiségi munkával. 1941. január 1-től kezdte meg tevékenységét a Német Tudományos Intézet (Deutsches Wissenschaftliches Institut). 1941-ben Német otthon nyílt Kassán és Kolozsvárott is. Budapesten már a 20-as évektől német férfikar működött. Létezett német könyvkereskedés is.¹⁰⁷⁵

Az NSDAP magyarországi csoportjának tényleges, hierarchikus kiépítése 1940-ben vett lendületet, amikor is bejelentették, hogy mindenhol létrehozzák a támaszpontokat, amelyek egyúttal a DAF szerepét is ellátják. Minden támaszpont területén meg akarták szervezni a német iskolákat, vagy szükség esetén vándoriskolákat, hogy minden német gyerek német nyelvű oktatásban részesülhessen. Ahol ez nem volt megvalósítható, ott németországi oktatást helyeztek kilátásba. Évente a nyári vakáció idején háromhetes táborozáson nemzetiszocialista nevelésnek kívánták alávetni a gyerekeket.¹⁰⁷⁶



¹⁰⁷⁴ Vö. LR Dr. Reichel an Gruppenleiter Inland II, 26. September 1944 – PAAA, R 100 347; Situation in der Volksgruppe, Budapest, 22. November 1944 – PAAA, R 100 961, 416578–416580. o.

¹⁰⁷⁵ Deutsch–Ungarische Gesellschaft, Band 2, 1939–1940 – PAAA, R 61313; Deutsche Verbände in Ungarn [1940 végi közlés] – PAAA, Budapest, 175.

¹⁰⁷⁶ Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.

1940-ben az NSDAP magyarországi szervezete a következő területi tagolódást mutat-ta. A budapesti helyi csoport magában foglalta az óbudai, Gellért-hegyi (benne a budafo-ki blokk), krisztinavárosi, erzsébetvárosi, ferencvárosi, Hitler téri (IV. és VI. kerület), jó-zsefvárosi, lipótvárosi, svábhegyi, rózsadombi (ezen belül számozott blokkok I-től V-ig), városligeti (blokkok VI–VII) és kőbányai sejteket (Zellen). A sejteken belül blokkokat valószínűleg folytatólagosan számoztak, nem minden sejtben újrakezdve. Budapesten kívül további helyi csoportok működtek Újpesten (benne a váci sejtrel, sashalmi blokk és dunakeszi blokk), Kispesten (benne kispesti, pestszentlőrinci, pestszenterzsébeti és csepeli blokkok), Sopronban, Győrben (benne a székesfehérvári sejtrel, rajka-mosoni blokkal). Ezekon kívül támaszpont (Stützpunkt) működött Szentgotthárdon, Érsekúj-váron (galántai sejtrel), Salgótarjánban, Kassán, Ungváron, Debrecenben, Kolozsváron, Szegeden, Pécsen, Nagykanizsán, s önálló sejt volt Nagyvárád. A kőszegi támaszpontot 1940. augusztus 31-én a sopronihoz csatolták, a kecskeméti pedig felosztották a szegedi támaszpont és a kispesti helyi csoport között. A székesfehérvári önálló támaszpontot október 15-én csatolták a győrihez, illetve egy részét a budapesti és a nagykanizsai egy-ségekhez sorolták. A második bécsi döntés után 1940. december 31. hatállyal a szat-mári sejtet a birodalmi németek hazavándorlása miatt feloszlatták, területét Debrecen-hez csatolták. Az egri támaszpont a vezető hazavándorlása miatt szűnt meg, területét felosztották a szomszédos támaszpontok között. Ezekkel a változásokkal a magyaror-szági országos csoport átszervezése lezajlott. 1941-ben Magyarország további területi gyarapodásával került a magyarországi országos csoport alá az újvidéki sejt, amely négy blokkra oszlott. A muravidéket a nagykanizsai támaszpont-hoz, az attól északra fekvő, Magyarországhoz csatolt területet a szentgotthárdi támaszpont-hoz, a Baranya-három-szöget pedig a pécsi támaszpont-hoz csatolták. 1942 augusztusában megreformálták az NSDAP területi felépítését. A blokkok méretét csökkentették, így számuk növekedett, a sejteket a fővárosban pedig hozzáigazították Budapest kerületeihez.¹⁰⁷⁷ Az 1940-es évek-ben viszonylag szabadon, de állandó rendőri megfigyelés alatt működött a szervezet, amelynek rendezvényeit rendre több száz ember látogatta. „Ha mi a Birodalmon kívül élünk is, de szívünk állandóan hazánkon függ. Nekünk itt Magyarországon jó dogunk van, de mondhatnám azt, hogy túl jó is a dolgunk.”¹⁰⁷⁸

A magyarországi NSDAP élén 1940 közepén változás következett be. Graeb addigi országos vezető a budapesti nagykövetségen lett konzul. Utódja, a Lettországból érkező Henry Esp 1940. május 1-jével foglalta el új tisztségét. A magyar külügyminisztérium jó

¹⁰⁷⁷ Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 5/1940, 25. Dezember 1940; Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 4/1940, 30. September 1940 – PAAA, Budapest, 153; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitányság jelentése, 1940. május 28. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. I.; Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 3/1941, 15. August 1941; Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 – PAAA, Budapest, 153; Umbau. Deutsche Nachrichten, 21. August 1942, 1. o.

¹⁰⁷⁸ Magyar Királyi Rendőrség Budapest Főkapitányság. Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. Deutsche Nachrichten, 6. März 1942, 2. o. 1941-ben Érsekújváron és környékén 89 német állampolgár élt, ebből 15 év alatt 24 fő (10 férfi és 14 lány), a többi 15 év feletti volt (25 férfi és 40 nő). Ezen kívül komolyabb német kolóniák éltek Sopronban (534 fő), Győrben (100), Újpesten (154), Kispesten (67). Anzahl der laut Melderegister der Deutschen Gesandtschaft Budapest in Neuhäusel und Umgebung wohnhaften deutschen Staatsangehörigen; Der Staatssekretär und Chef der Auslandsorganisation im Auswärtigen Amt an die Gesandtschaft Budapest, 29. Mai 1941. Veranstaltungen der Landesgruppe der NSDAP – PAAA, Budapest, 153.

propagandalehetőséget látott abban, hogy a magyarországi német kisebbség körében el-terjesszék, hogy Esp Lettországból a németek birodalomba telepítésének egyik élharcosa volt. A német kolónia helyettese már Graeb alatt is Max Hallfart volt. A kolónia vezetőem-berei közé tartozott még a VB helyi tudósítója, aki egyben a követség sajtóattaséja is volt, 1941-ben Dr. Richter, majd Krome. A Téli segély vezetője Strupe Rezső, míg a budapesti kerület vezetője Curt von Seutter volt.¹⁰⁷⁹ Hallfahrt tulajdonképpen országos szervezési vezetői (Landesgruppenorgansiationsleiter) pozíciót töltött be. Az NSDAP kulturális hiva-talának vezetője (Kulturamt) Mechler volt, de működött Film- és Rádióhivatal (Amt Film und Funk) is. Az országos iskolázási vezető (Landesschulungsleiter) irányította az Iskolá-zási Hivatalt, működött a Német Munkafront szervezete Körpe irányításával és a KdF is, melynek élén Josef Grepmeier (Landesgruppen KdF-Wart) állt. A KdF-en belül további hivatalok működtek Német Népképzésügyi Hivatal (Amt Deutsches Volksbildungswerk), Amatőr Fotó- és Film-Munkakör (Arbeitskreis „Amateurfoto- und Film”), Szabadidő Hiva-tal (Amt Feierabend), ezen belül Zene Munkakörrel (Arbeitskreis Musik), KdF-Sporthivatal (Amt KdF-Sport), ezen belül Női Gimnasztika Osztállyal (Abteilung Frauengymnastik) és Női Vívás Osztállyal (Abteilung Frauenfechten). Az Országos Asszonyszövetség (Landesfrauenchaftsleiterin) élén Friedel Seuberlich állt, aki a soproni konzulátuson dolgozott. A budapesti német kolónia saját sportegyesülettel is rendelkezett Deutscher Turnverein Wacker Budapest néven, amelynek Mackensen sportpályája (Kampfbahn, ma a Vasas SC pályája a Fáy utcában) vasárnaponta a teljes német kolónia találkozóhelye volt. Az NSDAP rendezvényein rendszeresen részt vettek a követség munkatársai. Az NSDAP AO Magyarországi Országos Csoportja hivatalos lapja a Deutsche Nachrichten volt, amely 1941. január 1-től már nem havi-, hanem hetilapként jelent meg.¹⁰⁸⁰

A Külföldi Szervezet tagjainak az AO általános irányvonalának megfelelően előírta, hogy „Magatartásukból mindig és mindenki láthassa azt, hogy ők Európa legelső vezető nemzetének fiai. Az őket vendégül látó nemzetek fiai is természetesen büszkék hazá-jukra, és ezért sohase fölényeskedjenek velük szemben. Bízbanak és ez látsszék is meg rajtuk a feltétlen német győzelemben. Ne legyenek türelmetlenek, a legnagyobb nyuga-lommal és tudatos bizonyossággal dolgozzanak a győzelemért.”¹⁰⁸¹

¹⁰⁷⁹ Esp korábban Rigában élt, s 1933 előtt kereskedősegéd volt, majd a magyar hatóságok értesítése szerint fanatikus nemzetiszocialista érzülete miatt nevezték ki országos csoportvezetővé, ő volt a német kisebbség áttelepítési akciójának egyik fő szervezője. Felesége lett nő volt. „Esp egyszerű származása következtében a társadalmi érintkezésben nagymértékben áll alsóbbrendűségi komplexumok hatása alatt.” Az érsekújvári vezető Hans Kengott, majd Franz Ulmann. A soproni támaszpont vezetője, Adolf Schöffner helyettese Rudolf Stoschitzky volt. Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminiszternek, 1940. április 11.; A Magyarországon élő birodalmi németek új Landesgruppenleiterei; Magyar Királyi Követség Berlin a külügyminiszternek, 1940. március 29. – MOL, K 63, 196. cs., 21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Jelentés 1940. május 3. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–17676; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai Osztály, Jelentés 1941. május 16. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1941–208–18624; Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. Deutsche Nachrichten, 6. März 1942, 2. o.; Magyar Ki-rályi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.

¹⁰⁸⁰ Feldpost. Deutsche Nachrichten, 29. Juli 1942, 4. o.; Magyar Királyi Rendőrség Érsekújvári Kapitányság. Jelentés 1940. július 15. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18916.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Ka-pitányság. Jelentés 1940. június 12. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–15869.; Deutsche Gesandtschaft an Legationssekretär Siegfried im AA, 29. November 1937 – PAAA, R 29851; Deutscher Turnverein Wacker Buda-pest an Staatssekretär Mackensen, 30. Dezember 1937; PAAA, Budapest, 175.

¹⁰⁸¹ Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai Osztály, Jelentés 1942. május 29. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1942–208–21936.

Az ifjúság országos vezetője továbbra is Eitel volt, akit a Peruból kivándorolt tanár, Heinz Schlicht, majd 1944-ben Günter Prager követett, aki egyúttal a Szudéta-vidéki HJ-terület vezetője is volt. A budapesti német követség ifjúsági hivatalát a BIV megbízottja, Friedrich Schumacher irányította, egy KLV-specialista, aki korábban a BIV Külföldi Német Ifjúság, illetve Birodalmi Német Ifjúság Külföldön főosztályait irányította, s aki megbízottként Fritz Kromét váltotta.¹⁰⁸²

1939-ben novemberében a magyarországi Országos Ifjúságvezetőséget új munkanyaggal és felszereléssel látták el. A munkaanyag tartalmazta az új munkairányelveket, a szolgálati előírásokat, továbbá a közösségi estekre készült mappákat a téli időszakra. Küldtek még sport- és hangszereket is. A küldeményt Wessely személyesen hozta Budapestre, miután hasonló küldetésben járt Bukarestben is. Vagyis a magyarországi HJ működését is hozzá kívánták igazítani a háborús körülményekhez. Magyarországon az ifjúsági szolgálati kötelezettség a birodalomhoz hasonlóan érvényben volt (1940 elejétől az egyes területi egységeknek bejelentési kötelezettségük volt), de 1940 végén erre ismét nyomatékosan felhívták a figyelmet, ami arra enged következtetni, hogy ebben a tekintetben is voltak hiányosságok. A magyarországi HJ gyűjtéseket szervezett, és megrendezte a szakmai versenyeket (Berufswettkampf) is. Az első döntőt Sopronban tartották. A 18 év feletti férfiak részére Magyarországon is működött az SA, amelyben ugyancsak folyt lövészeti és véd kiképzés. 1942. június 14-én délután a Mackensen sportpályán tartották a Hitlerjugend sportünnepélyét a budapesti birodalmi német iskola leventecsapatával együttműködve.¹⁰⁸³

Továbbra is rendszeresen zajlott a magyarországi HJ-vezetők képzése, amely részben a birodalomban folyt. 1941 júliusában 5 lány 16 napot töltött az Ossiacherseenél Landskornban, ahol két tanfolyamon is részt vettek, barkácsolással és színjátszó csoporttal kapcsolatos ismereteket szereztek. A tanfolyamok mellett világnézeti nevelés, egyéb programok és kirándulások is a program részét képezték, s látogatást tettek HJ-vezetők, illetve a villachi BDM és HJ táborban.¹⁰⁸⁴

A külföldi ifjúsági szervezetek vezetőinek 1944. júniusi megbeszélésén a legfőbb téma a véd felkészítő táborok helyzete volt, illetve a külügyminisztérium engedélyének tisztázása, hogy azokon népi német ifjak is részt vehessenek. Itt dőlt el, hogy a königsdorfi tábort a véd felkészítő táborok áthelyezési akciója keretében Magyarországra

¹⁰⁸² Magyar Királyi Rendőrség Budapesti Főkapitányság. Politikai nyomozó csoport, Jelentés 1940. július 6. – MOL, K 28, 107. cs., K28–1940–208–18640; Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. Deutsche Nachrichten, 6. März 1942, 2. o.; Buddrus, Totale Erziehung, i. m., 783. o.; Az IHNETOV munkanaplója, i. m., 34. o.

¹⁰⁸³ HJ-RJF an die Dienststelle, Abschrift Partei 12100, 18. November 1939 – PAAA, Budapest, 183. 1941-ben a HJ részt vett abban a gyűjtőakcióban is, amelynek célja hanglemezek és hordozható lejátszók gyűjtése volt a frontra. A HJ tagjai december 29. és január 5. között keresték fel a családokat. Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 – PAAA, Budapest, 153; Másolat a .../1941. VII. res. B. M. számú iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 200 cs., K 63–1941–21/7.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitányság jelentése, 1940. május 28. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. I.; Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága jelentése, 1942. március 12. MOL, K 63, 204. cs., K 63–1942–21/7.; Sopron az SA-képzéshez például alkalmas terület rendelkezésre bocsátását kérték a hatóságoktól, amit megtagadtak. Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága jelentése, 1941. október 4. MOL, K 63, 204. cs., K 63–1942–21/7. Mindezt egyértelmű jelnek vélték, hogy az SA csakis a magyarországi kolónia katonai kiképzését látja el. Másolat a .../1941. VII. res. B. M. számú iktatmány mellékletéről – MOL, K 63, 200 cs., K 63–1941–21/7.; Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. Deutsche Nachrichten, 12. Juni 1942, 4. o.

¹⁰⁸⁴ Sommerlager 1941 Landskorn. Deutsche Nachrichten, 3. April 1942, 4. o.

teszik át. A tábor 200 fiatal képzésére volt alkalmas. Az áthelyezés tervezett időpontja 1944. július 2-a volt, és a feladattal Prager főjárásvezetőt bízták meg. Magyarország esetében a feltétellel alkalmas fiatalok felkészítését végző táborok áthelyezése került szóba, amihez Edmund Veessenmayer magyarországi birodalmi megbízott nemcsak hozzájárulását adta, hanem anyagi támogatást is ígért. Felhívta viszont a figyelmet a rossz elhelyezési lehetőségekre. Az áthelyezendő táborok között volt a königsdorfi (40. terület), a rehfeldei (4) a bartnigi (4) és a rabi (Wien 27) tábor.¹⁰⁸⁵

A táborok áthelyezése mellett felmerült véd felkészítő táborok kialakítása a népi német fiatalok számára is, amelyeket a birodalmi táborok mintájára kívántak felállítani. A táborokban a DJ és a népcsoport befolyását minimális szinten tervezték tartani, vagyis az csak látogatásokra, kívánságok megfogalmazására terjedt volna ki, amiről végső soron a BIV döntött. A táborok vezetőit a BIV és a Fegyveres SS egyetértésével nevezték ki, s munkájuk során a BIV alárendeltségébe tartoztak. A felügyeletet a BIV magyarországi megbízottja gyakorolta.¹⁰⁸⁶

Az első áthelyezett véd felkészítő tábor 1944. augusztus folyamán Eleken (Komáromtól 10 kilométerre) kezdte meg működését egy vidéki kúriában, és 150 fiút fogott össze. A háború utolsó fázisában a táborok működtetése elég anarchikus lehetett. Prager ezért a táborok létrehozása kapcsán tájékoztatta a hivatalt, hogy az nem úgy megy, hogy bármely HJ-terület megbízottjai Magyarországra jönnek, hogy itt táborokat létesítsenek.¹⁰⁸⁷

1944 szeptemberében az SS birodalmi vezére rendelkezése alapján elkezdődött a 14 éves kor alatti ifjak és a nők evakuálása a szerb Bánátból, Észak-Erdélyből és Horvátországból először Magyarországra, Dél-Dunántúlra. A férfiak maradtak a német településterület biztosítására. A fiatalok idősebb évjáratainak kiképzését a Német Csapat (Deutsche Mannschaft, DM) és a felsőbb SS- és rendőri vezető (Höherer SS- und Polizeiführer, HSSP) látták el koprodukcióban, így az ifjúság véd felkészítése ezen a területen különösen fontos volt. Elsőként a birodalmi határ közelében Magyarországon három véd felkészítő tábor felállítását határozták el. Szlovákiában két véd felkészítő tábort terveztek, s már folyamatban volt a táborvezető és a kiképzők rendelkezésre bocsátása.¹⁰⁸⁸

A táborok felállításához azonban be kellett szereznie a Führer engedélyét is, mivel pár hónappal korábban a magyarországi KLV-t leállították, és minden birodalmi német fiatalat visszaküldtek a birodalomba. Magyarországon a BIV megbízottja a táborokhoz minden előkészületet megtett, és beszerezte a magyar hatóságok engedélyét is. A Führer viszont megtiltotta a tervek végrehajtását, ami nyugtalanságot okozott mind a magyar szerveknél, mind pedig a népi német területeken, mivel spekulációra adott okot a területre vonatkozóan.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸⁵ Der persönliche Referent des RJF an das Auslands- und Volkstumsamt (Hauptbannf Fink), 24. August 1944; Telegrammschreiben, Gauleitung Oberschlesien, Gebiet Oberschlesien NSDAP RJF. WE-Lager in Ungarn, 14. Juni 1944 – BArch, NS 28/119, 1–2. o.; RJF Auslands- und Volkstumsamt Hauptabteilung I (Fink) an den Stabsführer der RJF, 4. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 7. o.

¹⁰⁸⁶ RJF Chef der Hauptabteilung II (Schlünder) an Gebietsführer Prager beim Reichsbevollmächtigten des Großdeutschen Reiches in Budapest, 24. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 8. o.

¹⁰⁸⁷ Der Beauftragte des Reichsjugendführers in Ungarn an das Auslands- und Volkstumsamt der RJF, Budapest, 12. Juli 1944 – BArch, NS 28/119, 9. o.

¹⁰⁸⁸ Auslands- und Volkstumsamt. Betr.: WE-Lager in Ungarn, 15. September 1944 – BArch, NS 28/119, 3. o.

¹⁰⁸⁹ Esp an die Leitung der Auslandsorganisation der NSDAP, datum nélkül – BArch, NS 28/119, 4. o.

8.3. A magyarországi Német Ifjúság kapcsolatai a birodalmi Hitlerjugenddel

A második bécsi döntés kiegészítéseként 1940. augusztus 30-án aláírt ún. bécsi népcsoport egyezmény hosszú huzavona után megteremtette a lehetőséget arra, hogy a magyarországi Német Népszövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn) immár alszervezeteket is létrehozson. Ezek közül a Volksbund vezetője, Franz Basch által a korábbi években nemegyszer hangoztatott ifjúsági szervezet élvezett egyértelmű prioritást, mert kizárólag ennek segítségével vélték visszafordíthatónak a magyarországi németiség előrehaladó asszimilációját. A birodalmi Hitlerjugend mintáit jelentős mértékben adaptáló Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) végül 1941. június 29-én kezdhette meg a működését.¹⁰⁹⁰

A DJ különleges feladatnak tartotta, hogy mind a magyar ifjúsági szervezetekkel, mind pedig a birodalmi német ifjúsági szervezetekkel baráti viszonyt alakítson ki. Egyben fontosnak tekintette a DJ-tagok németországi útjainak segítségét és a Hitlerjugend tagjainak magyarországi vendéglátását. „Ha ma ifjúsági mozgalomról van szó, amely itt nálunk is egyre jelentősebb formát ölt, akkor csak a birodalom ifjúsági mozgalma szolgálhat példaként” – hangzott a DJ-HJ-kapcsolat vezérelve.¹⁰⁹¹ A DJ tehát deklarálta, s már alapítása előtt a Hitlerjugendet tekintette példaképének, s tevékenységének célja szintén azonos volt a Hitlerjugendével, vagyis egy „egészséges, nemzetiszocializmussal áthatott ifjúság” kinevelése.¹⁰⁹²

Az 1933 utáni első években a német fiatalok magyarországi látogatásaira még sok esetben úgy tekintettek, mintha nem a Hitlerjugend keretein belül valósultak meg. Erre utalnak azok a nemzetiségi jelentések, amelyek az 1933 utáni első évekből származnak, s a korábbi hagyományoknak megfelelően Vándormadarak (Wandervogel) érkezéséről számolnak be. 1933 nyarán ilyen „németországi vándormadarak” néhány fős csoportjai jelentek meg például Városlőd községben többször is, s útjuk céljaként tanulmányutat adtak meg. Mindegyik csoport egy bizonyos Róth Mihály, nyilvánvalóan magyarországi német férfi lakásán szállt meg, s ez ami a magyar hatóságok számára már-már azt bizonyította, hogy Róth háza szinte diákszállóként ismeretes a Vándormadár köreiben, így tartós megfigyelés alá került. Hasonló Vándormadár-látogatásokra került sor más falvakban is: Szepetneken 2, Balatoncsicsón 12, Pusztaszemesen és Szomajon ismeretlen számú, Németladon 4 fő jelent meg. Ezekből az adatokból viszont arra következtethetünk, hogy a Vándormadár tevékenysége nagyobb területre terjedt ki, s ezáltal is erősítette a magyar hatóság „pángermán főbiáját”. A látogatások súlypontja a Dunántúl volt, de az is lehet, hogy csak a Dunántúlon jelentek meg, mivel a trianoni Magyarországon itt voltak a legfontosabb nemzetiségi területek. A német fiatalok későbbi útjai során a magyar köztudatban továbbra is a vándormadarak éltek, függetlenül attól, hogy egyetemi hallgatók, turisztikai célból érkező fiatalok vagy pedig HJ-csoportok érkeztek, amit a magyar kormány és általa az illetékes rendőri szervek árgus szemekkel szemléltek, és sok esetben

¹⁰⁹⁰ A DJ létrejöttéről, működéséről, megítéléséről önálló monográfia van készülőben.

¹⁰⁹¹ Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. 1.–1. 4. 42. BArch, R 1501/3334. Organisationsrichtlinien der DJ, Budapest, Mai 1941 – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1941–19578; Jugenderziehung. DZ, 1. Dezember 1940, 3. o.

¹⁰⁹² Jugenderziehung. DZ, 1. Dezember 1940, 3. o.

különbéle eszközökkel akadályoztak.¹⁰⁹³ Illyés Gyula és Várkonyi Nándor is figyelmes volt erre a jelenségre, amelyet a magyarországi németiség magyarok kárára végmenő továbbbi megerősödésének egyik elősegítőjeként értelmeztek.¹⁰⁹⁴

A Hitlerjugend csoportjai számára a BIV 1933-ban Magyarországot nem kívánatos területnek nyilvánította, s a későbbiekben is alig van nyoma annak, hogy a HJ csoportjai ún. népi német bevetésre (volksdeutsche Einsatzfahrt) érkeztek volna, mint ahogy arra például Románia, Szlovákia és Jugoszlávia esetében számos példa adódott. A Levente vendégeként pedig – mint azt már láthattuk – alig nyílt alkalom népi német területek felkeresésére, mivel a programok magyar összeállítói erre minden alkalommal külön ügyeltek. A két ország közötti jó viszony érdekében mind a birodalmi HJ-nak, mind a magyarországinak korlátoznia kellett a magyarországi németiség felé irányuló népiségi munkáját. A jelentésekből azonban az is világosan látszik, hogy a magyar fél minden törekvése ellenére nem lehetett teljesen megakadályozni a magyarországi német ifjúság és a HJ közötti kapcsolatok elmélyedését. A Magyarországra látogató HJ-csoportok ha titkoltan is, de előszeretettel léptek kapcsolatba a hazai német ifjúsággal, vettek részt volksbundista gyűléseken és rendezvényeken, ahol maguk is elénekelték egy-egy dalt, illetve elszavaltak néhány német verset. Ilyen utak Magyarországra nem titkolt keretek között csak a népcsoportegyezmény megkötése után váltak lehetővé, de akkor sem kísérték őket a magyar hatóságok osztatlan lelkesedése. Nem meglepő tehát, hogy a DJ vezetőségének 1942. első negyedévi jelentése szerint a Hitlerjugend budapesti képviselője, Schumacher nemigen kereste a kapcsolatokat a DJ-tal, s így a DJ vezetése úgy érezte, hogy ez megnehezíti a szervezet helyzetét a hivatalos magyar körökkel szemben.¹⁰⁹⁵

A magyarországi német ifjak németországi útjai mindazonáltal már korán megindultak. Arról nincs információnk, hogy a weimari időszakban milyen mértékben került sor a hazai németiség útjaira Németországba, de a rendelkezésre álló adatokból úgy tűnik, hogy az 1933-as náci hatalomátvételt követően hamarosan felélénkültek a kapcsolatok. A magyar hatóságok már 1934-ben olyan információkkal rendelkeztek, miszerint Németországban olyan „propaganda tanfolyam működik, amelynek hallgatói között magyarországi sváb ifjak is vannak”. A jelentések arról tanúskodnak, hogy Magyarországon úgy látták, hogy az UDV a német öntudat felébresztésére fokozott propagandát indított. „A mozgalom propagálására alkalmas egyének összegyűjtését Kussbach, Rothen, dr. Basch és társai állítólag már meg is kezdték.”¹⁰⁹⁶ Ilyen tanfolyami részvételekre nyilván a 30-as években is egyre gyakrabban került sor, a népcsoportegyezmény megkötése után és a DJ-szervezkedés elkezdése idején pedig szinte tömegessé váltak.

¹⁰⁹³ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 1389/3. sz. B.k. 1933., Budapest, 1933. november 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1933–651f9; A jelentések maguk is tartalmazták, hogy a megjelent Wandevogel „pángermán agitációt nem fejtett ki”. Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 1389/5. sz. B.k. 1933., Budapest, 1933. november 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1933–651f9; vö. Bellér, i. m., 64–65. o.

¹⁰⁹⁴ Vö. Illyés Gyula: Pusztulás. Úti jegyzetek. Nyugat, 1933/17–18.; Várkonyi Nándor: Pergő évek. Magvető. Budapest 1976, 409–410. o.; Ld. még Norbert Spannenberger: Az író felelőssége avagy hogyan némult el a hidas harang? In: Vitári Zsolt (szerk.): Minderheiten und Mehrheiten in ihren Wechselbeziehungen im südöstlichen Mitteleuropa. Festschrift für Gerhard Seewann zum 65. Geburtstag/Ünnepi kötet Gerhard Seewann 65. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2009, 87–104. o.

¹⁰⁹⁵ Vö. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összefűtő, 10.903. szám, Budapest, 1942. június 12. – MOL, K 28, 97. cs., K 28–194–1944–18094; RJF Auslandsamt an die Dienststelle, Berlin, 22. Juni 1939 – PAA, R 27135; Deutsche Jugend – Landesjugendführung, Bericht über die Arbeit vom 1. 1.–1. 4. 42. BArch, R 1501/3334.

¹⁰⁹⁶ Nemzetiségi és szektamozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/23. sz. B.k. 1934., Budapest, 1934. május 11. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1934–651f9.

Ha hihetünk annak a fentebb már bemutatott jelentésnek, hogy Ágfalván állítólag egy német ifjúsági csoport jött létre, akkor annak burgenlandi és fraknoi kirándulásait is a kezdeti kapcsolatok közé sorolhatjuk. Bár ez a kapcsolatok egészen más horizontját jelentette, s nem is Németországról, hanem Ausztriáról volt szó, de mégsem lehet közböbs, hogy magyarországi német ifjak Ausztriába mentek kirándulni.¹⁰⁹⁷

Miután 1938 márciusától Magyarország a Német Birodalom közvetlen szomszédjává vált, a magyar fél még inkább alapot érzett a pángermán törekvésektől való, sokszor nem ok nélküli félelemre. A berlini magyar követség átiratban tájékoztatta a német külügyminisztériumot arról, hogy egy lékai (Lockenhaus, Burgenland) illetőségű lakos azzal a szándékkal keresett fel két kőszegi német ifjút, hogy tájékoztassa őket arról, miszerint megbízást kapott arra, hogy a városban megszervezze a Hitlerjugendet, hogy ezáltal is erősebb propagandát fejthessenek ki a helyi német lakosságra. Ezzel az lett volna szándékuk, hogy előkészítsék a város Németországhoz csatolását, amelyet azután még Sopronban és Szentgotthárdon is végre kívántak hajtani. A lékai illetőségű személy két magyarországi német ifjút bízott meg különböző funkciókkal, s így a tervek szerint a Führer születésnapja előestéjén, vagyis április 19-én kezdtek volna meg propaganda-tevékenységüket. Jelzésként egy hatalmas fa horogkeresztet akartak felállítani, amelyet meggyújtottak, hogy Kőszeg minden részéről jól látható legyen. A belépőknek azt ígérték, hogy ha kötelességüket pontosan teljesítik, akkor a németek bevonulása után az SS-hez osztják majd be őket. Végül a magyar hatóságok leleplezték tevékenységüket, s a fő szervezők Németországba menekültek. A magyar kormány szerette volna elérni, hogy ellenük Németországban is lefolytassák a vizsgálatot.¹⁰⁹⁸

Hasonló jelentést tett a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó osztályparancsnoksága 1939-ben a Hitlerjugend szervezkedési kísérletére vonatkozóan Pornóapáti községben. Itt is arról volt szó, hogy egy burgenlandi fiatalember, ezúttal Németlövő (Deutschschützen) községből kapcsolatot létesített egy pornóapáti német nemzetiségű fiattal. A Hitlerjugend ottani csoportjának megalakítására kérte fel, s cserébe azt ígérte, hogy a nyugat-magyarországi sáv Németországhoz csatolása esetén a szervezési munkát megfelelőképpen fogják honorálni. A szervezés elősegítését szolgálta egy terjedelmes világnézeti szöveg átadása is, amelyet a toborzott tagok előtt kellett volna felolvasni. A Magyarország-ellenes akcióról a beszerzett fiatalokat előre értesítették volna, s feladatuk abban állt, hogy az akció során az előre beszerzett horogkeresztes zászlókat kitűzzék a megfelelő helyekre. A burgenlandi fiatalember arra is kitért, hogy hasonló szervezkedés folyik más településeken is, így Vaskeresztesen és Szentpéterfán. A csendőrség az említett községekben „bizalmas puhatolás” során azonban nem tudott fényt deríteni hasonló, pángermán akciókra, és arról sem volt tudomásuk, hogy ezekben a falvakban német vezényszóra rendeztek volna testgyakorlást.¹⁰⁹⁹ Ilyen esetekre nyilván volt példa, számuk 1933 után meg is szaporodhatott, de akkora horderejű változás, mint amit a magyar jelentések sugallnak, valószínűleg nem következett be. A magyar hatóságok ugyanis a legártalmatlanabb látogatásban is a „pángermánizmus” fellángolásának legfőbb veszélyét látták.

¹⁰⁹⁷ Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, 23/26. sz. B.kt. 1934., Budapest, 1934. május 30. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1934–651f9.

¹⁰⁹⁸ Abschrift. Königlich Ungarische Gesandtschaft. Berlin, 27. Juli 1939 – PAAA, R 29784, 51957–51959. o.

¹⁰⁹⁹ Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága bizalmas jelentése, Másolat a 13.201/1939. VII.res B.M.sz. iktatmányról. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7.; lásd még Kiinzel szudétanémet képviselő jelentése a külügyminisztériumnak. In: Wilhelmstraße, i. m., 259–260. o., 113. dokumentum.

Az ilyesfajta incidensek ellenére a hivatalos kapcsolatok tovább folytak az addigi megszokott mederben. 1940 decemberében Rodatz, a Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségének vezetője Bukarestből hazatartva Magyarországon arról tárgyalt, hogy miként lehetne a népi német ifjúság részére ifjúsági szállókat létesíteni. Ennek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a németek számára a Hitlerjugendhez hasonló kirándulások és táborozások rendszerét valósítsák meg.¹¹⁰⁰

A HJ-tal fennálló kapcsolatokat személyes látogatások útján is ápolták. Basch 1940 őszén útban a VDA müncheni ülésére látogatást tett Baldur von Schirachnál. Bár azt nem tudjuk, hogy kettejük megbeszélésén miről esett szó, de nagyon valószínű, hogy pár hónappal azelőtt, hogy a DJ létrejött, és pár héttel a bécsi népcsoportegyezmény megkötése előtt a DJ megalapítása is szóba került. A bécsi főkonzulátus szerint a bécsi sajtó feltűnő formában cikkezett a Basch látogatásáról, de érdeklődött a magyar külügyminisztériumtól, hogy az út magánjellegű volt-e, vagy pedig a kormány tudtával történt. Basch Breslauban részt vett a HJ sportünnepélyén is.¹¹⁰¹

1941. augusztus 19. és 1941. szeptember 10. között 70 magyarországi népi német ifjú tett 3 hetes látogatást Németországban a Birodalmi Ifjúságvezető meghívására. A részvétel minden terület- és járásvezető és -vezetőlány (Gebiets- és Kreisjugendführer, illetve Gebiets- és Kreismädelführerin) számára kötelező volt. Az ifjakat a kiutazás előtt augusztus 14. és 19. között előkészítő kiképzésben részesítették, amelyen megtanították őket a helyes magatartásra, testgyakorlatokra és dalokra. A kiutazókat részletes útmutatással látták el, a Német Ház szertárosa fekete egyenruhát, hegyivadász sapkát, barna inget, tornaruhát és tornacipőt osztott ki nekik. A vezetők csoportjához csatlakozott Berlinben egy másik kiutazó csoport is, hogy mindkét csoport sport- és világnézeti oktatásban részesüljön a HJ potsdami birodalmi vezetőképző iskolájában. Utána mindenki „a Volksbundban betöltött szerepének megfelelő szakoktatásban” részesült.¹¹⁰²

Végül az összlétszám 45 főt tett ki. A kiutazott ifjak Bécs, Prága Breslau érintésével érkeztek Berlinbe, ahol Ettinger főjárásvezető és Merboth főcsapatvezető fogadta őket a potsdami vezetőképző iskola részéről. A tíznapos tanfolyamon az iskola, a VoMi és a RJF tagjai adtak elő a német bel- és külpolitikáról, faji, szervezeti, politikai és gazdasági kérdésekről. Ezzel párhuzamosan sport- és „zártrendű katonai kiképzésen” vettek részt. Minden egyes hallgatót minősítették, és fényképes dokumentációt készítettek róluk. A tanfolyam augusztus 30-án ért véget, ami után tanulmányút következett.¹¹⁰³

A nagy németországi körutazáson Ernst főjárásvezető és Lemmer főjárásvezető volt a csapat kísérője. A tanfolyam után először egy ún. málhás emlékmén (Gedächtnis-gepäckmarsch) következett Potsdamban, amely egy 24 kilométeres útvonalon zajlott,

¹¹⁰⁰ PAAA, Budapest 176.

¹¹⁰¹ A bécsi magyar főkonzul a külügyminisztériumnak, Bécs, 1940. október 31. – MOL, K 28, 97. cs., K 28–195–1940–2197.; Dr. Basch bei Baldur von Schirach. DZ, 30. Oktober 1940, 4. o.; Számjeltávirat-sürgöny a bécsi Magyar Királyi Főkonzulátustól, Bécs, 1940. október 26. – MOL, K 63, 197. cs., K 63–1940–21/7-II.; Seewann – Spannenberger, i. m., 400. o.

¹¹⁰² A magyar királyi főkonzul a miniszterelnöknek, Bécs, 1941. augusztus 21. – MOL, K 63, 200. cs., K 63–1941–21/7-II. és Reichsleiter Baldur von Schirach empfang am Ballhausplatz... VB (Wien), 19. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., K 63–1941–21/7-II.); Rundschreiben des Matthias Kirsch stellv. Landesjugendführer, Másolat. Budapest, 15. Juli 1941 – MOL, K 149, 651. d., K 149–1941–651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összefűtő. Német, 15.123 sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. augusztus 1. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

¹¹⁰³ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összefűtő. Német, 17.953. sz. B.kt.1941, Budapest, 1941. szeptember 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K–149–1941–651f9.

reggel kilenctől hajnali fél egyig. Ezt követően a csapat hajnali 5-kor indult körútjára, amelynek első állomása Nürnberg volt, megtekintették a HJ vidéki iskolázási otthonát (Schullandheim) Cadolzburgban, amely a háború kitörése óta KLV-táborként működött, ahol a megérkezés után közösségi estre került sor. A látogatás során felkeresték a birodalmi pártnapok területét, a nürnbergi óvárost, ahol a városházán megtekintették a nürnbergi faji törvények és az általános hadkötelezettség bevezetéséről szóló törvények eredeti példányát a Führer és a birodalmi miniszterek aláírásával, majd Albrecht Dürer és Hans Sachs házát nézték meg.¹¹⁰⁴

A következő állomás a külföldi németek városa, Stuttgart volt, ahol a DJ egysége a városvezetés vendége volt. Streelin főpolgármester is fogadta őket. Meglátogatták a Német Külföldi Intézetet (DAI), majd a külföldi német teljesítmény emlékművét (Ehrenmal der deutschen Leistung im Ausland), a Birodalmi Postaigazgatóság tanműhelyeit keresték fel. Végül a Birodalmi Kertkiállítás (Reichsgartenschau) megtekintése volt a program, majd a Stuttgartban és környékén foglalkoztatott magyarországi népi német munkások jelenlétében került sor egy zenei estre.¹¹⁰⁵

Stuttgart, majd Ulm után a Bodeni-tó felé vették az irányt, ahol a fő célpont Friedrichshafen volt, ahol megtekintették a Maybach repülőgépmotor-gyárának tanműhelyeit, majd Seemosban meglátogatták a HJ Birodalmi Sport Iskoláját, melynek növendékei később a Haditengerészeti HJ kötelékébe léptek. Végül egy hajót következett Konstanzba, Unteruhldingenbe a germán cölöptelepüléshez és Meersburgba, Németország legrégebbi várához, amely a 7. században épült.¹¹⁰⁶

Egy ilyen délnémet körút elengedhetetlen részét képezte a mozgalom fővárosa, München, ahol az „Örök őrég” emléktaplomai mellett természetesen nem lehetett nem felkeresni a Feldherrnhallét. Majd a Barna Házat és a Német Művészet házát látogatták meg, végül pedig a nymphenburgi kastélyt. Az utazás záróakkordjaként Bécs következett. Másnap a történelmi belváros megtekintése után Baldur von Schirach birodalmi helytartó fogadta a csoportot Möckel törzsvezető jelenlétében. A hazautazás előtti napon sportra és kézilabda-mérkőzésre került sor a Práterben, amely végén Gustav Ernst főjárásvezető a potsdami birodalmi vezetőképző iskoláról tartott beszédet, amelyben felhívta a figyelmet az igaz nemzetiszocialisták feladataira és a kitartásra. A DZ tudósítója patetikus zárásként fejezte ki örömét afelett, hogy az anyaország sosem felejt el a népi németeket. A nemzetiségi jelentés szerint a résztvevők állítólag nyomott hangulatban tértek haza, mivel a szigorú bánásmód és a velük szemben támasztott követelmények elkedvetlenítették őket, lelkesedésük alább hagyott. Azt már nem állapíthatjuk meg, hogy ez a tényleges helyzetet tükrözte-e, vagy pedig a jelentés írójának óhajai mutatkoztak meg ilyen formában. Ezzel egy időben egy csak lányokból álló csoport is tartózkodott Németországban, akiket az út végén Bécsben ugyancsak Baldur von Schirach fogadott.¹¹⁰⁷

Baldur von Schirach 1941 nyarán látogatott Budapestre. Schirach a magyar kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter meghívására érkezett Magyarországra, s részt vett a budapesti Tavaszi Vásár ünnepélyes megnyitóján. Schirach ezután Basch meghívására

¹¹⁰⁴ Tagebuchblätter von der Deutschlandfahrt der DJ. DZ, 18. September 1941, 6. o.

¹¹⁰⁵ Uo.

¹¹⁰⁶ Uo.

¹¹⁰⁷ Uo.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 17.953. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. szeptember 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; Volksdeutsche Jugend im Reich. DZ, 21. September 1941, 6. o.

felkereste a lányok Waldheim-otthonát, ahol biztató szavakat intézett hozzájuk: „a fiúknak és a lányoknak meg kell érteniük az idő jelét, a népiségükhöz való hűséggel és a nemzet örök erőibe vetett hittel vegyenek részt a német nép és birodalom újjászülésének nagy örömeiben”. Este Schirach felkereste a Német Házat. Schirach kíséretében volt Kaufmann területvezető, a Birodalmi Ifjúságvezetőség munkatársa, Felix Krause párttárs, s a Völkischer Beobachter képviselője, Fritz Krome. Schirach a nemzetiségi jelentések szerint a következőkről beszélt: A magyarországi németek ugyan nem birodalmi polgárok, de olyan nemzetiszocialista párt tagjai, amely tulajdonképpen azonos az NSDAP-val. Tehát a Volksbund németjei éppen olyan, sőt talán még jobb németek, mint a birodalmiak. „A ti küzdelmetek egyben a mi küzdelmünk is. Dr. Basch harca lassan-lassan szimbóliummá válik. Én és a Birodalom többi vezetői vezérésekkel, dr. Baschsal együtt azon fogunk dolgozni, hogy nektek minden jogotok meglegyen Magyarországon. Hiszem, hogy ennek a munkának hamarosan meglesz az eredménye. Most, hogy megérhettem, hogy Budapesten lehetek veletek, s közöttetek vagyok, együtt gondoljunk a mi vezérünkre, Hitler Adolfra, Heil Hitler!”¹¹⁰⁸

1941 nyarának végén újabb 100 fős, a DJ ifjúsági vezetőiből álló csoport tett háromhetes látogatást Németországban. Meglátogatták többek között a potsdami Birodalmi Vezetőképző Iskolát és egy sportiskolát Braunauban (Inn), a hazaúton pár napos pihenőt tartottak Bécsben, amelyen Gauerke-Dörfler helyi BDM-főkörzetvezető-nő és Kowarik HJ-területvezető fogadta őket. 1941 júniusában a nagy csinnadrattával megrendezett weimari ifjúsági sportünnepségen is jelen volt a DJ.¹¹⁰⁹

A birodalmi ifjúságvezető meghívására a budapesti Jakob Bleyer Otthon és a Stefan Ludwig Roth Nemzetiszocialista Nevelőotthon 70 növendéke Paul Klaus és Arnold Roth intézetvezetők vezetésével tanútra látogattak a Német Birodalomba. Az út során nemcsak városokat és egyéb nevezetességeket tekintettek meg, hanem mindenekelőtt a nemzetiszocialista mozgalom emlékhelyeit és nevelőintézteit. Pár napra a fővárosba érkeztek, ahol a Nagynémet rádió 20 perces műsort készített velük.¹¹¹⁰

A nemzetiségi jelentések 1941 őszén ismét azt jelezték, hogy újabb, kb. 150 főből álló csoport utazik majd Németországba, de 1941. november közepén állítólag még csak 20 fő készült Németországba, akiknek a feladata a katonai szolgálatba bevonult Hitlerjugend-tagok ideiglenes helyettesítése lett volna. Együttal vezető gyakorlatot is jelentett volna számukra, amelyet azután Magyarországon akartak kamatoztatni.¹¹¹¹

A nemzetiségi jelentések ezt a felfokozott tevékenységet a következőképpen kommentálták: „Mindezek a jelenségek arra mutatnak, hogy a Volksbund már most lázas si-

¹¹⁰⁸ Baldur von Schirach's Apell an unsere volksdeutsche Jugend. DZ, 4. Mai 1941, 1. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 8783. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. május 2. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

¹¹⁰⁹ Ungarische volksdeutsche Jugendführer in Wien. Neues Wiener Tagblatt, 7. September 1941. (MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.); M. kir. Főkonzul a miniszterelnöknek, 83-Pol.-1941, Bécs, 1941. szeptember 9. – MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II. A nemzetiségi jelentés két csoportról és 130 főről számolt be, s egyúttal a két egymást követő rendezés miatt kifejezte, hogy a Volksbund tömegesen viszi az ifjakat Németországba tanulmányút címen, „a gyengén láplált ifjúságot a visszatért Bácskába.” – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 14.673. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. július 25. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 11173. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. június 6. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

¹¹¹⁰ Unsere Pimpfe im Großdeutschen Rundfunk. DZ, 9. August 1941, 4. o.

¹¹¹¹ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 22.503. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. november 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

etséggel építi politikai, gazdasági és kulturális szervezeteit, hogy a háború győzedelmes befejezése után, zökkenő nélkül bekapcsolódhassék a Nagynémet Birodalom hatalmi szervezeteibe.”¹¹¹²

A szorosabban vett ifjúsági tevékenységek mellett azonban német ifjak utaztak Németországra szakmai gyakorlatokra is. 1941 őszén egy mezőgazdasági tanfolyam került az érdeklődés középpontjába Breslauban. A DJ tagjai ifjú parasztként vettek részt a Birodalmi Parasztság (Reichsnährstand) akár több hónapos gazdasági tanfolyamain, de volt példa arra is, hogy egy egész éves mezőgazdasági tanfolyamot végeztek el paraszti tangazdaságokban. 1942 augusztusában a DJ nyugat-magyarországi tagjai arra kaptak felhívást, hogy jelentkezzenek egy Hamburgban tartandó kereskedői és iparosképzésre, de a hadihelyzet miatt nem jelentkezett senki.¹¹¹³

Előfordultak prominens látogatók is a DJ háza táján, főleg azonban az újonnan létesített Nemzetiszocialista Nevelőintézetek álltak az érdeklődés középpontjában. Werner Lorenz maga is több alkalommal látogatott Magyarországra, így 1944 februárjában is, amikor legfőbb úti célja a Volksbund éves közgyűlése volt. Emellett azonban budaörsi látogatása után sort kerített Pécs és Pécs környéki falvak (Mözs, Báticasék, Hidas, Kisdorog, Udvar, Villány, Vókány) felkeresésére is, ahol nyilvánvalóan a Volksbund munkájának megismerésének szentelte idejét. Így nem zárható ki, hogy ez alkalomból a DJ is látókörébe került. Látogatása során találkozott a német nagykövettel és Pataky államtitkárral is.¹¹¹⁴

1941. január 21-én „egy ismeretlen nevű birodalmi ifjúságvezető (Reichsjugendführer)” látogatta meg Kirsch Mátyást, a VDU helyettes ifjúsági vezetőjét, akivel megbeszélést folytatott a Volksbund ifjúsági szervezeteiről. Itt azonban nyilvánvalóan nem magáról Artur Axmann birodalmi ifjúságvezetőről volt szó, hanem inkább helyetteséről, Möckelről. Más forrás ugyanis nem támasztja alá, hogy Axmann már ekkor Budapesten járt volna. Mindenesetre a találkozó nyomán 1941 elején kb. 100 ifjúsági helyi csoportvezetőt szándékoztak a birodalomba küldeni, akiket ott „állítólag” katonai kiképzésben részesítettek volna, hogy utána hazatérve az ifjúság maradék részét már itt helyben képezzék ki. „Ezzel a kiképzéssel akarják pótolni a levontakiképzést. Ez utóbbi alól ugyanis minden áron mentesülni akarnak.”¹¹¹⁵

A Hitlerjugend a népi németekkel való kapcsolatok ápolására a tanfolyamokon kívül versenyekre is meghívta külföldön élő „vértestvéreit”. Hans von Tschammer und Osten birodalmi sportvezető meghívására 14 ifjú bajtárs utazott a birodalomba Magyarország minden tájáról, hogy részt vegyenek a HJ garmisch-partenkircheni téli játékaiban, s hogy utána megtekintsék a birodalmi sportlétesítményeket, különösen a fővárosban. Az ala-

¹¹¹² Uo.

¹¹¹³ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 22.503. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. november 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9; VoMi an das AA. Lehrgänge für ungarn-deutsche Landwirte, Berlin, 17. Februar 1943 – PAAA, R 100 396; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 16.412. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. augusztus 21. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9.

¹¹¹⁴ Vorgesehene Programm der Ungarnreise von Obergruppenführer Lorenz, 15. 2.–21. 2. 1944, PAAA, R 100 472. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 3910. sz., B.kt. 1944, Budapest, 1944. március 10. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1944-651f9; 1944-ben február 15 és 21. között egy egész hetet töltött Magyarországon, amelynek keretében szerte az országban megtekintett néhány németlakta települést és a Volksbund intézményeit, így például többek között a hidas és a kisdorogi nevelőintézetet. A budapesti német követség a német külügyminisztériumnak, Budapest, 1944. február 22. – PAAA, R 100 472.

¹¹¹⁵ Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1624. sz. B.kt. 1941, Budapest, 1941. január 24. – MOL, K 149, 651/9. d., K-149-1941-651f9.

kulatot Budapesten Basch búcsúztatta, hogy utána Joseph Rath országos hallgatóvezetőre bízta őket. Az Országos Ifjúságvezetőség nevében Robert Balcar területi ifjúságvezető búcsúzott a résztvevőktől. Az ifjú bajtársak mellett Magyarországról egy levontecsapat is részt vett az eseményen.¹¹¹⁶ A DJ képviselői ott voltak az 1944. április 15. és május 1. között megrendezésre kerülő háborús szakmai versenyen (Kriegsberufswettkampf), ahová minden olyan országból vártak vendégeket, amelyek népi német közösséggel rendelkeztek. A 10 legjobb otthoni résztvevő meghívását tervezték, akiket az országos bajnokságokon április első felében választottak ki. Az országos győztesek később részt vettek a Posenban megrendezett birodalmi szakmai versenyeken is.¹¹¹⁷

Nagyon kedveltek voltak a Hitlerjugendből származó könyvek, füzetek brosrák, képek. Ennek az igénynek Németországban is tudatában voltak, s megpróbálták az effajta igényeket kielégíteni. A magyar hatóságok a forgalmat viszont igyekeztek a legszigorúbban ellenőrizni, s nem engedélyezték, hogy az országba német önkényuralmi jelképek kerüljenek, s azok használatát is megtiltották az amúgy is saját zászlóval, címerrel stb. rendelkező Volksbundnak és tagozatainak. E magyar felfogás megsértésének elkerülésére a német külügyminisztérium is gondot fordított, így kerülhetett sor arra, hogy 1942-ben későbbre halasztották Baldur von Schirach, bécsi körzetvezető azon szándékát, hogy a pécsi német gimnázium 8 ifjúnéptagjának és ifjuleányának saját kezű aláírásával készült fotót juttasson el. A német külügyminisztérium a helyzetet Pécsen amúgy is feszültnek ítélte meg, s nem látott garanciát arra, hogy Schirach ajándékai titokban maradnának, ami viszont megítélésük szerint csak tovább borzolta volna a kedélyeket.¹¹¹⁸

8.4. A kapcsolattartás különleges formája – Gyermekküldés Magyarországra (KLV)

1940-ben a Volksbund javaslatot tett a budapesti német követségnek 4-5000 pihenésre szoruló birodalmi német gyermek befogadására. A Volksbund 8-12 éves korú lányokat és fiúkat várt, akik az egész nyarat Magyarországon töltötték volna. A kérdés a lebonyolítás végett a Birodalmi Központ a városi gyerekek vidéki tartózkodásért nevű szervhez került, amely a VoMival együttműködve megtette a szükséges előkészületeket. Így az első 800 gyermek Magyarországra küldése és magyarországi német vendégszülőknél való elhelyezése 1940. július 23-án volt esedékes. Mindenesetre a Birodalmi Központ szkeptikus volt abban a tekintetben, hogy a teljes kontingens feltöltése lehetséges, mert az ehhez szükséges előkészületekre Magyarországot nem látta képesnek. Az akció mindazonáltal jó fogadtatásra talált Németországban, mert a korábbi hasonló tapasztalatokra alapozva a magyarországi némettség esetében is – a gyermekek nyaraltatása mellett – a német népcsoport felélénkülését várták. Sőt javaslat született e kapcsolat kiterjesztésére, va-

¹¹¹⁶ Deutsche Jugendabordnung fährt ins Reich. DZ, 23. Februar 1941, 4. o.; Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen. DZ, 1. März 1941, 5. o.

¹¹¹⁷ PAAA, R 100 472, VoMi an das Auswärtige Amt, Berlin, 17. März 1944. A DJ vezetése már 1944 januárjában kiadta a felhívást. A feladat lebonyolításáért az országos ifjúságvezető volt a felelős. A VDU hivatalainak elrendelték, hogy az ifjúságot a verseny sikere érdekében mentesítsék minden más foglalkozás alól. – Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 1086. sz., B.kt. 1944, Budapest, 1944. január 21. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149-1944-651f9; Deutsche Volksgruppe in Ungarn. Kriegsberufswettkampf der DJ. Südostdeutsche Rundschau, 1944/4. sz., 375. o.; Kriegsberufswettkampf der DJ. Nation und Staat, 1944/7-8. sz., 165. o.

¹¹¹⁸ Auswärtiges Amt an die Reichsjugendführung, 10. August 1942, PAAA, R 100 412.

gyis magyarországi népi német ifjak elhelyezésére a birodalomban. Ez történt ugyanis a magyarországi NSDAP és NSV esetében, amelyek már évek óta gyerekeket küldtek a birodalomba a Birodalmi Központon keresztül, de 1940-ben hívtak meg először birodalmi ifjakat a magyarországi birodalmi német családokhoz (200 vagy 250 főt). 1941-ben pedig már 450 bécsi és szászországi német ifjú magyarországi nyaralásával számoltak. A korábbi elutasított magyarországi privát kezdeményezések után a magyarországi *Országos Gyermekvédő Ligához* 1000-1500 birodalmi német gyermek kiküldését tartották lehetségesnek, akiket magyar családoknál helyeztek volna el. A magyar kormány a Ligan keresztül kívánta bonyolítani a teljes magyarországi üdültetést, ami nyilvánvalóan azt is lehetővé tette, hogy a Volksbundnál elhelyezendő gyerekekről és főleg azok számáról is itt hozzanak végleges döntést. Viszont a Volksbund kezdeményezésének engedélyezése csak így következett be. Végül az 1940-re tervezett gyermekkiküldésből mind a Volksbundhoz, mint a magyar kormány meghívása alapján a magyar családokhoz az 1940 nyári délkelet-európai események, a magyar mozgósítás és ezzel összefüggésben a vasúti közlekedés korlátozása miatt eltekintettek Németországban.¹¹¹⁹

A birodalmi német gyerekek népi német népcsoportoknál való üdültetésébe a Német Népcsoportok Szövetsége Európában (Verband der Deutschen Volksgruppen in Europa) nevű szervezet is bekapcsolódott, amely 1940-ben például a Führer születésnapja alkalmából személyesen a Führertől kért engedélyt. A terv szerint összesen 1000 gyermek utaztatásáról lett volna szó, akik közül 100-100-at Dániában, Litvániában és Szlovákiában, 200-200 főt Magyarországon és Jugoszláviában, míg 300 főt Romániában helyeztek volna el. A szervezet számolt a külügyminisztérium elutasító álláspontjával, s adott esetben azt a következő, reményei szerint békés évre is hajlandó volt elhalasztani. Mindenestre a VoMi ezt az elképzelést is támogatta.¹¹²⁰

A birodalmi gyerekek végül csak 1942-ben érkeztek meg Magyarországra, amit a magyar kormánnyal kötött megállapodás tett lehetővé, melynek értelmében 10-14 éves korú német gyerekeket vártak. A magyar kormány eredeti célja az volt, hogy a KLV keretében Magyarországra érkező birodalmi német fiatalokat a hazai német lakosságtól elszigetelten helyezze el, népi német területeken való elhelyezés legfeljebb Erdélyben jött szóba a szász vidékeken, de ott is a Volksbund megkerülésével akarták azt lebonyolítani. A magyar kormány a következő 1943-as évre is biztosította a tízezres kontingenst,

¹¹¹⁹ Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA Verbindungsstelle Partei, 3. Juli 1940 – PAAA, R 98926. Budapest városa 30 gyermeket hívott meg. Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 21. Juni 1940 – PAAA, R 98926; 4000. Deutscher Volksbote, 2. Juni 1940 (PAAA, Budapest, 174); Durchschlag Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium des äussern, 11. März 1940 – PAAA, Budapest, 174; Anlage zum Bericht Nr. 1719 v. 11. 6. 1940 der Gesandtschaft Budapest, 10. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA, 11. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das AA, 26. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 24. Juni 1940 – PAAA, R 98926; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft an das Deutsche Konsulat Szeged, 26. Juni 1940 – PAAA, Budapest, 174; [Deutsche Gesandtschaft Budapest] an das AA, 20. Mai 1940 – PAAA, Budapest, 174; Durchschlag Deutsche Gesandtschaft Budapest an das Königlich Ungarische Ministerium des äussern, 30. Juli 1941 – PAAA, Budapest, 174; Reichszentrale Landaufenthalt für Stadtkinder e.V. an das AA, 25. Juli 1941 – PAAA, R 98927; Másolat a 10.407/1940. VII. res. B.M. számú iktatmány mellékletéből, Sopron, 1940. június 12. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1940–208–15869; Partei 6137/40 Verbalnote an die Königlich Ungarische Gesandtschaft, 22. Juli 1940 – PAAA, R 98926; Telegrammentzifferung AA, 4. Juli 1940 – PAAA, Budapest, 174; Die reichsdeutschen Kinder kommen erst im nächsten Jahr!. Deutscher Volksbote, 21. Juli 1940 (PAAA, Budapest, 174.).

¹¹²⁰ Verband der Deutschen Volksgruppen in Europa an die Kulturpolitische Abteilung des Auswärtigen Amtes, Berlin, 30. März 1940 – PAAA, R 100 495.

hiszen ez jól jött az újdonsült miniszterelnök, Kállay küszöbönálló németországi útja előtt. Basch pedig a német birodalom által adományozott a Német népgondozás érdemjelvénye (Ehrenzeichen für deutsche Volkspflege) kitüntetést kapta a KLV magyarországi megszervezéséért.¹¹²¹

Az 1942-ben Magyarországra érkező kb. 10 000 HJ- és BDM-tag közül végül 8000 főt népi német családoknál helyeztek el.¹¹²² A német fiatalok 13 turnusban érkeztek Magyarországra, s Budapesten a KLV kirendeltsége (Hauptstelle der Erweiterten KLV) és a magyarországi NSV segítségével osztották el őket. Az első csoport Erdélyben kapott elhelyezést, a második 800 fős csoport 1942. május 6-án érkezett Magyarországra, akiket 7-én ünnepélyes keretek között fogadtak, Jagow, Bély és Basch részvételével. 400 gyereket Budaörs, Törökbálint és Soroksár községekben, a másik felüket Erdély különböző községeiben helyezték el. Bácskában a nyár közepére 30 településen már 80 KLV-tábor működött, amelyekben 2746 gyermek kapott elhelyezést. Dél-Dunántúlon 61 település 82 táborában 2592, a Közép-területen fekvő 14 település 26 táborában 1015, Erdélyben 10 településen 30 táborban 924 gyermek „üdült”. Legkevesebben Nyugat-Magyarországon nyertek elhelyezést, hiszen itt mindössze 9 település volt érdekelt, amelyek 13 tábor keretében 601 főt fogadtak. Ezután a Volksbund még további 1000 fő felvételét vállalta, amelyek többsége ismét csak a Bácskába került. A tavasszal érkezett gyerekek 60 százaléka már 1942 őszén ismét elhagyta Magyarországot, fennmaradó részük azonban 1943 januárjában is itt tartózkodott. Szatmárba és a Bakonyba az előkészületek ellenére senki sem került.¹¹²³

1942 nyarán tehát a magyarországi német népcsoport 135 településén 231 táborban 7908 főt fogadtak be, ehhez jött még a később érkező plusz 1000 fő. Az ide érkezett gyerekek mindegyike Észak- és Nyugat-Németország légvédelmileg fenyegetett vidékeiről (főleg Hamburg és Vesztfália) érkezett Magyarországra, akiket Passaui a vasút szállított, onnan pedig a KLV gőzöseivel a Dunán érkeztek Budapestre. 30-40 gyerekre jutott egy tanári kísérelő, aki egyben a táborvezető is volt, valamint 1-2 csapatvezető. 3 egymáshoz

¹¹²¹ Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. DZ, 8. Mai 1942, 3. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 199–200. o.

¹¹²² Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 15.653. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. augusztus 14. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.

¹¹²³ Die deutsche Volksgruppe. Südostdeutsche Rundschau, 1942/4. sz., 277. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 7972. sz., B.kt. 1942, Budapest, 1942. május 8. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9; Die Kinderlandverschickung. DZ, 1. Januar 1943, 3. o.; Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. DZ, 16. Oktober 1942, 3. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Südostdeutsche Rundschau, 1943/1. sz., 50. o. Egy transzportot a kormány Erdélyben helyezett el; 2. transzport 1942. május 6. – 800 fő Erdély és Közép-terület, fogadtatásukra megjelent a Levente és a budapesti nemzetiszocialista nevelőotthonok diákjai, Jagow, Esp, az AO magasabb beosztású munkatársai, a Leventevezetés magas rangú tisztjei, német tisztek, Basch és Jagow rövid beszédet mondott (Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. DZ, 8. Mai 1942, 3. o.); 1942. június 2 – 100 fő Apatin (Hitler-Jungen in Apatin eingetroffen. DZ, 2. Juni 1942, 4. o.); 8. transzport 1942. június 30. – 700 HJ-tag Bácska – ez a harmadik csapat a Bácskában (Im Zeichen der Kinderlandverschickung. DZ, 28. Juni 1942, 6. o.); 9. transzport 1942. július 16. – 750 HJ-tag Dél-Dunántúl (750 Hitlerjungen besuchen uns. DZ, 16. Juli 1942, 3. o.; 160 reichsdeutsche Jungen in den Pilscher Bergen. DZ, 31. Juli 1941, 3. o.); 10. transzport 1942. július 24. – 700 HJ-tag Buda környéke, Paks, Elek, Hartau (Heute kommen wieder 700 Hitlerjungen. DZ, 24. Juli 1942, 3. o.); 11. transzport 201 fiú és 235 leány 1942. augusztus 1. – Bácska (Reichsdeutsche Kinder in die Batschka. DZ, 2. August 1942, 5. o.); 12. transzport 1942. augusztus – 750 HJ-tag Budapest. Az utolsó 600 fős csapat 1942. augusztus 30-án érkezett, a társaságot Schumacher fogadta, majd a Bácskába indult. Der letzte Transport der Hitlerjugend trifft ein. DZ, 30. August 1942, 5. o.; Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. DZ, 16. Oktober 1942, 3. o.

közel fekvő tábor alkotott egy főtábort. A körülményekhez képest ezekben a táborokban folyt tovább az iskolai képzés.¹¹²⁴ A Magyarországra érkező Hitlerjugend-tagok szállásait a Német Népsegély választotta ki. A kultuszminiszter engedélyezte az állami iskolák tantermeinek igénybevételét. 8 és 12 között tanítás folyt, majd 3 óra déli pihenő következett. Hetente kétszer formációs gyakorlatok voltak. A gyerekek segítettek gondozó szüleiknek a háztartási és a mezeti munkákban is. Közös rendezvényekre került sor a helyi Német Ifjúsággal is, gyakorta rendeztek színes estéket.¹¹²⁵

A hazautazások október közepén kezdődtek, október 14-én az első transzport kerekében 800 Erdélyben és a Bácskában elhelyezett hamburgi leány tért vissza Németországba. A búcsúztatáson megjelent von Jagow német követ, a magyarországi KLV vezetője, Schumacher, Thomas, a birodalmi KLV magyarországi megbízottja (Leiter der Dienststelle der reichsdeutschen KLV in Ungarn). 1942. október 29-én 500 fő erdélyi és bácskai KLV-gyerek elbúcsúztatására került sor Budapesten. A távozások 1943 elején folytatódtak, Budakeszről már márciusban távoztak a vendégek. 1943. március 31-én Bácskából és Dél-Dunántúlról tért haza 44 gyerek, akik 9 hónapot töltöttek el Magyarországon. Az 1942-es év nagy sikerének tekintették, hogy az idelátogató gyerekek átagosan 4,5 kg plusszal térhettek vissza hazájukba. A tapasztalatok állítólagosan azt is mutatták, hogy a magyarországi tartózkodás nemcsak a testnek, de a szellemnek is javára szolgált: jobbak voltak a tanulmányi eredmények, s mivel a tanárok reggeltől estig velük voltak, a munkájuk is hatékonyabbnak mutatkozott.¹¹²⁶

A KLV 1943-ban is folytatódott, s Basch 1944 februárjában a Volskbund éves közgyűlésén büszkén számolhatott be arról, hogy ismét kb. 8000 német fiatal érkezett Magyarországra Németország bombázások által sújtott vidékeiről, s egyben köszönetét fejezte ki a magyar kormánynak, hogy ez továbbra is lehetséges volt. Köszönetet mondott a bizalomért a Führernek, s kijelentette, hogy ha kell, a jövőben kétszer annyi gyereket is fogadni tudnak. 1942 és 1943 folyamán összesen 20 000 birodalmi HJ- és BDM-tag érkezett Magyarországra a KLV keretében.¹¹²⁷

1943-ban már márciustól érkeztek birodalmi német gyerekek Magyarországra. Az első 305 fős csapat 1943. március 24-én érkezett Weimarból, akiket Sopronban (3 tábor) és a környező 3 faluban (1-1 tábor) helyeztek el. Áprilisban és májusban újabb gyerekek jöttek. Május 16-án Törökbálint fogadott egy újabb birodalmi német gyermekcsapatot, amelyet a falu és a Volskbund vezetése mellett a helyi Levente is üdvözölt.¹¹²⁸

¹¹²⁴ Die Kinderlandverschickung. DZ, 1. Januar 1943, 3. o.

¹¹²⁵ Ungarn. Die Lage in der Volksgruppe. Nation und Staat, 1942/12. sz., 427. o.

¹¹²⁶ Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. DZ, 16. Oktober 1942, 3. o.; Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. DZ, 31. Oktober 1942, 3. o.; Budakeszi verabschiedete sein KLV-Lager. DZ, 13. März 1943, 3. o.; 44 KLV-Kinder wieder daheim. DZ, 7. April 1943, 3. o.; Die Reichsdeutsche Kinderlandverschickung in Ungarn. DZ, 20. Juni 1943, 7. o.

¹¹²⁷ Jahres-Hauptversammlung des Volksbundes der Deutschen in Ungarn. Pester Lloyd. Abendblatt, 21. Februar 1944 (PAAA, R 100 402); Die Kinderlandverschickung. Deutsche Zeitung, 22. Februar 1944, 5. o.; Volksgruppe im Kriegseinsatz. Amt für Presse und Propaganda [Budapest 1944], 29–30. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Jahresgroßkundgebung des Volksbundes. Südostdeutsche Rundschau, 1944/3. sz., 205. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 3034. sz., B.k. 1944, Budapest, 1944. február 25. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; Die sozialen Leistungen der deutschen Volksgruppe in Ungarn. Nation und Staat, 1944/3–4. sz., 80. o.

¹¹²⁸ Kinderlandverschickung. DZ, 31. März 1943, 4. o.; Empfang der reichsdeutschen Kinder in Mucsfa. DZ, 16. Mai 1943, 4. o.; Empfang der reichsdeutschen Kinder in Grossturwall. DZ, 19. Mai 1943, 4. o.; Magyar Királyi Rendőrség Mohácsi Kapitánysága 1942. évi júniusi helyzetjelentése. Mohács, 1942. július 8. – MOL, K 28, 96.

A birodalmi német gyerekek és a helyi lakosság közötti jó viszony megteremtése nemcsak a gondozói szülői feladatokkal teremtődött meg. A KLV-táborok rendszeresen felkeresték a táborkörnyéki falvakat, nemcsak a helyi lakossággal mélyítették el a kapcsolatokat, hanem a környező KLV-táborokkal is élénk kapcsolatot ápoltak. Ilyen alkalmakkor énekes rendezvények, előadások is voltak. Az összejövetel egyik fajtája a karácsonyi ünnepség volt, ahol a birodalmi gyermekekkel tartottak közös estélyt.¹¹²⁹

A táborok lakói, különösen a vezetők, tevékenyen részt vettek a magyarországi németiség életében is. A helyi csoportoknál előadásokat tartottak a német történelemről, az ünnepek szervezéséről, kulturális kérdésekről. A népi német gyerekeket bevonták a sportgyakorlatokba, segítették őket az írás és az olvasás elsajátításában is. A birodalmi gyerekek a Levente rendezvényein is részt vettek, valamint a Volksbund számos helyi rendezvényén, amelynek kialakításában maguk is részt vállaltak.¹¹³⁰ A magyarországi németekkel egyes sűrűlódásoktól eltekintve általában jó kapcsolat alakult ki, s a hazai német sajtó ezt a tényt igyekezett megfelelően kidomborítani. Az egyéb rendezvényeken részt vevő birodalmi német gyerekekre való utalásból tudjuk, hogy a baranyai Majson egy gyűlésen 67 hamburgi gyerek vett részt, Németbólyban pedig a napfordulás ünnepségen volt jelen 100 ugyancsak hamburgi diák. Német gyerekek voltak Máriakémen, Villányban, Újpetrén, Pélmónostoron is. A DJ rendezvényein adott esetben az éppen ott tartózkodó Hitlerjugend-tagok is részt vettek. 1942 júliusában Törökbálinton 500 fős ifjúsági estélyt tartottak, amelyen az éppen Törökbálinton tartózkodó Hitlerjugend tagjai is tevékenyen részt vettek. A hamburgi ifjak hangszeren játszottak, énekeltek, s teljesen beépültek a DJ műsorszámok közé. Hasonlóképpen birodalmi német gyerekek vettek részt egy szeptember 27-én Gyöngyösön tartott sportünnepélyen is, amelyen 500 fiú és leány jelent meg. Pest megyében (1942. május 25.) a Torbágyon, budaörsi, törökbálinti, etyeki és biai volksbundista résztvevőkkel (6–700 fő) tartott gyűlésen a HJ egyes ifjai szavalatokkal szerepeltek, és a gyűlés tornabemutatóval ért véget.¹¹³¹

A KLV keretében Magyarországon tartózkodó gyermekek számára rendezett előadásokon és egyéb rendezvényeken olykor filmvetítésekre is sor került, amelyeken híradószerű filmeket mutattak a német hadsereg harcáról, a Todt szervezet munkájáról, a Hitlerjugend tevékenységéről stb. Más esetekben a KLV-gyerekek bemutatót tartottak a németországi ifjak életéről és tevékenységükről. A Magyarországon „nyaraló” német ifjak bekapcsolódtak a háborús segélyszolgálatba is. Kistormáson a KLV-tábor résztvevői selyemhernyó-tenyésztésben segítettek. A KLV-táborokban nem szünetelt a

cs., K 28–194–1942–22213.

¹¹²⁹ KLV-Lager Bistritz auf Werbefahrt. DZ, 3. August 1943, 4. o.; Villányi járás főszolgabírája a főispánnak, Villány, 1944. január hó 4. – BML, Bvm. Főisp. Biz. 2/biz. 1944. Nyomatásban lásd: Füzes Miklós, Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában. BML, Pécs 2001, 80. o.

¹¹³⁰ Die Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn – Ein Rückblick auf das vergangene Jahr. Nation und Staat, 1943/7–8. sz., 241. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 199. o.

¹¹³¹ Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. DZ, 31. Oktober 1942, 3. o.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 12.663. sz., B.k. 1942, Budapest, 1942. július 3. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9; Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, 24.128. B.k. 1942, Budapest, 1942. november 28.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 14.683. sz., B.k. 1942, Budapest, 1942. július 31. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő, 21.323. sz., B.k. 1942, Budapest, 1942. október 16. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1942–651f9.; Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német, 10.903 sz., B.k. 1942, Budapest, 1942. június 12. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9.

versenyszellem ébren tartása sem; sportversenyekre ugyanolyan komoly formában sor került, mint Németországban. 1943-ban a 280 tábor a tábori selejtezők után egymással is összemérte tudását (háromtusa [100m futás, ütőlabda, távolugrás], kézilabda, 4 × 100 m stafétafutás), az országos döntőre ezután szeptember 18–19-én a budapesti Margitszigeten került sor. Az összetartozás érzésének erősítése érdekében egy háromtusa- és egy kézilabdacsapattal a népi német ifjúság is képviseltette magát.¹¹³²

A KLV lebonyolításában elsősorban a DJ lánytagjainak jutott feladat, mivel őket adták kísérőként és táborvezetőként a birodalmi német gyerekek mellé. Hasonlóképpen részt vettek ebben az ifjabb lányok is. A nyári birodalmi német táborok Észak-Erdélyben sportversenyeket és énekversenyt is rendeztek.¹¹³³

Egyes jelentések viszont arra is következtetni engednek, hogy a birodalmi gyerekek magyarországi jelenléte nem minden esetben volt zökkenőmentes, hiszen mind a befogadó magyarországi német családok, mind pedig a magyar közvélemény tapasztalt kellemetlenségeket is. Egy Pest vármegyei főispáni jelentés arról számolt be, hogy a helyi német családok leginkább a birodalmi német gyerekek vallástalanságán ütköztek meg, míg a helybéli lakosság a HJ állandó felvonulásai miatt érezte magát kellemetlenül. Ráadásul ez azért is feltűnő volt, mert a magyar belügyminisztérium minden hazai szervezet számára megtiltotta a felvonulásokat és gyűléseket, így a főispán maga is javasolta, hogy szigorúbban tartassák be a KLV-akció megindításakor ezt a birodalmi német gyerekekre is vonatkozó kötelmet, s attól csak kivételes, ünnepélyes alkalmakkor tekintsenek el. A magyar lakosság gyakran szitkokat zúdított a birodalmi német gyerekekre, és elégedetlenkedett amiatt, hogy amikor a magyaroknak otthon nincs mit enniük, odajönnek a németek még parancsolni is.¹¹³⁴

1944 nyarán Szigetszentmártonban a birodalmi német gyerekek a rendelkezésükre bocsátott római katolikus elemi iskolában levették a kormányzó képét és a falon függő keresztet. Helyükre Hitler képét függesztették ki. Ezt követően a plébános visszaállította az eredeti állapotot, mire a német gyerekek Horthy képét elégették, a feszületet pedig összetörték, faluban pedig gyalázkodó szavakat kiabáltak, és azt, hogy ők nem Magyarországon vannak, hanem Németországban. A székesfehérvári püspök, Shvoy Lajos a történekeért a VKM-től kért elégtételt. A VKM kiküldött osztályvezetője először is azzal nyugtatta a helyieket, hogy a német gyerekek hamarosan hazatérnek, ami meg is történt. Ezzel a püspök azonban nem érte be, és azzal fenyegetett, hogy az összes környékbeli iskola használati engedélyét visszavonja. A VKM szerint ehhez joga volt, de ez megütközést váltott volna ki a német körökben.¹¹³⁵

¹¹³² Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, 24.128. B.kt. 1942, Budapest, 1942. november 28. – MOL, K 149, 651/9. d., K 149–1944–651f9; Aus dem KLV-Lager Piliscsaba. DZ, 15. September 1943, 3. o.; Seidenraupenzucht durch das KLV-Lager in Kistormás. DZ, 8. Juni 1943, 6. o.; Morgenfeier der reichsdeutschen Kinderlandverschickung in Budapest. DZ, 16. September 1943, 4. o.; Sportwettkampf der Reichsdeutschen KLV in Ungarn. DZ, 26. September 1943, 11. o.

¹¹³³ Hasonló akciókra került sor más szervezetek (DAAD stb.) lebonyolításában is, amelyek azonban inkább az iskolai keretekhez kapcsolódtak. Magyar részről a Magyar Iskolások Külföldi Kapcsolatainak Irodája vett részt ebben (elnöke Karafiáth Jenő, Budapest főpolgármestere volt). E szervezetekhez számos egyéni gyermekbefogadási kérelem érkezett be. – PAAA, Budapest 174, Kindererholungsaktion 1940; Jahresbericht über die Mädelarbeit in Ungarn. Jahresbericht über die Jungmädelarbeit in Ungarn. Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn 1942. Politischer Bericht des Landesjugendführers – PAAA, R 100 398.

¹¹³⁴ Pest vármegye főispánjának május havi jelentése a német mozgalmról, 1942. július 18. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–23086; Aus Ungarn, Csávoly, 9. September 1942 – PAAA, R 100 394.

¹¹³⁵ MOL, K 28, 97. cs., K 28–197–1944–25284.

Adott esetben a birodalmi németek jelenléte viszont jótékony hatású is lehetett, mert a DJ atrocitásait nem mindig tolerálták, olykor helytelenítették azokat, illetve leszólták őket. Más esetben viszont maga a DJ panaszkodott, hogy a birodalmi gyerekek nem ügyelnek a magyar viszonyokra, és sok esetben a Volksbund ellenfeleivel tartottak fenn élénk kapcsolatot. Mindez persze elmérgesítette egy adott településen a Volksbund és ellenfelei közötti hangulatot.¹¹³⁶

Az ország hadművelleti területté változásával a KLV-t a német birodalmi ifjúságvezetőség már fordított irányban kívánta működtetni. Az 1944 második felében meginduló keleti menekülési hullámok és szervezett kitelepítések során a RJF felvetette a magyarországi német fiatalok KLV keretében történő németországi elhelyezését. Ennek szervezett megvalósítására már nyilvánvalóan nem kerülhetett sor, de az könnyen lehet, hogy jó néhány népi német ifjú került ez úton „biztonságba.” 1944-től kezdve, a szovjet csapatok megjelenésével az evakuáció is megindult, amelynek során a gyermekek evakuálását a KLV keretében szervezték meg.¹¹³⁷

A birodalmi KLV mellett a magyarországi népcsoport saját KLV-t is végrehajtott. Az akcióra már 1941-ben sor került. Ebben az évben az első – főleg budapesti és Budapest környéki – 500 gyerek július 25-én kelt útra hajóval. Három nappal később indultak Budapestről a szatmári, 30-án a nyugat-magyarországi, 30–31-én a bakonyi gyerekek. 1942-ben 1500 fiatal vett részt „a népiségileg és gazdaságilag szükséghelyzetben lévő területekről: Szatmárból, Bakonyból, Erdélyből és Középső vidékről, Bácskába, Dél-Dunántúlra és kis számban Nyugat-Magyarországra vitték a népi német fiatalokat. Ezenkívül 1942-ben 370 népi népet kárpátaljai ifjú töltötte az egész nyarat Tolnában és a Bácskában. Vagyis olyanokról volt szó, akik anyagilag rászorultak a nyaralásra, és németiségük már kiveszőben volt. Erős német tudatú területekre küldésük tehát indokolt volt.”¹¹³⁸

8.5. DJ és NSDAP AO

Természetes jelenség volt, hogy a magyarországi birodalmi német kolónia is figyelemmel kísérte a hazai német ifjúság fejlődését és tevékenységét. Ez a 30-as években azonban még visszafogott volt, s a hivatalos magyar hozzáállás miatt leplezetten folyt.¹¹³⁹ A 30-as években a magyar kormány még kevésbé tolerálta a birodalmi németek működését. 1935-ben a magyar belügyminisztérium nem akarta elfogadni a Birodalmi Németek

¹¹³⁶ Baranya Vármegye főispánjának jelentése a német nemzetiségi mozgalmakról 1942. augusztusban. Másolat a miniszterelnökségnek. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1942–26361; Beanstandungszettel, Aus Ungarn, D 969/42, Tevel, 13. September 1942 – PAAA, R 100 394.

¹¹³⁷ Veessenmayer távirata a német külügyminisztériumnak. Budapest, 1944. október 4. – PAAA, R 100 961; PAAA, R 100 546.

¹¹³⁸ Kinder aufs Land. DZ, 23. Juli 1941, 4. o.; Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Südostdeutsche Rundschau, 1943/1. sz., 50. o.; Tilkovszky, Volksbund, i. m., 200. o.

¹¹³⁹ 1936-ban például egy budapesti illetőségű német állampolgárságú egyetemi hallgató levelét fogták el a Somogy megyei Bőszénfán, amelyben egy helyi német leányt és a sváb nőket németesítő munkára biztatott. A levél küldője egyébként már korábban is a magyar hatóságok látókörébe került, mint pángermán gyanús személy, mivel korábban a baranyai Mágocson keresett fel sváb lányokat és tartott nekik összejövotelt. Az elfogott levélben teljes leírás volt található egy helyes közösségi est lebonyolítására, versekkel és egyéb szövegekkel, énekekkel. Steinits Irma egyetemi hallgató tevékenysége miatt végül 1936 augusztusában kiutasították az ország területéről. – Jelentés a Miniszterelnökségnek, 8456/1936.VII.res sz., Budapest, 1936. július 23. – MOL, K 28, 116. cs., K 28–217–1936–C–16094.

Egyesületének módosított alapszabályait, mivel az rendkívüli tagként lehetővé tette a magyarországi német kisebbség részvételét. Az ügyben kikérték a külügyminisztérium véleményét is, amely szintén osztotta az aggodalmakat, egyben kitekintést végzett, hogy más országokban tiltják-e a honos állampolgárok tagságát.¹¹⁴⁰

Voltak érintkezési pontok a téli segély kapcsán is, hiszen a birodalmi kolónia akcióját 1939-ben és 1940-ben például a sváb falvakra is kiterjesztették, amit a magyar fél nem nézett jó szemmel. A felhívásokat a német néptársakhoz intézték, ami így vonatkozott a birodalmi németekre éppúgy, mint a népi németekre. A magyar fél az olykor erőszakos gyűjtés ellen is szót emelt. S az sem maradhatott titokban, hogy az AO anyagi támogatásban is részesítette magyarországi „népi német tagozatát”, finanszírozta többek között a *Deutscher Volksbote* című központi Volksbund-lapot. A birodalmi németek Wacker Német Tornaegyesületében (*Deutscher Turnverein „Wacker”*) pedig az ifjú bajtársak számára is sportolási lehetőséget biztosítottak.¹¹⁴¹

A 40-es évekre a kapcsolattartás azonban jóval intenzívebbé vált. A források azonban arra engednek következtetni, hogy ez a kapcsolattartás egyelőre nem volt mindennapi jellegű, s főleg Budapest jelentette a súlypontot. Az együttműködés többnyire abban merült ki, hogy az NSDAP AO rendezvényeire Volksbund-tagok is meghívást kaptak. A rendezvényekről (nyári napfordulók, karácsonyi ünnepségek, hálaadás, filmmatinék stb.) mindenestre nem volt nehéz értesülni, mivel a DZ minden alkalommal közölte azokat.¹¹⁴² Egy 1942. végi jelentés viszont már aggódva említette, hogy az idők során a Volksbund és az NSDAP AO között egyre több „közvetlen érintkezési felület alakult ki”. Az érintkezés leginkább a HJ és a DJ ünnepélyei, tornagyakorlatai, a téli segélyakció, a közös kirándulások, közös évfordulók és győzelmi ünnepségek, nyelvtanfolyamok formájában valósult meg. Ennek ellenére úgy látták, arra addig nem volt példa, hogy a két szervezet között a szervezés terén is hivatalos együttműködés jöjjön létre. 1942. szeptember végén megállapodás született a kulturális tevékenységek összehangolására, amelyet a magyar megfigyelők „a későbbi kollaboráció felé vezető első lépésnek” tekintettek. A megállapodás alapján a német hangversenyek, KdF-előadások, sétakirándulások, gazdasági és kulturális vendéglőadások és hasonló rendezések ügye közös igazgatás alá került. A közös bizottság Joseph Greppmayer vezetése alatt állt, és a KdF-bizottság, valamint a Volksbund kultúrpropaganda-bizottság képviselőiből került ki. A bizottság közös költségvetéssel és közös propagandával szervezte rendezvényeit. E megállapodást fokozatosan tovább akartak fejleszteni. Ennek keretében 1943 tavaszától kezdve közös kirándulásokat, hajóutazásokat és a szokásos nyári szórakozásokat is együtt rendezték.¹¹⁴³ Folyamatban volt a Volksbund és az AO könyvtárainak egyesítése a Német Tudományos Intézet védnöksége alatt. Az NSDAP AO a Volksbund iskolái után is érdeklődött, hiszen saját iskolája csak Budapesten volt, így a fővároson kívüli támaszpontok ifjúsága számára a Volksbund iskoláit kívánták oktatási intézményként használni. Az intenzívebb kapcsolattartást a szász

kérdéssel, vagyis a Volksbund radikalizálódásával hozták összefüggésbe. Néhányan a Volksbund legfelsőbb vezetéséből is szoros kapcsolatokat áptak az AO-val. Basch perében maga ismertette, hogy a helyi NSDAP és SA szervezetekkel kölcsönös kapcsolat állt fenn, kölcsönösen képviseltették magukat egymás rendezvényein.¹¹⁴⁴

8.6. Összegzés

A háború idején a magyar–német ifjúsági kapcsolatok a megszokott mederben folytak tovább. A Levente otthonépítési törekvéseinek HJ általi támogatása, valamint a Német Ifjúság Hadikönyvtárának magyarországi megjelentetése pedig tovább erősítették a HJ pozícióit Magyarországon. A kis lépések „politikája” volt ez, ami kevésbé zavarta a magyar ifjúsági vezetést, mint a látványos események, de általa a HJ észrevétlenül nyert mind nagyobb teret. Az 1940-es látogatások azonban azt is megmutatták, hogy Magyarország jóval alárendeltebb szerepet játszott a régióban, bár a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás még egyszer utoljára ismét lendített egyet az ifjúsági kapcsolatok szekerén. A magas rangú látogatások jelezték, hogy Németország számára továbbra is fontos partner. 1940-ben több csoport érkezett Magyarországra, amelyek a korábbi lehetőségekhez képest jóval intenzívebb kapcsolatba léptek a magyarországi német ifjúsággal. Möckel HJ-törzsvezető látogatása mindenestre a DJ engedélyezése körüli, továbbra is meglévő nézeteltéréseket is láthatóvá tette. A további revíziós eredményekért Magyarország viszont rákényszerült arra, hogy ezen a téren is mind több engedményt tegyen. Bélyd németországi útjának lemondása, és az olasz kártya további kézbentartása pedig azt jelezték, hogy Magyarország két vasat tart a tűzben, és látszólag megpróbál ellenállni az ifjúsági kapcsolatok terén is egyre erősödő német befolyásnak. A magyar ifjúságról és vezetéséről alkotott valódi német véleményt felfedő HJ-sajtótermékek pedig további óvatosságra intettek. 1943-tól már látványosan csökkent a kapcsolatok intenzitása, de Kokas Eszter Levente-lányvezető németországi látogatása és Axmann 1944-es magyarországi vizitje még mindig jelentős események voltak. A magyarországi NSDAP a 40-es évekre már jól bejáratott tevékenységet folytatott. Az ország területi gyarapodása révén struktúrája jelentősen változott, ami így elnyerte végleges formáját. A Hitlerjugend szintén a megszokott formában működött.

A magyarországi németiségnek már régen dédelgetett álma volt egy saját, önálló ifjúsági szervezet létrehozása, amely a szigorú magyar nemzetiségpolitika és a németiség lanyhuló identitása következtében az egyetlen hatékony lehetőséget biztosíthatta volna ahhoz, hogy az asszimilációs folyamatokat lefékezzék, megállítsák és visszafordítsák. A német egyetemi és főiskolai hallgatókat tömörítő, tulajdonképpen nem törvényesen működő Suevia-egyesület a Bleyer-féle Népművelődési Egyesület egyetlen és meglehetősen szegényes eredménye volt ezen a téren.

A Bleyer idején is folyamatosan célként kitűzött ifjúsági szervezetet végül már egy fiatalabb és elszántabb generáció hozta létre, amely ugyan élesebb hangot ütött meg

¹¹⁴⁰ Csehszlovákiában, Svájcban, Lengyelországban nem tiltották a rendkívüli tagságot, a környéken korábban Ausztria vezetett be tilalmat. A belügyminisztérium előterjesztéséről szóló miniszterelnökségi ügyirat, 16.019. sz., 1935. augusztus 2. – MOL, K 28, 107. cs., K 28–1937–208–15437.

¹¹⁴¹ Másolat a 15.25x/1939.VII.res. B.M. sz. iktatmányról, Budapest 1939. október 20 – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7. és A Magyar Királyi belügyminiszter 47.172/1940. B.M.V. számú körrendelete, Budapest, 1940. Február 3. – MOL, K 63, 196. cs., K 63–1940–21/7; Németországi propaganda Magyarországra. – MOL, K 64, 71. cs., K 64–1937–21.

¹¹⁴² Vö. a MOL, K 28, 107. cs. Rendőrségi jelentéseit ilyesfajta összejövetelekről.

¹¹⁴³ Másolat a 21.461/1942. VII. res. B.M. számú iktatmányból – MOL, K 63, 204. cs., K 63–8321–1942–21/7.

¹¹⁴⁴ Uo.; A Magyar Királyi Rendőrség Soproni Kapitánysága, Másolat az 5288/1943. VII. res. B.M. számú iktatmányból, Sopron, 1943. március 12. – MOL, K 28, 96. cs., K 28–194–1943–20693; Másolat a 7620/1943. VII.res. B.M. számú iktatmányról, Budapest, 1943. június 2. – MOL, K 28, 108. cs., K 28–1943–209–24384; Seewann–Spannenberger, i. m., 309–310. o.

a magyar kormányzattal és politikai elittel szemben, de eleinte – a birodalmi befolyás alacsony szintje idején – még kész volt a kompromisszumokra, amelyekre a magyar vezetés csak kényszer árán volt kapható. Az ifjúság terén az első engedményt a Volksbund alapszabályzata adta, amely az UDV-val ellentétben 24 helyett 18 éves kortól végezhetette a német ifjak gondozását. A Volksbund megalapítása után két évvel a magyar politika a revízió újabb eredménye után mutatott csak hajlandóságot arra, hogy az ún. népcsoportegyezményben a németeknek olyan kollektív jogi státust is biztosítson, amilyennel a szomszédos országok német nemzetisége adott esetben már évek óta rendelkezett. Az egyezményben Magyarország a nemzetközi jog porondján kötelezte el magát arra, hogy engedélyezze a Volksbund számára ifjúsági szervezete létrehozását. Ez még nem is lett volna probléma, hiszen ez a magyar vezetés régi restanciája volt a magyarországi német kisebbséggel szemben. Komoly csapás volt viszont, hogy e szerződésben azt is vállalta, amit korábban – egyébként helyesen – oly kitartóan akart megakadályozni, vagyis hogy nem gördít akadályt az elé, hogy mind a Volksbund, mind pedig a DJ a nemzetiszocializmus jegyében élje saját életét. Utóbbi pont besúríása németországi és nem a Volksbund felől érkező nyomásra történt, és egyúttal jelezte, hogy a magyarországi németek szervezete a németországi szándékoknak megfelelően – a régióban utolsóként – Berlin szinte korlátlan befolyása alá került. A Volksbund egyre radikalizálódó vezetése pedig nem tudott és többségében már nem is akart szembefordulni a birodalmi elvárásokkal. A Volksbundnak pedig egyértelműen a DJ volt az a tagozata, ahol a nemzetiszocialista eszmével leginkább teret nyert. Ez a jövőre nézve óriási veszélyeket rejtett magában. Egy jobban átgondolt, a hazai németek felé idejekorán engedményeket és gesztusokat tevő kisebbségi politika segítségével a hazai németeket ugyanis meg lehetett volna tartani az államhűség és a lojalitás oldalán. Egy ilyen konstelláció esetén pedig a nemzetiszocializmus hatását is sokkal inkább távol lehetett volna tartani a hazai német kisebbségtől.

A DJ felépítésében nagy szerepet játszott az anyaország ifjúsági szervezetének, a Hitlerjugendnek az alapulvétele. A magyarországi német ifjúság 30-as években még lapangó birodalmi kapcsolata a 30-as évek végére, de különösen a 40-es évek végére jelentősen megélénkültek. A német ifjak birodalmi látogatásai, illetve a birodalmi tanfolyamokon való részvétel jelentősen elősegítették a DJ felépítését és rendszeres tevékenységi formáinak kialakítását. A leglátványosabb kapcsolatot mégis a Magyarországon nyaraló birodalmi gyermekek ezreinek fogadása jelentette, amely talán mindennél erősebb hatással volt a DJ tagjaira.

9.

ÖSSZEGZÉS

Az egyes fejezetek végén található rövid összefoglalások után itt egy olyan végösszegzésre teszünk kísérletet, amely szakít a korábban alkalmazott kronológiai tagolással, és az egyes részterületek eredményeit olyan folyamat részeként mutatja be, melynek kezdete a HJ előtti időszakra tehető, végét pedig a háborús vereség képezi. Ez lehetőséget ad arra, hogy a Hitlerjugend külföldi kapcsolatait, illetve annak összetevőit egy másik nézőpontból is megvizsgálhassuk az ifjúsági kapcsolatok folyamatrendszerében. Így még egyszer nyilvánvalóvá válik, hogy a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységét nem lehet önmagában szemlélni.

9.1. A kutatás szükségességéről

A historiográfiai bevezető egyértelművé tette az olvasó számára, hogy a Hitlerjugend kapcsolatai a mai napig nem kerültek a Hitlerjugend történetét vizsgáló kutatások középpontjába. Az eddigi történeti irodalomból mindössze három monográfia érintette – azok is csak részben – e kérdéskört, míg két másik a német határokon túli Hitlerjugend történetét dolgozta fel. A bevezetőben tárgyalt további szakirodalom pedig mindössze apró mozaikokkal foglalkozott. Ennél is szerényebb a rendelkezésre álló kiindulási pont a magyar nyelvű feldolgozások tekintetében. A kutatás jelen állapota világossá teszi tehát, hogy a Hitlerjugend kapcsolatai eddig a történeti kutatás hiányterületét képezték, olyan fehér foltot, amelynek kitöltése kézenfekvő feladatnak bizonyul. Így e munka túlnyomó része alapkutatásnak minősül, és új kutatási eredménynek számít.

Mire is volt jó azonban ez a hézagpótlás? Mindazon túl, hogy a múltnak ezáltal egy újabb szelete válik láthatóvá, e munka hozzásegít minket ahhoz is, hogy a náci hatalomgyakorlás és hatalompolitika újabb, eddig ismeretlen, ámde annál fontosabb jellemzőjével ismerkedjünk meg. A HJ kapcsolatainak feltárása ugyanis egyértelművé teszi, hogy az ifjúság „megfelelő szellemben” való nevelése és felkészítése mellett, ezt az egyre terebélyesebbé váló ifjúságot bizonyos külpolitika célok elérése érdekében is alkalmazni lehetett, legyen szó akár békeszínlelésről, európai békemegőrzésről, az európai vezetős szerep mind több területen megnyilvánuló aláátamasztásáról, a bolsevizmus elleni harc, vagyis tulajdonképpen a német háborús célok szolgálatáról. Mindezek elősegítésére a Hitlerjugend pedig egy nagyon is komoly alrendszerként hozott létre.

9.2. Tartalmi ívek

9.2.1. Az ifjúsági kapcsolatok szellemisége

Az ifjúsági kapcsolatok teljes spektrumán végigtekintve megállapítható, hogy a 30-as évekig nem érvényesült egyirányú ideológiai hatás. A német ifjúsági mozgalom sokszínűségének záloga éppen ebben a pluralizmusban rejlett, mely a legtöbb csoportnál politikai síkon is megmutatkozott. Vagyis a csoportok nem tették le a voksukat egyik vagy másik politikai erő mellett (kivéve a pártok ifjúsági szervezetei), ezt a tagság egyéni megítélésére bízták. Mindazonáltal törekedtek arra, hogy a csoportok legfelsőbb vezetése politikailag kiegyensúlyozott legyen. A politikai nézetek arányát tekintve azonban már jelentős konzervatív túlsúly érvényesült. A népközösség és az organikus állam eszméje a világháború előtt ifjúsági mozgalom tradícióira alapozottan továbbra is jelen volt a csoportok életében, s összekötő kapcsot képzett az első világháború után kialakult politikai rendszer elutasítása is.

A népközösség ápolása ekkor viszont még jól megfért a kihívó jelleget nélkülöző felépítéssel, az önállóságot őrző habitussal. Az egyleti csoportok befelé fordulóak voltak, sok esetben misztikusnak nevezhető nevelési közösséget képeztek, a külső befolyás teljes kizárására törekedtek. Önállóan vezetett autonóm társaságokat alkottak, nem kívánták tagságukat és befolyásukat sem Németországon belül, sem annak határain túl a végletekig szélesíteni. Az *Egyleti Ifjúság* többsége számára az efféle törekvések – így a például az ezeket megtestesítő NSDAP és a Hitlerjugend alaptermészete és tevékenysége – sértették a jó ízlés határait. Nem nézték jó szemmel, hogy a Hitlerjugend a társadalom széles rétegeinek lefedésével tömeges tagságra törekedett.

Ez a felfogás jellemezte az ifjúsági mozgalom külföldi ifjúsággal ápolat kapcsolatait is. Bár sok esetben nem tudták félretenni a német „nagyágérzetből” fakadó megnyilvánulásait, a weimari évek ifjúsági csoportjai mégis nagy őszinteséggel, baráti szándékkal, még ha nemritkán nacionalizmusként értékelhető buzgalommal is közeledtek a partnerországok ifjúságához. Érdemes talán még egyszer felidézni *Ernst-Michael Jovy* összegzését az egyleti csoportok és a HJ szemléletbeli különbözőségéről: „Az idegen népekhez fűződő kapcsolat alapvető különbsége a nemzetiszocializmus és az ifjúsági mozgalom között abban áll, hogy a nemzetiszocializmus politikai szempontokból kiindulva mérlegeli a szövetséget vagy az ellenségességet, míg az ifjúsági mozgalom érzelmi alapon ragadja meg, és veszi fel a lényegével rokont.”

A Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységének kezdetben nagyon egyszerű szándékai voltak. A népiségi tevékenységbe való bekapcsolódás mellett a HJ erejéből nem futotta arra, hogy a csoportjai által felkeresett országokban az ott élő német ifjúság mellett más nemzetiségek ifjúságával is kapcsolatba lépjen. Az erre irányuló szándék teljesen hiányzott a korai évek tevékenységéből. A népiségi munka is jelentős eltéréseket mutatott a német ifjúsági mozgalom nagy része által megvalósított gyakorlattól. A Hitlerjugend ugyanis nem nyújtott önzetlen támogatást a határokon túl élő németeknek, nem törekedett arra, hogy az igényeknek megfelelően alakítsa ezt a tevékenységi formáját. A nemzetiszocialista világnézet ellentmondást nem tűrő, diktatórikus jellegéből adódóan a Hitlerjugend meggyőződéssel hitte, hogy a német népiség megtartásának egyetlen célra-vezető módja, ha ezt a tevékenységet a nemzetiszocialista tanok alapján folytatják. Ez ma-

gyarázta azt, hogy a Hitlerjugend élesen elzárkózott az olyan szervezetekkel való együttműködéstől, amelyek ugyan hatalmas tapasztalatokkal rendelkeztek a népiségi munka terén, de nem voltak hajlandók egy platformra helyezkedni sem a Hitlerjugenddel, sem pedig az NSDAP-val. A HJ kérlelhetetlen következetessége folytán a partnerszervezetekre folytonos nyomás neheztelt az ideológiai hasonulás teljes végrehajtása céljából.

1933 után a birodalmi határokon túli német ifjúsággal fennálló kapcsolatok ugyanebben a mederben folytak tovább. Most már Németország erejének birtokában rájuk is egyértelműen vonatkozott Rudolf Hess oly sokat hangoztatott szlogenje: „Németnek lenni annyi, mint nemzetiszocialistának lenni.” Ennek értelmében a Hitlerjugend – csakúgy, mint anyapártja, az NSDAP – mindent elkövetett azért, hogy „gleichschaltolja” a külföldön élő birodalmi német ifjakat. Hasonló célokat követett a népi németek ifjúságánál is. Míg azonban az első csoport tekintetében a HJ szinte minden országban sikeresen lépett fel célja megvalósítása érdekében, addig a népi német ifjúságokat csak részben tudta a nemzetiszocializmus és saját befolyása alá vonni. A megkülönböztetés végett mindenhol Német Ifjúságnak nevezett szervezetek ugyanis csak Európában jöttek létre, s az ő esetükben sem sikerült maradéktalanul elérni a célokat.

A külföldi ifjúságokkal ápolat kapcsolatok terén gyökeres változás következett be az 1933 előtti időszakhoz képest. A Hitlerjugend nem akarta eltérni, hogy az új Németország képviselőiben továbbra is a korábbi ifjúsági mozgalom egyelőre még működő csoportjai tartsák a kapcsolatot az idegen országok ifjúságaival. Ez azonban nem ment gördülékenyen, így a külföldi fiatalokkal fennálló kapcsolatok intenzitása átmenetileg visszaesett. A Hitlerjugend tagjai ezen a téren ugyanis sem felkészültek nem voltak, sem pedig tapasztalatokkal nem rendelkeztek, a HJ-ba lassanként betagozódó egyleti csoportokkal szemben pedig bizalmatlanok voltak, így nem akarták őket külföldre küldeni. Sok esetben a korábban fennálló kapcsolatokat sem lehetett azonnal áthangszerelni a Hitlerjugendre. Amint azonban a Hitlerjugend megteremtette eredményes külföldre jutásának feltételeit, a kétoldalú ifjúsági kapcsolatok újra virágzásnak indultak, s a termékleszüretelése már csak a HJ illetékessége volt.

Bár a külkapcsolatokban részt vevő ifjak száma nem vagy csak minimális mértékben haladta meg a korábbi időszak szintjét, a kapcsolatok azonban sokkal szélesebb körben jöttek létre, mint az korábban jellemző volt. A háborúig terjedő időszak – egy-két nagyobb nemzetközi rendezvénytől eltekintve – a bilaterális ifjúsági kapcsolatok időszaka volt, melyek során a Hitlerjugend jól megfontolt és taktikus fellépést tanúsított. A nyílt színen mindvégig háttérbe szorította a rasszista, felsőbbrendűségi és antiszemita felhangokat, ellenben szerénységgel, határozottsággal, fegyellemmel és előzékenységgel akart és tudott hatást elérni. A népek kölcsönös megértésének propagálása, a béke minden áron való középpontba állítása elfedte a HJ külföldi tevékenységének rejtett értelmét: a szimpátia megszerzését, a befolyásszerzést, esetleges kémkedést, a nemzetközi viszonyokban való jártasságot, azaz egy nagyhatalomhoz méltó pozíció kivívását és e pozíció hosszú távú megtartását. Bár a 30-as évek a kis lépések „politikájaként” aposztrofálható, a Hitlerjugend így is jelentős lépést tett a felé az ekkor még nyíltan be nem vallott cél felé, hogy Európa első számú és vezető ifjúsági szervezetévé váljon, amely erős pozíciókkal rendelkezik a partnerországok fontosabb ifjúsági szervezeteiben.

A háború kitörése után ezt a vezető szerepet a Hitlerjugend már nyilvánosan is felvállalta. Ez a szerep nem csak abban mutatkozott meg, hogy Németország időközben szinte egész Európát uralta. Bár ez előnyös kiindulópont volt ahhoz, hogy ezt kiemelt pozíciót

a partnerországok ifjúságai is elismerjék. Az is fontos, hogy ezt a vezető szerepet a HJ az európai ifjúsági ügyek alakításában is érvényesítette. A kétoldalú kapcsolatokról a multilaterális együttműködésekre helyeződő hangsúly ezt pedig teljes egészében alá is támasztotta. Míg végül az európai ifjúsági összefogás sem szolgált mást, mint a közös harcot a bolsevizmus ellen, és ezen keresztül Németország katonai céljait.

9.2.2. Az ifjúsági kapcsolatok szervezeti keretei

A német ifjúsági mozgalom külkapcsolatai az első világháború által okozott megtorpanástól eltekintve stabilan fejlődtek. A Vándormadár mozgalom első próbálkozásai során, a kezdeti időszakban tett utak és az azokon résztvevők alacsony száma miatt, de leginkább ezen ifjúsági mozgalomnak a végtelenségig megszervezett és merev polgári világtól való generációs elfordulásából adódó szabadossága következtében nem vált szükségessé, hogy a külföldre irányuló utak számára komolyabb szervezeti struktúrát alakítsanak ki.

Az ifjúság külpolitikai aktivitása az első világháború utáni időszakban jelentős emelkedést mutatott, a 20-as évek végére és a 30-as évek elejére pedig már számottevő méreteket öltött. A mind több és egyre nagyobb létszámú, külföldre utazó német ifjúsági csoport körében mind fontosabbnak ítélt külföldi munka kétfajta strukturális változást eredményezett. Egyrészt az egyes ifjúsági szervezeteken belül kifejlődtek olyan speciális szervezeti formák (például külkapcsolatokért felelős személyek, osztályok hivatalok stb.), illetve apparátusok, amelyek célja e munka minél koordináltabb és minél szervezettebb elvégzése volt. Másrészt szükség volt egy olyan szervezetek feletti, a teljes ifjúsági mozgalmat (vagy legalábbis annak nagy részét) átfogó szervezeti struktúra kialakítására, amely az egyes ifjúsági csoportok külföldi útjait tanáccsal, információval és nem utolsósorban anyagi támogatással segítette, mindazonáltal a minőség fenntartása érdekében ellenőrizte is őket. Ebben segítettek a *Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága* és a *Német Pedagógiai Kirendeltség*, s ekképpen kezdte meg működését 1925-ben az *Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve is*. Ez az 1933-ra immár sokéves tapasztalat egyúttal azt is eredményezte, hogy jól bejáratott rendszerben állt össze minden külfölddel kapcsolatos tevékenység az előkészítéstől, a megszervezésen át a lebonyolításig, s így az ifjúsági csoportok egyre nagyobb számban és egyre többször látogattak külföldre. Ez még akkor is így volt, mikor a gazdasági világválság kényszerűen negatív irányban hatott ezekre a folyamatokra.

Nagyon hasonló folyamatok játszódtak le a Hitlerjugendben is. Az első évek tevékenysége és a puccs utáni újjáéledést követően 1928-ban jött létre a *Hitlerjugend Határvidéki Hivatala*, amely megpróbálta a HJ külkapcsolatait koordinálni és fejleszteni, illetve elérni azt, hogy ez a tevékenység a szervezeten belül minél nagyobb rangot kapjon. A Hitlerjugend arra is jó példát nyújt, hogy miként gyakorolhatott kitörölhetetlen hatást a szervezetre egy-egy mértékadó személy. Rudolf Schmidt, aki azon túl, hogy a Határvidéki Hivatal spiritus rectoraként mindezt nagy elkötelezettséggel koordinálta, és megteremtette a HJ-en belüli intézményi kereteket, arra törekedett, hogy a HJ teljes szervezetében, sőt azon túl is felébredje az érdeklődést a szomszédos országok német ifjúsága iránt. A külföldi kapcsolatok fejlődését jelezte az is, hogy a Határvidéki Hivatal több lépcsőben bővítették. Mivel az ifjúsági mozgalom felett álló szervezeti struktúrába a Hitlerjugend antidemokratikus szellemisége miatt nem illeszkedett, így megszabadult annak kötelmeitől, azonban így a vele járó hasznát sem élvezhette.

A szervezeti keretek további bővülése tulajdonképpen megelőzte a HJ növekedését, de érdekes módon ez egyelőre nem jelentette a külkapcsolatokért felelős apparátus bővülését. Éppen ellenkezőleg: rövid időre a HJ külkapcsolatai önálló szervezeti egység nélkül maradtak. 1933 januárjától ennek az aktivitásnak azonban ismét állandó helye volt a HJ legfelsőbb vezetésében (Külügyi és Jogi Osztály), s a külkapcsolatok újbóli felértékelődését jelezte, hogy irányítását a HJ második embere, Carl Nabersberg látta el. Az NSDAP hatalomra kerülése után kitágult a horizont, így a hivatal immár nemcsak határ menti kérdésekre koncentrált, hanem az idegen országokkal fennálló kapcsolatokra is. A szervezeti keretek 1935-re kristályosodtak ki teljességükben, mikor is 1935-ben az osztály – a Birodalmi Ifjúságvezetőség minden más osztályával együtt – hivattalá avanzsált, s különvált a Jogi Hivaltaltól. A *Határvidéki és Külügyi Hivatal* tehát már csak a HJ külföldre irányuló tevékenységének szentelte energiáját.

1938-ban a hivatal két részre osztották: ettől kezdve a Határ- és Néppolitikai Hivatal kezelte a német népiségi ügyeket, így a népi németekkel való kapcsolattartást és a határvidéki tevékenységet, míg a Külügyi Hivatal ápolta a HJ nemzetközi kapcsolatait. E nyilvánvaló különválás a 30-as évek végére mindkét terület munkájának felfutására enged következtetni, s ezért válhatott időszerrűvé őket szervezetiileg is különválasztani. Ez egyben azt is jelezte, hogy a külföldi és népi németek gondozása mellett a 30-as évek végére már mind minőségében, mind mennyiségében egyenrangúvá vált a más népek ifjúságával fennálló kapcsolatrendszer. A Hitlerjugend külkapcsolatainak csúcspontján mindkét hivatal kiterjedt apparátussal rendelkezett. Az 1933 előtti szerény előzmények után szervezeti téren nagyfokú előrelépést jelentett, hogy a külügyi tevékenység a HJ területi szervezeti struktúrájában is megjelent, azaz a HJ-területek és -járások szintjén is kiépültek a külügyi osztályok. A központi hivatalok mellé társultan végezte munkáját a Hitlerjugend Külföld Területe, amely a külföldön élő birodalmi kolóniakon működő Hitlerjugend-szervezetek országos ifjúsági vezetősegeit fogta össze.

A két hivatal vezetőit, illetve magas beosztású munkatársait a BIV összekötő embereiként megtaláljuk mindazoknál a hivataloknál és szervezeteknél, amelyek szintén érdekeltek voltak a külföldre irányuló tevékenységben. Így természetesen együttműködés alakult ki a külügyminisztériummal, más minisztériumokkal, az *NSDAP Külföldi Szervezetével*, *Külpolitikai Hivatalával*, *Gyarmatpolitikai Hivatalával*, a *Ribbentrop-ügyosztállyal*, a *Német Akadémiai Csereszolgálattal* vagy éppen a *Birodalmi Gyarmatügyi Szövetséggel*. A Hitlerjugend illetékes szervei tulajdonképpen minden nemzetközi kapcsolatokban érdekelt állami és pártszervvel kapcsolatban álltak.

A háború miatt azonban a HJ birodalmi vezetése is karcsúsításon esett át, ami különösen 1941-től éreztette hatását, amikor is a két hivatal ismét összevonták. Bár ez a struktúra a háború végéig már elvben nem változott, a munkát azonban a mind krónikusabbá váló személyi hiány miatti ad hoc összevonások tovább nehezítették. Hasonló változások zajlottak le az alsóbb szinteken is, a nők alkalmazása a háború vége felé egyre gyakoribbá vált.

A Hitlerjugend külügyeit összefogó grandiózus szervezeti struktúra nem volt egyedi jelenség a Harmadik Birodalomban, mely egyben azt is jelentette, hogy már a teljes német állam felsorakozott az egyre inkább államifjúsággá váló Hitlerjugend mögött. Ebből kiindulván pedig megállapítható, hogy mind általában véve, mind pedig speciálisan a külügyek terén a Hitlerjugend már rég nem csupán ifjúsági mozgalom volt.

9.2.3. Az ifjúsági kapcsolatok résztvevői és felkészítésük a külkapcsolatokra

A német ifjúsági mozgalom kezdetétől egészen az 1920-as évekig viszonylag behatárolt volt azoknak a fiataloknak a száma, akik külföldi utakon vettek részt. Így egyelőre nem bizonyos kiválasztási módszerek határozták meg a kiutazók körét, hanem inkább az anyagi lehetőségek. A külföldre látogató fiatalok kiválasztásának szükségessége akkor merült fel először, amikor ezek az utak általános jelenséggé váltak. Az 1920-as évek legvégén már több ezer fő utazott külföldre, ami egyre inkább szükségessé tette valamiféle mérce felállítását, főleg azután, hogy az állami támogatás igénybevételével már az anyagi háttér sem bírt akkora szelektáló hatással. E támogatás révén lehetővé vált azonban, hogy kevésbé tehető, de elkötelezett és művelt, adott esetben nyelvismerettel rendelkező fiatalok is eljussanak külföldre. A jobb lehetőségek ellenére a külföldi utak túlnyomórészt továbbra is a fiúifjúság kiváltságai maradtak.

Az 1920-as évek közepétől egyre jobban érvényesülő szabályozás a kiutazó ifjak kiválasztását is erősen determinálta. Egyre inkább megvalósulhatott, hogy az utakat képzett vezetők vezessék, akik tisztában voltak egy csoportos külföldi út technikai lebonyolításával, megfelelő ismeretekkel rendelkeztek a meglátogatandó országról, ismertek valamilyen idegen nyelvet, és felelősséget éreztek a vezetett csoport iránt. A megfelelő vezetők utazás előtt egyben felkészítették az egyes résztvevőket is, akik ezáltal szintén ismereteket szereztek a meglátogatandó területről. Vagyis az ifjúság által külföldre tett látogatások a szimpla szórakozási lehetőségéből valódi tanulmányutakká alakultak át.

Bár a Hitlerjugend nem kapcsolódott be ebbe az egyesületek feletti rendszerbe, de az utakra való felkészítés egyre inkább itt is meghonosodott. A Hitlerjugendre is jellemző volt, hogy a külkapcsolatokban elsősorban a fiúk vettek részt, közülük is az idősebbek, míg a lányok egy-két kivételtől eltekintve e téren egyáltalán nem jutottak szerephez. Igyekeztek szem előtt tartani azt a szempontot is, hogy lehetőleg mindig más résztvevőkkel szervezzenek határ menti utakat, hogy minél szélesebb körben terjedjen a külföldre irányuló tevékenység eszméje. A HJ soraiban 1933 előtt különösebb válogatást nem tartottak a külföldre indulók körében, már csak a jelentkezők alacsony létszáma miatt sem. Ez leginkább az anyagi problémákból fakadt, de adott esetben az érdeklődés hiányából is.

Az utakra leginkább HJ-korban lévő gyermekeket vittek el, de számtalan esetben volt példa arra is, hogy egyetemi hallgatók is részt vettek azokon. A részt vevő fiatalokat életkor szerint készítették fel a külügyi tevékenységre. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az alsóbb korosztályok számára „politikamentes” képzést tartottak, vagyis 14 éves kor alatt nem ismertették a szövevényes nemzetközi konstellációt, a képzés inkább ismeretterjesztő foglalkozásokat jelentett. Az idősebbek elméleti oktatása mellett a szokásos, Hitlerjugendben uralkodó képzési formákhoz képest fontosabb szerepet játszhatott az, hogy az ifjakat felkészítsék az ilyesfajta utakkal kapcsolatos tennivalókra. A gyakorlati és elméleti ismeretek közvetítése mellett szükséges volt gondot fordítani a megjelenésre is: az egyenruha-viselés és a fegyelmezettség terén. Az általános szabályok mellett országonként különböző lehetett, hogy a munka során mire helyezték a legnagyobb hangsúlyt. A HJ sikeres külügyi tevékenységének lényegét mégis leginkább a gyakorlatban látta, így az előadások mellett a konkrét kapcsolattartásra, utak megtételére ösztönözte a fiatalokat.

1933 után a Hitlerjugend a kezdeti pangás után nagy számban küldött fiatalokat külföldre. Ez a tény egyúttal szükségessé tette egy összetettebb szelekciós rendszer kiépítését, ami az évről évre kb. egymillióval növekvő, hatalmas tagság esetében nemcsak arra nyújthatott garanciát, hogy a korábban is megmutatkozó „vad vándorlásoknak” minden korábbinál sikeresebben vegyék elejét, hanem arra is, hogy a Hitlerjugendbe tömegesen bekerülő, korábban az Egyleti Ifjúság csoportjaiban vagy más ifjúsági szervezetekben aktív fiatalokat felülvizsgálják abból a szempontból, hogy alkalmasak-e az új Németország képviselőire külföldön. Ezért elvárásaként fogalmazódott meg, hogy a most már a teljes Németországot jelképező nemzetiszocializmus mellett egységesen kiálljanak, és kellő ismeretekkel rendelkezzenek ahhoz, hogy azt képviselni tudják. A HJ-tagok felkészítése minden korábbinál komolyabb formában történt, és már nem elsősorban csak a kiutazó fiatalokra összpontosult, hanem minden egyes HJ-tagra. Mindezt persze az a tapasztalat váltotta ki, hogy az átlag HJ-tag igen szegényes ismeretekkel rendelkezett. Ez azért is elgondolkodtató volt, mert különösen a kezdeti években – a német diplomáciai célok alátámasztására – mindenképpen visszafogott fellépést vártak el a német fiataloktól, akik nem kihívó magatartásukkal, hanem képzettségükből és műveltségükből fakadó szellemi fölényükkel tudtak az idegen országok ifjai fölébe kerekedni.

Az új felkészítési rendszer alkalmazta mindazt, ami korábban is jellemző volt, viszont ezt a HJ a saját szükségletek alapján átformálva fejlesztette szinte a tökéletességig. Ennél is fontosabb volt azonban, hogy a Hitlerjugend képes volt ezt a rendszert sokmillió tag esetén is hatékonyan működtetni. A számtalan központi, illetve területi szinten kiadott felkészítő anyaggal segített iskolázás három szintje lehetőséget biztosított az eltérő képzettségi szintek eléréséhez, akár külföldi és határvidéki referensek, akár HJ-vezetők, akár a szélesebb tagság álltak a középpontban. E felkészítésnek nagy előnye volt, hogy a külfölddel kapcsolatos speciális ismeretszerzést elősegítő fórumok mellett ez a tematika – szinte észrevétlenül – tulajdonképpen a mindennapi HJ-szolgálat részévé vált. Mindemellát a HJ viszont továbbra is vallotta azt az elvet, hogy a külfölddel kapcsolatos iskolázás leghatásosabb eszköze mégiscsak a közvetlen élmény- és ismeretszerzés. Ez a jól bejáratott rendszer a háború első szakaszában még változatlan formában fennmaradt, később viszont mind a személyi kapacitások hiánya miatt, mind pedig a külkapcsolatok ellaposodása, illetve azok változó célkitűzése miatt lassan elsovadt.

9.2.4. Az ifjúsági külkapcsolatok ellenőrzési mechanizmusai

Az ifjúság külkapcsolatainak hajnalán a külföldre utazó csoportok és az utakon részt vevő fiatalok száma alapján még nem tette szükségessé, hogy az egyes szervezeteken belüli kontrollon kívül egy a teljes ifjúsági mozgalomra kiterjedő ellenőrzési rendszer létesüljön. Ennek az ideje is a 20-as évek közepén érkezett el. A külföldi utakon részt vevő csoportok és ifjak felkészítését segítő és támogató szervezetek egyúttal mind több ifjúsági csoportra kiterjedő ellenőrzési rendszert is jelentettek. Az Ifjúsági Határvidéki Munka Közvetítőszerve és Német Ifjúsági Szövetségek Birodalmi Bizottsága által kibocsátott irányelvek megteremtették a feltételét annak, hogy ezek az utak minél eredményesebbek legyenek, a jól megszokott német fegyelemmel és olajozottsággal működjenek. Az előkészítés során nyújtott segítségért elvárt beszámolási kötelezettség ahhoz is hozzájárult, hogy az ellenőrzési mechanizmus a felkészítéssel együtt minél tökéletesebben működjön.

A Hitlerjugend esetében viszonylag később honosodott meg némi ellenőrzés. Már a 20-as években is megpróbálták ugyan némi hatást gyakorolni – akár központilag, akár a HJ egyes területi szervei révén – arra, hogy a HJ csoportjai jó felkészültséggel induljanak útra, s ajánlásokat fogalmaztak meg a külkapcsolatok lefolytatása és főleg annak kívánatos irányai kapcsán, a kiutazók kis létszáma miatt komolyabb ellenőrzési mechanizmus viszont nem honosodott meg. A 30-as évek elejére a HJ létszámának növekedése és talán a külföldre utazók számának emelkedése miatt a Hitlerjugendben is felütték fejüket olyan jelenségek, amelyek ellen a Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve a többi ifjúsági csoport kapcsán is küzdött. Így honosodtak meg már ekkor a kiutazáshoz szükséges legfontosabb dokumentumok, vagyis a külföldi igazolvány, és a HJ illetékes területi egységeinek igazolásai.

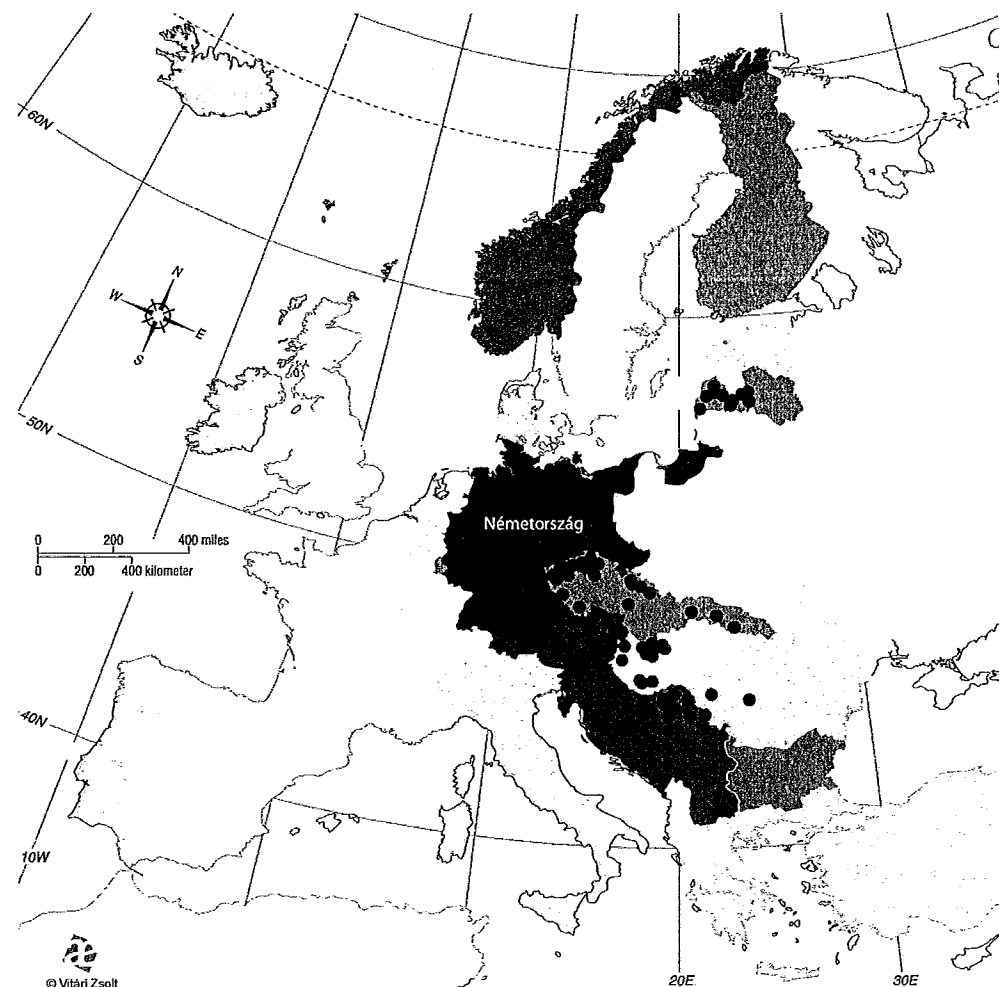
1933 után a Hitlerjugend ötvözte az addigra saját maga által kialakított belső ellenőrző rendszert és az ifjúsági mozgalom mechanizmusát. Az időközben Európai Német Ifjúság Közvetítőszerve néven működő korábbi szervezetet sikeresen illesztették be a Birodalmi Ifjúságvezetőség állományába, ami egyúttal azt jelentette, hogy a teljes német ifjúság külkapcsolatainak ellenőrzését központosították. A csoportos és az egyéni utakat egyaránt érintő bejelentési kötelezettség lehetővé tette, hogy a Hitlerjugend vezetése egyre inkább elejét vegye annak, hogy a HJ csoportjain kívül az egyelőre még fel nem oszlatott egyéb ifjúsági szervezetek továbbra is külföldre utazzanak. Emellett a valószínűleg éppen a szigor miatt felerősödő „vad vándorlásokat” is meg akarták gátolni. Mivel azonban számos esetben még a HJ csoportjai is engedély nélkül utaztak külföldre, a BIV arra is rákényszerült, hogy a rendészeti szervek segítségét is igénybe vegye a probléma kezelésében. Ezen a téren végül is a 30-as évek közepére sikerült kézzelfogható eredményt elérni. A kívánatos utak esetében a Hitlerjugend a korábbi gyakorlatot alkalmazva az utak előkészítettségét, és a résztvevők felkészültségét vette alapul az engedélyek kiadása során.

A háború ideje alatt alapelveként jelent meg, hogy az ifjúság külföldi útjai nem kívánatosak. Az utak számának drasztikus csökkenése pedig azt is eredményezte, hogy az ifjúsági külkapcsolatok virágkora idején decentralizált engedélyeztetési eljárást ismét a BIV központi hatáskörébe vonják. A háború közepétől az előírások tovább szigorodtak. A HJ saját ellenőrzési rendszere mellett a Ribbentrop-ügyosztály és a külügyminisztérium felügyelte a HJ külkapcsolatait. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy e két szerv támogató hozzáállása nélkül Hitlerjugend-csoport nem utazhatott a kiszemelt országba. Ennek megsértése a Hitlerjugend részéről azonban rendszeresen bekövetkezett, s ez olykor diplomáciai bonyodalmakat okozott. A birodalmi külügyminiszter egy 1944 júniusában, Axmann-nal folytatott megbeszélésen még mindig szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy a HJ tevékenysége, amennyiben bármilyen módon kapcsolatos a külfölddel, kizárólag a külügy politikai utasításainak megfelelően folyhat.

9.2.5. Az ifjúsági kapcsolatok formái

9.2.5.1. Határvidéki németiség

Az ifjúság külkapcsolatainak formái a mozgalom fejlődésével párhuzamosan egyre színesebbé és összetettebbé váltak. A Vándormadár útjainak kezdetben többnyire sem diplomáciai, sem politikai jelentősége nem volt, szimpla szabadidős tevékenység-



A Hitlerjugend tervezett és megvalósult útjai 1933 előtt

nek minősültek. Az ifjúsági mozgalom kezdeti, tervszerűnek nem nevezhető külföldi tevékenysége idején az utak többnyire nem különböztek az élményt, a helytállást, a becsvágyat és a kalandvágyat középpontba helyező belföldi kirándulásoktól. Bár már ezek az első utak is leginkább a határokon túl élő német ifjúsági csoportokat tekintették fő partnernek, mégis az Osztrák Vándormadárnak köszönhető elsősorban, hogy az ifjúsági mozgalomban meghonosította a határokon túli német népcsoportok gondozását. Ennek során példaértékű volt, hogy a németiség megtartásának felvállalásában miként működött együtt minden olyan szervezettel, amelyek szintén ezt tűzték ki célként maguk elé.

Az első világháborút követően az osztrák hagyományok és a háború alatt Németországban is előtérbe kerülő ún. népiségi munkát az is indokolta, hogy a határok újrahúzásával sok millió német került az új államok területére. A legfőbb szándék az volt, hogy az idegen államok területére került németek megtartsák nyelvüket és kultúrájukat, illet-

ve kapcsolataikat az anyaországgal, megőrizve ezzel is a békés határrevízió reményének életben tartására az esélyt. E tevékenység új lendületet kapott, amikor Stresemann külügyministersége idején a népiségi politika a nagypolitika rangjára emelkedett. Az új szituáció egyúttal megteremtette az összekötő kapcsot a Németországban is működő ún. védszervezetek, valamint az egyre terebélyesedő, de a korábbinál jóval tagoltabb ifjúsági mozgalom között. Különösen hatásos volt a VDA munkálkodása azon a téren, hogy az ifjúság köreiben is tudatosítsa e munka szükségességét. Az Egyleti Ifjúságba sorolt ifjúsági csoportok felkarolták a Vándormadár hagyományát abban is, hogy szervezetük nemcsak a szigorúan vett birodalmi határokon belül működött, hanem adott esetben kiterjedt Ausztriára, de akár Csehország egyes vidékeire vagy Danzigra is. A külföldi tevékenységet az Egyleti Ifjúság közös ügyének tekintették, amelyet a belpolitikai törekvések elé helyeztek. E látogatások során a kapcsolatok bejáratott formái alakultak ki, amelyek sokrétű és színes kapcsolattartást tettek lehetővé. A 20-as évek végére engedélyezett több száz út során több ezer német fiatal vett részt ebben a tevékenységben.

A Hitlerjugend – bár nem tartozott az Egyleti Ifjúsághoz – viszonylag aktív volt ezen a téren, legalábbis attól kezdve, hogy önálló Határvidéki Hivatalt működtetett. Schmidt hivatalvezető elkötelezett híve volt annak, hogy mindjobban felébressze az érdeklődést a szomszédos országok német ifjúsága iránt. E tevékenység révén a HJ ugyanis elő akarta segíteni, hogy a külföldön élő német népcsoportok ifjúsága is egyre inkább a nemzetiszocialista világnézet hatása alá kerüljön. Schmidt nem kívánt addig várni e kapcsolatok kialakításával, amíg az NSDAP hatalomra jut Németországban. Addigra már szilárd lábakon álló, a németországi befolyást biztosító kapcsolatrendszer akart megteremteni. Ennek elérésére kész volt megküzdeni más, hasonló tevékenységet folytató, ráadásul nagyobb tradíciókkal és erővel rendelkező szervezetekkel is.

A határvidéki munka 1933 után is az elsődleges részét képezte a HJ külföldre irányuló tevékenységének, a „népi szubsztancia” megtartása és erősítése továbbra is szükségesnek mutatkozott, mivel itt más népek részéről ezt „gyengítő” hatások jelentkeztek. A határok célként kitűzött módosításig ezt elsőrangú feladatnak tekintették. Emellett a nemzetiszocializmus hatásával akarták elérni, hogy a birodalmi határokon belül is erősítsék a németiség pozícióit. E munka során a HJ tagjai gyakorlatban sajátíthatták el, hogy miben fogható meg a „világ biológiai rendje”, vagyis a nemzetiszocializmus rasszista tanai ezen a téren is megjelentek. Mindez az ideológia szerint az erős német népközösség megvalósításának is feltétele volt. 1933 után a Hitlerjugend ezen a téren felhasználta saját és a korábbi ifjúsági mozgalom által alkalmazott eszközök teljes korábbi tárházát, sőt a modern média segítségével azokat továbbfejlesztette, illetve gyarapította. Ezen a területen a Hitlerjugend növekvő sikereket ért el, de nem mindenhol. Míg a Szudéta-vidéken a németiség szervezeti egységesedésével egyidejűleg az ifjúság egységét is sikerült megteremteni, addig Lengyelországban általános maradt a szétagoltság. Ausztriában csak az 1936-os osztrák–német egyezmény megkötése után tudott igazán látványos sikereket elérni a HJ. A nyugati és északi határoknál élő határvidéki németiségre azok kis létszáma miatt már nem fordított akkora energiát a szervezet, de a közelben fekvő HJ-területek azért az ő „gondozásukról” sem feledkeztek meg.

1938–39 után a határvidéki németiség gondozása részben, a háború első éveit követően pedig teljes egészében lekerült a napirendről, mert ezek a területek egytől egyig német fennhatóság alá kerültek. Jelentős részükön a határvidéki munkát az tette feles-

legessé, hogy e területeket szervezetileg a birodalomhoz csatolták, így a korábban a határvidéki munka keretében gondozott német ifjúság maga is a birodalmi HJ részévé vált. Ez történt elsőként Ausztriával, majd a Szudéta-vidékkel, később pedig a cseh és morva területekkel, illetve a lengyel területek nagy részével. Nyugaton a szervezeti különállás ugyan továbbra is megmaradt, de gyakorlatilag az itt élő német ifjak is beolvadtak a Hitlerjugendbe.

9.2.5.2. Népi német ifjúság

A népi német ifjúság előtérbe kerülése az első világháború utáni időszakra tehető, hiszen ezeknek a népcsoportoknak a jelentős része korábban az Osztrák–Magyar Monarchia területén élt. Ez a többmilliós népesség 1918 után felaprózódott a térségben, és az újonnan létrejövő „nemzetállamokban” a többségi népesség asszimilációs nyomása alá került. Így a róluk való gondoskodás is egyre fontosabbá vált, bár a határvidékeken élő németiséghez képest rájuk a nagyobb távolság miatt is kevesebb figyelem jutott. Mindenesetre a 20-as évek végére a német ifjúsági mozgalom csoportjai a közvetlenül szomszédos országok mellett már a délkelet-európai térséget is egyre gyakrabban és egyre nagyobb csoportokkal keresték fel. A velük való törődés formái megegyeztek a határvidéki munka már jól bevált formáival.

Ezen a téren a Hitlerjugend az 1933 előtti időszakban egyértelműen lépeshátrányban volt, hiszen a szűkös személyi és anyagi lehetőségei alig-alig tették lehetővé, hogy ebben a térségben is nagyobb mértékű tevékenységet fejthessen ki. Így a népi németek gondozása terén az 1933-as fordulat hozta meg nagy változást, s a HJ a határvidék mellett az általa népi németnek tekintett népcsoportok (Dánia, Szlovákia, Magyarország, Románia, Jugoszlávia) sok százezer főt kitevő ifjúságát is integrálta külkapcsolataiba. A nemzetiszocializmusnak az ő esetükben is általános törekvése volt, hogy megszüntesse a német népcsoportok szétagoltságát, s őket egységesen a nemzetiszocializmus és a náci Németország befolyása alá terelje. Egyre erősödött az az ösztönzés is, hogy a népi német ifjúságok foglalják magukba az országukban élő teljes német ifjúságot, és ezen túlmenően kötelezzék el magukat a Hitlerjugend szellemisége és partnersége mellett. Ez az egyes országokban eltérő sikerrel ment végbe, de az 1940-es évek elejére már mindenhol kézzelfogható volt az eredmény. Az ezen a téren „mintaországnak” számító Szlovákia már szinte 1939 végére eleget tett ennek az elvárásnak. Romániában és az önállóvá váló Horvátországban, valamint Szerbiában a háború elején szintén sikerült szinte az ifjúság egészét a HJ befolyása alatt álló Német Ifjúságokba terelni. Az egyedüli kivételt Magyarország jelentette, ahol legkésőbb került sor a Német Ifjúság felállítására, és a háború végéig fennmaradó időben már csak a népi német ifjúság kb. felét sikerült a mozgalom szárnyai alá vonni.

Összességében ezen a területen a Hitlerjugend nagyon eredményes volt, hiszen az ezekben az országokban működő egységes ifjúsági szervezetek teljes egészében a Hitlerjugend mintáit követték a szervezeti struktúra terén, s a bennük folyó tevékenység is a birodalmi normákat vette alapul, még ha azoknak nem is sikerült mindig maradéktalanul megfelelni. A kapcsolattartás a birodalmi HJ egyes csoportjaival változó intenzitással működött, de az ezekre a vidékekre irányuló „népi német bevetés” (Volksdeutsche Einsatzfahrt) az egyik legfontosabb mozzanat volt.

9.2.5.3. Külföldi német ifjúság

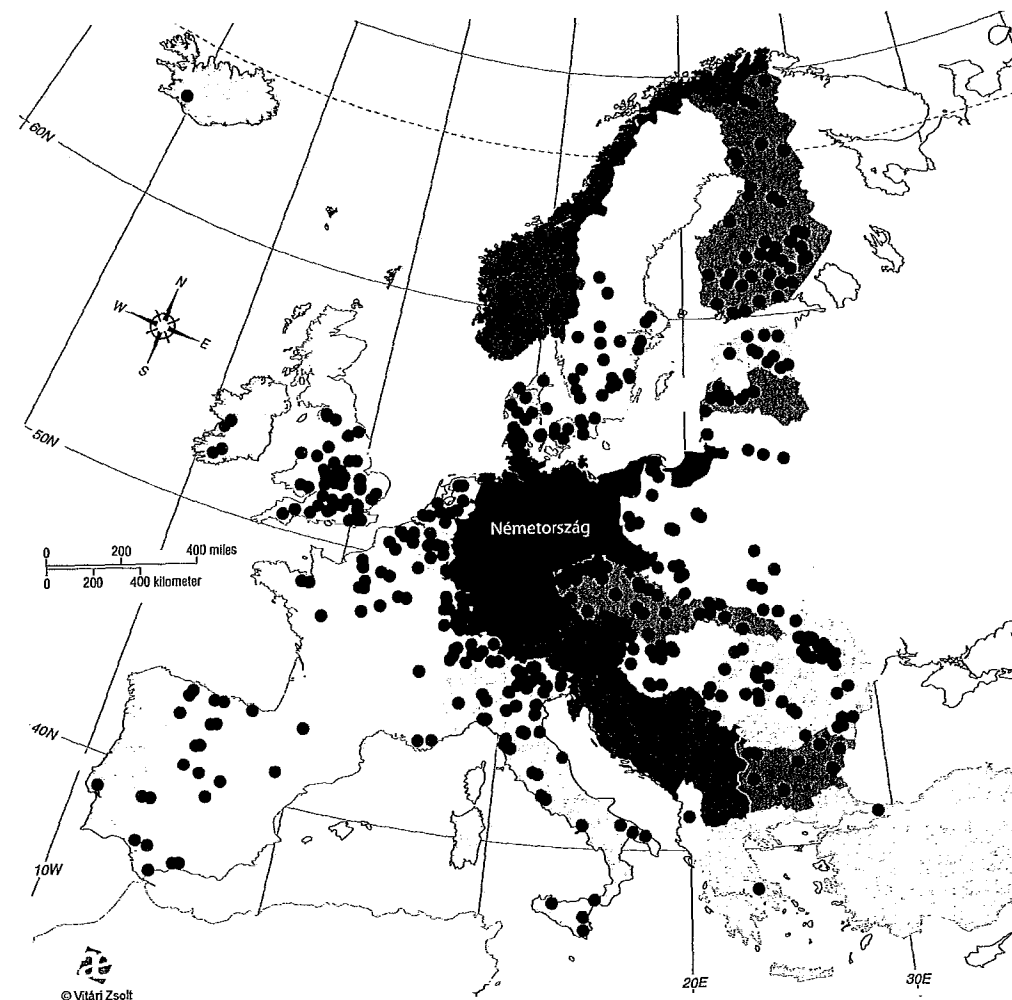
A külföldi németiség esetében a Hitlerjugend a korábbi ifjúsági mozgalomtól eltérően egy teljesen újszerű kapcsolati rendszert alakított ki, ami a náci rendszer diktatórikus jellegének egyenes következménye volt. 1933 előtt az ifjúsági mozgalom nem érezte szükségét annak, hogy a többnyire csak időszakosan külföldön tartózkodó német fiatalokra is kiterjesszék kapcsolatrendszerüket. A Hitlerjugend is csak 1933 után honosította meg az erre irányuló új szemléletet. A külföldi németiség esetében ugyanis ugyanazok az elvek érvényesültek, mint Németországban, hiszen az ő esetükben olyan birodalmi állampolgárokról volt szó, akik időszakosan vagy állandó jelleggel tartózkodtak külföldön. E helyzet következménye volt, hogy a külföldi német kolóniák ifjai szintén áldozatul estek a Hitlerjugend „gleichschaltási” szándékainak. A HJ Országos Vezetősége a 30-as évek végére már több mint ötven országban szervezték az ifjúsági munkát. A körülmények szűkössége azonban nem tette lehetővé, hogy a külföldi HJ-csoportok is élvezhessék annak a programnak a teljességét, amelyet a birodalmi csoportok. Ennek ellenére a becsvágytól vezérelve törekedtek arra, hogy minél inkább közelítsenek a birodalmi nívóhoz. A HJ tagjainak bajtársi szellemben való nevelése mellett természetesen ugyanilyen fontos volt a külföldi németiség sokrétű támogatása is. A külföldi HJ-ot saját belső életének szervezése mellett élénk kapcsolatok fűzték a birodalmi HJ-hoz. E kapcsolatrendszer fénypontját jelentette 1935-ben a grandiózus formában megrendezett Németország-tábor, valamint az 1939-es Wilhelm Gustloff-tábor. Ezek mellett persze számos más kapcsolódási pont is adódott, amelyekből azonban leginkább az európai országokban működő HJ-csoportok profitálhattak. A háború idején e külföldi HJ-csoportok egy része szintén Németország terjeszkedési politikája révén szűnt meg, míg a többi tovább folytatta működését, de a kapcsolatok az anyaországgal egyre szerényebbek voltak.

9.2.5.4. Külföldi ifjúságok

Jóllehet a kezdeti időszakban túlnyomórészt a határon túli németek felkarolása kapcsán indultak külföldre a német ifjúsági csoportok, általános törekvés volt, hogy a felkeresett országokban a németiség mellett legalább egy, az adott országban honos, nem német nemzetiségű ifjúsággal is felvegyék a kapcsolatot. Ez hozzájárulhatott ahhoz, hogy a birodalmi német ifjúság segítségével és közvetítésével alakítsanak ki kapcsolatokat az országok különböző nemzetiségű ifjúságai között.

Ezt a fajta élénk, kifelé forduló tevékenységet leginkább a paletta jobb szélén álló csoportok nem tették magukévá, hiszen ők bizalmatlan elutasítással kezelték a külföldi államokat, különösen az egykori háborús ellenfeleket, bár érdekeltek lettek volna a német befolyás növelésében. Minden idegen befolyást távol akartak viszont tartani a német kultúrától és az állami élettől. Versailles revízióját persze szinte minden csoport üdvözlendő eseménynek tartotta.

Ezen a téren a HJ sem büszkélkedhetett eredménnyel. A HJ külföldre irányuló tevékenységének leglátványosabb részét 1933 után azonban már a külföldi ifjúságokkal fenntartott kapcsolatok képezték. A kezdeti izoláltság után a Hitlerjugend évről évre több csoportot és HJ-tagot küldött külföldre, és a német ifjúsági mozgalom történetében



A Hitlerjugend Európában tett útjai 1933 és 1939 között

először a lányifjúsági is jóval nagyobb szerephez jutott, mint korábban. A 30-as években a HJ „külpolitikáját” egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok dominálták, a külföldre vezető utak túlnyomó többsége is egyetlen országot érintett. Az ifjúsági kapcsolatok sok esetben léptek túl saját jelentőségükön, és adott esetben a német diplomáciai kapcsolatoknak is részévé váltak. Ezeknek a nagy pompájú kapcsolatoknak viszont már olyan régóta kialakult és gyakorolt protokollja alakult ki, amit már a 19. század végétől kezdve sikeresen alkalmaztak a diplomáciai, katonai és egyéb kapcsolatok (DAAD) terén is.

Az 1938-ban csúcspontjukat elérő kétoldalú ifjúsági kapcsolatok elsődleges célpontja természetesen Európa volt. A legkiterjedtebb és összetettebb kapcsolatrendszer az olyan kiemelt partnerekkel jött létre, mint amilyen Ausztria, Olaszország, Franciaország és Nagy-Britannia volt. Míg azonban Ausztria a németiség gondozása révén volt hangsúlyozottan fontos, Olaszország és az Európán kívüli Japán pedig az ideológiai rokonság és a későbbi szövetségi partnerség miatt töltöttek be fontos szerepet, addig Nagy-Britannia

és Franciaország a diplomáciai „kényszer” hatására kerültek a HJ külföldre irányuló tevékenységének középpontjába. A kétoldalú kapcsolatok további irányai mit sem változtak ahhoz képest, mint amit a német ifjúsági mozgalom már 1933 előtt meghonosított. Továbbra is kulcsszerepet játszott Délkelet-Európa, Skandinávia és a Baltikum. Ezek a területek a német befolyásszerzés legfőbb célpontjai voltak Európában. A németiség gondozása mellett a Hitlerjugend az idegen népekkel folytatott külkapcsolatai szellemében igyekezett kapcsolatba lépni a szomszéd országok ifjúsági szervezeteivel is.

A kétoldalú kapcsolatok mellett látványosak voltak az olyan rendezvények, amelyek egy-egy országon túlmenően szélesebb körben értek el hatást. Ilyen volt a sok más rádiós műsor mellett a rádiós világkörkapcsolás, illetve egyes országok ifjúságával létrejövő közös rádióadások, az olimpiai ifjúsági találkozó, a népszövetségi ifjúsági találkozó és egyéb mozzanatok.

Az egyes országokkal ápolt jó viszony alapfeltétele volt, hogy a HJ vendéglátóként is megállja helyét. A HJ ezen a területen is hatalmas fejlődésen esett át. A német ifjúsági szállók hálózatának kiépítése, a külföldi vendégek – nem minden hátsó szándék nélküli – szívélyes fogadása, a HJ létesítményeinek prezentálása, az idegen ifjak táborozásának vagy ifjúságvezetői képzésének biztosítása, de kiváltképp a nagy pompával megvalósított körutak általában nem tévesztettek hatást.

A háború rányomta bélyegét a Hitlerjugend külföldre irányuló tevékenységére is. A változások már 1939-ben jelentkeztek, amelyek egyelőre azonban csak az utak számának csökkenését, illetve egyes területek a háború miatti háttérbe szorulását eredményezték. Ez annak ellenére következett be, hogy a Hitlerjugend szándékai szerint tovább kívánta fokozni a más országokkal és azok ifjúságaival fennálló kapcsolatokat. S ezen az úton haladt volna tovább az új birodalmi ifjúságvezető, Artur Axmann is. Az 1939 előtt kialakult kapcsolatrendszerre támaszkodva a HJ külügyi tevékenységének új súlypontjai alakultak ki. Ezek közül a legszembetűnőbb a bilaterális kapcsolatok visszaszorulása volt, amelyek korábban uralták a HJ külföldre irányuló tevékenységét. E változásnak kényszerű oka volt, hogy Németország fokozatos háborús terjeszkedése miatt az elfoglalt országokkal megszűntek a korábbi kapcsolatok, illetve a Hitlerjugend más partnerek felé fordult a meghódított országokban. A német megszállás alatt álló országok mellett kiestek azok az országok is, amelyek a háború miatt szembekerültek Németországgal, illetve ellenségévé váltak. Ebből következett, hogy Európában már csak azoknak az országoknak az ifjúságai ápoltak kapcsolatot a HJ-tal, amelyek szövetségesi, de legalább baráti semleges viszonyban álltak Németországgal. A békekörülmények közepette is nagyon szerény interkontinentális kapcsolatok egyetlen szemét már csak Japán jelentette.

Az új európai helyzet viszont egyre szembetűnőbbé tette, és ezt most már a HJ is nyíltan vállalta, hogy Európa vezető ifjúsága a Hitlerjugend. A kezdetben a HJ egyes korábbi visszanyúló rendezvényeinek (Garmisch-Partenkirchen, Breslau) internacionalizálása után partnerországok statisztálásával olyan nagyszabású eseményre került sor, mint a weimar-firenzei kulturális seregszemle, vagy az e próbálkozások csúcspontját képező Európai Ifjúsági Szövetség megalakítása, amelyek révén a HJ már nem is leplezte, hogy Európa teljes ifjúságát a háborús célok szolgálatába akarja állítani.

Ezek mellett a háborús évek során a Hitlerjugend két kulcsfontosságú akcióval adott új árnyalatot külkapcsolatainak. Az egyik a háború kényszeréből következő, korábbi hagyományok alapján megkezdett, és a Hitlerjugend által szinte tökélyre fejlesztett vidékre küldési akció volt, amelynek keretében kb. kétmillió gyermek hagyta el otthonát

átmeneti jelleggel. A vidékre küldés során a HJ által meghonosított újdonság volt, hogy a birodalmi területeken kívül számos más országot – köztük Magyarországot – is felvettek a célszörzörök közé. A gyermekek elhelyezése mellett a népiségi munka szempontjából is adódtak új lehetőségek.

9.3. A kutatás eredményei és további lehetséges irányai

Az előzetes célkitűzéseinknek megfelelően e monográfia keretében sikerült általános képet festenünk a Hitlerjugend délkelet-európai kapcsolatrendszeréről. Az egyes országokra lebontott viszonyrendszer alapos bemutatása és a mellékletben közölt további kapcsolódási pontok feltárása révén munkánk egy olyan terjedelmes kézikönyv lett, amely a jelenlegi legszélesebb tudást biztosítja ehhez a témához. A két- és többoldalú kapcsolatok minden lényeges aspektusát igyekeztünk górcső alá venni, kezdve az előzmények és a hagyományok feltárásánál, a szervezeti keretek és formák felvázolásán át az egyes résztvevők bemutatásig. Az eddigi minimális ismereteinkhez mértén nagyot léphettünk előre a magyar-német ifjúsági kapcsolatok bemutatásával, illetve a Volksbund ifjúsági tevékenysége egy részének alapos, a későbbiekben azonban még továbbfejleszthető prezentálásával.

Kutatásunk úttörő jellegéből adódóan sok olyan mozzanat tárult elénk az előző oldalakon, amelyek még teljesebb feltárásához további kutatásokra van szükség. A legelső és legfontosabb észrevétel mindenképpen az, hogy a Hitlerjugend egyes országok vonatkozásában kialakult külkapcsolatait a kutatás szintjén is kétoldalúvá kell tenni. Vagyis minden vizsgált ország esetében szükséges a németországi források feltárása mellett az érintett országokban rendelkezésre álló anyagok feltérképezése és kiértékelése. E munka elvégzése lehetővé teszi majd, hogy szinte minden fontosabb partner esetén önálló monografikus jellegű munka készüljön. E monográfia keretében ezt a kétoldalú kutatást csak Magyarország esetében tudtuk felvállalni. Az így született kutatási eredmény rá is világít arra, hogy a két forrásbázisra épülő kutatás mennyivel több lehetőséget rejt magában, még akkor is, ha minden kérdésre így sem lehet megnyugtató választ adni.

Második észrevételünk szerint a külkapcsolatok pontos feltárásához további adalékokkal szolgálhat, ha a központi szinten keletkező források mellett a jövőben feltárásra kerülnek a regionális szinten fennmaradt dokumentumok. Ennek a Hitlerjugend tekintetében óriási jelentősége van. Saját korábbi kutatásaink alapján is állíthatjuk, hogy a HJ egyes területeinek anyagai sok esetben jól átvészelték a történelem viharait. Magyarország kapcsán elsősorban a Német Ifjúságra vonatkozóan kerülhetnek elő újabb anyagok a regionális levéltárakból. Az egyes országok esetében a kutatás ilyesfajta regionalizálása persze eltérő eredményeket hozhat. S így az e munkában érzékelhető mozaikosság is csökkeni tud majd.

E munkában több helyen próbáltuk érzékeltetni az ifjúsági kapcsolatok fontosságát, s azt is jeleztük, hogy a Hitlerjugend 1933 utáni kapcsolatait nem lehet szeparáltan, csak az ifjúsági tevékenység oldaláról szemlélni. A HJ külkapcsolatai egy olyan nagyhatalom külkapcsolati rendszerébe illeszkedtek, amely más nagyhatalmak érdeklődését is minden bizonnyal felkeltette. A nagyhatalmi gondolkodásból és logikából következően ezeket az ifjúsági kapcsolatokat is nyilván nyomon követték Párizsban, de főleg Londonban, és esetleg Moszkvában is. Ezeknek az anyagoknak a feltárása az eddigi eredmények

pontosítása mellett ahhoz is hozzájárulhat, hogy megtudjuk, mennyire vették komolyan ezek az országok a HJ mindnagyobb térnyerését, miként próbálták ezt esetlegesen megakadályozni, vagy saját törekvéseik révén ellensúlyozni.

Mindez viszont még évekre munkát ad a történészeknek, reméljük, lesznek vállalkozó szellemű „kalandorok”.

10.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

Források

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAAA)

R – Reichsstellen

- 27134 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, Nordarbeit Dr. Garben, 1938
- 27135 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, Partei, 1938–1940
- 27145 – Dienststelle Ribbentrop: Reichsjugendführung, 1937–1940
- 27622 – RZ 106 – Unterstaatssekretär Luther
- 27632 – Handakten Luther, Schriftverkehr A-D, 1942, Band 11
- 27634 – Handakten Luther, Schriftverkehr K-M, 1942, Band 13
- 27650 – Handakten Luther, Vortragsnotizen, 1942–1943, Band 29
- 27651 – Handakten Luther, Vortragsnotizen, 1942–1943, Band 30
- 27652 – Handakten Luther, Korrespondenz mit Ministerialdirektor Schroeder; Vortragsnotizen, 1936–1940, Band 31
- 27662 – Handakten Luther, Schriftverkehr Auswärtiges Amt; Hauspersonal Reichsaußenminister; Vorzimmerakte, 1936–1943, Band 41

- 29784 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 1, 1938–1940
- 29791 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 8, 1942
- 29794 – Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 11, 1944
- 29837 – Aufzeichnungen des Herrn Staatssekretärs über Diplomatenbesuche, Band 12, 1942
- 29851 – Politischer Schriftwechsel des Herrn Staatssekretärs mit Beamten des auswärtigen Dienstes, Band 1, 1936–1937

- 60014 – VI A: Förderung des Deutschtums im Ausland, 1931–1933, Band 15
- 60020 – Kult A.: Förderung des Deutschtums im Ausland, 1935–1936, Band 21
- 60332 – VI A: Verein für das Deutschtum im Ausland, 1933, Band 8
- 60333 – VI A: Weltbund für das Deutschtum im Ausland (Verein für das Deutschtum im Ausland), 1933–1934 Band 9
- 60334 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1934, Band 10
- 60339 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1936, Band 15
- 60340 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1936–1937, Band 16
- 60341 – VI A: Volksbund für das Deutschtum im Ausland, 1938, Band 17
- 60449 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1936–1937, Band 1

- 60450 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1937–1938, Band 2
 60451 – Kult A: Fahrten nach volksdeutschen Siedlungsgebieten, 1938–1940, Band 3
- 61313 – Ref. Kult. Generalia – 2. Zwischenstaatliche Gesellschaften und Institute: Kult. Gen. Inst./Kult. (Pol.) Zw. Inst. Kult. Gen Inst. 19.: Deutsch-Ungarische Gesellschaft, Band 2, 1940
- 61331 – RZ 505 (Kultur)-Institute
- 63602 – Jug 1 – Jugendbewegung (Pfadfinder, Wandervögel) 1930–1931
 63603 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1931–1932
 63604 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1932–1933
 63605 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1933
 63606 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1933–1934
 63607 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1934
 63609 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1934–1935
 63610 – Kulturabteilung VI S – Jugendbewegung 1935–1936
 63612 – Kulturabteilung VI S – Jugend 5 – Ferienkinder, Band 2, 1932–1934
 63613 – Kulturabteilung VI S – Jugend 5 – Ferienkinder, Band 3, 1934–1935
- 66699 – Kult D IV: Verlag, Druck und Vertrieb im Ausland; Schriftenreihe Länder; „Kriegsbücherei der deutschen Jugend“, 1940–1943, Band 24
- 98410 – Inland I Referat Deutschland
 98697 – Inland I Referat Deutschland – Reichsparteitag Länder: Rumänien – Uruguay, 1938
 98753 – Inland I Referat Deutschland – Betreuung ausländischer Jugendgruppen
 98761 – Inland I Referat Deutschland – Reise des Reichssportführers nach dem Balkan usw.
- 98859 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in Belgien, Frankreich, Großbritannien und Irland, Italien, Luxemburg, Niederlande, Portugal, Schweiz, Spanien, 1935–1937, Band 1
 98866 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in der Schweiz, 1937–1938, Band 1
 98867 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa I): Die Jugendbewegung in Spanien, 1937–1938, Band 1
 98868 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1: Die Jugendbewegung in Dänemark, Danzig, Island, Polen, in den Randstaaten, Russland, Skandinavien, 1935–1936, Band 1
 98875 – Inland I Büro Partei: Jugendbewegung 1 (Europa III): Die Jugendbewegung auf dem Balkan (außer Türkei), in Österreich, in Ungarn und in der Tschechoslowakei, 1935–1938, Band 1
 98877 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1 (Europa III): Jugendbewegung in der Tschechoslowakei, 1937–1938
 98878 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1
 98886 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2: Jugendbeziehungen mit Südosteuropa, 1939–1940, Band 1

- 98887 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1930, Band 1
 98888 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1931, Band 2
 98891 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1933, Band 5
 98892 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1933–1934, Band 6
 98893 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1934–1935, Band 7
 98894 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1935–1936, Band 8
 98895 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1936, Band 9
 98896 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1936–1937, Band 10
 98897 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2/5 (Schul.-Sach.): Wanderungen, 1937–1938, Band 11
 98898 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 1
 98907 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 2
 98908 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 3: Reise des Reichsjugendführers nach dem Balkan, 1937–1938, Band 1
 98918 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 4: Jugendbewegung, Versand von Material über die deutsche Jugendbewegung, 1939–1940, Band 1
 98919 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 5: Jugendwanderungen und Reisen, 1939, Band 1
 98920 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 5: Jugendwanderungen, 1939–1940, Band 2
 98921 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 6: Jugendbewegung, Jugendkongresse und Jugendlager, 1938–1940, Band 1
 98926 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 10: Jugendbewegung, Jugendaustausch, 1939–1941, Band 1
 98927 – Inland I Referat Partei: Jugendbewegung 10: Jugendaustausch 1941
 98935 – Inland I Referat Partei: NSDAP 2: RAD Serbien, Reichsjugendführung, allg.; Portugal, Rumänien und Volkssturm, 1944–1945
 98958 – Inland I Referat Partei: Pressewesen 2: Presseberichte deutscher Zeitungen und Zeitschriften, 1940–1941, Band 2
- 99008 – Inland I Referat Partei: Reisen 3: Reisen Prominenter (fremder Staatsangehörigkeit) nach Deutschland, 1939–1940, Band 1
 99009 – Inland I Referat Partei: Reisen 3: Reisen Prominenter (fremder Staatsangehörigkeit) nach Deutschland, 1940–1941, Band 2
 99036 – Inland I Referat Partei: Sportwesen 1: Sportwesen in Deutschland, 1940, Band 6
 99037 – Inland I Referat Partei: Sportwesen 1: Sportwesen in Deutschland, 1941, Band 7

- 99053 - Inland I Referat Partei
 99246 - Inland II A/B - SA, SS, HJ, Arbeitslager und andere Verbände, 1933-1934
 99266 - Inland II A/B - NS-Ortsgruppen im Ausland, 1935
- 100 346 - Inland II C: Deutschtum im Ausland. Allgemeines, 1944, Band 40
 100 347 - Inland II C: Deutschtum im Ausland. Allgemeines, 1944
 100 394 - Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1942, Band 47
 100 396 - Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, Band 49
 100398 - Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, Band 51
 100 402 - Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1944, Band 55
 100 412 - Inland II C: Deutschtum in Ungarn - Schwäbische Türkei, 1942-1944, Band 2
 100429 - Inland II C: Volksdeutsches Schulwesen in Ungarn, 1942-1944, Band 4
 100472 - Inland II C: Volksdeutsche Mittelstelle, 1943-1944, Band 5
 100495 - Inland II C: Verband der deutschen Volksgruppen in Europa, 1940, Band 7
 100543 - Inland II D: Rumänien - deutschumsfeindliche Maßnahmen; Deutsche Volksgruppe; Romanisierungstendenzen, 1937-1944
 100546 - Inland II D: Polen - Deutsche Volksgruppen Allg. 1944; Deutsch-polnischer Volksgruppenvertretung, Erörterungen mit RFM, Volksdeutsche Minderheitenfragen 1938
 100 961 - Inland II Geheim - Ungarn: Etat, deutsche Schule, Lagebericht, Situationsbericht, Evakuierung, 1941-1944

Gesandtschaft Budapest

19, 153, 174, 175, 176, 182, 183, 184, 185.

Bundesarchiv Berlin (BArch)

- NS 1 - Reichsschatzmeister der NSDAP
 2565
 NS 2 - SS Rasse- und Siedlungshauptamt
 42
 NS 5/VI - Deutsche Arbeitsfront - Arbeitswissenschaftliches Institut
 274, 411, 427, 437, 438
 NS 6 - Parteikanzlei der NSDAP
 338
 NS 9 - Auslandsorganisation der NSDAP
 131, 179
 NS 22 - Reichsorganisationsleiter der NSDAP
 420, 546, 547, 548
 NS 26 - Hauptarchiv der NSDAP
 333, 337, 338, 352, 358, 364, 370, 371, 372
 NS 28 - Hitlerjugend
 31, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 104, 105, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118,
 119, 120, 123

- NS 43 - Außenpolitisches Amt der NSDAP
 72, 185, 190, 273, 440, 3506
 R 2 - Reichsfinanzministerium
 12890
 R 19 - Chef der Ordnungspolizei
 66
 R 43 II - Reichskanzlei
 512, 514, 522a, 523, 1501, 3506
 R 55 - Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda
 508
 R 1501 - Reichsministerium des Innern
 3330, 3334

Magyar Országos Levéltár (MOL)

- K 28 - Miniszterelnökség
 K 28, 94. cs., K 28-193-1936-15900.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-23086.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-26361.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1943-20693.
 K 28, 96. cs., K 28-194-1942-22213.
 K 28, 97. cs., K 28-194-1944-18094.
 K 28, 97. cs., K 28-195-1940-2197.
 K 28, 97. cs., K 28-197-1944-25284.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-11583.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15566.
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15968
 K 28, 98. cs., K 28-198-1934-L-15968
 K 28, 98. cs., K 28-198-1939-17779
 K 28, 98. cs., K 28-M.E.-1934-L-15968.
 K 28, 107. cs., K 28-1937-208-15437.
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-15869.
 K 28, 107. cs., K 28-1941-19578
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-17542.
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-17676
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-18640
 K 28, 107. cs., K 28-1940-208-18916.
 K 28, 107. cs., K 28-1941-208-18624
 K 28, 107. cs., K 28-1942-208-21936.
 K 28, 108. cs., K 28-1943-209-24384.
 K 28, 116. cs., K 28-217-1936-C-16094.
 K 28, 156. cs., K 28-324-ME-1941-P 17747
 K 28, 158. cs., K 28-331.ME-1941-D-21087
 K 28, 212. cs., K 28-1936-465-16744

K 63 – Külügyminisztérium

K 63, 181. cs., 1933-21/7.
 K 63, 184. cs., 135-21/3. tétel
 K 63, 188. cs., 1937-21/7. tétel
 K 63, 192. cs., 1939-21/7. tétel.
 K 63, 193 cs., 1939-21/7. tétel
 K 63, 196. cs., 21/7. I
 K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7.
 K 63, 196. cs., K 63-1940-21/7. I.
 K 63, 197. cs., K 63-1940-21/7-II.
 K 63, 199. cs., 21/7. tétel
 K 63, 199. cs., K 63-1941-21/7-I
 K 63, 200. cs., 21/7. tétel
 K 63, 200 cs., K 63-1941-21/7.
 K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.
 K 63, 204. cs., 21/7. II.
 K 63, 204. cs., 21/7. t.
 K 63, 204. cs., K 63-1942-21/7.
 K 63, 204. cs., K 63-2169-1942-21/7
 K 63, 204. cs., K 63-4446-1942-21/7.
 K 63, 204. cs., K 63-8321-1942-21/7.

K 64 – Külügyminisztérium

K 64, 71. cs., K 64-1937-21.
 K 64, 81. cs., 21. tétel.

K 66 – Külügyminisztérium

K 66, 225. cs., K 66-1933-II/4.
 K 66, 266. cs., K 66-1935-III-9.
 K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.
 K 66, 339. cs., K 66-1937-III-9-36541.
 K 66, 423. cs., K 66-1939-III-9.
 K 66, 475. cs., K 66-1940-III-6 d.
 K 66, 478. cs., K 66-1940-III-9.
 K 66, 518. cs., K 66-1941-III-6-d-562.
 K 66, 656. cs., K 66-1944-III-9

K 70 – Külügyminisztérium

K 70, 274. cs., K 70-1936-1944-4/c.

K 149 – Belügyminisztérium

K 149, 161. cs., K 149-1934-6-7469
 K 149, 161. cs., K 149-1934-7-2204
 K 149, 651/9. d., K 149-1933-651f9.
 K 149, 651/9. d., K 149-1934-651f9
 K 149, 651/9. d., K 149-1941-651f9.

K 149, 651/9. d., K 149-1942-651f9

K 149, 651/9. d., K 149-1944-651f9.

K 429 – Kozma-iratok

1936-37, 9. tekercs, 3931. film

Hadtörténelmi Levéltár (HL)

Honvédelmi Minisztérium (HM)

HM 1933/el. I. tétel, 109 896.

HM 1933/el. I. tétel, 118 749.

HM 1933/el. I. tétel, 113 658.

HM 1933/el. I. tétel, 111 576.

HM 1933/el. I. tétel, 123 136.

HM 1934/el. I. tétel, 101 804.

HM 1934/el. I. tétel, 123 783.

HM 1939/el. B. Bev. tétel 39135.

HM, 1937 Eln. B. Bev. tétel: 9048.

HM, 1940/el. B. o., bev. tétel. 45803

HM, 1941/Eln. B., Bev. tétel. 20131

Vezérkari Főnökség (VKF)

VKF, H.M. 118.560/el. VI-2.

HM Rejtett ügyosztályok: Vallás- és Közoktatási Minisztérium

14. doboz

Horthy kori területi parancsnokságok, I. hadtest Leventeparancsnoksága, II 1346

48. doboz

Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346

37. doboz

Népgondozó és területi testnevelési felügyelőség, II 1347

4. doboz.

The National Archives (London)

KV 5/85-87.

Rendelkezések

Abteilung Ausland. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17. sz.
 Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1938/8. sz., 6. August 1938, 5. o. (NSD, 8/6, 0152872. o.)
 Annahme der weltanschaulichen Fragen des DJ- und JM-Leistungsabzeichens in den Lagern der Kinderlandverschickung. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941
 Anträge und Zustimmung zu Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 13/44 K, 20. April 1944
 Arbeitstagung der GA-Abteilungsleiter und Abteilungsleiterinnen. *Reichsbefehl*, 28/II, 30. Juli 1937, 755. o.
 Aufruf zur Grenz- und Auslandsfahrt der HJ. *NSDAP. Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2., 24. o. (BArch, NSD 43/15)
 Auftreten bei Grenz- und Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/39., 31. Oktober 1935, 1. o. (BArch, NSD 43/15-1935)
 Ausführungsbestimmungen zur Verordnung des Reichsjugendführers vom 31. Januar 1933 betr. Grenzlandpfennig der Hitler-Jugend. *NSDAP Amtliches Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 28. o. (BArch, NSD 43/15)
 Ausländer HJ. *Reichsbefehl*, 29/II, 6. August 1937, 777. o.
 Ausländer in den Lagern der Hitler-Jugend 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
 Ausländer in Zeltlagern. *Reichsbefehl*, 27/II, 23. Juli 1937, 706. o.
 Ausländerdienst. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, III/10. sz., 14. März 1935, 7. o.
 Auslandsaufenthalt von Parteigenossen. *Reichsbefehl*, 30/II, 13. August 1937, 783. o.
 Auslandsfahrten 1939. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
 Auslandsfahrten im Jahre 1941. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
 Auslandsfahrten Nichtangehöriger der HJ. *Reichsbefehl*, 2/IV, 20. Januar 1939, 43. o.
 Auslandsfahrten. *Reichsbefehl*, 29/K, 16. Februar 1940
 Auslandsfahrten. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/39. sz., 2. Oktober 1933, 2. o.
 Auslandsreisen Jugendlicher. *Amtliches Nachrichtenblatt*, Nr 4., 15. Mai 1943. (BArch, NSD 43/15)
 Auslandsreisen von HJ-Angehörigen – *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, V/16, 2. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 92. o.)
 Bearbeitung von Auslandsfahrten Jugendlicher während des Krieges. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 11. o. (BArch, NSD 43/1, 132162. o.)
 Befehlsstelle Adriatisches Küstenland. *Reichsbefehl*, 40/44 K, 14. Dezember 1944
 Bekanntmachung. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1934/3. sz., April 1934, 2. o. (NSD, 8/6)
 Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck (BArch, NS 9/179)
 Beurlaubung von Jugendlichen von der Jugenddienstpflicht für Auslandsreisen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942
 Bewerbung für einen späteren Kolonialeinsatz. *Reichsbefehl*, 26/41 K, 12. Juni 1941
 Briefwechsel mit Ausländern. *Reichsbefehl*, 53/K, 15. Juli 1940
 Briefwechsel mit volksdeutschen Jugendlichen. *Reichsbefehl*, 7/IV, 24. Februar 1939, 153. o.

Der Deutsche in Bulgarien. *Mitteilungsblatt der Landesgruppe in Bulgarien der Auslands-Organisation der NSDAP*, 1942/13. sz.
 Der Stabsführer. Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung* V/16, 2. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 88. o.)
 Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
 Devisen-Genehmigungen für Auslandsfahrten der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 22/41 K, 14. Mai 1941
 Einreise von HJ-Einheiten ins Generalgouvernement. *Reichsbefehl*, 66/K, 18. November 1940
 Einstellung in die Adolf-Hitler-Schulen. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1937/52. sz., Oktober 1937, 4. o. (BArch, NSD, 8/6)
 Fahrpreisermäßigung auf bulgarischen Eisenbahnen. *Reichsbefehl*, 19/III, 20. Mai 1938, 537. o.
 Fahrten in das Protektorat Böhmen und Mähren. *Reichsbefehl*, 50/K, 1. Juli 1940 – BArch, NSD, 43/1, 133085. o.;
 Grenz- und Auslandsarbeit. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/17., 6. Oktober 1934, 4-7. o.
 Grenz- und Auslandsarbeit. Schulungsbriefe der Hitlerjugend und des Bundes deutscher Mädel. Hrsg. Im Einvernehmen mit der Abt. SP vom Schulungsreferat der Abt. Ausland der RJF, 1-8. Folge 1934-1935
 Grenz- und Auslandsfahrten 1934. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.
 Grenzlandfahrten. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941
 Grenzlandfürsorge. *Reichsbefehl*, 14/III, 14. April 1938, 413. o.
 Hitlerjugend und Volksbund für das Deutschtum im Ausland (VDA). *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/84. sz., 17. Januar 1934, 1. o.
 HJ-Angehörige mit polnischen oder russischen Sprachkenntnissen. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o.
 Jugenddienstpflicht im Protektorat Böhmen und Mähren. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 1942/12. sz., 12. September 1942. (BArch, NSD 43/15)
 Kameradschaftsgebiete und -obergaue für die auslandsdeutsche Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/K, 1. Dezember 1939
 Kolonialpolitische Aufklärung. *Reichsbefehl*, 1/K, 19. Januar 1940
 Meine jungen auslandsdeutschen Kameraden. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/30. sz., Anfang September 1935, 1. o. (NSD, 8/6)
 Meldepflicht für Angehörige der HJ im Ausland. *Reichsbefehl*, 6/III, 18. Februar 1938, 169-170. o.
 Meldepflicht von Hitler-Jugend-Führern und BDM-Führerinnen im Ausland bei den auslandsdeutschen Landesjugendführungen. *Reichsbefehl*, 14/42 K, 30. Juni 1942
 Meldung von Tagungen. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 – PAAA, Budapest, 153
Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 5/1940, 25. Dezember 1940 (PAAA, Budapest, 153)
Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslands-Organisation der NSDAP in Ungarn, Folge 4/1940, 30. September 1940 (PAAA, Budapest, 153)

- Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslandsorganisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 3/1941, 15. August 1941 (PAAA, Budapest, 153)
- Mitteilungsblatt der Landesgruppe der Auslandsorganisation der NSDAP in Ungarn*, Folge 4/1941, 20. Dezember 1941 (PAAA, Budapest, 153)
- Nennung von ausländischen Anschriften. *Reichsbefehl*, 7/K, 27. Oktober 1939, 9. o.
- NSDAP. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1933/2. sz., 21. o. (BArch, NSD 43/15)
- Oesterreich-Vorträge, Meldepflicht österreichischer Hitlerjungen. *Vorordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934, II/27, 15. Dezember 1934, 3. o.
- Oesterreichische HJ. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/128. sz., 2. Mai 1934, 4. o.
- Ostpreußenwettbewerb. *Reichsbefehl*, 35/II, 15. Oktober 1937, 975-976. o.
- Österreich-Fahrten. *Reichsbefehl*, 17/III, 6. Mai 1938, 460. o.
- Regelung der Mitgliedschaft volksdeutscher Jugendlicher zur Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 16/43 K, 29. April 1943
- Reichsjugendpressediens. *Mitteilungsblatt der Leitung der AO der NSDAP*, 1935/31. sz., Anfang Oktober 1935, 3. o. (BArch, NSD, 8/6)
- Reisen von Führerinnen in die Ostgebiete. *Reichsbefehl*, 18/42 K, 2. September 1942
- Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 20/III, 10. Juni 1938, 542. o.
- Schulsammlung des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland. *Reichsbefehl*, 62/K, 28. Oktober 1940
- Sonderdruck 5/39. *Amtliches Nachrichtenblatt*, 11. August 1939.
- Teilung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung. *Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, VI/19., 7. Oktober 1938, 344. o.
- Trennung zwischen volkspolitischen und außenpolitischen Auslandsfahrten. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.
- Umbenennung des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung in „Auslands- und Volkstumsamt“. *Reichsbefehl*, 46/41 K, 15. Dezember 1941
- Überweisung von auslandsdeutschen (mit deutscher Staatsangehörigkeit) HJ-Angehörigen. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 11-12. o. (BArch, NSD 43/1, 132162-132163. o.)
- Überweisung von ehemaligen Angehörigen des Reichsbannes Seefahrt nach innerdeutschen Standorten der HJ. *Reichsbefehl*, 8/K, 3. November 1939, 12-13. o. (BArch, NSD 43/1, 132163-132164. o.)
- Verordnungsblatt der Reichsjugendführung (Hitlerjugend), 1934/119. o., 10. April 1934 (PAAA, R 60334, K 264442. o.)
- Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, 1934/97. sz., 5. Februar 1934, 1. o.
- Verordnungsblatt der Reichsjugendführung*, II/5, 7. Juli 1934
- Volks- und außenpolitische Aufklärung in den Gebieten und Obergauen. *Reichsbefehl* 6/III, 18. Februar 1938, 169. o.
- Vorträge der GA-Abteilungsleiter(innen) an den Gebietsführer- und Obergauführerinnenschulen. *Reichsbefehl* 35/II, 15. Oktober 1937, 977. o.
- Zusammenstellung offizieller Auslandsreisen der Hitler-Jugend. *Reichsbefehl*, 9/41 K, 10. Februar 1941

Korabeli irodalom

Monográfiák

- 10 éves a Hitlerjugend. Artur Axmann, anémet ifjúság vezetőjének előszavával. Levente Hírközpont, Budapest 1943
- Bély Miklós, A Hitler-Jugend V. nyári viadala, Budapest 1941.
- Fekete Gabriella, Japán katonák, ifjúság és az otthon. Levente Hírközpont, Budapest 1943.
- Günter Kaufmann, Das kommende Deutschland. Junker und Dünhaupt Verlag, Berlin 1940.
- Hartmann, Hans, Die junge Generation in Europa. Berlin 1933.
- Hitler-Jugend 1933-1943. Die Chronik eines Jahrzehnts, Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 33. o.
- Jagschitz, Gerhard, Zur Struktur der NSDAP vor dem Juliputsch 1934, Kézirat.
- Jung, Willi, A német munkásifjúság megválogatása – támogatása – pályfutása. A jelen Németországsorozata 5. száma, Német Információs Szolgálat, Berlin 1941
- Karl Aloys Schenzinger, Hitlerjunge Quex. Zeitgeschichte Verlag, Berlin 1932.
- Möller, Albrecht, Wir werden das Volk. Wesen und Forderung der Hitlerjugend. F. Hirt, Breslau 1935.
- Nagy Ernő, A Duce ifjúsága. Levente Hírközpont, Budapest 1943.
- Schirach, Baldur von, Die Hitler-Jugend. Idee und Gestalt. Zeitgeschichte Verlag und Vertrieb, Berlin 1934.
- Schirach, Baldur von, Revolution der Erziehung, Zentralverlag der NSDAP, München 1938.
- Stellrecht, Helmut, „Die Wehrerziehung der deutschen Jugend“. Mittler, Berlin 1936.
- Tornay Károly, A Leventeintézmény története. Stádium Kiadó, Budapest 1936.
- Tschammer von Osten (sic!), Testnevelés békében és háborúban. Sylvester Nyomda, Budapest 1941
- Volksgruppe im Kriegseinsatz, Hg von dem Amt für Presse und Propaganda [Budapest 1944].

Könyvfejezetek, tanulmányok, cikkek

- „Auslandsbericht“. *RJP*, 1936/39. sz., 1. o.
- „Auslandsdeutsche Jugend“ in der Stunde der jungen Nation. *RJP*, 1935/218. sz., 2. o.
- „Brannik“ die bulgarische Staatsjugend. Die Hitler-Jugend im Kriege, 17. Bericht, 1942. június, 3-4. o
- „Grenzland-Jugendherberge“ in Sulau. *RJP*, 1934/160. sz., 3. o.
- „Jahr der Verständigung“, VB, 26. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 150. o.).
- „Stimmen der Völker“ im Internationalen Jugendlager. *RJP*, 1936/183. sz., 2. o.
- „Verstehenlernen – jenseits der Streitfragen“. *Frankfurter Zeitung*, 13. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 160. o.)
- „Volksdeutsche Offensive“. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/20. sz., 2. o.

- „Wille und Macht“ in der Tschechoslowakei verboten. *RJP*, 1934/175. sz., 1. o.
- „Wir wollen Kameraden bleiben!“. Die Innere Front. *NSK*, 28. August 1941 (BArch, NS 5/VI/427, 191. o.)
- 100 junge Ungarn in Bayreuth. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.
- 100 rumänische Pfadfinder in Berlin. *RJP*, 1935/179. sz., 2. o.
- 1300, die Deutschland nicht vergessen wollen. *Berliner Börsen-Zeitung*, 1. August 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 16. o.)
- 160 reichsdeutsche Jungen in den Pilischer Bergen. *DZ*, 31. Juli 1941, 3. o.
- 190 Hitlerjungen kamen nach Budapest. *DZ*, 15. November 1940, 8. o.
- 1941 – Aufbau in den neuen Gebieten. In: Hitler-Jugend 1933-1943. Die Chronik eines Jahrzehnts. Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1943, 52–53. o.
- 26 Sprachen – und ein Lager. *RJP*, 1936/184. sz., 3. o.
4000. Deutscher Volksbote, 2. Juni 1940
- 42 000 Mitglieder in der DJ. *Volk im Osten*, 1941/1–2. sz., 44. o.
- 44 KLV-Kinder wieder daheim. *DZ*, 7. April 1943, p. 3.
- 50 000 Ausländer Gäste der HJ. *Die HJ*, 1937/8. sz., 1937. február 20, 1. o. (BArch, NSD 43/256).
- 64 Levente ins Reich gefahren. *DZ*, 13. August 1942, 4. o.
- 75 Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/ 45. sz., 2. o.
- 750 Hitlerjungen besuchen uns. *DZ*, 16. Juli 1942, 3. o.;
- 80 Hitler-Jungen besuchen Ungarn. *DAZ*, 15. August 1933
- Informationsdienst* [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/3. sz., (20. November 1937)
- Informationsdienst* [des Grenz- und Auslandsamtes der RJF], 1937/4. sz. (5. Dezember 1937)
- Abkommen zwischen Hitlerjugend und VDA, *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Mai 1933 (PAAA, R 60332).
- Abordnung der HJ in Rumänien. *DAZ*, 21. Juli 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 195. o.).
- Abschied der sudetendeutschen Turner-Jugend vom Reich. *RJP*, 1938/186. sz., 3. o.
- Abschied vom Deutschlandlager. *RJP*, 1935/172. sz., 1. o.
- Abschiedsfeier für die 450 Jungvolkführer. *VB*, 29. August 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 104. o.)
- Abschrift. Sokoltum und Okkupation. *Venkov*, 16. Oktober 1938 (PAAA, R 27134)
- Ankunft der Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Ankunft deutscher Jugendführer aus dem Ausland. *RJP*, 1936/151. sz., 2. o.
- Ankunft einer Hitlerjugend-Gruppe in Budapest. *Pester Lloyd*, *Abendblatt*, 14. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Ankündigungen der Reichsdeutschen Gemeinschaft. Hitler-Jugend, Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 12. Juni 1942, 4. o.
- Ankündigungen. Hitler-Jugend. Deutsches Jungvolk, Bund Deutscher Mädel. *Deutsche Nachrichten*, 16. Januar 1942, 8. o.
- Anmeldepflicht für Auslandsfahrten. *RJP*, 1937/52. sz., 2. o.
- Arbeit der Reichsjugendführung. *VB*, 15. August 1934 (BArch, NS 5/VI/427, 8. o.)
- Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 1, Münster, 20. November 1937 (Deutsche Bücherei, ZB 37328)



- Arbeitsblätter*. Herausgegeben von der Grenz- und Auslandsabteilung des Gebietes Westfalen, Folge 2, Münster, 2. Dezember 1937. Streng vertraulich.
- Arbeitslager für Arbeiter, Bauern und Studenten in Schlesien (Deutsche Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933*. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1092–1096. o.
- Arbeitstagung auslandsdeutscher Jugendführer. *RJP*, 1936/203. sz., 2. o.
- Auch Du gehörst dm Führer. Schulungsheft der Jungmädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/3. sz.
- Auf Wiedersehen, Karpattenland! *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII.;
- Aufgaben der Mittelstelle deutscher Jugend in Europa. In: Sonderdruck. Das junge Deutschland és *Das junge Deutschland*, März 1932.
- Aufmarsch einer Generation. *NSK*, 28. Mai 1928, 3. o.
- Aufruf Schirachs zur VDA-Sammlung. *VB*, 13. Juni 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 173. o.)
- Aufruf der Budapester HJ zur Schallplatten-Sammlung. *Deutsche Nachrichten*, 19. Januar 1942, 2. o.
- Aufruf der Bünde zu einem gemeinsamen Landdienst 1932 im Osten (Deutsch Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933*. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1186. o.
- Aufruf zur Teilnahme am Landdienst (Deutsch Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933*. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1186–1187. o.
- Aus dem KLV-Lager Piliscsaba. *DZ*, 15. September 1943, p. 3.
- Aus der Auslandsarbeit der Abteilung Ausland der Reichsjugendführung, 9. Januar 1935, 1. o.
- Aus der Lagerarbeit. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/VIII.
- Ausklank des Deutschlandlagers. *RJP*, 1935/170. sz., 1. o.
- Ausländer besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/89. sz., 2. o.
- Ausländerinnen erleben den BDM. *Das Deutsche Mädel*, 1937. September
- Ausländische Gäste bei Baldur von Schirach. *RJP*, 1939. április 22., 3. o.
- Ausländische Gäste bei der HJ. *RJP*, 1938/227. sz., 2. o.
- Ausländische Gäste in Berlin. *Berliner Morgen-Post*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ausländische Jugendführer auf dem Parteitag. *RJP*, 1938/204. sz. 1. o.
- Ausländische Jugendführer auf dem Reichsparteitag. *Die Zeit*, 4. September 1938 (BArch, NS 43/440, 43. o.)
- Ausländische Jugendgruppen als Gäste der HJ. *RJP*, 1938/184. sz., 3. o.
- Ausländische Mädelführerinnen auf dem Reichsparteitag. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.
- Ausländische Parteitagsgäste auf Deutschlandfahrt. *RJP*, 1938/217. sz., 3. o.
- Auslandsabkommen der bündischen Jugend. *Der Zwiespruch*, Nr. 26, 1. Januar 1928.
- Idézi: Kindt, Werner (Hg.), *Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933*. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1540–1541. o.
- Auslandsdeutsche als Gäste der Hitlerjugend. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.
- Auslandsdeutsche erleben die Ostmark. *RJP*, 1939. január 17. 4. o.
- Auslandsdeutsche im HJ-Musikschulungslager. *RJP*, 1936/233. sz., 2. o.

- Auslandsdeutsche Jugend betreut Soldatengräber. *Berliner Börsenzeitung*, 23. März 1943 (BArch, NS 5/VI/274)
- Auslandsdeutsche Jugend fährt durchs Reich. *RJP*, 1938/176. sz., 1. o.
- Auslandsdeutsche Jugend im 2. „Wilhelm-Gustloff-Lager“. *Der Auslandsdeutsche*, 1941/10. sz.
- Auslandsdeutsche Jugend im Reich. *Die HJ*, 1938, 32. sz., 6. August 1938, 1. o.
- Auslandsdeutsche Jugend in den Lagern der Hitler-Jugend. *RJP*, 1938/174. sz., 4. o.
- Auslandsdeutsche Jugend in München. *VB*, 17. August 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 22. o.)
- Auslandsdeutsche Jugend in Stuttgart. In: V. Reichstagung der Auslandsdeutschen, Stuttgart 1937. hrsg. von der AO der NSDAP (BArch, NSD 8/2)
- Auslandsdeutsche Jugend vor der Feldherrnhalle. *RJP*, 1935/186. sz., 1-2. o.
- Auslandsdeutsche Jugendführer im Ostmark-Skylager. *RJP*, 14. Januar 1939, 3. o.
- Auslandsdeutsche Kinder besuchen Deutschland. *RJP*, 1934/93. sz., Schnelldienst
- Auslandsdeutsche Mädel beim Reichsparteitag. *RJP*, 1936/204. sz., 2. o.
- Auslandsdeutsche Pimpfe wurden AHS. *RJP*, 1939/95. sz., 3. o.
- Auslandsdeutsches Schicksal im Banat. *RJP*, 1935/53. sz., 4. o.
- Auslandshaus der Hitler-Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 12. Februar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 158. o.)
- Auslandshetze gegen die HJ. *RJP*, 1935/293. sz., 1-2. o.
- Auslandskundliche Arbeitsgemeinschaften im BDM. *RJP*, 1937/42. sz., 3. o.
- Auslandsreisen von HJ-Angehörigen. *Hitlerjugend*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 22/547)
- Austauschsendungen der HJ. *RJP*, 1936/112. sz., 4. o.
- Baldur von Schirach in Bukarest. *RJP*, 1939. június 8., 3. o.
- Baldur von Schirach spricht zur reichsdeutschen Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/55. sz., 1. o.
- Baldur von Schirach vor den Auslandsdeutschen in Stuttgart. *RJP*, 1937/200. sz., 3. o.
- Baldur von Schirach vor der europäischen Jugend. *VB*, 30. August 1941 (BArch, PK (ehem. BDC), Poo77, Baldur von Schirach)
- Baldur von Schirach's Apell an unsere volksdeutsche Jugend. *DZ*, 4. Mai 1941, 1. o.
- Baldur von Schirachs Botschaft an die reichsdeutsche Jugend im Ausland. *RJP*, 1937/59. sz., 1-3. o.
- Bayerische HJ bei der bulgarischen Jugendorgansiation in Sofia. *DAZ*, 24. August 1938 (PAAA, R 98898)
- BDM in der praktischen Grenzarbeit. *RJP*, 1936/280. sz., 4. o.
- Begeisterter Empfang der Hitler-Jugend in Budapest. *Deutsche Tageszeitung*, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Begrüßungsfeier für die Hitler-Jugend in der Reichsdeutschen Schule. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 22. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Bekenntnis der Jugend zum deutschen Osten. Ostlandmärsche, Großfahrten und Zeltburgen de HJ-Gebietes Mittelbe (23) - Juli/August 1939 (Deutsche Bücherei, 1940 A 7979)
- Bekenntnis der Jugend zum Neuen Europa. *Die Hitler-Jugend im Kriege*, 21. Bericht, 1942. október, 8-9. o.
- Bekenntnisse österreichischer Jugend (Deutsche Bücherei, 1938 A 10418).
- Berufswettkampf der DJ. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 62. o.
- Bestimmungen für die Aufnahme in die Auslandsdeutsche Jugend. *K.M.D.*, 3/42. Sonderdruck

- Besuch aus Afrika. *RJP*, 1939. augusztus 19., 3. o.
- Betreuung auslandsdeutscher Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1939, 230-231. o.
- Bis ans Schwarze Meer. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
- Blutende Grenzen. *HJ-Führerdienst*, Oktober 1937
- Blüher, Hans, Geschichte des Wandervogels. In: Werner Kindt (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 33-62. o.
- Bolschewistische Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1941/8. sz., 211-212. o.
- Brehm, Bruno, Sprache der Jugend. *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 5-8. o.
- Brunner, Heinz, Die deutsche Jugend Jugoslawiens. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 160-165. o.
- Brücken von Nation zu Nation. *RJP*, 1935/22. sz., 1-2. o.
- Budakeszi verabschiedet sein KLV-Lager. *DZ*, 13. März 1943, p. 3.
- Bulgarien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 14-15. (BArch, NSD 43/21, 112675-112676. o.)
- Bulgariens Staatsjugendführer in Wien, *VB*, Wiener Ausgabe, 17. April 1944 (BArch, NS 5/VI/427, 205. o.)
- Bulgarischer Besuch bei der HJ. *RJP*, 1936/102. sz., 2. o.
- Bund auf Grenzlandfahrt (Die Fahrennden Gesellen). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 804. o.
- Buske, Ernst, Jugend und Volk. In: Werner Kindt (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 198-201. o.
- Büchersammlung für Volksdeutsche. *Reichsbefehl*, 64/K, 6. November 1940 - BArch, NSD 43/1, 133309. o.
- Bündische Jugend und Staatsjugend (Die Geusen). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 823-827. o.
- Camille Chautemps: Frankreichs Wunsch. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 1-2. o.
- Cerff, Karl, An die Jugend der Welt! In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Chorkonzert der Hitler-Jugend. *DZ*, 11. März 1942, 6. o.
- Dabel, Gerhard, Zwei Jahre Erweiterte Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 231-233. o.
- Das Ausland lernt die HJ verstehen. *NSK*, 17. Juli 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 93. o.)
- Das Auslandshaus der Hitler-Jugend bei Berlin an der Havel, h. n., é. n.
- Das Auslandshaus der HJ. *Wille und Macht*, 1938/22. sz., 37-38. o.
- Das Berliner Mädel Aus Leben und Arbeit des Obergaues Berlin. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.
- Das deutsch-jugoslawische Mädellager. *RJP*, 1937/177. sz., 2. o.
- Das Deutschlandlager 1935. *RJP*, 1935/84. sz., 1. o.
- Das Deutschtum in der Slowakei. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/7. sz., 582. o.
- Das europäische Jugendtreffen in Weimar und die ungarische Levente. *DZ*, 23. Juni 1942
- Das Gebiet „Ausland“ der HJ. *RJP*, 14. September 1936, 1-2. o.
- Das Gesicht des jungen Europa. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz.

- Das internationale Jugendlager geöffnet. *RJP*, 1936/160. sz., 1. o.
- Das Lied an der Grenze. *RJP*, 1937/245. sz., 3. o.
- Das müßt ihr wissen. Eltern! *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni
- Das ostmärkische Grenzlager 1935 beendet. *RJP*, 1935/189. sz., 2. o.
- Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1939/9. sz., 589–592. o.
- Das rumänische Staatsjugendgesetz in seinen Auswirkungen auf die deutsche Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1940/5–6. sz., 165–171. o.
- Depner, Willi, Die Parole der Jugend. *Volk im Osten*. Die Zeitschrift des Südostens, 1940/1. sz., 41–42. o.
- Der „Albanische Adler“. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 40. o.
- Der Abschied der Hitler-Jugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 29. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Der Ausländerbesuch bei der HJ. *RJP*, 1936/153. sz., 3. o.
- Der Besuch der HJ in Budapest. *Pester Lloyd*, *Morgenblatt*, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Der deutsche Jugendherbergsausweis gilt in der ganzen Welt. *RJP*, 1934/86. sz., 1–2. o.
- Der erste Abschnitt der Deutschlandfahrt. *RJP*, 1935/176. sz., 1–2. o.
- Der erste Transport der reichsdeutschen Kinder ist heimgefahren. *DZ*, 16. Oktober 1942, p. 3.
- Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet, *VB*, 15. September 1942 (BArch, R 43 II/522a, 39. o.)
- Der Europäische Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942, 10. sz., 284–286. o.
- Der Fackelzug, Feuerrede des Reichsjugendführers, Hitler-Jugend und Levente-Jugend marschieren durch Köln, *Westdeutscher Beobachter*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Der Führer und der Duce – die Vorbilder der europäischen Jugend. *DZ*, 26. Juni 1942
- Der Landjugendaustausch – ein Mittel zur beruflichen Fortbildung. *RJP*, 1937/289. sz., 1–2. o.
- Der Lebenskampf der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1937/60. sz., 6. o.
- Der Leiter des Grenz- und Auslandsamtes in der RJF ernannt. *RJP*, 1935/150. sz., 1. o.
- Der letzte Transport der Hitlerjugend trifft ein. *DZ*, 30. August 1942, 5. o.
- Der Marsch ins Reich. *RJP*, 1938/256. sz., 1–2. o.
- Der Reichsjugendführer in Belgrad. *Hamburger Tageblatt*, 27. November 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 130. o.)
- Der Reichsjugendführer im Lager der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1937/200. sz., 1. o.
- Der Reichssportführer über die deutschen Leibesübungen und die Olympischen Spiele 1936. *Deutsches Volksblatt*, 31. Oktober 1935 (PAAA, R 98761)
- Der soziale Kampf im Sudetenland. *Das Junge Deutschland*, 1938/11. sz.
- Der Stellvertreter des Reichsjugendführers in Ungarn. *DZ*, 19. August 1941, 3. o.
- Der südslawische Sokol. *RJP*, 1936/46. sz., 3. o.
- Der ungarische Staatsjugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 13. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]

- Der Verständigungswille der jungen Generation. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.
- Der Weg zur Staatsjugend in Jugoslawien. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 33–39. o.
- Der Wortlaut der Erklärung. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
- Der Zusammenschluss der österreichischen Jugendverbände. *RJP*, 1936/43. sz., 1. o.
- Der zwischenvölkische Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/119. sz., 2. o.
- Deutsche Freischar*, 1928/3. sz.
- Deutsche Freischar*, 1929–30/2. sz.
- Deutsche jenseits der Grenzen. Vaterländische Reihe „Mein Volk“, Heft 9. Pädagogischer Verlag von Hermann Schroedel. Halle 1934 (Deutsche Bücherei, O 1934.1558)
- Deutsche Jugend aus aller Welt kommt zum Deutschlandlager. *RJP*, 1935/149. sz., 2. o.
- Deutsche Jugend aus aller Welt. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10., 337. o.
- Deutsche Jugend im Ausland. *Das Junge Deutschland*, 1934/5. sz., 142–143. o.
- Deutsche Jugend im Ausland. *Kölnische Zeitung*, 1. Oktober 1943 (BArch, NS 28/110, 143. o., NS 5/VI/427, 204. o.)
- Deutsche Jugend in der Türkei. *RJP*, 1934/14. sz., 1. o.
- Deutsche Jugend in Peru. *RJP*, 1935/206. sz., 4. o.
- Deutsche Jugendabordnung fährt ins Reich. *DZ*, 23. Februar 1941, 4. o.
- Deutsche Jugendarbeit in Griechenland. *RJP*, 1934/226. sz., 3. o.
- Deutsche Kriegsjugend ohne Sorgen. Vom Werk der „Erweiterten Kinderlandverschickung“. *Deutsche Nachrichten*, 22. Mai 1942, 8. o.
- Deutsche Landmädels im Ausland. *RJP*, 1936/234. sz., 4. o.
- Deutsche Mädelführerinnen aus 38 Staaten im Reich. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.
- Deutsche Volksgruppe in Kroatien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/5. sz. 450. o.
- Deutsche Volksgruppe in Rumänien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 378–379. o.
- Deutsche Volksgruppe in Ungarn. Kriegsberufswettkampf der DJ. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/4. sz., 375. o.
- Deutscher Ostrum (Deutsche Bücherei, 1938 A 13154), Heft 1.
- Deutschland auf der internationalen Jugendherbergstagung. *RJP*, 1938/198. sz., 4. o.
- Deutschlandfahrt ungarischer Levente-Jugend. *RJP*, 1934/93. sz., 3. o.
- Deutschland-Lager 1935. Welttreffen der Hitler-Jugend. Kuhlsmühle bei Rheinsberg, Juli/August 1935
- Deutschlandlagergäste in Hamburg eingetroffen. *RJP*, 1935/157. sz., 1. o.
- Deutsch-Österreich. Kampfblatt der Hitlerjugend*, Gebiet 22, Julifolge 1934 (Deutsche Bücherei, ZB 44209).
- Deutsch-rumänische Jugendfreundschaft. *Kölnische Volkszeitung*, 20. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 133–134. o.)
- Die „Wacht des Landes“. *Wille und Macht*, 1939/2–3. sz., 23–29. o.
- Die Abreise der Hitler-Jugend aus Budapest. *Pester Lloyd*, *Abendblatt*, 16. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Die Abstimmung der Jugend. *RJP*, 1938/65. sz., 1–2. o.
- Die Ankunft der Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd*, *Abendblatt*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Arbeit der DJ. In: Jahrbuch der Deutschen Jugend 1941 (Rumänien), 135–141. o.
- Die Aufgaben des Auslands-Fahrtenamtes der Reichsjugendführung. *RJP*, 1934/203. sz., 1–3. o.

- Die Auslands- und Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend im Gebiet. Nur für den Dienstgebrauch!. RJP, Berlin 1942
- Die Auslands-Arbeitsgemeinschaften der HJ. VB, 27. April 1939 (BArch, NS 5/VI/427, 184. o.)
- Die Auslandsbeziehungen der Jugendbewegung. In: *Kindt, Werner* (Hg.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1529. o.
- Die Auslandsdeutsche Jugend. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 149-153. o.
- Die Auslandsorganisation der NSDAP. *Deutsche Nachrichten*, 27. November 1942, 4. o.
- Die dänische Volksgruppen-Jugend im Reich. RJP, 1939/197. sz., 1-2. o.
- Die deutsche Jugend in der Slowakei. *Informationsdienst*. 1939/6. sz., datum nélkül, 10-11. o. (BArch, NSD 43/21, 112777-112778. o.)
- Die deutsche Volksgruppe in der Slowakei. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.
- Die deutsche Volksgruppe in Serbien. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 210. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. Jahresgroßkundgebung des Volksbundes. *Südostdeutsche Rundschau*, 1944/3. sz., 205. o.
- Die deutsche Volksgruppe in Ungarn. *Südostdeutsche Rundschau*, 1943/1. sz., 50. o.
- Die deutsche Volksgruppe. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/4. sz., 277. o.
- Die Deutschlandfahrer am Schlageterkreuz. RJP, 1935/194. sz., 1. o.
- Die Deutschlandfahrer im Saargebiet. RJP, 1935/192. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in der Zeppelinwerft. RJP, 1935/188. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in München. RJP, 1935/185. sz., 2. o.
- Die Deutschlandfahrer in Nürnberg. RJP, 1935/178. sz., 1-2. o.
- Die Deutschlandfahrt. Abschluß des Welttreffens der HJ; Deutschlandlager – Ein Symbol der Einheit des deutschen Volkes. RJP, 1935/167. sz., 1-2. o.
- Die Durchführung der Weltringsendung. RJP, 1935/239. sz., 1-2. o.
- Die ersten Teilnehmer am Deutschlandlager treffen ein. RJP, 1935/137. sz., 2. o.
- Die Erziehung der rumänischen Jugend. RJP, 1938/32. sz., 1-2. o.
- Die Fahrt der ungarischen Levente-Jugend durch Deutschland. RJP, 1934/97. sz., 1934, 2. o.
- Die Fahrt. *HJ-Führerdienst*, April 1937.
- Die faschistischen Jugendorganisationen. In: *Das junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.
- Die Grenz- und Auslandschulung der Hitler-Jugend. RJP, 1935/79. sz., 1-2. o.
- Die Grenzlager im Westen des Reiches beendet. RJP, 1935/205. sz., 2. o.
- Die Hitler-Jugend Deutsch-Österreichs. RJP, 1938/62. sz., 1-2. o.
- Die Hitlerjugend im zweiten Kriegsjahr. In: Jahrbuch der AO der NSDAP 1942, 152-153. o., 164-168. o.
- Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Hitler-Jugend in Budapest. *Pester Lloyd*, Abendblatt, 21. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die Hitler-Jungen in der Provinz. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 24. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Die HJ am „Tag des deutschen Volkstums“. RJP, 1937/214. sz., 1. o.
- Die HJ auf dem 4. Weltkongress der Auslandsdeutschen. RJP, 1936/197. sz., 2. o.
- Die HJ. Vorbild der rumänischen Jugend. *Leipziger Neueste Nachrichten*, 6. März 1942 (BArch, NS 28/123, 106. o.).
- Die Jugend des Ostens in Europa. *Wille und Macht*, 1935/4. sz., 23-25. o.

- Die Jugend Europas in Garmisch. *Das Deutsche Mädel*, 1941. március
- Die Jugend hilft bei der Neuordnung Europas. *DZ*, 6. September 1941
- Die Jugend im tschechoslowakischen Staat. *Nation und Staat*, 1935/1. sz., 17-24. o.
- Die Jugend Österreichs der Not entrissen. RJP, 1938/76. sz., 1-2. o.
- Die Jugenderziehung der Kroaten. *Volkstum im Südosten*. Volkspolitische Monatsschrift 1939, 310. o.
- Die Jugendorgansiationen in Rumänien. RJP, 1936/60. sz., 4. o.
- Die Jugendverbände des Auslandes. *Führerblätter der Hitler-Jugend*. Ausgabe DJ, Juni 1936, 14-17. o.
- Die Kinderlandverschickung. *Deutsche Zeitung*, 22. Februar 1944, 5. o.
- Die Kinderlandverschickung. *DZ*, 1. Januar 1943, p. 3.
- Die KLV übertrifft alles. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf – Slowakei, 1941/Mai-Juni
- Die Kolonie der lausitz-wendischen Kinder im Jahre 1931 in Smetanas Jablynic im Jung-Bunzlauer Bezirk. *Bezdes*, 1932/3-4. sz. (PAAA, R 63612)
- Mit Jubel und Tränen begrüßten teschechische Städte die Lausitzer Kinder. *Poledni lis*, 1932. augusztus 11. (PAAA, R 63612).
- Die Lage der deutschen Volksgruppe in Ungarn – Ein Rückblick auf das vergangene Jahr. *Nation und Staat*, 1943/7-8. sz., 241-242. o.
- Die Leistungen der KLV-Lager. *Das Junge Deutschland*, 1943/4. sz., 102-103. o.
- Die Musikkapelle der Hitlerjugend grüßt mit dem ungarischen Hymnus die Hauptstadt Budapest. *Budapesti Hírlap*, 1933. augusztus 19. (PAAA, R 98892)
- Die nationale Jugend in Bulgarien. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 29-33. o.
- Die neue rumänische Staatsjugend und die deutsche Volksgruppe. *Informationsdienst*, 1939/4. sz., datum nélkül, 7-9. o. (BArch, NSD 43/21, 112528-112530. o.)
- Die Ostmark*. Schriften zu Deutschlands Erneuerung. Lese- und Arbeitsbogen für den Unterrichtgebrauch. Heinrich Handels Verlag, Breslau 1939 (Deutsche Bücherei, Zs 8093.3)
- Die österreichische Staatsjugend. RJP, 1935/291. sz., 1-2. o.
- Die Provinzfahrt der Hitlerjugend. *Pester Lloyd*, Morgenblatt, 25. Augsut 1933 (PAAA, R 98892).
- Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. VB (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete)
- Die Reichsdeutsche Kinderlandverschickung in Ungarn. *DZ*, 20. Juni 1943, p. 7.
- Die reichsdeutschen Kinder kommen erst im nächsten Jahr!. *Deutscher Volksbote*, 21. Juli 1940 (PAAA, Budapest, 174.)
- Die Reichsreferentin des BDM vor auslandsdeutschen BDM-Führerinnen. RJP, 1936/199. sz., 2. o.
- Die Slowakei – Land und Leute. *Karpatenbriefe*, 1941/1. sz.
- Die sozialen Leistungen der deutschen Volksgruppe in Ungarn. *Nation und Staat*, 1944/3-4. sz., 80. o.
- Die staatliche Jugenderziehung in Rumänien. RJP, 1937/195. sz., 5. o.
- Die Struktur der bulgarischen Jugend und ihr Kampf gegen den Bolschewismus. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 4., 15. April 1939, 34-37. o. (BArch, NSD 43/9.)

- Die sudetendeutsche Jugend in die HJ übernommen. *VB*, 17. November 1938 (BArch, NS 5/VI/437, 25. o.)
- Die tschechische Jugend. *RJP*, 1938/54. sz., 6. o.
- Die ungarische Jugend am Sonntag in Berlin. *RJP*, 1934/109. sz., 1. o.
- Die ungarische Jugend in München. *München-Augsburger Abendzeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die ungarische Levente-Jugend besucht Rothenburg. *Fränkischer Anzeiger*, 11. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die ungarische Leventejugend in München. *Passauer Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Die volksdeutsche Jugend. *RJP*, 1939/140. sz., 1–3. o.
- Die vormilitärische Jugenderziehung in Ungarn. *Neues Wiener Tagblatt*, 1942. szeptember 16. [MOL K 66, 3(5)64. cs., K 66-1942-III-9.]
- Die Weltjugendliga (Verband Deutschland). Kurzchronik. Kindt, Die deutsche Jugendbewegung i. m., 1567–1571. o.
- Die Weltringsendung der Jugend – eine technische Meisterleistung. *RJP*, 1935/214. sz., 1–2. o.
- Donnerstag treffen Hitler-Jungen in Budapest ein. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 14. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Dr. Basch bei Baldur von Schirach. *DZ*, 30. Oktober 1940, p. 4.
- Dritte wirtschaftspolitische Studienfahrt der HJ. *RJP*, 1937/209. sz., 1. o.
- DZ-Gespräch mit Reichsjugendführer Axmann. *DZ*, 23. Juni 1942
- Ehemalige österreichische Hitlerjungen in Deutschland. *RJP*, 1934/62. sz., 1. o.
- Ein ausländisches Urteil über die HJ. *RJP*, 1936/155. sz., 2. o.
- Ein Jahr Aufbau und Erziehung in den Formationen. Die Einsatz-Staffel; Die Lesitung der Deutschen Mannschaft Jahrbuch 1942 der deutschen Volksgruppe in Rumänien. Hrsg. von der Pressestelle der Volksgruppenführung, 86–94; 95; 97–106. o.
- Ein Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/130. sz., 1. o.
- Ein Schulungslager des Gebeites Ausland der HJ. *RJP*, 1936/125. sz., 1. o.
- Ein Staatsjugendführer in Österreich. *RJP*, 1935/288. sz., 1. o.
- Ein Tag im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/164. sz., 1–2. o.
- Ein Vorlager für das Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/151. sz., 2. o.
- Eine große Lagerfeier im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/167. sz., 2. o.
- Eine politische Reise im Donauraum. *RJP*, 1934/65a, 1–9. o.
- Eine Weltringsendung der Jugend. *RJP*, 1935/208. sz., 1–2. o.
- Einführung. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112755–112756. o.)
- Einigung der Jugendorgansiation der deutschen Volksgruppe in Rumänien. *Informationsdienst*, 1939/6. sz., dátum nélkül, 1–4. o. (BArch, NSD 43/21, 112768–112771. o.)
- Einrichtungen der Hitler-Jugend als Vorbild für Rumänien. *RJP*, 1935/187. sz., 2. o.
- Empfang am Leystapel. *Kölnische Zeitung*, 13. Juli 1934;
- Empfang der reichsdeutschen Kinder in Grossturwall. *DZ*, 19. Mai 1943, p. 4.
- Empfang der reichseutschen Kinder in Mucsfa. *DZ*, 16. Mai 1943, p. 4.
- Empfang der ungarischen Levente-Jugend durch Ministerpräsident Göring. *RJP*, 1934/111. sz., 1. o.
- Enge Zusammenarbeit der deutschen und ungarischen Jugend. *RJP*, 1939/178. sz., 1. o.

- Erber, Ludwig, Bilder aus auslandsdeutschen Siedlungsgebieten. *Das Junge Deutschland*, 1934/1. sz., 8–14. o.
- Erblanger, Arthur, Deutsche Jugend in der Slowakei. *Nation und Staat*, 1940/5–6, 175–178. o.
- Erfolge der österreichischen Staatsjugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 43., 15. Dezember 1936, 478–479. o. (BArch, NSD 43/8–2)
- Ernennung von Reinhold Schulze zum Leiter des Grenz- und Auslandsamtes. *VB*, 7. Juli 1935 (BArch, NS 5/VI/427, 14. o.)
- Erneuerungsbestrebungen der madjarischen Jugend in Rumänien. *RJP*, 1937/208. sz., 2. o.
- Eröffnung der Wilhelm-Gustloff-Lager 1939. *RJP*, 1939/158. sz., 4. o.
- Eröffnung des Olympia-Lagers der HJ. *RJP*, 1936/168. sz., 1. o.
- Eröffnung des ostmärkischen Grenzlagere. *RJP*, 1935/177. sz., 2. o.
- Erste deutsche-japanische Jugendaustauschsendung. *RJP*, 1938/23. sz., 1. o.
- Erweiterte Kinderlandverschickung. In: Kriegseinsatz der Hitler-Jugend. Reichsjugendführung, Berlin 1942, 9–10. o.
- Erziehung und Organsiation der tschechischen Jugend. *RJP*, 1936/273. sz., 8. o.
- Europa – der Erdteil der Jugend. „Brannik“ – Bulgariens Staatsjugend. *VB*, Münchener Ausgabe, 12. September 1942 (BArch, NS 5/VI/411)
- Europa ist mehr als ein Kontinent. Ansprache des Reichsleiters Baldur von Schirach in der Stunde der Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14. September 1942. Die Rede Schirachs an die Jugend Europas. *VB* (Wien), 15. September 1942 (MOL, K 63, 204. cs., 21/7. t., 6956/1942. melléklete)
- Europa. Kontinent der Jugend. Festliche Veröffentlichung zur Begründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien 1942. Verlag „Die Pause“ Wien, é. n.
- Europäischer Jugendverband. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz., 225–226. o.
- Europäischer Jugendverband. *Südostdeutsche Rundschau*, 1942/5. sz., 374–375. o.
- Europas Landjugend lernt im Reich. *DZ*, 18. Juli 1942, 7. o.
- Fahrt in den europäischen Südosten. *RJP*, 1937/225. sz., 2. o.
- Fanatischer Kampfeswille der deutschen Jugend in der Ostmark. *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 8–11. o.
- Feierlicher Abschluss des europäischen Jugendkongresses. *DZ*, 20. September 1942, 4. o.
- Feierstunde mit auslandsdeutschen Mädeln. *RJP*, 1936/152. sz., 2. o.
- Feldpost. *Deutsche Nachrichten*, 29. Juli 1942, 4. o.;
- Festakt im Olympialager der HJ. *RJP*, 1936/180. sz., 1–2. o.
- Frank Fischer, Unser Wandern. In: Werner Kindt (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 79–83. o.
- Friedrich Heiß, Die Mittelstelle für Jugendgrenzlandarbeit. *Der Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 59, 24. November 1927. Idézi: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1539–1540. o.
- Führer wir folgen dir. Schulungsheft der Jungmädels. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/5. sz.
- Für die Verständigung vorgesorgt. *NSK*, 16. Januar 1938 (BArch, NS 5/VI/427, 145. o.)
- Gäste aus Südamerika im Deutschlandlager der HJ. *RJP*, 1935/147. sz., 2. o.
- Gedanken zur volksdeutschen Arbeit. *RJP*, 1935/226. sz., 3. o.

- Gefährdetes Deutschtum an den Grenzen. *Wille und Macht*, 1936/14–15. sz., 48–52. o.
- Gemeinsame Auslandsarbeit der bündischen Jugend. *Zwiespruch. Wochenzeitung der deutschen Jugendbewegung*, Nr. 22–23, 22. März 1927. Idézi: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1064. o.
- Gespräche der Jugend unter sich. *Hamburger Fremdenblatt*, 3. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 131. o.)
- Gesunde Jugend, Gesundes Volk. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/1. sz.
- Glückwünsche des Auslandes zur Weltringsendung. *RJP*, 1935/250. sz., 2. o.
- Goldenes Levente-Abzeichen für den preußischen Ministerpräsidenten. *Kölnische Zeitung*, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Gregoric, Danilo, Der Anteil der Jugend am Werden Jugoslawiens. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 5–8. o.
- Grenz- und Auslandsfragen in der Erziehung des deutschen Mädels. *Das Deutsche Mädel*. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ, 1937. September
- Grenzfeuer (dj. 1.11.). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1215–1216. o.
- Grenzlandarbeit des BDM. In: Wir Deutschen Mädel. Jahrbuch des BDM 1935, 183. sk. Idézi: Gisela Miller-Kipp (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer“. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002, 79. dokumentum, 208–209. o.
- Grenzlandfahrt? (Alt-Wandervogel). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 58–60. o.
- Grenzlandfahrten des Jungvolks im Gebiet Mittelland. *RJP*, 1936/ 45. sz., 2. o.
- Grenzlandfahrten deutscher Jungen (Alt-Wandervogel). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 60–61. o.
- Grenzlandfahrten deutscher Jungen. Greifenverlag zu Rudolstadt 1923.
- Grenzlandfahrten und Auslandsbeziehungen der bündischen Jugend. Kurzchronik. In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1529–1535. o.
- Grenzlandfahrten. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 162–163. o.
- Grenzlandmarsch durch Pommern der Banne 93 und 411. 1000 Hitlerjungen marschieren durch Ostpommern zur Reichsgrenze (12–28. Juli 1937) (Deutsche Bücherei, 1938 A 10569)
- Grenzlandschule des Gebietes Nordmark, *RJP*, 1937/10. sz., 2. o.
- Grenzlandsendungen des BDM. *RJP*, 1936/13. sz., 4. o.
- Grenzlandsingen der Hitler-Jugend. *RJP*, 1935/80. sz., 2. o.
- Grenzlandtreffen der Hunderttausend. *RJP*, 1934/117. sz., 3. o.
- Grenzpolitische Planung der Ostpreußen-Fahrten. *RJP*, 1935/98. sz., 1–2. o.
- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1–5. o. (BArch, NSD 43/21, 112756–112757. o.)

- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/2. sz., 5. November 1937, 4. o. (BArch, NSD 43/21, 112735);
- Grenzpolitischer Arbeitsbericht. *Informationsdienst*, 1937/5. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112627–112628. o.)
- Grenzpolitischer Lagebericht. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112662–112663. o.)
- Grosser Erfolg des Abkommens des deutschen Jugendherbergverbandes mit ausländischen Verbänden. *RJP*, 1934/110. sz., 1. o.
- Großfahrt der Ringgemeinschaft deutscher Pfadfinder zu den deutschen Siedlungen im Banat. Sommer 1928, Das Junge Volk Verlag, Plauen 1928
- Gruss des Landesjugendführers. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 35–37. o.
- Gruß des Reichsjugendführers in der Führergeburtstagssendung am 19/20. April 1944. *Das Junge Deutschland*, 1944/4. sz., 79. o.
- Gründung eines europäischen Jugendverbandes. VB, 19. Juni 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 194. o.)
- Hauswirtschaftliches Pflichtjahr an der Grenze. *Informationsdienst*, 1939/2. sz., dátum nélkül, 17. o. (BArch, NSD 43/21, 112575. o.)
- Herzliche Freundschaft zwischen Reichsdeutschen Kindern und volksdeutschen Pflegeeltern. *DZ*, 31. Oktober 1942, 3. o.;
- Heute beginnt die Kulturkundgebung der europäischen Jugend. *DZ*, 18. Juni 1942
- Heute kommen wieder 700 Hitlerjungen. *DZ*, 24. Juli 1942, 3. o.);
- Hitler-Jugend in Budapest. *DZ*, 16. November 1940, 3. o.
- Hitlerjugend in Budapest. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 15. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Hitlerjugend in Ungarn. *DZ*, 30. Juli 1941, 6. o.
- Hitler-Jugend und bündische Jugendbewegung (Deutscher Pfadfinderbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 370–371. o.
- Hitlerjugend und VDA. *Märkische Volkszeitung*, 10. Januar 1934 (PAAA, R 60333).
- Hitler-Jungen in Apatin eingetroffen. *DZ*, 2. Juni 1942, 4. o.
- Hitler-Jungen kommen nach Budapest. *Pester Lloyd, Morgenblatt*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
- HJ Athen sammelt für das Winterhilswerk. *RJP*, 1935/26. sz., 3. o.
- HJ aus aller Welt im Deutschlandlager. *RJP*, 1935/113. sz., 1–2. o.
- HJ aus Ungarn auf Ostlandfahrt. *RJP*, 1936/136. sz., 2. o.
- HJ aus Ungarn. *RJP*, 1935/131. sz., 5. o.
- HJ in Ungarn und Südosteuropa. *RJP*, 1936/148. sz., 2. o.
- HJ und Volksgruppenjugend. *RJP*, 1939/141. sz., 1–2. o.
- HJ-BDM, Gebiet-Obergau 3 Berlin, Grenz- und Auslandsabteilung. Schulungsbrief, November 1937.
- HJ-Fahrten in alle Welt. *RJP*, 1938/185. sz., 2. o.
- HJ-Fahrtengruppen in Ungarn und Bulgarien. *RJP*, 1938/201. sz., 3. o.
- HJ-Führer besuchen Bulgarien. *RJP*, 1939/185. sz., 1. o.
- HJ-Großfahrt nach Siebenbürgern. *RJP*, 1935/196. sz., 2. o.
- HJ-Sonderveranstaltung im Grenzlandtheater. *RJP*, 1936/9. sz., 2. o.
- HJ-Spielfahrten ins Grenzland. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.

- Hockl, Nikolaus Hans, Die volkspolitische Stellung der volksdeutschen Jugend. *Nation und Staat*, 1940/5-6. sz., 150-154. o.
- Hohe Besuche in unsere KLV-Lagern. *Karpatenbriefe*. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung. Gaue Essen, Westfalen-Nord, Westfalen-Süd, Düsseldorf - Slowakei, 1941/Mai-Juni
- Illyés Gyula: Pusztulás. Úti jegyzetek. *Nyugat*, 1933/17-18.
- Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/163. sz., 2. o.
- Im Olympia-Lager der HJ. *RJP*, 1936/169. sz., 1-2. o.
- Im Zeichen der Kinderlandverschickung. *DZ*, 28. Juni 1942, 6. o.
- Jahr der Verständigung. *RJP*, 1938/2. sz., 1-2. o.
- Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das erste Arbeitsjahr 1936/37 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien. Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1937
- Jahrbuch des Deutschtums in Slawonien. Bericht über das zweite Arbeitsjahr 1937/38 der Kultur- und Wohlfahrtsvereinigung der Deutschen in Slawonien. Hrsg. von der Hauptleitung der KWVD 1938.
- Jahres-Hauptversammlung des Volksbundes der Deutschen in Ungarn. *Pester Lloyd. Abendblatt*, 21. Februar 1944
- Jubelnder Empfang der Hitlerjugend in Budapest, 19. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Jugend als Brücke. *Wille und Macht*, 1937/20. sz., 2-4. o.
- Jugend aus Österreich und Frankreich im deutschen Rundfunk. *RJP*, 1936/199. sz., 2. o.
- Jugend Europas. *Das Junge Deutschland*, 1941/9. sz.,
- Jugend findet zu Jugend. *Die HJ*, 1937/26. sz., 26. Juni 1937, 7. o.
- Jugend im Grenzraum des Reiches. *Das Junge Deutschland*, 1941/2. sz., 47-62. o.
- Jugend im Osten. *Das Deutsche Mädel*, 1935/5. sz.
- Jugend in Südslawien. *RJP*, 1934/199. sz., 1-2. o.
- Jugend in Uniform. Zum europäischen Jugendkongress in Wien. *DZ*, 16. September 1942, 3. o.
- Jugend singt über die Grenzen. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Jugend trägt die auslandsdeutsche Zukunft. *RJP*, 1935/200. sz., 3. o.
- Jugendaustausch mit Jugoslawien. *RJP*, 1939/125. sz., 3. o.
- Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/8. sz., 217-220. o.
- Jugenddienstpflicht im Protektorat. *Das Junge Deutschland*, 1942/9. sz. 252. o.
- Jugenderziehung im Zeichen des Friedens! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1-5. o.
- Jugenderziehung. *DZ*, 1. Dezember 1940, p. 3.
- Jugendlager im Böhmerwald (Deutsche Freischar). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1074-1077. o.
- Jugendreferat. *Der Auslandsdeutsche*, 1936/10. sz., 742. o.
- Jugoslawinnen im BDM-Lager. *RJP*, 1937/166. sz., 2. o.
- Jugoslawische Studenten in den Sommerlagern der sächsischen HJ. *RJP*, 1935/183. sz., 3. o.
- Jugoslawischer Ministerbesuch. *RJP*, 1938/97. sz., 4. o.
- Jungbauern in Suomi. *Die HJ*, 1937/31. sz., 31. Juli 1937, 7. o.
- Junge Ungarn in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)

- Jungen - eure Welt! In: Jahrbuch der HJ, 1938, 25. o.
- Jungturnerschaft - alleinige Erziehungsgemeinschaft der Jugend. *Die Zeit*, 10. Mai 1938 (PAAA, R 98877)
- Jungvolkführer besuchen Ungarn. *RJP*, 1938/208. sz., 3. o.
- Kameraden aus aller Welt. *RJP*, 1935/183. sz., 4. o.
- Kameradschaft der europäischen Jugend. *DZ*, 26. September 1942, 1-2. o.
- Kaufmann, Günter, Jugenderziehung im Zeichen des Krieges! *Wille und Macht*, 1938/1. sz., 1-5. o.
- Kaufmann, Günter, Politische Jugend - volksdeutsche Jugend. *Wille und Macht*, 1934/11. sz., 1-5. o.
- Kinder aufs Land. *DZ*, 23. Juli 1941, 4. o.
- Kinderlandverschickung im Zeichen einer Völkergemeinschaft. *DZ*, 8. Mai 1942, 3. o.
- Kinderlandverschickung. *DZ*, 31. März 1943, p. 4.
- Kinderlandverschickung. Ein bedeutsames Kapitel deutscher Sozialgeschichte. *Deutsche Nachrichten*, 10. April 1942, 5. o.
- KLV-Lager Bistritz auf Werbefahrt. *DZ*, 3. August 1943, 4. o.
- Korrespondens „Nordschleswig“, Flensburg, den 9. März 1937, 2. o. (BArch, R 43 II/512, 115. o.)
- Köln begrüßt die ungarische Staatsjugend. *Westdeutscher Beobachter*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Köln grüßte die ungarische Freunde. *Köln*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Krause, Ilse, Die bevölkerungspolitische Bedeutung des Ostmarks. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 8-10. o.
- Kriegsberufswettkampf der DJ. *Nation und Staat*, 1944/7-8. sz., 165. o.
- Kriegsmittelungsdienst des Auslands- und Volkstumsamtes der RJF, 1943/1. sz.
- Kurella, Alfred, Deutsche Volksgemeinschaft. In: Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 163-179. o.
- Kurt Plachte, Weltjugendtreffen auf der Freusburg. *Kieler Nachrichten*, 12. August 1927
- Kügler, Hermann, Vom Werdegang unserer Auslandsarbeit. *Blätter der Sächsischen Jungenschaft in der Deutschen Freischar*, Heft I, 30. Dezember 1927. Idézi: Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 1543-1545. o.
- Landesgruppenleiter Henry Esp 52 Jahre alt. *Deutsche Nachrichten*, 6. März 1942, 2. o.
- Landessportfest 1943 der Deutschen Jugend. *Heimatsbrief*, 1943/1. sz., 46-48. o.
- Landjugendaustausch mit skandinavischen Staaten. *RJP*, 1937/115. sz., 2. o.
- Lange, Friedrich, Was ist uns Österreich? *Wille und Macht*, 1934/14. sz., 12-16. o.
- Lehrfahrt deutscher Jungbauern nach Finnland. *RJP*, 1937/148. sz., 1. o.
- Letzte Stunden auf deutscher Erde. *Kölnische Zeitung*, 19. Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.);
- Levente-Feierlichkeit zu Ehren der Hitler-Jugend. *DZ*, 22. August 1941, 5. o.
- Levente-Jugend beim Führer. *Hannoverschen Anzeiger*, 19. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend beim Führer. *VB*, 18. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)

- Levente-Jugend beim Kanzler. *Berliner Tageblatt*, 18. Juli 1934. (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.); K 28, 98. cs., K 28-198-1934-15566.
- Leventejugend dankt dem Reichsjugendführer. *Passauer Zeitung*, 21. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend dankt dem Reichsjugendführer. *RJP*, 1934. július 19.
- Levente-Jugend und HJ tragen einen Geist. *Kasseler Stadtzeitung*, 14–15. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Levente-Jugend zu Besuch in Potsdam. *Kölnische Zeitung*, 18. Juli 1934;
- Ley, Robert, Kampf auch für die Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1940/6. sz., 121–125. o.
- Lied und Musik der Hitler-Jugend im Grenzland. *RJP*, 1935/217. sz., 2. o.
- Liebe, Heinrich, Möglichkeiten und Formen volksdeutscher Arbeit an den höheren Mädchenschulen. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 259–267. o.
- M. Merzenich, Die volksdeutsche Arbeit der Hitlerjugend. *Deutsche Mädchenbildung. Zeitschrift für das gesamte höhere Mädchenschulwesen*, 1934/6. sz., 268–273. o.
- Mach, Alexander, Die Hlinka-Garde. *Wille und Macht*, 1940/4. sz., 1–3. o.
- Magyar mintára szervezik meg az új Európa népei katonai előképzésüket. *Magyar Lapok*, 1942. szeptember 2., 5. o.
- Magyarische Volkstumspolitik. *RJP*, 1936/271. sz., 5. o.
- Maßmann, Kurt, Geschichte und Ostpolitik. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 5–8. o.
- Miletitsch, Vjekoslav, Die deutsche und die jugoslawische Jugenderziehung. *Wille und Macht*, 1938/11. sz., 3–4. o.
- Minister Miletitsch als Gast Baldur von Schirachs. *RJP*, 1938/101. sz., 5. o.
- Mit der Reichsreferentin nach Rumänien. *Das Deutsche Mädel. Die Zeitschrift des Bundes Deutscher Mädel in der HJ*, März 1940, 9. o.
- Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Rumänien, 1939/3. sz., 83. o.
- Mittelstelle für volksdeutsche Jugendarbeit. *Der Auslandsdeutsche. Halbmonatsschrift für Auslandsdeutschtum und Auslandskunde*, 1933/21. sz.
- Morgenfeier der reichsdeutschen Kinderlandverschickung in Budapest. *DZ*, 16. September 1943, p. 4.
- Möckisch, Viktor H., A weimari és firenzei kultúrinnepély. *Berlini visszhang*, 1942/18. sz., 1942. október
- Nabersberg, Carl, Die deutsche Jugend im Dienst der Friedenspolitik des Führers. *Wille und Macht*, 1934/8. sz., 12–18. o.
- Nach Ostland. *RJP*, 1935/102. sz., 4. o.
- Nachrichten aus der Jugend. *Das Junge Deutschland*, 1938/7. sz., 359. o.
- Nationale Volksgruppen und Hitlerjugend. *Deutsche Tageszeitung. Das Blatt der Deutschen in Rumänien*, 13. März 1937 (BArch, R 43 II/512, 117. o.)
- Neuorganisation der VDA. *Informationsdienst*, 1939/1. sz., dátum nélkül, 1–2. o. (BArch, NSD 43/21, 112601. o.)
- Neutrale Jugend? *Münchener Neueste Nachrichten*, 29. September 1942 (BArch, NS 5/VI/427, 196. o.)
- Nikolov, Alexander, Was will die bulgarische Jugend. *Volk und Reich*, 1942/4. sz., 189–191. o.
- Ostlandfahrt deutscher Jugend (Sommer 1928); Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die

- deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 476–478. o.
- Ostlandheft. Hitlerjugend. Ölsnitz i. Erzg., Unterbann I/210. (DB, ND 78/4/25)
- Ostmärkische Grenzlager. *RJP*, 1935/121. sz., 2. o.
- Otto Reinemann, Die Entwicklung der Weltjugendliga (Verband Deutschland). Aus dem Arbeitsbericht 'Zehn Jahre Kampf der Jugend für den Frieden'. Hrsg. von der Reichsleitung des Verbandes Deutschland und im Auftrag der ausländischen Freunde der Weltjugendliga, August 1929. Idézi: Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 1571–1574. o.
- Österreichfahrt (1928) (Deutsch-Nationaler Jugendbund/Großdeutscher Jugendbund). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 476–478. o.
- Österreichische HJ. VB, 2. September 1933 (BArch, NS 5/VI/427, 9. o.)
- Österreichs Jungvolk in die Hitlerjugend eingegliedert. *Rheinisch-Westfälische Zeitung*, 14. März 1938 (BArch, NS 5/VI/437)
- Paetel, Karl O., Der missglückte Weltbund. *Die Kommenden*, Nr. 36, 7. September 1928. Idézi: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1580–1581. o.
- Peter Donnhäuser. *RJP*, 1936/ 91. sz., 5. o.
- Pimpfe in der Pußta. *RJP*, 1938/217. sz., 4. o.
- Rede Baldur von Schirachs auf dem Kongress des „Europäischen Jugendverbandes“. *DZ*, 16. September 1942, 5. o.
- Reichsaußenminister von Ribbentrop in Budapest. *Deutsche Nachrichten (Mitteilungsblatt der Reichsdeutschen in Ungarn)*, 16. Januar 1942, 5. o.
- Reichsdeutsche Jugend im Auslande – auslandsdeutsche Jugend. *RJP*, 21. Januar 1935, 4. o.
- Reichsdeutsche Jungen kommen aus 49 Staaten. *RJP*, 1935/131. sz., 4. o.
- Reichsdeutsche Kinder aus Griechenland und Ungarn in München. *RJP*, 1934/108. sz., 3. o.
- Reichsdeutsche Kinder in die Batschka. *DZ*, 2. August 1942, 5. o.
- Reichsjugendheimstätte der NSV für Auslandsdeutsche. *Deutsche Nachrichten*, 30. Januar 1942, 6. o.
- Reichsleiter Baldur von Schirach empfing am Ballhausplatz... VB (Wien), 19. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II)
- Reichsminister Dr. Frick in der Slowakei. *Karpatenbriefe. Elternbriefe der Erweiterten Kinderlandverschickung Slowakei*, 1941/September-Oktober
- Richtfest des Auslandshauses der HJ. *RJP*, 1938/36. sz., 1. o.
- RJF Grenz- und Auslandsamt. Schulungsbriefe der Hitler-Jugend und des Bundes Deutscher Mädel, 3. Folge: Danzig-Oberschlesien – BArch, NSD 43/149–3.
- Rudolf Heß übergibt die deutsche Weltjugendherberge ihrer Bestimmung. *RJP*, 1935/116. sz., 1. o.
- Rumänien – wie wir es sahen. *RJP*, 1937/237. sz., 1–2. o.
- Rumänien. Bericht der Volksgruppe über 6 Monate Aufbauarbeit. *Deutschtum im Auslande*, 1941/1–2. sz., 88–89. o.
- Rumänien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 25–26. o. (BArch, NSD 43/21, 112686–112687. o.)
- Rumäniens Außenminister an die HJ. *Hamburger Tageblatt*, 19. Dezember 1937

- Rumänische Gäste beim Deutschen Jugendherbergswerk. *RJP*, 1938/205. sz., 3a. o.
- Rumänische Staatsjugend besucht die HJ. *RJP*, 1937/171. sz., 2. o.
- Rumänischer Jugendführer in Berlin. *RJP*, 1937/179. sz., 2. o.
- Rundfunkspielschar Wien der HJ. *Deutsche Nachrichten*, 13. März 1942, 4. o.
- Rückblick 1941 – Rumänien. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/1. sz. (BArch, NSD 43/33)
- Schindekopp, Henning, Wir und der Osten. *Wille und Macht*, 1933/4. sz., 1–5.
- Schoeneich, Hans, Der volksdeutsche Gedanke im neuen Reich. *Das Junge Deutschland*, 1933/7. sz., 176–180. o.
- Schricker, Rudolf, Die sudetendeutsche Frage – ein europäisches Problem? *Wille und Macht*, 1934/18. sz., 11–18. o.
- Schulung der Jungvolk-Führerschaft. *Volk im Osten*, 1941/11–12. sz., 74–75. o.
- Schulz, Heinrich, Der Aufstieg der deutschen Kinderlandverschickung. *Das Junge Deutschland*, 1941/1. sz., 5–9. o.
- Schülerbriefwechsel mit dem Ausland. *Das Junge Deutschland*, Februar 1932, 63. o.
- Seidenraupenzucht durch das KLV-Lager in Kistormás. *DZ*, 8. Juni 1943, p. 6.
- Sidorovici bei Lauterbacher. *RJP*, 1938/133. sz., 3. o.
- Sieben neue HJ-Heime im Grenzland. *RJP*, 1936/197. sz., 2. o.
- Siebenbürgenfahrt 1927 der Jungchristlichen Spielschar im Jugendring Dresden. Verlag der Jungchristlichen Spielschar, 1927.
- Siebenbürger Lehrer besuchen kurhessische HJ. *RJP*, 1936/190. sz., 2. o.
- Siebenbürger Spielgruppe in Wuppertal. *RJP*, 1936/109. sz., 2. o.
- Siebenbürger Trachtengruppe in Hessen-Nassau. *RJP*, 1937/47. sz., 2. o.
- Slowakische Jugend. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. B) Ausländische Presse. Bericht Nr. 22., 1. Dezember 1935, 191. o. (BArch, NSD 43/8–2).
- So arbeitet die RJF. VI.: Das Grenz- und Auslandsamt. *Die HJ*, 1937/46. sz., 13. November 1937, 7. o.
- Sommerlager 1941 Landskorn. *Deutsche Nachrichten*, 3. April 1942, 4. o.
- Sonderbeilage zu „Idee und Wille“. Führer zum Nationalsozialismus. Hrsg. von der Landgruppe Polen der NSDAP, Heft 8, Jg. 1. [1933].
- Sonderdruck Nr. 53 aus dem Ministerialblatt des Reichs- und Preußischen Minsiteriums des Innern 1937. Nr. 27. (PAAA, Budapest, 183, R 60450.)
- Spiel an der Grenze. *Die HJ*, 1937/12. sz., 1937. március 20., 6. o. (BArch, NSD 43/256)
- Spielscharfahrt nach Jugoslawien. *RJP*, 1938/167. sz., 3. o.
- Sportwettkampf der Deutschen Jugend. *Volk im Osten*, 1941/9. sz., 60–61. o.;
- Sportwettkampf der Reichsdeutschen KLV in Ungarn. *DZ*, 26. September 1943, 11. o.
- Straja Tarii – in Rumänien. *RJP*, 1938/231. sz., 3. o.
- Streiflichter von der Wintersportwoche in Garmisch-Partenkirchen. *DZ*, 1. März 1941, 5. o.
- Sudetendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht. Führerorgan der nationalsozialistischen Jugend*, 1938/21. sz., 30–34. o.
- Sudetendeutsche Jugend wird Hitlerjugend! *Die Zeit*, 8. November 1938 (BArch, NS, 22/546)
- Sudetendeutsche Kindern verhungern! *RJP*, 1935/209. sz., 2. o.
- Sudetendeutscher Jugend Weg zu Hitler. *Wille und Macht*, 1938/21. sz., 30–34. o.

- Sudetendeutscher Wandervogel. In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 1294–1299. o.
- Sudetendeutsches Gebiet hungert. *RJP*, 1935/202. sz., 4. o.
- Südslawien. *Informationsdienst*, 1937/4. sz., 5. Dezember 1937, 13–14. o. (BArch, NSD 43/21, 112674–112675. o.)
- Tag der auslandsdeutschen Jugend. *RJP*, 1938/1. o.
- Tagebuchblätter von der Deutschlandfahrt der DJ. *DZ*, 18. September 1941, p. 6.
- Tausend Jahre deutscher Osten. (Die Geusen). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 823–827. o.
- Telegramme des Führers und des Duce an den „Europäischen Jugendverband“. *DZ*, 17. September 1942, 3. o.
- Thüringens Hitler-Jugend opfert fürs Grenzland. *RJP*, 1935/6. sz., 3. o.
- Totale Erfassung der Jugend in der DJ. *Volk im Osten*, 1941/6. sz., 85. o.
- Tote Grenze. *Das Deutsche Mädel*, 1936/2. sz.
- Tschechische Jugend. *RJP*, 1934/217. sz., 3. o.
- Tschechoslowakei. *RJP*, 1936/48. sz., 3. o.
- Umbau. *Deutsche Nachrichten*, 21. August 1942, 1. o.
- Ungarisch-deutsche Kameradschaft der Jugend; *Der Deutsche*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend besucht Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 14. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend besucht Deutschland. *Essener Allgemeiner Zeitung*, 9. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische jugend besucht Deutschland. *München-Augsburger Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend heute in Köln. *Kölnische Zeitung*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend in der Reichshauptstadt. *RJP*, 1935/181. sz., 2. o.
- Ungarische Jugend in Deutschland; Deutschlandfahrt der ungarischen Leventejugend. *Kölnische Zeitung*, 8. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend in Frankfurt. *Frankfurter General-Anzeiger*, 12. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Jugend in Köln. *Der Neue Tag*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Landjugend in Deutschland. *RJP*, 1937/119. sz., 2. o.
- Ungarische Levente Jugend in Berlin. *Berliner Börsen-Zeitung*, 16. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Levente-Jugend auf der Durchreise in Passau. *Passauer Zeitung*, 9. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Levente-Jugend bei Göring in der Schorfheide. *Berliner Börsen-Zeitung*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarische Leventejugend in Deutschland. *RJP*, 1934/105. sz., 2. o.
- Ungarische Levente-Jugend in Frankfurt. *Frankfurter Volksblatt*, 13. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)

- Ungarische Professoren bei der Schlesischen HJ. *RJP*, 1936/193. sz., 2. o.
- Ungarische Seepfadfinder als Gäste der Marine-HJ. *RJP*, 1937/180. sz., 2. o.
- Ungarische Staatsjugend in Wien. *Wiener Kronen-Zeitung*, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel)
- Ungarische Staatsjugend in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 31. August 1941 (MOL, K 63, 200. cs., 21/7. tétel)
- Ungarische volksdeutsche Jugendführer in Wien. *Neues Wiener Tagblatt*, 7. September 1941. (MOL, K 63, 200. cs., K 63-1941-21/7-II.)
- Ungarn grüßt die deutsche Jugend. *Kölnische Zeitung*, 20. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Ungarn. Die Lage in der Volksgruppe. *Nation und Staat*, 1942/12. sz., 425-427. o.
- Ungarnfahrt deutscher Jugend. *Berliner Börsen-Zeitung*, 18. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Ungarnreise der Hitlerjugend. Nachrichtendienst des NTB und CNB vom 15. August 1933 (PAAA, R 98892).
- Ungarns Einladung an die Hitler-Jugend. *Der Tag*, 16. August 1933 (PAAA, R 98892)
- Ungarns Jugend. *Münchener Zeitung*, 10. Juli 1934 (HL, HM 1934/el. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Ungarns Levente-Führerin bei Axmann. *Berliner Börsen-Zeitung*, 3. März 1943 (BArch, NS 5/VI/427, 202. o.).
- Unser ist dies Land. Grenzland-Fahrten Hagener Jungmädel-Führerinnen 1937/1938, Hagen 1938. (Deutsche Bücherei, ND 9206/5; 1938 A 17350)
- Unsere Jugend in Burgenland. *Grenzland. Zeitschrift des Deutschen Schulvereins Südmark*, 1936/10-11. sz., 132-133. o. (BArch, R 1501/3330).
- Unsere Jugendarbeit. *Der Volksdeutsche. Blatt des Volksbundes für das Deutschtum im Ausland*, 1934/2. sz., 2. o.
- Unsere Pimpfe im Großdeutschen Rudnfunk. *DZ*, 9. August 1941, p. 4.
- Unsere Würde und die Verständigung. *RJP*, 18. Februar 1938.
- Unter dem Kretischen Doppelbeil. *Wille und Macht*, 1939/2-3. sz., 18-23. o.
- Über die Jugend. *Frankfurter Zeitung*, 4. Dezember 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 132. o.)
- V. Reichstagung der Auslandsdeutschen. *Der Auslandsdeutsche*, 1937/10, 338-343. o.
- V. Sommerkampfspele der Hitler-Jugend in Breslau, h. n., é. n. [1941].
- VB-Gespräch mit Baldur von Schirach. *VB*, 20. Juli 1938 (MOL, K 63, 193. cs., 1939-21/7. tétel)
- Vekoslav Miletitsch in Deutschland eingetroffen. *RJP*, 1938/100. sz., 3. o.
- Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.
- Verein fürs Deutschtum? im Ausland. *Hitler-Jugend. Kampfblatt schaffender Jugend*, Folge 11, November 1928, 159. o.
- Vertiefung der Freundschaftsbeziehungen zwischen Hitlerjugend und Levente. *Pester Lloyd, Abendblatt*, 18. November 1940 (PAAA, Budapest, 176)
- Vier Jahre Landjugendaustausch. *RJP*, 1938/73. sz., 1. o.
- Volksdeutsche Jugend im Reich. *Das Junge Deutschland*, 1943/11. sz. 275-276. o.
- Volksdeutsche Jugend im Reich. *DZ*, 21. September 1941, p. 6.
- Volksdeutsche Jugend in der Schulung. *RJP*, 1934/13. sz., 3. o.
- Volksdeutsche Jugendführer tagten in Stuttgart. *RJP*, 1939. június 11., 4. o.

- Volksgruppenrecht und Jugendorgansiation. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 5., 15. Mai 1939, 44. o. (BArch, NSD 43/9.)
- Volkspolitische Lagebericht. Informationsdienst, 1937/1. sz., 15. Oktober 1937, 1-5. o. (BArch, NSD 43/21, 112758-112759. o.);
- Volkstumsarbeit der Hitler-Jugend. In: Unsere Volkstumsarbeit, 5-17. o. (Deutsche Bücherei, 1938 A 10393)
- Volkstumsarbeit im Grenzgebiet. In: Unsere Volkstumsarbeit (Deutsche Bücherei, 1938 A 10393)
- Volkstumsarbeit in der HJ. *RJP*, 1934/39. sz., 1-2. o.
- Von der Jugend in Deutschland und in Europa. *RJP*, 1934/134. sz., 3-4. o.
- Von der Südosteuropa-Fahrt zurück. *RJP*, 1937/187. sz., 2. o.
- Von unseren Auslandsfahrten. *RJP*, 1934/63. sz., 1. o.
- Vorbereitungstreffen für das Deutschlandlager. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.
- Vormilitärische Ausbildung der Deutschen Jugend in Kroatien. *Heimatbrief*, 1943/1. sz., 48. o.
- Vorposten der Verständigung. *RJP*, 19. Februar 1938.
- Vorbereitungstreffen für das Deutschlandlager. *RJP*, 1935/129. sz., 2. o.
- Vorschriften für Jugend-Auslandsfahrten. *RJP*, 1935/83. o., 2. o.
- Völkerverständigung in der Badehose. *Die HJ*, 1937/24. sz., 1937. június 12., 7. o. (BArch, NSD 43/256).
- Wachablösung im Lager der Jugend Europas. *VB*, 12. September 1941 (BArch, NS 22/548);
- Wegener, Wolfram M., Englands Jugend ohne Zukunft. *Das Junge Deutschland*, 1940/3. sz., 49-54. o.
- Weihnachtsbücher für die Auslands-HJ. *RJP*, 1935/274. sz., 1-2. o.
- Weltaufgeschlossene Jugend. *Bremer Zeitung*, 15. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 116. o.)
- Werner Kindt, Die Gründung des Weltbundes der Jugend veragt! *Der Zwiespruch*, Nr. 35, 2. September 1928. Idézi: Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 1578-1580. o.
- Wesen und Weg volksdeutscher Jugend. RJF Auslands- und Volkstumsamt, Lageberichte, 1942/November-Dezember (BArch, NSD 43/33, 45-57. o.)
- Westfalens Marine-HJ auf der Donau. *RJP*, 1939/160. sz., 2. o.
- Westmark HJ fährt nach Jugoslawien. *RJP*, 1936/182. sz., 2. o.
- Wie bauen ein neues Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 8., 15. November 1938, 33-34. o. (BArch, NSD 43/9.)
- Wie unsere Masuren-Sendung entstand. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Wien - Budapest. Eine deutsch-ungarische Jugendsendung. *RJP*, 1939. március 26., 3. o.
- Wiener Blätter über die Levente-Organisation. *DZ*, 17. September 1942, 4. o.;
- Wildwasserfahrt in Albanien. *RJP*, 1935/276. sz., 5-6. o.
- Wilhelm-Gustloff-Lager 1941. *Das Deutsche Mädel*, 1941. September
- Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 12. Juli 1939
- Wilhelm-Gustloff-Lager der auslandsdeutschen Jugend 1939. *RJP*, 1939/156. sz., 1. o.

- Wilm Geyer, Rückblick auf das Weltbundtreffen in Eerde. Der Kornacher Bund. *Bundesrundbrief des Kronacher Bundes der alten Wandervögel EV und des Bundes der Wandervögel EV*, Heft 1–2, Oktober 1928. Idézi: Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963, 1581–1583. o.
- Wir grüßen die Kameraden in Deutschösterreich! *Die HJ*, 1938/12, sz., 19. März 1938, 1. o.
- Wir legen ein Fahrtenbuch an. *HJ-Führerdienst*, April 1937.
- Wir rufen den Frieden der Welt. In: Jugend singt über die Grenzen. Hrsg. vom RJF Rundfunkamt (BArch, NSD 43/139)
- Wir senden aus dem Grenzland. *Das Deutsche Mädel*, 1935/4. sz.
- Wir tragen das Vaterland. Schulungsheft für die Heimabendgesatlung der DJ-Mädel. Hrsg. von der Landesjugendführung der Deutschen Volkgruppe in Rumänien, 1941/2. sz.
- Wirtschaftskundliche Studienfahrt der HJ nach Bulgarien. *RJP*, 1938/173. sz., 3. o.
- Wirtschaftspolitische Referenten der HJ in Belgrad. *VB*, 10. Oktober 1937 (BArch, NS 5/VI/427, 115. o.)
- Wo steht die Jugend Südosteuropas? Bulgarien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 18 o. (BArch, NSD 43/9.)
- Wo steht die Jugend Südosteuropas? Ungarn; Rumänien. Pressestimmen über Jugendbewegung des In- und Auslandes. II. Jugendbewegung im Ausland. A) Deutsche Presse. Bericht Nr. 1., 15. Januar 1939, 16–18 o. (BArch, NSD 43/9.)
- Wolff, Günther, Großfahrt vogtländischer Jungen zu den deutschen Siedlungen ist Ostgalizien. Sommer 1926. Das Junge Volk Verlag, Plauen 1927
- Zahlreiche ausländische Jugendorganisationen Gäste des Reiches. *VB*, 22. Februar 1941
- Zeltlager der auslandsdeutschen Jugend eröffnet. *RJP*, 1938/200. sz., 3. o.
- Zu Gast bei Göring. *Berliner Tageblatt*, 17. Juli 1934 (HL, HM 1934/eln. I. tétel, 101 804. sz., 123 783 i. sz.)
- Zum ersten Mal dabei. Volksdeutsche und baltendeutsche Mädel im Warthelandlager. *Das Deutsche Mädel*, August 1940, 15. o.
- Zur Auslandsarbeit der bündischen Jugend (Jungnationaler Bund, Deutsche Jungenschaft). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 510–511. o.
- Zur Einigung der sudetendeutschen Jugend. *RJP*, 1935/36. sz., 3. o.
- Zur Organisation der Staatsjugend in Österreich. *RJP*, 1936/203. sz., 1–2. o.
- Zusammenarbeit der reichsdeutschen und ungarischen Jugendorganisationen. *DZ*, 29. März 1942, 4. o.
- Zusammenfassung sämtlicher Jugendorganisationen Rumäniens. *Presse-Dienst „Osztaum“*, 29. Januar 1937 (PAAA, R 98878.)
- Zweite Bundesfahrt der Neupfadfinder und Grenzfeuer der Vereinigten Deutschen Bünde im Fichtelgebirge (Bund Deutscher Neupfadfinder). In: Werner Kindt (szerk.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974, 415–418. o.
- Zwischenvölkischer Landjugendaustausch. *RJP*, 1936/173. sz., 2. o.

Szekunder irodalom

Forrásgyűjtemények

- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944. Kossuth Kiadó, Budapest 1968
- Akten der Parteikanzlei der NSDAP. Rekonstruktion eines verlorengegangenen Bestandes. Hg. vom Institut für Zeitgeschichte (IfZ), München – Wien 1982
- Akten zur Deutschen Asuwärtigen Politik. Serie D, Band II, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950
- Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918–1945, Serie D, Herms Kg Verlag, Bonn 1964, Band XI.2
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie C, Band VI/1, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 1981.
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band I, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1950
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band V, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1953,
- Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik. Serie D, Band VI, Imprimerie Nationale, Baden-Baden 1956
- Bank Barbara – Őzes Sándor, A „német ügy” 1945–1953. A Volksbundtól Tiszalökiig. Magyarországi Németek Országos Szövetsége. Budapest – München – Backnang 2005.
- Blasszauer Róbert (szerk.): Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. Hadtörténelmi Levéltár – Petit Real Kiadó, Budapest 2002.
- Dabel, Gerhard (Hg.), KLV. Die Erweiterte Kinder-Land-Verschickung. KLV-Lager 1940–1945. Dokumentation über „den größten soziologischen Versuch aller Zeiten”, Schillinger Verlag, Freiburg 1981.
- Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof, Band 14. Internationales Militär-Gerichtshof, Nürnberg 1948.
- Füzes Miklós, Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában. BML, Pécs 2001.
- Jahnke, Karl-Heinz -Buddrus, Michael, Deutsche Jugend 1933–1945. Eine Dokumentation. VSA Verlag, Hamburg 1989.
- Kindt, Werner (Hg.), Die deutsche Jugendbewegung 1920 bis 1933. Die bündische Zeit. Eugen Diederichs Verlag, Köln 1974.
- Kindt, Werner (Hg.), Grundschriften der deutschen Jugendbewegung. Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1963.
- Miller-Kipp, Gisela (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer”. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim – München 2002.
- Weidlein, Johann, A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950. Suevia Pannonica, h. n., 1996.

Monográfiák

- Albrich, Gerhard - Christ, Hans -Hockl, Hans Wolfram, Deutsche Jugendbewegung im Südosten. Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 1969.
- Aull-Fürstenberg, Margret, Lebenslüge Hitler-Jugend. Aus dem Tagebuch eines BDM-Mädchens. Ueberreuter, Bécs 2001.
- Bellér Béla, A Volksbildungsverein-től a Volksbundig. A magyarországi németek története 1933-1938. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002.
- Bellér, Béla, Vom Volksbildungsverein zum Volksbund. Geschichte der Deutschen in Ungarn 1933-1938. Suevia Pannonica, Speyer 2000.
- Bendersky, Joseph W., The Myth of the German Fifth Column. A Study of the Auslandsorganisation of the NSDAP 1931-1945. Michigan State University 1972.
- Blohm, Erich, Hitler-Jugend. Soziale Tatgemeinschaft. Verlag für Volkstum und Zeitgeschichtsforschung, Vlotho 1979.
- Boberach, Heinz, Jugend unter Hitler. Droste Verlag, Düsseldorf 1982.
- Böhm, Johann, Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933-1940. Peter Lang Verlag, Frankfurt 1999.
- Böhm, Johann, Die Gleichschaltung der Deutschen Volksgruppe in Rumänien und das „Dritte Reich“ 1941-1944. Peter Lang. Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. 2003.
- Brandenburg, Hans-Christian, Die Geschichte der HJ. Wege und Irrwege einer Generation. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1982.
- Buddrus, Michael, Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik. K.G. Saur, München 2003.
- Buddrus, Michael, Zur Geschichte der Hitlerjugend (1922-1939). Dissertation, Manuskript, Rortock 1989.
- Dabel, Gerhard, KLV. Die erweiterte Kinder-Land-Verschickung. Verlag Karl Schillinger, Freiburg 1981.
- Donáth Péter, Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919-1944, k. n., Budapest 1996.
- Gehmacher, Johanna, Jugend ohne Zukunft. Hitler-Jugend und Bund Deutscher Mädel in Österreich vor 1938. Picus Verlag, Bécs 1994.
- Gergely Ferenc - Kiss György, Horthy leventéi. A leventeintézmény története. Kossuth, Budapest 1976.
- Gergely Ferenc, A magyar cserkészlet története 1910-1948. Göncöl Kiadó, Budapest 1989.
- Griesmayr, Gottfried - Würschinger, Otto, Idee und Gestalt der Hitlerjugend. Druffel Verlag, Leoni 1980.
- Hardenberg, Alice Gräfin, Bündische Jugend und Ausland. Uni-Druck, München 1966.
- Hellfeld, Matthias von - Klönne, Arno, Die betrogene Generation. Jugend in Deutschland unter dem Faschismus - Quellen und Dokumente. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1985.
- Hellfeld, Matthias von, Bündische Jugend und Hitlerjugend. Zur Geschichte von Anpassung und Widerstand. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1987.
- Hockl, Hans Wolfram, Ungewisse Wanderung. Freilassing 1960.

- Höpfner, Hans-Paul, Deutsche Südosteuropapolitik in der Weimarer Republik. Frankfurt am Main - Bern 1983
- Jacobsen, Hans-Adolf (Hg.), Hans Steinacher. Bundesleiter des VDA 1933-1937 - Erinnerungen und Dokumente. Harald Boldt Verlag, Boppard 1970.
- Jacobsen, Hans-Adolf, Nationalsozialistische Außenpolitik 1933-1938. Frank, Berlin 1968.
- Jovy, Ernst-Michael, Jugendbewegung und Nationalsozialismus - Zusammenhänge und Gegensätze. Versuch einer Klärung. Münster 1984.
- Kaufmann, Günter, Baldur von Schirach - ein Jugendführer in Deutschland. Richtigstellung und Vermächtnis. Szerző kiadása, Füssen 1993.
- Kaufmann, Günter, Jugendbewegung im 20. Jahrhundert. Ein Kapitel ihrer Geschichte im Rückblick: Hitlerjugend. Deutsche Verlags-Gesellschaft, Rosenheim 1997.
- Klaus, Martin, Mädchen im Dritten Reich. Der Bund Deutscher Mädel. Pahl-Rugenstein Verlag, Köln 1983.
- Klose, Werner, Generation im Gleichschritt. Ein Dokumentarbericht. Stalling Verlag, Oldenburg-Hamburg 1964.
- Klönne, Arno, Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner. Dokumente und Analysen. Diederichs Verlag, Düsseldorf 1982.
- Knopp, Guido, Hitlers Kinder. Goldmann, München 2001.
- Kock, Gerhard, „Der Führer sorgt für unsere Kinder...“. Die Kinderlandverschickung im Zweiten Weltkrieg. Ferdinand Schöningh, Paderborn et al. 1997.
- Peter Krüger, Die Außenpolitik der Republik von Weimar. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1985.
- Laqueur, Walter, Die deutsche Jugendbewegung. Eine historische Studie. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln 1983.
- Lendvai L. Ferenc, Közép-Európa koncepciók. Áron Kiadó, Budapest 1997.
- Lewis, Brenda Ralph, A Hitlerjugend. Hajja és fia Kiadó, Debrecen 2001.
- Meschenmoser, Alfred, Die Hitlerjugend. Eine philatelistisch-zeitgeschichtliche Darstellung. Phil*Creativ GmbH, Schwalmtal 1999.
- Miller-Kipp, Gisela (Hg.), „Auch Du gehörst dem Führer“. Die Geschichte des Bundes Deutscher Mädel (BDM) in Quellen und Dokumenten. Juventa, Weinheim - München 2002.
- Müller, Jürgen, Nationalsozialismus in Lateinamerika. Die Auslandsorganisation der NSDAP in Argentinien, Brasilien, Chile und Mexiko, 1931-1945. Verlag Hans-Dieter Heinz - Akademischer Verlag, Stuttgart 1997.
- Ormos Mária, Magyarország a két világháború korában 1914-1945. Csokonai Kiadó, Debrecen 2006.
- Ormos Mária, Közép-Európa. Volt? Van? Lesz? Napvilág Kiadó, Budapest 2007.
- Pallaske, Christoph, Die Hitlerjugend der freien Stadt Danzig 1926-1939. Waxmann Verlag, Münster 1999.
- Pauley, Bruce F., Der Weg in den Nationalsozialismus. Ursprünge u. Entwicklung in Österreich. Bundesverlag, Wien 1988.
- Pritz Pál, Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, 1932-1936. Akadémiai Kiadó, Budapest 1982.
- Raabe, Felix, Die Bündische Jugend. Ein Beitrag zur Geschichte der Weimarer Republik. Brenatano Verlag, Stuttgart 1961.

- Romsics Ignác, Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században. Napvilág Kiadó, Budapest 1998;
- Romsics Ignác, Helyünk és sorsunk a Duna-medencében. Válogatott tanulmányok 1991–1996. Osiris Kiadó, Budapest 1996
- Rüdiger, Jutta, Die Hitlerjugend und ihr Selbstverständnis im Spiegel ihrer Aufgabengebiete. Studienausgabe. Askania Verlag, Lindhorst 1983.
- Schaar, Torsten, Artur Axmann. Vom Hitlerjungen zum Reichsjugendführer der NSDAP – eine nationalsozialistische Karriere. Universität Rostock, Rostock 1998.
- Schirach, Baldur von, Ich glaubte an Hitler. Mosaik-Verlag, Hamburg 1967.
- Schleimer, Ute, Die Opera Nazionale Balilla bzw. Gioventù Italiana del Littorio und die Hitlerjugend – eine vergleichende Darstellung. Waxmann Verlag, Münster 2004.
- Seewann, Gerhard, Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938. Dipa-Verlag, Frankfurt/Main 1974.
- Spannenberger, Norbert, A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között. Lucidus Kiadó, Budapest 2005.
- Spannenberger, Norbert, Volksbund der Deutschen in Ungarn 1938–1944 unter Hitler und Horthy. Oldenburg Verlag, München 2002.
- Spiliotis, Susanne-Sophia, Transteritorialität und nationale Abgrenzung. Konstitutionsprozesse der griechischen Gesellschaft und Ansätze ihrer faschistischen Transformation, 1922/24–1941. Oldenbourg, München 1998.
- Stachura, Peter D., Nazi Youth in the Weimar Republic. Clio Books, Santa Barbara – Oxford 1975.
- Stachura, Peter D., The German Youth Movement 1900–1945. An Interpretative and Documentary History. The Macmillan Press Ltd., London 1981.
- Stoppel, Manfred, „Uns wächst eine herrliche Jugend heran!“ Die Geschichte der Hitlerjugend in Vorarlberg von 1930–1945. Books on Demand, Norderstedt 2004.
- Taege, Herbert, Die Hitler-Jugend. Geschichte einer betrogenen Generation. Leopold Stocker Verlag, Graz 2002.
- Tiemann, Dieter, Deutsch-französische Jugendbeziehungen der Zwischenkriegszeit. Bouvier Verlag, Bonn 1989.
- Tilkovszky Loránt, Ez volt a Volksbund. Kossuth Kiadó, Budapest 1978.
- Tilkovszky Loránt, Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919–1989. Kossuth, Budapest 1989.
- Tönsmeier, Tatjana, Das Dritte Reich und die Slowakei 1939–1945. Politischer Alltag zwischen Kooperation und Eigensinn. Schöningh, Paderborn – München 2003.
- Vitári Zsolt, Massensuggestion und Militärdress. Kapitel aus der Geschichte des Hochlandlagers der Hitlerjugend. Diplomarbeit, Manuskript, Pécs 2001.
- Wortmann, Michael, Baldur von Schirach. Hitlers Jugendführer. Böhlau Verlag, Köln 1982.
- Ziener, Gerhard – Wolf, Hans, Wandervogel und Freideutsche Jugend. Voggenreiter, Bad Godesberg 1961.

Tanulmányok, cikkek

- Bán Ervin, A leventemozgalom „bevonult” az iskolába. *Új Pedagógiai Szemle*, 1991/10. sz., 71–76. o.
- Eiler Ferenc, Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920–1938. In: Bárdi Nándor–Simon Attila: Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. (Vázlat) Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja 2006, 89–99. o.
- Eiler Ferenc, Németország Duna-völgyi politikája 1920–1938. In: Fedinec Csilla (szerk.): Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában. Teleki László Alapítvány, Budapest 2002, 37–63. o.
- Fáy László, A leventeképzésről. *História*, 1994/9–10. sz.
- Gyütsi László, A totális mozgósítás és a leventék elhurcolása. *Limes*, 1992/4. sz., 45–55. o.
- Hartmann, Rudolf, Die Fahrten der deutschen Wandervögel in die Donauländer. *Suevia Pannonica* (15) 1987, 124–131. o.
- Kater, Michael H., Bürgerliche Jugendbewegung und Hitlerjugend in Deutschland von 1926–1939. In: Archiv für Sozialgeschichte, Band XVII. Verlag Neue Gesellschaft. Bonn-Bad Godesberg 1977, 127–174. o.
- Keszei Szabolcs, A sárvári járási leventeegyesületek megalakítása. *Vasi Szemle*, 1995/2. sz., 262–272. o.
- Körmendi Géza, „Ma este indulunk a frontra...” Tatai leventék [diákok] a második világháborúban 1944–45. *Limes*, 1992/4. sz., 57–68. o.
- Kristó Nagy István, Hitler ifjai – Horthy leventéi. *Ezredvég*, 1996/6. sz., 59–67. o.
- Mogge, Winfried, „Der gespannte Bogen”. Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Eine Zwischenbilanz. In: Jahrbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung 1981, 11–34. o.
- Nagy Csaba, Feláldozott nemzedék. Visszaemlékezések a leventemozgalom történetére. *Pannon tükrök*, 2000/3. sz., 50–55. o.
- Riba István, Hol vannak a leventék? Honvédelmi nevelés. *Heti világgazdaság*, 1993/37. sz., 86–87. o.
- Spannenberger, Norbert, Az író felelőssége avagy hogyan némult el a hidas harang? In: Vitári Zsolt (szerk.): Minderheiten und Mehrheiten in ihren Wechselbeziehungen im südöstlichen Mitteleuropa. Festschrift für Gerhard Seewann zum 65. Geburtstag/Ünnepi kötet Gerhard Seewann 65. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2009, 87–104. o.
- Szabó János, A leventeintézmény és társadalmi környezete. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1989/4. sz.
- Tilkovszky Loránt, A német irredenta és Magyarország. A magyarországi népinémet (volksdeutsch) mozgalom. *Történelmi Szemle*, 1970/3. sz., 369–396. o.
- Varga József, A leventemozgalom a katonai előképzés és nemzetnevelés szolgálatában. *Új Pedagógiai Szemle*, 1992/10. sz., 16–26. o.
- Várkonyi Nándor: Pergő évek. Magvető. Budapest 1976
- Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa I. Elnevezések és történeti igazolás. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.): Kutatási Füzetek 11. Ünnepi szám Harsányi Iván 75. születésnapjára. PTE, Pécs 2005, 264–299. o.

- Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa II. A térség problémáinak feltérképezése. In: Fischer Ferenc – Vitári Zsolt – Vonyó József (szerk.): *Kutatói Füzetek* 12. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára. PTE, Pécs 2005, 398–419. o.
- Vitári Zsolt, A Hitlerjugend Hochland-tábora. A nemzetiszocialista ifjúságnevelés csúcsa? In: IPF Tanszéki Közlemények. A PTE IGYFK Társadalomtudományi Tanszék Évkönyve, 4. kötet, 2001, 152–172. o.
- Vitári Zsolt, A Hitlerjugend. *Rubicon*, 2005/4–5., 70–79. o.
- Vitári Zsolt, A testi felkészítés előzményei a Hitlerjugendben 1933 előtt. In: *Kutatói Füzetek* 8., A PTE Történelem Doktori Programjának Sorozata, Pécs 2001, 77–98. o.
- Vitári Zsolt, A testi felkészítés szerepe és fejlődése a Hitlerjugendben 1933–1939. *Századok*, 2000/6. sz., 1377–1427. o.
- Vitári Zsolt, Entstehung und Entwicklung des Hochlandlagers der Hitlerjugend im Überblick. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei 2001, 34–52. o.
- Vitári Zsolt, Musterlager für Jugendliche in Hitler-Deutschland. Aufbau und Organisation des Hochlandlagers der Hitlerjugend. In: *Specimina Nova pars Secunda*. A Pécsi Tudományegyetem Újkortörténeti Tanszéke, Modernkori Történeti Tanszéke és az „Európa és a magyarság a 18–20. században” Történelem Doktori Téma tudományos közleményei, 2005, 234–260. o.
- Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa. *Gazdasági megoldási javaslatok*. In: Pécsi Történeti Katedra. *Cathedra Historica Universitatis Quinqueecclesiensis*. PTE, Pécs 2008, 629–650. o.;
- Vitári Zsolt, A náci Németország és Közép-Európa IV. Nemzetiszocialista elképzelések. In: A történelem szálai. Tanulmánykötet Vonyó József 65. születésnapjára. Szerk.: Fischer Ferenc – Hegedüs Katalin – Rab Virág. PTE, Pécs 2010, 489–500. o.
- Zilius, Wilhelm, Bücher über die Hitler-Jugend. Ein Bericht unter besonderer Berücksichtigung des Verhältnisses zwischen Hitler-Jugend und Jugendbewegung. In: *Jarbuch des Archivs der Deutschen Jugendbewegung* 1981, 221–248. o.

Internetes források

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/vlaszov.html> (2008. 01. 19.)

11.

A SZÖVEGBEN SZEREPLŐ ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. A HJ taglétszámának alakulása a lány- és a fiúifjúság számához viszonyítva 1932–1939
2. Német Ifjúnép, a Hitlerjugend, az Ifjúlányok Szövetsége és a Német Leányok Szövetsége
3. szervezeti felépítése
4. A Hitlerjugend területei (Gebiete) és a Német Leányok Szövetségének főkörzetei
5. (Obergaue) a világháború előtt (1939)
6. A Hitlerjugend területei és parancsnokságai, illetve a Német Leányok Szövetségének
7. főkörzetei a világháborúban (1942)
8. A Hitlerjugend csehszlovákiai kapcsolatai 1933 előtt
9. A birodalmi HJ ausztriai tevékenysége 1928 és 1931 között
10. Az 1929-ben és 1930-ban Magyarországra tervezett utak állomásai, illetve meglátogatásra érdemesnek ítélt települések
11. Az 1931-es út során meglátogatott területek (Magyarország)
12. A Jugoszláviában felkeresésre ajánlott és szóba került városok és területek
13. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1933. június
14. Külügyi és Jogi Osztály – Külügyi Részleg
15. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1934
16. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1935
17. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1936
18. A Határvidéki és Külügyi Hivatal felépítése, 1935–1936
19. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1937. június
20. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1938
21. A Birodalmi Ifjúságvezetőség felépítése, 1939. július–augusztus
22. A Hitlerjugend Külföldi Háza
23. Hitlerjugend-csoportok látogatása Csehszlovákiában
24. Csehszlovákiába látogató HJ-csoportok
25. HJ-látogatások 1939-ben (Szlovákia)
26. Fonrosabb HJ-látogatások Romániában
27. A román ifjúság kapcsolatai a Hitlerjugenddel
28. HJ-csoportok Jugoszláviában
29. Jugoszláviába utazó HJ-csoportok
30. HJ-látogatások Bulgáriában
31. Magyar ifjak látogatásai Németországban 1933–1939
32. A Hitlerjugend látogatásai Magyarországon 1933–1939
33. NSDAP-csoportok Magyarországon

34. A Birodalmi Ifjúságvezetés felépítése 1939. szeptember – 1940. december
35. A Birodalmi Ifjúságvezetés felépítése 1941–1945
36. A HJ területeinek vezetési struktúrája 1941
37. A BDM főkörzeteinek vezetési struktúrája 1941
38. A HJ területeinek vezetési struktúrája 1942
39. A Külföldi és Népiségi Osztály
40. A KLV szervezeti felépítése
41. A legfontosabb KLV-táborok Szlovákiában
42. Fontosabb HJ-látogatások Romániában
43. Fontosabb román látogatások Németországban a háború alatt
44. A Hitlerjugend járásközpontjai a Protektorátusban
45. Fontosabb HJ-csoportok Magyarországon
46. A Hitlerjugend tervezett és megvalósult útjai 1933 előtt
47. A Hitlerjugend Európában tett útjai 1933 és 1939 között

12.

RÖVIDÍTÉSEK

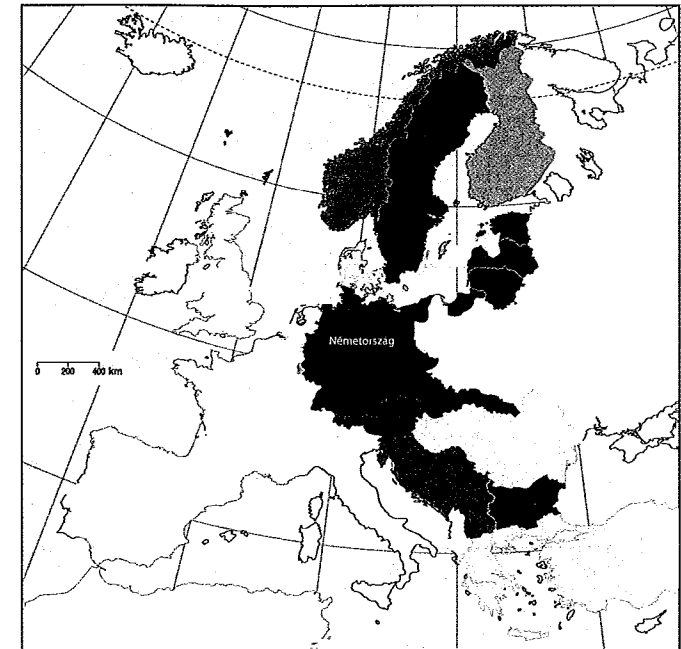
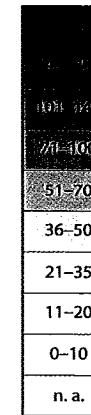
AA	– Külügyminisztérium/Külügyi Hivatal
AEG	– Általános Elektronikai Társaság/Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft
AHS	– Adolf Hitler Iskola/Adolf-Hitler-Schule
AO	– Külföldi Szervezet/Auslandsorganisation
APA	– NSDAP Külpolitikai Hivatala/Außenpolitisches Amt
BArch	– Szövetségi Levéltár, Berlin/Bundesarchiv, Berlin
BBC	– Brit Rádiótársaság/British Broadcasting Company
BDJ	– Német Ifjúság Szövetsége/Bund Deutscher Jugend
BDM	– Német Leányok Szövetsége/Bund Deutscher Mädel
BIV	– Birodalmi Ifjúságvezetőség/Reichsjugendführung
CH	– Collegium Hungaricum
DAAD	– Német Akadémiai Csereszolgálat/Deutscher Akademischer Austauschdienst
DAF	– Német Munkafront/Deutsche Arbeitsfront
DAI	– Német Külföldi Intézet/Deutsches Auslands-Institut
DAZ	– Német Általános Újság/Deutsche Allgemeine Zeitung
DJ	– Német Ifjúnép/Deutsches Jungvolk
DJ	– Német Ifjúság/Deutsche Jugend
DJR	– Romániai Német Ifjúság/Deutscher Jugend in Rumänien
DM	– Német Csapat/Deutsche Mannschaft
DNB	– Német Távirati Iroda/Deutsches Nachrichtenbüro
DZ	– Német Újság/Deutsche Zeitung
e.V.	– bejegyzett egyesület/eigetrager Verein
EISZ	– Európai Ifjúsági Szövetség/Europäischer Jugendverband
EJV	– Európai Ifjúsági Szövetség/Europäischer Jugendverband,
ETR	– Román Ifjúság Nevelésének Szervezete /Educatia Tineretului Roman
FSS	– Önkéntes SS /Freiwillige Schutzstaffel
GIL	– Liktorium Olasz Ifjúsági Szövetsége/Gioventù Italiana del Littorio
HJ	– Hitlerjugend
HL	– Hadtörténelmi Levéltár
HM	– Honvédelmi Minisztérium
HSSP	– Felsőbb SS- és rendőri vezető/Höherer SS- und Polizeiführer
IHNETOV	– Az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos
IPF	– Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola
IPOK	– Ipartestületek Országos Közossége
JfdDR	– Német Birodalom Ifjúságvezetője/Jugendführer des Deutschen Reiches
JM	– Ifjúlányok Szövetsége/Jungmädelbund

KALÁSZ	- Katolikus Lányok és Asszonyok Szövetsége
KALOT	- Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testülete
KdF	- Erőben az Öröm/Kraft durch Freude
Kgl.	- Királyi/Königlich
KLV	- Gyermekekre küldés/Kinderlandverschickung
LJF	- Országos Ifjúságvezetőség/Landesjugendführung
LOP	- Leventék Országos Parancsnoka
MCSSZ	- Magyar Cserkészszövetség
MOL	- Magyar Országos Levéltárban
MOM	- Magyar Optikai Művek
MTA-PTE	- Magyar Tudományos Akadémia - Pécsi Tudományegyetem
NAPOLA	- Nemzetpolitikai Nevelőintézet/Nationalpolitische Erziehungsanstalt
NEP	- Nemzeti Egyesülés Pártja
NSDAP	- Nemzetiszocialista Német Munkáspárt/ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NSDAP AO	- Nemzetiszocialista Német Munkáspárt Külföldi Szervezete/ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Auslandsorganisation
NSDStB	- Nemzetiszocialista Német Hallgatószövetség/Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund
NSEH	- Nemzetiszocialista Nevelőotthon/Nationalsozialistisches Erziehungsheim
NSKK	- Nemzetiszocialista Gépjárművezető Testület/Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps
NSLB	- Nemzetiszocialista Tanárszövetség/Nationalsozialistischer Lehrerbund
NSS	- Nemzetiszocialista Tanulószövetség/Nationalsozialistischer Schülerbund
NSV	- Nemzetiszocialista Népjólét/Nationalsozialistische Volkswohlfahrt
ONB	- Nemzeti Olasz Nevelés Szervezete/Opera Nazionale Balilla
OTT	- Országos Testnevelési Tanács
ÖDJ	- Osztrák Német Ifjúnép/Österreichisches Deutsches Jungvolk
PAAA	- Külügyminisztérium Politikai Levéltára/Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes
PTE	- Pécsi Tudományegyetem
PTE BTK	- Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
PTE IGYFK	- Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar
RFSS	- SS birodalmi vezére/Reichsführer SS
RJF	- Birodalmi Ifjúságvezetőség/Reichsjugendführung
RJP	- Birodalmi Ifjúsági Sajtószolgálat Reichsjugend-Pressedienst
RKB	- Birodalmi Gyarmattügyi Szövetség/Reichskolonialbund
ROA	- Orosz Felszabadító Hadsereg
RSHA	- Birodalmi Biztonsági Főhivatal/ Reichssicherheitshauptamt
SA	- Rohamosztig/Sturmabteilung
SD	- Biztonsági Szolgálat/Sicherheitsdienst
SS	- Védosztag/Schutzstaffel(n)
TESZ	- Társadalmi Egyesületek Szövetsége

TF	- Testnevelési Főiskola
TR	- Román Ifjak /Tineretul Roman
TRF	- Román Lányifjúság /TR Feminin
UDV	- Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülete/ Egyesület/ Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein
UFA	- Universum Film Rt.
USA	- Amerikai Egyesült Államok
VB	- Népiségi Figyelő/Völkischer Beobachter
VDA	- Külföldi Németek Egyesülete/Népszövetsége (Verein/Volksbund für das Deutschtum im Ausland)
VDU	- Magyarországi Németek Népszövetsége/Volksbund der Deutschen in Ungarn
VKM	- Vallás és Közoktatási Minisztérium
VoMi	- Népi Német Közvetítőszerv/Volksdeutsche Mittelstelle
WE	- Lager-Véd felkészítő tábor/Wehrrtuchtugungslager
YMCA	- Ifjú Férfiak Katolikus Szövetsége/ Young Men's Christian

13.
ÁBRÁK

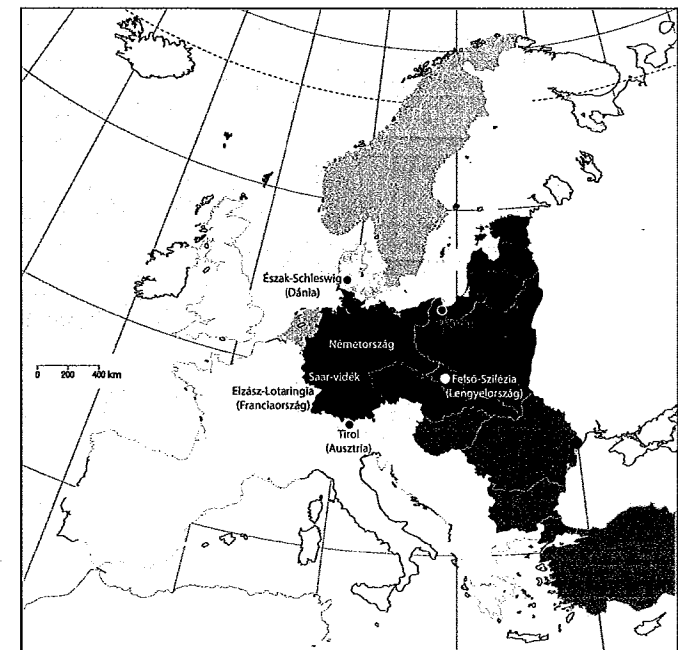
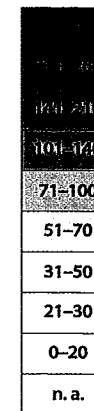
1.




© Vitári Zsolt

A Német Szabadcsapat útjai 1928-ban Európa különböző országaiba (fő)

2.

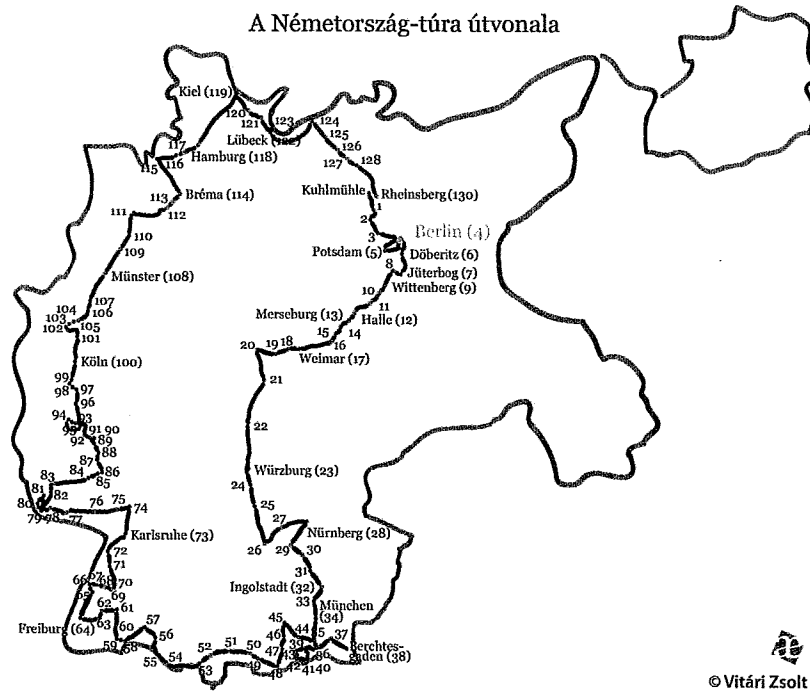



© Vitári Zsolt

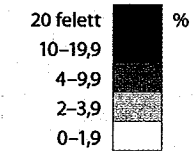
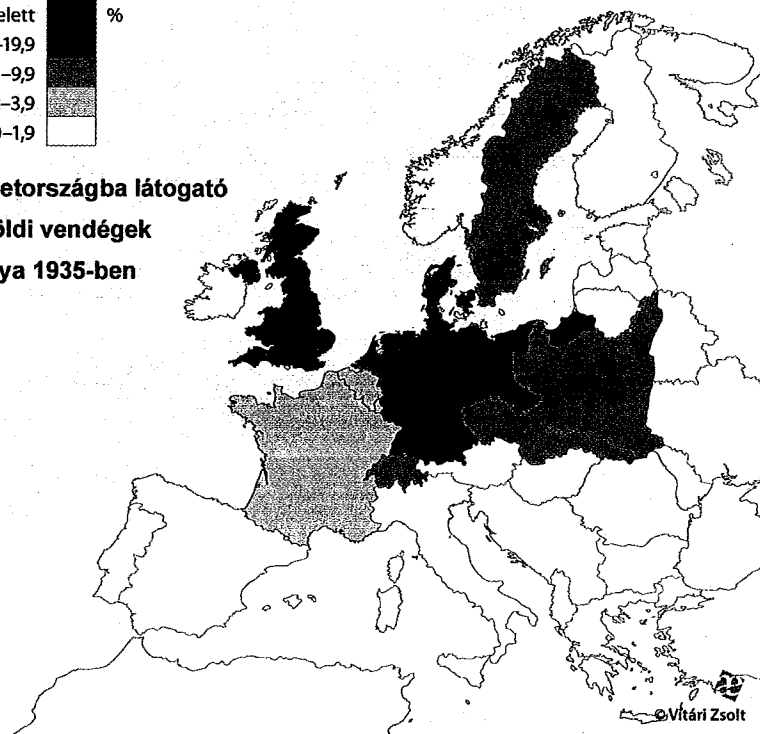
A Német Szabadcsapat útjai 1929-ben Európa különböző országaiba (fő)

3.

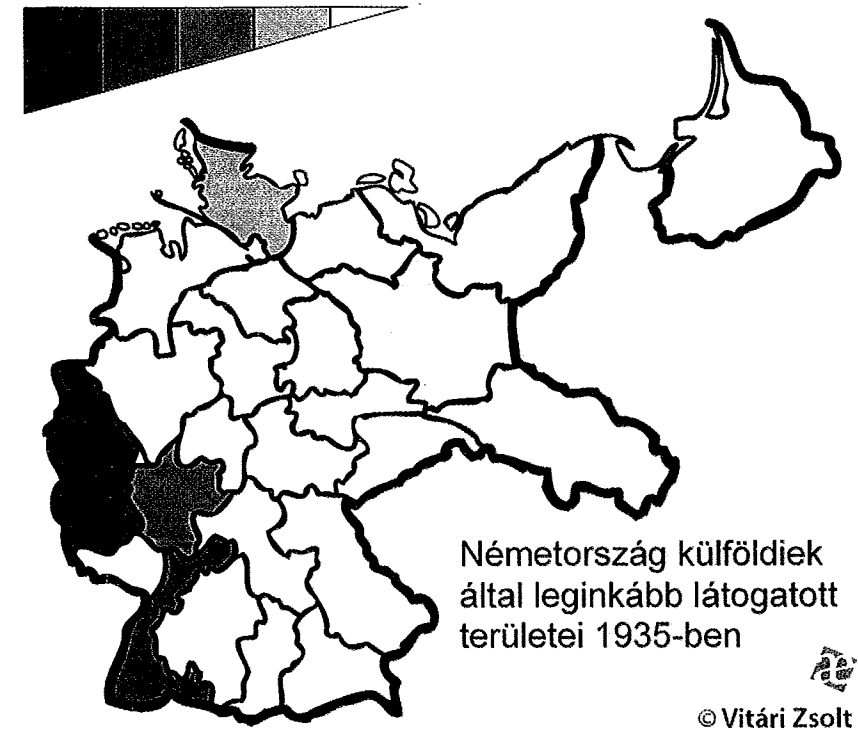
A Németország-túra útvonalát



4.

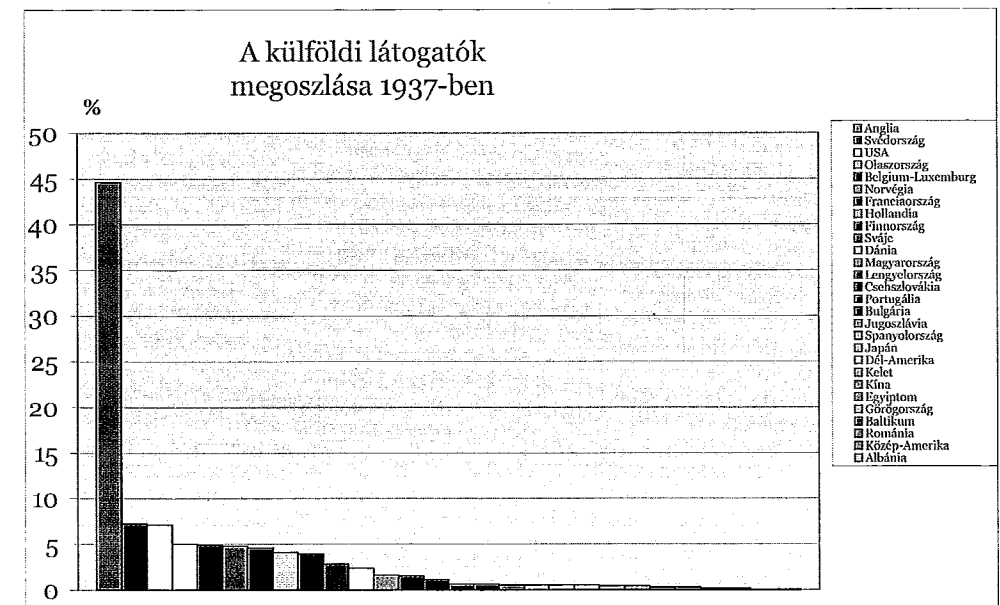
Németországba látogató
külföldi vendégek
aránya 1935-ben

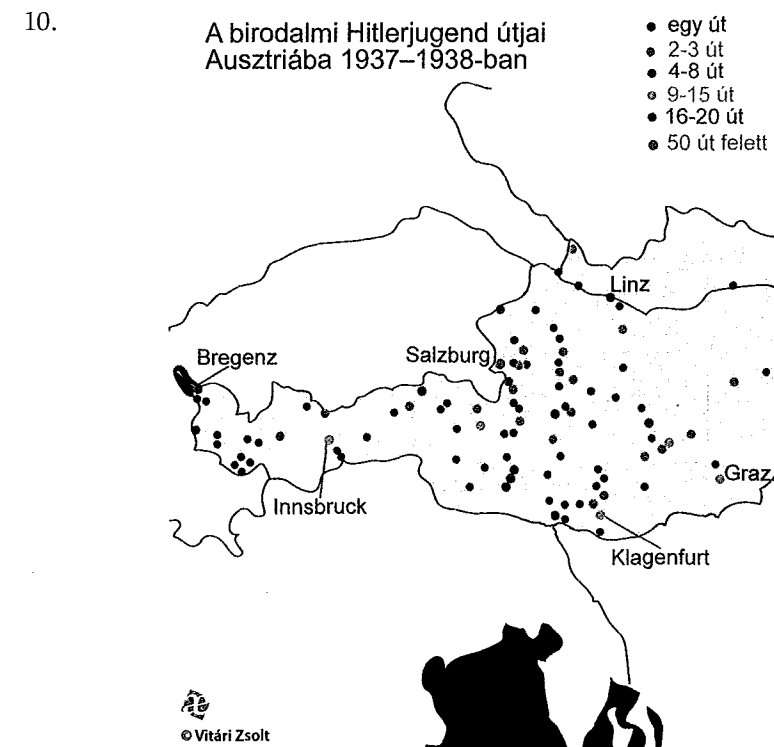
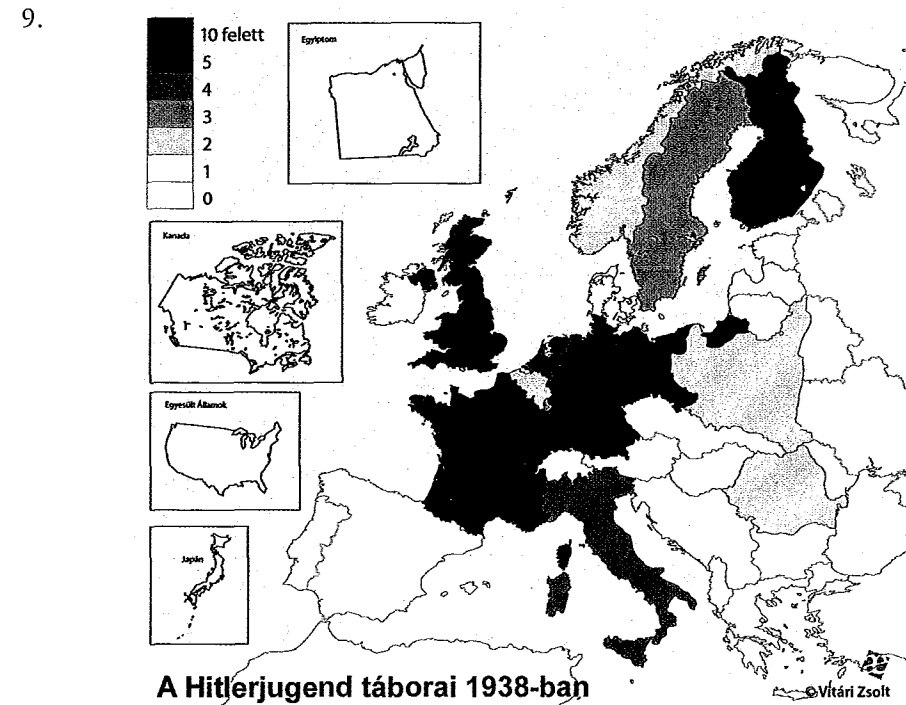
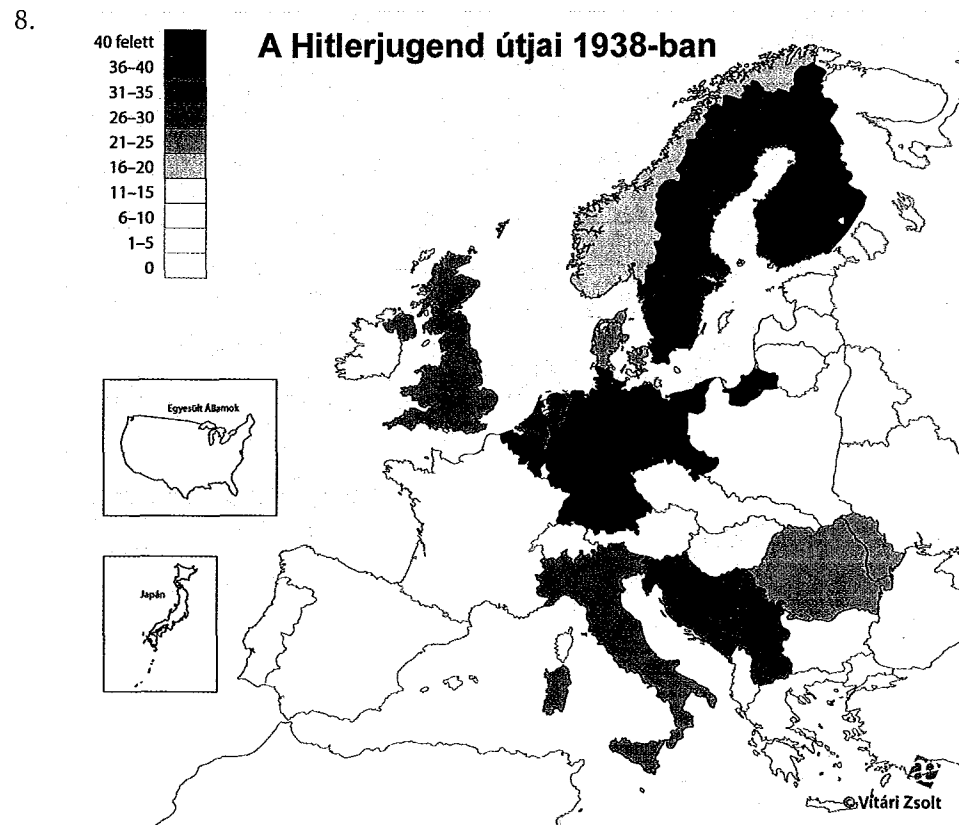
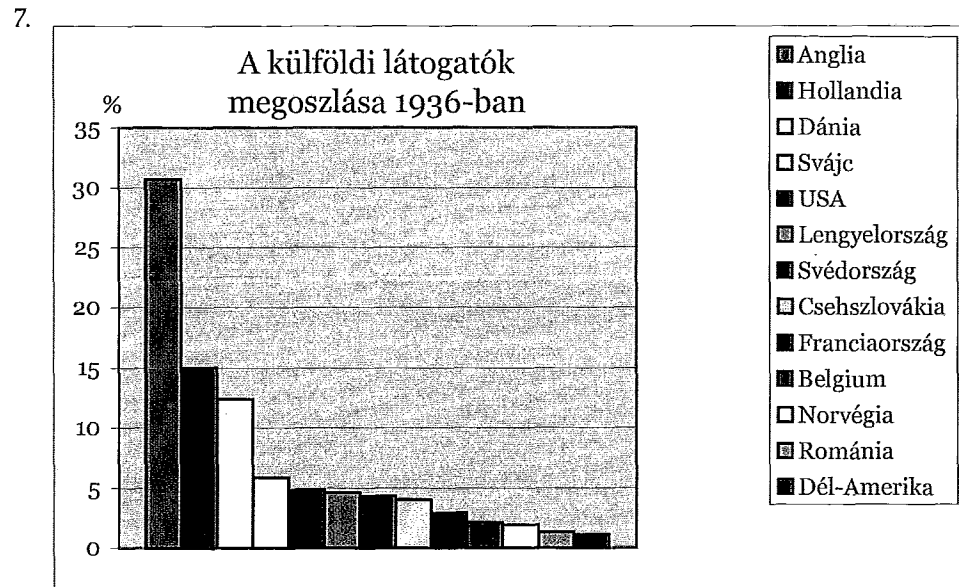
5.

Németország külföldiek
által leginkább látogatott
területei 1935-ben

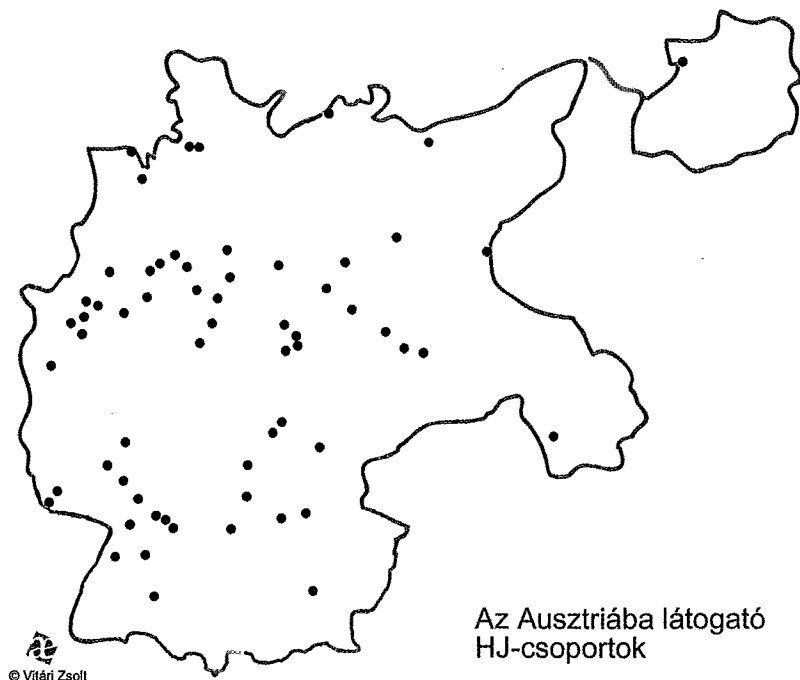
© Vitári Zsolt

6.



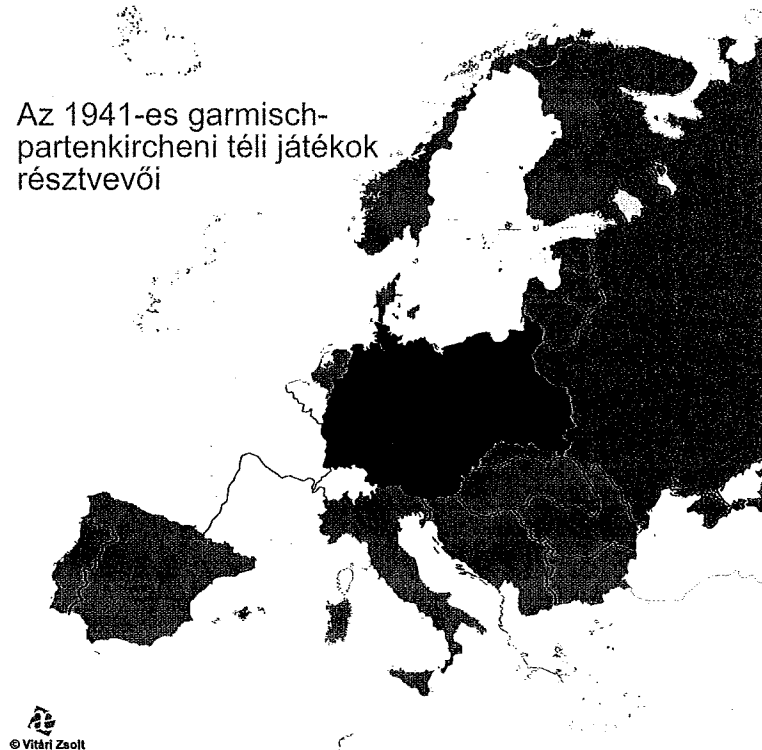


11.



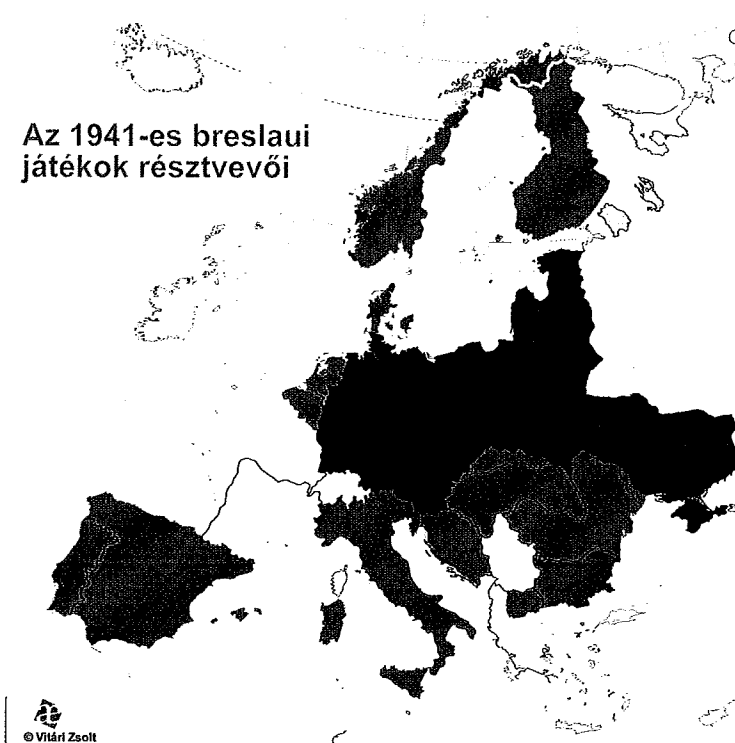
12.

Az 1941-es garmisch-partenkircheni téli játékok résztvevői



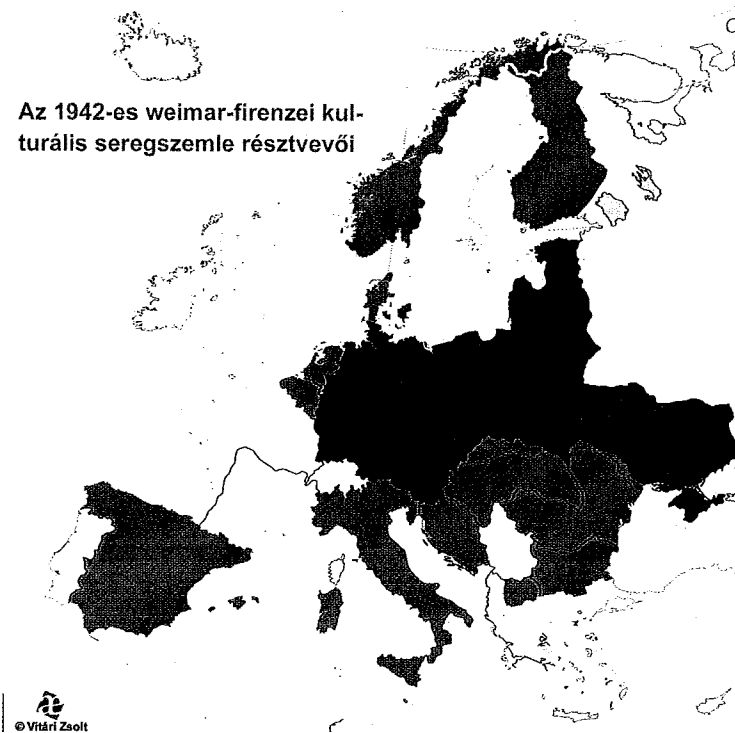
13.

Az 1941-es breslaui játékok résztvevői



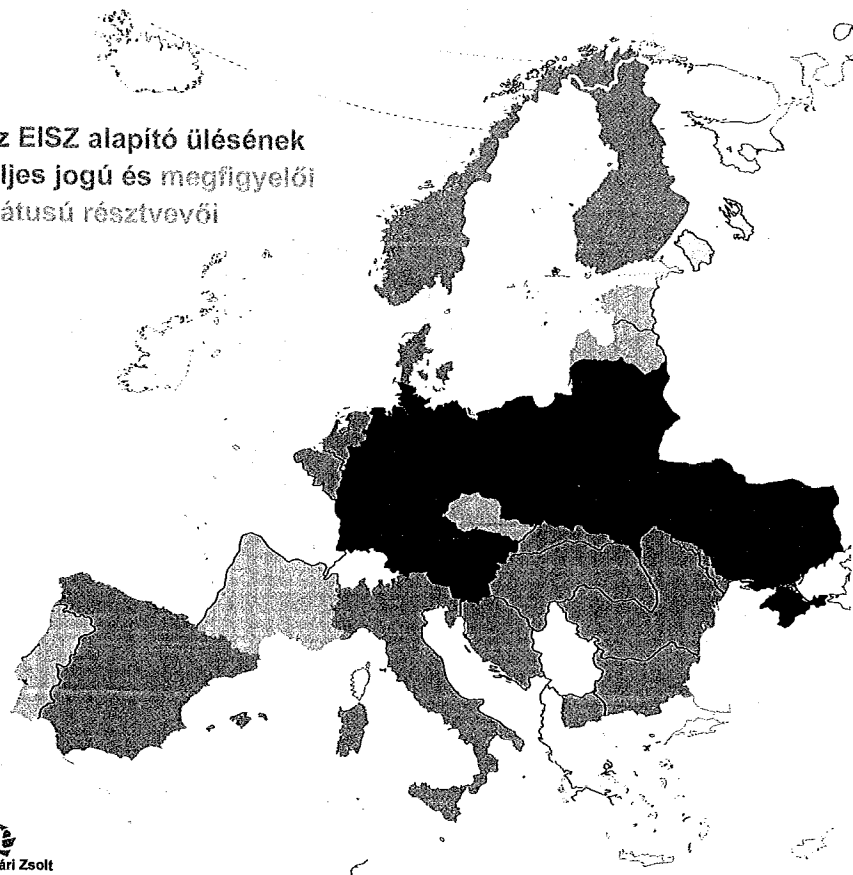
14.

Az 1942-es weimar-firenzei kulturális seregszemle résztvevői



15.

Az EISZ alapító ülésének
teljes jogú és megfigyelői
státusú résztvevői



14.

MELLÉKLET

A következő táblázatok összesítik mindazokat a HJ által 1933 és 1939 között külföldre tett utakat, amelyekről eddig információval rendelkezünk. Mivel nem rekonstruálható minden út, ez az összegzés csak részben reprezentatív. Egyéni utakat nem tartalmaz, mivel azok száma nagyon magas volt, és rendszeresen sor került rájuk. Több országba vezető utak esetében általában nem állapítható meg, hogy egy országban mennyi ideig tartózkodtak a HJ tagjai. A csoportok létszámába a vezetőket gyakran nem számolták bele. A DJ esetében csak a vezetők mentek külföldre.

Ausztria¹¹⁴⁵

Honnan	Mikor	Létszám	Útvonal	Együttal felkeresett ország
Saarbrücken (BDM)	1937. 3. 17.-4. 30.	10	Bregenz, Feldkirch	
Berlin (BDM)	1937. 3. 20.-29.	8	Lustenau, Bregenz	
Halle/Saale (BDM)	1937. 3. 20.-4. 3.	16	Aigen, Linz	
Halle/Saale (BDM)	1937. 3. 20.-4. 3.	19	Aigen, Linz	
Lipce (BDM)	1937. 7. 6.-21.	16	Salzburg Klagenfurt Künsdorf	
Erfurt (BDM)	1937. 7. 10.-8. 10.	9	Linz	
Braunschweig (BDM)	1937. 7. 16.-8. 10.	30	Innsbruck Salzburg Ischl Graz Bécs Linz	
Braunschweig (BDM)	1937. 7. 24.-8. 16.	19	Salzburg Hellstadt Leoben Graz Friesach Villach Mallnitz Gasstein	
Wiesbaden (BDM)	1937. 7. 25.-8. 14.	17	Salzburg Bad Aussee Mitterndorf Bécs Reich Peggau Graz Klagenfurt Breitenbach Villach Hallein Linz	
Northeim/Hannove (BDM)	1937. 7. 25.-8. 15.	22	Mondsee	
Hameln (BDM)	1937. 7. 27.-8. 17.	15	Bécs Leoben Hieflau Stainach Hallstatt St. Gilgen Salzburg Braunau	
Göttingen (BDM)	1937. 7. 27.-8. 17.	20	Bécs Semmering Bruck a. d. Mur Salzkammergut Salzburg	
Northeim/Szászország (BDM)	1937. 7. 27.-8. 18.	19	Salzburg Hof St. Gilgen Mondsee Ried	
Bad Kreuznach (BDM)	1937. 8. 1.-9.	20		

¹¹⁴⁵ PAAA, R 98896, 98897.

Neustadt an der Weinstraße. (BDM)	1937. 8. 7.–30.	25	Salzburg Villach Klagenfurt	
Kassel (BDM)	1937. 8. 8.–29.	13	Bécs Klagenfurt	
Nürnberg (BDM)	1937. 8. 8.–30.	12	Salzburg Mallnitz Klagenfurt	
München (BDM)	1937. 8. 10.–30.	12	Bécs Fertő-tó Graz Salzburg	
Weimar (BDM)	1937. 8. 14.–29.	12	Braunau Strasswalchen am Wallersee Fuschl Hof Salzburg	
Münster (BDM)	1937. 8. 21.–9. 7.	16	Salzburg, Stájerország	
Harburg (BDM)	1937. 8. 28.–9. 12.	4	Innsbruck	
Oldenburg (BDM)	1937. 9. 7.–29.	17	Salzburg Golling Werfen Schwarzach Zell am See Saalfelden	
Hamburg (BDM)	1937. 9. 8.–27.	25	Salzburg Ischl Gmunden Linz	
Odera-Frankfurt (BDM)	1937. 9. 9.–25.	35	Salzburg Lungau Hinterstoder Steyr Linz	
Kassel (BDM)	1937. 9. 13.–27.	25		
Königsberg (BDM)	1937. 9. 15.–10. 15.	4		
Karlsruhe (BDM)	1937. 9. 20.–10. 7.	15	Linz Bécs Graz Klagenfurt Salzburg	
Calw (BDM)	1937. 12. 25.–1938. 1. 6.	5	Kufstein Wörgl Zell am See	
Coburg (BDM)	1937. 12. 26.–1938. 1. 3.	17	Ehrwald Schonz	
Wilhelmshaven (BDM)	1937. 12. 27.–1938. 1. 5.	20	Salzburg Saalfelden	
Oldenburg (BDM)	1937. 12. 27.–1938. 1. 5.	20	Linz Bécs	
Stettin (BDM)	1937. 12. 27.–1938. 1. 7.	20	Salzburg Radstadt Obertauern	
Bielefeld (BDM)	1937. 12. 27.–1938. 1. 7.	14	Linz St. Michael, Judenberg	
Altona (BDM)	1938. 1. 3.–17.	35	Bécs	
Düsseldorf környéke (BDM)	1938. 1. 6.–17.	18	Dornbirn	
Drezda (BDM)	1938. 1. 17.–25.	29	Salzburg	
Essen (BDM)	1938. 1. 17.–30.	24	Dornbirn	
Karlsruhe (BDM)	1938. 1. 20.–30.	23	Bregenz Feldkirch Innsbruck	
Berlin (BDM)	1938. 1. 25.–2. 9.	6	Salzburg Ebensee	
Wiesbaden (BDM)	1938. 1. 27.–2. 10.	26	Salzburg Hieflau Brebichl	
Oldeburg (BDM)	1938. 2. 28.–3. 12.	33	Salzburg Gerlitz	
Karlsruhe (HJ)	1937. 3. 15.–24.	40	Bregenz, Feldkirch, Bludenz, Schruns	
Odera-Frankfurt (HJ) ¹¹⁴⁶	1937. március	30	Salzburg, Feuerkogel, Braunau	
Neustadt (HJ)	1937. 6. 25.–7. 11.	14	Aschau, Innsbruck, Kufstein	
Holzminden (HJ)	1937. 7. 3.–8. 15.	13	Villach Maribor Ljubljana Split Banja Luka Salzburg	Jugoszlávia
Hamburg (HJ)	1937. 7. 7.–25.	27	Salzburg Tirol Innsbruck Arlberg Bodeni-tó	
Holzminden (HJ)	1937. 7. 7.–8. 1.	9	Salzburg Villach	

¹¹⁴⁶ PAAA, R 98896.

Braunschweig (HJ)	1937. 7. 9.–31.	25	Radstadt Schladming Ramsau Leoben Semmering Bécs Linz Obermühl Engelhartzell	
Sangerhausen (HJ)	1937. 7. 10.–8. 1.	11	Innsbruck Tirol Vorarlberg Dél-Tirol	Italien
Landshut/Sziléza (HJ)	1937. 7. 11.–31.	15	Linz Bécs Graz Klagenfurt Salzburg	
Göttingen vagy környéke	1937. 7. 11.–31.	3	Bécs	
Rostock (DJ)	1937. 7. 11.–8. 7.	62	Linz Krems Bruck Klagenfurt Zell am See Salzburg	
Einbeck (HJ)	1937. 7. 12.–8. 13.	14	Salzburg St. Johann Arl-Hasadék Maltatal Villach Karawanken-hegység	
NPEA Oranienstein	1937. 7. 15.–8. 20.	10+3 kísérő	Salzburg, Villach, Zágráb, Bécsújhely, Bécs, Linz	Jugoszlávia
Limbach/Sa. (HJ)	1937. 7. 19.–8. 1.	12	Bécs Alpokalja	
Schöningen (HJ)	1937. 7. 19.–8. 5.	12	Judenburg Hellstadt St. Nicolai Leoben Hieflau Salzburg	
Goslar (HJ)	1937. 7. 20.–8. 12.	12	Salzburg Villach St. Veit Leoben Hieflau Bad Aussee Bad Ischl	
Saarbrücken (HJ)	1937. 7. 20.–8. 29.	18	Feldkirchen	
Duisburg (HJ)	1937. 7. 24.–8. 8.	19	Voralberg St. Anton Silbertal Montafontal Verwallgruppe Silvrettagruppe	Svájc
Northeim (HJ)	1937. 7. 24.–8. 14.	14	Linz Steyer St. Gallen Murau Obertauern Salzburg	
Wiehe (HJ)	1937. 7. 25.–8. 15.	12	Salzburg Tirol Karintia Alsó-Ausztria	
Bottrop (HJ)	1937. 7. 25.–8. 22.	20	Salzburg Mallnitz	
Worms (HJ)	1937. 7. 26.–8. 11.	15	Linz Gmunden Ischl St. Gilgen Salzburg St. Veit Zell am See Kitzbühl Wörgl Kufstein	
Freiburg (HJ)	1937. 7. 28.–8. 31.	15	Innsbruck Schwarzach Bad Gasstein Villach Mölltal Salzbachtal Zell am See	
Herford (HJ)	1937. 8. 1.–21.	14	Salzburg Schladming Eisenerz Kallwang	
Darlingerode (HJ)	1937. 8. 2.–9. 5.	12	Linz Enns Steyer Leoben Klagenfurt Villach Mauterndorf Bischofshofen Hallein Salzburg	
-	1937. 8. 3.–12.	3		
Herne (HJ)	1937. 8. 3.–18.	30	Salzburg Golling Radstadt Leoben Graz	
Ansbach (HJ)	1937. 8. 5.–19.	9	Salzburg Mittersill Matrei Lienz Villach	
Leine (HJ)	1937. 8. 5.–20.	22	Salzburg Mallnitz Zell am See Ried Innsbruck Scharnitz	
St. Ingbert (HJ)	1937. 8. 6.–30.	15	Bécs	
Baden-Baden (HJ)	1937. 8. 6.–31.	15	Innsbruck Huben	
Nienburg/Weser (HJ)	1937. 8. 7.–29.	8	Innsbruck Zell am See Pfandl-hasadék Glocknergebiet Mölltal Karntiai tavak Klagenfurt Mallnitz Salzburg	

Ludwigsburg (HJ)	1937. 8. 8.–20.	10	Bregenz Feldkirch Landeck Innsbruck	
Tamm (HJ)	1937. 8. 8.–22.	16	Bécs Fertő-tó Kismarton Neunkirchen Fonnsee Salzburg	
Schwaigern (HJ)	1937. 8. 8.–24.	4	Bregenz Landeck Reschen (?) Schneideck Brenner Innsbruck Scharnitz	
Minden (HJ)	1937. 8. 8.–28.	16	Salzburg	
Soest (HJ)	1937. 8. 8.–28.	25	Bécs Fertő-tó Graz Klagenfurt Salzburg	
Würzburg (HJ)	1937. 8. 10.–28.	15	Bécs Villach Innsbruck Kufstein Salzburg Braunau	
Ebingen (HJ)	1937. 8. 15.–28.	26	Feldkirch Innsbruck Saalfelden Zell am See Salzburg Wolfgangsee	
Paderborn (HJ)	1937. 8. 15.–30.	26	Kufstein Zell am See Mallnitz Milstätter See Salzburg	
Frankenthal (HJ)	1937. 8. 15.–31.	15	Klagenfurt St. Veit Grukta Speikkofel Gerlitz Villach Faakersee	
Inden (HJ)	1937. 8. 18.–9. 8.	20	Salzburg	
Neisse (HJ)	1937. 8. 19.–9. 13.	10	Bécs Linz St. Michael Graz Wolfsberg Klagenfurt Villach Salzburg	
Ortelsburg (HJ)	1937. 10. 6.–28.	20	Salzburg Villach Klagenfurt Graz Bécs	
Minden (HJ)	1937. 12. 27.–1938. 1. 7.	25	Salzburg Attnang Hallstatt	
Bayreuth (HJ)	1938. 1. 3.–12.	16	Kufstein	
Magdeburg (HJ)	1938. 1. 3.–15.	32	Salzburg Hallein Obertauern	
Hamburg (HJ)	1938. 1. 3.–20.	30	Salzburg Villach Bécs	
Magdeburg (HJ)	1938. 1. 15.–30.	96	Salzburg Radstadt Schladming	
Neustadt (HJ)	1938. 1. 30.–2. 15.	15	Salzburg Bad Gastein Villach	
Oldenburg (HJ)	1938. 2. 28.–3. 12.	40	Salzburg Hallein Gastein Villach Annenheim	

Románia¹¹⁴⁷

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Berlin (DJ)	1935. 6. 25.–8. 5.	12	Orsova, Temesvár és környéke	
Napola Plön	1935. 7. 1.–8. 1.	8	Erdély	
BDM	1935. 7. 13.–8. 15.	10	Duna mentén Galatzig	
Köln (HJ)	1935. 7. 15.–9. 30.	9	Bukarest, Besszarábia	
HJ	1935. 7. 19.–8. 17.	10	Erdély	

¹¹⁴⁷ PAAA, R 27145, 63615, 98896, 98919, 98920, 98894, 98893, 60450, 60449.

Esslingen-Mettingen (HJ)	1935. 8. 1.–26.	2	Temesvár, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Kisdisznód, Fogaras, Brassó, Segesvár, Medgyes, Szászrégen, Beszterce	
Münster (HJ)	1935. 8. 3.–9. 4.	16	Orsova Temesvár Erdély	
Weilburg/Lahn (HJ)	1935. 8. 5.–30.	15	Szörényvár, Nagyszeben	
Mettingen (HJ)	1935. 8. 10.–9. 4.	12	Temesvár Gyulafehérvár Kisdisznód, Höttau, Fogaras, Brassó, Segesvár, Medgyes, Szászrégen, Beszterce, Dornafolyó Vatra-sziget Szöllös, Kassa	
Berlin (HJ)	1935. 8. 13.–9. 17.	11	Halmeu, Koloszvár, Beszterce, Medgyes	
Hessen-Nassau (HJ)	1936		Délkelet-Európa	
Frankfurt (HJ)	1936		Délkelet-Európa	
Münster (HJ)	1937. 6. 26.–7. 17.	14	Balanka, Bukin	
Kassel (HJ)	1937. 7. 15.–8. 12.	29	Orsova Nagyszeben, Brassó	
Lipcse (HJ)	1937. 7. 25.–8. 20	15	Orsova, Temesvár	
Berlin (HJ)	1937. 8. 14.–10. 14.	17	Arad, Temesvár Resicabánya, Medgyes, Brassó, Campina, Bukarest, Belgrád, Zágráb, Fiume	Jugoszlávia
Stuttgart (BDM)	1937. 12. 20.–1938. 1. 14.	10	Halmeu, Szatmárnémeti, Nagykároly	
Kassel (BDM)	1938. 3. 5.–22.	23	Temesvár, Nagyszeben	
Hannover (BDM)	1938. 3. 13.–4. 2.	23	Bánát, Erdély	
Szilézia (BDM)	1939. 4. 1.–17.	15	Lemberg, Czernowitz, Brassó, Kolozsvár, Kassa, Zsolna	Szlovákia Népi német
Alsó-Szászország (BDM)	1939. 7. 8.–31.	9	Nagyvárad, Nagyszeben, Brassó, Kolozsvár, Neuhäusl	Vomi népi német
Hamburg (HJ)	1939. 7. 10.–31.	29	Orsova, Bukarest, Brassó, Segesvár, Nagyszeben, Gyulafehérvár, Arad	
Hamburg (HJ)	1939. 7. 15.–8. 14.	12	Giurgiu, Bukarest, Medgyes, Kolozsvár, Huszt	Vomi, népi német
Ruhr-Alsó-Rajna (HJ)	1939. 7. 27.–8. 27.	16	Bukarest, Erdély	
Ruhr-Alsó-Rajna	1939. 7. 30.–8. 23.	17	Rusuk Bukarest Poloesei, Brassó, Medgyes, Nagyszeben, Gyulafehérvár, Kolozsvár, Nagyvárad	Vomi népi német
Stájerország (HJ)	1939. 8. 4.–19.	9	Orsova, Bukarest, Brassó, Nagyszeben, Arad	Vomi népi német

1939: 8 út¹¹⁴⁸1938: 22 út, 2 tábor¹¹⁴⁹¹¹⁴⁸ PAAA, R 98919.¹¹⁴⁹ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

Jugoszlávia¹¹⁵⁰

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Lipce (HJ)	1935. 7. 1.–8. 15.	10	Belgrád, Zágráb, Split, Belgrád	
Halberstadt (HJ)	1935. 7. 5.–8. 4.	9	Fiume, Ptuj (Pettau), Friedau (Ormož), Radkersburg (Gornja Radgona) Marburg (Maribor), Ratschach (Rateče)	
Dessau (HJ)	1935. 7. 5.–8. 3.	7	Fiume, Cilli (Celje), Prassburg (Mozirje), Sulzbach (Solčava), Wahrenburg, Marburg (Maribor), Pettau (Ptuj), Retschach (Rateče)	
Oebisfelde (HJ)	1935. 7. 5.–8. 5.	9	Streinbruck (Zidani Most), Cilli (Celje), Marburg (Maribor), Retschach (Rateče)	
Ammendorf (HJ)	1935. 7. 5.–8. 10.	10	Belgrád, Pancsova, Weisskirchen (Bela Crkva), Versec	
Holzminden (HJ)	1935. 7. 6.–8. 12.	10	Jusak, Metkovic, Kotor	
Halle/Saale (HJ)	1935. 7. 6.–8. 3.	7	Görz (Gorizia), Adelsberg (Postojna), Gottschee, Ljubljana (Laibach), Cilli (Celje)	Olaszország
Jena (HJ)	1935. 7. 7.–8. 15.	12	Belgrád, Szarajevó	Népi német
Johannesberg/Rhein (HJ)	1935. 7. 20.–8. 26.	9	Ljubljana (Laibach), Újvidék (Neusatz), Loheim Gottschee	
Berlin (HJ)	1935. 7. 20.–8. 28.	6	Barks, Daruvár (Darowa), Újvidék (Neusatz), Szarajevó, Dubrovnik	Románia
Freiburg (HJ)	1935. 7. 22.–8. 20.	6	Eszék (Esseg), Brod, Dubrovnik	
Freiburg (HJ)	1935. 7. 22.–8. 20.	7	Eszék (Esseg), Brod, Szarajevó, Dubrovnik	
Sonderhausen (HJ)	1935. 7. 22.–8. 20.	10	Maribor (Marburg) (német falvak az Abstaller Feld részen), Zágráb	
Mannheim (HJ)	1935. 7. 25.–8. 23.	10	Ljubljana (Laibach), Gottschee, Zágráb, Maribor (Marburg)	
Hannover (HJ)	1936. 5. 10.–6. 10.	12	Ljubljana (Laibach), Zágráb (Agram), Vinkovce (Vinkovci), Eszék (Esseg), Baranya, Belgrád, Prizren (Kosovó), Tetovo (Macedónia), Ochrid, Tirana, Zágráb	Albánia
Landau (HJ)	1936. 6. 17.–7. 17.	12 (három csop)	Belgrád, Újvidék (Neusatz), Verbász (Vrbas)	
Halle/Saale (HJ)	1936. 7. 5.–8. 12.		Zombor, Bácska, Bánát	

¹¹⁵⁰ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98919, 98920, 98898, 98894, 98893, 60449, Budapest 185.

Biere (Schönebeck) (HJ)	1936. 7. 6.–8. 9.	7	Belgrád, Brod, Celje (Cilli), Maribor (Marburg), Ljubljana (Laibach)	
Jena (HJ)	1936. 7. 8.–8. 12.	12	Belgrád, Bánság, Karszt Dubrovnik	
Holzminden (HJ)	1936. 7. 8.–8. 18.	10	Urbas és Boszna folyók közötti rész német települései, Zavidovici, Szarajevó Bialasnica Prenje Mostar, Sziszek (Susack), Gottschee	
Esslingen (HJ)	1936. 7. 23.–8. 25.	15	Belgrád	
Weissenburg (Bay) (HJ)	1936. 8. 1.–18.	12	Dalj, Brod, Szarajevó Konjic, Mostar, Metkovic, Split	
Bochum (HJ)	1936. 8. 19.–10. 8.	7	Belgrád	
Trier (HJ)	1936. augusztus	25	Eszék, Bácska,	Budapest, Bécs
Mittelland (HJ) ¹¹⁵¹	1936. augusztus		Bánság, Szarajevó, Dalmácia, Zágráb	
Halle/Saale (HJ)	1936. 9. 17.–10. 3.	12	Belgrád, Zágráb	
Breslau (HJ) ¹¹⁵²	1937. koranyár		Gottschee	
Braunschweig (HJ)	1937. 7. 10.–8. 11.	12	Zágráb, Susak, Banja Luka, Travnik, Mostar, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Triest	Olaszország
NPEA Ballenstedt	1937. 8. 25.–9. 22.	12 + 2 kysérő	Bánát, Belgrád	
NPEA Plön	1937	8	Jesenica, Triplav, Triest, Fiume, Plitvici tavak; Szlavónia és Gottschee érintése nélkül	
Kaiserslautern		17	Radlje (Marenberg), Pohorje, Maribor (Marburg), Zágráb, Belgrád	Magyarország
HJ	1938. nyár	19	Ptuj (Pettau) és attól keletre	
Frankfurt (HJ)	1938. július	25	Belgrád, Adria, német parasztelepülések	Színjátzó csoport
Bad Liebnerwerda (DJ)	1938. 8. 16.–28.		Zágráb, Szarajevó, Mostar, Dubrovnik, Velenice	Olaszország
RJF	1938. 9. 13.–21.	51	Zágráb (Agram), Szarajevó, Mostar, Dubrovnik, Split	Rüdiger és 50 főközvetvező, illetve főreferens
Középföld (HJ)	1938		Jugoszlávia	Magyarország (1 nap Budapest) ⁴
Helmstedt (HJ) ¹¹⁵³	1938		Jugoszlávia	
Közép-Rajna (HJ) ¹¹⁵⁴	1938. ősz		Jugoszlávia	Magyarország
Nordsee (HJ)	1939. 6. 23.–7. 14.	25	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Zagráb	

¹¹⁵¹ Mittelland-HJ im Banat. RJP, 1936/188. sz., 2. o.¹¹⁵² Deutsches Konsulat Triest an das AA, 9. Juni 1937 – PAAA, R 98896.¹¹⁵³ HJ Gebiet Mittelland an die Deutsche Gesandtschaft, Halle, 13. Januar 1938 – PAAA, Budapest, 183.¹¹⁵⁴ Jugoslawienfahrt des Bannes Helmstedt (255) 1938 (DB 1939 B 1899)

Mittelrhein-HJ im Balkan-Raum, 18. Oktober 1938 (Zeitungsausschnitt) – BArch, NS 22/546.

Mark Brandenburg (HJ)	1939. 7. 10.–31.	20	Zágráb, Susak, Split, Cotor, Dubrovnik, Szarajevó, Budapest	Magyarország
Hessen-Nassau (HJ)	1939. 7. 10.–8. 20.	12	Ístanbul, Belgrád, Ljubljana, Laibach	Népi német, Vomi, Törökország
Ostland (HJ)	1939. 7. 13.–26.	10	Belgrád, Szarajevó, Mostar, Dubrovnik, Split, Zágráb	
Szászország (HJ)	1939. 7. 21.–8. 13.	11	Zágráb (Agram), Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Ljubljana (Laibach)	
Hamburg (HJ)	1939. 7. 29.–8. 13.	20	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Sibenik, Zágráb, Ljubljana	
Ruhr-Alsó-Rajna (BDM)	1939. 7. 30.–8. 27.			
Hessen-Nassau (HJ)	1939. 8. 4–19.	12	Banja Luka, Szarajevó, Dubrovnik, Fiume, Velece	Olaszország
Köln-Aachen (HJ)	1939. 8. 8.–24.	6	Mitrovice (Mitrowitz), Belgrád, Bitolia, Prizren, Szarajevó, Ljubljana (Laibach)	
Frankföld (HJ)	1939. 8. 12.–9. 4.	24	Eszéek (Esseg), Belgrád, Skopje, Dubrovnik, Split, Susak, Ljubljana Jesnice	
Szászország (HJ)	1939. 8. 15.–31.	15	Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik	
Szociális Hivatal	1939. 9. 12.–10. 14.	14	Belgrád, Szófia, Plewna, Adrianopol Istambul, Ankara Szmirna (ezutóbbi 3 áthúzza), Athen Szaloniki, Szarajevó	Bulgária, Görögország
Mecklenburg (HJ)	1939. 9. 14.–10. 1.	12	Újvidék (Neusatz) Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik, Split, Maribor (Marburg)	
Npea Wahlstatt (Szilézia)	1939 nyár	Egy csoport	Jugoszlávia	
Drezda (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Bad Kleinen (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Köln (DJ)	1939		Jugoszlávia	
Drezda (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Vesztfália (HJ)	1939		Jugoszlávia	
Hersburck főkörzetiksola (BDM)	1935. 7. 18.–31.	6	Újvidék (Neusatz), Belgrád, Dubrovnik, Meleda, Susak, Ljubljana (Leibach), Maribor (Marburg)	
Berlin (BDM)	1935. 7. 20.–8. 2.	4	Barks, Újvidék (Neusatz), Szarajevó, Dubrovnik	
Hannover (BDM)	1935. 8. 1.–9. 1.	6	Újvidék, Verbász	
Freiburg (BDM)	1936. 7. 15.–9. 1.		Vukovár, Brod Zágráb, Jesenice (Assling)	
Hersbruck (BDM)	1936. 7. 28.–9. 1.	12	Újvidék (Neusatz) Bosn. Brod, Zágráb	
Halle/Saale (BDM)	1936. 8. 8.–9. 8.	10	Újvidék (Neusatz) Belgrád	
München (BDM)	1937. 5. 5.–29.	6	Maribor (Marburg), Zágráb, Dubrovnik, Szarajevó	
Frankföld (BDM)	1938. 8. 18.–9. 25.	15	Újvidék (Neusatz), Belgrád, Dubrovnik, Mlini, Split, Zágráb	

Baden (BDM)	1939. 3. 6.–20.	33	Belgrad, Szarajevó, Dubrovnik, Velece	Olaszország
-------------	-----------------	----	---------------------------------------	-------------

1939: 20 út¹¹⁵⁶1938: 34 út, 1 tábor¹¹⁵⁷*Albánia*¹¹⁵⁸

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Weimar (HJ)	1935. 6. 1.–7. 1.	7	Durazzo Ochrid Skutari Cetinje Cattaro	Faltboot túra

1939: 2 út¹¹⁵⁹1938: 2 út¹¹⁶⁰*Görögország*¹¹⁶¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Halle (BDM)	1939. 3. 20.–4. 11.	8	Görögország	Olaszország

1938: 7 út¹¹⁶²1939: 4 út¹¹⁶³*Bulgária*¹¹⁶⁴

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Breslau HJ/DJ	1936. 7. 7.–8. 16.	15	Várna, Isztambul, Szófia	Törökország
Rodbod bei Hamm (HJ)	1936. 7. 14.–8. 18.	15	Lom, Ruse, Várna	
Elberfeld (HJ)	1936. 7. 25.–8. 29.	10	Lom, Szófia	
Klotzsche/Dresden	1937. 7. 3.–8. 11.	4	Ruse	
Königsberg (HJ)	1937. 7. 3.–8. 15.	15	Ruse, Szófia, Várna, Bornia	
Bad Homburg (HJ)	1937. 8. 14.–30.	12	Ruse, Várna, Burgas, Plovdiv, Szófia, Badarski Geran	

¹¹⁵⁶ PAAA, R 98919.¹¹⁵⁷ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.¹¹⁵⁸ PAAA, R 98893.¹¹⁵⁹ PAAA, R 98919.¹¹⁶⁰ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.¹¹⁶¹ RJF Auslandsamt an die Deutsche Gesandtschaft Athen, 1. März 1939 – PAAA, R 98886.¹¹⁶² Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.¹¹⁶³ PAAA, R 98919.¹¹⁶⁴ PAAA, R 27145, 98895, 98896, 98898, Budapest 185.

Alsó-Szászország (HJ)	1938. július vége – augusztus vége	10	Bulgária	
Bajor Keleti vidék (HJ)	1938. 8. 16.–9. 8.	120	Lom, Szófia, Borisova Gradina (Borisgarten, Szófia)	Közös tábor a bolgár cserkészekkel
Szilézia (HJ) ¹¹⁶⁵	1939. március	20	Bulgária	
Hochland (HJ)	1939. 7. 17.–8. 12.	9	Ruse, Várna, Tirnovo, Szófia	
Köln-Aachen (DJ)	1939. 8. 16.–9. 2.	16	Ruse, Várna, Tirnovo, Szófia, Belgrád	Balkán, Jugoszlávia
Bajor keleti vidék (HJ)	1939. 8. 19.	150	Lom, Szófia, Bad Bianka	
Magdeburg (HJ)	1939			
(HJ)	1939			
Ansbach (BDM)	1936. 7. 2.–8. 1.		Várna	BDM-tábor
Münster (BDM)	1936. 7. 14.–18. 8.	20	Lom, Ruse, Várna	
Bécs (BDM) ¹¹⁶⁶	1939. 7. 9.–8. 7.	60	Várna	Tábor bolgár cserkészekkel
Bajor Keleti vidék (BDM)	1939. 8. 4.–16.	25	Lom, Szófia, Plovdiv, Burgasz, Várna	

1939: 10 út¹¹⁶⁷1938: 10 út¹¹⁶⁸*Csehszlovákia*¹¹⁶⁹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
Drezda (HJ)	1935. 4. 17.–24.	4	Dečín (Tetschen-Bodenbach), Ústí nad Labem (Aussig), Litoměřice (Leitmeritz), Liborice (Laboritz), Bílina (Bilin), Most (Brüx), Duchcov (Dux), Krupka (Graupen), Petrovice (Peterswalde),	
Oberwiesenthal (HJ)	1935. 4. 17.–24.	5	Eger	
Haus der Jugend Bautzen	1935. 4. 17.–22.	5	Königstein Herrnskretschén Bodenbach Leitmeritz Prag Saaz Karlsbad	megtiltva
Annaberg (HJ)	1935. 4. 19.–23.	4	Jöhstadt Telerhäuser Crottendorf Annaberg Pfeil Klösterle... Karlsbad JOachimstal Grenze	megtiltva

¹¹⁶⁵ AA an die Deutsche Gesandtschaft, 11. März 1939 – PAAA, R 98886.¹¹⁶⁶ Auslandsamt an die Dienststelle, 6. Juli 1939 – PAAA, R 27135. Gute Kameradschaft mit Bulgariens Jugend. RJP, 19396153. sz., 2a.¹¹⁶⁷ PAAA, R 98919.¹¹⁶⁸ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.¹¹⁶⁹ PAAA, R 98894, 989893.

Königsberg (HJ)	1935. 6. 28.–8. 2.	12	Polen Warschau Lemberg Krakau CSR Waldkarpsten Zips Nedere Tatra Hohe Tatra	Lengyelország
Klotzsche (HJ)	1935. 6. 29.–7. 18.	6	Prag, Ilgau, Brünn, Znojmo (Znaim) Budweis Böhmischer Wald	
Gera (HJ)	1935. 7. 5.–8. 14.	7	Eger Karlsbad Reichenberg Moravská Třebová (Mährisch) Trübau Käsmark Leutschau Pressburg Brünn Prag Eger	
München (BDM)	1935. 8. 12.–16.	5	Železná Ruda (Eisenstein), Nýrsko (Neuern), Všeruby u Kdyně (Neumark)	
Düsseldorf	1935. 8. 14.–31.	4	Glucholazy (Ziegenhals), Bruntál (Freudenthal)	
Stuttgart (HJ)	1935. 8. 17.–30.	3	Eger, Plau, Mils, Plzeň (Pilsen), Klatovy (Klattau), Železná Ruda (Eisenstein)	
Dresden (HJ)	1935. 10. 13.–19.	3	Graupen, Aussig, Milešovka (Milleschauer, hegy), Světec (Schwaz), Bílina (Bilin), Bořeň (Borschen, hegy), Most (Brüx), Sonnberg,	
Drezda (HJ)	1935. 10. 13.–19.	3	Hrob (Klostergrab), Most (Brüx), Jirkov (Görkau), Kadaň (Kaaßen), Karlovy vary (Karlsbad), Boží Dar (Gottesgab)	
Berlin (BDM)	1935. 12. 25.–1936. 1. 4.	7	Schmiedeberg – Malá Úpa (Grenzbauden)	sf
Lipce (HJ)	1935. 12. 25.–1936. 1. 3.	6	Hirschberg Malá Úpa (Grenzbauden) Velká Úpa (Großaupa)	sf
Finsterwalde (HJ)	1935. 12. 25.–1936. 1. 4.	6	Hampelbaude Schneegrubenbaude Reifträger Martinsbaude Rennerbauden Hegyi házak a Riesengebirge	sf
Falkensee (HJ)	1935. 12. 25.–31.	8	Riesengebirge Riesengebirgskamm	sf
Berlin (HJ)	1935. 12. 26.–1936. 1. 4.	8	Krummhübel (Berauer Berg)	sf
Falkensee (HJ)	1935. 12. 26.–1936. 1. 1.	8	Krummhübel Petzer	sf
Halle (HJ)	1935. 12. 26.–1936. 1. 5.	6	Hirschberg Krummhübel Lehrbauden	sf
Meissen (HJ)	1935. 12. 27.–1936. 1. 3.	6	Hirschberg Krummhübel, Ober-Großaupa	sf
Eutin (HJ)	1936. 7. 17.–8. 5.	6	Észak-Csehország	
Odera-Frankfurt (HJ)	1936. 8. 1.–28.	16	Prága, Kassa, Brünn, Szepesség	

1938: 0 út, 0 tábor¹¹⁷⁰¹¹⁷⁰ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.

Szlovákia¹¹⁷¹

Honnan	Mikor	Hány fő	Útvonal	Együttal felkeresett orsz.
NPEA Plön	1939. 7. 13.–8. 15.	9	Poszony, talán Bp, Zipa, Tatra	Talán Magyarország
Württemberg (BDM)	1939. 7. 20.–8. 4.	13	Pozsony, Szepesség	Népi német út (Vomi)
Mittelland (JM)	1939. 7. 30.–8. 18.	7	Pozsony	Népi német (Vomi)
Düsseldorf (BDM)	1939. 8. 2.–16.	9	Pozsoyn	Vomi
Berlin	1939. 8. 5.–24.	11	Lőcse, Poprad (Detschendorf) Késmárk	Vomi
Berlin	1939. 8. 5.–31.	14	Zsolna, Poszoy	Vomi
Szlovákia	1939			
Szlovákia	1939			

Magyarország¹¹⁷²

Honnan	Mikor	Létszám	Útvonal	Együttal felkeresett ország
Berlin (HJ)	1933. 08. 18.–08. 28.	80	Budapest, , Mátra, Miskolc, Debrecen, Hortobágy, Balaton	
	1934. nyár	200		
Sebnitz (HJ)	1936. 7. 23.–8. 16.	6	Kassa, Cöb, Budapest	Csehszlovákia
Hessen-Nassau (HJ)	1936. 7. 16.–30.			
NPEA Neuzelle	1937. 8. 1.–9. 1.	8+2 kísérő	Budapest, Újvidék, Bácska, Belgrád, Szarajevó, Dubrovnik	Jugoszlávia
BIV Gazdaságpolitikai tanulmányútja	1937. 9. 18.–22.		Budapest, Kisbér	Délkelet-Európa
Közép-Rajna Köln (DJ)	1938. 8. 10.–29.	8	Budapest, Belgrád, Turnu Severin, Bukarest, Várna, Istambul, Szófia, Lom, Belgrád, Budapest	Magyarország Jugoszlávia Románia Bulgária
Bayreuth (HJ)	1938. 8. 17.–9. 6.	120	Budapest, Balaton, Kecskemét, Bugac	Közös táborzás leventékkel és cserkészekkel
Karlsruhe, (HJ)	1938. 8. 24.–9. 8.	20	Budapest, Szeged, Pécs	
	1938. nyár	35	Budapest, Belgrád	Jugoszlávia
Vezetőképző iskolák	1938. nyár		Budapest	Jugoszlávia
Nürnberg (HJ)	1938. 9. 21.–29.	43	Budapest, Belgrád	Jugoszlávia Koloszvár 1937-es nürnbergi (430 fős) látogatásának viszonzása

¹¹⁷¹ PAAA, R 27145, 98920, Budapest 185.¹¹⁷² PAAA, R 27145, 98895, 98920, 98898, 60449, Budapest 185.

Kurmark (DJ)	1938. 9.		Budapest, Pécs	
Worms (HJ)	1938. 10. 8.–25.	18	Neretva-völgy, Szarajevó, Belgrád, Budapest	Jugoszlávia
Drezda (HJ)	1938. 10. 10.–25.		Budapest, Esztergom, Mezőkövesd, Balaton, Szeged, Hortobágy	Jugoszlávia
Karlsruhe (HJ)	1938. 10. 21.–11. 4.	35	Budapest, Szeged, Belgrád, Szarajevó, Split, Fiume, Triest, Velence	Jugoszlávia, Olaszország
Közép-Rajna Köln (DJ)	1938. 8. 10.–29.	8	Budapest, Belgrád, Turnu Severin, Bukarest, Várna, Isztambul, Szófia, Lom, Belgrád, Budapest	Jugoszlávia Románia Bulgária
NPEA Bécs-Terisium	1939. 7. 10.–8. 5.	9	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Bakony, Fertő-tó	
NPEA Bécs-Terisium	1939. 7. 10.–25.	8	Budapest, Velencei-tó, Bakony, Balaton	
NPEA Illfeld	1939. 7. 12.–8. 5.	14	Bakony, Burgenland (Bleiburg, Marburg, Balaton, Sopron)	
NPEA Illfeld	1939. 7. 12.–8. 5.	8	Pécs, Banja Luka	Jugoszlávia
NPEA Plön	1939. 7. 17.–9. 1.	6	Budapest, Miskolc, Munkács, Máramaros-sziget, Borsá, Jacobeni, Radautz, Czernowitz	Románia
Ettlingen (HJ)	1939. 7. 20.–9. 10.	26		Volksdeutsche Einsatzfahrt Vomi
Mellin (HJ)	1939. 7. 26.–8. 10.	25	Budapest, Debrecen, Tokaj, Lillafüred, Balaton	
Közép-Elba (HJ)	1939. 7. 26.–8. 10.	25	Budapest, Debrecen, Tokaj, Lillafüred, Balaton	
Celle (HJ)	1939. 7. 31.–8. 7.	17	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Lillafüred, Kékestető, pusztá	
Oldenburg (HJ)	1939. 7. 31.–8. 7.	17	Budapest, Székesfehérvár, Balaton, Lillafüred, Kékestető, pusztá	
V e s z t á f l i a (Haditengerészeti HJ)	1939. 8. 1.–31.	350	Kisbodak, Budapest, Balaton, Gödöllő	
Magdeburg (HJ)	1939. 8. 2.–27.	26	Budapest, Belgrád, Szófia, Dupnica, Rila, Plovdiv, Várna, Russe, Budapest	Bulgária
NPEA Illfeld	1939. 8. 6.–18.	21	Maribor, Nagykanizsa, Szombathely, Sopron	Jugoszlávia
Köln-Aachen (HJ)	1939. 8. 15.–9. 3.	23	Budapest, Belgrád, Futak, Újvidék	Jugoszlávia
Kiel (BDM)	1939. 8. 19.–30.	25	Budapest	
Drezda (HJ)	1939. 8. 6.–17.	20	Sopron, Balatonszentgyörgy, Budapest, Vác, Komárom, Győr	

NPEA Rottweil	1939	32	Budapest, Giurgieu, Constanza, Isztambul, Szófia, Vidin, Belgrád, Budapest	Románia, Jugoszlávia, Bulgária
Középföld (HJ)	1939. 9.-10.			Magyarország, Jugoszlávia, Románia
Mörs (HJ)	1939			
Düren (HJ)	1939			Jugoszlávia
HJ	1939			
BDM	1939	25		
Drezda (HJ)	1939			

1938: 11 út, 1 tábor¹¹⁷³
1939: 16 út¹¹⁷⁴

¹¹⁷³ Veranstaltungen des Grenz- und Auslandsamtes der Reichsjugendführung 1938. Vertraulich! Nur für den Dienst.
¹¹⁷⁴ PAAA, R 98919.

15.

NÉVMUTATÓ

- a Führer (Adolf Hitler) 34, 37, 39, 42, 78, 102, 111, 131, 136, 142, 144, 148, 156, 158, 167, 176, 192, 201, 210, 227, 228, 229, 233, 243, 246, 261, 281, 286, 291, 304, 305, 314, 322, 325, 329, 330, 355, 358, 360, 364, 366
- Alinescu, Barbu – *tábornok, a román előkatonai képzés vezetője* 316, 326, 328, 329, 330
- Antonescu, Ion – *tábornok, román miniszterelnök és vezér* 190, 287, 316, 322, 323, 327, 329, 330
- Aßmann, Martha – *a BDM első birodalmi vezetője* 29
- Atanyi István – *cserkészek külföldi titkára* 231
- Axmann, Artur – *birodalmi ifjúságvezető* 16, 42, 191, 208, 258, 259, 260, 261, 277, 278, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 292, 293, 299, 300, 303, 313, 314, 324, 326, 329, 330, 333, 337, 339, 348, 349, 350, 362, 371, 380, 386
- Badulescu, Virgil – *tábornok, Román Nemzeti Testgyakorlási Szövetség elnöke* 187, 188, 190
- Baier, Melitta – *romániai DJ lányvezetője* 317
- Bakay Árpád – *alezredes* 290, 293
- Ballowa – *szlovák lányvezető* 280
- Bartha Károly – *magyar honvédelmi miniszter* 282, 344
- Basch, Franz – *a Volksbund vezetője* 19, 233, 234, 236, 239, 242, 243, 256, 346, 350, 351, 356, 357, 359, 360, 361, 363, 365, 366, 371
- Bauer, Adolf – *osztrák ifjúsági vezető* 61
- Besler, Karl – *danzigi HJ-vezető* 61
- Beyer, Erich – *szudétanémet ifjúsági vezető* 79
- Bismarck, Otto von – *német kancellár* 145
- Blum, Günther – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal főosztályvezetője* 116,
- Bochmann, Hertha – *a HJ szlovákiai lányvezetője* 311
- Bothmer, Oskar von – *a görögországi HJ vezetője* 334
- Bracht, Fritz – *felső-sziléziai HJ-vezető* 291, 313
- Brüsch, Karl – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője* 116
- Brüß, Hans – *HJ Külügyi Hivatal vezetője* 68, 69, 72, 75, 78, 92
- Buchheit, Luitpold – *BIV Külügyi Hivatal osztályvezetője* 263
- Budäus, Kurt – *bécsi HJ-vezető* 290
- Buócz – *magyar kultúrattasé* 284, 294
- Călinescu, Armand – *román miniszterelnök* 193
- Cerff, Karl – *BIV hivatalvezetője* 134, 160, 207
- Chamberlain, Neville – *brit miniszterelnök* 105, 261
- Chautemps, Camille – *francia miniszterelnök* 104
- Christ, Hans – *a Német Ifjúság dél-dunántúli területvezetője* 17
- Ciano, Galeazzo – *olasz külügyminiszter* 285, 287
- Daluege, Kurt – *Német Közrendészet főnöke* 164
- Darányi Kálmán – *magyar miniszterelnök* 239, 242, 251, 253
- Depner, Willi – *romániai DJ helyettes vezetője* 186, 317
- Dollfuß, Engelbert – *osztrák kancellár* 172
- Donnhäuser, Peter – *szudétanémet náci ifjúsági vezető* 78, 85
- Dorfmeister, Anton – *HJ-járásvezető* 238
- Eitel, Wilhelm – *budapesti HJ-vezető* 255, 343, 354
- Elola – *a spanyol lányifjúság vezetője* 293
- Emödy István – *minisztériumi tanácsos* 290, 293
- Engel, Herbert – *budapesti HJ-vezető* 251, 253
- Erber, Ludwig – *az ausztriai HJ vezetője* 171, 172
- Erdmannsdorff, Otto von – *budapesti német nagykövet* 240, 242, 243, 248
- Erich Lemmer – *HJ-főjársvezető* 359
- Esp, Henry – *az NSDAP magyarországi vezetője* 343, 346, 352, 353, 365
- Ettinger – *HJ-főjársvezető* 359
- Fabritius, Fritz – *Romániai Németek Népközösségének vezetője* 93, 186, 317
- Fahrenbruch, Kurt – *berlini HJ-vezető* 217, 222
- Feilitzsch Berthold – *a TESZ elnökségi tagja* 218
- Feldegg, Lothar Fellner von – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője* 116
- Ferenczy Emil – *minisztériumi előadó* 290, 293
- Fiehler, Karl – *München főpolgármestere* 141, 226
- Fink, Woldemar – *BIV Külügyi Hivatal osztályvezető* 189, 193, 262, 319, 320, 321, 322, 326, 341, 342
- Förster, Hans – *szlovákiai DJ-vezető* 311
- Francois-Poncet, André – *berlini francia nagykövet* 105
- Frank, Hans – *a Lengyel Főkormányzóság vezetője* 308

- Frick, Wilhelm – *birodalmi belügyminiszter* 122, 135, 141, 154, 315
 Gattermeyer, Walter – *HJ bécsi vezetője* 61
 Geelkerken, Cornelis van – *holland náci ifjúsági vezető* 293
 Gellert, Fanz – *kecskeméti NSDAP-vezető* 250
 Germann, Franz – *bánáti német ifjúsági vezető* 332
 Goebbels, Joseph – *birodalmi propagandaminiszter* 122, 141, 143, 288, 301, 312
 Gottschewski, Lydia – *BDM birodalmi vezetője* 171
 Gömbös Gyula – *magyar miniszterelnök* 90, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 224, 228, 230, 232, 233, 234,
 Göring, Hermann – *birodalmi légyügyi miniszter* 122, 141, 228, 230, 322
 Görlitzer, Artur – *a berlini NSDAP helyettes pártkörzet-vezetője* 164
 Graeb, Wilhelm – *az NSDAP budapesti vezetője* 251, 252, 352, 353
 Griesemann, Ursula – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője* 116, 331
 Grimm, Horst – *az NSDAP szegedi vezetője* 250
 Groener, Wilhelm – *birodalmi belügyminiszter* 31
 Gruber, Kurt – *a HJ birodalmi vezetője* 26, 27, 30, 31, 66, 67, 68, 69, 76, 80, 83, 85, 86, 88, 96
 Guedes, Nobre – *portugál ifjúsági vezető* 193
 Gulyás Kálmán – *minisztériumi előadó* 290, 293
 Gündisch, Fred – *a HJ erdélyi vezetője* 92, 93
 Haas, Hugo – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal vezetője* 116
 Hanke, Karl – *alsó-szléziai HJ-vezető* 282, 291
 Hassenpflug, Lutz – *a BIV romániai megbízottja* 317, 326, 328, 329, 330
 Haug, Fritz – *horvátországi DJ-vezető* 331
 Haushofer, Karl – *geopolitikus, a VDA vezetője* 155
 Hefty Frigyes – *vitórlázó repülő cserkészvezetője* 232
 Heil, Richard – *szlovákiai HJ-vezető* 311
 Heines, Edmund – *a Schill-Ifjúság vezetője* 26
 Helnermann, Luise – *a bánáti HJ lányvezetője* 332
 Hempel – *kieli HJ-járásvezető* 217
 Henlein, Konrad – *a Szudétanémet Párt vezetője* 178, 212
 Hess, Rudolf – *Hitler helyettese az NSDAP-ban* 121, 140, 143, 153, 154, 158, 159, 243, 268, 281, 375
 Heybey, Wolfgang – *NSDAP debreceni vezetője* 250
 Heydrich, Reinhard – *a Cseh-Morva Protektorátus helyettes vezetője* 334
 Hilgenfeldt, Erich – *a Nemzetiszocialista Népjólét vezetője* 141
 Hillebrand, Rudolf – *a VDA HJ-összekötője* 155
 Himmler, Heinrich – *az SS birodalmi vezére* 42
 Hitler, Adolf – *Führer és birodalmi kancellár* 24, 26, 27, 30, 31, 33, 34, 37, 42, 62, 63, 67, 71, 72, 79, 104, 105, 122, 136, 143, 150, 169, 176, 219, 228, 229, 230, 233, 234, 235, 246, 249, 252, 261, 263, 291, 301, 305, 314, 330, 361, 368
 Hockl, Hans – *a romániai Német Ifjúság Szövetsége vezetője* 17, 154, 186,
 Hohenfeldt, Hans – *az NSDAP danzigi körzetvezetője* 63
 Hómann Bálint – *magyar vallás- és közoktatási miniszter* 239
 Horthy Miklós – *Magyarország kormányzója* 231, 239, 246, 344, 368
 Huss, Richard – *professzor, a Népi Német Bajtársak társelnöke* 242
 Hübbner József – *minisztériumi titkár* 290, 293
 Hühnlein, Adolf – *a Nemzetiszocialista Gépjármű-vezető Osztág vezetője* 164
 Iliescu, Victor Traian – *tábornok, a román államifjúság vezetője* 293, 298, 299, 316, 317, 323, 324, 325, 326, 329
 Jagow, Dietrich von – *budapesti német nagykövet* 164, 346, 347, 365, 366
 Jahn, Erich – *a HJ berlini területvezetője* 228
 Jenne, Fritz – *az NSDAP pécs-nagyatádi vezetője* 250
 Jensen, Hans – *a dán Nemzetiszocialista Munkáspárt ifjúsági vezetője* 289, 293
 Jobst – *a Német-Magyar Akadémia Tájékoztató Iroda vezetője* 221
 John, Heinz – *HJ-főterületvezető, Baldur von Schirach főadójutása, a BIV Személyzeti Hivatal vezetője* 191, 208
 Jondral, Ruth – *a BIV Küllügyi Hivatal osztályvezetője* 263
 Jury, Hugo – *a HJ Alsó-Duna körzetének vezetője* 291
 Jühring – *Artur Axmann referense és adjutása* 350
 Kahnert, Hans – *az NSDAP váci vezetője* 250
 Kalkun, Gustav – *észti ifjúsági vezető* 290
 Kállay Miklós – *magyar miniszterelnök* 295, 365
 Kanellopulos, Alexander – *a görög államifjúság vezetője* 206, 208, 334
 Kánya Kálmán – *magyar külügyminiszter* 224, 239, 251
 Karmasin, Franz – *a szlovákiai németiség vezetője* 183, 310, 312, 315
 Kaufmann, Günter – *BIV Sajtó- és Propagandahivatal vezetője* 15, 16, 86, 103, 104, 157, 159, 191, 193, 208, 248, 286, 301, 309, 361
 Khuen-Héderváry Károly – *főcserkész* 239
 Kiersch, Günther – *BIV Küllügyi Hivatal helyettes vezetője* 114, 243
 Killinger, Manfred von – *romániai német követ* 317
 Kirchner, Anton – *a HJ ausztriai vezetője* 88, 171
 Kirsch, Matthias – *a magyarországi Német Ifjúság helyettes vezetője* 362

- Kiss Ferenc – *tábornok, a Leventék Országos Parancsnoka* 239, 242, 243, 248, 249, 341
 Klaus, Paul – *a Jakob Bleyer Otthon vezetője* 361
 Kleckov, Stefan Rachev – *a bolgár államifjúság vezetője* 293, 332, 333
 Klein, Emil – *bajor HJ-területvezető* 83, 86
 Klug, Ferdinand – *kárpáti német ifjúsági vezető* 183, 311
 Kokas Eszter – *a lányleventék országos vezetője* 350, 371
 Kolozsváry Béla – *vízicserkész-felügyelő* 231, 238, 242, 244, 248
 Kopp, Friedrich – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal munkatársa* 116
 Kowarik, Karl – *ausztriai HJ-vezető* 173, 348, 361
 Kozma Miklós – *magyar belügyminiszter* 239
 Krautzbeger, Franz – *szudétanémet ifjúsági vezető* 178, 179
 Krebs, Hans – *szudétanémet parlamenti képviselő* 60, 67
 Kroll, Karl – *a HJ Határvidéki Hivatal munkatársa* 66
 Krome, Fritz – *a BIV magyarországi megbízottja* 249, 253, 343, 345, 346, 347, 348, 353, 354, 361
 Kudriczy István – *ezredes, a Leventék Országos Parancsnoka* 290, 293, 343, 345, 346
 Kursell, Otto von – *a „Kursell-iroda” vezetője* 151
 Kussbach, Franz – *az UDV ügyvezetője, a Volksbund vezető tagja* 224, 357
 Kutschera, Fritz – *az Osztárk Vándormadár vezetője* 46
 Laerum, Erik – *dán náci ifjúsági vezető* 280
 Lamann, Werner – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője* 263
 Lammers, Hans Heinrich – *a Birodalmi Kancellária vezetője* 234
 Lányi Árpád – *külügyminisztériumi munkatárs* 221, 222
 Lászlóffy László – *alezredes, a Társadalmi Sport és Testnevelés vezetője* 290, 293
 Lauterbacher, Hans – *BIV Küllügyi Hivatal vezetője* 113, 116, 133, 139, 144, 176, 179, 189, 191, 191, 193, 200, 208, 244, 248, 249, 262, 279, 319, 333, 341, 342, 346, 351
 Lauterbacher, Hartmann – *a BIV törzsvezetője* 61, 171, 191, 228, 312, 320, 321, 333
 Lehembre, Edgar – *belga náci ifjúsági vezető* 293
 Lehnhardt, Matthias – *a szlovákiai DJ vezetője* 311
 Lenk, Gustav Adolf – *Nemzetiszocialista Ifjúsági Mozgalom vezetője* 24, 25, 26, 61
 Leonini, Angelo – *olasz konzul* 301
 Ley, Robert – *Német Munkafront vezetője* 194, 261, 271, 291, 324
 Liebs, Peter – *az albániai HJ vezetője* 209
 Lieszkovszky Pál Alfred – *az IHNETOV segédtszije* 345
 Litzica, Vionica – *román államifjúság lányvezetője* 320, 321
 Lorenz, Ottokar – *a BIV gazdaságpolitikai referense* 189, 199, 237, 253, 260
 Lorenz, Werner – *Népi Német Közvetítőszerv vezetője* 314, 362
 Louhivuori, Verneri – *finn ifjúsági vezető* 293
 Lovas László – *vezérkari őrnagy* 39, 290
 Lukov, Hristo – *bolgár hadügyminiszter és cserkészvezető* 202, 203, 205
 Luther, Martin – *német külügyi államtitkár-helyettes* 299, 313
 Lutze, Viktor – *SA birodalmi vezére* 164, 291, 312
 Macek, Alois – *a szlovák Hlinka-Ifjúság vezetője* 280, 293, 218, 312, 313
 Mach, Alexander – *szlovák belügyminiszter* 312, 315
 Mackensen, Hans Georg von – *budapesti német követ, államtitkár* 224, 234, 251
 Major István – *alezredes* 290, 293
 Mann, Thomas – *német író* 15, 293
 Marrum, Hanns – *BIV Küllügyi Hivatal főosztályvezetője* 116, 262
 Matheas, Alexander – *lett ifjúsági vezető* 290
 Mathee János – *Leventék Országos Parancsnoka helyettese* 249, 341, 342
 Matlijev – *bolgár cserkészvezető* 203
 Maubach, Gustav – *BIV Küllügyi Hivatal osztályvezetője* 263
 Meccsér András – *Német-magyar Kereskedelmi Kamara elnöke* 232, 237, 243
 Medgyesy Miklós – *ezredes* 300
 Menzel, Hans – *BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője* 116
 Metaxas, Ioannis – *görög tábornok és miniszterelnök* 206, 207, 208, 334
 Metzler, Otto – *a budapesti birodalmi német iskola tanára* 253
 Miletic, Vekoslav – *jugoszláv testi népnevelés minisztere* 199, 200, 213
 Minke, Paul – *HJ potsdami vezetőképző iskolája vezetője* 141, 155
 Moravec, Emanuel – *Cseh-Morva Protektorátus nevelés- és propagandaügyi minisztere* 334, 336
 Morozov, Pavlik – *szovjet ifjú* 262
 Moseke, Maria – *a görögországi HJ lányvezetője* 334
 Möckel, Hellmuth – *BIV törzsvezetője* 260, 282, 283, 286, 290, 293, 305, 313, 324, 345, 346, 347, 360, 362, 371
 Mussolini, Benito – *olasz miniszterelnök* 285, 287, 301
 Muth, Günther – *a Hitlerjugend szlovákiai vezetője, a BIV romániai megbízottja* 311, 317, 323
 Müller, Herbert – *a BIV-Kancellária vezetője* 191, 208

Nabersberg, Carl – helyettes birodalmi ifjúságvezető 69, 106, 107, 108, 111, 123, 138, 141, 152, 187, 187, 197, 207, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 377

Nagypatak Gyula – orvos-őrnagy 290, 293

Neff, Oskar – a HJ müncheni helyettes körzetvezetője 86, 87

Neurath, Konstantin von – birodalmi külügyminiszter 140, 141, 150, 171

Noethlichs, Richard – HJ 1F (külföld) hivatalának vezetője 68

Norkus, Herbert – a HJ berlini mártírja 82, 228

Oertel, Herbert – BIV jugoszláv referense 200

Orsanic, Ivan – a horvát Starčević Ifjúság vezetője 293, 330

Örtel, Käthe – a BIV szlovákiai lányvezetője 311

Papen, Franz von – birodalmi kancellár 31, 180

Papp Antal – Magyar Cserkészszövetség elnöke 218, 221, 231, 232, 235, 239, 244, 247, 341

Patak Tibor – kisebbségügyi államtitkár 221, 238, 362

Péry őrnagy – levante-vezető 225, 226, 227, 228, 229, 230, 233, 242, 243

Petrescu, Ion C. – román miniszter 329

Petry Pál – vallás- és közoktatásiügyi államtitkár 231

Petter, Kurt – berlini HJ-területvezető 191

Pfaller Róbert – müncheni magyar konzul 238

Prager, Günther – BIV magyarországi megbízottja 240, 354, 355

Proksch, Walter – HJ karintiai vezetője 61

Rapaich Richárd – Országos Testnevelési Tanács társelnöke 233

Renteln, Adrian Theodor von – HJ birodalmi vezetője 31, 69

Ribbentrop, Joachim von – birodalmi külügyminiszter 232, 234, 259, 260, 277, 278, 286, 303, 312

Ricci, Renato – az olasz ifjúságnevelési minisztérium helyettes államtitkára, korporációs miniszter 164, 287, 293, 294, 295

Rivera, Pilar Primo de – spanyol lányifjúsági vezető 293

Rodatz, Johannes – Német Ifjúsági Szállók Birodalmi Szövetségének elnöke 313, 359

Rodenbücher, Alfred – az NSDAP-Menekültsegély vezetője 172

Roosevelt, Franklin Delano – Amerikai Egyesült Államok elnöke 287, 289, 291, 292, 299, 302

Rosenberg, Alfred – NSDAP Külpolitikai Hivatal vezetője 101, 107, 141, 143

Roßbach, Gerhard – német szabadcsapat-vezető 26

Rothen, Franz – UDV vezetőségének tagja 224, 357

Röhm, Ernst – SA törzsvezetője 26, 27

Rust, Bernhard – birodalmi nevelésügyi miniszter 141, 150, 164

Rüdiger, Jutta – BDM birodalmi vezetője 17, 138, 179, 277, 293, 320, 321, 324, 325

Saad Ferenc – szakszolgáltatás őrnagy 290, 293

Salomon, Franz Felix Pfeffer von – SA-törzsvezető 27, 29

Sandstede, Kurt – szlovákiai HJ-vezető 311

Schäfer, Heinz – drezdai HJ-vezető 68, 92

Schäffner, Adolf – az NSDAP soproni vezetője 250, 253

Scharitzer – breslauer HJ-járásvezető 347

Schelken, Oszkár – Magyar Cserkészszövetség társelnöke 230, 231

Schenker Zoltán – ezredes 344

Schenzinger, Aloys – német író 224

Schererer, Klara – a szlovákiai DJ lányvezetője 311

Schill, Ferdinand von – 19. századi porosz katona-tiszt 26

Schirach, Baldur von – birodalmi ifjúságvezető 14, 15, 16, 30, 31, 33, 38, 40, 67, 69, 70, 96, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 114, 119, 121, 122, 128, 133, 135, 139, 142, 143, 144, 146, 147, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 162, 165, 171, 172, 176, 177, 179, 182, 183, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 199, 200, 201, 203, 207, 208, 213, 214, 215, 218, 219, 227, 230, 232, 233, 234, 235, 238, 239, 241, 242, 244, 246, 248, 249, 255, 256, 258, 261, 266, 281, 282, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 299, 302, 305, 307, 308, 312, 314, 319, 320, 322, 324, 333, 339, 341, 347, 348, 349, 359, 360, 361, 363,

Schlecht, Hein – HJ-sajtófőnök 66

Schlimpert, Martin – a budapesti német követség ügyvivője 218, 220, 221, 222, 226, 252

Schlünder, Ernst – BIV Testi Felkészítés Hivatala vezetője 312, 313, 326

Schmidt, Heinz – BIV Külügyi és Népiségi Hivatal vezetője 262, 300

Schnaedter, Franz – HJ szervezési vezetője 68

Schnurre, Anton – budapesti német követségi tanácsos 231, 232

Schoast, Hans – az ausztriai HJ vezetője 176

Scholz, Wilhelm – BIV adjutánsa 193

Schönerer, Georg von – az ausztria-magyarországi Össznémet Szövetség vezetője 67, 145

Schulze, Reinhold – BIV Határvidéki és Külügyi Hivatal vezetője 111, 113, 115, 234

Schumacher, Friedrich – BIV budapesti megbízottja 349, 354, 357, 365, 366

Schumacher, Fritz – BIV Külügyi Hivatal főosztály-vezetője 116

Schweizer, Jacques – az Új Európa Ifjai francia ifjúsági szervezet tagja 290

Sens – HJ-főjárásvezető 232, 233

Serena, Adelchi – Nemzeti Fasiszta Párt titkára 285, 286

Sidorovici, Teofil – román államifjúság vezetője 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 213, 249, 319, 320, 321, 322

Stadler, Theodor – BIV Határ- és Néppolitikai Hivatal vezetője 113, 176, 200, 262

Stang, Axel – norvég Quisling-ifjúság vezetője 280, 293

Starace, Achille – Nemzeti Fasiszta Párt titkára 192

Starhemberg, Ernst Rüdiger – osztrák Heimwehr-vezető 174

Steinacher, Hans – VDA vezetője 141, 152, 154, 155

Stennes, Walter – berlini SA-vezető 30

Stojadinović, Milan – jugoszláv miniszterelnök 199

Strasser, Gregor – NSDAP birodalmi szervezési vezetője 27, 67, 71, 83, 99

Streicher, Alfred von – gyalogsági tábornok 290

Streicher, Julius – NSDAP frankföldi körzetvezetője 27

Stresemann, Gustav – birodalmi külügyminiszter 49, 57, 382

Stroici, Manoli – román sportvezető 280

Stumfohl, Hertha – osztrák BDM-vezető 171, 172, 173

Stumme, Wolfgang – BIV rádiós színjátzó csapata vezetője 133

Stümel, Karl Ludwig – német tábornok 291

Szalay Lajos – alezredes 290, 293

Szeghalmy László – IPOK-titkár 290, 293

Sziklay – kölni magyar konzul 227

Szily Kálmán – vallás- és közoktatási államtitkár 232, 239

Szombathelyi Ferenc – vezérkari főnök 243, 248

Sztálin, Joszip Visszarionovics – Szovjetunió Kommunista Pártja titkára 16, 302

Sztojanov, Stefan – bolgár cserkészvezető 202

Sztójay Döme – berlini magyar követ 238, 246, 248, 280, 284, 288, 348, 350

Tapken, Hildegard – a Határ- és Néppolitikai Hivatal osztályvezetője 116

Tárczay-Felícides Román – vallás- és közoktatási miniszteri tanácsos 231, 290, 346

Tarcsafalvy Lajos – tábortól főlelkész 290, 293

Tatarescu, Georghe – román miniszterelnök 184, 187

Teichmann, Emil – a VDA HJ-összekötője 152, 283

Teleki Pál – magyar miniszterelnök 217, 239, 244, 248, 251

Testa, Penelope – olasz fasiszta lányvezető 280, 293, 301

Teuner, Frantisek – az Ifjúságnevelés Kuratóriumának vezetője a Cseh-Morva Protektorátusban 334, 336

Thanner, Eduard – BIV Külügyi Hivatal munkatársa 114, 262

Thiele, Fritz – thüringiai HJ-vezető 82, 89

Thimel, Friedrich – HJ-területvezető 204

Thurn-Valsassina, Georg – osztrák Hazafias Front ifjúsági vezetője 174, 175

Tiso, Jozef – Szlovák Köztársaság elnöke 287, 312

Tódor Kálmán – minisztériumi titkár 287, 290, 293

Tot, Ismet – albán politikus 209

Trotha, Adolf von – német admirális 33, 100, 164, 246

Tschammer und Osten, Hans – birodalmi sportvezető 144, 197, 202, 279, 293, 303, 362

Tuka, Vojtech – szlovák miniszterelnök 287, 312, 314

Uiberreither, Siegfried – HJ stájerországi vezetője 291

Veesenmayer, Edmund – magyarországi birodalmi megbízott 355, 369

Vidussoni, Aldo – olasz ifjúsági vezető, Nemzeti Fasiszta Párt titkára 287, 293

Vizy Elemér – százados 290

Voss, Franz – NSDAP budapesti helyi csoportjának vezetője 232, 250, 251

Weber, Otto – vorarlbergi HJ-vezető, a BIV Határvidéki és Külügyi Hivatal munkatársa 173

Wedel, Elka von – BIV Külügyi Hivatal BDM-referense 115, 262, 320

Weese, Eugen – szudétanémet ifjúsági vezető 61, 80

Wegner, Kurt – osztrák HJ-vezető 171, 173

Werth Henrik – vezérkari főnök 343, 348

Wessely, Erhard – BIV Külügyi Hivatal főosztály-vezető 116, 159, 263, 289, 313, 323, 345, 346, 354

West, Rolf – ausztriai HJ vezetője 62, 63, 85, 86

Wiemann, Gerhard – BIV Külügyi Hivatal ügyvezetője 114

Wille, Heinz – BIV Külügyi Hivatal osztályvezetője 263

Willemer, Karl – HJ Határvidéki Hivatal munkatársa 68, 69



X

255849

Az „Akié az ifjúság, azé a jövő” ismert jelszava a 20. századra, az Európa- és a világszerte kialakuló és virágzó ifjúsági mozgalom hatására általános és közismert elvvé vált. Ma már nem tudhatjuk pontosan, hogy ki, mikor és hol mondta először ezt a szállóigét – állítólag már a rómaiak is használták –, annyi azonban bizonyos, hogy az első világháború után különös aktualitást nyert. Különösen így volt ez azokban a tekintélyelvű vagy diktatórikus rendszerekben, amelyek továbbélésük biztosítása végett előbb vagy utóbb valóban hozzáálltak az ifjúság megszervezéséhez. Spanyolország, Olaszország, a Szovjetunió és más országok mellett idesorolhatjuk Németországot, amely a weimari demokrácia évei és ezerszínű, a társadalom legszélesebb körében elismert ifjúsági mozgalma után a náci diktatúra keretében a Hitlerjugendben kezdte meg az egész ország ifjúságának fokozatos megszervezését és saját szellemében, illetve érdekében való képzését. S így volt ez a Horthy-korszak Magyarországon is, ahol – lévén itt nem létesült diktatúra – a Levente-szervezetben az ifjúságnak csak egy részét, de egyre nagyobb részét kívánták bizonyos állami érdekek szerint összefogni és nevelni.

A nemzetiszocializmus totális diktatúrája miközben sok esetben fenntartotta a korábbi német ifjúsági mozgalom hagyományait, sőt azt tömeges formában olyanokhoz is eljutatta, akik ilyen tevékenységi formákra korábban társadalmi helyzetük és egyéb okok miatt nem is gondolhattak,

a Hitlerjugendben egységesülő német ifjúságot már a kezdetektől jól kivethető módon a politikai megfontolások mentén irányította, s használta ki a végletekig.

A Hitlerjugend szintén politikai megfontolások alapján alakított külkapcsolatainak rekonstrukciója révén eddig nem ismert, „újszerű” államközi és multilaterális kapcsolatokra derül fény, s a kötet jelentős adalékkal szolgál a náci Németország délkelet-európai politikájának és szándékainak még jobb megvilágításához. Egyértelművé válik, hogy milyen mértékben sorolhatók be az ifjúsági kapcsolatok a Harmadik Birodalom hatalmi és expanzív politikájába.

Vitári Zsolt munkája tehát a Hitlerjugend „külpolitikájáról” szól, ennek változásait követi nyomon a kezdetektől – tehát az 1933 előtti időszakra is kitérve – egészen a második világháború végéig. Választ keres többek között arra, hogy milyen előzményekre támaszkodhatott a Hitlerjugend e tevékenysége során, milyen szellemiség és koncepció húzódott a háttérben, kik voltak a Hitlerjugend fő partnerei Közép- és Délkelet-Európában, melyek voltak azok a területek, amelyekkel elsősorban kapcsolatot ápolt a szervezet, e kapcsolatoknak milyen keretei és formái alakultak ki, és milyen viszonyrendszer volt közte és az ott működő ifjúsági szervezetek között. E kapcsolatok gyakorlati működését a legrészletesebben és legsokoldalúbban Magyarország viszonylatában mutatja be.



Vitári Zsolt (1975) egyetemi tanulmányait a pécsi, a rostocki és a kölni, doktori tanulmányait a pécsi és a potsdami egyetemeken végezte. 2001-ben történelem és német nemzetiségi szakos bölcsész és középiskolai tanári oklevelet szerzett, 2008-ban pedig summa cum laude eredménnyel védte meg bölcsészdoktori (PhD-) értekezését. 2003-tól különböző beosztásokban a Pécsi Tudományegyetem Történettudomány Intézetében 19. és 20. századi német történelem tárgykörébe tartozó témákat, illetve a magyarországi németek történetét oktatja. Szűkebb kutatási területe: a német ifjúság a 20. század első felében, a Hitlerjugend története, Németország kapcsolatai Délkelet-Európával, a magyarországi németiség, a Volksbund története. Eddig számos ösztöndíjban (pl. DAAD) részesült, hosszú időt töltött el külföldi, elsősorban németországi levéltári kutatásokkal. 2009-ben a Magyar Tudományos Akadémia jelen kötetének bővebb változatáért Akadémiai Ifjúsági Díjjal tüntette ki. Vitári Zsolt tagja a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Tudományos Akadémia Köztudományi Intézetének, illetve a németországi Kommission für Geschichte und Kultur der Deutschen in Südosteuropa nevű történetészbizottságnak. Eddig több tucat tudományos és ismeretterjesztő írása jelent meg hazai és külföldi kiadványokban, s szintén több tucat konferencián adott elő, gyakran tart ismeretterjesztő előadásokat. (Bővebben: www.vitarizsolt.hu)



4500 Ft

Vitári Zsolt



A Hitlerjugend és Délkelet-Európa